

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Γ. ΖΕΥΓΩΛΗ

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

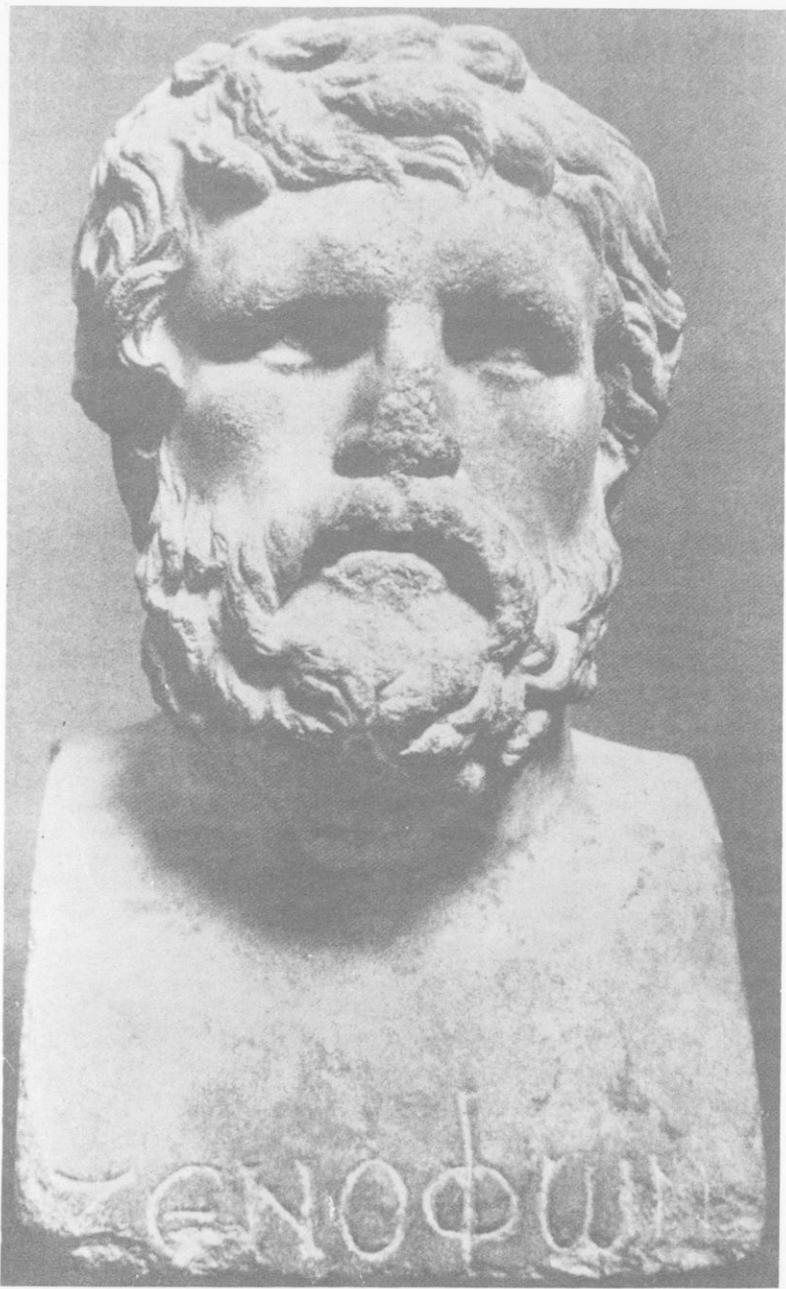
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1967

1950B

Λεωνίδας Μηφορόπουλος

Εργασίας Η. Γεωργίου

ΕΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΓΈΩΡΓΙΟΥ Δ. ΖΕΥΓΩΛΗ

Λυκειάρχου

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1966

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

"Ενας άπό τους πιὸ εὐφορούς καὶ τοὺς πιὸ γνωστοὺς δῆμοὺς τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς ἦταν ἡ Ἐρχιά, ποὺ βρισκόταν στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Σπάτα. Ἀπ' αὐτὸν τὸ δῆμο καταγόταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν περίφημο ρητοροδιδάσκαλο Ἰσοκράτη, καὶ ὁ ἴστορικὸς συγγραφέας Ξενοφῶν. Γιὰ τὴ γέννησί του δὲν μποροῦμε νὰ μιλήσωμε μὲ βεβαιότητα, γιατὶ οἱ γνῶμες τῶν ἐρευνητῶν διαφέρουν. Τὸ πιθανότερο, πάντως, εἶναι πὼς γεννήθηκε γύρω στὸ 427 π.Χ.

Τὸν πατέρα τοῦ τὸν ἔλεγαν Γρύλλο καὶ φαίνεται πὼς ἦταν ἀπὸ τὴν τάξην τῶν πιὸ ἀριστοκρατικῶν οἰκογένειας. Ἐλχε δασκάλονς τὸ φιλόσοφο Σωκράτη, τὸν Πρόδικο τὸν Κεῖο καὶ, ἵσως, τὸν Ἰσοκράτη. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτη εἶχε ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τοῦ Ξενοφώντα, ποὺ ἔχει ωρίζει γιὰ τὴν εὐθύτητα, τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν καλοσύνη του. Ἀποτέλεσμα τῆς ἰδιαῖς διδασκαλίας εἶναι καὶ ἡ πρακτικὴ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Ξενοφώντα, ἀντίθετα πρὸς τὴν φιλοσοφικὴ τάση τοῦ Πλάτωνα. Καὶ ἡ πολιτικὴ του ἀκόμα τοποθέτηση (ἐπειδὴ προερχόταν ἀπὸ τὴν τάξην τῶν ἱππέων δὲν ἦταν δημοκρατικός), ἦταν ἐπηρεασμένη διποσδήποτε καὶ ἀπὸ τὸ Σωκράτη. Αὐτὴ ἡ βαθιὰ ἐπίδραση τοῦ δασκάλου εἶχε κάνει τὸν Ξενοφώντα νὰ τοῦ εἶναι ἀφοσιωμένος καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾶ σ' ὅλη του τὴν ζωὴν.

Τὴ γυναικα τοῦ Ξενοφώντα τὴν ἔλεγαν Φιλησία. Ἀπ' αὐτὴν ἔκανε δυὸ γιούς. Ὁ ἕνας εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ Ξενοφώντα καὶ λεγόταν Γρύλλος, ὁ δεύτερος τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του τῆς Διοδώρας καὶ λεγόταν Διόδωρος. Καὶ οἱ δυὸ γιοί του κατατάχτηκαν στὸ ἀθηναϊκὸ ἱππικὸ καὶ πολέμησαν στὴ μάχη τῆς Μαρτίνειας (362), δι μεγάλος μάλιστα, δ Γρύλλος, σκοτώθηκε σ' αὐτήν. Ὅταν ἔφεραν στὸν Ξενοφώντα τὴν εἰδησην πὼς ὁ γιός του σκοτώθηκε στὴ μάχη, δὲν ταράχτηκε καθόλου οὕτε ἔχασε τὴν ψυχραιμία του, παρά, δι πως μᾶς

Καταγωγὴ καὶ
μόρφωση τοῦ
Ξενοφώντα.

·Η οἰκογενει-
ακή του κα-
τάσταση.
·Η δράση του.

ἀναφέρει δὲ Διογένης δὲ Λαέρτιος, εἶπε: «”Ηδειν θυητὸν γεγεννηκώς», δηλαδὴ «τὸ ἥξερα πώς δὲ γιός μου ἦταν θυητός».

Τὸ 401 π.Χ. δὲ Ξενοφῶν ἀκολούθησε, σὰν ἀπλὸς ἴδιωτης, τὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκανε δὲ Κύρος γιὰ τὰ πάρῃ τὸ θρόνο ἀπὸ τὸν ἀδερφό τουν Ἀρταξέρξη. «Υστερα ὅμως ἀπὸ τὴν μάχη ποὺ ἔγινε στὰ Κούναξα, καὶ ἀπὸ τὴν δολοφονία τῶν Ἐλλήνων στρατηγῶν, οἱ Ἐλλήνες βρέθηκαν σὲ μιὰ χώρα ἐχθρικὴ καὶ ἀπέραντη, χωρὶς ἀρχηγούς. Τότε δὲ Ξενοφῶν μπαίνει ἐπικεφαλῆς τοὺς καὶ μὲ κόπους μεγάλους καὶ στρατηγικὴ δεξιοτεχνία κατορθώνει νὰ τοὺς φέρῃ στὸν Εὐξεινο Πόντο καὶ νὰ τοὺς παραδώσῃ στὸ Θίβρωνα (399 π.Χ.). «Υστερα τὸν βρέσκομε νὰ πολεμᾶται τοὺς Πέρσες τῆς Ἀσίας μὲ τὸ Δερκυνλίδα καὶ τὸν Ἀγησίλαο καὶ τέλος τοὺς συμπατριώτες τουν Ἀθηναίους στὴν Κορώνεια (394 π.Χ.).

Οἱ Ἀθηναῖοι κατηγόρησαν τὸν Ξενοφώντα ἐπὶ λακωνισμῷ, δηλαδὴ πώς ἀγαποῦσε καὶ ὀφέλησε τοὺς Σπαρτιάτες, καὶ γι᾽ αὐτὸν καταδίκασαν σὲ ἔξορια. Τὴν ἀγάπην τουν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησην τουν στοὺς Σπαρτιάτες τὴν ἔδειξε, σύμφωνα μὲν αὐτὴν τὴν γνώμην, μὲ τὸ νὰ παραδώσῃ στὸ Θίβρωνα τοὺς Ἐλλήνες μισθοφόρους, ποὺ εἶχαν πάρει μέρος στὴν ἐκστρατεία τουν Κύρου, καθὼς καὶ μὲ τὸ νὰ πολεμήσῃ στὴν Κορώνεια μαζὶ μὲ τὸν Ἀγησίλαο κατὰ τὸν Ἀθηναίων. «Ἀλλοι δὲ παραδέχονται πώς ή καταδίκη τουν σὲ ἔξορια ὀφελεῖται στὸ ὅτι ἀκολούθησε τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκανε κατὰ τοῦ ἀδερφοῦ τουν. Καὶ τοῦτο, γιατὶ δὲ Κύρος εἶχε βοηθήσει τοὺς Σπαρτιάτες στὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο καὶ ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν θεωροῦσαν ἐχθρό τους.

Τὸ 392 π.Χ. οἱ Σπαρτιάτες παραχώρησαν στὸν ἔξοριστο Ξενοφώντα κτήματα στὸ Σκιλλούντα τῆς Τριφυλίας. «Ἐκεῖ ἔμεινε εἰκοσι χρόνια περίπου καὶ πέρασε τὴν πιὸ ἥρεμη περίοδο τῆς ζωῆς τουν. «Υστερα πῆγε στὴν Κόρινθο, ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ θάνατο τουν (355 π.Χ.). Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτιμοῦσαν πολὺ τὸν Ξενοφώντα, παρ᾽ ὅλο ποὺ τὸν εἶχαν ἔξορίσει. Κι αὐτό, γιατὶ ἦταν γνωστὴν ἡ ψυχικὴ τουν ἀνωτερότητα καὶ μεγάλη ἡ φήμη ποὺ ἀπόχτησε ἀπὸ τὴν δράση τουν στὴν Ἀσία καὶ ἀπὸ τὸ πνευματικό τουν ἔργο. Γιὰ νὰ καταλάβωμε τὴν ὑπόληψη ποὺ εἶχε στὴν Ἀθίρα δὲ Ξενοφῶν, ἀρκεῖ νὰ σκεφτοῦμε ἵνα σημεῖο ἀπὸ τὸ Βίο του, ποὺ τὸν ἔχει γράψει δὲ Διογένης δὲ Λαέρτιος: «Φησὶ δὲ

Αριστοτέλης δτι ἐγκώμια καὶ ἐπιτάφιον Γρύλλον μνήσιοι ὅσαι συνέγραψαν, τὸ μέρος καὶ τῷ πατρὶ χαριζόμενοι». Δηλαδὴ ἔγραψαν πάρα πολλοὶ ὑμνώντας τὸ γενναῖο θάνατο τοῦ Γρύλλου, ὅχι μονάχα ἐπειδὴ τοῦ ἀξίζει, ἀλλὰ καὶ γιὰ χάρο τοῦ Ξενοφώντα.

Μετανιωμένοι, λοιπόν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νὰ τὸν ξαναφέρουν πίσω. Μᾶς δὲ Ξενοφῶν φαίνεται πώς προτίμησε νὰ μείνῃ καὶ νὰ πεθάνῃ στὴν Κόρινθο.

Τὰ περισσότερα ἔργα τοῦ Ξενοφώντα γράφτηκαν τότε ποὺ ζοῦσε
ἔξοριστος στὸ Σκιλλούντα, κι ἔχουν ποικίλο περιεχόμενο. Μποροῦμε
νὰ τὰ χωρίσωμε στὶς παρακάτω κατηγορίες :

*Tò ἔργο τοῦ
Ξενοφώντα.*

A'. Διατροφὴ εἰς τὸ Πραγματεῖον. Σὺ αὐτὲς ἀνήκουν τά:
 1) «Πόροι ἢ περὶ προσόδων», ὅπου ὁ Ξενοφῶν προτείνει τρόπους
 γιὰ τὰ αδεξηθοῦν τὰ ἔσοδα τῆς Ἀθήνας. 2) «Περὶ ἵππων». 3) «Ἴππαρ-
 χικός». 4) «Κυνηγετικός», ὅπου περιέχονται γνώσεις σχετικὲς
 μὲ τοὺς ἵππους, τὸ διοικητὴ τοῦ ἵππου καὶ τοὺς κυνηγούς. 5)
 «Λακεδαιμονίων Πολιτεία»· σ' αὐτὴν ὑμνεῖται τὸ σπαρτιατικὸ
 πολίτευμα.

B'. Φιλοσοφικοὶ Διάλογοι. Σ' αὐτοὺς ἀνήκουν τά : 1) «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Σωκράτους», διόπου δὲ Ξενοφῶν προσπαθεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν κατηγορία ποὺ ἔκαναν οἱ Ἀθηναῖοι στὸ δάσκαλό του, ὅτι δῆθεν διέφθειρε τοὺς νέους. 2) «Συμπόσιον Φιλοσόφων» σ' αὐτὸν γίνεται συζήτηση γιὰ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὸν ἔρωτα. 3) «Ιέρων»· τὸ περιεχόμενό του περιλαμβάνει ὑποδείξεις στὸν διώνυμο τύραννο τῶν Συρακουσῶν. 4) «Οἰκονομικός»· ἐδῶ δὲ Ξενοφῶν μιλάει γιὰ τὴν γεωργία καὶ τὴν διοίκηση τοῦ σπιτιοῦ.

Γ'. Ἐγκώμιο. Τέτοιο είναι τὸ ἔργο του « Ἀγησίλαος », ποὺ ἀποτελεῖ ἐγκώμιο στὸν διώνυνο βασιλιά.

Δ'. Μνθιστόρημα. Ἐδῶ ἀνήκει τὸ ἔργο του «Κύρου Παιδεία» σ' αὐτὸ παρουσιάζεται ή ἰδανικὴ μορφὴ τοῦ ἀρχηγοῦ, σύμφωνα μὲ τῇ γνώμῃ τοῦ Ξενοφώντα, στηριγμένη στὶς διδασκαλίες τοῦ Σωκράτη.

E'. Ιστορικά. Τέτοια είναι τὰ ἔργα: 1) «Ἐλληνικά», δύο συνεχήζεται ἡ ἴστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀπὸ τὸ 411, ποὺ τὴ σταμάτησε δ Θουκυδίδης, ὡς τὸ 404 π.Χ., καὶ ἀκολουθεῖ ἐξιστόρηση τῶν κατοπινῶν γεγονότων ὡς τὴ μάχη τῆς Μαρτίνειας

(362 π.Χ.). 2) «Κύρου Ἀνάβασις»· σ' αὐτὴν δὲ Ξενοφῶν ἀφηγεῖται τὴν ἐκστρατεία τοῦ Κύρου κατὰ τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ Ἀρταξέρξη καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Μνρίων.

Στὸν Ξενοφῶντα ἀποδίδονται ἄλλα δυὸς ἔργα, ποὺ δὲν θεωροῦνται δῆμως γνήσια, τά: 1) «Ἀπολογία τοῦ Σωκράτους» καὶ 2) «Ἀθηναίων Πολιτεία».

Σημασία, χρόνος συγγραφῆς καὶ ἀξία τῆς «Κύρου Ἀνάβασεως».

«Ἀνάβασις» ὁνομάζεται ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου, γιατὶ οἱ στρατιῶτες πορεύονται ἀπὸ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀσίας στὸ ἐσωτερικό της, δηλ. ἀπὸ χαμηλότερη περιοχὴ σὲ ψηλότερη. Μόριοι (δέκα χιλιάδες) λέγονται οἱ Ἑλληνες μισθοφόροι ποὺ πῆγαν μαζὶ μὲ τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία. Στὴν πραγματικότητα ἦταν παραπάνω ἀπὸ δέκα χιλιάδες, τοὺς ὅνομάζει δῆμως ἔτσι γιὰ νὰ στρογγυλέψῃ τὸν ἀριθμό.

Τὸ ἔργο τοῦτο χωρίζεται σὲ ἑφτὰ βιβλία, δηλ. ἑφτὰ μέρη. Στὰ δυὸ πρῶτα δ συγγραφέας μᾶς μιλάει γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἔγινε ἡ συγκέντρωση τοῦ στρατοῦ, γιὰ τὴν πορεία ὡς τὰ Κονάξα, τὴν μάχη ποὺ ἔγινε ἐκεῖ καὶ τὶς δυσκολίες ποὺ συνάντησαν οἱ Ἑλληνες ὑστερὸι ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου καὶ τὴν σφαγὴ τῶν στρατηγῶν τους. Στὰ ὑπόλοιπα πέντε βιβλία μᾶς ἀφηγεῖται τὴν «καθοδίων», δηλαδὴ τὸ γνωρισμὸ τῶν Μνρίων.

Τὸ ἔργο του αὐτὸν δὲ Ξενοφῶν τὸ κυκλοφόρησε γύρω στὰ 380 π.Χ. καὶ δχι μὲ τὸ ὅνομά του, ἄλλὰ μὲ τὸ φευδώνυμο Θεμιστογένης. Αὐτὸν πιθανότατα τὸ ἔκανε, γιὰ νὰ γίνη πιὸ πιστευτὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἔνα σημαντικὸ ρόλο στὰ ιστορούμενα γεγονότα καὶ θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθοῦν ὑπερβολικὰ τὰ γεγονότα ἢ καυχησιολογίες, ποὺ ἀποσκοποῦσαν στὴν ἥρωαποιήση του.

Πάντως, μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιήσῃ φευδώνυμο, ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθοῦν πολλὲς συζητήσεις, σχετικὲς μὲ τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου. Δέν μένει δῆμως καμιὰ ἀμφιβολία πώς εἶναι δικό του, ἀφοῦ δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ὅνομα Θεμιστογένης. Ἐργο μὲ τὸν ἕδιο τίτλο ἔγραψε καὶ δ στρατηγὸς Σοφαίνετος δ Στυμφάλιος, ἄλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐσώθηκε.

Ἡ «Κύρου Ἀνάβασις», γραμμένη μὲ σαφήνεια καὶ παραστατικότητα, ἀποτελοῦσε πάντα ἔνα ενδιάμεστο ἀνάγνωσμα. Τὸ ὑφος της

τὸ χαρακτηρίζει ἀπλότητα καὶ χάρη, ἀφοῦ εἶναι ὑφος τοῦ συγγραφέα, ποὺ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἀποκαλοῦσσαν Ἀττικὴν μὲλισσαν ἦν· Ἀττικὴν μὲλισσαν ἦν· Ἀττικὴν μὲλισσαν· Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ δύμως τὸ βιβλίον ἔχει ἀρχετὴν ἀξίαν καὶ γιὰ τὴν μελέτη τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ τακτικῆς· Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψην ὁ φελήθηκαν διαβάζοντάς τον δέ Μέγας Ἀλέξανδρος, δὲ Σκυπίων δὲ Ἀφρικανὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ τοὺς νεώτερους, δὲ Γάλλος στρατηγὸς Φεβριέ συνήθιζε νὰ λέῃ σὲ κείνους ποὺ θαύμαζαν τὴν ἴδιοφυΐαν του στὴν στρατηγικὴν τακτικὴν: «Δάσκαλο εἶχα τὸν Ξενοφώντα, κανέναν ἄλλον».

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερο, μέσα σ' ὅλοκληρο τὸ βιβλίο εἶναι διάχυτη ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ξενοφώντα, γεμάτη εὐγένεια καὶ ἀνθρωπιά. Αὖτὴν προπάντων εἶναι ποὺ διδάσκει, ποὺ σμιλεύει τοὺς χαρακτῆρες καὶ δημιουργεῖ ψυχικὲς ἀρετές. Τὸ παραδειγμά τον μᾶς μαθαίνει πρῶτα πρῶτα νὰ ἀγαποῦμε εἰλικρινὰ τὸν ἀνθρώπον, γιατὶ μονάχα τότε κατορθώνομε νὰ κερδίσωμε τὴν ἐμπιστοσύνην του καὶ νὰ τοῦ δημιουργήσωμε τὴν πεποίθησην πῶς μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα. Ἐπειτα μᾶς συνειδητοποιεῖ τὴν ἀξία τῆς πειθαρχίας καὶ μᾶς ἐπισημαίνει τὰ δλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἀνυπακοῆς. Μᾶς σφυρηλατεῖ, τέλος, τὴν εὐσέβειαν, τὴν εὐθύτηταν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν, ποὺ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ὑψηλότερες ἀνθρώπινες ἀρετές. Γιὰ τοὺς λόγους αὗτοὺς ἡ «Κύρου Ἀνάβασις» κρίνεται βιβλίο κατάλληλο νὰ διαπλάσῃ τὶς νέες γενιές καὶ προσφέρεται σὰ μέσο μορφωτικὸ δχι μονάχα στὰ Ἑλληνόποντα, ἀλλὰ καὶ στοὺς νέους δλουν τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

Γ.Δ.Ζ.

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΗ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

"Οταν πέθανε ὁ βασιλιάς τῆς Περσίας Δαρεῖος ὁ Β', δηλαδὴ τὸ 405 π.Χ., τὸν διαδέχτηκε στὸ θρόνο ὁ γιός του Ἀρταξέρξης.

ΚΕΦ. 1

Αὐτὸς ἔπιασε τὸν ἀδερφό του τὸν Κύρο νὰ τὸν σκοτώσῃ, ἐπειδὴ πίστεψε τὶς συκοφαντίες τοῦ Τισσαφέρνη, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κύρος ἐπιβουλευόταν τὴ ζωή του.

Μὲ τὴ μεσολάβηση ὅμως τῆς μητέρας τους Παρυσάτιδας σώθηκε ὁ Κύρος, ποὺ ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ σκέπτεται τὴν ἐκθρόνιση τοῦ ἀδερφοῦ του. Προσπαθοῦσε γι' αὐτὸ μὲ τὴν καλή του συμπεριφορὰ νὰ κερδίσῃ τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν ἀγάπη τῶν Περσῶν, πῆρε μὲ τὸ μέρος του τὶς Ἰωνικὲς πόλεις, ποὺ τὶς εἶχε πρῶτα ὁ Τισσαφέρνης, καί, τέλος, μὲ διάφορες προφάσεις συγκέντρωνε καὶ συντηροῦσε μυστικὰ στρατὸ καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἰωνία. Ἔπεσαν, βέβαια, στὴν ἀντίληψη τοῦ βασιλιᾶ μερικὲς προσπάθειες τοῦ Κύρου νὰ ἔτοιμάσῃ στρατό, δὲν ἔδωσε ὅμως σημασία, γιατὶ νόμισε πώς τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ πολεμάῃ τὸν Τισσαφέρνη.

ΚΕΦ. 2

"Ο Κύρος καλεῖ τὰ συγκεντρωμένα στρατεύματα καὶ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς σατραπείας του, τὶς Σάρδεις, στὶς ἀρχές τοῦ Μάρτη τοῦ 401 π.Χ., μὲ τὴν πρόφαση πώς θὰ πάγη νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πισίδες, ποὺ πολλὲς φορὲς ἐνοχλοῦσαν τὴ χώρα του. Ὁ Τισσαφέρνης ὅμως κατάλαβε τὸν πραγματικὸ σκοπὸ τοῦ Κύρου, ὅτι δηλαδὴ πρόκειται νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀδερφό του, κι ἔτρεξε καὶ κατατόπισε τὸν Ἀρταξέρξη.

"Ο Κύρος μὲ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴ Λυδία πῆγε στὶς Κολοσσές τῆς Φρυγίας κι ἀπὸ κεῖ στὶς Κελαινές, ὅπου ἀριθμήθηκε τὸ ἐλληνικὸ στράτευμα καὶ βρέθηκε ὅτι εἶχε 13.000 ἄνδρες. Στρατηγοὶ του ἦταν: ὁ Κλέαρχος ὁ Λακεδαιμόνιος, ὁ Μένων ὁ Θεσσαλός, ὁ Πρόξενος ὁ Βοιώτιος, οἱ Ἀρκάδες, Ξενίας καὶ Σοφαίνετος, ὁ Σωκράτης ὁ Ἀχαιός καὶ μερικοὶ ἄλλοι.

’Από κεῖ πῆγαν στὴν ἀγορὰ τῶν Κεράμων, στὴν πεδιάδα τοῦ Καθστρου καὶ στὸ Τυριάειο. ’Εδῶ δὲ Κύρος ἔκανε ἐπίδειξη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος στὴν Ἐπύαξα, τῇ βασίλισσᾳ τῆς Κιλικίας. ’Απὸ κεῖ πέρασαν ἀνάμεσα στὴ Λυκαονία, ὕστερα στὴν Καππαδοκία κι ἔφτασαν στὴν πρωτεύουσα τῆς Κιλικίας, τοὺς Ταρσούς. ’Ο βασιλιάς τῆς Κιλικίας Συέννεσις εἶχε καταφύγει μὲν πολλοὺς κατοίκους στὰ βουνά, ἡ γυναῖκα του ὅμως ἡ Ἐπύαξα τὸν ἐπεισε νὰ κατέβῃ. Τότε μάλιστα ἀντάλλαξε μὲν τὸν Κύρο πολλὰ δῶρα.

ΚΕΦ. 3 Οἱ Ἑλληνες ἀρνήθηκαν νὰ συνεχίσουν ἀπὸ τὴν Κιλικία τὴν πορεία, γιατὶ εἶχαν προσπεράσει τὴν Πισιδία καὶ ἀρχισαν πιὰ νὰ ὑποπτεύωνται πώς δὲ Κύρος τοὺς ὁδηγεῖ νὰ πολεμήσουν τὸ βασιλιά. Τότε δὲ Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Κλέαρχος ἀφοῦ τοὺς ὑπενθυμίζει πώς ὁφείλει ὑποχρέωση στὸν Κύρο, γιατὶ εὐεργετήθηκε ἀπ’ αὐτὸν καὶ δὲν πρέπει νὰ φανῇ ἀχάριστος, ὅμως τοὺς βεβαιώνει πώς θὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ, ἐγκαταλείποντας τὸν εὐεργέτη του. ”Ετσι, κερδίζει πρῶτα τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Ἑλλήνων κι ὕστερα τοὺς ἀναπτύσσει τοὺς κινδύνους ποὺ διατρέχουν μέσα σὲ χώρα ἐχθρική. Τέλος τοὺς ἐπεισε νὰ στείλουν ἀνθρώπους στὸν Κύρο γιὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν ποῦ τοὺς ὁδηγεῖ καὶ ἡ νὰ τὸν παρακαλέσουν νὰ τοὺς ἀφήσῃ φιλικὰ νὰ φύγουν ἢ, ἀν πεισθοῦν ἀπὸ κεῖνον, νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. ’Ο Κύρος ἀπάντησε στοὺς ἀπεσταλμένους ὅτι θὰ τοὺς ὁδηγήσῃ κοντά στὸν Εὐφράτη ποταμό, γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἐχθρό του Ἀβροκόμα, καὶ παρακάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, δίνοντας ὑπόσχεση πώς θὰ τοὺς αὐξήσῃ τὸ μισθό. Οἱ Ἑλληνες δέχτηκαν.

ΚΕΦ. 4 ’Απὸ τοὺς Ταρσούς τὰ στρατεύματα προχώρησαν καὶ, περνώντας τοὺς ποταμοὺς Ψάρο καὶ Πύραμο, ἔφτασαν στοὺς Ἰσσούς. ’Απὸ κεῖ πέρασαν τὶς Πύλες Κιλικίας - Συρίας καὶ πῆγαν στὴ Μνημάνδο, ποὺ ἦταν φοινικικὸ λιμάνι. ’Απὸ δῶ ἔφυγαν κρυφὰ ἀπὸ τὸν Κύρο, δυσαρεστημένοι μαζί του, δύο ”Ἑλληνες στρατηγοί, ὁ Ξενίας καὶ ὁ Πασίων. ”Τοστέρ ἀπὸ πορεία δώδεκα ἡμερῶν ἔφτασαν στὴ Θάρακο, κοντά στὸν Εὐφράτη, ὅπου πιὰ δὲ Κύρος ἀποκαλύπτει στοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων τὸν ἀληθινό του σχοπὸ καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ προσπαθήσουν νὰ πείσουν τοὺς στρατιῶτες, νὰ μὴν ἀρνηθοῦν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Οἱ τελευταῖοι φέρουν ἀντιρρήσεις καὶ ἐκφράζουν παράπονα,

τέλος ὅμως ζητοῦν αὔξηση μισθοῦ γιὰ νὰ δεχτοῦν νὰ πολεμήσουν τὸν Ἀρταξέρξη. 'Ο Κύρος ὑπόσχεται νὰ τοὺς πληρώσῃ καλά, μόλις μποῦν στὴ Βαβυλώνα. "Ετσι συνεχίζουν τὴν πορεία πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ Εὐφράτη καὶ φτάνουν σ' ἔναν παραπόταμό του, τὸν Ἀράξη.

Προχωρώντας μπαίνουν στὴν Ἀραβία καὶ σὲ πέντε μέρες φτάνουν στὸ Μάσκα ποταμὸ καὶ σὲ μιὰν ἀκατοίκητη πόλη, τὴν Κορσωτῆ. Συνεχίζουν τὴν πορεία ἔχοντας τὸν Εὐφράτη πρὸς τὰ δεξιὰ κι ἔρχονται στὶς Βαβυλώνιες Πύλες. Προτοῦ φτάσουν ἐδῶ, ταλαιπωρήθηκαν πολύ. Στὴν πόλη Χαρμάνη μάλιστα, ἀπ' ὅπου προμηθεύτηκαν τρόφιμα, οἱ στρατιῶτες τοῦ Μένωνα καὶ τοῦ Κλέαρχου παρεξηγήθηκαν καὶ φιλονίκησαν, καὶ μονάχα μὲ μεσολάβηση τοῦ Πρόξενου καὶ τοῦ ἔδιου τοῦ Κύρου δὲν πῆρε διαστάσεις τὸ ἐπεισόδιο.

ΚΕΦ. 5

Καθὼς προχωροῦν τὰ στρατεύματα μέσα στὴ Βαβυλωνία, παρατηροῦν πατημασίες ἀλόγων καὶ διαπιστώνουν πῶς τὸ χορτάρι κι ἄλλα χρήσιμα πράγματα καίγονταν ἀπὸ ἵππεῖς τοῦ ἔχθροῦ. Τότε ἔνας Πέρσης ποὺ ἔκανε τὸ φίλο τοῦ Κύρου, δ' Ὁρόντας, προσφέρεται, ἀν τοῦ ἔδιναν ἵππικό, νὰ πιάσῃ ζωντανοὺς ἢ νὰ σκοτώσῃ ἔκεινους ποὺ ἔκαιγαν τὸ χορτάρι. Μόλις νόμισε ὅμως πῶς ἔξασφάλισε τὸ ἵππικό ποὺ ζήτησε, ἔκανε γράμμα στὸν Ἀρταξέρξη καὶ τοῦ ἔγραφε πῶς θὰ πάγκοντά του μὲ πολλοὺς ἵππεῖς. Ἄλλὰ τὸ γράμμα ἀντὶ νὰ φτάσῃ στὴ βασιλιά, παραδόθηκε στὸν Κύρο. Αὐτὸς τὸ διάβασε κι ὅταν εἶδε πῶς δ' Ὁρόντας εἶναι προδότης, κάλεσε στὴ σκηνή του ἑφτὰ Πέρσες, τοὺς πιὸ ἐπίσημους, καὶ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες τὸν Κλέαρχο, καὶ ὕστερ" ἀπὸ σύντομη δίκη τὸν καταδίκασαν καὶ τὸν ἐθανάτωσαν μὲ ἄγνωστο τρόπο.

ΚΕΦ. 6

Τὰ στρατεύματα προχώρησαν ἀκόμα τρεῖς μέρες μέσα στὴ Βαβυλωνία κι ὁπειδὴ δὲν ήταν οὐδὲν τὸν Ἀρταξέρξη τὴν ἄλλη μέρα, γι' αὐτὸς ἔδωσε θάρρος στοὺς "Ἐλληνες καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πολλά, ἀν νικοῦσε. 'Ο βασιλιάς ὅμως δὲν φάνηκε, εἰχε ἀφήσει μάλιστα ἀφύλακτο ἔνα βαθὺ χαντάκι ποὺ χρησίμευε γιὰ ὄχυρωμα. Αὐτὸς τὸ πέρασε δὲν Κύρος καὶ τὸ στράτευμά του, ποὺ βάδιζε χωρὶς νὰ εἶναι συνταγμένο γιὰ μάχη.

ΚΕΦ. 7

ΚΕΦ. 8

Πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἔρχεται ἡ εἰδῆση πῶς πλησιάζει ὁ βασιλιάς. Τότε τὸ βαρβαρικὸ καὶ τὸ ἑλληνικὸ στράτευμα τοῦ Κύρου ἐτοιμάζονται βιαστικά. Οἱ "Ἐλλῆνες παρατάχτηκαν στὴ δεξιὰ πτέρυγα, ὁ Ἀριαῖος μὲ τοὺς βαρβάρους στὴν ἄριστερή, κι ὁ Κύρος μὲ 600 ἵππεῖς στὸ κέντρο. Τὸ ἀπόγευμα πιὰ φάνηκαν καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀρταξέρξη. 'Ο Τισσαφέρνης μὲ τοὺς δικούς του παρατάχτηκαν στὴν ἄριστερή πτέρυγα, ἀπέναντι στοὺς "Ἐλλῆνες, ὕστερα ἀλλοι Πέρσες ἡγεμόνες, ἐνῶ ὁ βασιλιάς μὲ 6000 ἵππεῖς στὸ κέντρο. Στὴ σύγκρουση ποὺ ἐπακολούθησε, οἱ "Ἐλλῆνες ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τὸν Τισσαφέρνη καὶ τὸ στράτευμά του. 'Ο βασιλιάς προσπαθεῖ νὰ κυκλώσῃ τὸν Κύρο, αὐτὸς δῆμας ὄρμᾶ μὲ τὸ ἵππικό του καὶ ἀναγκάζει σὲ ὑποχώρηση καὶ φυγὴ τὸ ἵππικό τοῦ Ἀρταξέρξη, πληγώνοντας μάλιστα καὶ τὸν ἴδιον ἐλαφρά. Στὴ μάχη αὐτή, δῆμας, σκοτώθηκε ὁ Κύρος.

ΚΕΦ. 9

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ μᾶς παρασιάζει ὁ Ξενοφῶν τὸν Κύρο, χαρακτηρίζοντάς τον σὰν ἔναν ὄκλεκτό Πέρση. 'Απὸ παιδὶ ἦταν συνεσταλμένος καὶ ὑπάκουος, ἀγαποῦσε τὴ μάθηση καὶ διακρινόταν γιὰ τὴν τόλμη του. "Οταν μεγάλωσε κι ἔγινε σατράπης τῆς Λυδίας, Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας, ἦταν πιστὸς στὶς φιλίες καὶ στὶς ὑποσχέσεις του, δίκαιος, ἐνάρετος καὶ ἀγαπητὸς σὲ ὅλους. 'Ιδιαίτερα τιμοῦσε ἐκείνους ποὺ ἀναδεικνύονταν γενναιοῖοι στὸν πόλεμο.

ΚΕΦ. 10

'Ο Ἀρταξέρξης μπαίνει στὸ στρατόπεδο τοῦ Κύρου καὶ τὸ λεγχατεῖ κι ὕστερα ἐνώνεται μὲ τὸν Τισσαφέρνη καὶ στρέφεται κατὰ τῶν Ἐλλήνων. Αὐτοὶ παρατάχτηκαν ἔτσι, ὥστε νὰ ἔχουν πίσω τους τὸν ποταμό, καὶ κατόπιν ἔκαναν ἐπίθεση κι ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τὰ βαρβαρικὰ στρατεύματα, κυνηγώντας τα ὡς ἔνα χωριό (ἴσως τὰ Κούναξα). 'Επειδὴ βασίλευε πιὰ ὁ ἥλιος, σταμάτησαν λιγάκι νὰ ξεκουραστοῦν κι ὕστερα ξαναγύρισαν στὶς σκηνές τους, ποὺ τίς εἶχαν λεηλατήσει στὸ μεταξὺ οἱ βάρβαροι, ἀγνοώντας ἀκόμα πῶς ὁ Κύρος εἶχε σκοτωθῆ.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

- ΚΕΦ. 1 1 [“Ως μὲν οὖν ἡθοίσθη Κύρω τὸ Ἑλληνικὸν ὅτε ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀρταξέρξην ἐστρατεύετο, καὶ ὅσα ἐν τῇ ἀνόδῳ ἐπράχθη καὶ ὡς ἡ μάχη ἐγένετο καὶ ὡς Κῦρος ἐτελεύτησε καὶ ὡς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐλθόντες οἱ Ἑλληνες ἐκοιμήθησαν οἰόμενοι τὰ πάντα νικᾶν καὶ Κῦρον ζῆν, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται].
- 2 “Αμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ συνελθόντες οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον ὅτι Κῦρος οὔτε ἄλλον πέμποι σημανοῦντα ὅτι χρὴ ποιεῖν οὔτε αὐτὸς φαίνοιτο. Ἐδοξεν οὖν αὐτοῖς συσκενασαμένοις ἀ εἰχον καὶ ἔξοι 3 πλισαμένοις προϊένται εἰς τὸ πρόσθεν ἕως Κύρω συμμείξειαν. Ἡδη δὲ ἐν δρμῇ ὅντων ἄμα ἡλίῳ ἀνέχοντι ἥλθε Προκλῆς δ Τευθρανίας ἄρχων, γεγονὼς ἀπὸ Δαμαράτον τοῦ Λάκωνος, καὶ Γλοῦς δ Ταμώ. Οὗτοι ἔλεγον ὅτι Κῦρος μὲν τέθηκεν, Ἀριαῖος δὲ πεφεγγώς ἐν τῷ σταθμῷ εἴη μετὰ τῶν ἄλλων βαρβάρων δθεν τῇ προτεραίᾳ ὁρμῶντο, καὶ λέγοι ὅτι ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν περιμένοιεν αὐτούς εἰ μέλλοιεν ἥκειν, τῇ δὲ ἄλλῃ ἀπιέναι φαίη ἐπὶ Ιωνίας, δθενπερ 4 ἥλθε. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες πυνθανόμενοι βαρέως ἔφερον. Κλέαρχος δὲ τάδε εἰπεν· ἀλλ’ ὥφελε μὲν Κῦρος ζῆν· ἐπεὶ δὲ τετελεύτηκεν, ἀπαγγέλλετε Ἀριαίῳ ὅτι ἡμεῖς νικῶμεν τε βασιλέα καί, ὡς ὁρᾶτε οὐδεὶς, ἔτι ἡμῖν μάχεται, καὶ εἰ μὴ ὑμεῖς ἥλθετε, ἐπορευόμεθα ἀν ἐπὶ βασιλέα. Ἐπαγγελλόμεθα δὲ Ἀριαίῳ, ἐὰν ἐνθάδε ἔλθῃ, εἰς τὸν θρόνον τὸν βασίλειον καθιεῖν 5 αὐτόν· τῶν γὰρ μάχην νικῶντων καὶ τὸ ἄρχειν ἔστι. Ταῦτα εἰπὼν ἀποστέλλει τοὺς ἀγγέλους καὶ σὺν αὐτοῖς Χειρίσοφον τὸν Λάκωνα

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Nay

ΑΡΝΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΝΑ ΥΠΑΚΟΥΣΟΥΝ
ΣΕ ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΚΑΙ ΝΑ ΠΑΡΑΔΩΣΟΥΝ ΤΑ ΟΠΛΑ

(Μὲ ποιὸ τρόπο συγκεντρώθηκε ἀπὸ τὸν Κύρο τὸ ἑλληνικὸ 1 στράτευμα, ὅταν ἐτοίμαζε τὴν ἐκστρατεία κατὰ τοῦ ἀδερφοῦ του Ἀρ-
ταξέρξη, καὶ ὅσα ἔγιναν κατὰ τὴν πορεία καὶ πῶς ἔγινε ἡ μάχη καὶ
πῶς ὁ Κύρος σκοτώθηκε καὶ πῶς πῆγαν οἱ Ἑλλήνες στὸ στρατόπεδο
καὶ κοιμήθηκαν, μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι πέρα γιὰ πέρα νικητὲς
καὶ ὅτι ὁ Κύρος εἶναι ζωντανός, ὅλα ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγούμενη
διήγηση).

Μόλις ἔημέρωσε, μαζεύτηκαν οἱ στρατηγοὶ καὶ ἀποροῦσαν, ποὺ 2 ὁ Κύρος οὔτε ἔστειλε κανένα νὰ τοὺς πῆ τί ἐπρεπε νὰ κάνουν, οὔτε
παρουσιάστηκε ὁ Ἰδιος. Πήραν, λοιπόν, τὴν ἀπόφαση νὰ συμμαζέψουν
τὰ πράγματά τους, νὰ πάρουν τὰ ὄπλα τους καὶ ν' ἀρχίσουν νὰ προ-
χωροῦν, ὡσπου νὰ συναντηθοῦν μὲ τὸν Κύρο. Ξεκινοῦσαν πιά, τῇ 3 στιγμὴ που ἔβγαινε ὁ ἥλιος, ὅταν ἤρθε ὁ Προκλῆς, ὁ διοικητὴς τῆς Τευ-
θρανίας, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ Δημάρατο τὸ Σπαρτιάτη, καὶ ὁ Γλοῦς,
ὁ γιὸς τοῦ Ταμῶ. Αὐτοὶ ἔφεραν τὴν εἰδηση πῶς ὁ Κύρος εἶχε σκοτω-
θῆ κι ὁ Ἀριαῖος μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους βαρβάρους εἶχε πάει στὸ σταθμό,
ἀπ' ὅπου τὴν προηγούμενη μέρα εἶχαν ξεκινήσει. Αὐτὸς παράγγειλε 4 νὰ τοὺς ποῦν πῶς ἔκείνη τὴν ἡμέρα θὰ τοὺς περιμένουν, ἀν πρόκειται
νὰ πᾶνε, τὴν ἄλλη μέρα ὅμως εἴπε πῶς θὰ φύγη γιὰ τὴν Ἰωνία, ἀπ'
ὅπου ἤρθε. «Οταν τ' ἀκουσαν αὐτὰ οἱ στρατηγοὶ καὶ τὰ ἔμαθαν καὶ
οἱ ἄλλοι Ἐλλήνες, ἔνιωσαν μεγάλη στενοχώρια. Ο Κλέαρχος τότε
εἴπε αὐτὰ ἐδῶ: «Μακάρι νὰ ζοῦσε ὁ Κύρος. Ἄφοῦ ὅμως ἔχει
πεθάνει, πέστε στὸν Ἀριαῖο πῶς ἐμεῖς ἔχομε νικῆσαι τὸ βασιλιὰ καὶ
κανένας πιὰ δὲν μᾶς πολεμᾶ, ὅπως βλέπετε. Ἀν μάλιστα δὲν ἐρχό-
σαστε σεῖς, ἐμεῖς θὰ κυνηγούσαμε τὸ βασιλιὰ καὶ τὸ στρατό του. Πάν-
τως ὑποσχόμαστε στὸν Ἀριαῖο πῶς, ἀν ἔρθη ἐδῶ, θὰ τὸν ἐγκαταστή-
σωμε στὸ βασιλικὸ θρόνο. Γιατὶ ἡ ἔξουσία ἀνήκει σὲ κείνους ποὺ
νικοῦν στὴ μάχη». Αὐτὰ εἴπε καὶ στέλνει πίσω τοὺς ἀγγελιοφόρους 5
καὶ μαζί τους τὸ Χειρίσοφ τὸ Λακεδαιμόνιο καὶ τὸ Μένωνα τὸ Θεσ-

ΚΕΦ. 1

Ἀνακεφαλα-
ωση.

2 - 3

Οἱ Ἑλλήνες
πληροφοροῦν-
ται τὸ θάνα-
το τοῦ Κύρου.

4 - 5

Περόταση τοῦ
Κλέαρχου.

καὶ Μένωνα τὸν Θετταλόν· καὶ γὰρ αὐτὸς Μένων ἐβούλετο· ἦν γὰρ φίλος καὶ ξένος Ἀριαίου.

- 6 Οἱ μὲν φῶντο, Κλέαρχος δὲ περιέμενε· τὸ δὲ στράτευμα ἐπορίζετο σῖτον δπως ἐδύνατο ἐκ τῶν ὑποζυγίων κόπτοντες τοὺς βοῦς καὶ δηνοὺς· ἔνδοις δὲ ἐχρῶντο, μικρὸν προιόντες ἀπὸ τῆς φάλαγγος οὗ ἡ μάχη ἐγένετο, τοῖς τε οἰστοῖς πολλοῖς οὖσιν, οὓς ἥναγκαζον οἱ "Ἐλληνες ἐκβάλλειν τοὺς αὐτομολοῦντας παρὰ βασιλέως, καὶ τοῖς γέρροις καὶ ταῖς ἀσπίσι ταῖς ξυλίναις ταῖς Αἰγανπτίαις· πολλαὶ δὲ καὶ πέλται καὶ ἄμαξαι ἦσαν φέρεσθαι ἔρημοι· οἵτις πᾶσι χρώμενοι κρέα ἔψοντες ἤσθιον ἐκείνην τὴν ἡμέραν.
- 7 Καὶ ἦδη τε ἦν περὶ πλήθουσαν ἀγορὰν καὶ ἔρχονται παρὰ βασιλέως καὶ Τισσαφέροντος κήρυκες οἱ μὲν ἄλλοι βάρβαροι, ἦν δὲ αὐτῶν Φαλήνος εἰς "Ἐλλην, δις ἐτύγχανε παρὰ Τισσαφέροντος ὃν καὶ ἐντίμως ἔχων· καὶ γὰρ προσεποιεῖτο ἐπιστήμων εἶναι τῶν ἀμφὶ 8 τάξεις τε καὶ ὀπλομαχίαν. Οὗτοι δὲ προσελθόντες καὶ καλέσαντες τοὺς τῶν "Ἐλλήνων ἀρχοντας λέγοντιν ὅτι βασιλεὺς κελεύει τοὺς "Ἐλληνας, ἐπεὶ νικῶν τυγχάνει καὶ Κύρον ἀπέκτονε, παραδόντας τὰ δπλα ἰόντας ἐπὶ βασιλέως θύρας ενδύσκεσθαι ἄν τι δύνωνται 9 ἀγαθόν. Ταῦτα μὲν εἰπόν οἱ βασιλέως κήρυκες· οἱ δὲ "Ἐλληνες βαρέως μὲν ἥκουσαν, ὅμως δὲ Κλέαρχος τοσοῦτον εἶπεν ὅτι οὐ τῶν νικώντων εἴη τὰ δπλα παραδιδόναι· ἀλλ', ἔφη, νῦνες μέν, ὡς ἄνδρες στρατηγοί, τούτοις ἀποκρίνασθε διτι καλλιστόν τε καὶ ἄριστον ἔχετε· ἐγὼ δὲ αὐτίκα ήξω. Ἐκάλεσε γάρ τις αὐτὸν τῶν ὑπηρετῶν, δπως ἵδοι τὰ ιερὰ ἔξηρημένα· ἔτυχε γὰρ θυόμενος.
- 10 Ἐνθα δὴ ἀπεκρίνατο Κλεάνωρ δις Ἀρκάς πρεσβύτατος ὃν ὅτι πρόσθεν ἀν ἀποθάνοιεν ἢ τὰ δπλα παραδοίησαν· Πρόξενος δὲ δις Θηβαῖος· ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, δις Φαλήνε, θαυμάζω πότερα ὡς κρατῶν βασιλεὺς αἰτεῖ τὰ δπλα ἢ ὡς διὰ φιλίαν δῶρα. Εἰ μὲν γὰρ ὡς κρατῶν, τί δεῖ αὐτὸν αἰτεῖν καὶ οὐ λαβεῖν ἐλθόντα; εἰ δὲ πείσας βούλεται λαβεῖν, λεγέτω τί ἔσται τοῖς στρατιώταις, ἐὰν αὐτῷ ταῦτα χαρί-

σαλδ. Γιατί αύτὸ τὸ ἥθελε καὶ ὁ Ἰδιος δὲ Μένων, μιὰ καὶ συνδεόταν μὲ τὸν Ἀριαῖο μὲ φιλία καὶ φιλοξενίᾳ.

Ἐκεῖνοι ἔφυγαν, ἐνῶ ὁ Κλέαρχος περίμενε. Οἱ στρατιῶτες πάλι 6 ἔξασφάλιζαν ὅπως ὅπως τὴν τροφή τους ἀπὸ τὰ ζῶα, σφάζοντας δηλαδὴ τὰ βόδια καὶ τὰ γαιδούρια. Γιὰ ξύλα χρησιμοποιοῦσαν, προχωρώντας λίγο ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ εἶχαν παραταχθῆ κι ἔκαναν τὴ μάχη, τὰ βέλη, ποὺ ἤταν πολλά, γιατὶ οἱ "Ἐλληνες ἀνάγκαζαν ἐκείνους ποὺ αὐτομολοῦσαν ἀπὸ τὸ στρατὸ τοῦ βασιλιᾶ νὰ τὰ βγάζουν ἔξω ἀπὸ τὶς φαρέτρες. Χρησιμοποιοῦσαν ἀκόμα γιὰ ξύλα καὶ ἀσπίδες φτιαγμένες μὲ κλωνάρια λυγαριᾶς, καθὼς καὶ τὶς ξύλινες τὶς αἰγυπτιακές. Ἀλλὰ ὑπῆρχαν ἐκεῖ πεταμένες καὶ ἀσπίδες ἀπὸ ξύλο ίτιᾶς, καθὼς καὶ ἀμάξια, καὶ μποροῦσαν νὰ τὰ παίρουν. "Ολα αὐτὰ χρησιμοποιῶντας τα γιὰ ξύλα, ἔβραζαν κρέατα κι ἔτρωγαν ἐκείνη τὴ μέρα.

"Ἡταν πιὸ ἡ ὥρα ποὺ ἡ ἀγορά εἶναι γεμάτη ἀπὸ κόσμο, κι ἔρχονται ἀπὸ τὸ βασιλιᾶ καὶ τὸν Τισσαφέρνη ἀπεσταλμένοι. Μερικοὶ ἤταν βάρβαροι, ἔνας ὄμως ἀπὸ αὐτούς, ὁ Φαλίνος, ἤταν "Ἐλληνας, ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι στὴν ὑπηρεσία τοῦ Τισσαφέρνη καὶ νὰ τὸν ἔχουν σὲ μεγάλη ὑπόληψη. Γιατὶ ἔκανε πῶς ἤζερε τάχα καλὰ τὴν τακτικὴ τοῦ πολέμου καὶ τὴ χρησιμοποίηση τῶν ὅπλων. Αὐτοὶ πλησίασαν, κάλεσαν τοὺς 8 ἀρχηγοὺς τῶν Ἐλλήνων καὶ τοὺς εἶπαν ὅτι ὁ βασιλιάς, ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εἶναι νικητὴς καὶ νὰ ἔχῃ σκοτώσει τὸν Κύρο, στέλνει διαταγὴ στοὺς "Ἐλληνες νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ πᾶνε στὴ σκηνὴ τοῦ, μήπως μπορέσουν καὶ πετύχουν κάτι καλό. Αὐτὰ εἶπαν οἱ 9 ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλιᾶ. Οἱ "Ἐλληνες ἀγανάχτησαν ποὺ τ' ἀκούσαν, ἐνῶ ὁ Κλέαρχος ἀποκρίθηκε μονάχα τοῦτο, ὅτι δὲν ταιριάζει νὰ παραδίνουν οἱ νικητὲς τὰ ὅπλα τους. Καὶ πρόσθεσε: «Ἐσεῖς, στρατηγοί, δῶστε τὴν καλύτερη καὶ ἀξιοπρεπέστερη ἀπάντηση ποὺ μπορεῖτε. κι ἐγὼ θὰ γυρίσω στὴ στιγμή». Γιατὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες τὸν φώναξε γιὰ νὰ παρατηρήσῃ τὰ βγαλμένα σπλάχνα τῶν σφαγμένων ζώων, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ θυσιάζῃ.

Τότε λοιπὸν ἀποκρίθηκε ὁ Κλεάνωρ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ποὺ 10 ἡλικιωμένος πιά, πῶς πρῶτα θὰ πεθάνουν κι ὕστερα θὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα. «Ο Πρόξενος ὁ Θηβαῖος εἶπε κατόπι: «Ἐγώ, Φαλίνε, ἔχω μιὰν ἀπορίαν· γιὰ ποιὸ λόγο μᾶς ζητάει τὰ ὅπλα ὁ βασιλιάς· ἐπειδὴ τάχα εἶναι νικητὴς ἢ μήπως τὰ θέλει γιὰ δῶρα ποὺ θὰ δείχνουν τὴ φιλία μας. Γιατί, ἀν τὰ θέλη σὰ νικητής, ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ τὰ ζητάει

Προμήθεια
φαγητοῦ.

7-8
Ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλιᾶ φέρονται
τὶς διαταγές.

9-14
Ἀπαντήσεις
διαφόρων
Ἐλλήνων.

11 σωνται. Πρὸς ταῦτα Φαλῆνος εἶπε· βασιλεὺς νικᾶν ἥγεῖται, ἐπεὶ Κῦρον ἀπέκτεινε. Τίς γὰρ αὐτῷ ἔστιν δστις τῆς ἀρχῆς ἀντιποιεῖται; νομίζει δὲ καὶ ὑμᾶς ἔαντοῦ εἶναι, ἔχων ἐν μέσῃ τῇ ἔαντοῦ χώρᾳ καὶ ποταμῶν ἐντὸς ἀδιαβάτων, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐφ' ὑμᾶς δυνάμενος ἀγαγεῖν, δσον οὐδὲ εἰ παρέχοι ὅμιν δύναισθε ἀν ἀπο-
 12 κτεῖναι. Μετὰ τοῦτον Θεόπομπος Ἀθηναῖος εἶπεν· ὡς Φαλῆνε,
 νῦν, ὡς σὺ ὁρᾶς, ἡμῖν οὐδὲν ἔστιν ἀγαθὸν ἄλλο εἰ μὴ δτια καὶ ἀρετή.
 "Οπλα μὲν οὖν ἔχοντες οἰόμεθα ἀν καὶ τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι, παραδόντες
 δ' ἀν ταῦτα καὶ τῶν σωμάτων στερηθῆναι. Μή οὖν οἴον τὰ μόνα
 ἀγαθὰ ἡμῖν δητα ὅμιν παραδώσειν, ἀλλὰ σὺν τούτοις καὶ περὶ τῶν
 13 ὑμετέρων ἀγαθῶν μαχούμεθα. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φαλῆνος ἐγέ-
 λασε καὶ εἶπεν· ἀλλὰ φιλοσόφῳ μὲν ἔοικας, ὡς νεανίσκε, καὶ λέγεις
 οὐκ ἀχάριστα· ἵσθι μέντοι ἀνόητος ὡν, εἰ οἴει τῇ δυμετέρων ἀρετὴν
 14 περιγενέσθαι ἀν τῆς βασιλέως δυνάμεως. Ἀλλοις δέ τινας ἔφασαν
 λέγειν ὑπομαλακιζομένους ὡς καὶ Κύρῳ πιστοὶ ἐγένοντο καὶ βασιλεῖ
 ἀν πολλοῦ ἀξιοι γένοντο, εἰ βούλοιτο φίλος γενέσθαι· καὶ εἴτε ἄλλο
 τι θέλοι χρῆσθαι εἴτ' ἐπ' Αἴγυπτον στρατεύειν, συγκαταστρέψαντ^τ
 ἀν αὐτῷ.

15 Ἐν τούτῳ Κλέαρχος ἤκε, καὶ ἡρώτησεν εἰ ἦδη ἀποκεκριμένοις
 εἶεν. Φαλῆνος δὲ ὑπολαβὼν εἶπεν· οὗτοι μέν, ὡς Κλέαρχε, ἄλλος
 16 ἄλλα λέγει· σὺ δ' ἡμῖν εἶπε τι λέγεις. Ὁ δ' εἶπεν· ἐγώ σε, ὡς Φαλῆνε,
 ἄσμενος ἐώρακα, οἴμαι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες· σύ τε γὰρ Ἐλλην
 εἰ καὶ ἡμεῖς τοσοῦτοι δητες δσονσ σὺ ὁρᾶς· ἐν τοιούτοις δὲ δητες
 17 πράγμασι συμβούλευμέθα σοι τι χρὴ ποιεῖν περὶ ὧν λέγεις. Σὺ
 οὖν πρὸς θεῶν συμβούλευσον ἡμῖν δ, τι σοι δοκεῖ κάλλιστον καὶ
 ἀριστον εἶναι, καὶ δ σοι τιμὴν οἴσει εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἀεὶ λεγό-

καὶ δὲν ἔρχεται νὰ τὰ πάρη; "Αν πάλι θέλη νὰ μᾶς καταφέρῃ νὰ τοῦ τὰ δώσωμε, μᾶς πῆ τί θὰ ἔχουν νὰ κερδίσουν οἱ στρατιῶτες, ἀν τοῦ κάνουν αὐτὴ τῇ χάρῃ;"

"Ο Φαλίνος ἔδωσε τούτη τὴν ἀπάντηση: «'Ο βασιλιὰς νομίζει πῶς 11 εἶναι νικητής, ἀφοῦ ἔχει σκοτώσει τὸν Κύρο. Γιατὶ τώρα ποιὸς θὰ βρεθῇ νὰ διεκδικήσῃ ἀπ' αὐτὸν τὴν ἔξουσία; "Έχει ἀκόμα τῇ γνώμῃ πῶς κι ἐσεῖς εἰστε δικοί του, ἀφοῦ σᾶς κρατάει στὴ μέση τῆς χώρας του καὶ γύρω σας ὑπάρχουν ποτάμια ἀδιάβατα.

"Ἐπειτα μπορεῖ νὰ φέρη ἀμέτρητους ἀνθρώπους νὰ σᾶς πολεμήσουν· τόσους, ποὺ δὲν θὰ μπορούσατε νὰ τοὺς σκοτώσετε κι ἀν σᾶς τοὺς ἔδινε.»" "Τστερα ἀπ' αὐτὸν μίλησε ὁ Θεόπομπος ὁ Ἀθη- 12 ναῖος: «Τώρα, ὅπως βλέπεις, Φαλίνε, δὲν μᾶς ἔμεινε κανένα ἄλλο ἀγαθό, παρὰ μονάχα τὰ ὅπλα καὶ ἡ ἀνδρεία. "Αν κρατᾶμε λοιπὸν τὰ ὅπλα, νομίζομε πῶς μποροῦμε νὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ τὴν παλικαριά μᾶς· ἀν δημως τὰ παραδώσωμε, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ χάσωμε καὶ τὴ ζωή μας. Μὴ βάζης λοιπὸν στὸ μυαλό σου πῶς θὰ σᾶς παραδώσωμε τὰ μόνα καλὰ ποὺ ἔχομε· ἀντίθετα, μὲ αὐτὰ θὰ πολεμήσωμε νὰ πάρωμε καὶ τὰ δικά σας".

"Οταν τ' ᾔκουσε αὐτὰ ὁ Φαλίνος, γέλασε καὶ εἶπε: «'Εσύ, νεα- 13 αρέ μου, μοιάζεις μὲ φιλόσοφο καὶ λές χαριτωμένα πράγματα. Νὰ ξέρης δημως πῶς εἶσαι ἀμύαλος, ἀν ἔχης τὴ γνώμη πῶς ἡ παλικαριά σας θὰ φανῇ ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ βασιλιᾶ». Μερικοὶ ἄλλοι 14 δείλιασαν κάπως καί, καθὼς μοῦ εἶπαν, ἔλεγαν ὅτι ὅπως ἥταν ἀφοσιωμένοι στὸν Κύρο, τὸ ἵδιο θὰ μποροῦσαν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίες καὶ στὸ βασιλιά, ἀν δεχόταν νὰ γίνη φίλος τους. Καὶ ὅτι, εἴτε ήθελε νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ κάπου ἄλλου εἴτε γιὰ νὰ κάνουν ἐκστρατεία στὴν Αἴγυπτο, θὰ τὸν βοηθοῦσαν νὰ τὴν ὑποτάξῃ.

Στὸ μεταξὺ ἤρθε ὁ Κλέαρχος καὶ ρώτησε ἀν τοῦ εἶχαν δώσει 15 ἀπάντηση. 'Ο Φαλίνος τότε πῆρε τὸ λόγο καὶ εἶπε: «'Απ' αὐτούς, Κλέαρχε, ὁ καθένας λέει τὰ δικά του. Νὰ μᾶς πῆς λοιπὸν ἐσύ τὴ γνώμη σου». Κι ἔκεινος ἀποκρίθηκε: «'Εγώ, Φαλίνε, σὲ εἶδα μὲ χαρά, 16 ὅπως, νομίζω, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Γιατὶ κι ἐσύ εἶσαι "Ελληνας κι ἔμεις, δσους βλέπεις ἔδω. Τώρα βρισκόμαστε σὲ μιὰ κρίσιμη περίσταση καὶ γι' αὐτὸ σους ζητοῦμε τὴ συμβουλή σου, τί πρέπει νὰ κάνωμε γι' αὐτὰ ποὺ μᾶς λές. Συμβούλεψέ μας λοιπόν, γιὰ ὄνομα τῶν θεῶν, ἔκει- 17 νο ποὺ σου φαίνεται πῶς εἶναι καλύτερο καὶ ωφελιμότερο καὶ ποὺ

15 - 23
Τελικὴ ἀπάντηση τοῦ
Κλέαρχου.

μενον, ὅτι Φαληνός ποτε πεμφθεὶς παρὰ βασιλέως κελεύσων τοὺς
 "Ἐλληνας τὰ δπλα παραδοῦναι ξυμβουλευομένοις ξυνεβούλευσεν
 αὐτοῖς τάδε. Οἰσθα δὲ ὅτι ἀνάγκη λέγεσθαι ἐν τῇ Ἐλλάδι ἀν ξυμ-
 18 βουλεύσῃς. Ὁ δὲ Κλέαρχος ταῦτα ὑπῆγετο βουλόμενος καὶ αὐτὸν
 τὸν παρὰ βασιλέως πρεσβεύοντα ξυμβουλεῦσαι μὴ παραδοῦναι τὰ
 19 δπλα, δπως εὐέλπιδες μᾶλλον εἰεν οἱ Ἐλληνες. Φαληνός δὲ ὑποστρέψας
 παρὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ εἰπεν· ἔγω, εἰ μὲν τῶν μνρίων ἐλπίδων μία
 τις ὑμῖν ἔστι σωθῆναι πολεμοῦντας βασιλεῖ, συμβουλεύω μὴ παραδι-
 δόναι τὰ δπλα· εἰ δέ τοι μηδεμίᾳ σωτηρίᾳς ἔστιν ἐλπὶς ἄκοντος βα-
 20 σιλέως, ξυμβουλεύω σφῖςεσθαι ὑμῖν δπῃ δυνατόν. Κλέαρχος δὲ
 πρὸς ταῦτα εἰπεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ σὺ λέγεις· παρ' ἡμῶν δὲ
 ἀπάγγελλε τάδε, ὅτι ἡμεῖς οἰόμεθα, εἰ μὲν δέοι βασιλεῖ φίλους εἰναι,
 πλείονος ἀν ἄξιοι εἰναι φίλοι ἔχοντες τὰ δπλα ἢ παραδόντες ἀλλω,
 εἰ δὲ δέοι πολεμεῖν, ἀμεινον ἀν πολεμεῖν ἔχοντες τὰ δπλα ἢ ἀλλω
 21 παραδόντες. Ὁ δὲ Φαληνός εἰπεν· ταῦτα μὲν δὴ ἀπαγγελοῦμεν·
 ἀλλὰ καὶ τάδε ὑμῖν εἰπεῖν ἐκέλευσε βασιλέυς, ὅτι μένοντοι μὲν ὑμῖν
 αὐτοῦ σπονδαὶ εἴησαν, προϊοῦσι δὲ καὶ ἀπιοῦσι πόλεμος. Εἴπατε
 οὖν καὶ περὶ τούτου πότερα μενεῖτε καὶ σπονδαὶ εἰσιν ἢ ὡς πολέμου
 22 δηντος παρ' ὑμῶν ἀπαγγελῶ. Κλέαρχος δὲ ἔλεξεν· ἀπάγγελλε τοίνυν
 καὶ περὶ τούτου ὅτι καὶ ἡμῖν ταῦτα δοκεῖ ἀπερ καὶ βασιλεῖ. Τί οὖν
 ταῦτα ἔστιν; ἔφη δὲ Φαληνός. Ἀπεκρίνατο Κλέαρχος· ἢν μὲν μέ-
 23 νωμεν, σπονδαί, ἀπιοῦσι δὲ καὶ προϊοῦσι πόλεμος. Ὁ δὲ πάλιν
 ἥρωτησε· σπονδὰς ἢ πόλεμον ἀπαγγελῶ; Κλέαρχος δὲ ταῦτα πάλιν
 ἀπεκρίνατο· σπονδαὶ μένοντιν, ἀπιοῦσι δὲ ἢ προϊοῦσι πόλεμος.
 "Ο, τι δὲ ποιήσοι οὐ διεσήμηνε.

Θὰ σὲ τιμᾶ στὶς μελλούμενες ἐποχές. Γιατὶ ποτὲ δὲν θὰ πάψουν νὰ λένε, πῶς κάποτε ἔστειλε ὁ βασιλιὰς τὸ Φαλίνο μὲ διαταγὴ στοὺς "Ἐλληνες νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα τους κι ὅταν αὐτοὶ τοῦ ζήτησαν τὴ γνώμη του, τοὺς ἔδωσε τούτη δῶ τὴ συμβουλή". Καὶ ξέρεις, ὅτι ἀναγκαστικὰ θὰ διαδοθοῦν στὴν "Ἐλλάδα οἱ συμβουλὲς ποὺ θὰ μᾶς δώσῃς". "Ο Κλέαρχος μ'" αὐτὰ προσπαθοῦσε νὰ τὸν φέρῃ στὴ δική του γνώμη, 18 γιατὶ ζήθεις κι ὁ Ἰδιος ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ βασιλιᾶ νὰ τοὺς συμβουλέψῃ νὰ μὴν παραδώσουν τὰ ὅπλα, γιὰ νὰ ἔχουν περισσότερο θάρρος οἱ "Ἐλληνες". "Ο Φαλίνος ὄμως ξέφυγε μὲ τρόπο καί, ἀναπάντεχα γιὰ 19 τὸν Κλέαρχο, εἶπε: «Ἀν στὶς ἄπειρες ἐλπίδες ὑπάρχῃ γιὰ σᾶς μιὰ νὰ σωθῆτε πολεμώντας τὸ βασιλιά, τότε σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴν παραδώσετε τὰ ὅπλα. "Ἀν ὄμως δὲν ὑπάρχῃ καμιὰ ἐλπίδα σωτηρίας χωρὶς τὴ θέληση τοῦ βασιλιᾶ, τότε σᾶς συμβουλεύω νὰ προσπαθήσετε νὰ γλιτώσετε μὲ ὅπιο τρόπο μπορέσετε». "Ο Κλέαρχος ἀπάντησε 20 σ' αὐτά: «Αὐτὰ λές ὅσύ. Πέξ του ὄμως ἀπὸ μᾶς πῶς ἔχομε τὴ γνώμη, ὅτι ἀν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴμαστε φίλοι μὲ τὸ βασιλιά, θὰ εἴμαστε πιὸ ἀξιόλογοι φίλοι ἀν ἔχωμε ὅπλα παρὰ ἀν τὰ παραδώσωμε σὲ ἄλλον. "Ἀν πάλι χρειαστῇ νὰ πολεμήσωμε, καλύτερα θὰ πολεμοῦμε ἔχοντας τὰ ὅπλα παρὰ ἀν τὰ παραδώσωμε σ' ἄλλον». Καὶ ὁ Φαλίνος εἶπε: 21 «Αὐτά, βέβαια, θὰ τοῦ τὰ ἀνακοινώσωμε. 'Ἄλλὰ ὁ βασιλιὰς ἔδωσε διαταγὴ νὰ σᾶς ποῦμε καὶ τοῦτα δῶ· ὅτι δηλαδὴ ἀν ὅσεις ἔξακολουθήσετε νὰ μένετε σ' αὐτὸ τὸ μέρος, θὰ ἔχετε εἰρήνη, ἀν ὄμως προχωρήσετε ἢ ὀπισθοχωρήσετε, θὰ ἔχετε πόλεμο. Πέστε μου λοιπὸν καὶ γι' αὐτὸ τί θὰ γίνη· θὰ μείνετε, δύπτε ὑπάρχει εἰρήνη, ἢ νὰ τοῦ ἀνακοινώσω ὅτι προτιμᾶτε πόλεμο»;. "Ο Κλέαρχος ἀποκρίθηκε: «'Ανάφερέ 22 του, λοιπόν, καὶ γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ὅτι κι ἐμεῖς ἔχομε τὴν Ἱδια γνώμη μὲ τὸ βασιλιά». «Τί σημαίνει αὐτό;» ρώτησε ὁ Φαλίνος. Κι ὁ Κλέαρχος ἀπάντησε: «"Ἀν μείνωμε ἔδῶ, ὑπάρχει εἰρήνη, ἀν πάλι προχωρήσωμε ἢ ὀπισθοχωρήσωμε, πόλεμος». 'Εκεῖνος ξαναρώ- 23 τησε: «Εἰρήνη ἢ πόλεμο νὰ τοῦ ἀνακοινώσω;». Κι ὁ Κλέαρχος ἀποκρίθηκε τὰ Ἱδια: «Εἰρήνη ἀν μείνωμε, καὶ πόλεμο ἀν προχωρήσωμε ἢ ὀπισθοχωρήσωμε». Δὲν ἔφανέρωσε, ὄμως, καθαρὰ τί ἐπρόκειτο νὰ κάνῃ.

- ΚΕΦ. 2 1 Φαλίνος μὲν δὴ ὅχετο καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Οἱ δὲ παρὰ Ἀριαίου ἥκον Προκλῆς καὶ Χειρίσοφος· Μέρων δὲ αὐτοῦ ἔμενε παρὰ Ἀριαίῳ· οὗτοι δὲ ἔλεγον ὅτι πολλοὺς φαίη Ἀριαῖος εἶναι Πέρσας ἐαντοῦ βελτίους, οὓς οὐκ ἄν ἀνασχέσθαι αὐτοῦ βασιλεύοντος· ἀλλ᾽ εἰ βούλεσθε συναπιέναι, ἥκειν ἥδη κελεύει τῆς υπότος, εἰ δὲ μή, αὔριον
- 2 πρῷ ἀπιέναι φησίν. Ὁ δὲ Κλέαρχος εἰπεν· ἀλλ᾽ οὕτω χρὴ ποιεῖν, ἐὰν μὲν ἥκωμεν, ὥσπερ λέγετε· εἰ δὲ μή, πράττετε δποῖον ἄν τι ὑμῖν οἴησθε μάλιστα συμφέρειν. Ὡς τι δὲ ποιήσοι οὐδὲ τούτοις εἰπε.
- 3 Μετὰ ταῦτα ἥδη ἥλιον δύνοντος συγκαλέσας στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς ἔλεξε τοιάδε· ἐμοί, ὡς ἄνδρες, θνομένῳ λέγαι ἐπὶ βασιλέα οὐκ ἐγίγνετο τὰ ἱερά. Καὶ εἰκότως ἄρα οὐκ ἐγίγνετο· ὃς γὰρ ἐγὼ νῦν πυνθάνομαι, ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ βασιλέως δι Τίγρης ποταμός ἐστι νανσίπορος, διν οὐκ ἄν δυναίμεθα ἄνευ πλοίων διαβῆναι· πλοῖα δὲ ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν. Οὐ μὲν δὴ αὐτοῦ γε μένειν οἰόν τε τὰ γὰρ ἐπιτήδεια οὐκ ἔστιν ἔχειν· λέγαι δὲ παρὰ τοὺς Κύρου φίλονς πάνυ καλὰ
- 4 ἡμῖν τὰ ἱερὰ ἦν. Ὡδε οὖν χρὴ ποιεῖν· ἀπιόντας δειπνεῖν δι τι τις ἔχει· ἐπειδὰν δὲ σημήνῃ τῷ κέρατι ὡς ἀναπανέσθαι, συσκευάζεσθε· ἐπειδὰν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατίθεσθε ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ ἔπεσθε τῷ ἥγονυμένῳ, τὰ μὲν ὑποζύγια ἔχοντες πρὸς τοῦ ποταμοῦ,
- 5 τὰ δὲ ὅπλα ἔξω. Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀπῆλθον καὶ ἐποίουν οὕτω. Καὶ τὸ λοιπὸν δι μὲν ἥρχεν, οἱ δὲ ἐπείθοντο, οὐχ ἐλόμενοι, ἀλλὰ ὁρῶντες ὅτι μόνος ἐφρόνει οἷα δεῖ τὸν ἄρχοντα, οἱ
- 6 δ' ἄλλοι ἀπειροι ἦσαν. ΓΑριθμὸς τῆς ὁδοῦ ἦν ἥλθον ἔξ· Ἐφέσου τῆς Ἰωνίας μέχρι τῆς μάχης σταθμοὶ τρεῖς καὶ ἐνενήκοντα, παρασάγγαι

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ Ο ΑΡΙΑΙΟΣ ΣΥΜΜΑΧΟΥΝ
ΚΑΙ ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

“Ο Φαλίνος λοιπὸν ἔφυγε, ὅπως κι ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν μαζὶ του. 1 Σὲ λίγο γύρισαν ἀπὸ τὸν Ἀριαῖον ὁ Προκλῆς καὶ ὁ Χειρίσοφος, ἐνῶ δὲ Μένων ἔμεινε κεῖ κοντά του. Αὐτοὶ ἔλεγαν πώς τοὺς εἶπε ὁ Ἀριαῖος, ὅτι ὑπῆρχαν πολλοὶ Πέρσες καλύτεροὶ του, ποὺ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀνεχτοῦν νὰ γίνη αὐτὸς βασιλιάς. «Αν ὅμως θέλετε νὰ φύγετε μαζὶ του, σᾶς προτρέπει νὰ πάτε, ὅσο ἀκόμα εἶναι νύχτα, διαφορετικά, λέγει πώς θὰ ἀναχωρήσῃ αὔριο τὸ πρωί». Ο Κλέαρχος ἀποκρίθηκε: 2 «Ἐτοι πρέπει νὰ γίνη, ἂν πᾶμε, ὅπως λέτε· διαφορετικά, κάνετε ἐκεῖνο ποὺ νομίζετε πώς σᾶς συμφέρει περισσότερο». Τί σκόπευε νὰ κάνη ὅμως, δὲν εἶπε οὗτε σ' αὐτούς. «Τσερ' ἀπ' αὐτά, ὅταν πιὰ 3 βασίλευε ὁ ἥλιος, κάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγοὺς καὶ τοὺς εἶπε τέτοια περίπου: «Φίλοι, μου, οἱ θυσίες ποὺ ἔκανα, γιὰ νὰ δῶ ἂν πρέπη νὰ βαδίσωμε ἐνάντια στὸ βασιλιά, δὲν πῆγαν καλά. Καὶ ἦταν φυσικὸν νὰ μὴν πᾶνε καλά. Γιατὶ, ὅπως πληροφοροῦμαι τώρα, ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ στὸ βασιλιὰ βρίσκεται ὁ Τίγρης ποταμός, ποὺ εἶναι πλωτός, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ τὸν περάσωμε χωρὶς καράβια. Καὶ καράβια ἐμεῖς δὲν ἔχομε. Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ μείνωμε ἐδῶ, γιατὶ δὲν μποροῦμε νὰ βρίσκωμε τρόφιμα. Οἱ θυσίες ὅμως φάνηκαν πολὺ καλές, σχετικὰ μὲ τὸν πηγεμό μας στοὺς φίλους τοῦ Κύρου. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἐνεργήσετε μὲ τοῦτο τὸν τρόπο: νὰ φύγετε ἀπὸ δῶ καὶ νὰ πάτε νὰ δειπνήσετε μὲ δ', τι ἔχει ὁ καθένας. 4 «Τσερα, μόλις ἀκούσετε τὴ σάλπιγγα νὰ σημαίνῃ ἀνάπαιση, νὰ συμμαζέψετε τὰ πράγματα σας. «Οταν τὴν ἀκούσετε δεύτερη φορά, νὰ φορτώσετε τὰ πράγματα πάνω στὰ ὑποζύγια. Κι ὅταν τὴν ἀκούσετε γιὰ τρίτη φορά, τότε νὰ ἀκολουθήσετε ἐκεῖνον ποὺ θὰ πηγαίνῃ μπροστὰ καὶ νὰ ἔχετε τὰ ὑποζύγια πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ, ἐνῶ τοὺς ὄπλισμένους στρατιῶτες πρὸς τὰ ἔξω. Μόλις τ' ἀκουσαν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ 5 ἔφυγαν κι ἔκαναν ὅπως τοὺς εἶπε. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἐκεῖνος διοικοῦσε καὶ οἱ ἄλλοι ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγές του. «Οχι πώς τὸν εἶχαν ἐκλέξει ἀρχηγό, ἀλλὰ ἔβλεπαν ὅτι μονάχα αὐτὸς ἦταν μιαλωμένος, ὅπως ταιράζει νὰ εἶναι ὁ ἀρχηγός, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν εἶχαν πείρα. (Σύνολο 6 τῆς πορείας, ποὺ ἔκαναν ἀπὸ τὴν “Εφεσο τῆς Ἰωνίας ὡς τὸ μέρος ποὺ

ΚΕΦ. 2

1 - 7

‘Απάντηση
‘Αριαίου.
Λόγος Κλέαρχου. Αἰτομόληση Θρακῶν.

πέντε καὶ τριάκοντα καὶ πεντακόσιοι, στάδιοι πεντήκοντα καὶ ἔξακισχίλιοι καὶ μύριοι· ἀπὸ δὲ τῆς μάχης ἐλέγοντο εἶναι εἰς Βαβυλῶνα στάδιοι ἔξήκοντα καὶ τριακόσιοι].

- 7 Ἐντεῦθεν ἐπεὶ σκότος ἐγένετο, Μιλτοκόνθης μὲν δ ὘ρᾶξ ἔχων τοὺς τε ἵππεας τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τετταράκοντα καὶ τῶν πεζῶν Θρακῶν ὡς τριακοσίους ηὗτομόλησε πρὸς βασιλέα.
- 8 Κλέαρχος δὲ τοῖς ἄλλοις ἥγειτο κατὰ τὰ παρηγγελμένα, οἱ δὲ εἴποντο· καὶ ἀφικνοῦνται εἰς τὸν πρῶτον σταθμὸν παρ' Ἀριαῖον καὶ τὴν ἐκείνου στρατιὰν ἀμφὶ μέσας νόκτας· καὶ ἐν τάξει θέμενοι τὰ ὅπλα ἔνηλθον οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ τῶν Ἐλλήνων παρ' Ἀριαῖον. Καὶ ὡμοσαν οὖτε "Ἐλληνες καὶ δ Ἀριαῖος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ οἱ κράτιστοι μήτε προδώσειν ἀλλήλους σύμμαχοι τε ἔσεσθαι· 9 οἱ δὲ βάρβαροι προσώμοσαν καὶ ἥγήσεσθαι ἀδόλως. Ταῦτα δ ὡμοσαν, σφάξαντες ταῦρον καὶ κριὸν εἰς ἀσπίδα, οἱ μὲν "Ἐλληνες βάπτοντες ξίφος, οἱ δὲ βάρβαροι λόγχην.
- 10 Ἐπεὶ δὲ τὰ πιστὰ ἐγένετο, εἰπεν δ Κλέαρχος· ἄγε δή, δ Ἀριαῖε, ἐπείπερ δ αὐτὸς ὑμῖν στόλος ἐστὶ καὶ ἡμῖν, εἰπὲ τίνα γνώμην ἔχεις περὶ τῆς πορείας, πότερον ἀπιμεν ἥπτεο ἥλθομεν, ή ἄλλην τινὰ ἐννε-
11 νομέναι δοκεῖς δόδον κρείττω. Ὁ δὲ εἰπεν· ἦν μὲν ἥλθομεν ἀπιόντες παντελῶς ἀν ύπο λιμοῦ ἀπολοίμεθα· ὑπάρχει γὰρ νῦν ἡμῖν οὐδὲν τῶν ἐπιτηδείων. Ἐπτακαίδεκα γὰρ σταθμῶν τῶν ἐγγυτάτω οὐδὲ δεῦρο ἕντες ἐκ τῆς χώρας οὐδὲν εἰχομεν λαμβάνειν· ἔνθα δέ τι ἦν, ἡμεῖς διαπορευόμενοι κατεδαπανήσαμεν. Νῦν δὲ ἐπινοοῦμεν πορεύεσθαι μακροτέραν μέν, τῶν δὲ ἐπιτηδείων οὐκ ἀπορήσομεν.
12 Πορευτέον δ ἡμῖν τοὺς πρώτους σταθμοὺς ὡς ἀν δυνώμεθα μακροτάτους, ἵνα ὡς πλεῖστον ἀποσπάσωμεν τοῦ βασιλικοῦ στρατεύματος· ἦν γὰρ ἄπαξ δύο ή τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀπόσχωμεν, οὐκέτι μὴ δύνηται βασιλεὺς ἡμᾶς καταλαβεῖν. Ὁλίγῳ μὲν γὰρ στρατεύματι οὐ τολμήσει ἐφέπεσθαι· πολὺν δὲ ἔχων στόλον οὐ δυνήσεται ταχέως

ἔγινε ἡ μάχη, σὲ ἀριθμούς, εἶναι : ἐνενήντα τρεῖς σταθμοί, δηλαδὴ πεντακόσιοι τριάντα πέντε παρασάγγες ἢ δεκαέξι χιλιάδες πενήντα στάδια. Ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἔγινε ἡ μάχη ὡς τὴ Βαβυλώνα, ἔλεγαν πῶς εἶναι τρακόσια ἔξήντα στάδια). Ἀπὸ κεῦ, ὅταν ἐσκοτείνασε, αὐτο-⁷ μόλησε πρὸς τὸ βασιλιὰ ὁ Μιλτοκύθης, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ Θράκη, μὲ τοὺς σαράντα ἵππεῖς του καὶ μὲ τρακόσιους περίπου Θράκες πεζούς.

“Ο Κλέαρχος, σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ εἶχε δώσει, ὁδηγοῦσε⁸ τοὺς ἄλλους κι ἐκεῖνοι ἀκολουθοῦσαν. Καὶ κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἔφτασαν στὸν πρῶτο σταθμό, κοντὰ στὸν Ἀριαῖο καὶ στὸ στρατό του. Οἱ στρατιῶτες ἀκούμπησαν τὰ ὅπλα στὴ γῆ χωρὶς νὰ χαλάσουν τὶς γραμμές, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν Ἑλλήνων συγκεντρώθηκαν στὴ σκηνὴ τοῦ Ἀριαίου. Ἐκεῖ ὅρκίστηκαν καὶ οἱ “Ἐλληνες καὶ ὁ Ἀριαῖος καὶ οἱ πιὸ ἐπίσημοι ἀπὸ τοὺς δικούς του, πῶς δὲν θὰ προδώσῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ θὰ εἴναι σύμμαχοι. Οἱ βάρβαροι μάλιστα ὅρκίστηκαν πῶς θὰ τοὺς ὁδηγήσουν χωρὶς πονηρίες. Τοὺς⁹ ὅρκους αὐτοὺς τοὺς συνόδεψαν μὲ τὴ σφαγὴ ἐνὸς ταύρου, ἐνὸς ἀγριόχοιρου καὶ ἐνὸς κριαριοῦ πάνω σὲ μιὰν ἀσπίδα, ὅπου οἱ “Ἐλληνες ἔβαψαν ἔνα ξίφος καὶ οἱ βάρβαροι μιὰ λόγχη. “Οταν δόθηκαν οἱ¹⁰ ὅρκοι, ὁ Κλέαρχος εἶπε: «Ἐλα τώρα, Ἀριαῖε, ἀφοῦ κι ἐσεῖς κι ἐμεῖς ἔχομε νὰ κάνωμε τὴν ἴδια πορεία, πὲς ποιὰ γνώμη ἔχεις γιὰ τὸ δρόμο. Θὰ φύγωμε ἀπὸ κεῖνον ποὺ ἥρθαμε, ἢ νομίζεις πῶς ἔχεις βρῆ μὲ τὸ μυαλό σου κανέναν ἄλλο δρόμο καλύτερο;». Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Ἀν γυρίσωμε ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ ἥρθαμε, θὰ πεθάνωμε ὅλοι ἀπὸ τὴν¹¹ πείνα. Γιατὶ τώρα δὲν ἔχομε καθόλου τρόφιμα. Στοὺς δεκαεφτά τελευταίους σταθμούς ποὺ βαδίσαμε, ὅταν ἔρχόμασταν ἐδῶ, δὲν βρίσκαμε νὰ προμηθευτοῦμε τίποτε ἀπὸ τὴ χώρα. Κι ἀν κάπου ὑπῆρχε κάτι, τὸ ἔξαντλήσαμε σὲ κείνη τὴν πορεία. Γ’ αὐτὸ τώρα σκέφτομαι νὰ πάμε ἀπὸ δρόμο ποὺ εἶναι πιὸ μακρινός, ἀπὸ τὸν ὅποιο ὅμως δὲν θὰ μᾶς λείψουν τὰ τρόφιμα. Ἀλλὰ πρέπει τοὺς πρώτους σταθμούς νὰ¹² τοὺς κάνωμε, ὅσο μπορέσουμε μακρότερους, γιὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ βασιλιᾶ, ὅσο γίνεται περισσότερο. Γιατὶ μιὰ φορὰ νὰ βρεθοῦμε ἀπομακρυσμένοι δυὸ τρεῖς μέρες δρόμο, δὲν θὰ καταφέρῃ πιὰ ὁ βασιλιὰς νὰ μᾶς φτάσῃ. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ μὲ λίγο στρατὸ δὲν θὰ πάρῃ τὸ θάρρος νὰ μᾶς κυνηγήσῃ.” Αν, πάλι, ἔχη μαζί του πολὺ στρατό, δὲν θὰ μπορῇ νὰ βαδίζῃ γρήγορα. “Ισως μάλιστα

8-12

Συμμαχία Ἐλλήνων - Ἄριαίον.

Συνεννοήσεις γιὰ τὴν πορεία.

πορεύεσθαι· ἵσως δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων σπανιεῖ. Ταύτην, ἔφη, τὴν γνώμην ἔχω ἔγωγε.

13 ^Τ*Ην* δὲ αὕτη ἡ στρατηγία οὐδὲν ἄλλο δυναμένη ἢ ἀποδρᾶν
ἢ ἀποφυγεῖν· ἡ δὲ τύχη ἐστρατήγησε κάλλιον. ^Ἐπεὶ γὰρ ἡμέρα
ἔγενετο, ἐπορεύοντο ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν ἥλιον, λογιζόμενοι ἦξειν
ἄμα ἥλιῳ δύνοντι εἰς κώμας τῆς Βαθυλανίας χώρας· καὶ τοῦτο μὲν
14 οὐκ ἐφεύσθησαν. ^Ἐτι δὲ ἀμφὶ δεῖλην ἔδοξαν πολεμίους δρᾶν ἵππεας·
καὶ τῶν τε Ἐλλήρων οἱ μὴ ἔτυχον ἐν ταῖς τάξεσιν ὅντες εἰς τὰς
τάξεις ἔθεον, καὶ Ἀριαῖος, (^ἐτόγχανε γὰρ ἐφ' ἀμάξης πορευόμενος
15 διότι ἐτέτρωτο), καταβὰς ἐθωρακίζετο καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. ^Ἐν ᾧ δὲ
ώπλίζοντο, ἥκον λέγοντες οἱ προπεμφθέντες σκοποὶ ὅτι οὐκ ἵππεῖς
εἰσιν ἀλλ' ὑποζύγια νέμοιντο. Καὶ εὐθὺς ἔγνωσαν πάντες ὅτι ἔγγυς
που ἐστρατοπεδεύετο βασιλεύς· καὶ γὰρ καπνὸς ἐφαίνετο ἐν κώμαις
οὐ πρόσω.

16 Κλέαρχος δὲ ἐπὶ μὲν τοὺς πολεμίους οὐκ ἥγεν· ἥδει γὰρ καὶ
ἀπειρηκότας τοὺς στρατιώτας καὶ ἀσίτοντος ὅντας· ἥδη δὲ καὶ ὁρε
ἥν· οὐ μέντοι οὐδὲ ἀπέκλινε, φυλαττόμενος μὴ δοκοίη φεύγειν, ἀλλ'
εὐθύνωρον ἄγων ἄμα τῷ ἥλιῳ δυνομένῳ εἰς τὰς ἐγγυτάτω κώμας
τοὺς πρώτους ἔχων κατεσκήνωσεν, ἐξ ᾧ διήρπαστο ὑπὸ τοῦ βασι-
17 λικοῦ στρατεύματος καὶ αὐτὰ τὰ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἔύλα. Οἱ μὲν οὖν
πρῶτοι ὅμως τρόπῳ τινὶ ἐστρατοπεδεύσατο, οἱ δὲ ὑστεροὶ σκοταῖοι
προσιόντες ὡς ἐτόγχανον ἔκαστοι ἥδλίζοντο, καὶ κρανγὴν πολλὴν
ἐποίουν καλοῦντες ἀλλήλους, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν·
ώστε οἱ μὲν ἔγγυτατα τῶν πολεμίων καὶ ἔφυγον ἐκ τῶν σκηνω-
18 μάτων. Δῆλον δὲ τοῦτο τῇ ὑστεραίᾳ ἔγένετο· οὕτε γὰρ ὑποζύγιον
ἴτ' οὐδὲν ἐφάνη οὕτε στρατόπεδον οὕτε καπνὸς οὐδαμοῦ πλησίον.
Ἐξεπλάγη δέ, ὡς ἔοικε, καὶ βασιλεὺς τῇ ἐφόδῳ τοῦ στρατεύματος.
Ἐδήλωσε δὲ τοῦτο οἵ τῇ ὑστεραίᾳ ἐπραττε.

19 Προϊούσης μέντοι τῆς νυκτὸς ταύτης καὶ τοῖς Ἐλλησι φόβος
ἐμπίπτει, καὶ θόρυβος καὶ δοῦπος ἦν, οἷον εἰκὸς φόβον ἐμπεσόντος
20 γίγνεσθαι. Κλέαρχος δὲ Τολμίδην Ἡλεῖον, διν ἐτόγχανεν ἔχων

νὰ τοὺς λείψουν καὶ τὰ τρόφιμα. Ἐγώ, πάντως, εἶπε, ἔχω αὐτὴ τὴ γνώμην.

Σὲ τίποτε δὲλλο δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς ὡφελήσῃ αὐτὸ τὸ στρατηγι- 13 κὸ τέχνασμα, παρὰ στὸ νὰ ἔεφύγουν καὶ νὰ γλιτώσουν. Ἡ τύχη ὅμως φάνηκε καλύτερος στρατηγός. "Οταν δηλαδὴ ἔημέρωσε, προχωροῦσαν ἔχοντας πρὸς τὰ δεξιὰ τὸν ἥλιο, καὶ λογαριάζοντας πῶς στὸ ἥλιο- βασίλεμα θὰ φτάσουν σὲ κάτι χωριά τῆς Βαβυλωνίας. Σ' αὐτὸ 14 πραγματικὰ δὲν ἔπεσαν ἔξω. Θὰ ἦταν ἀκόμη ἀπόγευμα, δταν τοὺς φάνηκε πῶς εἰδαν ἐχθρικὸ ἵππικό. Τότε ὅσοι ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες ἔτυχε νὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὶς γραμμές τους, ἔτρεχαν νὰ συνταχτοῦν. Καὶ ὁ Ἀριατὸς (ποὺ προχωροῦσε ἀνεβασμένος σ' ἕνα ἀμάξι, γιατὶ ἦταν τραυματισμένος), κατέβηκε καὶ φόρεσε τὸ θώρακα, καθὼς κι ἔκεινοι ποὺ ἦταν γύρω του. Τὴν ὄρα ποὺ ὀπλίζονταν, γύρισαν οἱ 15 ἀνιχνευτὲς ποὺ εἶχαν στείλει μπροστὰ κι εἴπαν πῶς δὲν ἦταν ἵππικό, παρὰ ὑποζύγια ποὺ ἔβοσκαν. Τότε κατάλαβαν ὅλοι πῶς ὁ βασιλιάς εἶχε στρατοπεδέψει κάπου κοντά. Μάλιστα φαινόταν καὶ καπνὸς σὲ μερικὰ κοντινὰ χωριά. Ὁ Κλέαρχος δὲν ὀδηγοῦσε τὸ στράτευμά του 16 πρὸς τοὺς ἐχθρούς, γιατὶ ἔξερε πῶς οἱ στρατιῶτες ἦταν κουρασμένοι καὶ νηστικοί· καὶ ἦταν πιὰ ἀργά. Ὁστόσο δὲν ἀλλαζε πορεία, προ- σέχοντας μήπως νομίσουν ὅτι φεύγει. Ἀντίθετα, τράβηξε ἴσια καὶ μὲ τὸ ἥλιόγερμα ἔφτασε μὲ τὶς προφυλακές στὰ πιὸ κοντινὰ χωριά κι ἔστησαν τὶς σκηνές. Ἀπὸ τὰ χωριά αὐτὰ εἶχε ἀρπάξει τὰ πάντα ὁ βασιλικὸς στρατός, ἀκόμα καὶ τὰ ἔγια τῶν σπιτιῶν. Οἱ πρῶτοι 17 στρατιῶτες, λοιπόν, στρατοπέδεψαν κάπως καλά. Οἱ ἀλλοι ὅμως, ποὺ ἔρχονταν στὰ σκοτεινά, στρατοπέδευαν ὅπως ὅπως κι ἔβγαζαν δυ- νατές φωνές, καλώντας δ ἔνας τὸν ἄλλο, ἔτσι ποὺ νὰ τοὺς ἀκοῦν καὶ οἱ ἐχθροί. Γι' αὐτὸ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς βρίσκονταν πάρα πολὺ κοντά τους, ἔφυγαν ἀπὸ τὶς σκηνές. Αὐτὸ φάνηκε τὴν ἀλλη μέρα, ποὺ 18 δὲν παρουσιάστηκε πιὰ οὔτε ὑποζύγιο οὔτε στρατόπεδο οὔτε καπνὸς σὲ κανένα κοντινὸ μέρος. Ἀπὸ τὸν ἔρχομό του ἐλληνικοῦ στρατοῦ φοβήθηκε, ὅπως φαίνεται, καὶ ὁ βασιλιάς. Αὐτὸ ἔγινε φανερὸ ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἔκανε τὴν ἀλλη μέρα. Καθὼς προχωροῦσε ὅμως ἔκεινη ἡ 19 νύχτα, πιάνει φόβος καὶ τοὺς "Ἐλληνες" κι ἀκουγόταν θόρυβος καὶ χτύπος, ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ γίνεται, δταν πιάση τοὺς ἀνθρώπους τρομάρα. Τότε ὁ Κλέαρχος ἔδωσε διαταγὴ στὸν πιὸ καλὸ κήρυκα τῆς 20 ἐποχῆς, ποὺ ἔτυχε νὰ τὸν ἔχῃ στὴν ὑπηρεσία του, στὸν Τολμίδη ἀπὸ

13 - 21

¹ Αρχίζει ὁ γυ-
ρισμός. Φό-
βος στὸ ἐλ-
ληνικὸ στρα-
τόπεδο.

παρ' ἕαυτῷ κήρυνκα ἄριστον τῶν τότε, ἀνειπεῖν ἐκέλευσε σιγὴν κηρύξαντα ὅτι προαγορεύουσιν οἱ ἄρχοντες, δις ἀν τὸν ἀφέντα τὸν ὄνον
 21 εἰς τὰ ὄπλα μηνύσῃ, ὅτι λήψεται μισθὸν τάλαντον. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα
 ἐκηρύχθη, ἔγνωσαν οἱ στρατιῶται ὅτι κενὸς ὁ φόβος εἴη καὶ οἱ ἄρχοντες
 σῶοι. Ἀμα δὲ ὅρθρῳ παρήγγειλεν δι Κλέαρχος εἰς τάξιν τὰ ὄπλα
 τίθεσθαι τοὺς Ἑλληνας ἥπερ εἰχον ὅτε ἦν ἡ μάχη.

- ΚΕΦ. 3 1 "Ο δὲ δὴ ἔγραψα, ὅτι βασιλεὺς ἐξεπιλάγη τῇ ἐφόδῳ, τῷδε δῆλον
 ἦν· τῇ μὲν γὰρ πρόσθεν ἡμέρᾳ πέμπων τὰ ὄπλα παραδιδόνται ἐκέλευε, τότε δὲ ἄμα ἡλίῳ ἀνατέλλοντι κήρυνκας ἔπειμψε περὶ σπονδῶν.
 2 Οἱ δὲ ἐπεὶ ἥλθον πρὸς τοὺς προφύλακας, ἐζήτουν τοὺς ἄρχοντας.
 Ἐπειδὴ δὲ ἀτίγγελλον οἱ προφύλακες, Κλέαρχος τυχὼν τότε τὰς
 τάξεις ἐπισκοπῶν εἶπε τοῖς προφύλακι κελεύειν τοὺς κήρυνκας περι-
 3 μένειν ἄχρι ἀν σκολάσῃ. Ἐπεὶ δὲ κατέστησε τὸ στράτευμα διστε
 καλῶς ἔχειν ὁρᾶσθαι πάντη φάλαγγα πυκνήν, ἐκ τῶν ἀόπλων δὲ
 μηδένα καταφανῆ εἶναι, ἐκάλεσε τοὺς ἀγγέλους, καὶ αὐτός τε προ-
 ἥλθε τούς τε ενόπλοτάτους ἔχων καὶ εὐειδεστάτους τῶν αὐτοῦ στρα-
 4 τιωτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς ταῦτα ἔφρασεν. Ἐπεὶ δὲ ἦν
 πρὸς τοῖς ἀγγέλοις, ἀνηρώτα τί βούλοιντο. Οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι περὶ
 σπονδῶν ἤκουεν ἀνδρες οἵτινες ἴκανοι ἔσονται τά τε παρὰ βασιλέως
 5 τοῖς Ἑλλησιν ἀπαγγεῖλαι καὶ τὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων βασιλεῖ. Ὁ
 δὲ ἀπεκρίνατο· ἀπαγγέλλετε τοίνυν αὐτῷ ὅτι μάχης δεῖ πρῶτον
 ἄριστον γὰρ οὐκ ἔστιν οὐδὲ δι τολμήσων περὶ σπονδῶν λέγειν τοῖς
 6 Ἑλλησι μὴ πορίσας ἄριστον. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἄγγελοι ἀπῆ-
 λαντον, καὶ ἤκουν ταχύ· φασι δῆλον ἦν ὅτι ἐγγύς που βασιλεὺς ἦν

τὴν "Ηλιδα, πρῶτα νὰ κάνη νὰ σωπάσουν κι ὕστερα νὰ διαλαλήσῃ τὴ διακήρυξη τῶν στρατηγῶν, πώς θὰ πάρη γι' ἀνταμοιβὴ ἔνα τάλαντο, δποιος καταγγέλη ἐκεῖνον ποὺ ἀφησε ἐλεύθερο τὸ γαῖδουρό μέσα στὸ στρατόπεδο. "Οταν αὐτὰ διαλαλήθηκαν, κατάλαβαν 21 οἱ στρατιῶτες πώς ὁ φόβος τους ἦταν ἀστήριχτος καὶ οἱ στρατηγοί τους δὲν εἶχαν πάθει κανένα κακό. Τέλος, μὲ τὰ ἔημερώματα, ἔδωσε ὁ Κλέαρχος διαταχὴ νὰ συνταχτοῦν οἱ "Ἐλληνες καὶ νὰ στήσουν τὰ δπλα στὴ γῆ, ἀκριβῶς ὅπως ἦταν τὴν ὥρα ποὺ ἐτοιμάζονταν γιὰ μάχη.

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΣΩΝ ΓΙΑ ΣΤΑΜΑΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΧΩΡΟΠΡΑΞΙΩΝ

'Εκεῖνο ποὺ ἔγραψα, πώς δηλαδὴ φοβήθηκε ὁ βασιλιάς ἀπὸ τὸν 1 ἔρχομό τῶν 'Ἐλλήνων, ἔγινε φανερὸ ἀπὸ τοῦτο δῶ: Τὴν προηγούμενη μέρα ἔστειλε ἀνθρώπους του καὶ ζητοῦσε νὰ τοῦ παραδῶσουν οἱ "Ἐλληνες τὰ δπλα, ἐνῶ τότε, μόλις ἔβγαινε ὁ ἥλιος, ἔστειλε κήρυκες γιὰ νὰ ζητήσῃ ἀνακωχή.

Τοῦτοι πλησίασαν τὶς προφυλακὲς καὶ ζήτησαν τοὺς ἀρχηγούς. 2 "Οταν τὸ ἀνακοίνωσαν οἱ στρατιῶτες ποὺ φύλαγαν μπροστά, ὁ Κλέαρχος, ποὺ ἔτυχε τὴν ὥρα κείνη νὰ ἐπιθεωρῇ τὴν παράταξη, τοὺς εἰπε νὰ παραγγείλουν στοὺς κήρυκες νὰ περιμένουν, ὥστου νὰ εὔκαιρησῃ. Τέλος ἔτακτοποίησε τὸ στράτευμα ἔτσι, ὥστε νὰ εἶναι ὅμορφα 3 παραταγμένο καὶ νὰ φαίνεται ἀπὸ παντοῦ μιὰ πυκνὴ φάλαγγα καὶ νὰ μὴ φαίνεται κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν χωρὶς δπλα. Τότε φώναξε τοὺς ἀγγελιοφόρους, προχώρησε κι ὁ Ἰδιος ἔχοντας μαζὶ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες του ποὺ εἶχαν τὸν πιὸ καλὸ δπλισμὸ κι ἦταν πάρα πολὺ ὅμορφοι, καὶ παράγγειλε στοὺς ἄλλους στρατηγοὺς νὰ κάνουν τὰ ἴδια. "Οταν πῆγε κοντὰ στοὺς ἀγγελιοφόρους, τοὺς ρώτησε τί 4 ζήθειαν. 'Εκεῖνοι εἶπαν πώς εἶχαν ἔρθει γιὰ ἀνακωχὴ καὶ πώς ἦταν ἀνθρώποι ποὺ θὰ ἔχουν τὴν ἵκανότητα καὶ τὶς παραγγελίες τοῦ βασιλιᾶ νὰ ἀνακοινώσουν στοὺς "Ἐλληνες καὶ τὴν ἀπάντηση τῶν 'Ἐλλήνων στὸ βασιλιά. 'Εκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Πέστε του, λοιπόν, ὅτι πρῶτα πρῶτα πρέπει νὰ γίνη μάχη. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει φαγητό, οὔτε θὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ μιλήσῃ στοὺς "Ἐλληνες γιὰ ἀνακωχὴ, ἀν πρῶτα δὲν τοὺς δώσῃ νὰ φάνε». "Οταν τ' ἀκουσαν αὐτὰ οἱ ἀγγελιοφόροι, 6 ἔφυγαν καβάλα στ' ἄλογα, καὶ γύρισαν στὴ στιγμή. 'Απ' αὐτὸ ἦταν

ΚΕΦ. 3

1 - 7

Συζήτηση μὲ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ βασιλιᾶ.

η ἄλλος τις ὡς ἐπετέτακτο ταῦτα πράττειν ἔλεγον δὲ ὅτι εἰκότα
δοκοῖεν λέγειν βασιλεῖ, καὶ ἥκουεν ἥγεμονας ἔχοντες οἱ αὐτούς,
7 ἐὰν σπονδαὶ γένωνται, ἀξονσιν ἔνθεν ἔξονσι τὰ ἐπιτήδεια. Ὁ δὲ
ἥρώτα εἰ ἀυτοῖς τοῖς ἀνδράσι σπένδοιτο τοῖς ιοῦσι καὶ ἀπιοῦσιν,
ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔσοιντο σπονδαί. Οἱ δέ· ἀπασιν, ἔφασαν, μέχρι⁸
ἄν βασιλεῖ τὰ παρ' ὑμῶν διαγγελθῆ. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπον, μετα-
στησάμενος αὐτὸν δὲ Κλέαρχος ἐβούλευτο· καὶ ἐδόκει τὰς σπον-
δὰς ποιεῖσθαι ταχὺ καὶ καθ' ἡσυχίαν ἐλθεῖν τε ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια καὶ
9 λαβεῖν. Ὁ δὲ Κλέαρχος εἶπε· δοκεῖ μὲν κάμοι ταῦτα· οὐ μέντοι
ταχύ γε ἀπαγγελῶ, ἀλλὰ διατρίψω ἔστ' ἄν ὀκνήσασιν οἱ ἄγγελοι
μὴ ἀποδέξῃ ἡμῖν τὰς σπονδὰς ποιήσασθαι· οἷμαί γε μέντοι, ἔφη,
καὶ τοῖς ἡμετέροις στρατιώταις τὸν αὐτὸν φόβον παρέσεσθαι. Ἐπεὶ
δὲ ἐδόκει καιρὸς εἶναι, ἀπήγγελεν ὅτι σπένδοιτο, καὶ εὐθὺς ἡγεῖσθαι
ἐκέλευε πρὸς τὰπιτήδεια.

- 10 Καὶ οἱ μὲν ἥγοῦντο, Κλέαρχος μέντοι ἐπορεύετο τὰς μὲν σπονδὰς
ποιησάμενος, τὸ δὲ στράτευμα ἔχων ἐν τάξει, καὶ αὐτὸς ἀπισθο-
φυλάκει. Καὶ ἐνετύγχανον τάφροις καὶ αὐλῶσιν ὕδατος πλήρεσιν
ώς μὴ δύνασθαι διαβαίνειν ἄνευ γεφυρῶν· ἀλλ' ἐποιῆντο διαβάσεις
ἐκ τῶν φοινίκων οὓς ηὔρισκον ἐκπεπτωκότας, τοὺς δὲ καὶ ἐξέκοπτον.
11 Καὶ ἐνταῦθα ἦν Κλέαρχον καταμαθεῖν ώς ἐπεστάτει, ἐν μὲν τῇ
ἀριστερᾷ χειρὶ τὸ δόρυ ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βακτηρίαν· καὶ εἴ τις
αὐτῷ δοκοίη τὸν πρός τοῦτο τεταγμένων βλακεύειν, ἐκλεγόμενος
τὸν ἐπιτήδειον ἔπαιεν ἄν, καὶ ἄμα αὐτὸς προσελάμβανεν εἰς τὸν
πηλὸν ἐμβαίνων· ὥστε πᾶσιν αἰσχύνην εἶναι μὴ οὐ συσπονδάζειν.
12 Καὶ ἐτάχθησαν πρός αὐτὸν οἱ τριάκοντα ἔτη γεγονότες· ἐπεὶ δὲ Κλέ-
αρχον ἔώδων σπονδάζοντα, προσελάμβανον καὶ οἱ πρεσβύτεροι.
13 Πολὺ δὲ μᾶλλον δὲ Κλέαρχος ἔσπενδεν, ὑποπτεύων μὴ αἱὲν οὕτω
πλήρεις εἶναι τὰς τάφρους ὕδατος· οὐ γὰρ ἦν ὥρα οὐα τὸ πεδίον

φανερὸς πώς ὁ βασιλιὰς βρισκόταν κάπου κοντὰ ἢ κανένας ἄλλος, ποὺ τοῦ εἶχε δοθῆ ἐντολὴ νὰ κάνῃ αὐτὲς τὶς συνεννοήσεις. Εἶπανλ οἱ πὸν πώς τὰ λόγια τους φαίνονταν λογικὰ στὸ βασιλιὰ καὶ πώς ἥρθαν μὲ ὀδηγούς, ποὺ θὰ τοὺς πᾶνε σὲ μέρος, ἀπ' ὅπου θὰ πάρουν τρόφιμα, ἀρκεῖ νὰ γίνη συνθήκη. 'Ο Κλέαρχος τοὺς ρώτησε ἀν οἱ συνθῆκες θὰ γίνονταν μονάχα μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔρχονταν κι ἔφευγαν ἢ καὶ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους. Κι ἐκεῖνοι ἀποκρίθηκαν: «Μὲ ὅλους, ὡσπου νὰ ἀνακοινωθῇ ἡ ἀπόφασή σας στὸ βασιλιά».

"Οταν τὰ εἶπαν αὐτά, ὁ Κλέαρχος τοὺς πῆγε σ' ἄλλη θέση, ἐνῶ αὐτὸς ἔκανε σύσκεψη μὲ τοὺς στρατηγούς. 'Αμέσως ἀποφάσισαν νὰ κάνουν τὶς συνθῆκες καὶ νὰ πᾶνε ἥσυχα στὸ μέρος ποὺ ὑπῆρχαν τὰ τρόφιμα καὶ νὰ τὰ πάρουν. 'Ο Κλέαρχος ὅμως εἶπε: «Κι ἐγώ, βέβαια, ἔχω αὐτὴ τὴ γνώμη, ὅλλα δὲν πρόκειται νὰ τοὺς τὴν ἀνακοινώσω ἀμέσως. Θὰ ἀργοπορήσω, ὡσπου νὰ κάνω τοὺς ἀπεσταλμένους νὰ φοβηθοῦν μήπως ἀποφασίσωμε νὰ μὴν κάνωμε συνθῆκες. Μὰ νομίζω, πρόσθεσε, πώς ὁ Ἰδιος φόβος θὰ πιάσῃ καὶ τοὺς δικούς μας στρατιῶτες». "Οταν, τέλος, τοῦ φάνηκε πώς ἥρθε ἡ κατάλληλη στιγμή, τοὺς ἀνακοίνωσε πώς δεχόταν τὴν ἀνακωχή, καὶ τοὺς εἶπε νὰ τοὺς ὀδηγήσουν γρήγορα στὸν τόπο ποὺ βρίσκονταν τὰ τρόφιμα. Οἱ ἀπεσταλμένοι λοιπὸν πήγαιναν μπροστά, ἐνῶ ὁ Κλέαρχος προ- 10 χωροῦσε μὲ παραταγμένο τὸ στρατό, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε κάνει τὶς συνθῆκες. 'Ο Ἰδιος μάλιστα διοικοῦσε τὴν ὀπισθοφυλακή. Στὸ δρόμο συναντοῦσαν χαντάκια καὶ αὐλάκια γεμάτα νερό, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ τὰ περνοῦν χωρὶς γεφύρια. Γι' αὐτὸ ἔκαναν περάματα ἀπὸ χουρμαδίες ποὺ εἴτε τὶς ἔβρισκαν ξερίζωμένες εἴτε τὶς ἔκοβαν αὐτοῖ. Τότε μποροῦσε νὰ καταλάβῃ κανεὶς πόσο καλὸς ἀρχηγὸς ἦταν ὁ 11 Κλέαρχος. Στὸ ἀριστερό του χέρι κρατοῦσε τὸ δόρυ καὶ στὸ δεξιὸ ἔνα μπαστούνι. Καὶ ὅποτε τοῦ φαινόταν πώς ὀκνεύει κανένας ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν ἀναλάβει αὐτὴ τὴ δουλειά, διάλεγε ὅποιον τοῦ ἀξιζει καὶ τὸν χτυποῦσε: Καμιὰ φορὰ βοηθοῦσε κι ὁ Ἰδιος, μπαίνοντας μέσα στὴ λάσπη. 'Ετσι ὅλοι ἔνιαθαν ντροπὴ νὰ μὴ βοηθοῦν πρόθυμα στὴ δουλειά, μαζί του. Τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ εἶχαν ἀναλάβει 12 ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν ὡς τριάντα χρονῶν. Μιὰ κι ἔβλεπαν ὅμως τὸν Κλέαρχο νὰ ἐργάζεται πρόθυμα, βοηθοῦσαν καὶ οἱ μεγαλύτεροι. Πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους βιαζόταν ὁ Κλέαρχος, γιατὶ εἶχε τὴν ὑποψία 13 πώς δὲν ἦταν πάντα ἔτσι γεμάτα μὲ νερό τὰ χαντάκια. Γιατὶ δὲν

8 - 9

· Απόφαση
τῶν Ἑλλή-
νων.

10 - 16

Προμήθεα
καὶ εἰδὴ τρο-
φίμων.

ἀρδειν· ἀλλ ἵνα ἡδη πολλὰ προφαίνοιτο τοῖς "Ἐλλησι δεινὰ εἰς τὴν πορείαν, τούτου ἔνεκα βασιλέα ὑπώπτευεν ἐπὶ τὸ πεδίον τὸ ὕδωρ ἀφεικέναι.

14 Πορευόμενοι δὲ ἀφίκοντο εἰς κώμας ὅθεν ἀπέδειξαν οἱ ἡγεμόνες λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. Ἐνīν δὲ σίτος πολὺς καὶ οἶνος φοινίκων 15 καὶ ὅξος ἐψητὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν. Αὐταὶ δὲ αἱ βάλανοι τῶν φοινίκων, οἵας μὲν ἐν τοῖς "Ἐλλησιν ἔστιν ἴδειν, τοῖς οἰκέταις ἀπέκειντο, αἱ δὲ τοῖς δεσπόταις ἀποκείμεναι ἥσαν^α ἀπόλεκτοι, θαυμάσιαι τοῦ κάλλοντος καὶ μεγέθους, ἡ δὲ ὅψις ἡλέκτρου οὐδὲν διέφερεν τὰς δέ τινας ἔνδραίνοντες τραγήματα ἀπετίθεσαν. Καὶ ἦν καὶ παρὰ πότον 16 ἥδὺ μέν, κεφαλαλγὲς δέ. Ἐνταῦθα καὶ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος πρῶτον ἔφαγον οἱ στρατιῶται, καὶ οἱ πολλοὶ ἔθαυμαζον τό τε εἶδος καὶ τὴν ἴδιότητα τῆς ἥδονῆς. Ἡν δὲ σφόδρα καὶ τοῦτο κεφαλαλγές. 17 'Ο δὲ φοίνιξ ὅθεν ἔξαιρεθείη ὁ ἐγκέφαλος ὅλος ηὐαίνετο.

17 Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· καὶ παρὰ μεγάλου βασιλέως ἦκε Τισσαφέρνης καὶ δι τῆς βασιλέως γυναικὸς ἀδελφὸς καὶ ἄλλοι Πέρσαι τρεῖς· δοῦλοι δὲ πολλοὶ εἴποντο. Ἐπεὶ δὲ ἀπήρτησαν αὐτοῖς οἱ τῶν Ἐλλήνων στρατηγοί, ἔλεγε πρῶτος Τισσαφέρνης δι' ἐρμη- 18 νέως τοιάδε· Ἕγώ, ὅ ἄνδρες "Ἐλληνες, γείτων οἰκῶ τῇ Ἐλλάδι καὶ ἐπεὶ ὑμᾶς εἰδον εἰς πολλὰ καὶ ἀμήχανα πεπτωκότας, ενῷημα ἐποιησάμην εἴ πως δυναίμην παρὰ βασιλέως αἰτήσασθαι δοῦναι ἐμοὶ ἀποσῶσαι ὑμᾶς εἰς τὴν Ἐλλάδα. Οἴμαι γὰρ οὐκ ἀν ἀχαρίστως 19 μοι ἔχειν οὔτε πρὸς ὑμῶν οὔτε πρὸς τῆς πάσης Ἐλλάδος. Ταῦτα δὲ γνοὺς ἤπονύμην βασιλέα, λέγων αὐτῷ ὅτι δικαίως ἄν μοι χαρίζοιτο, ὅτι αὐτῷ Κῦρον τε ἐπιστρατεύοντα πρῶτος ἤγγειλα καὶ βοήθειαν ἔχων ἄμα τῇ ἀγγελίᾳ ἀφικόμην, καὶ μόνος τῶν κατὰ τοὺς "Ἐλληνας τεταγμένων οὐκ ἔφυγον, ἀλλὰ διήλασα καὶ συνέμειξα βασιλεῖ ἐν τῷ ὑμετέρῳ στρατοπέδῳ ἔνθα βασιλεὺς ἀφίκετο, ἐπεὶ Κῦρον ἀπέ- πτεινε καὶ τοὺς ἔντοντος βαρβάρους ἐδίωξε σὺν τοῖσδε τοῖς πα-

ἥταν ἡ ἐποχὴ ποὺ ποτίζουν τοὺς ἀγρούς. Ὑποψιαζόταν λοιπὸν πῶς ὁ βασιλὶς εἶχε ἀφῆσει ἐλεύθερα τὰ νερά στὸν κάμπο, γιὰ νὰ παρουσιάζωνται μεγάλες δυσκολίες στοὺς Ἔλληνες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς πορείας. Προχωρώντας ἔφτασαν σὲ κάτι χωριά, ἀπ’ ὅπου οἱ ὁδηγοὶ 14 τοὺς ὄρισαν νὰ παίρνουν τὰ τρόφιμα. Ὑπῆρχε ἐκεῖ πολὺ σιτάρι καὶ κρασὶ ἀπὸ χουρμάδες, καὶ ξίδι, ποὺ τὸ ἔβγαζαν ἀπὸ τοὺς Ἰδιους βράζοντάς τους. Βρίσκονταν ἀκόμα στὶς ἀποθήκες χουρμάδες γιὰ τοὺς 15 δούλους; σὰν ἐκείνους ποὺ μπορεῖ νὰ δῃ κανεὶς στὴν Ἐλλάδα. Ἔνω ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἀποθηκευτῆ γιὰ τὸ ἀφεντικὰ ἥταν διαλεγμένοι, ἔξοχοι στὴν ὁμορφιὰ καὶ στὸ μέγεθος· ἡ ὅψη τοὺς ἥταν ὀλόιδια μὲ τὸ κεχριμπάρι. Μερικοὺς τέτοιους τοὺς ζέραιναν καὶ τοὺς ἀποθήκευαν γιὰ νὰ τοὺς τρῶνε ὕστερο ἀπὸ τὸ φαγητό. "Οταν τοὺς ἔτρωγε κανεὶς πίνοντας ἥταν νόστιμοι, προκαλοῦσαν ὅμως κεφαλόπονο. Τότε γιὰ πρώτη φορὰ ἔφαγαν οἱ στρατιῶτες καὶ τὴν ψίχα τῆς χουρ- 16 μαδιᾶς, ποὺ ἡ μορφὴ καὶ ἡ ἰδιαίτερη νοστιμάδα τῆς ἐπροξένησε σ’ ὄλους τὸ θαυμασμό. Κι αὐτὴ ὅμως προκαλοῦσε πολὺ κεφαλόπονο. "Η χουρμαδιά, ὅταν τῆς ἔβγαζαν τὴν ψίχα, ξεραινόταν ὀλόκληρη.

Σ' αὐτὸ τὸ μέρος ἔμειναν τρεῖς μέρες. Καὶ ἥρθε σταλμένος 17 ἀπὸ τὸ βασιλιὰ ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ ἀδερφὸς τῆς γυναίκας τοῦ βασιλιὰ καὶ τρεῖς ἄλλοι Πέρσες, ποὺ τοὺς ἀκολούθουσαν πολλοὶ δοῦλοι. "Οταν τοὺς συνάντησαν οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἔλλήνων, πρῶτος ὁ Τισσαφέρνης μίλησε καὶ μὲ κάποιο διερμηνέα εἶπε αὐτὰ περίπου: «Ἐγώ, Ἔλληνες, κατοικῶ κοντὰ στὴν πατρίδα σας· τώρα εἶδα 18 πῶς ἔχετε πέσει σὲ πολλὲς καὶ φοβερὲς δυσκολίες καὶ γι’ αὐτὸ σκέφτηκα μήπως μποροῦσα νὰ παρακαλέσω τὸ βασιλιὰ νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ σᾶς πάω πίσω στὴν Ἐλλάδα ἄβλαφτους. Γιατὶ νομίζω πῶς σὲ τέτοια περίπτωση δὲν θὰ ἔβρισκα ἀγνωμοσύνη οὔτε ἀπὸ σᾶς οὔτε ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα ὀλόκληρη.

Αὐτὰ σκέφτηκα καὶ παρακάλεσα τὸ βασιλιά, λέγοντάς του πῶς 19 ἥταν σωστὸ νὰ μοῦ κάνῃ τὴν χάρη. Καὶ τοῦτο, γιατὶ πρῶτος ἐγὼ τὸν εἶχα εἰδοποίησε πῶς ὁ Κύρος ἔκανε ἐκστρατεία ἐνάντιά του καὶ μαζὶ μὲ τὴν εἰδοποίηση πῆγα κι ὁ Ἰδιος μὲ στρατὸ νὰ τὸν βοηθήσω. "Επειτα, μονάχα ἐγὼ δὲν τὸ ἔβαλα στὰ πόδια ἀπὸ ὅσους ἥταν παραταγμένοι ἀπέναντι στοὺς Ἔλληνες, ἀλλὰ πέρασα μὲ τὸ ἴππικό μου ἀνάμεσά τους καὶ συναντήθηκα μὲ τὸ βασιλιὰ στὸ στρατόπεδό σας, ὅπου ἐκεῖνος εἶχε πάει τότε ποὺ σκότωσε τὸν Κύρο, κι ὕστερα μαζὶ

17 - 24
 •Ο Τισσαφέρ-
 νης προσφέ-
 εται νὰ βο-
 ηθήσῃ τοὺς
 •Ἐλληνες.

20 ροῦσι τὸν μετ' ἐμοῦ, οἵπερ αὐτῷ εἰσὶ πιστότατοι. Καὶ περὶ μὲν τούτων ὑπέσχετό μοι βουλεύσεσθαι· ἔρεσθαι δέ με ὑμᾶς ἐκέλευνεν ἐλθόντα τίνος ἔνεκεν ἐστρατεύσατε ἐπ' αὐτόν. Καὶ συμβούλεύω ὑμῖν μετρίως ἀποκρίνασθαι, ἵνα μοι εὑπρακτότερον γίγεται τι δύνωμα αἴγαθὸν ὑμῖν παρ' αὐτοῦ διαπράξασθαι.

21 Πρὸς ταῦτα μεταστάντες οἱ "Ἐλληνες ἐβούλεύοντο· καὶ ἀπεκρίναντο, Κλέαρχος δ' ἔλεγεν· ἡμεῖς οὕτε συνήλθαμεν ὡς βασιλεῖ πολεμήσοντες οὕτε ἐπορευόμεθα ἐπὶ βασιλέα, ἀλλὰ πολλὰς προφάσεις Κῦρος ηὔρισκεν, ὡς καὶ σὺ εὖ οἶσθα, ἵνα ὑμᾶς τε ἀπαρασκεύοντος 22 λάβοι καὶ ἡμᾶς ἐνθάδε ἀγάγοι. Ἐπεὶ μέντοι ἥδη αὐτὸν ἐωρῶμεν ἐν δειρῷ ὅντα, γίγνεται θημεν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους προδοῦνται αὐτόν, ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παρέχοντες ἡμᾶς αὐτὸνς εὖ ποιεῖν.

23 Ἐπεὶ δὲ Κῦρος τέθνηκεν, οὕτε βασιλεῖ ἀντιποιούμεθα τῆς ἀρχῆς οὕτ' ἔστιν ὅτου ἔνεκα βούλοιμεθα ἀν τὴν βασιλέως χώραν κακῶς ποιεῖν, οὐδὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι ἀν ἐθέλοιμεν, πορευούμεθα δὲ ἀν οἰκαδε, εἴ τις ἡμᾶς μὴ λυποίη· ἀδικοῦντα μέντοι πειρασόμεθα σὺν τοῖς θεοῖς ἀμύνασθαι· ἐὰν μέντοι τις ἡμᾶς καὶ εὖ ποιῶν ὑπάρχῃ, καὶ 24 τούτου εἷς γε δύναμιν οὐχ ἡττησόμεθα εὖ ποιοῦντες. Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· ἀκούσας δὲ ὁ Τισσαφέροντος· ταῦτα, ἔφη, ἐγὼ ἀπαγγελῶ βασιλεῖ καὶ ὑμῖν πάλιν τὰ παρ' ἐκείνον· μέχρι δὲ ἀν ἐγὼ ἦκω αἱ σπονδαὶ μενόντων· ἀγορὰν δὲ ἡμεῖς παρέξομεν.

25 Καὶ εἰς μὲν τὴν ὑστεραίαν οὐχ ἦκεν· ὥσθ' οἱ "Ἐλληνες ἐφρόντιζον· τῇ δὲ τρίτῃ ἦκων ἔλεγεν ὅτι διαπεπραγμένος ἦκοι παρὰ βασιλέως δοθῆναι αὐτῷ σφῆς εἰν τοὺς "Ἐλληνας, καίπερ πολλῶν ἀντιλεγόντων ὡς οὐκ ἄξιον εἶη βασιλεῖ ἀφεῖναι τοὺς ἐφ' ἔαντὸν στρατεύεσθαις. Τέλος δὲ εἶπε· καὶ τὸν ἔξεστιν ὑμῖν πιστὰ λαβεῖν παρ' ἡμᾶν γίγνεται φιλίαν παρέξειν ὑμῖν τὴν χώραν καὶ ἀδόλως ἀπάξειν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀγορὰν παρέχοντας· διόν δὲ ἀν μὴ γίγνεσθαι, λαμβά-

μὲ τούτους ἐδῶ ποὺ εἶναι τώρα κοντά μου καὶ ποὺ τοῦ εἶναι πάρα πολὺ πιστοί, κυνήγησε τοὺς βαρβάρους τοῦ Κύρου. Σχετικὰ λοιπὸν 20 μὲ αὐτά, ὁ βασιλιάς μοῦ ὑποσχέθηκε πώς θὰ σκεφτῇ. Μὲ πρόσταξε ὅμως νὰ ἔρθω καὶ νὰ σᾶς ρωτήσω ποιὰ ἥταν ἡ αἰτία ποὺ κινήσατε νὰ τὸν πολεμήσετε. Σᾶς συμβουλεύω νὰ ἀπαντήσετε φρόνιμα, γιὰ νὰ τὰ καταφέρω κι ἐγὼ εὐκολώτερα, ἀν μπορέσω βέβαια νὰ πετύχω ἀπὸ κεῖνον κάτι καλὸ γιὰ σᾶς».

Οἱ "Ἐλληνες ἀποσύρθηκαν καὶ τὰ συζητοῦσαν αὐτά. "Τοστερα 21 ἀποκρίθηκαν, ὁ Κλέαρχος μίλησε γιὰ λογαριασμό τους: «Ἐμεῖς οὔτε συγκεντρωθήκαμε μὲ σκοπὸ νὰ πολεμήσωμε τὸ βασιλιά, οὔτε βαδίζαμε ἐνάντια του. Ὁ Κύρος ὅμως ἔβρισκε πολλὲς ἀφορμές, ὅπως ξέρεις κι ὁ Ἰδιος καλά, ὥστε κι ἐσᾶς νὰ προλάβῃ ἀπροετοίμαστους κι ἐμᾶς νὰ ὀδηγήσῃ ἐδῶ πέρα. "Οταν τὸν εἰδόμεις νὰ βρί- 22 σκεται πιὰ σὲ δύσκολη θέση, ντραπήκαμε καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους νὰ τὸν προδώσωμε, ἐνῶ πρωτύτερα δεχόμασταν τὶς εὐεργεσίες του. Ἀπὸ τότε ὅμως ποὺ σκοτώθηκε ὁ Κύρος οὔτε προσπαθοῦμε νὰ πά- 23 ρωμε τὴ βασιλικὴ ἔξουσία, οὔτε ὑπάρχει αἰτία νὰ θέλωμε νὰ κακοποιοῦμε τὴ χώρα τοῦ βασιλιά, οὔτε θὰ θέλαμε νὰ σκοτώσωμε τὸν Ἰδιο. Θὰ ἐπιθυμούσαμε μονάχα νὰ πᾶμε στὴν πατρίδα μας, ἀν κανένας δὲν μᾶς ἐνοχλοῦσε. Πάντως ἐκεῖνον ποὺ θὰ μᾶς βλάψῃ, θὰ προσπαθήσωμε μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν νὰ τὸν ἀποκρούσωμε. "Αν πάλι κάποιος πρωτοκάνη ἀρχὴ νὰ μᾶς εὐεργετῇ, ὅσο μπορέσουμε δὲν θὰ φανοῦμε κατώτεροι του στὴν εὐεργεσίᾳ».

Αὐτὰ εἶπε ὁ Κλέαρχος. "Οταν τ' ἀκουσε ὁ Τισσαφέρνης ἀπο- 24 κρίθηκε: «Θὰ τὰ ἀνακοινώσω στὸ βασιλιά, καὶ σὲ σᾶς ὕστερα θὰ πῶ τὴν ἀπάντησή του. "Ωσπου νὰ γυρίσω, ὅμως, ἀς ἔξακολουθήσουν οἱ συνθῆκες νὰ ἴσχύουν. "Οσο γιὰ τρόφιμα, θὰ σᾶς δίνωμε ἐμεῖς».

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἥρθε, καὶ γι' αὐτὸ οἱ "Ἐλληνες ἀνησύχησαν. 25 Τὴν τρίτη μέρα ὅμως γύρισε καὶ τοὺς εἶπε πῶς τὰ εἶχε καταφέρει νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ βασιλιάς νὰ σώσῃ τοὺς "Ἐλληνες. Καὶ τοῦτο, παρ' ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις ποὺ εἶχαν πολλοί, ποὺ νόμιζαν ὅτι δὲν ἥταν σωστὸ νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερους ὁ βασιλιάς ἔκεινους ποὺ ἥρθαν νὰ τὸν πολεμήσουν. Στὸ τέλος πρόσθεσε: «Καὶ τώρα μπορεῖτε νὰ πάρετε 26 ἐγγυήσεις ἀπὸ μᾶς, πῶς θὰ σᾶς παραχωρήσωμε τὴ χώρα μας φιλικὴ στὸ πέρασμά σας, καὶ πῶς θὰ σᾶς ὀδηγήσωμε στὴν Ἑλλάδα χωρὶς πανουργία, παρέχοντάς σας καὶ τρόφιμα ν' ἀγοράζετε. "Αν σὲ κάποιο

25 - 29

Συμφωνία
Τισσαφέρνη
καὶ Κλέαρχον.

27 νειν ύμᾶς ἐκ τῆς χώρας ἔάσομεν τὰ ἐπιτήδεια. Ὑμᾶς δὲ αὖτις ἡμῖν δεῖσαι ὁδόσαι ἢ μὴν πορεύεσθαι ὡς διὰ φιλίας ἀσινῶς σίτα καὶ ποτὰ λαμβάνοντας δπόταν μὴ ἀγορὰν παρέχωμεν· ἦν δὲ παρέχωμεν 28 ἀγοράν, ὧνον μένοντας ἔξειν τὰ ἐπιτήδεια. Ταῦτα ἔδοξε, καὶ ὥμοσαν καὶ δεξιὰς ἔδοσαν Τισσαφέροντος καὶ ὁ τῆς βασιλέως γυναικὸς ἀδελφὸς τοῖς τῶν Ἐλλήνων στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς καὶ ἔλαβον παρὰ τῶν 29 Ἐλλήνων. Μετὰ δὲ ταῦτα Τισσαφέροντος εἰπεν· νῦν μὲν δὴ ἄπειμι ὡς βασιλέα· ἐπειδὰν δὲ διαπράξωμαι ἀ δέομαι, ἵξω συσκευασάμενος ὡς ἀπάξιων ύμᾶς εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ αὐτὸς ἀπιὼν ἐπὶ τὴν ἐμαντοῦ ἀρχήν.

ΚΕΦ. 4 1 Μετὰ ταῦτα περιέμενον Τισσαφέροντος οἵ τε Ἐλληνες καὶ ὁ Ἀριαῖος ἐγγὺς ἀλλήλων ἐστρατοπεδευμένοι ἡμέρας πλείους ἢ εἴκοσιν. Ἐν δὲ ταύταις ἀφικνοῦνται πρός Ἀριαῖον καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀναγκαῖοι καὶ πρός τοὺς σὺν ἐκείνῳ Περσῶν τινες, παρεθάρσυντο τε καὶ δεξιὰς ἐνίοις παρὰ βασιλέως ἔφερον μὴ μνησικακήσειν βασιλέα αὐτοῖς τῆς σὺν Κύρῳ ἐπιστρατείας μηδὲ ἄλλον 2 μηδενὸς τῶν παροιχομένων. Τούτων δὲ γιγνομένων ἔνδηλοι ἦσαν οἱ περὶ Ἀριαῖον ἥττον προσέχοντες τοῖς Ἐλλησι τὸν νοῦν ὥστε καὶ διὰ τοῦτο τοῖς μὲν πολλοῖς τῶν Ἐλλήνων οὐκ ἥρεσκον, ἀλλὰ 3 προσσιόντες τῷ Κλεάρχῳ ἔλεγον καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς· τί μένομεν; ἢ οὐκ ἐπιστάμεθα ὅτι βασιλεὺς ἡμᾶς ἀπολέσαι ἀν περὶ παντὸς ποιήσαιτο, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις Ἐλλησι φόβος εἴη ἐπὶ βασιλέα μέγαν στρατεύειν; Καὶ νῦν μὲν ἡμᾶς ὑπάγεται μένειν διὰ τὸ διεσπάθαι αὐτῷ τὸ στράτευμα· ἐπὴν δὲ πάλιν ἀλισθῇ αὐτῷ ἢ στρατιά, οὐκ ἔστιν ὅπως οὐκ ἐπιθήσεται ἡμῖν. **4** Ισως δέ που ἢ ἀποσκάπτει τι ἢ αποτειχίζει, ως ἀπορος ἢ ἡ ὁδός. Οὐ γάρ ποτε ἐκών γε βουλή-

μέρος δὲν ὑπάρχη ἀγορά, τότε θὰ σᾶς ἐπιτρέπωμε νὰ παίρνετε τὰ τρόφιμα ἀπὸ τὴν χώρα. Ἐσεῖς πάλι θὰ χρειαστῆ νὰ μᾶς ὅρκιστητε 27 πῶς θὰ προχωρήτε ἀνάμεσα στὴν χώρα μας σὰν νὰ εἶναι φίλική, χωρὶς νὰ τὴν βλάψετε, παίρνοντας φαγητὰ καὶ πιοτά, στὴν περίπτωση ποὺ δὲν σᾶς δίνουμε ν' ἀγοράσετε. Ἀν ὅμως σᾶς παρουσιάζωμε ἀγορά, θὰ ἔχετε τὰ τρόφιμα, ἀγοράζοντάς τα».

Αὐτὰ τὰ δέκτηκαν, καὶ ὅρκιστηκαν κι ἔδωσαν τὰ δεξιά τους χέρια 28 ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ ἀδερφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ βασιλιά στοὺς στρατηγοὺς καὶ στοὺς λοχαγοὺς τῶν Ἑλλήνων, κι ἔπιασαν τὰ δικά τους χέρια.

“Τοσερός” ἀπ’ αὐτὰ ὁ Τισσαφέρνης εἶπε: «Τώρα πιὰ θὰ πάω 29 στὸ βασιλιά. Καὶ ὅταν κατορθώσω νὰ πετύγω ἐκεῖνα ποὺ ἔχω ἀνάγκη, θὰ ἐτοιμαστῶ καὶ θὰ ἔρθω, γιὰ νὰ σᾶς ὀδηγήσω πίσω στὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ νὰ πάω κι ἔγω στὴν περιφέρεια ποὺ διοικῶ».

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΧΩΡΟΥΝ ΚΑΙ ΠΕΡΝΟΥΝ ΤΟΝ ΤΗΓΡΗΤΑ.
ΒΑΔΙΖΟΥΝ ΥΣΤΕΡΑ ΠΡΟΣ ΤΑ ΒΟΡΙΝΑ, ΜΗΝ ΕΧΟΝΤΑΣ
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟΥΣ ΠΕΡΣΕΣ

“Τοσερός” ἀπ’ αὐτὰ οἱ “Ἐλληνες κι ὁ Ἀριαῖος, στρατοπεδευμένοι 1 πλάι πλάι, περίμεναν τὸν Τισσαφέρνη περισσότερο ἀπὸ εἴκοσι μέρες. Στὸ διάστημα τοῦτο ἔρχονται στὸν Ἀριαῖο τ’ ἀδέρφια του καὶ οἱ ἄλλοι συγγενεῖς του καὶ σὲ κείνους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν πῆγαν μερικοὶ Πέρσες. Αὐτοὶ τοὺς ἔδιναν θάρρος κι ἔφερναν σὲ μερικοὺς διαβεβαιώσεις ἀπὸ τὸ βασιλιά, πῶς δὲν θὰ τοὺς κρατήσῃ κακία γιὰ τὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκαναν ἐνάντια του μὲ τὸν Κύρο, οὔτε γιὰ τίποτε ἄλλο ἀπ’ ὅσα ἔγιναν πρωτύτερα. “Οσο γίνονταν αὐτά, 2 ἦταν φανερὸ πῶς οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἀριαίου πολὺ λίγο πρόσεχαν τοὺς “Ἐλληνες. Γι’ αὐτὸ καὶ πολλοὶ “Ἐλληνες στρατιῶτες δὲν τοὺς συμπαθοῦσαν, ἀλλὰ πήγαιναν στὸν Κλέαρχο καὶ στοὺς ἄλλους στρατηγούς καὶ τοὺς ἔλεγαν: «Τί περιμένομε ἐδῶ; Δὲν ἔρομε πῶς ὁ βασιλιάς 3 θὰ προτιμοῦσε, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, νὰ μᾶς καταστρέψῃ, γιὰ νὰ φοβοῦνται καὶ οἱ ἄλλοι “Ἐλληνες νὰ κάνουν ἐκστρατεία ἐνάντια στὸ μεγάλο βασιλιά; Καὶ τώρα ἔξαπατώντας μας, μᾶς καταφέρνει νὰ μένωμε ἐδῶ, ἐπειδὴ ὁ δικός του στρατὸς εἶναι σκορπισμένος. “Οταν ὅμως ἔκανασυγκεντρωθῆ, τότε ὄπωσδήποτε θὰ μᾶς ἐπιτεθῆ. ” Ισως 4 τώρα σὲ κάποιο μέρος φτιάνει χαντάκι ἢ τεῖχος, γιὰ νὰ εἶναι ἀδύνατη ἡ πορεία μας. Γιατὶ ποτὲ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ θεληματικὰ νὰ πάμε

ΚΕΦ. 4

1 - 7

Ἐλλειψη ἐμπιστοσύνης στὸν Ἀριαῖο.

σεται ἡμᾶς ἐλθόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαγγεῖλαι ὡς ἡμεῖς τοσοίδε
ὄντες ἐνικῶμεν τὸν βασιλέα ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτοῦ καὶ καταγελά-
5 σαντες ἀπήλθομεν. Κλεαρχος δὲ ἀπεκρίνατο τοῖς ταῦτα λέγοντιν.
Ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι μὲν καὶ ταῦτα πάντα· ἐννοῶ δ' ὅτι εἰ νῦν ἄπιμεν,
δόξομεν ἐπὶ πολέμῳ ἀπιέναι καὶ παρὰ τὰς σπονδὰς ποιεῖν. Ἐπειτα
πρῶτον μὲν ἀγορὰν οὐδεὶς παρέξει ἡμῖν οὐδὲ δόθεν ἐπισιτιούμεθα·
αὖθις δὲ δ' ἡγησόμενος οὐδεὶς ἔσται· καὶ ἄμα (ἄν) ταῦτα ποιούντων
ἡμῶν εὐθὺς Ἀριανὸς ἀποσταή· ὥστε φίλος ἡμῖν οὐδεὶς λελείφεται,
6 ἀλλὰ καὶ οἱ πρόσθεν ὄντες πολέμοι ἡμῖν ἔσονται. Ποταμὸς δ' εἰ
μὲν τις καὶ ἄλλος ἄρα ἡμῖν ἔστι διαβατέος οὐκ οἶδα· τὸν δ' οὖν Εὐ-
φράτην οἴδαμεν ὅτι ἀδύνατον διαβῆναι κωλυόντων πολεμίων. Οὐ
μὲν δὴ ἄν μάχεσθαι γε δέῃ ἵππεῖς εἰσιν ἡμῖν ἔνυμαχοι, τῶν δὲ πο-
λεμίων ἵππεῖς εἰσιν οἱ πλεῖστοι καὶ πλείστουν ἄξιοι· ὥστε νικῶντες
μὲν τίνα ἀντοκτείναμεν; ἡττωμένων δὲ οὐδένα οἶόν τε σωθῆναι.
7 Ἐγὼ μὲν οὖν βασιλέα, ώς οὕτω πολλά ἔστι τὰ σύμμαχα, εἰπερ προ-
θυμεῖται ἡμᾶς ἀπολέσαι, οὐκ οἶδα, δοτούντων δύναμιν καὶ δεξιὰν
δοῦναι καὶ θεοὺς ἐπιορκῆσαι καὶ τὰ ἑαυτοῦ πιστὰ ἀπιστα ποιῆσαι
Ἐλλησί τε καὶ βαρβάροις. Τοιαῦτα πολλὰ ἔλεγεν.

8 Ἐν δὲ τούτῳ ἦκε Τισσαφέρης ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ὡς
εἰς οἶκον ἀπιών καὶ Ὁρόντας τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν· ἦγε δὲ καὶ τὴν
9 θυγατέρα τὴν βασιλέως ἐπὶ γάμῳ. Ἐντεῦθεν δὲ ἥδη Τισσαφέρονος
ἡγουμένου καὶ ἀγορὰν παρέχοντος ἐπορεύοντο· ἐπορεύετο δὲ καὶ
Ἀριανὸς τὸ Κύρον βαρβαρικὸν ἔχων στράτευμα ἄμα Τισσαφέρονει
10 καὶ Ὁρόντα, καὶ συνεστρατοπεδεύετο σὺν ἐκείνοις. Οἱ δὲ Ἐλληνες
νῦφορῶντες τούτους αὐτοὶ ἐφ' ἑαυτῶν ἔχώρουν ἡγεμόνας ἔχοντες.
Ἐστρατοπεδεύοντο δὲ ἑκάστοτε ἀπέχοντες ἀλλήλων παρασάγγην
καὶ πλεῖον· ἐφυλάττοντο δὲ ἀμφότεροι ὥσπερ πολεμίους ἀλλήλους

στὴν Ἐλλάδα καὶ ἐκεῖ νὰ κάνωμε γνωστὸ πῶς ἐμεῖς, ὅντας τόσο λίγοι, νικήσαμε τὸ βασιλιὰ δίπλα στὸ παλάτι του κι ὑστερα τὸν περιπατέζαμε καὶ φύγαμε». Ὁ Κλέαρχος ἀποκρίθηκε σὲ κείνους ποὺ τὰ 5 ἔλεγαν: «Ἐγὼ τὰ ἔχω ύπ’ ὄψη μου ὅλα αὐτά. Σκέφτομαι ὅμως πώς, ἂν φύγωμε τώρα, θὰ φανοῦμε ὅτι φεύγομε μὲ σκοπὸ νὰ κάνωμε πόλεμο καὶ ὅτι ἐνεργοῦμε ἀντίθετα πρὸς τὶς συνθῆκες. Ἔπειτα κανένας δὲν πρόκειται νὰ μᾶς ἔχῃ ἔτοιμη ἀγορὰ νὰ φωνίζωμε, οὔτε θὰ μᾶς δείχνη μέρη ἀπ’ ὅπου ‘ἀ προμηθεύμαστε τὰ τρόφιμα. Ἀκόμα δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανένας ὀδηγὸς γιὰ τὸ δρόμο. Κι ἀν ἐμεῖς ἐνεργήσωμε ἔτσι, ἀμέσως δ’ Ἀριαῖος θὰ μᾶς παρατήσῃ καὶ δὲν θὰ μᾶς μείνη κανένας φίλος, παρὰ καὶ ὅσους εἶχαμε πρωτύτερα, κι αὐτοὶ θὰ γίνουν ἔχθροί μας. Δὲν ξέρω μήπως ὑπάρχει καὶ ἄλλος ποταμὸς 6 ποὺ πρέπει νὰ τὸν περάσωμε· τοῦτο μονάχα ξέρομε, πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ περάσωμε τὸν Εύφρατη, ἀν μᾶς ἐμποδίσουν οἱ ἔχθροι. Ἄν, τέλος, χρειαστῇ νὰ κάνωμε μάχη, δὲν ἔχομε συμμαχικὸ ἵππικό· ἀντίθετα, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς εἶναι ἵππεις καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ἀξιόλογοι. Ἔτσι καὶ ἀν νικήσωμε, ποιοὺς θὰ μπορούσαμε νὰ σκοτώσωμε; Ἄν ὅμως νικηθοῦμε, κανένας μᾶς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σωθῇ.

Ἄφοῦ λοιπὸν δὲ βασιλιὰς ἔχει τόσα πολλὰ μέσα στὴ διάθεσή 7 του, στὴν περίπτωση ποὺ θὰ εἴχε δρεξῆ νὰ μᾶς καταστρέψῃ, δὲν ξέρω ποιὰ ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ ὀρκιστῇ καὶ νὰ δώσῃ τὸ χέρι του καὶ νὰ πατήσῃ τὸν ὄρφο του στοὺς θεοὺς καὶ νὰ κουρελιάσῃ τὶς διαβεβαιώσεις ποὺ ἔκανε στοὺς «Ἐλληνες καὶ στοὺς βαρβάρους». Τέτοια πολλὰ ἔλεγε. Στὸ μεταξὺ ἦρθε δὲ Τισσαφέρνης μὲ τὸ στρατό του, φεύγοντας 8 τάχα γιὰ τὴν περιφέρειά του, καὶ δὲ Ὁρόντας μὲ τὸν δικούς του στρατιῶτες· αὐτὸς εἴχε μαζί καὶ τὴν κόρη του βασιλιὰ γιὰ γυναίκα του.

Ἀπὸ κεῖ πιὰ προχωροῦσαν μὲ ὄδηγὸ τὸν Τισσαφέρνη, ποὺ 9 τοὺς εἴχε ἔτοιμα καὶ τρόφιμα ν’ ἀγοράζουν. Μὲ τὸν Τισσαφέρνη καὶ μὲ τὸν Ὁρόντα προχωροῦσε καὶ δὲ Ἀριαῖος μὲ τὸ βαρβαρικὸ στράτευμα τοῦ Κύρου, καὶ στρατοπέδευε μαζί μὲ κείνους.

Οἱ «Ἐλληνες ὅμως τοὺς ἔβλεπαν ὑποπτα καὶ γι’ αὐτὸ πήγαιναν 10 χωριστὰ κι εἶχαν δικούς τους ὄδηγούς. Κάθε φορὰ μάλιστα ποὺ στρατοπέδευαν, ἀπεῖχαν μεταξὺ τους περισσότερο ἀπὸ ἓνα παρασάγγη. Μάλιστα προφυλάγονταν οἱ «Ἐλληνες καὶ οἱ Πέρσες σὰ νὰ

8 - 11
“Ἐλλειψη ἐμ-
πιστοσύνης
στὸν Τισσα-
φέρνη

11 καὶ εὐθὺς τοῦτο ὑποψίαν παρεῖχεν. Ἐνίστε δὲ καὶ ξυλιζόμενοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ χόρτου καὶ ἄλλα τοιαῦτα ξυλλέγοντες πληγὰς ἐνέτεινον ἀλλήλοις· ὥστε καὶ τοῦτο ἔχθραν παρεῖχε.

12 Διελθόντες δὲ τρεῖς σταθμοὺς ἀφίκοντο πρὸς τὸ Μηδίας καλούμενον τεῖχος, καὶ παρῆλθον εἰσω αὐτοῦ. Ἡν δὲ ὁκοδομημένον πλίνθοις ὀπταῖς ἐν ἀσφάλτῳ κειμέναις, ενδρος εἴκοσι ποδῶν, ὕψος δὲ ἑκατόν· μῆκος δὲ ἐλέγετο εἶναι εἴκοσι παρασαγγῶν· ἀπέχει δὲ Βαβυλῶνος οὐ πολὺ.

13 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο παρασάγγας ὅπτῷ· καὶ διέβησαν διώρυχας δύο, τὴν μὲν ἐπὶ γεφύρας, τὴν δὲ ἐξενγμένην πλούτοις ἑπτά· αὗται δὲ ἡσαν ἀπὸ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ· κατέτεμπητο δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τάφροι ἐπὶ τὴν χώραν, αἱ μὲν πρῶται μεγάλαι, ἔπειτα δὲ ἐλάττους· τέλος δὲ καὶ μικροὶ διχετοί, ὥσπερ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπὶ τὰς μελίνας.

Καὶ ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν· πρὸς φύσις ἦν μεγάλη καὶ πολυνάνθρωπος ἢ ὄνομα Σιττάκη, ἀπέχουσα τοῦ ποταμοῦ 14 σταδίους πεντεκαίδεκα. Οἱ μὲν οὖν Ἑλληνες παρ' αὐτὴν ἐσκήρησαν ἐγγὺς παραδείσου μεγάλου καὶ καλοῦ καὶ δασέος παντοίων δένδρων, οἵ δὲ βάρβαροι διαβεβήκοτες τὸν Τίγρητα· οὐ μέντοι καταφανεῖς ἦσαν.

15 Μετὰ δὲ τὸ δεῖπτον ἔτυχον ἐν περιπάτῳ ὅντες πρὸ τῶν ὅπλων Πρόξενος καὶ Ξενοφῶν· καὶ προσελθὼν ἀνθρωπός τις ἡρώτησε τὸν προφύλακας ποῦ ἂν ἴδοι Πρόξενον ἢ Κλέαρχον· Μένωνα δὲ οὐκ 16 ἐζήτει, καὶ ταῦτα παρ' Ἀριαίον ὡν τοῦ Μένωνος ξένουν. Ἐπεὶ δὲ Πρόξενος εἶπεν ὅτι αὐτός εἰμι δν ζητεῖς, εἶπεν ὁ ἀνθρωπός τάδε· ἔπειμφε με Ἀριαῖος καὶ Ἀρτάζος, πιστοὶ ὅντες Κύρῳ καὶ ὑμῖν εὗνοι, καὶ κελεύοντι φυλάττεσθαι μὴ ὑμῖν ἐπιθῶνται τῆς νυκτὸς οἱ βάρβαροι· ἔστι δὲ στράτευμα πολὺ ἐν τῷ πλησίον παραδείσῳ. 17 Καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ πέμψαι κελεύοντι φυλακήν, ὡς διανοεῖται αὐτὴν λῆσαι Τισσαφέροντς τῆς νυκτός, ἐὰν δύνηται, ὡς μὴ διαβῆτε ἀλλ' ἐν μέσῳ ἀποληφθῆτε τοῦ ποταμοῦ

ῆταν ἔχθροι ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, καὶ αὐτὸς δημιουργοῦσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὑποψίες. Καμιὰ φορὰ ἐπαιρναν ἔύλος ἀπὸ τὸ Ἰδιο μέρος ἢ μά- 11 ζευκαν χορτάρι καὶ ἄλλα τέτοια, καὶ τότε χτύποῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.

"Ἐτσι καὶ αὐτὸς τοὺς δημιουργοῦσε ἔχθρότητα.

"Οταν προχώρησαν τρεῖς σταθμούς, ἔφτασαν στὸ τεῖχος ποὺ 12 ὀνομαζόταν τῆς Μηδίας καὶ προσπερνώντας το βρέθηκαν πρὸς τὰ μέσα. Αὐτὸς ἦταν χτισμένο μὲ τοῦβλα συγκολημένα μὲ ἀσφαλτο καὶ εἶχε πλάτος εἴκοσι πόδια καὶ ὕψος ἑκατό. Τὸ μάκρος του ἔλεγαν πώς εἶναι εἴκοσι παρασάγγες. Δὲν εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν Βαβυλώνα. Ἀπὸ κεῖ βάδισαν δυὸ σταθμούς καὶ προχώρησαν δικτὸ παρα- 13 σάγγες. Καὶ πέρασαν δυὸ κανάλια, τὸ ἕνα μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς γέφυρας καὶ τὸ δεύτερο μὲ ἔφτα καράβια, ποὺ τὰ ἔδεσαν τὸ ἕνα δίπλα στὸ ἄλλο. Τὰ κανάλια ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸν Τίγρητα ποταμοῦ. Ἀπ' αὐτὰ χωρίζονταν χαντάκια πρὸς τοὺς ἀγρούς, τὰ πρῶτα μεγάλα καὶ πιὸ πέρα μικρότερα. Στὸ τέλος σχηματίζονταν καὶ μικρὰ αὐλάκια, ὅπως γίνεται στὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ χωράφια τὰ σπαρμένα καλαμπόκια. "Τοσερα φτάνουν στὸν Τίγρητα ποταμό. Ἐκεῖ κοντά βρισκόταν μιὰ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη πολιτεία ποὺ τὴν ἔλεγαν Σιττάκη, δεκαπέντε στάδια μακριὰ ἀπὸ τὸν ποταμό.

Οἱ "Ελληνες κατασκήνωσαν κοντά στὴν πολιτεία, δίπλα σὲ μιὰ 14 δασωμένη ἔκταση, μεγάλη καὶ ὅμορφη καὶ κατάφυτη ἀπὸ λογιῶ - λογιῶν δέντρα. Οἱ βάρβαροι πέρασαν τὸν Τίγρητα καὶ κατασκήνωσαν ἀπέναντι. Δὲν τοὺς ἔβλεπαν ὅμως οἱ "Ελληνες.

"Τοσερ' ἀπὸ τὸ δεῖπνο ἔτυχε νὰ κάνουν περίπατο μπροστὰ στὸ 15 στρατόπεδο ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Ξενοφῶν. Τότε πλησίασε κάποιος ἄνθρωπος καὶ ρώτησε τοὺς σκοπούς ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ δῆ τὸν Πρόξενο ἢ τὸν Κλέαρχο. Τὸ Μένωνα δὲν τὸν ζήτησε, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν σταλμένος ἀπὸ τὸν Ἀριαῖο, τὸ φίλο τοῦ Μένωνα. Σὰν τοῦ εἶπε 16 ὁ Πρόξενος: «Ἐγὼ εἴμαι ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖς», ὁ ἄνθρωπος μίλησε ἔτσι δά: «Μ' ἔστειλε ὁ Ἀριαῖος καὶ ὁ Ἀρτάοζος, ποὺ ἦταν ἀφοσιωμένοι στὸν Κύρο καὶ σὲ σᾶς ἔχουν συμπάθεια, καὶ σᾶς συμβουλεύουν νὰ προφυλαχτῆτε, μήπως σᾶς ἐπιτεθοῦν τὴν νύχτα οἱ ἔχθροι. Γιατὶ στὸ κοντινὸ δασωμένο μέρος ὑπάρχει πολὺς στρατός. Καὶ σᾶς προ- 17 τρέπουν νὰ στείλετε φρουρὰ κοντά στὸ γεφύρι τοῦ Τίγρητα ποταμοῦ, γιατὶ ὁ Τισσαφέρνης σκέφτεται νὰ τὸ καταστρέψῃ τὴν νύχτα, ἀν μπορῇ, γιὰ νὰ μὴν περάσετε, παρὰ νὰ μείνετε ἀποκλεισμένοι ἀνά-

12 - 14

Τεῖχος Μη- δίας - Σιττάκη

15 - 23

Μυστικὲς συμβουλὲς τοῦ Ἀριαίου

18 καὶ τῆς διώρυχος. Ἀκούσαντες ταῦτα ἄγουσιν αὐτὸν παρὰ τὸν Κλέαρχον καὶ φράζουσιν ἃ λέγει. Ὁ δὲ Κλέαρχος ἀκούσας ἐταράχθη σφόδρα καὶ ἐφοβεῖτο.

19 Νεανίσκος δέ τις τῶν παρόντων ἐννοήσας εἶπεν ὡς οὐκ ἀκόλουθα εἴη τό τε ἐπιθήσεσθαι καὶ τὸ λύσει τὴν γέφυραν. Δῆλον γάρ ὅτι ἐπιθεμένους ἥ νικᾶν δεήσει ἥ ήττασθαι. Ἐὰν μὲν οὖν νικῶσι, τί δεῖ λύειν αὐτοὺς τὴν γέφυραν; οὐδὲ γὰρ ἀν πολλαὶ γέφυραι ὁσιν, 20 ἔχοιμεν ἀν δποι φυγόντες ἡμεῖς σωθῶμεν. Ἐὰν δὲ ἡμεῖς νικῶμεν, λελυμένης τῆς γεφύρας, οὐχ ἔξουσιν ἔποι φύγωσιν· οὐδὲ μὴν βοηθῆσαι πολλὰν ὄντων πέραν οὐδεὶς αὐτοῖς δυνήσεται, λελυμένης τῆς γεφύρας.

21 Ἀκούσας δὲ ὁ Κλέαρχος ταῦτα ἥφετο τὸν ἄγγελον πόση τις εἴη χώρα ἥ ἐν μέσῳ τοῦ Τίγρητος καὶ τῆς διώρυχος. Ὁ δὲ εἶπεν 22 ὅτι πολλὴ καὶ κῦμα ἔνεισι καὶ πόλεις πολλαὶ καὶ μεγάλαι. Τότε δὴ καὶ ἐγνώσθη ὅτι οἱ βάρβαροι τὸν ἄνθρωπον ὑποπέμψαιεν, ὀκνοῦντες μὴ οἱ "Ἐλληνες διελόντες τὴν γέφυραν μείναιεν ἐν τῇ ήσω, ἐρύματα ἔχοντες ἔνθεν μὲν τὸν Τίγρητα, ἔνθεν δὲ τὴν διώρυχα· τὰ δὲ ἐπιτίθεια ἔχοιεν ἐκ τῆς ἐν μέσῳ χώρας πολλῆς καὶ ἀγαθῆς οὖσης καὶ τῶν ἐργασομένων ἐνόντων· εἴτα δὲ καὶ ἀποστροφὴ γένοιτο εἰ τις βούλοιτο βασιλέα κακῶς ποιεῖν.

23 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέπαντο· ἐπὶ μέντοι τὴν γέφυραν ὅμως φυλακὴν ἔπειμψαν· καὶ οὕτε ἐπέθετο οὐδεὶς οὐδαμόθεν οὕτε πρὸς τὴν γέφυραν οὐδεὶς ἤλθε τῶν πολεμίων, ὡς οἱ φυλάττοντες ἀπίγγειλλον.

24 Ἐπειδὴ δὲ ἦως ἐγένετο, διέβαινον τὴν γέφυραν ἔξενγμένην πλοίοις τριάκοντα καὶ ἐπτὰ ὡς οἴον τε μάλιστα πεφυλαγμένως· ἐξήγγειλλον γάρ τινες τῶν παρὰ Τισσαφέροντος "Ἐλλήνων ὡς διαβανόντων μέλλοιεν ἐπιθήσεσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ψευδῆ ἦν· διαβανόντων μέντοι δ Γλοῦς αὐτοῖς ἐπεφάνη μετ' ἄλλων σκοπῶν εἰ διαβαίνοιεν τὸν ποταμόν· ἐπειδὴ δὲ εἶδεν, ὥχετο ἀπελαύνων.

25 Ἀπὸ δὲ τοῦ Τίγρητος ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσιν ἐπὶ τὸν Φύσκον ποταμόν, τὸ εῖδος πλέθρου· ἐπῆν

μεσα στὸν ποταμὸν καὶ στὸ κανάλι. "Οταν τὸ ἀκουσαν αὐτά, ὁδηγοῦν 18 τὸν ἄνθρωπον στὸν Κλέαρχον καὶ τοῦ ἀνακοινώνουν ὅσα εἶπε. Κι ὁ Κλέαρχος σὰν τὸ ἀκουσε, ἔνιωσε μεγάλη ἀνησυχία καὶ φόβο. Ἀπ' 19 αὐτοὺς ὅμως ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ, ἔνα παλικάρι σκέφτηκε κι εἶπε πῶς δὲν συμφωνοῦσαν λογικὰ τὸ νὰ ἐπιτεθοῦν οἱ ἔχθροι καὶ τὸ νὰ χαλάσουν τὸ γεφύρι. «Γιατὶ εἶναι φανερὸ πῶς, ἀν ἐπιτεθοῦν, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ νὰ νικήσουν ἡ νὰ νικηθοῦν. "Αν νικήσουν, λοιπόν, ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ χαλάσουν τὸ γεφύρι; Ἀφοῦ καὶ πολλὰ γεφύρια νὰ ὑπάρχουν, ἐμεῖς τόις δὲν θὰ ξέρωμε ποὺ νὰ πᾶμε καὶ νὰ σωθοῦμε. "Αν πάλι νικήσωμε ἐμεῖς καὶ εἶναι χαλασμένο τὸ γεφύρι, τότε δὲν 20 θὰ ξέρουν ἐκεῖνοι ποὺ νὰ πᾶνε. Οὔτε θὰ μπορέσῃ κανένας νὰ τοὺς βοηθήσῃ, κι ἀν βρίσκωνται ἀπέναντι πολλοὶ δικοὶ τους, μιὰ καὶ θὰ εἶναι χαλασμένο τὸ γεφύρι». "Οταν ὁ Κλέαρχος τὸ ἀκουσε αὐτά, 21 ρώτησε τὸν ἀγγελιοφόρο πόση νὰ ἥταν ἡ ἔκταση τῆς γῆς ἀνάμεσα στὸν Τίγρητα καὶ στὸ κανάλι. Κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς εἶναι μεγάλη καὶ πῶς ὑπάρχουν σ' αὐτὴ τὴν ἔκταση χωριὰ καὶ πολιτεῖες πολλὲς καὶ μεγάλες. Τότε κατάλαβαν πῶς οἱ βάρβαροι 22 ὕπουλα τὸν ἄνθρωπο, γιατὶ φοβήθηκαν μήπως οἱ "Ελληνες γκρεμίσουν τὸ γεφύρι καὶ μείνουν στὸ νησί, ἔχοντας ὀχυρὰ ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος τὸν Τίγρητα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ κανάλι. "Οσο γιὰ τὰ τρόφιμα, θὰ μποροῦσαν νὰ τὰ προμηθεύωνται ἀπὸ τὴ χώρα ποὺ ὑπῆρχε ἀνάμεσα, ποὺ ἥταν μεγάλη καὶ εὔφορη, καὶ βρίσκονταν ἐκεῖ ἄνθρωποι νὰ τὴν καλλιεργοῦν. "Επειτα καὶ σὰν καταφύγιο ἥταν δυνατὸ νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀπὸ ὅποιους ζήθελαν νὰ βλάφτουν τὸ βασιλιά. "Τοστερ' ἀπ' αὐτὰ ἔκουράζονταν, ἔστειλαν ὅμως στὴ γέφυρα φρουρά. 23 "Αλλὰ οὔτε ἐπίθεση ἔγινε ἀπὸ κανένα μέρος οὔτε στὴ γέφυρα πῆγε κανένας ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, ὅπως ἀνάφεραν ἐκεῖνοι ποὺ φύλαγαν.

"Οταν ξημέρωσε, ἀρχισαν νὰ περνοῦν τὸ γεφύρι, ποὺ ἥταν κα- 24 τασκευασμένο μὲ τριάντα ἑπτά καράβια δεμένα τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, δισὶ γινόταν μὲ μεγαλύτερη προφύλαξη. Γιατὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς "Ελληνες ποὺ ἥταν μὲ τὸν Τισσαφέρνη, τοὺς πληροφόρησαν πῶς τάχα ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν τὴν ὄρα ποὺ θὰ περνοῦσαν. Αὐτὰ ὅμως ἥταν φέματα. Μονάχα σὰ διάβαιναν, παρουσιάστηκε ὁ Γλοῦς μὲ μερικοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ παρατηρήσῃ ἀν περνοῦσαν τὸν ποταμό. Καὶ ὅταν τὸ εἶδε, ἔφυγε μονομιᾶς καβάλα στὸ ἄλογο. Ἀπὸ τὸν Τί- 25 γρητα βάδισαν τέσσερεις σταθμούς, προχώρησαν εἰκοσι παρασάγγες

24 - 28

Διάβαση τοῦ
Τίγρητα καὶ
συνέχιση τῆς
πορείας.

- δὲ γέφυρα. Καὶ ἐνταῦθα φιλέπολις μεγάλη, ὅνομα Ὁμηρος πρὸς
 ἦν ἀπήντησε τοῖς Ἑλλησιν δικόρου καὶ Ἀρταξέρξου νόθος ἀδελφὸς
 ἀπὸ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων στρατιὰν πολλὴν ἄγων ὡς βοηθήσων
 βασιλεῖ· καὶ ἐπιστήσας τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα παρερχομένους τοὺς
 26 Ἑλληνας ἔθεώρει. Ὁ δὲ Κλέαρχος ἤγειτο μὲν εἰς δύο, ἐπορεύετο
 δὲ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ἐφιστάμενος· δοσον δὲ [ἄν] χρόνον τὸ ἥγονύμενον
 τοῦ στρατεύματος ἐπιστήσειε, τοσοῦτον ἦν ἀνάγκη χρόνον δι' ὅλου
 τοῦ στρατεύματος γίγνεσθαι τὴν ἐπίστασιν· ὥστε τὸ στράτευμα καὶ
 αὐτοῖς τοῖς Ἑλλησι δόξαι πάμπολον εἶναι, καὶ τὸν Πέρσην ἐκπε-
 πλῆγχαι θεωροῦντα.
- 27 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν διὰ τῆς Μηδίας σταθμοὺς ἐρήμους
 ἐξ παρασάγγας τριάκοντα εἰς τὰς Παρνασσάτιδος κώμας τῆς Κύρου
 καὶ βασιλέως μητρός. Ταύτας Τισσαφέρνης Κύρω ἐπεγγελῶν διαρ-
 πάσαι τοῖς Ἑλλησιν ἐπέτρεψε πλὴν ἀνδραπόδων. Ἐνην δὲ σῖτος
 πολὸς καὶ πρόβατα καὶ ἄλλα χρήματα.
- 28 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς ἐρήμους τέτταρας παρα-
 σάγγας εἴκοσι τὸν Τίγρητα ποταμὸν ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες. Ἐν δὲ
 τῷ πρώτῳ σταθμῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ πόλις φιλέπολις μεγάλη καὶ
 εὐδαίμων ὅνομα Καιραί, ἐξ ης οἱ βάρβαροι διῆγον ἐπὶ σχεδίαις δι-
 φθερίναις ἄρτους, τυρούς, οἶνον.

ΚΕΦ. 5 1 Μετὰ ταῦτα ἀφικροῦνται ἐπὶ τὸν Ζαπάταν ποταμόν, τὸ εὔρος
 τεττάρων πλέθρων. Καὶ ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· ἐν δὲ ταύταις
 2 ὑποψίαι μὲν ἦσαν, φανερὰ δὲ οὐδεμία ἐφαίνετο ἐπιβουλή. Ἐδοξεν
 οὖν τῷ Κλεάρχῳ ξυγγενέσθαι τῷ Τισσαφέρνῃ καὶ εἰ πως δύνατο
 παῆσαι τὰς ὑποψίας ποὺν ἐξ αὐτῶν πόλεμον γενέσθαι· καὶ ἐπεμψέ
 3 τινα ἐροῦντα δτι ξυγγενέσθαι αὐτῷ χρήζει. Ὁ δὲ ἐτοίμως ἐκέλευεν
 ἥκειν.

Ἐπειδὴ δὲ ξυνῆλθον, λέγει δι Κλέαρχος τάδε· ἐγώ, δ Τισσα-
 φέρνη, οίδα μὲν ἡμῖν δρκους γεγενημένους καὶ δεξιὰς δεδομένας

κι ἔφτασαν στὸ Φύσκο ποταμό, ποὺ ἔχει πλάτος ἔνα πλέθρο, κι ἀπὸ πάνω του ὑπῆρχε ἔνα γεφύρι. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος βρισκόταν μιὰ μεγάλη πολιτεία, ποὺ λεγόταν Ὡπις. Ἐνῶ οἱ "Ἐλληνες πήγαιναν πρὸς τὰ ἐκεῖ, τοὺς συνάντησε ὁ νόθος ἀδερφὸς τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Ἀρταξέρξη, ὁ δηγώντας πολὺ στρατὸ ἀπὸ τὰ Σοῦσα καὶ τὰ Ἐκβάτανα γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ βασιλιά. Τότε σταμάτησε τὸ στρατὸ του καὶ παρατηροῦσε τοὺς "Ἐλληνες ποὺ περνοῦσαν. 'Ο Κλέαρχος τοὺς 26 ὁδηγοῦσε δύδ δύδ, καὶ προχωροῦσε κάνοντας κάθε τόσο στάση. "Οσην ὡρα ἔμενε σταματημένο τὸ μέρος τοῦ στρατοῦ ποὺ προπορευόταν, ἀλλη τόση σταματοῦσε ἀναγκαστικὰ ὄλοκληρο τὸ στράτευμα. "Ἐτοι καὶ στοὺς ἔδιους τοὺς "Ἐλληνες φάνηκε ὁ στρατὸς ὅτι εἶναι πάρα πολύς, καὶ ὁ Πέρσης ποὺ τὸν παρατηροῦσε ἔμεινε κατάπληκτος. Ἀπὸ κεῖ βάδισαν ἀνάμεσα στὴ Μηδία ἔξι σταθμοὺς 27 μέσα ἀπὸ περιοχὴ ἀκατοίκητη, προχώρησαν τριάντα παρασάγγες κι ἔφτασαν στὰ χωριὰ τῆς Παροսάτιδας, τῆς μητέρας τοῦ Κύρου καὶ τοῦ βασιλιά. Αὐτὰ τὰ χωριὰ ὁ Τισσαφέρνης, γιὰ νὰ γελάσῃ σὲ βάρος τοῦ Κύρου, ἀφῆσε ἐλεύθερους τοὺς "Ἐλληνες νὰ τὰ λεγλατῆσουν, ἀλλὰ τοὺς ἔμπόδισε νὰ ἀρπάξουν δούλους. Ἐκεῖ μέσα ὑπῆρχαν σιτάρια πολλὰ καὶ πρόβατα καὶ ἄλλα πράγματα. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ 28 βάδισαν σὲ ἀκατοίκητη χώρα τέσσερεις σταθμοὺς καὶ προχώρησαν εἴκοσι παρασάγγες, ἔχοντας πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὸν Τίγρητα ποταμό. Στὸν πρῶτο σταθμὸ ποὺ ἔκαμαν, στὴν ἀπέναντι μεριὰ τοῦ ποταμοῦ, βρισκόταν μιὰ μεγάλη καὶ πλούσια πολιτεία ποὺ εἶχε τὸ ὄνομα Καινές, ἀπὸ ὅπου οἱ βάρβαροι μεταφέρνανε ἐπάνω σὲ πλεούμενα ἀπὸ προβιές, ψωμιά, τυριά καὶ κρασί.

ΘΑΝΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

"Τεσερα πτάνουν στὸ Ζαπάτα ποταμό, ποὺ ἔχει πλάτος τέσσερα πλέθρα. Ἐδῶ ἔμειναν τρεῖς μέρες. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἔζακολουθοῦσαν νὰ ὑπάρχουν ὑποψίες, δὲν ἐκδηλωνόταν ὅμως φανερὰ καμιὰ ἔχθρικὴ πράξη. Γι' αὐτὸ φάνηκε σωστὸ στὸν Κλέαρχο νὰ 2 συναντηθῇ μὲ τὸν Τισσαφέρνη καὶ, ἀν μποροῦσε, νὰ σταματήσῃ τὶς ὑποψίες, προτοῦ τοὺς δημιουργήσουν πόλεμο. "Ἐστειλε λοιπὸν κάποιον, γιὰ νὰ τοῦ πηγὴ πώς εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν συναντήσῃ. Κι ἐκεῖνος πρόθυμα τοῦ παράγγειλε νὰ πάῃ. "Οταν συναντήθηκαν, ὁ 3 Κλέαρχος τοῦ εἶπε αὐτὰ ἔδω: «Ξέρω, Τισσαφέρνη, πώς ἔχομε κάνει

1 ΚΕΦ. 5

1 - 15
Λόγος τοῦ
Κλέαρχου
στὸν Τισσα-
φέρνη γιὰ τὴ
διάλυση τῶν
ὑποψιῶν.

μη ἀδικήσειν ἀλλήλους· φυλαττόμενον δὲ σέ τε δρῶ ὡς πολεμίους
 4 ήμᾶς καὶ ἡμεῖς δρῶντες ταῦτα ἀντιφυλαττόμεθα. Ἐπεὶ δὲ σκοπῶν
 οὐδὲν αμαὶ οὕτε σὲ αἰσθέσθαι πειρώμενον ἡμᾶς κακῶς ποιεῖν, ἐγώ
 τε σαφῶς οἴδα ὅτι ἡμεῖς γε οὐδὲν ἐπινοοῦμεν τοιοῦτον οὐδέν, ἔδοξέ
 μοι εἰς λόγονς σοι ἐλθεῖν, ὅπως, εἰ δυναίμεθα, ἐξέλοιμεν ἀλλήλων
 5 τὴν ἀπιστίαν. Καὶ γὰρ οἴδα ἀνθρώπους ἥδη, τοὺς μὲν ἐκ διαβολῆς,
 τοὺς δὲ καὶ ἐξ ὑποψίας, οἱ φοβηθέντες ἀλλήλους φθάσαι βουλόμενοι
 πρὸν παθεῖν ἐποίησαν ἀνήκεστα κακὰ τοὺς οὕτε μέλλοντας οὕτε
 6 αὖθις βουλομένους τοιοῦτον οὐδέν. Τὰς οὖν τοιαύτας ἀγνωμοσύνας
 νομίζων συνονοσίας μάλιστα πανεσθαι ἦκα, καὶ διδάσκειν σε βού-
 7 λομαὶ ὡς σὺ ἡμῖν οὐκ ὁρῶς ἀπιστεῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ καὶ μέγιστον
 οἱ θεῶν δρκοὶ ἡμᾶς κωλύοντι πολεμίους εἶναι ἀλλήλοις· δστις δὲ
 τούτων σύνοιδεν αὐτῷ παρημεληκώς, τοῦτον ἐγὼ οὔποτ' ἀν εὐδαι-
 μονίσαιμι. Τὸν γὰρ θεῶν πόλεμον οὐκ οἴδα οὕτε ἀπὸ ποίου ἀν τά-
 χους οὕτε ὅποι ἀν τις φεύγων ἀποφύγοι, οὕτε εἰς ποῖον ἀν σκότος
 ἀποδράῃ, οὕτε δπως ἀν εἰς ἔχυρὸν χωρίον ἀποσταίη. Πάντη γὰρ
 8 πάντα τοῖς θεοῖς ὑποχα καὶ πάντων ἵσον οἱ θεοὶ κρατοῦσι. Περὶ
 μὲν δὴ τῶν θεῶν τε καὶ τῶν δρκῶν οὕτω γιγνώσκω, παρ' οὓς ἡμεῖς
 τὴν φιλίαν συνθέμενοι κατεθέμεθα· τῶν δ' ἀνθρωπίνων σὲ ἐγὼ ἐν
 9 τῷ παρόντι νομίζω μέγιστον εἶναι ἡμῖν ἀγαθόν. Σὺν μὲν γὰρ σοὶ
 πᾶσα μὲν ὅδὸς εὔπορος, πᾶς δὲ ποταμὸς διαβατός, τῶν τε ἐπιτηδείων
 οὐκ ἀπορία· ἀνεν δὲ σοῦ πᾶσα μὲν διὰ σκότους η ὅδός· οὐδὲν γὰρ
 αὐτῆς ἐπιστάμεθα· πᾶς δὲ ποταμὸς δύσπορος, πᾶς δὲ ὅχλος φο-
 φερός, φοβερώτατον δ' ἐρημία· μεστὴ γὰρ πολλῆς ἀποδίας ἐστίν.
 10 Εἰ δὲ δὴ καὶ μανέντες σε κατακτείναιμεν, ἄλλο τι ἀν η τὸν εὐεργέτην
 κατακτείναντες πρὸς βασιλέα τὸν μέγιστον ἐφεδρον ἀγωνιζούμεθα;
 "Οσων δὲ δὴ καὶ οἴων ἀν ἐλπίδων ἐμαντὸν στερήσαιμι, εἰ σέ τι κακὸν

ὅρκους ἀναμεταξύ μας κι ἔχομε δώσει τὰ χέρια, μὲ τὴν ὑπόσχεση πώς δὲν θὰ κάνη κακὸ ὁ ἔνας στὸν ἄλλο. Σὲ βλέπω ὅμως νὰ προφυλάγεσαι ἀπὸ μᾶς, σὰ νὰ εἴμαστε ἔχθροι· κι ἐμεῖς πάλι, βλέποντάς τα αὐτά, προφυλαχόμαστε τὸ ἵδιο ἀπὸ σᾶς. Μὰ ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις 4 ποὺ κάνω, δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ καταλάβω πώς ἐστι προσπαθεῖς νὰ μᾶς βλάψῃς· ὅσο γιὰ μᾶς, ξέρω καλὰ πώς οὔτε βάζομε στὸ μυαλό μας κάτι τέτοιο. Γι' αὐτὸ μοῦ φάνηκε καλὸ νὰ συζητήσω μαζί σου, ὥστε νὰ βγάλωμε ὁ ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλον αὐτὴ τὴν καχυποψία, ἢν μπορέσωμε. Γιατὶ γνώρισα ὡς τώρα ἀνθρώπους, πού, εἴτε ἀπὸ συκοφαντία εἴτε μονάχα ἀπὸ ὑποψία, φοβήθηκαν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ θέλησαν νὰ προλάβουν τὸ κακό, προτοῦ τὸ πάθουν. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως ἦταν νὰ προξενήσουν ἀγιάτρευτα κακὰ σὲ κείνους ποὺ οὔτε σκόπευαν, οὔτε ἤθελαν νὰ τοὺς κάνουν τέτοια πράγματα. Ἐπειδὴ 5 λοιπὸν νομίζω, πώς οἱ τέτοιες ἀπερισκεψίες σταματοῦν μονάχα μὲ συνάντηση καὶ συζήτηση, γι' αὐτὸ ἔχω ἔρθει καὶ θέλω νὰ σου ἀποδείξω πώς ἀδικα μᾶς ὑποψιάζεσαι. Πρῶτα - πρῶτα, καὶ περισσότερο 7 ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, οἱ ὄρκοι ποὺ κάναμε στοὺς θεούς, μᾶς ἐμποδίζουν νὰ εἴμαστε ἔχθροι ἀναμεταξύ μας. Κι ἐκεῖνον ποὺ συνειδητὰ ἀδιαφορεῖ γι' αὐτὸς τοὺς τοὺς ὄρκους, αὐτὸν ἐγὼ ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσα νὰ τὸν καλοτυχίσω. Γιατὶ τὸν πόλεμο τῶν θεῶν δὲν ξέρω οὔτε μὲ ποιὰ γρηγοράδα οὔτε ποὺ πηγαίνοντας θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν ξεφύγη, οὔτε σὲ ποιὸ σκοτάδι θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ τρυπώσῃ, οὔτε σὲ ποιὰ δύσρη τοποθεσία ν' ἀποσυρθῇ. Πάντοι τὰ πάντα ὑπακοῦνε στοὺς θεούς, κι οἱ θεοὶ τὰ ἔξουσιάζουν ὅλα τὸ ἵδιο. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου 8 γιὰ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς θεούς, πού, κάνοντας τὴ φιλία μας, τὴν ἐμπιστευτήκαμε σ' αὐτὸς νὰ τὴ φυλάξουν. "Οσο γιὰ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθά, νομίζω πώς τὸ μεγαλύτερο γιὰ μᾶς εἰσαι σὺ σὲ τούτη τὴν περίσταση. Γιατὶ μαζί σου κάθε δρόμος καὶ κάθε ποταμὸς εἶναι 9 εὐκολοπέραστος, καὶ δὲν ὑπάρχει ἔλλειψη ἀπὸ τρόφιμα. Ἐνῶ χωρὶς ἐσένα θὰ βαδίζωμε μέσα στὸ σκοτάδι, ἀφοῦ καθόλου δὲν ξέρομε τὸ δρόμο. Κάθε ποταμὸς θὰ εἶναι δυσκολοπέραστος, κάθε λαὸς φοβερός, μὰ πιὸ φοβερὸ ἀπ' ὅλα θὰ εἶναι ἡ μοναξιά μας, γιατὶ ἔξαιτίας της θὰ μᾶς λείπουν δλότελα τὰ πάντα. Καὶ ἀν ὑπόθεσωμε πώς μᾶς ἔπιανε 10 τρέλα καὶ σὲ σκοτώναμε, τί ἄλλο θὰ κάναμε παρὰ θὰ σκοτώναμε τὸν εὐεργέτη μας καὶ θὰ ἀνοίγαμε πόλεμο μὲ τὸ μεγαλύτερο ἀντίπαλό μας, τὸ βασιλιά, ποὺ περιμένει τὴ σειρά του νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ; Τώρα

- 11 ἐπιχειρήσαιμι ποιεῖν, ταῦτα λέξω. Ἐγὼ γὰρ Κῦρον ἐπεθύμησά μοι φίλον γενέσθαι, νομίζων τῶν τότε ἴκανώτατον εἶναι εὗ ποιεῖν δν βούλοιτο· σὲ δὲ νῦν δρῶ τήν τε Κύρου δύναμιν καὶ χώραν ἔχοντα καὶ τὴν σαντοῦ ἀρχὴν σώζοντα, τὴν δὲ βασιλέως δύναμιν, ἢ Κῦρος
- 12 πολεμίᾳ ἐχρῆτο, σοὶ ταύτην ἔνυμμαχον οὐσαν. Τούτων δὲ τοιούτων δντων τίς οὕτω μαίνεται δστις οὐ βούλεται σοὶ φίλος εἶναι; Ἀλλὰ μὴν ἐρῶ γὰρ καὶ ταῦτα ἐξ ὥν ἔχω ἐλπίδας καὶ σὲ βουλήσεσθαι φίλον
- 13 ἡμῖν εἶναι. Οἶδα μὲν γὰρ ὑμῖν Μνησοὺς λυπηρὸνς δητας, οὓς νομίζω ἀν σὺν τῇ παρούσῃ δινάμει ταπεινὸνς ὑμῖν παρασχεῖν· οἶδα δὲ καὶ Πισίδας· ἀκούω δὲ καὶ ἄλλα ἔθνη πολλὰ τοιαῦτα εἶναι, ἂν οἷμαι ἀν παῦσαι ἐνοχλοῦντα ἀεὶ τῇ ὑμετέρᾳ εὐδαιμονίᾳ. Αἴγυπτίονς δέ, οἵς μάλιστα ὑμᾶς νῦν γιγνώσκω τεθυμωμένους, οὐχ δρῶ ποίᾳ δυνάμει συμμάχῳ χρησάμενοι μᾶλλον ἀν κολάσαισθε τῆς νῦν σὺν ἐμοὶ
- 14 οὔσης. Ἀλλὰ μὴν ἐν γε τοῖς πέριξ οἰκοῦσι σὺν εἰ μὲν βούλοισ τῷ φίλος εἶναι, ως μέγιστος ἀν εἴης, εἰ δέ τίς σε λυποίη, ως δεσπότης(ἀν) ἀναστρέφοιο ἔχων ἡμᾶς ὑπηρέτας, οἴσ σοι οὐκ ἀν τοῦ μισθοῦ ἐνεκα μόνον ὑπηρετοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τῆς χάριτος ἦν σωθέντες ὑπὸ σοῦ σοὶ
- 15 ἀν ἔχοιμεν δικαίως. Ἐμοὶ μὲν ταῦτα πάντα ἐνθυμουμένῳ οὕτω δοκεῖ θαυμαστὸν εἶναι τὸ σὲ ἡμῖν ἀπιστεῖν, ὥστε καὶ ἥδιστ' ἀν ἀκούσαιμι (τὸ δνομα) τίς οὕτως ἐστὶ δεινὸς λέγειν ὥστε σε πεῖσαι λέγων ως ἡμεῖς σοὶ ἐπιβούλευομεν. Κλέαρχος μὲν οὖν τοσαῦτα εἶπε· Τισσαφέρηντος δὲ ἀδε ἀπημείφθη.
- 16 Ἄλλ' ἥδομαι μέν, ὃ Κλέαρχε, ἀκούων σου φρονίμους λόγους· ταῦτα γὰρ γιγνώσκων, εἴ τι ἐμοὶ κακὸν βουλεύοις, ἅμα ἀν μοι δοκεῖς καὶ σαντῷ κακόνους εἶναι. Ὡς δ' ἀν μάθης ὅτι οὐδ' ἀν ὑμεῖς δικαίως
- 17 οὔτε βασιλεῖ οὕτ' ἐμοὶ ἀπιστοίητε, ἀντάκουσσον. Εἴ γὰρ ὑμᾶς ἐβούλομεθα ἀπολέσαι, πότερά σοι δοκοῦμεν ἵππεων πλήθους ἀπορεῖν ἢ πεζῶν ἢ διπλίσεως ἐν ἢ ὑμᾶς μὲν βλάπτειν ἴκανοι εἴημεν ἀν, ἀντι-

δόμως θὰ σοῦ πῶ πόσες καὶ ποιὲς ἐλπίδες θὰ χάσω, ἀν̄ ἐπιχειρήσω
νὰ σοῦ κάνω κακό. 'Η ἐπιθυμία μου ἥταν νὰ γίνη φίλος μου ὁ Κύρος, 11
γιατὶ εἶχα τὴ γνώμη πῶς, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του,
αὐτὸς ἥταν ὁ ἴκανότερος νὰ εὑεργετῇ ὅποιον ἥθελε. Μὰ τώρα βλέπω
πῶς ἐσύ ἔχεις καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ χώρα τοῦ Κύρου, καὶ πῶς δια-
τηρεῖς καὶ τὴ δική σου ἔξουσία. 'Ακόμα βλέπω πῶς τὸ στρατὸ τοῦ
βασιλιᾶ, ποὺ ὁ Κύρος τὸν εἶχε ἔχθρικό, ἐσύ τὸν ἔχεις σύμμαχο.
'Αφοῦ αὐτὰ εἶναι ἔτσι, ποιὸς τρελάθηκε τόσο πολύ, ὥστε νὰ μὴ θέλῃ 12
νὰ εἶναι φίλος σου; Θὰ σοῦ πῶ δόμως κι ἔκεινα ποὺ μὲ κάνουν νὰ
πιστεύω πῶς κι ἐσύ μὲ χαρά θὰ γίνης φίλος μας. Ξέρω δηλαδὴ πῶς
οἱ Μυσοὶ σᾶς ἐνοχλοῦν. Αὐτοὺς ἔχω τὴ γνώμη πῶς μπορῶ, μὲ τὴν
τωρινή μου δύναμη, νὰ τοὺς ταπεινώσω καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξω σὲ σᾶς.
Ξέρω πῶς τὸ ἔδιο γίνεται καὶ μὲ τοὺς Πισίδες. Μαθαίνω πῶς ὑπάρ- 13
χουν καὶ πολλὲς ἄλλες τέτοιες φυλές, ποὺ νομίζω πῶς θὰ ἥταν δυ-
νατὸς νὰ σταματήσουν νὰ ἐνοχλοῦν ἔξακολουθητικὰ τὴν εύτυχισμένη
σας ζωή. "Οσο γιὰ τοὺς Αἰγύπτιους, ποὺ ξέρω πῶς τώρα εἴστε
μαζὶ τους πάρα πολὺ δργισμένοι, δὲν βλέπω μὲ ποιὸν ἄλλο συμμα-
χικὸ στρατό, ἀκτὸς ἀπὸ τὸ δικό μου, θὰ μπορούσατε νὰ τοὺς τιμωρή-
σετε καλύτερα. 'Εξάλλου μὲ τὸ νὰ ἔχης ἐμᾶς στὴν ὑπηρεσία σου, ἀν̄ 14
ἥθελες νὰ εἶσαι φίλος μὲ κανέναν ἀπὸ δσους κατοικοῦν γύρω στὴν
περιφέρειά σου, θὰ τὸ κατόρθωνες ἀπόλυτα· ἐνῶ, ἀν̄ κάποιος σὲ
στενοχωροῦσε στὶς σχέσεις σας, θὰ τοῦ φερόσουν δεσποτικά. Γιατὶ
ἐμεῖς δὲν θὰ σὲ ὑπηρετοῦμε μονάχα γιὰ νὰ πάρνωμε μισθό, ἀλλὰ καὶ
ἔξαιτιάς της εὐγνωμοσύνης ποὺ εἶναι δίκαιο νὰ σοῦ χρωστοῦμε,
ὅταν μᾶς σώσης. "Οσο τὰ φέρνω στὸ μυαλό μου ὅλα αὐτά, τόσο 15
μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι παράξενο νὰ μὴ μᾶς ἔχης ἐμπιστοσύνη. Γι'
αὐτὸς μὲ πολὺ μεγάλη εὐχαρίστηση θὰ ἀκουα ποιὸς εἶναι τόσο ἴκανὸς
ρήτορας, ὥστε νὰ σὲ πείση μὲ τὰ λόγια του πῶς τάχα ἐμεῖς σχεδιά-
ζομε κακὰ γιὰ σένα». 'Ο Κλέαρχος λοιπὸν τόσα εἶπε, ἐνῶ ὁ Τισσα-
φέρνης ἀποκρίθηκε ἔτσι δά: «Μὲ μεγάλη χαρά, Κλέαρχε, ἀκούω 16
φρόνιμα λόγια ἀπὸ τὸ στόμα σου. 'Αφοῦ ἔχεις τέτοιες γνῶμες, ἀν̄
σκεφτόσουν κακὸ γιὰ μένα, μοῦ φαίνεται πῶς θὰ ἥθελες καὶ τοῦ
ἔαυτοῦ σου κακό. Μὰ γιὰ νὰ καταλάβης πῶς κι ἐσεῖς ἀδικα δὲν θὰ
εἶχατε ἐμπιστοσύνη στὸ βασιλιὰ εἴτε σὲ μένα, ἀκουσε καὶ τὰ δικά μου.

"Αν θέλαμε νὰ σᾶς καταστρέψωμε, νομίζεις πῶς δὲν ἔχομε 17
ἀρκετὸ ἵππικὸ ἢ πεζικὸ ἢ ὅπλα, ποὺ μὲ αὐτὰ θὰ ἤμασταν ἴκανοι νὰ

[•]Απάντηση
τοῦ Τισσαφέρ-
νη στὸν Κλέ-
αρχο.

18 πάσχειν δὲ οὐδεὶς κίνδυνος; Ἀλλὰ χωρίων ἐπιτηδείων ὑμῖν ἐπιτίθεσθαι ἀπορεῖν ἀν σοι δοκοῦμεν; οὐ τοσαῦτα μὲν πεδία, ἢ ὑμεῖς φύλια ὅντα σὺν πολλῷ πόνῳ διαπορεύεσθε, τοσαῦτα δὲ ὅρη ὁρᾶτε ὑμῖν ὅντα πορευτέα, ἢ ἡμῖν ἔξεστι προκαταλαβοῦσιν ἀπορα ὑμῖν παρέχειν; τοσοῦτοι δ' εἰσὶ ποταμοί, ἐφ' ὃν ἔξεστιν ἡμῖν ταμεύεσθαι διπόσοις ἀν ὑμῶν βουλώμεθα μάχεσθαι, εἰσὶ δ' αὐτῶν οὓς οὐδὲ ἄν

19 παντάπασι διαβαίητε, εἰ μὴ ὑμεῖς ὑμᾶς διαπορεύομεν. Εἰ δ' ἐν πᾶσι τούτοις ἡττώμεθα, ἀλλὰ τό γέ τοι πῦρ κρείττον τοῦ καρποῦ ἔστιν· δν ὑμεῖς δυναίμεθ' ἀν κατακαύσαντες λιμὸν ὑμῖν ἀντιτάξαι,

20 ὃ ὑμεῖς οὐδὲ εἰ πάνυ ἀγαθοὶ εἴητε μάχεσθαι ἀν δύναισθε. Πῶς ἂν οὖν ἔχοντες τοσούτους πόρους πρὸς τὸ ὑμῖν πολεμεῖν, καὶ τούτων μηδένα ἡμῖν ἐπικίνδυνον, ἔπειτα ἐκ τούτων πάντων τοῦτον ἀν τὸν τρόπον ἔξελοίμεθα, δς μόνος μὲν πρὸς θεῶν ἀσεβῆς, μόνος δὲ πρὸς

21 ἀνθρώπων αἰσχρός; Παντάπασι δὲ ἀπόρων ἔστι καὶ ἀμητήνων καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἔχομένων, καὶ τούτων πονηρῶν, οἵτινες ἔθέλουσι δι² ἐπιορκίας τε πρὸς θεοὺς καὶ ἀπιστίας πρὸς ἀνθρώπους πράττειν τι. Οὐχ οὕτως ὑμεῖς, δ Κλέαρχε, οὕτε ἀλόγιστοι οὕτε ἥλθιοι ἔσμεν.

22 Ἀλλὰ τί δὴ ὑμᾶς ἔξὸν ἀπολέσαι οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἥλθομεν; εδὲ ἵσθι ὅτι δὲ ἐμὸς ἔρως τούτου αἴτιος τὸ τοῖς "Ἐλλησιν ἐμὲ πιστὸν γενέσθαι, καὶ ὃ Κῦρος ἀνέβη ξενικῷ διὰ μισθοδοσίας πιστεύων, τούτῳ ἐμὲ

23 καταβῆναι δι² ενεργεσίαν ἰσχυρόν. "Οσα δ' ἐμοὶ χρήσιμοι ὑμεῖς ἔστε, τὰ μὲν καὶ σὺ εἰπας, τὸ δὲ μέγιστον ἐγὼ οἶδα· τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν βασιλεῖ μόνῳ ἔξεστιν δρθῆν ἔχειν, τὴν δὲ ἐπὶ τῇ καρδίᾳ ἵσως ἀν ὑμῶν παρόντων καὶ ἔτερος εὐπετῶς ἔχοι.

24 Ταῦτα εἰπὼν ἔδοξε τῷ Κλεάρχῳ ἀληθῆ λέγειν· καὶ εἰπεν· οὐκοῦν, ἐφη, οἵτινες τοιούτων ἡμῖν εἰς φιλίαν ὑπαρχόντων πειρῶνται δια-

σᾶς κάνωμε κακό, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κανένας κίνδυνος νὰ πάθωμε ἐμεῖς; Μήπως σοῦ φαίνεται πώς μᾶς λείπουν κατάλληλες θέσεις 18 για νὰ σᾶς ἐπιτεθοῦμε; Δὲν ὑπάρχουν τόσοι κάμποι, ποὺ τοὺς περνᾶτε μὲ μεγάλο κόπο, παρ' ὅλο ποὺ σᾶς φέρνονται φίλικὰ οἱ κάτοικοι τους; Δὲν βλέπετε πώς ὑπάρχουν τόσα βουνά ποὺ πρέπει νὰ τὰ περάσετε καὶ πώς μποροῦμε ἐμεῖς νὰ τὰ καταλάβωμε πρῶτοι καὶ νὰ σᾶς τὰ κάνωμε ἀπέραστα; Πώς ὑπάρχουν τόσοι ποταμοί, ὅπου μᾶς εἶναι δυνατὸ νὰ σᾶς χωρίζωμε κι ἔτσι χωρισμένους νὰ σᾶς πολεμοῦμε; Μερικούς μάλιστα δὲν θὰ μπορούσαμε μὲ κανένα τρόπο νὰ τοὺς περάσετε, ἀν ἐμεῖς δὲν σᾶς μεταφέρναμε ἀπέναντι. Μὰ καὶ ἂν 19 βγαίνατε νικητὲς σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ὅμως ἡ φωτιὰ εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τοὺς καρπούς. Αὐτούς θὰ μπορούσαμε νὰ τοὺς κάψωμε ὀλότελα καὶ νὰ σᾶς βάλωμε ἀντίπαλο τὴν ὑπερβολικὴ πείνα, ποὺ μαζί της θὰ σᾶς ξῆται ἀδύνατο νὰ τὰ βγάλετε πέρα, κι ἄν ἀκόμα εἴχατε μεγάλη παλικαριά. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχομε τόσα μέσα νὰ σᾶς πολεμή- 20 σωμε πῶς ἀπ' ὅλα τοῦτα θὰ διαλέγαμε τὸ μοναδικὸ τρόπο ποὺ δείχνει ἀσέβεια στοὺς θεούς, τὸ μόνο ποὺ φέρνει ντροπὴ στοὺς ἀνθρώπους; Τὸ νὰ θέλουν νὰ πετύχουν κάτι μὲ φεύγοντας στοὺς θεούς καὶ 21 μὲ ἀνειλικρόνεια στοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸ ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν καθόλου μέσα καὶ βρίσκονται σὲ μεγάλες δυσκολίες καὶ πιέζονται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη καὶ ποὺ εἶναι, πάνω ἀπ' ὅλα, ἀνθρώποι κακοί. Ἐμεῖς, Κλέαρχε, δὲν εἴμαστε οὔτε τόσο ἀσυλλόγιστοι οὔτε τόσο ἀνόητοι. Γιὰ ποιὸ λόγῳ, λοιπόν, ἀφοῦ μποροῦμε 22 νὰ σᾶς καταστέψωμε, δὲν τὸ κάνωμε; Νὰ ξέρης καλὰ ὅτι αἰτίᾳ ξῆται ἡ ἐπιθυμία μού νὰ ἀποκτήσω τὴν ἐμπιστούσην τῶν Ἑλλήνων. Ἡθελα, μὲ τοὺς μισθοφόρους ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Κύρος στὴν ἐκστρατεία του καὶ τοὺς ἐμπιστεύόταν ἐπειδὴ τοὺς πλήρωνε, μ' αὐτοὺς ἐγὼ νὰ ἐπιστρέψω, ἔχοντας κερδίσει δύναμη, ἐπειδὴ θὰ τοὺς εὐεργετοῦσα. Ἀπὸ τὶς ὡφέλειες ποὺ μοῦ προσφέρετε, μερικὲς τὶς 23 εἶπες κι ἔσυ πρωτύτερα, τὴν πιὸ σημαντικὴ ὅμως ἐγὼ τὴν ξέρω. Τὴν τιάρα δηλαδὴ ποὺ βάζουν στὸ κεφάλι, μονάχα ὁ βασιλιάς ἐπιτρέπεται νὰ τὴ φορῇ ὅρθια, ἐνῶ τὴν τιάρα τῆς καρδιᾶς ἵσως θὰ μποροῦσε κι ἄλλος εὔκολα νὰ τὴ φορῇ δρθια, ὅταν ἔχῃ ἐσᾶς κοντά του».

Αὐτὰ εἶπε, κι ὁ Κλέαρχος πίστεψε πώς μιλοῦσε ἀληθινά. Καὶ 24 τὸν ρώτησε: «Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ προσπαθοῦν μὲ συκοφαντίες νὰ μᾶς κάνουν ἔχθρούς, ἀφοῦ ὑπάρχουν τόσοι λόγοι νὰ εἴμαστε φίλοι,

“Ελληνες
στρατηγοὶ καὶ
λοχαγοὶ στὴ

βάλλοντες ποιῆσαι πολεμίους ἡμᾶς ἄξιοί εἰσι τὰ ἔσχατα παθοεῖν;

25 Καὶ ἐγὼ μέν γε, ἔφη δὲ Τισσαφέρνης, εἰ βούλεσθέ μοι οὖτε στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἐλθεῖν, ἐν τῷ ἐμφανεῖ λέξῳ τοὺς πρὸς ἐμὲ λέγοντας

26 ὡς σὺ ἐμοὶ ἐπιβούλευεις καὶ τῇ σὸν ἐμοὶ στρατιᾶ. Ἐγὼ δέ, ἔφη δὲ Κλέαρχος, ἄξω πάντας, καὶ σοὶ αὖ δηλώσω διεν ἐγὼ περὶ σου ἀκούω.

27 Ἐκ τούτων δὴ τῶν λόγων δὲ Τισσαφέρνης φιλοφρονούμενος τότε μὲν μένειν τε αὐτὸν ἐκέλευε καὶ σύνδειπνον ἐποιήσατο.

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ δὲ Κλέαρχος ἐλθὼν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον δῆλος τ' ἦν πάντα φιλικῶς οἰδόμενος διακεῖσθαι τῷ Τισσαφέρνῃ καὶ ἀ ἔλεγεν ἐκεῖνος ἀπήγγελλεν, ἔφη τε χρῆναι λέναι παρὰ Τισσαφέρνην οὓς ἐκέλευε, καὶ οἱ ἄντες ἐλεγχθῶσι διαβάλλοντες τῶν Ἑλλήνων, ὡς προδότας αὐτοὺς καὶ κακόνους τοῖς Ἑλλησιν ὅντας τιμωρηθῆναι.

28 Ὑπώπτευε δὲ εἶναι τὸν διαβάλλοντα Μένωνα, εἰδὼς αὐτὸν καὶ συγγεγενημένον Τισσαφέρνει μετ' Ἀριαίου καὶ στασιάζοντα αὐτῷ καὶ ἐπιβούλευοντα, ὅπως τὸ στράτευμα ἀπαν πρὸς αὐτὸν λαβὼν φίλος

29 ἢ Τισσαφέρνει. Ἐβούλετο δὲ καὶ Κλέαρχος ἀπαν τὸ στράτευμα πρὸς ἕαντὸν ἔχειν τὴν γνώμην καὶ τοὺς παραλυποῦντας ἐκποδὼν εἶναι.

Τῶν δὲ στρατιωτῶν ἀντέλεγόν τινες αὐτῷ μηδὲ λέναι πάντας τοὺς λο-

30 χαγοὺς καὶ στρατηγοὺς μηδὲ πιστεύειν Τισσαφέρνει. Ὁ δὲ Κλέαρχος ἵσχυρῶς κατέτεινεν, ἔστε διεπράξατο πέντε μὲν στρατηγοὺς λέναι, εἴκοσι δὲ λοχαγούς· συνηκολούθησαν δὲ ὡς εἰς ἀγορὰν καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ὡς διακόσιοι.

31 Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐπὶ θύραις ταῖς Τισσαφέρνους, οἱ μὲν στρατηγοὶ παρεκλήθησαν εἰσω, Πρόδενος Βοιώτιος, Μένων Θετταλός, Ἀγίας Ἀρκάς, Κλέαρχος Λάκων, Σωκράτης Ἀχαιός· οἱ δὲ λοχαγοὶ ἐπὶ

32 ταῖς θύραις ἔμενον. Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου οὖτε ἔνδον ξυνελαμβάνοντο καὶ οἱ ἄξω κατεκόπησαν. Μετὰ δὲ ταῦτα τῶν βαρβάρων τινὲς ἵπτειν διὰ τοῦ πεδίου ἐλαύνοντες φτινοῦνται

33 Ἐλληνι, ἢ δούλων ἢ ἐλευθέρων, πάντας ἔκτεινον. Οἱ δὲ Ἐλληνες τήν τε ἵππασίαν ἐθαύμαζον ἐκ τοῦ στρατοπέδου δρῶντες καὶ δι τι ἐποίουν

σκηνή του
Τισσαφέρη.
Δολοφονία.

δὲν ἀξίζει νὰ τιμωρηθοῦν αὐστηρότατα;». «Κι ἐγώ», ἀποκρίθηκε ὁ 25 Τισσαφέρης, «ἄν θέλετε οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ νὰ μὲν ποιεῖται φθῆτε, θὰ σᾶς φανερώσω ἐκείνους ποὺ μοῦ λένε ὅτι ἐσύ σχεδιάζεις κακὸ γιὰ μένα καὶ γιὰ τὸ στρατό μου». «Ἐγώ», ἀπάντησε ὁ Κλέαρχος, 26 «θὰ τοὺς φέρω δλους καὶ θὰ σοῦ ἀποκαλύψω ἀπὸ ποιοὺς ἀκούω γιὰ σένα». «Τστερ' ἀπὸ αὐτὴν τὴ συζήτηση ὁ Τισσαφέρης, δείχνοντας 27 φιλικὴ διάθεση, τὸν παρακάλεσε νὰ μείνῃ ἐκείνη τὴ μέρα καὶ δείπνησαν μαζί. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Κλέαρχος γύρισε στὸ στρατόπεδο καὶ ἤταν φανερὸ πῶς εἶχε τὴ γνώμη ὅτι οἱ σχέσεις του μὲ τὸν Τισσαφέρην ἤταν πολὺ φιλικές. Ἀνακοίνωσε σ' δλους τὰ ὅσα τοῦ εἶπε ὁ Τισσαφέρης, καὶ πρόσθεσε πῶς ἔπρεπε νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ προσκλήθηκαν. Εἶπε ἀκόμα πῶς δσοὶ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες ἀποδειχθοῦν ὅτι βάζουν λόγια, αὐτοὶ θὰ τιμωρηθοῦν σὰν προδότες καὶ σὰν ἔγχροι τῶν Ἐλλήνων. 'Ο Κλέαρχος ὑποφιλάζόταν πῶς τὰ ζητήματα 28 τὰ προκαλοῦσε ὁ Μένων, ἐπειδὴ ἥξερε πῶς αὐτὸς συναντήθηκε μὲ τὸν Τισσαφέρην μαζὶ μὲ τὸν Ἀριαῖο καὶ δὲν πειθαρχοῦσε στὶς διαταγές του καὶ ἔκανε σχέδια κρυφά, σκοπεύοντας νὰ πάρη μὲ τὸ μέρος του δλο τὸ στρατὸ καὶ νὰ γίνη φίλος τοῦ Τισσαφέρην. "Ηθελε 29 δύμας καὶ ὁ Κλέαρχος νὰ τοῦ εἴναι ἀφοσιωμένος ὀλόκληρος ὁ στρατὸς καὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ μέση οἱ ἀπειθαρχοὶ. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες εἶχαν ἀντίθετη γνώμη κι ἔλεγαν πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ πᾶνε δλοι οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ στὸν Τισσαφέρην, οὔτε νὰ τοῦ ἔχουν ἐμπιστοσύνη. 'Ο Κλέαρχος δύμας ἐπέμενε πολύ, ὥσπου κα- 30 τόρθωσε νὰ πᾶνε πέντε στρατηγοὶ καὶ εἴκοσι λοχαγοί. Μαζὶ τους πῆγαν καὶ διακόσιοι πάνω κάτω στρατιῶτες, μὲ σκοπὸν ὡράσουν τρόφιμα. "Οταν ἔφτασαν στὴ σκηνὴ τοῦ Τισσαφέρην, τοὺς 31 στρατηγοὺς τοὺς φώναξαν μέσα, δηλαδὴ τὸν Πρόξενο τὸ Βοιώτιο, τὸ Μένωνα τὸ Θεσσαλό, τὸν Ἀγία τὸν Ἀρκάδα, τὸν Κλέαρχο τὸ Λακεδαιμόνιο καὶ τὸ Σωκράτη τὸν Ἀχαιό. Οἱ λοχαγοὶ ἔμειναν στὴν πόρτα τῆς σκηνῆς. "Τστερ' ἀπὸ λίγη ὥρα δύμας, μὲ τὴν ἐμφάνιση 32 ὁρισμένου σημαδιοῦ, κι ἐκείνους ποὺ ἤταν μέσα τοὺς ἔπιασαν οἱ Πέρσες κι αὐτοὺς ποὺ ἤταν ἔξω τοὺς ἔσφαξαν. "Επειτα μερικοὶ ἀντρες ἀπὸ τὸ βαρβαρικὸ ἴππικό, τρέχοντας καβάλα στ' ὀλογά τους μέσα στὸν κάμπο, ὅποιον "Ἐλληνα συναντοῦσαν, δοῦλο ἢ ἐλεύθερο, δλους τοὺς σκότωναν. Οἱ "Ἐλληνες κοιτάζοντας ἀπὸ τὸ στρατόπεδο 33 τους, καὶ ἀποροῦσαν μὲ τὸ τρέξιμο τῶν ἵππέων καὶ δὲν ἤταν σίγουροι

ἡμφεγγόννονν, πρὸν Νίκαρχος Ἀριαῖς ἦκε φεύγων τετρωμένος εἰς τὴν γαστέρα καὶ τὰ ἔντερα ἐν ταῖς χερσὶν ἔχων, καὶ εἶπε πάντα τὰ γεγενηθέντα. Ἐκ τούτου δὴ οἱ "Ἐλλήνες ἔθεον ἐπὶ τὰ δύτλα πάντες ἐκπεπληγμένοι καὶ νομίζοντες αὐτίκα ἥξειν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

35 Οἱ δὲ πάντες μὲν οὐκ ἥθον, Ἀριαῖος δὲ καὶ Ἀρτάζος καὶ Μιθραδάτης, οἱ ἡσαν Κύρω πιστότατοι δὲ τῶν Ἐλλήνων ἐρμηνεὺς ἔφη καὶ τὸν Τισαφέροντος ἀδελφὸν σὺν αὐτοῖς δρᾶν καὶ γυγνώσκειν. Ξυνηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι Περσῶν τεθωρακισμένοι εἰς τριακοσίους.

36 Οὗτοι ἐπεὶ ἐγγὺς ἦσαν, προσελθεῖν ἐκέλευνον εἴ τις εἴη τῶν Ἐλλήνων στρατηγὸς ἢ λοχαγός, ἵνα ἀπαγγείλωσι τὰ παρὰ βασιλέως. Μετὰ ταῦτα ἐξῆλθον φυλαττόμενοι τῶν Ἐλλήνων στρατηγοὶ μὲν Κλεάνωρ Ὁρχομένιος καὶ Σοφαίνετος Στυμφάλιος, ξὺν αὐτοῖς δὲ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, δπως μάθοι τὰ περὶ Προξένου. Χειρίσοφος δὲ ἐτύγχανεν ἀπών ἐν κώμῃ τινὶ ξὺν ἄλλοις ἐπισιτιζομένοις. Ἐπειδὴ δὲ ἐστησαν εἰς ἐπήκουον, εἶπεν Ἀριαῖος τάδε· Κλέαρχος μέν, ὃ ἄνδρες Ἐλλήνες, ἐπεὶ ἐπιορκῶν τε ἐφάρη καὶ τὰς σπονδὰς λόων, ἔχει τὴν δίκην καὶ τέθνηκε, Πρόξενος δὲ καὶ Μένων, ὅτι κατήγγειλαν αὐτοῦ τὴν ἐπιβούλην, ἐν μεγάλῃ τιμῇ εἰσιν. Ὅμας δὲ βασιλεὺς τὰ δύτλα ἀπαιτεῖ· αὐτοῦ γὰρ εἶναί φησιν, ἐπείπερ Κύρου ἦσαν τοῦ ἐκείνου δούλου.

39 Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο οἱ "Ἐλλήνες, ἔλεγε δὲ Κλεάνωρ δ' Ὁρχομένιος· ὃ κάκιστε ἀνθρώπων Ἀριαῖε, καὶ οἱ ἄλλοι δσοι ἦτε Κύρον φίλοι, οὐκ αἰσχύνεσθε οὕτε θεοὺς οὕτ' ἀνθρώπους, οἵτινες ὅμισαντες ἡμῖν τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς νομεῖν, προδόντες ἡμᾶς σὺν Τισαφέροις τῷ ἀθεωτάτῳ τε καὶ πανοργοτάτῳ, τούς τε ἄνδρας αὐτοὺς οὓς ὕμνυντε ἀπολωλέκατε καὶ τοὺς ἄλλους ἡμᾶς προδεδωκότες 40 ξὺν τοῖς πολεμίοις ἐφ' ἡμᾶς ἔρχεσθε; Ὁ δὲ Ἀριαῖος εἶπε· Κλέαρχος γὰρ πρόσθεν ἐπιβούλευων φανερὸς ἐγένετο Τισαφέροις τε καὶ 41 Ὁρόντᾳ, καὶ πᾶσιν τοῖς ξὺν τούτοις. Ἐπὶ τούτοις Ξενοφῶν

γιατί τὸ τί γινόταν, ὥσπου ὁ Νίκαρχος ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ζεφεύγοντας μὲ πληγωμένη τὴν κοιλιὰ καὶ συγκρατώντας τὰ ἔντερά του μὲ τὰ χέρια, ἤρθε καὶ τοὺς τὰ εἶπε ὅλα, ὅσα εἶχαν γίνει. Τότε πιὰ οἱ "Ἐλληνες 34 ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ ὅπλα, τρομαγμένοι ὅλοι καὶ νομίζοντας πὼς ἀμέσως θὰ πάνε οἱ ἔχθροι στὸ στρατόπεδό τους. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν 35 πῆγαν ὅλοι, παρὰ μονάχα ὁ Ἀριαῖος καὶ ὁ Ἀρτάοζος καὶ ὁ Μιθραδάτης, ποὺ ἦταν οἱ πιὸ ἀφοσιωμένοι στὸν Κύρο. Ἀλλὰ ὁ διερμηνέας τῶν Ἐλλήνων εἶπε πὼς μαζὶ μ' αὐτοὺς εἶδε καὶ ἀναγνώρισε καὶ τὸν ἀδερφὸ τοῦ Τισσαφέρνη. Τοὺς ἀκολουθοῦσαν ἀκόμα καὶ ἄλλοι Πέρσες ποὺ φοροῦσαν θώρακες, περίπου τρακόσιοι. "Οταν αὐτὸι 36 πλησίασαν, καλοῦσαν νὰ παρουσιασθῇ, ἀν ὑπῆρχε, κάποιος στρατηγὸς ἡ λοχαγὸς ἀπὸ τοὺς Ἐλληνες, γιὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώσουν τὶς διαταγὲς τοῦ βασιλιᾶ. Τότε βγῆκαν μὲ προφύλαξη στρατηγοὶ τῶν 37 Ἐλλήνων ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομένιος καὶ ὁ Σοφαίνετος ὁ Στυμφάλιος καὶ μαζὶ τους ὁ Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος, ποὺ ἤθελε νὰ μάθῃ τί ἀπέγινε ὁ Πρόξενος. "Ο Χειρίσοφος ἔτυχε νὰ λείπῃ σὲ κάποιο χωριό, μαζὶ μὲ ἄλλους ποὺ πῆγαν νὰ προμηθευθοῦν τρόφιμα. "Οταν ἔφτασαν σὲ 38 ἀπόσταση ποὺ νὰ μποροῦν νὰ ἀκούωνται, ὁ Ἀριαῖος εἶπε τοῦτα δῶ: «Ο Κλέαρχος, "Ἐλληνες, τιμωρήθηκε καὶ θανατώθηκε, γιατὶ ἀποδείχτηκε πὼς ἔκανε ψεύτικους ὄρκους καὶ πὼς παραβίασε τὶς συμφωνίες. Ἀντίθετα ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Μένων βρίσκονται σὲ μεγάλες τιμές, γιατὶ κατάγγειλαν τὰ κακὰ σχέδια ἔκεινου. Ο βασιλιὰς τώρα ζητεῖ ἀπὸ σᾶς τὰ ὅπλα. Γιατὶ λέει πὼς εἶναι δικά του, ἀφοῦ ἀνῆκαν στὸν Κύρο, ποὺ ἦταν ὑπήκοος του». Οι Ἐλληνες ἀπάντησαν 39 σ' αὐτὰ—γιὰ λογαριασμὸ τους μίλησε ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομένιος—: «Ἀριαῖε, ποὺ εἶσαι ὁ πιὸ τιποτένιος τοῦ κόσμου, κι ἐσεῖς οἱ ἄλλοι, ποὺ ἤσασταν ἄλλοτε φίλοι τοῦ Κύρου, δὲν ντρέπεστε οὔτε θεοὺς οὔτε ἀνθρώπους. Μᾶς ὄρκιστήκατε πὼς θὰ ἔχετε τοὺς ἵδιους φίλους κι ἔχθρους ποὺ ἔχομε μεῖς, κι ὕστερα μᾶς προδώσατε μαζὶ μὲ τὸν Τισσαφέρνη, ποὺ δὲν πιστεύει καθόλου στοὺς θεοὺς κι εἶναι ἀνθρωπος πάρα πολὺ πανομργος. Ἐκείνους ἴσα ἴσα ποὺ δεθήκατε μὲ ὄρκους, τοὺς σκοτώσατε, κι ἐμᾶς τοὺς ἄλλους μᾶς ἔχετε προδώσει. Καὶ τώρα βαδίζετε μὲ τοὺς ἔχθρους ἐνάντια μαζ». Ο Ἀριαῖος 40 ἀποκρίθηκε: «Αὐτὰ ἔγιναν, γιατὶ ἀποδείχτηκε πὼς ὁ Κλέαρχος ἀπὸ καὶ ὅλους ἐμᾶς ποὺ εἴμαστε μαζὶ τους». Σ' αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν 41

Οι Πέρσες
ζητοῦν ἀπὸ
τοὺς Ἐλληνες
νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα.

τάδε εἰπε· Κλέαρχος μὲν τοίνυν εὶ παρὰ τὸν δρκοντας ἔλνε τὰς σπουδάς, τὴν δίκην ἔχει· δίκαιον γὰρ ἀπόλλυσθαι τὸν ἐπιορκοῦντας· Πρόξενος δὲ καὶ Μένων ἐπείπερ εἰσὶν νῦμέτεροι μὲν εὐεργέται, ἡμέτεροι δὲ στρατηγοί, πέμψατε αὐτὸν δεῦρο· δῆλον γὰρ δτι φίλοι γε δύντες ἀμφοτέροις πειράσονται καὶ νῦν καὶ ἡμῖν τὰ βέλτιστα ξυμβούλευσαι. Πρὸς ταῦτα οἱ βάρβαροι πολὺν χρόνον διαλεχθέντες ἀλλήλοις ἀπῆλθον οὐδὲν ἀποκρινάμενοι.

ΚΕΦ. 6

- 1 Οἱ μὲν δὴ στρατηγοὶ οὕτω ληφθέντες ἀνήγθησαν ὡς βασιλέα, καὶ ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς ἐτελεύτησαν, εἰς μὲν αὐτῶν Κλέαρχος διμολογούμένως ἐν πάντων τῶν ἐμπειρῶν αὐτοῦ ἔχόντων δόξας γενέθσαι ἀνὴρ καὶ πολεμικὸς καὶ φιλοπόλεμος ἐσχάτως. Καὶ γὰρ δὴ ἔως μὲν πόλεμος ἦν τοῖς Λακεδαιμονίοις πρὸς τὸν Ἀθηναίους παρέμενεν, ἐπειδὴ δὲ εἰρήνη ἐγένετο, πείσας τὴν αὐτοῦ πόλιν ὡς οἱ Θρᾷκες ἀδικοῦσι τὸν Ἑλληνας, καὶ διαπραξάμενος ὡς ἐδύνατο παρὰ τῶν ἐφόρων, ἐξέπλει ὡς πολεμήσων τοῖς ὑπὲρ Χεροονήσου καὶ Περσίθιον
- 2 Θρᾳξίν. Ἐπεὶ δὲ μεταγνόντες πως οἱ ἐφοροὶ ἥδη ἔξω δύντος ἀποστρέψειν αὐτὸν ἐπειρῶντο ἐξ Ἰσθμοῦ, ἐνταῦθα οὐκέτι πείθεται, ἀλλ᾽
- 4 φῆγετο πλέων εἰς Ἑλλήσποντον. Ἐκ τούτου καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν ἐν Σπάρτῃ τελῶν ὡς ἀπειθῶν. Ἡδη δὲ φυγὰς ὥν ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ δποίοις μὲν λόγοις ἐπεισε Κῦρον ἀλλῇ γέρχαπται, δίδωσι
- 5 δὲ αὐτῷ Κῦρος μυρίους δαρεικούς· δὲ λαβὼν οὐκ ἐπὶ δραθυμίαν ἐτράπετο, ἀλλ᾽ ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων συλλέξας στρατεύμα ἐπολέμει τοῖς Θρᾳξί, καὶ μάχη τε ἐνίκησε καὶ ἀπὸ τούτου δὴ ἐφερε καὶ ἦγε τούτους, καὶ πολεμῶν διεγένετο μέχρι Κῦρος ἐδεήθη τοῦ
- 6 στρατεύματος· τότε δὲ ἀπῆλθεν ὡς ἔνν έκεινῳ αὖ πολεμήσων. Ταῦτα οὖν φιλοπόλεμον μοι δοκεῖ ἀνδρός ἔργα εἶναι, ὅστις ἔξὸν μὲν εἰρήνην ἄγειν ἄνευ αἰσχύνης καὶ βλάβης αἰρεῖται πολεμεῖν, ἔξὸν δὲ δραθυμεῖν

ἔδωσε τούτη τὴν ἀπάντηση: «Ἄν δὲ Κλέαρχος, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ὄρκους, παραβίασε τὴν συμφωνία, τιμωρήθηκε. Εἶναι δίκαιο νὰ καταστρέψουνται ἐκεῖνοι ποὺ ὄρκίζονται ψέματα. Ἐφοῦ δὲ μας ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Μένων εἶναι δικοὶ σας εὐεργέτες καὶ δικοὶ μας στρατηγοί, στεῖλτε τους ἔδῶ. Γιατὶ εἶναι φανερὸ πώς θὰ προσπαθήσουν νὰ δώσουν καὶ σὲ σᾶς καὶ σὲ μᾶς τὶς καλύτερες συμβουλές, μιὰ καὶ εἶναι φίλοι καὶ μὲ τοὺς δυό μας». Οἱ βάρβαροι κουβέντιασαν ἀνα- 42 μεταξύ τους πολλὴν ὥρα, κι ἔφυγαν χωρὶς νὰ δώσουν καμιὰν ἀπάντηση σ' αὐτά.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ

Οἱ στρατηγοὶ πιάστηκαν, ὅπως εἴπαμε, κι ὑστερα ὁδηγή- 1 θηκαν στὸ βασιλιὰ καὶ θανατώθηκαν μὲ ἀποκεφαλισμό. «Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Κλέαρχος πού, ὅπως παραδέχονται ὅλοι ὅσοι τὸν γνώριζαν καλά, φάνηκε ἀντρας μὲ γνώση τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ μὲ ἀπέραντη ἀγάπη στὸν πόλεμο. Γι' αὐτό, ὅσο κρατοῦσε ὁ πόλεμος ἀνά- 2 μεσα στοὺς Σπαρτιάτες καὶ στοὺς Ἀθηναίους, αὐτὸς ἔμενε ἔκει. «Οταν δὲ μας ἔγινε εἰρήνη, τότε ἔπεισε τοὺς συμπατριῶτες του πώς οἱ Θράκες ἔβλαφταν τοὺς «Ἐλληνες, κατάφερε ὅπως μποροῦσε νὰ πάρῃ τὴν ἔγκριση τῶν ἐφόδων καὶ μπῆκε στὸ καράβι κι ἔφυγε γιὰ νὰ πάρῃ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Θράκες, ποὺ κατοικοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴν Χερσόνησο καὶ τὴν Πέρσινθο. Μὰ οἱ ἔφοροι μετάνιωσαν, ὅταν πιὰ αὐτὸς εἶχε 3 φύγει, καὶ προσπάθησαν νὰ τὸν γυρίσουν πίσω ἀπὸ τὸν Ἰσθμό. Τότε δὲ μας δὲν πειθάρχησε, παρὰ τράβήξε, ἀρμενίζοντας γρήγορα, γιὰ τὸν Ἐλλήσποντο. Καὶ ἔτσι καταδικάστηκε σὲ θάνατο ἀπὸ τοὺς 4 ἄρχοντες τῆς Σπάρτης, γιατὶ ἀρνήθηκε νὰ ὑπακούσῃ. Ἐξόριστος πιά, ἔρχεται στὸν Κύρο. Μὲ ποιοὺς λόγους τὸν κατάφερε, σὲ ἄλλο ἔργο ἔχει γραφτῇ, πάντως ὁ Κύρος τοῦ ἔδωσε δέκα χιλιάδες δαρεικούς. «Οταν πῆρε τὰ χρήματα, δὲν ἀδράνησε, ἀλλὰ μὲ αὐτὸς συγκένε- 5 τρωσε στρατὸ καὶ πολεμοῦσε τοὺς Θράκες καὶ μάλιστα τοὺς νίκησε σὲ μιὰ μάχη. Ἀπὸ τότε λεηλατοῦσε τὴν χώρα τους καὶ τοὺς πολεμοῦσε ἀδιάκοπα, ὡσπου ὁ Κύρος χρειάστηκε τὸ στρατό του. Τότε ἔφυγε, γιὰ νὰ πάγη νὰ πολεμήσῃ πάλι μαζὶ μὲ κεῖνον. Αὐτὰ λοιπὸν 6 μοῦ φαίνονται πώς εἶναι πράξεις ἀνθρώπου ποὺ ἔχει ἀπέραντη ἀγάπη στὸν πόλεμο. ἀνθρώπου ποὺ μπορεῖ νὰ ζῇ εἰρηνικά, χωρὶς ντροπὴ ἢ ζημιά, κι αὐτὸς προτιμᾷ ποὺ τοῦ εἶναι δυ-

ΚΕΦ. 6
Χαρακτηρι-
σμὸς τοῦ
Κλεάρχου.

βούλεται πονεῖν ὥστε πολεμεῖν, ἐξὸν δὲ χρήματα ἔχειν ἀκινδύνως,
αἰρεῖται πολεμῶν μείονα ταῦτα ποιεῖν· ἐκεῖνος δὲ ὥσπερ (τις) εἰς
7 παιδικὰ ἢ εἰς ἄλλην τινὰ ἡδονὴν ἦθελε δαπανᾶν εἰς πόλεμον. Οὕτω
μὲν φιλοπόλεμος ἦν· πολεμικὸς δὲ αὖτη ἐδόκει εἶναι, ὅτι φιλο-
κινδυνός τε ἦν καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἄγων ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ
ἐν τοῖς δεινοῖς φρόνιμος, ὡς οἱ παρόντες πανταχοῦ πάντες ὠμολό-
8 γοντ. Καὶ ἀρχικὸς δ' ἐλέγετο εἶναι ὡς δυνατὸν ἐκ τοῦ τοιούτου τρό-
που οἷον ἀκεῖνος εἶχεν. Ἰκανὸς μὲν γὰρ ὡς τις καὶ ἄλλος φροντίζειν
9 ἦν ὅπως ἔχοι ἡ στρατιὰ αὐτῷ τὰ ἐπιτήδεια καὶ παρασκενάζειν ταῦτα,
ἴκανὸς δὲ καὶ ἐμποιῆσαι τοῖς παροῦσιν ὡς πειστέον εἴη Κλεάρχῳ.
10 Τοῦτο δ' ἐποίει ἐκ τοῦ χαλεπός εἶναι· καὶ γὰρ δρᾶν στυγνὸς ἦν καὶ
τῇ φωνῇ τραχύς, ἐκόλαζέ τε αἰεὶ ἴσχυρῶς, καὶ δργῇ ἐνίστε, ὡς καὶ
αὐτῷ μεταμέλειν ἔσθ' ὅτε. Καὶ γνώμῃ δ' ἐκόλαζεν· ἀκολάστον γὰρ
στρατεύματος οὐδὲν ἥγειτο ὅφελος εἶναι, ἀλλὰ καὶ λέγειν αὐτὸν ἔφα-
σαν ὡς δέοι τὸν στρατιώτην φοβεῖσθαι μᾶλλον τὸν ἀρχοντα ἢ τοὺς
πολεμίους, εἰ μέλλοι ἢ φυλακὰς φυλάξειν ἢ φίλων ἀφέξεισθαι ἢ ἀπο-
11 φασίστως ἔναι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἐν μὲν οὖν τοῖς δεινοῖς ἥθελον
αὐτοῦ ἀκούειν σφόδρα καὶ οὐκ ἄλλον ἥροῦντο οἱ στρατιῶται· καὶ γὰρ
τὸ στυγνὸν αὐτοῦ τότε φαιδρὸν ἐν τοῖς ἄλλοις προσώποις ἔφασαν
φαίνεσθαι, καὶ τὸ χαλεπὸν ἐρωμένον πρὸς τοὺς πολεμίους ἐδόκει
12 εἶναι, ὥστε σωτήριον, οὐκέτι χαλεπὸν ἔφαίνετο. "Οτε δ' ἔξω τοῦ
δεινοῦ γένοντο καὶ ἔξείη πρὸς ἄλλον ἀρξομένους ἀπιέναι, πολλοὶ
αὐτὸν ἀπέλειπον τὸ γὰρ ἐπίχαρι οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἀεὶ χαλεπὸς ἦν καὶ
ώμος· ὥστε διέκειντο πρὸς αὐτὸν οἱ στρατιῶται ὥσπερ παῖδες πρὸς
13 διδάσκαλον. Καὶ γὰρ οὖν φιλίᾳ μὲν καὶ εὐνοίᾳ ἐπομένους οὐδέποτε
εἶχεν· οἴτινες δὲ ἢ ὑπὸ πόλεως τεταγμένοι ἢ ὑπὸ τοῦ δεῖσθαι ἢ ἄλλῃ
τινὶ ἀνάγκῃ κατεχόμενοι παρείησαν αὐτῷ, σφόδρα πειθομένοις ἐχρῆ-

νατὸν νὰ ζῆ ἀνετα, κι αὐτὸς θέλει νὰ κοπιάζῃ, φτάνει νὰ βρίσκεται σὲ πόλεμο· ποὺ εἶναι στὸ χέρι του νὰ ἔχῃ γρήματα χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ, κι ἐκεῖνος προτιμᾶ νὰ τὰ κάνῃ λιγότερα μὲ τοὺς πολέμους. Τόση ⁷ μεγάλη ἀγάπη εἶχε στὸν πόλεμο. Νομίζόταν ὅμως πὼς εἶχε καὶ γνώση τῆς πολεμικῆς τέχνης γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀγαποῦσε τοὺς κινδύνους βαδίζοντας μέρα καὶ νύχτα καταπάνω στοὺς ἔχθρούς κι ἐπειδὴ στὶς κρίσιμες στιγμὲς εἶχε φρόνηση, ὅπως βεβαίωναν ὅλοι ὅσοι βρίσκονταν παντοῦ μαζὶ του. "Ελεγαν πὼς εἶχε ⁸ καὶ ίκανότητες νὰ κυβερνᾶ, ὅσο εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχουν διοικητικὲς ίκανότητες μὲ τὴ μέθοδο ποὺ ἐφάρμοζε κι ἐκεῖνος. ⁹ Ήταν ίκανὸς δηλαδὴ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, νὰ νοιάζεται νὰ βρίσκη γιὰ τὸ στρατὸ του τὰ τρόφιμα καὶ νὰ τοῦ τὰ ἔχη ἔτοιμα τὴν ὥρα ποὺ ἔπρεπε. ¹⁰ Ήταν ἀκόμα ίκανὸς νὰ κάνῃ τοὺς γύρω του νὰ πιστεύουν ὅτι πρέπει νὰ πειθαρχοῦν στὸν Κλέαρχο. Αὐτὸ τὸ πετύχαινε μὲ τὴν αὐστηρότητα. Εἶχε πρόσωπο σκυθρωπὸ καὶ βραχυὴ φωνὴ καὶ πάντα τιμωροῦσε αὐστηρά, καμιὰ φορὰ μάλιστα τόσο δργισμένα, ποὺ κι ὁ ἔδιος κάποτε μετάνιωνε. Τιμωροῦσε ὅμως καὶ σκόπιμα. Γιατὶ εἶχε ¹¹ τὴ γνώμη, πὼς δὲν ὑπάρχει καμιὰ ὡφέλεια ἀπὸ στρατιῶτες ποὺ δὲν τιμωροῦνται. Βεβαιώνουν ἀκόμα πὼς ἔλεγε, ὅτι ὁ στρατιώτης πρέπει νὰ φοβᾶται περισσότερο τὸν ἀρχηγὸ του παρὰ τοὺς ἔχθρούς, ἂν πρόκειται νὰ φυλάξῃ φρουρὰ ἢ νὰ ἀποφύγῃ νὰ βλάψῃ φίλους ἢ νὰ βαδίσῃ ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς χωρὶς ἀντίρρηση. Στὶς κρίσιμες ¹² στιγμὲς οἱ στρατιῶτες μὲ προθυμία πειθαρχοῦσαν σὲ κεῖνον, δὲν ἦθελαν ἄλλο στρατηγό. Γιατὶ ἔλεγαν, πὼς τότε ἡ σκυθρωπότητά του φαινόταν ἀνάμεσα στὰ ἄλλα πρόσωπα μιὰ αἰσιόδοξη διάθεση καὶ ἡ αὐστηρότητα ἔμοιαζε πὼς ἡταν παλικαριὰ ἀπέναντι στοὺς ἔχθρούς. "Ετσι φαινόταν ὅχι πιὰ πὼς προκαλοῦσε τὸ φόβο, ἀλλὰ πὼς ἔφερνε τὴ σωτηρία. "Οταν ὅμως οἱ στρατιῶτες βρίσκονταν ἔξω ἀπὸ τὸν κίνδυνο καὶ μποροῦσαν νὰ πᾶνε νὰ τοὺς κυβερνάῃ ἄλλος στρατηγός, τότε πολλοὶ τὸν ἀφηναν κι ἔφευγαν. Γιατὶ δὲν εἶχε τρόπους χαριτωμένους, ἀλλὰ πάντα ἡταν ἄγριος καὶ σκληρός. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ στρατιῶτες εἶχαν ἀπέναντι του τὰ ἵδια αἰσθήματα ποὺ ἔχουν τὰ παιδιὰ στὸ δάσκαλο. Ποτὲ δὲν εἶχε ἀνθρώπους, ποὺ νὰ τὸν ἀκο-¹³ λουθοῦν ἀπὸ φιλία καὶ ἀγάπη. "Οποιοι ὅμως ἡταν κοντά του ὑστερ' ἀπὸ διαταγὴ τῆς πατρίδας τους ἢ ἐπειδὴ χρειάζονταν κάτι ἢ γιατὶ πιέζονταν ἀπὸ κάποιαν ἀνάγκη, τοὺς κρατοῦσε σὲ ἀπόλυτη πειθαρχία.

- 14 το. Ἐπεὶ δὲ ἀρξαντο νικᾶν ξὸν αὐτῷ τοὺς πολεμίους, ἥδη μεγάλα ἦν τὰ χρησίμους ποιοῦντα εἶναι τοὺς ξὸν αὐτῷ στρατιώτας· τό τε γὰρ πρὸς τοὺς πολεμίους θαρραλέως ἔχειν παρῆν, καὶ τὸ τὴν παρ' ἐκείνουν 15 τιμωρίαν φοβεῖσθαι εὐτάκτους ἐποίει. Τοιοῦτος μὲν δὴ ἄρχων ἦν ἄρχεσθαι δὲ ὑπὸ ἀλλων οὐ μάλα ἰθέλειν ἐλέγετο. Ἡν δὲ ὅτε ἐτελεύτα ἀμφὶ τὰ πεντήκοντα ἔτη.
- 16 Πρόξενος δὲ ὁ Βοιώτιος εὐθὺς μὲν μειράκιον ὃν ἐπεθύμει γενέσθαι ἀνὴρ τὰ μεγάλα πράττειν ἵκανός· καὶ διὰ ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν 17 ἔδωκε Γοργίᾳ ἀργύριον τῷ Λεοντίνῳ. Ἐπεὶ δὲ συνεγένετο ἐκείνῳ, ἵκανός νομίσας ἥδη εἶναι καὶ ἄρχειν καὶ φίλος ὃν τοῖς πρώτοις μὴ ἡττᾶσθαι ενεργετῶν, ἥλθεν εἰς ταύτας τὰς σὺν Κύρῳ πράξεις· καὶ φέτο κτήσεσθαι ἐκ τούτων ὄνομα μέγα καὶ δύναμιν μεγάλην καὶ χερή- 18 ματα πολλά. Τοσούτων δὲ ἐπιθυμῶν σφόδρα, ἔνδηλον αὖτις καὶ τοῦτο εἶχεν, ὅτι τούτων οὐδὲν ἄν θέλοι κτᾶσθαι μετὰ ἀδικίας, ἀλλὰ σὺν τῷ δικαίῳ καὶ καλῷ φέτο· δεῖν τούτων τυγχάνειν, ἄνευ δὲ τούτων μή. 19 Ἀρχειν δὲ καλῶν μὲν καὶ ἀγαθῶν δυνατὸς ἦν· οὐ μέντοι οὕτ' αἰδὼ τοῖς στρατιώταις ἔαντος οὔτε φόβον ἵκανός ἐμποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἥσχνετο μᾶλλον τοὺς στρατιώτας ἢ οἱ ἀρχόμενοι ἐκεῖνον· καὶ φοβού- μενος μᾶλλον ἦν φανερός τὸ ἀπεχθάνεσθαι τοῖς στρατιώταις ἢ οἱ στρα- 20 τιῶται τὸ ἀπιστεῖν ἐκείνῳ. Ὡρετο δὲ ἀρχεῖν πρὸς τὸ ἀρχικὸν εἶναι καὶ δοκεῖν, τὸν μὲν καλῶς ποιοῦντα ἐπαινεῖν, τὸν δὲ ἀδικοῦντα μὴ ἐπαινεῖν. Τοιγαδοῦν αὐτῷ οἱ μὲν καλοί τε καὶ ἀγαθοὶ τῶν συνόντων εὗνοι ἦσαν, οἱ δὲ ἀδικοὶ ἐπεβούλευον ὡς εὑμεταχειρίστω ὄντι. Ὁτε δὲ ἀπέθηγσκεν ἦν ἐτῶν ὡς τριάκοντα.
- 21 Μένων δὲ ὁ Θετταλὸς δῆλος ἦν ἐπιθυμῶν μὲν πλουτεῖν ἴσχυρῶς, ἐπιθυμῶν δὲ ἄρχειν, δπως πλείω λαμβάνοι, ἐπιθυμῶν δὲ τιμᾶσθαι, ἵνα πλείω κερδαίνοι· φίλος τε ἐβούλετο εἶναι τοῖς μέγιστα δυναμένοις, 22 ἵνα ἀδικῶν μὴ διδοίη δίκην. Ἐπὶ δὲ τὸ κατεργάζεσθαι ὃν ἐπιθυμοίη

Μὰ ὅταν ἄρχιζαν νὰ νικοῦν μαζί του τοὺς ἔχθρούς, ἀπὸ τότε ὑπῆρχαν 14 σοβαροὶ λόγοι ποὺ ἔκαναν νὰ εἶναι χρήσιμοι οἱ στρατιῶτες του. Γιατὶ καὶ τὴν τόλμη εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίζουν τοὺς ἔχθρούς, καὶ ὁ φόβος μήπως τιμωρηθοῦν ἀπὸ κεῖνον τοὺς ἔκανε πειθαρχικούς. Τέτοιος 15 ἀρχηγὸς ἦταν. "Ελεγαν ἀκόμα πῶς δὲν εἶχε πολλὴ διάθεση νὰ παίρνῃ διαταγὲς ἀπὸ ἄλλους. "Οταν πέθανε ἦταν, πάνω κάτω, πενηντά χρονῶν.

"Ο Πρόξενος ὁ Βοιωτός, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἦταν νεαρός, λαχτα- 16 ροῦσε νὰ γίνη ἄντρας, ἵκανὸς νὰ ἀσχοληται μὲ σοβαρὰ ζητήματα. Γιὰ νὰ πραγματοπούσῃ τὴν λαχτάρα του αὐτὴ ἔδωσε χρήματα στὸ Γοργία τὸ Λεοντίνο. "Οταν ἔμεινε κοντά του κι ἕκαστος μαθήματα, πί- 17 στεψε πῶς ἦταν πιὰ ἵκανὸς καὶ νὰ ἀρχηγεύῃ καὶ νὰ μὴ φαίνεται στὶς εὐεργεσίες κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, ποὺ τοὺς εἶχε φίλους. "Ἐτσι ἀνακατώθηκε στὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ Κύρου, νομίζοντας πῶς ἀπ' αὐτὲς θὰ γίνη ξακουστὸς καὶ θ' ἀποχτήσῃ μεγάλη δύναμη καὶ πολλὰ χρήματα. Παρ' ὅλο ὅμως ποὺ ἐπιθυμοῦσε ὑπερβόλικὰ τόσο 18 μεγάλα πράγματα, ἔδειχνε καθαρὰ καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἥθελε νὰ ἀποχτήσῃ μὲ ἀδικίες. 'Ενόμιζε πῶς ἔπρεπε νὰ τὰ πετύχῃ μὲ δικαιοσύνη καὶ τιμιότητα, ἀλλιώτικα δὲν τὰ ἥθελε. Εἶχε 19 ἀκόμα τὴν ἵκανότητα νὰ διωικῇ καλούς καὶ φρόνιμους ἀνθρώπους. Δὲν μποροῦσε ὅμως νὰ κάνῃ τοὺς στρατιῶτες του νὰ τοῦ ἔχουν οὕτε σεβασμὸ οὔτε φόβο. Ἀντίθετα, περισσότερο ντρεπόταν αὐτὸς τοὺς στρατιῶτες, ἀπ' ὅσο ντρέπονταν ἔκεινον ὅσοι ἦταν στὴν ἔξουσία του. Καὶ ἦταν φανερὸ πῶς εἶχε περισσότερο φόβο μήπως τὸν μισήσουν οἱ στρατιῶτες, ἀπὸ ὅσο φοβόνταν οἱ στρατιῶτες νὰ μὴν ὑπακούσουν στὶς διαταγές του. Εἶχε τὴ γνώμη πῶς γιὰ νὰ εἶναι καὶ νὰ φαίνεται 20 ἵκανὸς ἀρχηγός, ἦταν ἀρκετὸ νὰ ἐπαινῇ ὅσους ἔκαναν καλές πράξεις, ὅχι ὅμως ἔκεινους ποὺ ἔκαναν κακό. Γι' αὐτὸ οἱ καλοὶ καὶ φρόνιμοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του τὸν ἀγαποῦσαν, ἐνῶ οἱ ἀδικοὶ τὸν ἐπιβουλεύονταν, γιατὶ τὸν ἔβρισκαν τοῦ χεριοῦ τους. "Οταν πέθανε ἦταν τριάντα χρονῶν.

"Ο Μένων ὁ Θεσσαλὸς ἦταν φανερὸ πῶς εἶχε μεγάλη ἐπιθυμία 21 νὰ ἀποχτήσῃ πλούτη καὶ νὰ εἶναι ἀρχηγός, γιὰ νὰ παίρνῃ περισσότερα. "Ἐπιθυμοῦσε νὰ ἔχῃ καὶ τιμές, ὥστε τὰ κέρδη του νὰ εἶναι πιὸ πολλά. "Ήθελε ἀκόμα νὰ εἶναι φίλος μὲ τοὺς πολὺ ἴσχυρούς, γιὰ νὰ μὴν τιμωρῆται, ὅταν κάνῃ ἀδικίες. Εἶχε τὴ γνώμη πῶς ὁ συντομώτερος δρό- 22

Χαρακτηρι-
σμὸς τοῦ
Προξένου.

Χαρακτηρι-
σμὸς τοῦ
Μένωνα.

συντομωτάτην ὡς τοῦ δόδον εἶναι διὰ τοῦ ἐπιορκεῖν τε καὶ φεύδεσθαι καὶ ἔξαπατᾶν, τὸ δὲ ἀπλοῦν καὶ τὸ ἀληθὲς τὸ αὐτὸ τῷ ἥλιθίῳ εἶναι.

23 Στέργων δὲ φανερὸς μὲν ἦν οὐδένα, ὅτῳ δὲ φαίη φίλος εἶναι, τούτῳ ἔνδηλος ἐγίγνετο ἐπιθουλεύων. Καὶ πολεμίου μὲν οὐδενὸς κατεγέλα,

24 τῶν δὲ συνόντων πάντων ὡς καταγελῶν ἀεὶ διελέγετο. Καὶ τοῖς μὲν τῶν πολεμίου κτήμασιν οὐκ ἐπεβούλευε· χαλεπὸν γὰρ ὡς τοῦ εἰδέναι τὰ

τῶν φυλαττομένων λαμβάνειν· τὰ δὲ τῶν φίλων μόνος ὡς τοῦ εἰδέναι 25 ὁ ἄφαντον ὃν ἀφύλακτα λαμβάνειν. Καὶ ὅσους μὲν αἰσθάνοιτο ἐπιόρ-
κους καὶ ἀδίκους ὡς εὖ ὠπλισμένους ἐφοβεῖτο, τοῖς δὲ ὀστίοις καὶ ἀλή-

26 θειαν ἀσκοῦσιν ὡς ἀνάνδροις ἐπειράτο χρῆσθαι. "Ωσπερ δέ τις ἀγάλ-
λεται ἐπὶ θεοσεβείᾳ καὶ ἀληθείᾳ καὶ δικαιότητι, οὕτω Μένων ἥγάλ-
λετο τῷ ἔξαπατᾶν δύνασθαι, τῷ πλάσασθαι φεύδῃ, τῷ φίλους δια-

γελῶν· τὸν δὲ μὴ πανοῦργον τῶν ἀπαυδένων ἀεὶ ἐνόμιζεν εἶναι. Καὶ παρ' οἷς μὲν ἐπεχείρει πρωτεύειν φιλίᾳ, διαβάλλων τὸν πρώτους τοῦτο

27 ὡς τοῦ δεῖν κτήσασθαι. Τὸ δὲ πειθομένους τὸν στρατιώτας παρέχεσθαι ἐκ τοῦ συναδικεῖν αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο. Τιμᾶσθαι δὲ καὶ θεραπεύεσθαι

ἡξέλουν ἐπιδεικνύμενος ὅτι πλεῖστα δύνατο καὶ ἔθέλοι ἀν ἀδικεῖν. Εὐερ-
γεσίαν δὲ κατέλεγεν, δόπτε τις αὐτοῦ ἀφίσταιτο, ὅτι χρώμενος αὐτῷ

29 οὐκ ἀπώλεσεν αὐτόν. Ἀποθητσκόντων δὲ τῶν συστρατήγων ὅτι
ἐστράτευσαν ἐπὶ βασιλέα ξὺν Κύρῳ, ταῦτα πεποιηκὼς οὐκ ἀ-
πέθανε, μετὰ δὲ τὸν τῶν ἀλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρη-

θεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλ-
λοι στρατηγοὶ ἀποτιμηθέντες τὰς κεφαλάς, ὥσπερ τάχιστος θά-

νατος δοκεῖ εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτὸν ὡς πονηρὸς λέ-
γεται τῆς τελευτῆς τυχεῖν.

30 Ἡ Αγίας δὲ ὁ Ἄρχας καὶ Σωκράτης ὁ Ἀχαιός καὶ τούτω ἀπεθα-
νέτην. Τούτων δὲ οὕτος ὡς ἐν πολέμῳ κακῶν οὐδεὶς κατεγέλα οὕτ' εἰς
φιλίαν αὐτοὺς ἐμέμφετο. Ἡστην δὲ ἄμφω ἀμφὶ τὰ πέντε καὶ τριάκον-
τα ἔτη ἀπὸ γενεᾶς.

μος γιὰ νὰ πετυχαίνη αὐτὰ ποὺ λαχταρᾶ, εἶναι νὰ πατάγῃ τὸν ὄρκο του καὶ νὰ λέη φέματα καὶ νὰ ξεγελᾶ, καὶ πώς, ἀντίθετα, ἢ ἀπλότητα καὶ ἡ εἰλικρίνεια εἶναι πραγματικὴ ἀνοησία.¹ Ήταν φανερὸ πῶς δὲν 23 ἀγαποῦσε κανένα. Κι ἀν ἔλεγε σὲ κάποιον πῶς εἶναι φίλος ἵου, ὕστερα γινόταν ὀλοφάνερο πῶς ἐσχεδίαζε νὰ τοῦ κάνῃ κακό. Κανέναν ἔχθρο δὲν κορόΐδευε, ἐνῶ πάντοτε συζητοῦσε κοροΐδευτικά γιὰ δόλους τοὺς ἀκολούθους του. Δὲν ἐπιβούλευόταν τὶς περιουσίες τῶν ἔχθρῶν, γιατὶ 24 νόμιζε πῶς εἶναι δύσκολο νὰ παίρνῃ κανεὶς τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων ποὺ φυλάγονται. Τὰ πράγματα δόμως τῶν φίλων εἶχε τὴ γνώμη πῶς μονάχα αὐτὸς ζέρει πῶς εἶναι παρὰ πολὺ εὔκολο νὰ τὰ παίρνῃ, ἐπειδὴ εἶναι ἀφύλαχτα. "Οσους ἥξερε πῶς ὅρκίζονται φέματα καὶ πῶς 25 κάνουν ἀδικίες, τοὺς φοβόταν, γιατὶ τοὺς θεωροῦσε καλὰ ὀπλισμένους. Ἀντίθετα τοὺς εὔσεβεῖς κι ἔκείνους ποὺ ἀγαποῦσαν τὴν ἀλήθεια, προσπαθοῦσε νὰ τοὺς μεταχειρίζεται σὰ δειλούς. "Οπως καμάρώνει 26 κανεὶς γιὰ τὴν εὐσέβεια, τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴ δικαιοσύνη του, ἔτσι δὲν εἶναι πανούργος, εἶναι ἀμόρφωτος. "Οταν προσπαθοῦσε νὰ πάρῃ τὴν πρώτη θέση στὴ φιλία μερικῶν ἀνθρώπων, ἐνόμιζε πῶς πρέπει νὰ τὸ πετύχῃ συκοφαντώντας ἔκείνους ποὺ εἶχαν αὐτὴ τὴ θέση. Μηχανεύόταν νὰ φτιάνῃ πειθαρχικούς τοὺς στρατιῶτες, μὲ τὸ νὰ 27 παίρνῃ μέρος στὶς ἀδικίες ποὺ ἔκαναν. Νόμιζε πῶς τοῦ ἀξίζεις νὰ ἔχῃ τιμὲς καὶ περιποίησεις, ἐπειδὴ ἔδειχνε πῶς εἶχε τὴ δύναμη καὶ τὴ θέληση νὰ βλάφτῃ τοὺς ἀλλους. "Αν καμιὰ φορὰ τὸν ἀφηγε κανένας, τὸ θεωροῦσε εὐεργεσία πῶς δὲν τὸν εἶχε καταστρέψει τότε ποὺ τοῦ ἔκανε συντροφιά. "Οταν οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ σκοτώθηκαν, ἐπειδὴ ἔκαναν 28 ἐκστρατεία μαζὶ μὲ τὸν Κύρο ἐνάντια στὸ βασιλιά, δὲν σκοτώθηκε, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε κάνει τὰ ἔδια μὲ κείνους. Ἀλλὰ ὕστερ² ἀπὸ τὸ θάνατό τους, τιμωρήθηκε κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ βασιλιά καὶ θανατώθηκε ὅχι μὲ ἀποκεφαλισμό, δπως οἱ ἄλλοι στρατηγοί, ποὺ εἶναι τὸ πὺ σύντομο τέλος, παρά, δπως λένε, κακοποιήθηκε ζωντανὸς ἔναν δόλοκληρο χρόνο καὶ πέθανε σὰν κακὸς ἀνθρωπὸς. "Ο Ἀγίας, ἀπὸ 30 τὴν Ἀρκαδία, καὶ ὁ Σωκράτης ὁ Ἀχαιός σκοτώθηκαν κι αὐτοί. Οὕτε δόμως σὰν δειλούς τοὺς περιγελοῦσε κανένας, οὕτε στὸ ζήτημα τῆς φιλίας μποροῦσε νὰ τοὺς κατηγορήσῃ. Κι ὁ ἔνας κι ὁ ἄλλος ἦταν, πάνω κάτω, τριάντα πέντε χρονῶν ὅταν πέθαναν.

Χαρακτηρι-
σμὸς τοῦ
Ἀγία καὶ τοῦ
Σωκράτη.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦ. 1 1 [”Οσα μὲν δὴ ἐν τῇ Κύρου ἀναβάσει οἱ Ἑλληνες ἔπραξαν μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπεὶ Κύρος ἐτελεύτησεν ἐγένετο ἀπίόντων τῶν Ἑλλήνων σὺν Τισσαφέρει ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται].

2 Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ συνειλημμένοι ἦσαν καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ συνεπόμενοι ἀπωλόλεσαν, ἐν πολλῇ δὴ ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ Ἑλληνες, ἐννοούμενοι ὅτι ἐπὶ ταῖς βασιλέως θύραις ἦσαν, κόκλῳ δὲ αὐτοῖς πάντῃ πολλὰ καὶ ἔθνη καὶ πόλεις πολέμιαι ἦσαν, ἀγορὰν δὲ οὐδεὶς ἔτι παρέξειν ἔμελλεν, ἀπεῖχον δὲ τῆς Ἑλλάδος οὐ μεῖνον ἡ μύρια στάδια, ἥγεμών δ' οὐδεὶς τῆς ὁδοῦ ἦν, ποταμοὶ δὲ διεῖργον ἀδιάβατοι ἐν μέσῳ τῆς οἰκαδε ὁδοῦ, προϋδεδώκεσαν δὲ αὐτοὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες βάρβαροι, μόνοι δὲ καταλελειμμένοι ἦσαν οὐδὲ ἕπτένα σύμμαχον ἔχοντες, ὥστε εὑδηλον ἦν ὅτι νικῶντες μὲν οὐδένα ἀν κατακάνοιεν, ἡττηθέντων δὲ αὐτῶν οὐδεὶς ἀν λειφθεὶ· ταῦτ' ἐννοούμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες δλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἑσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, δλίγοι δὲ πῦρ ἀνέκανσαν, ἐπὶ δὲ τὰ πολλοὶ οὐκ ἥλθον ταῦτην τὴν νύκτα, ἀνεπαύοντο δὲ ὅπου επύγχανον ἔκαστος, οὐδὲ δυνάμενοι καθεύδειν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, οὓς οὕποτ' ἐνόμιζον ἔτι δψεσθαι. Οὕτω μὲν δὴ διακείμενοι πάντες ἀνεπαύοντο.

4 Ἡν δέ τις ἐν τῇ στρατιᾷ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, δς οὔτε στρατηγὸς οὔτε λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης ὃν συνηκολούθει, ἀλλὰ Πρόδξενος αὐτὸν μετεπέμψατο οἰκοθεν ξένος ὃν ἀρχαῖος· ὑπισχνεῖτο δὲ αὐτῷ, εἰ ἔλθοι φίλον αὐτὸν Κύρῳ ποιήσειν, δν αὐτὸς ἔφη κρείττω ἔαντῷ νομίζειν

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

("Οσα ἔκαναν οἱ "Ελληνες τότε ποὺ γινόταν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου ὡς τῇ μέρᾳ τῆς μάχης καὶ ὅσα ἔγιναν ὑστερὸς ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου, ὅταν οἱ "Ελληνες γύριζαν μαζὶ μὲ τὸν Τισσαφέρον, σύμφωνα μὲ τὶς συνθήκες τους, ὅλα ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγούμενη διήγηση).

"Οταν εἶχαν πιαστῆ ὁι στρατηγοὶ καὶ εἶχαν σκοτωθῆ ὅσοι τοὺς ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ τοὺς λοχαγοὺς καὶ τοὺς στρατιῶτες, οἱ "Ελληνες στενοχωρημένοι βρίσκονταν σὲ μεγάλη ἀμφιχανία. Σκέφτονταν πῶς ἥταν κοντὰ στὸ ἀνάκτορα τοῦ βασιλιᾶ καὶ πῶς ὀλόγυρά τους ὑπῆρχαν πολλὲς φυλὲς καὶ πόλεις ἔχθρικές, καὶ κανένας πιὰ δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς δώσῃ ν' ἀγιοράσουν τρόφιμα. Ἐπειτα (σκέφτονταν) πῶς βρίσκονταν μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἔλλάδα ὅχι λιγότερο σχεδὸν ἀπὸ δέκα χιλιάδες στάδια, δὲν εἶχαν κανένα ὄδηγὸν γιὰ τὸ δρόμο καὶ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ πᾶνε στὴν πατρίδα ἀπέραστα ποτάμια. Ἀκόμα πῶς τοὺς εἶχαν προδώσει ὁι βάρβαροι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία, κι εἶχαν μείνει μόνοι, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ἔναν ἵππεα σύμμαχο. Ἐτσι ἥταν ὀλοφάνερο πῶς ἀν νικοῦσαν, κανένα δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ σκοτώσουν, ἐνῶ ἂν ἔβγαιναν νικημένοι, δὲν θὰ ἔμενε οὔτε ἔνας ζωντανός. Αὐτὰ βάζοντας στὸ μυαλό τους καὶ μὴν ἔχοντας διάθεση, λίγοι δοκίμασαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ φαγητὸ καὶ λίγοι ἀναψάν φωτιά. Πολλοὶ δὲν πῆγαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ στρατόπεδο, παρὰ πλάγιασσαν ὅπου ἔτυχε καθένας. Δὲν μποροῦσαν νὰ κοιμηθοῦν ἀπὸ τὴ θλίψη κι ἀπὸ τὴ λαχτάρα ποὺ εἶχαν γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τοὺς γονιούς, γιὰ τὶς γυναικες, γιὰ τὰ παιδιά, ποὺ εἶχαν τὴ γνώμη πῶς ποτὲ δὲν θὰ τοὺς ξαναδοῦν. Μὲ τέτοια διάθεση λοιπὸν ξέπλωσαν ὅλοι γιὰ ν' ἀναπαυτοῦν.

Μέσα στὸ στράτευμα ἥταν κάποιος Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ποὺ ἀκολούθουσε κι αὐτὸς χωρὶς νὰ εἴναι οὔτε στρατηγὸς οὔτε λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης, παρὰ τὸν κάλεσσε ἀπὸ τὴν πατρίδα του ὁ Πρόδενος, ποὺ τὸν εἶχε φίλο ἀπὸ χρόνια. Τοῦ ὑποσχόταν μάλιστα πῶς ἀν πάη, θὰ τὸν κάνη φίλο μὲ τὸν Κύρο, πού, καθὼς ἔλεγε, αὐτὸς τὸν θεωροῦσε

1 ΚΕΦ. 1

·Ανακεφαλαί-
ωση.

2 - 3

Οι "Ελληνες
στενοχωρημέ-
νοι.

3

4 - 10

Πᾶς βρέθηκε
δ Ξενοφῶν
στὴν ἐκστρα-
τεία.

- 5 τῆς πατρίδος. Ὁ μέντοι Ξενοφῶν ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν ἀνακοινοῦται Σωκράτει τῷ Ἀθηναίῳ περὶ τῆς πορείας. Καὶ δὲ Σωκράτης ὑποπτεύσας μή τι πρὸς τῆς πόλεως ὑπαίτιον εἴη Κύρῳ φίλον γενέσθαι, ὅτι ἐδόκει δὲ Κῦρος προθύμως τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τὰς Ἀθήνας συμπολεμῆσαι, συμβουλεύει τῷ Ξενοφῶντι ἐλθόντα εἰς Δελφοὺς
- 6 ἀνακοινῶσαι τῷ θεῷ περὶ τῆς πορείας. Ἐλθὼν δὲ ὁ Ξενοφῶν ἐπήρετο τὸν Ἀπόλλωνα τίνι ἀν θεῶν θύων καὶ εὐχόμενος κάλλιστα καὶ ἄριστα ἔλθοι τῇρι δόδον ἦν ἐπινοεῖ καὶ καλῶς πράξας σωθείη. Καὶ ἀνεῖλεν
- 7 αὐτῷ δὲ Ἀπόλλων θεοῖς οἷς ἔδει θύειν. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἦλθε, λέγει τὴν μαντείαν τῷ Σωκράτει. Ὅ δέ ἀκούσας ἤτιατο αὐτὸν ὅτι οὐ τοῦτο πρῶτον ἡρώτα πότερον λόγον εἴη αὐτῷ πορεύεσθαι ἢ μένειν, ἀλλὰ αὐτὸς κρίνας ἵτεον εἶναι τοῦτ' ἐπυνθάνετο ὅπως ἀν κάλλιστα πορευθείη.
- 8 Ἐπεὶ μέντοι οὐτως ἥρουν, ταῦτ', ἔφη, χρὴ ποιεῖν δσα δ θεός ἐκέλευσεν.
- 9 Ὁ μὲν δὴ Ξενοφῶν οὕτω θυσάμενος οἷς ἀνεῖλεν δὲ θεός, ἐξέπλει, καὶ καταλαμβάνει ἐν Σάρδεσι Προξένον καὶ Κύρον μέλλοντας ἥδη δρμᾶν
- 10 τὴν ἀνω δόδον, καὶ συνεστάθη Κύρῳ. Προθυμομένου δὲ τοῦ Προξένου καὶ δὲ Κῦρος συμπρονθυμεῖτο μεῖναι αὐτόν, εἰπε δὲ ὅτι ἐπειδὰν τάχιστα ἡ στρατεία λήξῃ, εὐθὺς ἀποπέμψει αὐτόν. Ἐλέγετο δὲ δ στόλος εἶναι εἰς Πισίδας. Ἐστρατεύετο μὲν δὴ οὐτως ἔξαπατηθεὶς — οὐχ ὑπὸ Προξένου οὐδὲ γὰρ ἔδει τὴν ἐπὶ βασιλέα δρμὴν οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων πλὴν Κλεάρχου· ἐπεὶ μέντοι εἰς Κιλικίαν ἥλθον, σαφὲς πᾶσιν ἥδη ἐδόκει εἶναι ὅτι δ στόλος εἴη ἐπὶ βασιλέα. Φοβούμενοι δὲ τὴν δόδον καὶ ἀκοντες δμως οἱ πολλοὶ δι' αἰσχύνην καὶ ἀλλήλων καὶ Κύρου συνηκολούθησαν· ὡν εἰς καὶ Ξενοφῶν ἦν.
- 11 Ἐπεὶ δὲ ἀπορίᾳ ἦν, ἐλυπεῖτο μὲν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ οὐκ ἐδύνατο καθεύδειν· μικρὸν δὲ ὕπνου λαχών εἰδεν ὅναρ. Ἐδοξεν αὐτῷ βροντῆς γενομένης σκηνπτὸς πεσεῖν εἰς τὴν πατρῷαν οἰκίαν, καὶ ἐκ

γιὰ τὸν ἔαυτό του καλύτερο κι ἀπὸ τὴν πατρίδα. Ὁ Ξενοφῶν διάβασε 5
τὸ γράμμα, ἀνακοινώνει στὸ Σωκράτη τὸν Ἀθηναῖο τὸ περιεχό-
μενο καὶ ζητάει τὴν γνώμην του γιὰ τὸ ταξίδι. Ὁ Σωκράτης φοβήθηκε
μῆπως κατηγορήσουν τὸν Ξενοφώντα οἱ συμπολίτες του, ἐπειδὴ θὰ
γινόταν φίλος μὲ τὸν Κύρο, γιατὶ πίστευαν πῶς ὁ Κύρος πρόθυμα
μαζὶ μὲ τοὺς Σπαρτιάτες ἤρθε καὶ πολέμησε τοὺς Ἀθηναίους. Γι' 6
αὐτὸν τοῦ δίνει συμβουλὴ νὰ πάγι στοὺς Δελφούς, νὰ πῆ τὴν ὑπόθεση
στὸ θεό καὶ νὰ τὸν ρωτήσῃ γιὰ τὸ ταξίδι. Πῆγε ὁ Ξενοφῶν καὶ ρώτησε
τὸν Ἀπόλλωνα, σὲ ποιὸ θεὸν ἀν θυσιάσῃ κι ἀν προσευχῆθῃ, θὰ κάνῃ
τὸ ταξίδι ποὺ σκέφτεται μὲ τὶς καλύτερες καὶ τὶς εὐνοϊκότερες συν-
θῆκες καὶ θὰ γυρίσῃ ζωντανὸς ὕστερος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ
του. Ὁ Ἀπόλλων τοῦ χρησμοδότησε σὲ ποιοὺς θεούς ἔπρεπε νὰ θυ-
σιάσῃ. Στὸ γυρισμό του, λέει τὸ χρησμὸ τοῦ μαντείου στὸ Σωκράτη. 7
Αὐτὸς ὅταν τ' ἀκουσε, τὸν ἐμάλλωσε, ποὺ δὲν πρωτορώτησε ποιὸ ἥταν
προτιμότερο, νὰ κάνῃ τὸ ταξίδι ἢ νὰ μείνῃ, παρὰ ἀφοῦ ὁ Ἰδιος πῆρε
τὴν ἀπόφαση ὅτι ἔπρεπε νὰ ταξιδέψῃ, ζήτησε νὰ μάθῃ ποιὲς θὰ ἥταν
οἱ καλύτερες συνθῆκες τοῦ ταξιδιοῦ. «Ἀφοῦ ὅμως ἔτσι ρώτησες,
εἶπε, αὐτά, πρέπει νὰ κάνης δσα σὲ πρόσταξε ὁ Θεός». Ὁ Ξενοφῶν 8
λοιπὸν ἔκανε θυσία σὲ κείνους ποὺ τοῦ ὄρισε ὁ θεὸς κι ὕστερα μπῆκε
στὸ καράβι κι ἔψυγε. Καὶ πρόλαβε τὸν Πρόξενο καὶ τὸν Κύρο στὶς
Σάρδεις, ὅταν ἐτοιμάζονταν πιὰ νὰ ξεκινήσουν γιὰ τὴν ἐκστρατεία, καὶ
συνδέθηκε μὲ τὸν Κύρο. Στὶς προτροπές ποὺ τοῦ ἔκανε ὁ Πρόξενος 9
νὰ μείνῃ, πρόσθεσε καὶ ὁ Κύρος τὶς δικές του, καὶ τοῦ εἶπε πῶς τὴν
ἄρκα ποὺ θὰ τελεώσῃ ἡ ἐκστρατεία, ἀμέσως θὰ τὸν στείλη πίσω στὴν
πατρίδα. Τοῦ εἶπαν ἀκόμα πῶς βαδίζουν ἐνάντια στοὺς Πισίδες. «Ἐτσι 10
ἀκολούθησε κι αὐτὸς τὴν ἐκστρατεία ξεγελασμένος—δχι ἀπὸ τὸν Πρό-
ξενο· γιατὶ οὕτ' αὐτὸς ἤξερε πῶς ἡ ἐκστρατεία γινόταν ἐνάντια στὸ
βασιλιά, οὕτε κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς «Ἐλληνες, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κλέαρ-
χο. «Οταν ὅμως ἔφτασαν στὴν Κιλικία, σὲ δλους πιὰ ἥταν φανερὸ πῶς
πήγαιναν νὰ πολεμήσουν τὸ βασιλιά. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ φοβόνταν τὸ
μακρινὸ δρόμο καὶ πήγαιναν χωρὶς τὴ θέλησή τους, ὡστόσο οἱ πε-
ρισσότεροι ἀκολούθησαν ἀπὸ τὴν ντροπὴ ποὺ ἔνιωθαν ἀναμεταξύ
τους καὶ πρὸς τὸν Κύρο. «Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἥταν κι ὁ Ξενοφῶν.

Ἐπειδὴ δμως ἡ κατάσταση ἥταν δύσκολη, στενοχωριόταν κι 11
αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κοιμηθῇ. Μὰ μόλις
τὸν πῆρε λιγάκι ὁ ὑπνος, εἶδε ἔνα δνειρο. Τοῦ φάνηκε πῶς ἀκούστηκε

11-14

Τὸ δνειρὸ τοῦ
Ξενοφῶντα.

12 τούτον λάμπεσθαι πᾶσα. Περίφροβος δ' εὐθὺς ἀνηγέρθη, καὶ τὸ ὄναρ τῇ μὲν ἔκρινεν ἀγαθόν, ὅτι ἐν πόνοις ὃν καὶ κινδύνοις φῶς μέγα ἐκ Διὸς ἰδεῖν ἔδοξε· τῇ δὲ καὶ ἐφοβεῖτο, ὅτι ἀπὸ Διὸς μὲν βασιλέως τὸ ὄναρ ἐδόκει αὐτῷ εἶναι, κύκλῳ δὲ ἐδόκει λάμπεσθαι τὸ πῦρ, μὴ οὐ δύναιτο ἐκ τῆς χώρας ἐξελθεῖν τῆς βασιλέως, ἀλλ' εἰργοιτο πάντοθεν ὑπό τινων ἀποριῶν.

13 Ὁποῖόν τι μὲν δή ἐστι τὸ τοιοῦτον ὄναρ ἰδεῖν, ἔξεστι σκοπεῖν ἐκ τῶν συμβάντων μετὰ τὸ ὄναρ. Γίγνεται γὰρ τάδε. Εὐθὺς ἐπειδὴ ἀνηγέρθη πρῶτον μὲν ἔννοια αὐτῷ ἐμπίπτει τί κατάκειμαι; ή δὲ νῦν προβαίνει ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ εἰκὸς τοὺς πολεμίους ἥξειν. Εἰ δὲ γενησόμεθα ἐπὶ βασιλεῖ, τί ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ πάντα μὲν τὰ χαλεπώτατα ἐπιδόντας, πάντα δὲ τὰ δεινότατα παθόντας ὑβριζομένους ἀποθανεῖν; Ὅπως δ' ἀμυνούμεθα οὐδεὶς παρασκευάζεται οὐδὲ ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ κατακείμεθα ὥσπερ ἐξὸν ἡσυχίαν ἄγειν. Ἐγὼ οὖν τὸν ἐκ ποίας πόλεως στρατηγὸν προσδοκῶ ταῦτα πράξειν; ποίαν δ' ἡλικίαν ἐμαυτῷ ἐλθεῖν ἀναμείνω; οὐ γὰρ ἔγωγъ ἔτι πρεσβύτερος ἔσομαι, ἐὰν τήμερον προδῶ ἐμαυτὸν τοῖς πολεμίοις.

15 Ἐκ τούτον ἀνίσταται καὶ συγκαλεῖ τοὺς Προξένους πρῶτον λοχαγούς. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξεν· ἔγώ, δ ἄνδρες λοχαγοί, οὕτε καθεύδειν δύναμαι, ὥσπερ οἷμαι οὐδὲ ὑμεῖς, οὕτε κατακεῖσθαι ἔτι, 16 δρῶν ἐν οἴοις ἐσμέν. Οἱ μὲν γὰρ πολέμοι δῆλον ὅτι οὐ πρότερον πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἐξέφρηναν πρὸν ἐνόμισαν καλῶς τὰ ἑαυτῶν παρασκευάσασθαι, ἡμῶν δὲ οὐδεὶς οὐδὲν ἀντεπιμελεῖται δπως ὡς κάλλιστα 17 ἀγωνιούμεθα. Καὶ μὴν εἰ ὑφησόμεθα καὶ ἐπὶ βασιλεῖ γενησόμεθα, τι οἱόμεθα πείσεσθαι; δς καὶ τοῦ διμομητρόν ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκτος ἥδη ἀποτεμῶν τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα ἀνεσταύρωσεν· ἡμᾶς δέ, οἵς κηδεμῶν μὲν οὐδεὶς πάρεστιν, ἐστρατεύσαμεν δὲ ἐπ' αὐτὸν ὡς δοῦλον ἀττὶ βασιλέως ποιήσοντες καὶ ἀποκτενοῦντες εἰ δναίμεθα, 18 τι ἀν οἱόμεθα παθεῖν; Ἄρ' οὐκ ἀν ἐπὶ πᾶν ἔλθοι ὡς ἡμᾶς τὰ ἔσχατα αἰκισάμενος πᾶσιν ἀνθρώποις φόβον παράσχοι τοῦ στρατεῦσαί ποτε

μιὰ βροντὴ κι ἔπεσε κεραυνὸς στὸ πατρικό του σπίτι, κι ἀπ' αὐτὸν φωτίστηκε ὀλόκληρο. Τρομαγμένος ἔύπνησε μονομιᾶς, καὶ τὸ ὄνειρο 12 ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ ἔβρισκε καλό, γιατὶ βρισκόταν μέσα σὲ κόπους καὶ κινδύνους καὶ τοῦ φάνηκε πῶς εἶδε μεγάλο φῶς σταλμένο ἀπὸ τὸ Δία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμιας ἔνιωθε καὶ φόβο, γιατὶ νόμισε, βέβαια, πῶς τὸ ὄνειρο τὸ εἶχε στείλει ὁ Δίας ὁ βασιλιάς, μὰ τοῦ φάνηκε πῶς ἡ φωτιὰ ἀναβε ὀλόγυρα. Καὶ σκέφτηκε μήπως δὲν μποροῦσε νὰ βγῆ ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ βασιλιᾶ, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδιζαν οἱ δυσκολίες ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Ποιὰ εἶναι ἡ σημασία ἐνὸς τέτοιου ὄνειρου, μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνῃ 13 ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἔγιναν ἀφοῦ τὸ εἶδε. "Ἐγιναν δηλαδὴ τοῦτα δῶ: Τὴ στιγμὴ ποὺ ἔύπνησε, πρῶτα πρῶτα τοῦ ἥρθαν αὐτὲς οἱ σκέψεις: «Γιατὶ εἴμαι πλαγιασμένος; Ἡ νύχτα προχωρεῖ· καὶ μόλις ἔημερώσῃ, εἶναι φυσικὸ νὰ ἔρθουν οἱ ἔχθροι. » Αν πέσωμε στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ, τί θὰ ἐμποδίσῃ νὰ σκοτωθοῦμε ὕστερος ἀπὸ κακοποιήσεις, ἀφοῦ πρῶτα δοῦμε τὶς πιὸ τρομερὲς συμφορὲς καὶ πάθωμε τοὺς μεγαλύτερους ἔξευτελισμούς; Κανένας δὲν ἔτοιμόζεται οὔτε φροντίζει πῶς θὰ ὑπε- 14 ραστίσωμε τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ εἴμαστε πλαγιασμένοι σὰ νὰ ἔχωμε τὸ δικαίωμα νὰ εἴμαστε ἥσυχοι. Καὶ ἐγὼ τὸ στρατηγὸ ποιᾶς πόλης περιμένω πῶς θὰ τὰ κάνη αὐτά. Καὶ σὲ ποιὰ ἥλικια περιμένω πρῶτα νὰ φτάσω; Γιατὶ βέβαια δὲν πρόκειται νὰ μεγαλώσω ἄλλο, ἀν παραδώσω σήμερα τὸν ἑαυτό μου στοὺς ἔχθρους».

"Ὕστερα σήκωνται καὶ καλεῖ πρῶτα τοὺς λοχαγοὺς τοῦ Προξένου. 15 "Οταν μαζεύτηκαν, τοὺς εἰπε: «Ἐγώ, λοχαγόι, οὔτε νὰ κοιμηθῶ μπορῶ, ὅπως νομίζω συμβαίνει καὶ μὲ σᾶς, οὔτε νὰ εἴμαι πιὸ πλαγιασμένος, βλέποντας σὲ ποιὰ κατάσταση βρισκόμαστε. Γιατὶ εἶναι φα- 16 νερὸ πῶς οἱ ἔχθροι δὲν μᾶς κήρυξαν τὸν πόλεμο πρωτύτερα, παρὰ ὅταν ἐνόμισαν ὅτι προετοιμάστηκαν καλά. » Ενῶ γιὰ μᾶς δὲν φροντίζει κανένας πῶς θὰ πολεμήσωμε ὅσο γίνεται καλύτερα. Καὶ ὅμως, ἀν 17 ὑποχωρήσωμε καὶ πέσωμε στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ, τί νομίζομε πῶς θὰ πάθωμε; Ἄφοῦ αὐτὸς ἔκοψε τὸ κεφάλι καὶ τὸ χέρι τοῦ ἀδερφοῦ του ἀπ' τὴν ἴδια μάνα, ὅταν ἥταν πιὰ νεκρός, κι ὕστερα τὸν κάρφωσε. Ἐμεῖς, λοιπόν, ποὺ δὲν ἔχομε κανένα προστάτη, ποὺ βαδίσαμε ἐνάντιά του γιὰ νὰ τὸν κάνωμε δοῦλο ἀπὸ βασιλιὰ καὶ νὰ τὸν σκοτώσωμε, ἀν μπορέσωμε, τὶ νομίζομε πῶς θὰ πάθωμε; Δὲν θὰ χρησιμοποιή- 18 ση τάχα κάθε μέσο, ὥστε, κακοποιώντας μας σκηνότατα, νὰ κάνη νὰ φοβηθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, γιὰ νὰ μὴ βαδίση ποτὲ κανένας ἐνάν-

15 - 25
 'Ομιλία τοῦ
 Ξενοφώντα
 στοὺς λοχα-
 γοὺς τοῦ Προ-
 ξένου.

ἐπ' αὐτόν; Ἀλλ' ὅπως τοι μὴ ἐπ' ἐκείνῳ γενησόμεθα πάντα ποιητέον.

19 Ἐγὼ μὲν οὖν ἔστε μὲν αἱ σπονδαὶ ἡμῖν σῦποτε ἐπανόμηται ἡμᾶς μὲν οἰκτίρων, βασιλέα δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μακαρίζων, διαθεώμενος αὐτῶν ὅσην μὲν χώραν καὶ οἰλαν ἔχοιεν, ὡς δὲ ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια, ὅσους 20 δὲ θεράποντας, ὅσα δὲ κτήνη, χρυσὸν δέ, ἐσθῆτα δέ· τὰ δ' αἱ τῶν στρατιωτῶν διπότε ἐνθυμούμηται, διτι τῶν μὲν ἀγαθῶν τούτων οὐδενὸς ἡμῖν μετείη, εἰ μὴ πραιάμεθα, ὅπου δ' ὀνησόμεθα ἥδειν ἔτι ὀλίγους ἔχοντας, ἄλλως δέ πως πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια ἡ ὠνομένους ὄρκους ἥδη κατέχοντας ἡμᾶς· ταῦτ' οὖν λογιζόμενος ἐνίστε τὰς σπονδὰς 21 μᾶλλον ἐφοβούμηται ἡ νῦν τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ μέντοι ἐκεῖνοι ἔλυσαν τὰς σπονδάς, λελύσθαι μοι δοκεῖ καὶ ἡ ἐκείνων ὕβρις καὶ ἡ ἡμετέρα ἀπορία. Ἐν μέσω γὰρ ἥδη κεῖται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ἀθλα διπότεροι ἀν ἡμῶν ἄνδρες ἀμείνονες ὥστιν, ἀγωνιθέται δ' οἱ θεοί εἰσιν, οἱ σὺν ἡμῖν, 22 ὡς τὸ εἰκός, ἔσονται. Οὗτοι μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιωρκήσασιν ἡμεῖς δὲ πολλὰ δρῶντες ἀγαθὰ στερρῶς αὐτῶν ἀπειχόμεθα διὰ τοὺς τῶν θεῶν δρκους· ὥστε ἔξειναι μοι δοκεῖ λέναι ἐπὶ τὸν ἀγῶνα πολὺ σὺν φρονή- 23 ματι μείζονι ἡ τούτοις. Ἔτι δ' ἔχομεν σώματα ἰκανώτερα τούτων καὶ ψύχη καὶ θάλπη καὶ πόνους φέρειν· ἔχομεν δὲ καὶ ψυχὰς σὺν τοῖς θεοῖς ἀμείνονας· οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τρωτοὶ καὶ θυητοὶ μᾶλλον ἡμῶν, ἢν 24 οἱ θεοὶ ὥσπερ τὸ πρόσθεν νίκην ἡμῖν διδῶσιν. Ἀλλ' ἵσως γὰρ καὶ ἄλλοι ταῦτα ἐνθυμοῦνται, πρὸς τῶν θεῶν μὴ ἀναμένωμεν ἄλλους ἐφ' ἡμᾶς ἐλθεῖν παρακαλοῦντας ἐπὶ τὰ κάλλιστα ἔργα, ἀλλ' ἡμεῖς ἀρξωμεν τοῦ ἔξορμῆσαι καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὴν ἀρετήν· φάνητε τῶν λοχαγῶν 25 ἀριστοι καὶ τῶν στρατηγῶν ἀξιοστρατηγότεροι. Κἀγὼ δέ, εἰ μὲν ὑμεῖς ἐθέλετε ἔξορμᾶν ἐπὶ ταῦτα, ἐπεσθαι ὑμῖν βούλομαι, εἰ δὲ ὑμεῖς τάτ- τετ' ἐμὲ ἡγεῖσθαι, οὐδὲν προφασίζομαι τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ ἀκμά- ζειν ἡγοῦμαι ἐρύκειν ἀπ' ἐμαντοῦ τὰ κακά.

τιά του; Πρέπει λοιπὸν νὰ κάνωμε τὰ πάντα γιὰ νὰ μὴν πέσωμε στὰ χέρια του.¹⁹ Εγώ, δοῦ ἵσχυαν οἱ συνθῆκες, ποτὲ δὲν ἔπαψα νὰ ἐλεεινο- 19 λογῶ τοὺς ἑαυτούς μας καὶ νὰ καλοτυχίζω τὸ βασιλιὰ καὶ τοὺς δικούς του, βλέποντας πόσο μεγάλη καὶ πόσο εὔφορη χώρα ἔχουν, πόσο ἄφθονα τὰ τρόφιμα, πόσους δούλους, πόσα ζῶα, πόσο χρυσάφι καὶ πόσο ρουχισμό. Καμιὰ φορὰ πάλι ἔφερνα στὸ μυαλό μου τὴν κατάσταση 20 τῶν στρατιωτῶν μας, καὶ σκεφτόμουν πῶς ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ τίποτε δὲν ἀνῆκε σὲ μᾶς, ἐκτὸς ἀν τὸ ἀγοράζαμε. Χρήματα ὅμως γιὰ νὰ ψωνίσωμε ἥξερα πῶς λίγοι ἔχουν ἀκόμα καὶ πῶς μᾶς ἐμπόδιζαν οἱ ὅρκοι νὰ βρίσκωμε τρόφιμα μὲ ἄλλον τρόπο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ τ' ἀγοράζωμε. Αὐτὰ ἀναλογιζόμουν πότε πότε καὶ φοβόμουν περισσότερο τὴν εἰρήνη ποὺ εἶχαμε κάνει μὲ τὶς συνθῆκες, παρὰ τώρα τὸν πόλεμο. ²¹ Αφοῦ ὅμως ἐκεῖνοι παραβίασαν τὶς συμφωνίες, μοῦ φαίνεται πῶς τέλειωσαν καὶ τὸ δικό τους θρασὺ φέρσιμο καὶ τὰ δικά μας ἐμπόδια. Γιατὶ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ βρίσκονται πιὰ στὴ μέση σὰ βραβεῖα γιὰ κείνους ἀπὸ τοὺς δύο ἀντιπάλους ποὺ θὰ φανοῦν γενναιότεροι. Τὸν ἀγώνα τὸν ὅριζουν οἱ θεοί, πού, φυσικά, θὰ εἴναι μὲ τὸ μέρος μας. Γιατὶ οἱ Πέρσες ὅρκίστηκαν ψέματα σ' αὐτούς. ²² Ενῶ ἐμεῖς, παρ' ὅλο ποὺ βλέπαμε πολλὰ ἀγαθά, σταθερὰ μέναμε μακριὰ ἀπ' αὐτά, ἔξαιτίας τῶν ὅρκων ποὺ κάναμε στοὺς θεούς. ²³ Ετσι μοῦ φαίνεται πῶς μποροῦμε νὰ βαδίσωμε στὸν ἀγώνα μὲ πολὺ μεγαλύτερο θάρρος ἀπ' αὐτούς. Ακόμα ἔχομε σώματα ποὺ μποροῦν ν' ἀντέξουν περισσότερο ἀπὸ τὰ δικά τους στὸ κρόνο, στὴ ζέστη καὶ στοὺς κόπους· κι οἱ ψυχές μας, μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν, εἴναι γενναιότερες ἀπὸ τὶς δικές τους. Αὐτοὶ εἴναι ἀνθρωποι ποὺ πληγώνονται καὶ σκοτώνονται εύκολώτερα ἀπὸ μᾶς, φτάνει νὰ μᾶς δώσουν οἱ θεοὶ τὴ νίκη, ὅπως καὶ πρωτύτερα. Μὰ ἵσως καὶ ἄλλοι σκέφτονται τὰ ἔδια πράγματα. Γιὰ ὄνομα τῶν θεῶν, νὰ μὴν περιμένωμε νὰ ἔρθουν ἄλλοι νὰ μᾶς παρακινοῦν σὲ ἔνδοξες πράξεις, παρὰ ν' ἀρχίσωμε μεῖς νὰ προτρέπωμε καὶ τοὺς ἄλλους στὸ πολεμικὰ κατορθώματα. Νὰ φανῆτε σεῖς πιὸ γενναῖοι ἀπὸ τοὺς λοχαγούς, καὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς πιὸ ἴκανοι γι' αὐτὸν τὸ δεξιῶμα. ²⁴ Οσο γιὰ μένα, ἀν ἐσεῖς θέλετε ν' ἀναλάβετε αὐτὴ τὴν ἔξόρμηση, εἴμαι ἀποφασισμένος νὰ σᾶς ἀκολουθήσω· ἀν ὅμως ὅριζετε ἐμένα γιὰ ἀρχηγό, καθόλου δὲν θὰ προφασιστῶ τὴν ἡλικία, ἀλλὰ ἀντίθετα νομίζω πῶς οἱ δυνάμεις μου εἴναι ἀκμαῖες, γιὰ ν' ἀποκρούσω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου τὰ κακά.

26 "Ο μὲν ταῦτ' ἔλεξεν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ ἀκούσαντες ἡγεῖσθαι ἐκέλενοι πάντες, πλὴν Ἀπολλωνίδης τις ἦν βοιωτιάζων τῇ φωνῇ· οὗτος δὲ εἶπεν ὅτι φλυαρούῃ ὅστις λέγοι ἄλλως πως σωτηρίας ἀν τυχεῖν ἢ βα-
27 σιλέα πείσας, εἰ δύναιτο, καὶ ἄμα ἥρχετο λέγειν τὰς ἀπορίας.⁵ Ο μέρτοι Ξενοφῶν μεταξὺ ὑπολαβών ἔλεξεν ὡδε· ὃ θαυμασιώτατε ἄνθρωπε,
σύγε οὐδὲ δόρῶν γιγνώσκεις οὐδὲ ἀκούων μέμνησαι. Ἐν ταῦτῷ γε μέρτοι ἥσθα τούτοις ὅτε βασιλεύς, ἐπεὶ Κῦρος ἀπέθανε, μέγα φρονή-
28 σας ἐπὶ τούτῳ πέμπων ἐκέλευε παραδιδόναι τὰ ὅπλα. Ἐπεὶ δὲ ἡμεῖς οὐ παραδόντες, ἀλλ᾽ ἔξοπλισάμενοι ἐλθόντες παρεσκηνήσαμεν αὐτῷ,
τί οὐκ ἐποίησε πρόσβεις πέμπων καὶ σπονδὰς αἰτῶν καὶ παρέχων τὰ
29 ἐπιτήδεια, ἔστε σπονδῶν ἔτυχεν;⁶ Ἐπεὶ δὲ αὖθις στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί,
ῶσπερ δὴ σὺ κελεύεις, εἰς λόγους αὐτοῖς ἄνευ ὅπλων ἥλθον πιστεύ-
σαντες ταῖς σπονδαῖς, οὐ νῦν ἐκεῖνοι παιόμενοι, κεντούμενοι, ὑβρι-
ζόμενοι οὐδὲ ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες δύνανται, καὶ μάλιστα ἐρῶντες
τούτον; ἀ σὺ πάντα εἰδὼς τοὺς μὲν ἀμύνασθαι κελεύοντας φλυαρεῖν
30 φῆς, πείθειν δὲ πάλιν κελεύεις ἰόντας;⁷ Εμοί, ὃ ἄνδρες, δοκεῖ τὸν
ἄνθρωπον τοῦτον μήτε προσίεσθαι εἰς ταῦτα ἡμῖν αὐτοῖς ἀφελομένους
τε τὴν λοχαγίαν σκεύη ἀναθέντας μᾶς τοιούτῳ χρῆσθαι. Οὕτος γὰρ
καὶ τὴν πατρίδα καταισχύνει καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὅτι Ἑλλήν ἀν
31 τοιοῦτός ἐστιν. Ἐντεῦθεν ὑπολαβών Ἀγασίας Στυμφάλιος εἶπεν·
ἀλλὰ τούτῳ γε οὕτε τῆς Βοιωτίας προσήκει οὐδὲν οὕτε τῆς Ἑλλάδος
παντάπασιν, ἐπεὶ ἐγὼ αὐτὸν εἶδον ὤσπερ Λυδὸν ἀμφότερα τὰ ὅτα
32 τετρυπημένον. Καὶ εἶχεν οὕτως. Τοῦτον μὲν οὖν ἀπίλασαν.

Οἱ δὲ ἄλλοι παρὰ τὰς τάξεις ἰόντες ὅπου μὲν στρατηγὸς σῶος
εἴη τὸν στρατηγὸν παρεκάλουν, διόθειν δὲ οἰχοιτο τὸν ὑποστράτηγον,
33 ὅπου δὲ αὖθις σῶος εἴη τὸν λοχαγόν. Ἐπεὶ δὲ πάντες συνῆλθον,
εἰς τὸ πρόσθεν τῶν ὅπλων ἐκαθέζοντο καὶ ἐγένοντο οἱ συνελθόντες
στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀμφὶ τοὺς ἐκατόν. "Οτε δὲ ταῦτα ἦν, σχεδὸν

Ἐκεῖνος αὐτὰ εἶπε· κι οἱ λοχαγοὶ συμφώνησαν ὅλοι νὰ πάρῃ 26 αὐτὸς τὴν ἀρχηγία, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιον Ἀπολλωνίδη, ποὺ μιλοῦσε στὸ βοιωτικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα. Αὐτὸς εἶπε πῶς λέει ἀνοησίες ὅποιος ὑποστηρίζει πῶς εἶναι δυνατὸ ἀλλιώτικα νὰ σωθῇ παρὰ ἀφοῦ πείσῃ, ἀν μπορῇ, τὸ βασιλιά. Κι ἀρχισε ταυτόχρονα ν' ἀναφέρῃ τις δυσκολίες ποὺ ὑπάρχουν. Ὁ Σενοφῶν ὅμως, τὸν διέκοψε κι εἶπε τοῦτα 27 δῶ: «Πόσο παράξενος ἄνθρωπος εἰσαι! Βλέπεις, ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνεις, κι ἀκοῦς, μὰ δὲν θυμᾶσαι. Στὸ ἵδιο μέρος ὅμως βρισκόσουν μὲ τούτους, ὅταν ὁ βασιλιάς, τότε ποὺ σκοτώθηκε ὁ Κύρος, τὸ πῆρε ἀπόνω του κι ἔστειλε καὶ μᾶς πρόσταξε νὰ παραδώσωμε τὰ ὅπλα. Κι ὅταν ἔμεῖς δὲν τὰ παραδώσαμε, ἀλλὰ δόπλι- 28 στήκαμε καὶ πήγαμε καὶ στρατοπεδέψαμε κοντά του, τότε ἔκανε τὰ πάντα στέλνοντας ἀπεσταλμένους καὶ ζητώντας νὰ γίνουν συνθῆκες, καὶ προσφέροντάς μας τρόφιμα, ὥσπου πέτυχε τὴν εἰρήνη. 29 «Οταν πάλι οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοί, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὶς συνθῆκες πῆγαν ἀπολοι νὰ συζητήσουν μὲ τοὺς ἐχθρούς, ὅπως συμβουλεύεις τώρα κι ἐσὺ νὰ κάνωμε, ποιὸ ἥταν τὸ ἀποτέλεσμα; Παρ' ὅλο ποὺ τοὺς χτυποῦν, τοὺς βασανίζουν, τοὺς ἐξευτελίζουν, δὲν μποροῦν οἱ δύστυχοι οὕτε νὰ πεθάνουν, ἀν καὶ μοῦ φαίνεται, ποιὸ τὸ ἐπιθυμοῦν. Ὁλα αὐτὰ ἐσύ τὰ ζέρεις καὶ ὅμως ὑποστηρίζεις πῶς λένε ἀνοησίες ἐκεῖνοι ποὺ συμβουλεύουν νὰ ὑπερασπίσωμε τοὺς ἔσωτούς μας, καὶ προτέίνεις νὰ πᾶμε καὶ νὰ προσπαθήσωμε πάλι νὰ πείσωμε τὸ βασιλιά; Ἐγώ, φίλοι μου, ἔχω τὴ 30 γνώμη πῶς δὲν πρέπει ν' ἀφήνωμε τὸν ἄνθρωπο τοῦτο νὰ ἔργεται κοντά μας, παρὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσωμε τὸ ἀξίωμα τοῦ λοχαγοῦ, νὰ τὸν φορτώσωμε μὲ ἀποκευές καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμε γιὰ φορτηγὸ ζῶο. Γιατὶ αὐτὸς καὶ τὴν ἴδιαίτερη πατρίδα του ντροπιάζει καὶ ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ εἶναι δειλός, ἐνῶ εἶναι "Ἑλληνας". Τότε 31 πῆρε τὸ λόγο ὁ Ἀγασίας ὁ Στυμφάλιος καὶ εἶπε: «Μὰ τοῦτος οὕτε μὲ τὴ Βοιωτία ἔχει καμιὰ σχέση οὕτε γενικότερα μὲ τὴν Ἑλλάδα, γιατὶ ἐγὼ πρόσεξα πῶς ἔχει τρύπια καὶ τὰ θιό του αὐτιά, σὰ Λυδός». Καὶ ἔτσι ἥταν. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἔδιωξαν. Οἱ ἄλλοι πήγαιναν 32 στὰ τάγματα καὶ ὅπου ὑπῆρχε ζωντανὸς στρατηγὸς τὸν προσκαλοῦσαν, ἀπ' ὅπου ἔλειπε φώναζαν τὸν ὑποστράτηγο, καὶ ὅπου βρισκόταν ζωντανὸς λοχαγὸς καλοῦσαν αὐτόν. «Οταν συγκεντρώθηκαν ὅλοι, 33 κάθισαν στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ στρατοπέδου. Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ

26 - 31
"Ἐνας ἕνας
διαφωνεῖ.

32 - 34
Συγκέντρωση
τῶν ἀρχηγῶν.

34 μέσαι τῆσαν τύκτες. Ἐνταῦθα Ἱερώνυμος Ἡλεῖος πρεσβύτατος ὥν τῶν Προξένου λοχαγῶν ἥρχετο λέγειν ὡδε· ἡμῖν, ὃ ἄνδρες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, δρῶσι τὰ παρόντα ἔδοξε καὶ αὐτοῖς συνελθεῖν καὶ ὑμᾶς παρακαλέσαι, δπως βουλευσάμεθα εἰ τι δυναίμεθα ἀγαθόν. Λέξον δ', ἔφη, καὶ νῦν, ὃ Ξενοφῶν, ἀπερ οὐ πρὸς ἡμᾶς.

35 Ἐκ τούτου λέγει τάδε Ξενοφῶν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ πάντες ἐπιστάμεθα δτι βασιλεὺς καὶ Τισαφέρνης οὓς μὲν ἐδυνήθησαν συνειλήφασιν ἡμῶν, τοῖς δ' ἄλλοις δῆλον δτι ἐπιβούλευονται, ὡς ἦν δύνωνται ἀπολέσωσιν. Ἡμῖν δέ γε οἷμαι πάντα ποιητέα ως μήποτε ἐπὶ τοῖς 36 βαρβάροις γενώμεθα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνοι ἐφ' ἡμῖν. Εὖ τοίνυν ἐπίστασθε δτι ὑμεῖς τοσοῦτοι δντες δσοι νῦν συνεληλύθατε, μέγιστον ἔχετε καιρόν. Οἱ γὰρ στρατιῶται οὖτοι πάντες πρὸς ὑμᾶς βλέπουσι, καν μὲν ὑμᾶς δρῶσιν ἀθύμους, πάντες κακοὶ ἔσονται, ἦν δὲ ὑμεῖς αὐτοὶ τε παρασκευαζόμενοι φανεροὶ ἦτε ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλῆτε, εὖ ἵστε δτι ἔφονται δμῖν καὶ πειράσονται μιμεῖσθαι.

37 Ἰσως δέ τοι καὶ δίκαιον ἔστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων. Ὅμεις γάρ ἔστε στρατηγοί, ὑμεῖς ταξίαρχοι καὶ λοχαγοί καὶ δτε εἰρήνη ἦν ὑμεῖς καὶ χρήμασι καὶ τιμαῖς τούτων ἐπλεονεκτεῖτε· καὶ νῦν τοίνυν ἐπεὶ πόλεμός ἔστιν ἀξιοῦν δεῖ ὑμᾶς αὐτοὺς ἀμείνους τε τοῦ πλήθους

38 εἶναι καὶ προβούλευειν τούτων καὶ προπονεῖν, ἦν πον δέη. Καὶ νῦν πρῶτον μὲν οἷμαι ἀν ὑμᾶς μέγα ὠφελῆσαι τὸ στράτευμα, εἰ ἐπιμεληθείητε δπως ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ως τάχιστα στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀντικατασταθῶσιν. Ἀνεν γὰρ ἀρχόντων οὐδὲν ἀν οὔτε καλὸν οὔτε ἀγαθὸν γένοιτο ως μὲν συνελόντι εἰπεῖν οὐδαμοῦ, ἐν δὲ δὴ τοῖς πολεμικοῖς παντάπασιν. Ἡ μὲν γὰρ εὐταξία σώζειν δοκεῖ, ή δὲ ἀταξία πολλοὺς ἥδη ἀπολώλεκεν. Ἐπειδὰν δὲ καταστήσοθε τοὺς ἀρχοντας δσους δεῖ, ἦν καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας συλλέγητε καὶ παρα-

λοχαγοί πού μαζεύτηκαν ήταν πάνω κάτω έκατο. Καὶ θὰ ἦταν σχεδὸν μεσάνυχτα ὅταν γίνονταν αὐτά. Τότε ἀρχισε νὰ μιλάῃ ὁ Ἱερώνυμος 34 ἀπὸ τὴν Ἡλίδα, ποὺ ἦταν ὁ πιὸ ἡλικιωμένος ἀπὸ τοὺς λοχαγοὺς τοῦ Προξένου, κι εἶπε αὐτὰ ἐδῶ: «Ἐμεῖς, στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, βλέποντας τὴν τωρινὴ κατάσταση, κρίναμε σωστὸ νὰ συγκεντρωθοῦμε καὶ νὰ προσκαλέσωμε κι ἐσᾶς, γιὰ νὰ συζητήσωμε καὶ νὰ πάρωμε, ἀν μπορέσωμε, μιὰ καλὴ ἀπόφαση. Πέτε καὶ τώρα, πρόσθεσε, ἐκεῖνα ποὺ εἴπες καὶ σ' ἔμας, Ξενοφώντα».

Τότε ὁ Ξενοφῶν εἴπε τοῦτα δῶ: «Αὐτὰ βέβαια τὰ ξέρομε ὅλοι, 35 πῶς δηλαδὴ ὁ βασιλιὸς κι ὁ Τισαφέρηνς ἔχουν πιάσει ὅσους μπόρεσαν ἀπὸ μᾶς, κι εἶναι φανερὸ πῶς ἔχουν κακὰ σχέδια γιὰ τοὺς ἄλλους, ὥστε νὰ μᾶς ἔξοντάσουν, ἀν τὰ καταφέρουν. Γι' αὐτὸ νομίζω πῶς πρέπει νὰ κάνωμε τὸ καθετί, γιὰ νὰ μὴν πέσωμε ποτὲ στὰ χέρια τῶν βαρβάρων, παρὸ ἐκεῖνοι νὰ πέσουν στὰ δικά μας. Νὰ ξέρετε λοιπὸν 36 καλὰ ὅτι ἐσεῖς ποὺ εἴστε τόσοι, ὅσοι τώρα ἔχετε συγκεντρωθῆ, ἔχετε μιὰ ἔξαιρετικὴ εὐκαιρία. "Ολοι δηλαδὴ αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες ἔχουν στραμμένα τὰ μάτια τους σὲ σᾶς. Καὶ ἀν σᾶς βλέπουν στενοχωρημένους, ὅλοι θὰ φοβοῦνται, ἐνῶ, ἀν εἶναι φανερὸ πῶς ἔτοιμά-ζεστε νὰ βαδίσετε καταπάνω στοὺς ἔχθρους καὶ πῶς παρακινεῖτε καὶ τοὺς ἄλλους, νὰ ξέρετε καλὰ πῶς θὰ σᾶς ἀκολουθήσουν καὶ θὰ προσπα-θήσουν νὰ σᾶς μιμηθοῦν. "Ισως μάλιστα εἶναι σωστὸ νὰ τοὺς ξεπερ- 37 νᾶτε στὸ θάρρος. Γιατὶ ἐσεῖς εἴστε στρατηγοί, ἐσεῖς ταξίαρχοι καὶ λοχαγοί. Καὶ ὅταν ἦταν εἰρήνη, καὶ μισθοὺς καὶ τιμὲς εἴχατε περισσότερα ἀπ' αὐτούς. Καὶ τώρα λοιπὸν ποὺ εἶναι πόλεμος, πρέπει νὰ τὸ θεωρῆτε χρέος σας νὰ εἴστε ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες καὶ νὰ σκέψετε γιὰ τὸ καλό τους καὶ νὰ κοπιάζετε γιὰ χάρη τους, 38 δποτε παρουσιάζεται ἀνάγκη. Στὴν τωρινὴ περίσταση ἔχω τὴ γνώμη πῶς θὰ μπορούσατε νὰ προσφέρετε μεγάλη ἔξυπηρέτηση στὸ στρατό, ἀν φροντίζατε, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, νὰ δριστοῦν στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ στὴ θέση ἐκείνων ποὺ γάληκαν. Γιατὶ χωρὶς ἀρχηγοὺς δὲν μπορεῖ νὰ γίνην τίποτε τὸ σωστὸ ἢ τὸ ὀφέλιμο, γενικὰ, βέβαια, σὲ καμιὰ περίπτωση ἀποκλείεται ὅμως πέρα γιὰ πέρα σὲ πολεμικὲς περιόδους. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ πιστεύομε πῶς ἡ πειθαρχία σώζει, ἐνῶ ἡ ἔλλειψή της ἔχει ὀδηγήσει πολλοὺς ὡς τώρα στὴν καταστροφή. Μόλις δρίσετε 39 τοὺς ἀπαραίτητους ἀρχηγούς, νομίζω πῶς θὰ ἐνεργήσετε σὲ πολὺ κατάλληλη στιγμή, ἀν συγκεντρώσετε καὶ τοὺς ἄλλους στρατιῶτες,

35 - 44

Δεύτερη δμι-
λλα τοῦ Ξενο-
φώντα.

40 θαρρύνητε, οἷμαι ἀν νῦμᾶς πάνυ ἐν καιρῷ ποιῆσαι. Νῦν γὰρ ἵσως καὶ
νῦμεῖς αἰσθάνεσθε ως ἀθύμως μὲν ἥλθον ἐπὶ τὰ δπλα, ἀθύμως δὲ πρὸς
τὰς φυλακάς· ὅστε οὕτω γ' ἔχόντων οὐκ οἴδα ὅτι ἀν τις χρήσαιτο
41 αὐτοῖς εἴτε νυκτὸς δέοι εἴτε καὶ ἡμέρας. "Ἡν δέ τις αὐτῶν τρέψῃ τὰς
γνώμας, ως μὴ τοῦτο μόνον ἐννοῶνται τί πείσονται ἀλλὰ καὶ τί ποιή-
42 σουσι, πολὺ εὐθυμότεροι ἔσονται. Ἐπίστασθε γὰρ δὴ ὅτι οὕτε πλῆθος
ἐστιν οὕτε ἴσχυς ἡ ἐν τῷ πολέμῳ τὰς νίκας ποιοῦσα, ἀλλ' ὅπότεροι
ἀν σὺν τοῖς θεοῖς ταῖς ψυχαῖς ἐρρωμενέστεροι ἰωσιν ἐπὶ τοὺς πολε-
43 μίους, τούτους ως ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ ἀντίοι οὐ δέχονται. Ἐντεθύμημαι δ'
ἔγωγε, ὡς ἄνδρες, καὶ τοῦτο ὅτι ὅπόσοι μὲν μαστεύοντις ζῆν ἐκ παντὸς
τρόπου ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὗτοι κακῶς τε καὶ αἰσχρῶς ως ἐπὶ τὸ
πολὺ ἀποθηῆσκονσιν, ὅπόσοι δὲ τὸν μὲν θάνατον ἐγγόνιασι πᾶσι κοινὸν
εἶναι καὶ ἀναγκαῖον ἀνθρώποις, περὶ δὲ τοῦ καλῶς ἀποθηῆσκεν ἀγω-
νίζονται, τούτους δρῶ μᾶλλον πως εἰς τὸ γῆρας ἀφικονυμένους καὶ
44 ἔως ἀν ζῶσιν εὐδαιμονέστερον διάγοντας. "Α καὶ ἡμᾶς δεῖ νῦν κατα-
μαθόντας, ἐν τοιούτῳ γὰρ καιρῷ ἐσμεν, αὐτούς τε τε ἄνδρας ἀγαθοὺς
45 εἶναι καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖν. "Ο μὲν ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο.

Μετὰ δὲ τοῦτον εἶπε Χειρίσοφος· ἀλλὰ πρόσθεν μέν, ὡς Ξενο-
φῶν, τοσοῦτον μόνον σε ἐγίγνωσκον δσον ἥκονον Ἀθηναῖον εἶναι,
νῦν δὲ καὶ ἐπανῶ σε ἐφ' οἷς λέγεις τε καὶ πράττεις καὶ βουλούμην ἀν
46 ὅτι πλείστους εἶναι τοιούτους· κοινὸν γὰρ ἀν εἴη τὸ ἀγαθόν. Καὶ νῦν,
ἔφη, μὴ μέλλωμεν, ὡς ἄνδρες, ἀλλ' ἀπελθόντες ἥδη αἰρεῖσθε οἱ δεό-
μενοι ἀρχοντας, καὶ ἐλόμενοι ἥκετε εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου
καὶ τοὺς αἰρεθέντας ἄργετε· ἔπειτ' ἐκεῖ συγκαλοῦμεν τοὺς ἄλλους
47 στρατιώτας. Παρέστω δὲ ἡμῖν, ἔφη, καὶ Τολμίδης ὁ κῆρος. Καὶ ἀμα
ταῦτ' εἰπὼν ἀνέστη, ως μὴ μέλλοιτο ἀλλὰ περαιώνοιτο τὰ δέοντα. Ἐκ
τούτου ἥρεθησαν ἀρχοντες ἀντὶ μὲν Κλεάροχον Τιμασίων Δαρδανεύς,
ἀντὶ δὲ Σωκράτους Ξανθικλῆς Ἀχαιός, ἀντὶ δὲ Ἀγίου Κλεάνω
Ἀρκάς, ἀντὶ δὲ Μένωνος Φιλήσιος Ἀχαιός, ἀντὶ δὲ Προξένου Ξενο-
φῶν Ἀθηναῖος.

γιὰ νὰ τοὺς δῶσετε θάρρος. Γιατὶ τώρα κι ἐσεῖς, πιστεύω, καταλαβαί- 40
νετε πῶς ἡρθαν στὸ στρατόπεδο πολὺ ἀνόρεχτα, χωρὶς διάθεση πῆγμαν
νὰ φυλάξουν καὶ σκοποί. "Ἐτσι σὲ τέτοια κατάσταση ποὺ βρίσκονται,
δὲν ξέρω ἂν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ νύχτα ἢ
μέρα, σὲ ὥρα ἀνάγκης. "Αν ὅμως κάποιος τοὺς ἀλλάξῃ ἰδέες καὶ τοὺς 41
κάνην νὰ σκέφτωνται ὅτι μονάχα τί ὑπάρχει κίνδυνος νὰ πάθουν, ἀλλὰ
καὶ τί μποροῦν νὰ κάνουν, τότε θὰ ἀποκτήσουν πολὺ μεγαλύτερη διά-
θεση. Ξέρετε, βέβαια, πῶς τὴ νίκη στὸν πόλεμο δὲν τῇ δίνει οὔτε ὁ 42
ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν οὔτε ἡ δύναμη, παφὰ ὅποιοι μὲ τὴ βοήθεια
τῶν θεῶν βαδίζουν ἐνάντια στοὺς ἔχθρους μὲ πιὸ θαρραλέες ψυχές,
τὴν ἐπίθεση αὐτῶν συνήθως δὲν μποροῦν ν' ἀντέξουν οἱ ἀντίπαλοι.
Καὶ ἐγὼ τουλάχιστο, φίλοι μου, ἔχω ὑπὸ δύψη μου πῶς ὅσοι ἀγωνίζονται 43
νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τοὺς μὲ κάθε τρόπο στοὺς πολέμους, αὐτοὶ πολὺ¹
συγχὰ πεθαίνουν ἀνανδρα καὶ ἀδόξα. "Αντίθετα, ὅσοι καταλαβαίνουν
πῶς ὁ θάνατος εἶναι κοινὸς καὶ ἀναπότρεπτος γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους
καὶ ἀγωνίζονται νὰ βροῦν ἔνα δοξασμένο θάνατο, βλέπω πῶς αὐτοὶ²
συνηθέστερα φτάνουν στὰ γεράματα καὶ πῶς ὅσο ζοῦν περνοῦν πιὸ
εύτυχισμένη ζωὴ. Αὐτὰ πρέπει τώρα κι ἐμεῖς νὰ τὰ βάλωμε καλὸ 44
στὸ μυαλό μας, γιατὶ βρισκόμαστε σὲ τέτοια κρίσιμη περίσταση, καὶ
νὰ φανοῦμε κι οἱ ἕδιοι παλικάρια καὶ τοὺς ἀλλούς νὰ παρακινήσωμε.
Αὐτὰ εἴπε ὁ Ξενοφῶν καὶ σταμάτησε. "Τοστερὸς ἀπὸ αὐτὸν ὁ Χειρίσιοφος 45
εἶπε: «Πρωτύτερα, Ξενοφώντα, δὲν ἤξερα γιὰ σένα παρὰ μονάχα
αὐτὸ ποὺ ἀκούα, δηλαδὴ πῶς εἰσαι Ἀθηναῖος. Τώρα ὅμως σὲ ἐπαινῶ
γιὰ τὰ λόγια σου καὶ τὶς πράξεις σου καὶ θὰ ἤθελα νὰ ὑπάρχουν, ὅσο
γίνεται, πιὸ πολλοὶ σὰν καὶ σένα. Γιατὶ αὐτὸ θὰ ἤταν καλὸ γιὰ ὅλους.
Καὶ τώρα, φίλοι μου, πρόσθεσε, ἀς μήν καθυστεροῦμε, παφὰ πηγαίνετε 46
νὰ διαλέξετε ἀρχηγούς, ὅσοι χρειάζεστε. "Τοστερὸς ἀπὸ τὴν ἐκλογή,
ἐλᾶτε στὴ μέση τοῦ στρατοπέδου, φέροντας καὶ τοὺς ἐκλεγμένους,
καὶ κατόπι θὰ συγκεντρώσωμε ἐκεῖ τοὺς ἀλλούς στρατιῶτες. Νὰ βρί-
σκεται ὅμως κοντά μας καὶ ὁ Τολμίδης ὁ κήρυκας». Μόλις τὰ εἶπε 47
αὐτά, σηκώθηκε, γιὰ νὰ μὴ βραδύνουν, ἀλλὰ νὰ τελειώνουν ὅσα ἔπρεπε
νὰ γίνουν. Τότε, διάλεξαν ἀρχηγούς στὴ θέση τοῦ Κλέαρχου τὸν Τιμα-
σίωνα ἀπὸ τὴ Δάρδανο, στὴ θέση τοῦ Σωκράτη τὸν Ξανθικλῆ τὸν
Ἀχαιό, στὴ θέση τοῦ Ἀγία τὸν Κλεάνορα τὸν Ἀρκάδα, στὴ θέση
τοῦ Μένωνα τὸ Φιλήσιο τὸν Ἀγαιὸ καὶ στὴ θέση τοῦ Πρόξενου τὸν
Ξενοφώντα τὸν Ἀθηναῖο.

45-47

'Ἐκλογὴ νέων
στρατηγῶν.'

- 1 Ἐπεὶ δὲ ἥρητο, ἡμέρα τε σχεδὸν ὑπέφαινε καὶ εἰς τὸ μέσον ἦκον
οἱ ἄρχοντες, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς προφυλακὰς καταστήσαντας συγκαλεῖν
τοὺς στρατιώτας. Ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται συνῆλθον, ἀνέστη
2 πρῶτος μὲν Χειρίσοφος δὲ Λακεδαιμόνιος καὶ ἔλεξεν ὅδε· Ἀνδρες
στρατιῶται, χαλεπὰ μὲν τὰ παρόντα, διπότε ἀνδρῶν στρατηγῶν τοι-
ούτων στερβόμεθα καὶ λοχαγῶν καὶ στρατιῶτῶν, πρὸς δὲ ἔτι καὶ οἱ
3 ἀμφὶ Ἀριαῖον οἱ πρόσθεν σύμμαχοι ὅντες προθεδώκασιν ἡμᾶς· ὅμως
δὲ δεῖ ἐκ τῶν παρόντων ἄνδρας ἀγαθοὺς τελέθειν καὶ μὴ ὑφίεσθαι,
ἀλλὰ πειρᾶσθαι ὅπως ἦν μὲν δυνάμεθα καλῶς νικῶντες σωζόμεθα·
εἰ δὲ μή, ἀλλὰ καλῶς γε ἀποθηγῆσκωμεν, ὑποχείριοι δὲ μηδέποτε γενώ-
μεθα ζῶντες τοῖς πολεμίοις. Οἴομαι γὰρ ἀν ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν οἷα
4 τοὺς ἔχθροντος οἱ θεοὶ ποιήσειαν. Ἐπὶ τούτῳ Κλεάνωρ δὲ Ορχομένιος
ἀνέστη καὶ ἔλεξεν ὅδε· ἀλλ' ὁρᾶτε μέν, ὡς ἀνδρες, τὴν βασιλέως
ἔπιορκιαν καὶ ἀσέβειαν, ὁρᾶτε δὲ τὴν Τισσαφέροντος ἀπιστίαν, ὅστις
λέγων ὡς γείτων τε εἶη τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ πλείστον ἀν ποιήσαιτο
σῶσαι ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτὸς δύμασας ἡμῖν, αὐτὸς δεξιὰς δούς,
αὐτὸς ἔξαπατήσας συνέλαβε τοὺς στρατηγούς, καὶ οὐδὲ Δία ξένιον
ἡδέσθη, ἀλλὰ Κλεάρχω καὶ διμοτράπεζος γενόμενος αὐτοῖς τούτοις
5 ἔξαπατήσας τοὺς ἄνδρας ἀπολώλεκεν. Ἀριαῖος δέ, διν ἡμεῖς ἥθελομεν
βασιλέα καθιστάναι, καὶ ἐδώκαμεν καὶ ἐλάβομεν πιστὰ μὴ προδώσειν
ἀλλήλους, καὶ οὗτος οὕτε τοὺς θεοὺς δείσας οὕτε Κύρον τεθηκότα
αἰδεσθείς, τιμώμενος μάλιστα ὑπὸ Κύρου ζῶντος, νῦν πρὸς τοὺς
ἐκείνουν ἔχθιστους ἀποστάς ἡμᾶς τοὺς Κύρου φίλους πακῶς ποιεῖν
6 πειρᾶται. Ἀλλὰ τούτους μὲν οἱ θεοὶ ἀποτείσαιντο· ἡμᾶς δὲ δεῖ ταῦτα
ὅρῶντας μήποτε ἔξαπατηθῆναι ἔτι ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ μαχομένους
ὡς ἀν δυνάμεθα κράτιστα τοῦτο δέ, τι ἀν δοκῇ τοῖς θεοῖς πάσχειν.
7 Ἐκ τούτου Ξενοφῶν ἀνίσταται ἐσταλμένος ἐπὶ πόλεμον ὡς ἐδύ-

**ΤΟ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑ ΑΚΟΥΕΙ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ
ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΝΕΙ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ**

“Οταν εἶχε γίνει ἡ ἐκλογή, τὴν ὥρα ποὺ ἀρχιζε σχεδὸν νὰ ἔημε-
ρώνη, ἔφτασαν οἱ ἀρχηγοὶ στὴ μέση τοῦ στρατοπέδου καὶ ἀποφάσι-
σαν νὰ τοποθετήσουν προφυλακὲς καὶ νὰ συγκεντρώσουν τοὺς στρα-
τιῶτες. Μόλις μαζεύτηκαν οἱ στρατιῶτες, σηκώθηκε πρῶτος ὁ Χει-
ρίσσοφος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ εἶπε αὐτὰ ἐδῶ: «Στρατιῶτες, οἱ τωρινὲς 1
στιγμὲς εἶναι δύσκολες, ἀφοῦ στερηθήκαμε τέτοιους στρατηγοὺς καὶ
λοχαγούς καὶ στρατιῶτες. Ἀκόμα καὶ ὁ Ἀριαῖος μὲ τὸ στρατὸ του
μᾶς ἔχουν προδώσει, αὐτοὶ ποὺ ἦταν πρωτύτερα σύμμαχοί μας. Πρέ- 3
πει ὅμως μέσα στὶς συνθῆκες ποὺ βρισκόμαστε νὰ φανοῦμε γενναῖοι
ἄντρες καὶ νὰ μὴ φοβηθοῦμε, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσωμε νὰ γλιτώσωμε,
ὅτι μποροῦμε, μὲ μιὰ νίκη ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ τιμή. Ἀλλιώτικα, νὰ
πεθάνωμε τουλάχιστο δόξασμένοι, καὶ νὰ μὴν πέσωμε ποτὲ ζωντανοὶ
στὰ χέρια τῶν ἔχθρων. Γιατὶ νομίζω πώς τότε θὰ παθαίναμε τέτοιες
συμφορές, ποὺ μακάρι νὰ τὶς ἔστελναν οἱ θεοὶ στοὺς ἔχθρούς μας».

“Τοστέρ” ἀπ’ αὐτὸν σηκώθηκε ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομένιος καὶ μίλησε 4
ἔτσι: «Βλέπετε, στρατιῶτες, τοὺς ψεύτικους ὄρκους καὶ τὴν ἀσέβεια
τοῦ βασιλιά. Βλέπετε καὶ τὴν ἀπίστια τοῦ Τισσαφέρνη· τοῦτος μᾶς
ἔλεγε πώς ἡ χώρα του εἶναι γειτονικὴ μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ γ’ αὐτὸ
θὰ φρόντιζε πάρα πολὺ νὰ μᾶς σώσῃ, κι ὑστερα μᾶς ὄρκιστηκε ὁ Ἰδιος,
δίνοντάς μας τὸ δεξί του χέρι. Μὰ ὁ Ἰδιος μὲ ἀπάτη ἔπιασε τοὺς στρα-
τηγούς καὶ δὲν σεβάστηκε τὸ Δία ποὺ προστατεύει τοὺς ξένους, παρὰ
ἀφοῦ ἔφαγε πρῶτα σ’ ἔνα τραπέζι μὲ τὸν Κλέαρχο, ὑστερα μὲ πανουργίες
ἔξαπάτησε τοὺς ἄντρες καὶ τοὺς σκότωσε. Κι ὁ Ἀριαῖος, ποὺ ἐμεῖς 5
θέλαμε νὰ τὸν κάνωμε βασιλιά, καὶ μὲ ὄρκους ἐγγυηθήκαμε πώς δὲν θὰ
προδώσῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλο, οὕτε τοὺς θεοὺς φοβήθηκε κι αὐτὸς οὔτε
τὸν πεθαμένο Κύρο σεβάστηκε, παρ’ ὅλο ποὺ ἐκεῖνος τὸν τιμοῦσε
ὑπερβολικά, ὅσο βρισκόταν στὴ ζωή. Τώρα ἔφυγε ἀπὸ κοντά μας καὶ
πῆγε μὲ τοὺς μεγαλύτερους ἔχθρους τοῦ Κύρου, ἐνῶ ἐμᾶς, τοὺς φίλους
του, ζητάει τρόπο νὰ μᾶς καταστρέψῃ. Μὰ αὐτοὺς μακάρι νὰ τοὺς τι- 6
μωρήσουν οἱ θεοί. Ἐμεῖς ὅμως πρέπει, ἀφοῦ τὰ βλέπομε αὐτά, νὰ
μὴν ξεγελαστοῦμε ποτὲ πιὰ ἀπὸ αὐτούς, παρὰ νὰ πολεμήσωμε ὅσο
μποροῦμε πιὸ παλικαρίσια καὶ νὰ πάθωμε ἐκεῖνο ποὺ ἀρέσει στοὺς
θεούς».

“Τοστερα σηκώνεται ὁ Ξενοφῶν, ὁ πλισμένος γιὰ μάχη, ὅσο μπο-

1 ΚΕΦ. 2

1 - 3
‘Ομιλία τοῦ.
Χειρίσσοφον
στὸ στρατό.

4 - 6
‘Ομιλία τοῦ.
Κλεάνωρα.

7 - 32
‘Ομιλία τοῦ
Ξενοφῶντα.

νατο κάλλιστα, νομίζων, εἴτε νίκην διδοῖεν οἱ θεοί, τὸν κάλλιστον κόσμον τῷ νικᾶν πρέπειν, εἴτε τελευτῶν δέοι, δρθῶς ἔχειν τῶν καλλίστων ἕαντὸν ἀξιώσαντα ἐν τούτοις τῆς τελευτῆς τυγχάνειν· τοῦ λόγου

8 δὴ ἥρχετο ὅδε· τὴν μὲν τῶν βαρβάρων ἐπιορκίαν τε καὶ ἀπιστίαν λέγει μὲν Κλεάνωρ, ἐπίστασθε δὲ καὶ νῦν, οἶμαι. Εἰ μὲν οὖν βουλόμεθα πάλιν αὐτοῖς διὰ φιλίας λέναι, ἀνάγκη νῦν πολλὴν ἀθυμίαν ἔχειν, δρῶντας καὶ τὸν στρατηγούς, οὐδὲ πιστεως αὐτοῖς ἕαντοὺς ἐνεχείρισαν, οἷα πεπόνθασιν· εἰ μέντοι διανοούμεθα σὺν τοῖς δηλοῖς ὃν τε πεποιήκασι δίκην ἐπιθεῖναι αὐτοῖς καὶ τὸ λοιπὸν διὰ παντὸς πολέμου αὐτοῖς λέναι, σὺν τοῖς θεοῖς πολλαὶ νῦν καὶ καλαὶ ἐλπίδες εἰσὶ σωτηρίας.

9 Τοῦτο δὲ λέγοντος αὐτοῦ πτάρωνται τις· ἀκούσαντες δ' οἱ στρατιῶται πάντες μιᾶς δρμῇ προσεκύνησαν τὸν θεόν, καὶ δὲ Ξενοφῶν εἰπε· δοκεῖ μοι, ὃ ἄνδρες, ἐπεὶ περὶ σωτηρίας νῦν λεγόντων οἰωνὸς τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος ἐφάνη, εὔξασθαι τῷ θεῷ τούτῳ θύσειν σωτήρια δύον ἀν πρῶτον εἰς φιλίαν χώραν ἀφικώμεθα, συνεπεύξασθαι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς θύσειν κατὰ δύναμιν. Καὶ δτῷ δοκεῖ ταῦτ', ἔφη, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. Καὶ ἀνέτειναν ἀπαντες. Ἐκ τούτου ηὔξαντο καὶ ἐπιαάνισαν. Ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς εἶχεν, ἥρχετο πάλιν ὅδε.

10 Ἐτύγχανον λέγων δτι πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐλπίδες νῦν εἰεν σωτηρίας. Πρῶτον μὲν γὰρ νῦν μὲν ἐμπεδοῦμεν τὸν τῶν θεῶν δρκονος, οἱ δὲ πολέμιοι ἐπιωρκήσασι τε καὶ τὰς σπουδὰς παρὰ τὸν δρκονος λελύκασιν. Οὕτω δὲ ἔχόντων εἰκὸς τοῖς μὲν πολεμίοις ἐναντίον εἶναι τὸν θεούς, νῦν δὲ συμμάχους, οἵπερ ἵνανοι εἰσι καὶ τὸν μεγάλους ταχὺ μικροὺς ποιεῖν καὶ τὸν μικροὺς κανὸν ἐν δεινοῖς ὅσι σφέσιν εὐπετεῖς, 11 δταν βούλωνται. Ἐπειτα δὲ ἀναμνήσω γὰρ νῦν καὶ τὸν τῶν προγόνων τῶν νῆμετέρων κινδύνους, ἵνα εἰδῆτε ὡς ἀγαθοῖς τε νῦν προσήκει εἶναι σφέζονται τε σὺν τοῖς θεοῖς καὶ ἐκ πάντων δεινῶν οἱ ἀγαθοί. Ἐλθόντων μὲν γὰρ Περσῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς παμπληθεῖ στόλῳ ὡς ἀφα-

ροῦσε πιὸ δύμορφα. Καὶ τοῦτο γιατὶ νόμιζε πώς, ὃν οἱ θεοὶ δώσουν τὴν νίκην, ὁ ὥραιότερος στολισμὸς ταιριάζει στὸ νικητή. Ἀν πάλι χρειαζόταν νὰ πεθάνῃ, ἥταν δρόθι νὰ θεωρήσῃ τὸν ἔαυτό του πὼς ἀξιζεῖ νὰ στολιστῇ ὥραιότατα καὶ νὰ βρῆ τὸ θάνατο μέσα σ' αὐτὸν τὸ στολισμό. Ἀρχισε λοιπὸν νὰ μιλάγῃ ἔτσι: «Τοὺς ψεύτικους δρκους τῶν βαρβάρων 8 καὶ τὴν ἀπιστία τους σᾶς τὰ ἔχει ἀναπτύξει ὁ Κλεάνωρ, νομίζω δόμως πὼς τὰ ἔξερετε κι ἐσεῖς. Ἀν λοιπὸν ἐπιμένωμε νὰ ἔσανασυνεννοηθοῦμε φιλικὰ μαζὶ τους, σημαίνει ὅτι ἔχομε χάσει ἐντελῶς τὸ θάρρος μας, τὴν στιγμὴ ποὺ βλέπομε τὰ δόσα ἔπαθαν οἱ στρατηγοὶ μας, ὅταν τοὺς ἐμπιστεύτηκαν τὸν ἔαυτό τους βασισμένοι στὰ λόγια τους. Ἀν δόμως ἔχωμε στὸ νοῦ μας μὲ τὰ ὅπλα στὰ χέρια νὰ τοὺς τιμωρήσωμε γιὰ δόσα μᾶς ἔχουν κάνει, καὶ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ τοὺς πολεμοῦμε μὲ κάθε τρόπο, τότε θὰ ἔχωμε πολλὲς καὶ βάσιμες ἐλπίδες νὰ σωθοῦμε, μὲ τὴν βοήθεια τῶν θεῶν». Τὴν ὥρα ποὺ τὰ ἔλεγε αὐτά, φταρνίζεται καὶ 9 ποιος. Οἱ στρατιῶτες, μόλις ἀκουσαν τὸ φτάρνισμα, ὅλοι μὲ τὴν ἔδια διάθεση προσευχήθηκαν στὸ θεό, καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε: «Ἄφοῦ τὴν στιγμὴ ποὺ μιλούσαμε γιὰ τὴν σωτηρία μας, παρουσιάστηκε αὐτὸν τὸ καλὸ σημάδι, σταλμένο ἀπὸ τὸ Δία τὸ σωτήρα, νομίζω, στρατιῶτες, πὼς πρέπει νὰ τάξωμε σ' αὐτὸν τὸ θεὸν πὼς θὰ τοὺς προσφέρωμε θυσίες εὐχαριστήριες γιὰ τὴν διάσωσή μας, σὲ ὅποιαςδήποτε φιλικὴ χώρα πρωτοπᾶμε. Νὰ τάξωμε ἀκόμα πὼς θὰ θυσιάσωμε καὶ στοὺς ἄλλους θεούς, ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις μας». Ὁποιος συμφωνεῖ μ' αὐτά, εἶπε, νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι. «Ολοὶ σήκωσαν τὰ χέρια τους. «Τοτερός ἀπὸ αὐτὸν προσευχήθηκαν κι ἔψαλαν τὸν παιάνα. Καὶ ὅταν ἐκπληρώσαν τὸ χρέος τους πρὸς τοὺς θεούς, ὁ Ξενοφῶν ἔσανε τὸ λόγο του καὶ μίλησε ἔτσι: «Ἐλεγα 10 πρωτύτερα πὼς ἔχομε πολλὲς καὶ βάσιμες ἐλπίδες νὰ σωθοῦμε. Γιατὶ πρῶτα πρῶτα, ἐμεῖς φυλᾶμε τοὺς δρκους τῶν θεῶν, ἐνῶ οἱ ἔχθροὶ καὶ τοὺς δρκους ἔχουν πατήσει καί, ἀντίθετα πρὸς αὐτούς, ἔχουν παραβιάσει τὶς συμφωνίες. Ἀφοῦ ἔτσι εἴναι τὰ πράγματα, οἱ θεοὶ φυσικὰ θὰ εἴναι ἔχθροὶ στοὺς ἀντιπάλους μας καὶ σύμμαχοι δικοί μας. Αὐτοὶ ἔχουν τὴν δύναμην καὶ τοὺς μεγάλους νὰ τοὺς κάνουν γρήγορα μικρούς καὶ τοὺς μικρούς, ὅταν βρίσκωνται σὲ κρίσιμες στιγμές, νὰ τοὺς σώζουν εὔκολα, φτάνει νὰ τὸ θέλουν. «Τοτερά θὰ σᾶς θυμίσω καὶ 11 τοὺς κινδύνους ποὺ πέρασαν οἱ πρόγονοί μας, γιὰ νὰ ἔσερετε πὼς σᾶς ταιριάζει νὰ εἰστε γενναῖοι καὶ πὼς οἱ γενναῖοι σώζονται μὲ τὴν βοήθεια τῶν θεῶν καὶ ἀπὸ τρομερούς κινδύνους. «Οταν ἥρθαν δηλαδὴ οἱ

νιούντων τὰς Ἀθήνας, ὑποστῆναι αὐτοὶ Ἀθηναῖοι τολμήσαντες ἐν
 12 κησαν αὐτούς. Καὶ εὑξάμενοι τῇ Ἀρτέμιδι διπόσους κατακάνοιεν τῶν
 πολεμίων τοσαύτας χιμαίρας καταβύσειν τῇ θεῷ, ἐπεὶ οὐκ εἰχον ἴκα-
 νάς εὐδεῖν, ἔδοξεν αὐτοῖς κατ' ἐνιαυτὸν πεντακοσίας θύειν, καὶ ἔτι νῦν
 13 ἀποθύουσιν. Ἐπειτα δὲ Ξέρξης ὅστερον ἀγείρας τὴν ἀναρρίθμητον
 στρατιὰν ἥλθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τότε ἐνίκων οἱ ἡμέτεροι πρό-
 γονοι τοὺς τούτων προγόνους καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Ὡν
 ἔστι μὲν τεκμήρια δρᾶν τὰ τρόπαια, μέγιστον δὲ μαρτύριον ἡ ἐλευ-
 θερία τῶν πόλεων ἐν αἷς ὑμεῖς ἐγένεσθε καὶ ἐτράφητε· οὐδένα γὰρ ἄν-
 θρωπον δεσπότην, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖτε. Τοιούτων μέν ἔστε
 προγόνων.

14 Οὐ μὲν δὴ τοῦτο γε ἐρῶ ὡς ὑμεῖς καταισχύνετε αὐτούς· ἀλλ' οὕπω
 πολλαὶ ἡμέραι ἀφ' οὗ ἀντιταξάμενοι τούτοις τοῖς ἐκείνων ἐκγόνοις
 15 πολλατλασίους ὑμῶν αὐτῶν ἐνικᾶτε σὸν τοῖς θεοῖς. Καὶ τότε μὲν δὴ
 περὶ τῆς Κύρου βασιλείας ἀνδρες ἦτε ἀγαθοί· νῦν δὲ διπότε περὶ τῆς
 ὑμετέρας σωτηρίας δ' ἀγών ἔστι, πολὺ δίπον ὑμᾶς προσήκει καὶ ἀμελ-
 16 νονας καὶ προθυμοτέρους εἶναι. Ἀλλὰ μὴν καὶ θαρραλεωτέρους νῦν
 πρέπει εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους. Τότε μὲν γὰρ ἄπειροι ὄντες αὐτῶν,
 τὸ δὲ πλῆθος ἀμετρον δρῶντες, δῆμος ἐτολμήσατε σὸν τῷ πατρῷ φρονήματι
 λέναι εἰς αὐτούς· νῦν δὲ διπότε καὶ πεῖραν ἥδη ἔχετε αὐτῶν
 δῆτι οὐ θέλοντες καὶ πολλαπλάσιοι ὄντες [μὴ] δέχεσθαι ὑμᾶς, τί ἔτι
 νῦν προσήκει τούτους φρονεῖσθαι;

17 Μηδὲ μέντοι τοῦτο μεῖνον δόξῃτε ἔχειν, δῆτι οἱ Ἀριαίον πρόσθεν
 σὸν ἡμῖν ταττόμενοι νῦν ἀφεστήκασιν. Ἐτι γὰρ οὗτοι κακίονές εἰσι
 τῶν ὑφ' ἡμῶν ἡττημένων· ἔφυγον γοῦν πρὸς ἐκείνους καταλιπόντες
 ἡμᾶς. Τοὺς δὲ θέλοντας φυγῆς ἀρχεῖν πολὺ κρείττον σὸν τοῖς πολε-
 18 μίοις ταττομένους ἦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τάξει δρᾶν. Εἰ δέ τις ὑμῶν ἀθυμεῖ
 δῆτι ἡμῖν μὲν οὐκ εἰσὶν ἵπτεῖς, τοῖς δὲ πολεμίοις πολλοὶ πάρεισιν, ἐνθυ-
 μήθητε δῆτι οἱ μόριοι ἵπτεῖς οὐδὲν ἀλλο ἢ μόριοι εἰσιν ἀνθρωποι· ὑπὸ
 μὲν γὰρ ἵππουν ἐν μάχῃ οὐδεὶς πώποτε οὔτε δηχθεὶς οὔτε λακτισθεὶς

Πέρσες κι ἔκεινοι ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσαν μὲ πάρα πολὺ μεγάλο στρατὸ γιὰ νὰ καταστρέψουν τὴν Ἀθήνα, μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι τόλμησαν νὰ τοὺς ἀντισταθοῦν καὶ τοὺς νίκησαν. Εἶχαν τάξει τότε στὴ θεὰ 12 Ἀρτέμιδα πὼς ὅσους ἔχθροὺς σκοτώσουν, τόσα χρονιάρικα γίδια θὰ τῆς θυσιάσουν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μποροῦσαν νὰ βροῦν ἀρκετά, ἀποφάσισαν νὰ θυσιάζουν κάθε χρόνο πεντακόσια. Καὶ συνεχίζουν νὰ κάνουν αὐτὴ τὴ θυσία ἀκόμα καὶ σήμερα. Ἀργότερα, ὅταν ὁ 13 Ξέρκης συγκέντρωσε ἔκεινο τὸν ἀμέτρητο στρατὸ καὶ βάδισε ἐνάντια στὴν Ἑλλάδα, καὶ τότε οἱ πρόγονοί μας νίκησαν τοὺς δικούς τους καὶ στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα. Ἀπόδειξῃ γι' αὐτὲς τὶς νίκες εἶναι τὰ τρόπαια ποὺ βλέπομε, μὰ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξῃ εἶναι ἡ ἐλευθερία τῶν πόλεων, ὅπου ἐσεῖς γεννηθήκατε καὶ ἀνατραφήκατε. Γιατὶ κανέναν ἄνθρωπο δὲν ἔχετε κυρίαρχο καὶ δὲν λατρεύετε ἄλλον, παρὰ μονάχα τοὺς θεούς. Ἀπὸ τέτοιους προγόνους κατάγεστε. Δὲν θέλω 14 νὰ πῶ μ' αὐτὰ πὼς ἐσεῖς τοὺς ντροπιάζετε, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες ἀντιμετωπίσατε τοὺς ἀπογόνους ἔκεινων τῶν Περσῶν καὶ τοὺς νικήσατε μὲ τὴ θοήθεια τῶν θεῶν, παρ' ὅλο ποὺ ἤταν πολὺ περισσότεροί σας. Καὶ ἀφοῦ φαινόσασταν γενναῖοι τότε ποὺ πολεμούσατε νὰ κάνετε 15 τὸν Κύρο βασιλιά, τώρα, ποὺ ἀγωνίζεστε γιὰ τὴ δική σας σωτηρία, ταιριάζει νὰ εἰστε πολὺ γενναιότεροι καὶ προθυμότεροι. Μὰ τούτη τὴ φορὰ 16 πρέπει νὰ ἔχετε καὶ μεγαλύτερη τόλμη ἀπέναντι στοὺς ἔχθρούς. Γιατὶ τότε, παρ' ὅλο ποὺ δὲν τοὺς εἴχατε δοκιμάσει καὶ βλέπατε πὼς ἤταν ἀμέτρητοι, ὅμως πήρατε τὸ θάρρος νὰ βαδίσετε καταπάνω τους μὲ τὴν πατροπαράδοτη παλικαριά. Καὶ τώρα ποὺ τοὺς ἔχετε δοκιμάσει καὶ ξέρετε πὼς δὲν θέλουν νὰ σᾶς ἀντιστέκωνται, παρ' ὅλο ποὺ εἶναι πολὺ περισσότεροί σας, ποιὸς λόγος ὑπάρχει πιὰ νὰ τοὺς φοβᾶστε; Οὔτε ὅμως γι' αὐτὸν νὰ νομίζετε πὼς ὑστερεῖτε, ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ 17 στρατιῶτες τοῦ Ἀριαίου, ποὺ ἤταν πρωτύτερα μαζί μας, τώρα ἔφυγαν ἀπὸ μᾶς καὶ πῆγαν μὲ τοὺς ἔχθρούς. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι ἀκόμα πιὸ δειλοὶ ἀπὸ τοὺς νικημένους ἀντιπάλους μας, κι ἔτσι πῆγαν μὲ κείνους κι ἀφησαν ἐμᾶς. Μὰ ὅσους ἔχουν τὴ διάθεση νὰ τὸ βάζουν πρῶτοι στὰ πόδια, εἶναι πολὺ προτιμότερο νὰ τοὺς βλέπωμε στὴν παράταξη τῶν ἔχθρῶν παρὰ στὴ δική μας. ¹⁸ Αν πάλι κάποιος ἀπὸ σᾶς στενοχωριέται ποὺ ἐμεῖς δὲν ἔχομε ἴππικό, ἐνῶ οἱ ἔχθροὶ ἔχουν πολύ, νὰ σκεφτῆτε πὼς οἱ δέκα χιλιάδες ἴππεῖς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ δέκα χιλιάδες ἄνθρωποι. Γιατὶ ποτὲ ὡς τώρα στὴ μάχη δὲν σκοτώθηκε κανένας ἀπὸ

ἀπέθανεν, οἱ δὲ ἀνδρες εἰσὶν οἱ ποιοῦντες ὅτι ἀν ἐν ταῖς μάχαις γίγνηται.

19 Οὐκοῦν τῶν ἵππων πολὺ ἡμεῖς ἐπ' ἀσφαλεστέρουν ὀχήματός ἐσμεν· οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἵππων κρέμανται φοβούμενοι οὐχ ἡμᾶς μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ καταπεσεῖν· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ γῆς βεβηκότες πολὺ μὲν ἰσχυρότερον παίσομεν, ἢν τις προσίη, πολὺ δὲ μᾶλλον ὅτου ἀν βουλώμεθα τεντόμεθα. Ἐνὶ δὲ μόνῳ προέχονσιν οἱ ἵππεῖς ἡμᾶς· φεύγειν αὐτοῖς ἀσφαλέστερον ἐστιν ἢ ἡμῖν.

20 Εἰ δὲ δὴ τὰς μὲν μάχας θαρρεῖτε, ὅτι δὲ οὐκέτι ὑμῖν Τισσαφέρνης ἡγήσεται οὐδὲ βασιλεὺς ἀγορὰν παρέξει, τοῦτο ἄχθεσθε, σκέψασθε πότερον κρείττον Τισσαφέρνην ἡγεμόνα ἔχειν, δις ἐπιβούλευντων ἡμῖν φανερός ἐστιν, ἢ οὓς ἀν ἡμεῖς ἀνδρας λαβόντες ἡγεῖσθαι κελεύωμεν, οἱ εἰσονται ὅτι, ἢν τι περὶ ἡμᾶς ἀμαρτάνωσι, περὶ τὰς ἑαυτῶν 21 ψυχὰς καὶ σώματα ἀμαρτήσονται. Τὰ δὲ ἐπιτίθεια πότερον ὀνεῖσθαι κρείττον ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἡς οὗτοι παρεῖχον μικρὰ μέτρα πολλοῦ ἀργυρίου, μηδὲ τοῦτο ἔτι ἔχοντας, ἢ αὐτοὺς λαμβάνειν, ἣνπερ κρατῶμεν, μέτρῳ χρωμένους διπόσῳ ἀν ἔκαστος βούληται.

22 Εἰ δὲ ταῦτα μὲν γιγνώσκετε ὅτι κρείττονα, τοὺς δὲ ποταμοὺς ἄπορον νομίζετε εἶναι καὶ μεγάλως ἡγεῖσθε ἔξαπατηθῆναι διαβάντες, σκέψασθε εἰ ἄρα τοῦτο καὶ μωρότατον πεποιήκασιν οἱ βάρβαροι. Πάντες γὰρ ποταμοί, ἢν καὶ πρόσω τῶν πηγῶν ἄποροι ὦσι, προσιοῦσι πρὸς τὰς πηγὰς διαβατοὶ γίγνονται οὐδὲ τὸ γόνυ βρέχοντες.

23 Εἰ δὲ μήθ' οἱ ποταμοὶ διήσοντιν ἡγεμών τε μηδεὶς ἡμῖν φανεῖται, οὐδὲ ὡς ἡμῖν γε ἀθυμητέον. Ἐπιστάμεθα γὰρ Μυσούς, οὓς οὐκ ἡμῶν φαίημεν βελτίους εἶναι, δτι ἐν τῇ βασιλέως χώρᾳ πολλάς τε καὶ εὐδαίμονας καὶ μεγάλας πόλεις οἰκοῦσιν, ἐπιστάμεθα δὲ Πισίδας ὡσαύτως, Λυκάονας δὲ καὶ αὐτοὶ εἰδομεν ὅτι ἐν τοῖς πεδίοις τὰ ἐργα 24 μνὰ καταλαβόντες τὴν τούτων χώραν καρποῦνται καὶ ἡμᾶς δὲ ἀν

δάγκωμα ἡ ἀπὸ κλωτσιὰ ἀλόγου, παρὰ οἱ στρατιῶτες εἰναι ἐκεῖνοι ποὺ κατορθώνουν ὅ,τι γίνεται στὶς μάχες. Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα, ἐμεῖς 19 βρισκόμαστε σὲ πολὺ σταθερώτερο δχημα ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς. Γιατὶ ἐκεῖνοι εἰναι κρεμασμένοι πάνω σὲ ἄλογα καὶ φοβοῦνται δχι μονάχα ἐμᾶς, ἀλλὰ καὶ μήπως πέσουν κάτω. Ἐνῶ ἐμεῖς, ποὺ βαδίζουμε πάνω στὴ γῆ, πολὺ δυνατότερα θὰ χτυπήσωμε δποιον μᾶς ζυγώσῃ καὶ πολὺ εὐκολώτερα θὰ πετύχωμε δποιον θέλομε. Μονάχα σ' ἔνα πράγμα εἰναι ἀνώτεροι μας οἱ ἵππεῖς, στὸ ὅτι αὐτὸι μποροῦν νὰ φεύγουν μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια ἀπὸ μᾶς. ²⁰ "Αν πάλι ἔχετε θάρρος στὶς μάχες, στενοχωριέστε ὅμως ἀπ' αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν θὰ εἰναι πιὰ ὀδηγός σας ὁ Τισσαφέρης οὔτε θὰ σᾶς δίνῃ ὁ βασιλιὰς τρόφιμα ν' ἀγοράζετε, σκεφτῆτε ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ εἰναι προτιμότερο: Νὰ ἔχωμε στὴν πορεία μας ὀδηγὸ τὸν Τισσαφέρην, ποὺ ἀποδείχτηκε πῶς μηχανεύεται κακὰ γιὰ μᾶς, ἢ ἀνθρώπους ποὺ θὰ τοὺς πιάσωμε ἐμεῖς αἰχμάλωτους καὶ θὰ τοὺς προστάζωμε νὰ μᾶς ὀδηγοῦν; Αὐτοὶ θὰ ξέρουν κιόλας πῶς ἀν μᾶς βλάψουν, θὰ βλάψουν τὴ ζωὴ τους καὶ τὰ σώματά τους. ²¹ "Οσο γιὰ τὰ τρόφιμα, τί νομίζετε πῶς εἰναι προτιμότερο: νὰ τὰ ψωνίζωμε ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ποὺ μᾶς ἐτοίμαζαν αὐτοὶ, δποι μᾶς ἔδιναν μικρὲς ποσότητες κι ἔπαιρναν πολλὰ χρήματα—τώρα πιὰ κι αὐτὰ μᾶς λείπουν—ἢ νὰ τὰ παίρνωμε οἱ ἔδιοι σὲ δποια ποσότητα θέλει ὁ καθένας μας, ἀφοῦ θὰ ἐμαστε νικητές; ²² "Αν ὅμως ἔχετε τὴ γνώμη πῶς αὐτὰ εἰναι καλύτερα δποια τὰ εἶπα, ἀλλὰ νομίζετε πῶς τὰ ποτάμια εἰναι ἔνα ἀξεπέραστο ἐμπόδιο καὶ πῶς ξεγελαστήκαμε πολὺ ποὺ τὰ περάσαμε, σκεφτῆτε μήπως αὐτὸ εἰναι ἡ μεγαλύτερη ἀνοησία ποὺ ἔκαμαν οἱ βάρβαροι. Γιατὶ ὅλα τὰ ποτάμια, κι ἀν εἰναι ἀπέραστα μακριὰ ἀπὸ τὶς πηγές τους, μποροῦν νὰ περαστοῦ δσο πλησιάζομε τὶς πηγές, καὶ τὰ νερά τους τότε δὲν μᾶς βρέχουν οὔτε τὰ γόνατα. ²³ "Αν τέλος οὔτε οἱ ποταμοὶ θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ περάσωμε οὔτε θὰ παρουσιαστῇ κανένας ὀδηγὸς γιὰ τὴν πορεία μας, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση δὲν πρέπει νὰ ἀπογοητευτοῦμε. Γιατὶ γνωρίζομε πῶς οἱ Μυσοὶ, ποὺ δὲν εἰναι δυνατὸ νὰ παραδεχτοῦμε πῶς εἰναι γενναιότεροι μας, κατοικοῦν μέσα στὴ χώρα τοῦ βασιλιᾶ σὲ πολλὲς καὶ πλούσιες καὶ μεγάλες πολιτεῖες. Τὸ ἔδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς Πισίδες. ²⁴ "Οσο γιὰ τοὺς Λυκάονες, εῖδαμε μὲ τὰ μάτια μας πῶς ἔχουν πιάσει στοὺς κάμπους κάθε δχυρὴ τοποθεσία κι ἔτσι χαίρονται ὅ,τι βγάζει ἡ περσικὴ χώρα. Γι' αὐτὸ θὰ ἔλεγα πῶς δὲν εἰναι ἀνάγκη νὰ δείχνωμε πῶς ἔχομε

ἔφην ἔγωγε χρῆναι μήπω φανεροὺς εἶναι οἰκαδε ὀρμημένους, ἀλλὰ κατασκευάζεσθαι ὡς αὐτοῦ οἰκήσοντας. Οἴδα γὰρ ὅτι καὶ Μυσοῖς βασιλεὺς πολλοὺς μὲν ἥγεμόνας ἄν δοίη, πολλοὺς δ' ἄν δμήρους τοῦ ἀδόλως ἐκπέμψειν, καὶ ὁδοποιήσειέ γ' ἄν αὐτοῖς, καὶ εἰ σὺν τεθρόποις βούλουντο ἀπιέναι. Καὶ ἡμῖν γ' ἄν οἰδ' ὅτι τρισάσμενος ταῦτ' 25 ἐποίει, εἰ ἐώρα ήμᾶς μένειν κατασκευαζομένους. Ἀλλὰ γὰρ δέδοικα μή, ἄν ἄπαξ μάθωμεν ἀργοὶ ζῆν καὶ ἐν ἀφθόνοις βιοτεύειν, καὶ Μήδων δὲ καὶ Περσῶν καλαῖς καὶ μεγάλαις γνναιξὶ καὶ παρθένοις δμιλεῖν, 26 μὴ ὥσπερ οἱ λωτοφάγοι ἐπιλαθώμεθα τῆς οἰκαδε ὁδοῦ. Δοκεῖ οὖν μοι εἰκὸς καὶ δίκαιον εἶναι πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους πειρᾶσθαι ἀφικνεῖσθαι, καὶ ἐπιδεῖξαι τοῖς Ἑλλησιν ὅτι ἐκόντες πένονται, ἐξὸν αὐτοῖς τοὺς νῦν [οἴκοι] σκληρῶς ἐκεῖ πολιτεύοντας ἐνθάδε κομισαμένους πλουσίους δρᾶν.

Ἀλλὰ γάρ, ὃ ἄνδρες, πάντα ταῦτα τάγαθὰ δῆλον ὅτι τῶν κρατούντων ἐστί· τοῦτο δὴ δεῖ λέγειν δπως ἄν πορευοίμεθά τε ὡς ἀσφα-
27 λέστατα καὶ εἰ μάχεσθαι δέοι ὡς κράτιστα μαχοίμεθα. Πρῶτον μὲν τοίνυν, ἔφη, δοκεῖ μοι κατακαῆσαι τὰς ἀμάξας ἀς ἔχομεν, ἵνα μὴ τὰς ζεύγη ἡμῶν στρατηγῇ, ἀλλὰ πορευώμεθα δπῃ ἄν τῇ στρατιᾷ συμφέρῃ· ἔπειτα καὶ τὰς σκηνὰς συγκατακαῆσαι. Αὕται γὰρ αδ ὄχλον μὲν παρέχουσιν ἄγειν, συνωφελοῦσι δ' οὐδὲν οὔτε εἰς τὸ μάχεσθαι οὔτ' εἰς τὸ
28 τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν. Ἐτι δὲ καὶ τῶν ἀλλων σκευῶν τὰ περιττὰ ἀπαλλάξωμεν, πλὴν δσα πολέμου ἔνεκεν ἢ σίτων ἢ ποτῶν ἔχομεν, ἵνα ὡς πλεῖστοι μὲν ἡμῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ὀσιν, ὡς ἐλάχιστοι δὲ σκευοφορῶσι. Κρατουμένων μὲν γὰρ ἐπίστασθε ὅτι πάντα ἀλλότρια· ἦν δὲ κρατῶμεν,
καὶ τοὺς πολεμίους δεῖ σκευοφόρους ἡμετέρους νομίζειν.

29 Λοιπόν μοι εἰπεῖν δπερ καὶ μέγιστον νομίζω εἶναι. Ὁρᾶτε γὰρ καὶ τοὺς πολεμίους ὅτι οὐ πρόσθεν ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησαν πρὸς ήμᾶς πόλεμον πρὸν τοὺς στρατηγοὺς ἡμῶν συνέλαβον, νομίζοντες ὅντων

ξεκινήσει μὲ σκοπὸν νὰ πᾶμε στὴν πατρίδα, ἀλλὰ νὰ κάνωμε τέτοιες ἔτοιμασίες, σὰ νὰ πρόκειται νὰ ἐγκατασταθοῦμε ἐδῶ. Γιατὶ ξέρω πῶς ὁ βασιλιάς καὶ στοὺς Μυσοὺς θὰ ἔδινε πολλοὺς ὄδηγούς καὶ πολλοὺς ὅμηρους, ὡστε νὰ εἰναι σίγουροι πῶς θὰ τοὺς στείλη ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα χωρὶς κατεργαριές, καὶ ἀκόμα καὶ δρόμους θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς φτιάξῃ, ἀν δηλεῖται νὰ φύγουν μὲ τέθριππα. Ξέρω ἐπίσης πῶς καὶ σ' ἐμᾶς θὰ ἔχανε τὰ ἵδια μὲ πολὺ μεγάλη εὐχαρίστηση, ἀν ἔβλεπε πῶς τακτοποιοῦμε τὰ πράγματα μας μὲ σκοπὸν νὰ μείνωμε στὴ χώρα του. Φοβοῦμαι ὅμως, ὅταν θὰ συνθήσωμε νὰ ζοῦμε χωρὶς δουλειὰ καὶ νὰ 25 περνοῦμε πλούσια ζωή, καὶ νὰ ἔχωμε σχέσεις μὲ ὅμορφες καὶ ψηλόσωμες γυναικεῖς καὶ κόρες τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν, μήπως ξεχάσωμε τὸ γυρισμὸν στὴν πατρίδα σὰν τοὺς λωτοφάγους. Γι' αὐτὸ 26 μοῦ φαίνεται πῶς εἰναι σωστὸν καὶ δίκαιον νὰ προσπαθήσωμε πρῶτα νὰ πᾶμε στὴν Ἑλλάδα καὶ στοὺς δικούς μας, καὶ νὰ δείξωμε στοὺς Ἑλληνες πῶς θέλουν καὶ εἰναι φτωχοί, ἐνῶ μποροῦν νὰ φέρουν ἐδῶ τοὺς συμπατριῶτες ποὺ περνοῦν ἐκεῖ στερημένη ζωή, καὶ νὰ τοὺς βλέπουν νὰ ζοῦν πλούσια. "Ολα ὅμως αὐτὰ τὰ ἀγαθά, στρατιῶτες, εἰναι φανερὸ πῶς ἀνήκουν στοὺς νικητές. Πρέπει λοιπὸν νὰ ποῦμε τοῦτο, πῶς μποροῦμε νὰ βαδίζωμε μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια καὶ, ἀν παρουσιαστῇ ἀνάγκῃ νὰ πολεμοῦμε, πῶς θὰ πολεμήσωμε καλύτερα. Πρῶτα 27 πρῶτα λοιπόν, εἶπε, μοῦ φαίνεται καλὸν νὰ κάψωμε δόλότελα τὰ ἀμάξια μας, γιὰ νὰ μὴ μᾶς διευθύνουν τὰ ζῶα ποὺ τὰ σέρνουν σὰ νὰ εἰναι στρατηγοί, παρὰ νὰ βαδίζωμε ὅπου ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον τοῦ στρατεύματος. "Τσερεα νὰ κάψωμε δόλότελα καὶ τὶς σκηνές. Γιατὶ αὐτὲς μονάχα ἐνόχληση μᾶς δημιουργοῦν μὲ τὴ μεταφορά τους, ἐνῶ δὲν ὠφελοῦν σὲ τίποτε οὔτε γιὰ τὴ μάχη, οὔτε γιὰ τὴν προμήθεια τῶν τροφίμων. Ἀκόμα πρέπει νὰ ξεφορτωθοῦμε κι ὅσες ἀπὸ τὶς ἄλλες 28 ἀποσκευῆς εἰναι ἀχρηστες, καὶ νὰ κρατήσωμε μονάχα ὅσες μᾶς χρειάζονται γιὰ τὸν πόλεμο ἢ γιὰ τὰ φαγητὰ ἢ τὰ ποτά." Ετσι πάρα πολλοὶ ἀπὸ μᾶς θὰ κρατοῦν ὅπλα, ἐνῶ στὴ μεταφορὰ τῶν ἀποσκευῶν θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐλάχιστοι. Γιατὶ, ὅπως ξέρετε, ὅταν κανεὶς νικηθῇ, ὅλα τὰ πράγματά του ἀνήκουν σὲ ἄλλους. "Αν ὅμως νικήσωμε, τότε πρέπει νὰ θεωροῦμε καὶ τοὺς ἔχθρούς σὰν ἀχθοφόρους δικούς μας. Τώρα μοῦ ὑπολείπεται νὰ μιλήσω γιὰ κεῖνο πού, κατὰ τὴ γνώμη 29 μου, εἰναι σπουδαιότατο. Βλέπετε δηλαδὴ πῶς καὶ οἱ ἔχθροι δὲν τόλμησαν νὰ μᾶς κηρούξουν τὸν πόλεμο πρωτύτερα, παρὰ ὅταν ἔπιασαν

μὲν τῶν ἀρχόντων καὶ ἡμῶν πειθομένων ἵκανοντς εἶναι ἡμᾶς περιγενέσθαι τῷ πολέμῳ, λαβόντες δὲ τοὺς ἀρχοντας ἀραιχίᾳ ἀν καὶ ἀτα-
 30 ξίᾳ ἐνόμιξον ἡμᾶς ἀπολέσθαι. Δεῖ οὖν πολὺ μὲν τοὺς ἀρχοντας ἐπι-
 μελεστέρους γενέσθαι τοὺς νῦν τῶν πρόσθεν, πολὺ δὲ τοὺς ἀρχομένους
 εὐτακτοτέρους καὶ πειθομένους μᾶλλον τοῖς ἀρχονσι νῦν ἢ πρόσθεν.
 31 "Ἡν δέ τις ἀπειθῇ, ψηφίσασθαι τὸν ἀεὶ ὑμῶν ἐντυγχάνοντα σὺν τῷ
 ἀρχοντι κολάζειν· οὕτως οἱ πολέμοι πλεῖστον ἐψευσμένοι ἔσονται
 τῆδε γὰρ τῇ ἡμέρᾳ μυρίους ὅφονται ἀνθ' ἐνὸς Κλεάρχους τοὺς οὐδενὶ
 32 ἐπιτρέψοντας κακῷ εἶναι. Ἄλλὰ γὰρ καὶ περαίνειν ἥδη ὥρα· Ἰσως γὰρ
 οἱ πολέμοι αντίκα παρέσονται. "Οτῷ οὖν ταῦτα δοκεῖ καλῶς ἔχειν,
 ἐπικυρωσάτω ὡς τάχιστα, ἵνα ἔργῳ περαίνηται. Εἰ δέ τι ἄλλο βέλτιον
 ἢ ταύτῃ, τολμάτω καὶ ὁ ἴδιώτης διδάσκειν πάντες γὰρ κοινῆς σωτηρίας
 δεδμεθα.

3 *Μετὰ ταῦτα Χειρίσοφος εἰπεν· ἀλλ' εὶ μέν τινος ἄλλου δεῖ πρὸς
 τούτους οἵς λέγει Ξενοφῶν, καὶ αντίκα ἐξέσται σκοπεῖν· ἀ δὲ νῦν εἴλη-
 θε δοκεῖ μοι ὡς τάχιστα ψηφίσασθαι ἀριστον τὸν δεῖ τῷ δοκεῖ
 ταῦτα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. Ἀνέτειναν πάντες.*

34 *'Αναστὰς δὲ πάλιν εἰπε Ξενοφῶν· ὡς ἀνδρες, ἀκούσατε ὃν προσ-
 δοκεῖ μοι. Δῆλον ὅτι πορεύεσθαι ἡμᾶς δεῖ σπου ἐξομεν τὰ ἐπιτήδεια·
 ἀκούω δὲ κώμας εἶναι καλάς οὐ πλέον εἰκοσι σταδίων ἀπεχούσας·
 35 οὐκ ἀν οὖν θαυμάζοιμεν εἰ οἱ πολέμοι, ὥσπερ οἱ δειλοὶ κύρες τοὺς μὲν
 παριόντας διώκοντες καὶ δάκνοντιν, ἢν δύνωνται, τοὺς δὲ διώκοντας
 36 φεύγοντιν, εἰ καὶ αὐτοὶ ἡμῖν ἀπιοῦσιν ἐπακολούθοιεν. "Ισως οὖν
 ἀσφαλέστερον ἡμῖν πορεύεσθαι πλαισιον ποιησαμένους τῶν ὅπλων, ἵνα
 τὰ σκευοφόρα καὶ ὁ πολὺς ὅχλος ἐν ἀσφαλεστέρῳ εἴη. Εἰ οὖν νῦν
 ἀποδειχθείη τίνας χρὴ ἡγεῖσθαι τοῦ πλαισίου καὶ τὰ πρόσθεν κοσμεῖν
 καὶ τίνας ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἐκατέρων εἶναι, τίνας δ' ὀπισθοφυλακεῖν,*

τοὺς στρατηγούς μας. Καὶ τοῦτο γιατὶ νόμιζαν πώς, ὅσο οὐπάρχουν ἀρχηγοὶ καὶ ἐμεῖς ἔκτελοῦμε τὶς διαταγές τους, μποροῦμε νὰ νικήσωμε στὸν πόλεμο· ἂν ὅμως ἔπιαναν τοὺς ἀρχηγούς, νόμιζαν πώς ἐμεῖς θὰ καταστραφοῦμε ἀπὸ τὴν ἀπειθαρχία καὶ τὴν ἀκαταστασία. Πρέπει 30 λοιπὸν οἱ τωρινοὶ ἀρχηγοὶ νὰ εἴναι πολὺ πιὸ δραστήριοι ἢ ποὺ τοὺς προηγούμενούς, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες πρέπει νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ πειθαρχοῦν τώρα περισσότερο ἢ πρῶτα. Κι ἂν κανένας δὲν πειθαρχῇ, νὰ πάρωμε 31 ἀπόφαση νὰ τὸν τιμωρῇ ἐκεῖνος ποὺ θὰ τύχῃ νὰ τὸν βλέπῃ, μαζὶ μὲ τὸν ἀρχηγό. "Ἐτσι οἱ ἔχθροι θὰ βγοῦν πέρα γιὰ πέρα γελασμένοι. Γιατὶ σῆμερα κιόλας θὰ δοῦν δέκα χιλιάδες Κλέαρχους ἀντὶ γιὰ ἕναν, ποὺ δὲν θὰ ἐπιτρέψουν σὲ κανένα νὰ φανῇ δειλός. Μὰ εἴναι πιὸ ὥρα νὰ τελειώνω, 32 γιατὶ μπορεῖ νὰ φανοῦν ἀμέσως οἱ ἔχθροι. Σὲ ὅποιον λοιπὸν αὐτὰ ποὺ εἴπα φαίνονται καλά, ἀς τὰ ἐπιδοκιμάσῃ ὅσο γίνεται πιὸ σύντομα, γιὰ ν' ἀρχίσωμε νὰ τὰ ἐφαρμόζωμε. "Αν πάλι ὑπάρχῃ καμιὰ ἄλλη λύση καλύτερη ἢ π' αὐτήν, ἀς μὴ διστάσῃ νὰ τὴν προτείνῃ καὶ ὅ πιὸ ἀπειρος στρατιώτης. Γιατὶ δῆλοι μαζὶ νιώθομε τὴν ἀνάγκη νὰ σωθοῦμε.

"Γείτερ'" ἀπὸ αὐτὰ δὲν Χειρίσοφις εἴπε: «"Αν χρείζεται καὶ κάτι 33 ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἴπε ὁ Ξενοφῶν, θὰ μπορέσωμε καὶ λίγο ἀργότερα νὰ τὸ σκεφτοῦμε. Μοῦ φαίνεται, ὅμως, ὅτι τὸ καλύτερο εἴναι νὰ ἐγκρίνωμε, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, ἐκεῖνα ποὺ πρότεινε τώρα. "Ἄς σηκώσῃ λοιπὸν τὸ χέρι του, ὅποιος νομίζει πώς αὐτὰ εἴναι καλά». "Ολοι σήκωσαν τὸ χέρια. Ὁ Ξενοφῶν τότε ξανασηκώθηκε καὶ εἴπε: «"Ακοῦστε, στρατιῶτες, δσα ἀκόμα μοῦ φαίνονται καλά. Εἴναι φανερὸ 34 πώς πρέπει νὰ βαδίσωμε σὲ μέρη ὅπου θὰ προμηθευτοῦμε τρόφιμα. Καὶ μαθαίνω πώς ὑπάρχουν ὅμορφα χωριά, ποὺ δὲν ἀπέχουν ἢ παραπάνω ἢ πόδες εἴκοσι στάδια. Σήγουρα, δὲν θὰ μᾶς φαινόταν παρά 35 ξενο, ἀν οἱ ἔχθροι μᾶς ἔπαιρναν κυνήγι, ὅταν φεύγωμε, ὅπως κάνουν ἀκριβῶς τὰ φοβιτσιάρικα σκυλιά, ποὺ κυνηγοῦν καὶ δαγκώνουν, ἀν μποροῦν, τοὺς περαστικούς, ἐνῶ ἡμα δοῦν ἀνθρώπους ποὺ τρέχουν ξοπίσω τους, τὸ βάζουν στὰ πόδια. "Ισως λοιπὸν θὰ μπορούσαμε νὰ 36 βαδίζωμε μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια, ἀν βάζαμε τοὺς στρατιῶτες σὲ σχηματισμὸ πλαισίου, γιὰ νὰ βρίσκωνται πιὸ ἀσφαλισμένα τὰ φορτηγά ζῶα καὶ τὸ ἄμαχο πλῆθος. Γι' αὐτό, ἀν ἢ πόδες τώρα δρίζονταν ἐκεῖνοι ποὺ πρέπει νὰ πηγαίνουν μπροστά στὸ πλαίσιο καὶ νὰ διοικοῦν τὴν ἐμπροσθοφυλακή, ἐκεῖνοι ποὺ πρέπει νὰ βρίσκωνται στὴν καθεμιὰ πλευρά του, καθὼς κι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ εἴναι στὴν ὀπισθοφυλακή, δὲν θὰ

33-39

"Ἐγκριτη τῶν προτάσεωντού Ξενοφώντα καὶ συμπληρωματικὲς συμβουλέστουν.

οὐκ ἀν δόποτε οἱ πολέμιοι ἔλθοιεν βουλεύεσθαι ὥμας δέοι, ἀλλὰ χρό-
 37 μεθα ἀν εὐθὺς τοῖς τεταγμένοις. Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τις βέλτιον ὁρᾶ,
 ἄλλως ἔχέτω· εἰ δὲ μή, Χειρίσοφος μὲν ἦγοῖτο, ἐπειδὴ καὶ Λακεδαι-
 μόνιος ἐστι· τῶν δὲ πλευρῶν ἑκατέρων δύο τῶν πρεσβυτάτων στρα-
 τηγῶν ἐπιμελοίσθην· ὀπισθοφυλακοῦμεν δὲ ὥμεταις οἱ νεώτατοι ἐγὼ καὶ
 38 Τιμασίων τὸ νῦν εἶναι. Τὸ δὲ λοιπὸν πειρώμενοι ταύτης τῆς τάξεως
 βουλευσόμεθα δέ, τι ἀν ἀεὶ κράτιστον δοκῇ εἶναι. Εἰ δέ τις ἄλλο ὁρᾶ
 βέλτιον, λεξάτω. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντέλεγεν, εἰπεν· δτῷ δοκεῖ
 39 ταῦτα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. Ἔδοξε ταῦτα. Νῦν τοίνυν, ἔφη, ἀπιόν-
 τας ποιεῖν δεῖ τὰ δεδογμένα. Καὶ ὅστις τε ὑμῶν τοὺς οἰκείους ἐπιθυ-
 μεῖ ἰδεῖν, μεμνήσθω ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι· οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως τούτου
 τυχεῖν· ὅστις τε ζῆν ἐπιθυμεῖ, πειράσθω νικᾶν· τῶν μὲν γὰρ νικώντων
 τὸ κατακαίνειν, τῶν δὲ ἡττωμένων τὸ ἀποθηγῆσκεν ἔστι· καὶ εἴ τις
 δὲ χρημάτων ἐπιθυμεῖ, κρατεῖν πειράσθω· τῶν γὰρ νικώντων ἔστι
 καὶ τὰ ἔαντῶν σφέζειν καὶ τὰ τῶν ἡττωμένων λαμβάνειν.

ΚΕΦ. 3

- 1 Τούτων λεχθέντων ἀνέστησαν καὶ ἀπελθόντες κατέκαιον τὰς
 ἀμάξας καὶ τὰς σκηνάς, τῶν δὲ περιττῶν δύον μὲν δέοιτο τις μετε-
 δίδοσαν ἀλλήλοις, τὰ δὲ ἄλλα εἰς τὸ πῦρ ἐρρίπτονν. Ταῦτα ποιήσαντες
 ἡριστοποιοῦντο. Ἀριστοποιούμένων δὲ αὐτῶν ἔρχεται Μιθραδάτης
 σὺν ἵππεσιν ὡς τριάκοντα, καὶ καλεσάμενος τοὺς στρατηγοὺς εἰς
 2 ἐπήκοον λέγει ὥδε· ἐγώ, ὃ ἄνδρες "Ελληνες, καὶ Κύρω πιστὸς ἦν,
 ὃς ὑμεῖς ἐπίστασθε, καὶ νῦν ὑμῖν εἴνοντος· καὶ ἐνθάδε δὲ εἰμὶ σὺν πολλῷ
 φόβῳ διάγων. Εἰ οὖν δρῷην ὑμᾶς σωτήριόν τι βουλευομένους, ἔλθοιμι
 ἀν πρὸς ὑμᾶς καὶ τοὺς θεράποντας πάντας ἔχων. Λέξατε οὖν πρός με
 τί ἐν νῷ ἔχετε, ὃς φίλον τε καὶ εὔνοιον καὶ βουλόμενον κοινῆ σὺν ὑμῖν
 3 τὸν στόλον ποιεῖσθαι. Βουλευομένοις τοῖς στρατηγοῖς ἔδοξεν ἀποκρί-

χρειαζόταν νὰ παίρνωμε ἀποφάσεις, ὅταν κάνουν τὴν ἐπίθεση οἱ ἔ-
χθροὶ, παρὰ στὴ στιγμὴ θὰ χρησιμοποιούσαμε συνταγμένο τὸ στρατό.
"Αν λοιπὸν κανένας ἔχῃ κάποια καλύτερη γνώμη, ἀς γίνουν ἀλλιώτικα 37
τὰ πράγματα. "Αν ὅχι, τότε ἀς μπῆ ἐπικεφαλῆς ὁ Χειρίσοφος, μιὰ
ποὺ εἶναι καὶ Σπαρτιάτης. Τις δυὸς πλευρὲς ἀς τὶς διοικοῦν δυὸς στρα-
τηγοί, οἱ πιὸ μεγάλοι στὴν ἡλικία, καὶ τὴν ὀπισθοφυλακὴν νὰ τὴν ἀνα-
λάβωμε γιὰ τὴν ὥρα ἐμεῖς οἱ πιὸ νέοι, δηλαδὴ ἐγὼ καὶ ὁ Γιακασίων. Καὶ 38
ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, δοκιμάζοντας αὐτὸν τὸ σχηματισμὸ τοῦ στρατοῦ,
θὰ ἀποφασίζωμε ἐκεῦνο ποὺ θὰ μᾶς φαίνεται κάθε φορὰ ὅτι εἶναι κα-
λύτερο. "Αν ὅμως κάποιος ἄλλος βλέπῃ κάτι καλύτερο, ἀς τὸ πῆ".
Ἐπειδὴ κανένας δὲν εἶχε ἀντίρρηση, εἶπε: «Σὲ ὅποιον αὐτὰ φαίνονται
καλά, νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι». Ἔτσι ἀποφασίστηκαν αὐτά. «Τώρα, λοι- 39
πόν, πρόσθεσε ὁ Εενοφῶν, πρέπει νὰ φύγωμε καὶ νὰ ἐκτελέσωμε τὶς
ἀποφάσεις μας. Καὶ ὅποιος ἀπὸ σᾶς ἔχει λαχτάρα νὰ δῆ τοὺς δικούς του,
ἀς μὴν ξεχνᾶ πώς πρέπει νὰ εἶναι παλικάρι. Γιατὶ ἀλλιώτικα δὲν εἶναι
δυνατὸ νὰ πετύχῃ τέτοιο πράγμα. "Οποιος πάλι ἀγαπᾷ τὴ ζωή, ἀς
προσπαθῇ νὰ νικᾷ. Γιατὶ οἱ νικητὲς σκοτώνουν, ἐνῶ οἱ νικημένοι σκοτώ-
νονται. "Αν τέλος κανένας λαχταρᾶ νὰ ἀποχήσῃ χρήματα, ἀς βάλῃ
τὰ δυνατά του νὰ βγῆ νικητής. Γιατὶ οἱ νικητὲς καὶ τὰ δικά τους διατη-
ροῦν καὶ τῶν νικημένων τὰ πράγματα παίρνουν».

Η ΠΡΩΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΗΚΑΝ

"Οταν εἰπώθηκαν αὐτά, σηκώθηκαν ὅλοι κι ἔφυγαν. "Εκαψαν ὀλό- 1
τελα τὰ ἀμάξια καὶ τὶς σκηνές, κι ἀπὸ τὰ παραπανίστα πράγματα
ἔδινε ὁ ἔνας στὸν ἄλλον ἀν χρειαζόταν κάτι, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα τὰ ἔρι-
χναν στὴ φωτιά. Σὰν τὰ ἔκαμαν αὐτά, ἀρχισαν νὰ τρῶνε. Καὶ τὴν
ὥρα τοῦ φαγητοῦ ἔρχεται ὁ Μιθραδάτης μὲ τριάντα πάνω κάτω ἵπ-
πεῖς, κάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ, σταματημένος σὲ ἀπόσταση ποὺ νὰ
ἀκούεται, εἶπε αὐτὰ ἐδῶ: «Ἐγώ, Ἐλληνες, καὶ στὸν Κύρο ἦμουν 2
ἀφοισιωμένος, ὅπως ξέρετε, καὶ ἀπέναντί σας τώρα ἔχω καλὲς διαθέ-
σεις. Καὶ ἐδῶ ποὺ βρίσκομαι, ζῶ μέσα σὲ μεγάλο φόβο. Γι' αὐτὸ ἄν
σᾶς ἔβλεπα νὰ παίρνετε κάποια ἀπόφαση ἴκανή νὰ σᾶς σώσῃ, τότε
θὰ ἔρχόμουν κοντά σας, μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἀκολούθους μου. Πέστε
μου λοιπὸν τὶ σκέφτεστε, σὰν τὸ λέτε σὲ φίλο σας, σὲ ἄνθρωπο ποὺ
ἔχει καλὲς διαθέσεις ἀπέναντί σας καὶ ποὺ θέλει νὰ κάνῃ μαζὶ σας
τὴν πορεία». "Υστερ' ἀπὸ σύσκεψη, οἱ στρατηγοὶ ἀποφάσισαν νὰ τοῦ 3

ΚΕΦ. 3
1-5
Προσάσεις τοῦ
Μιθραδάτη.

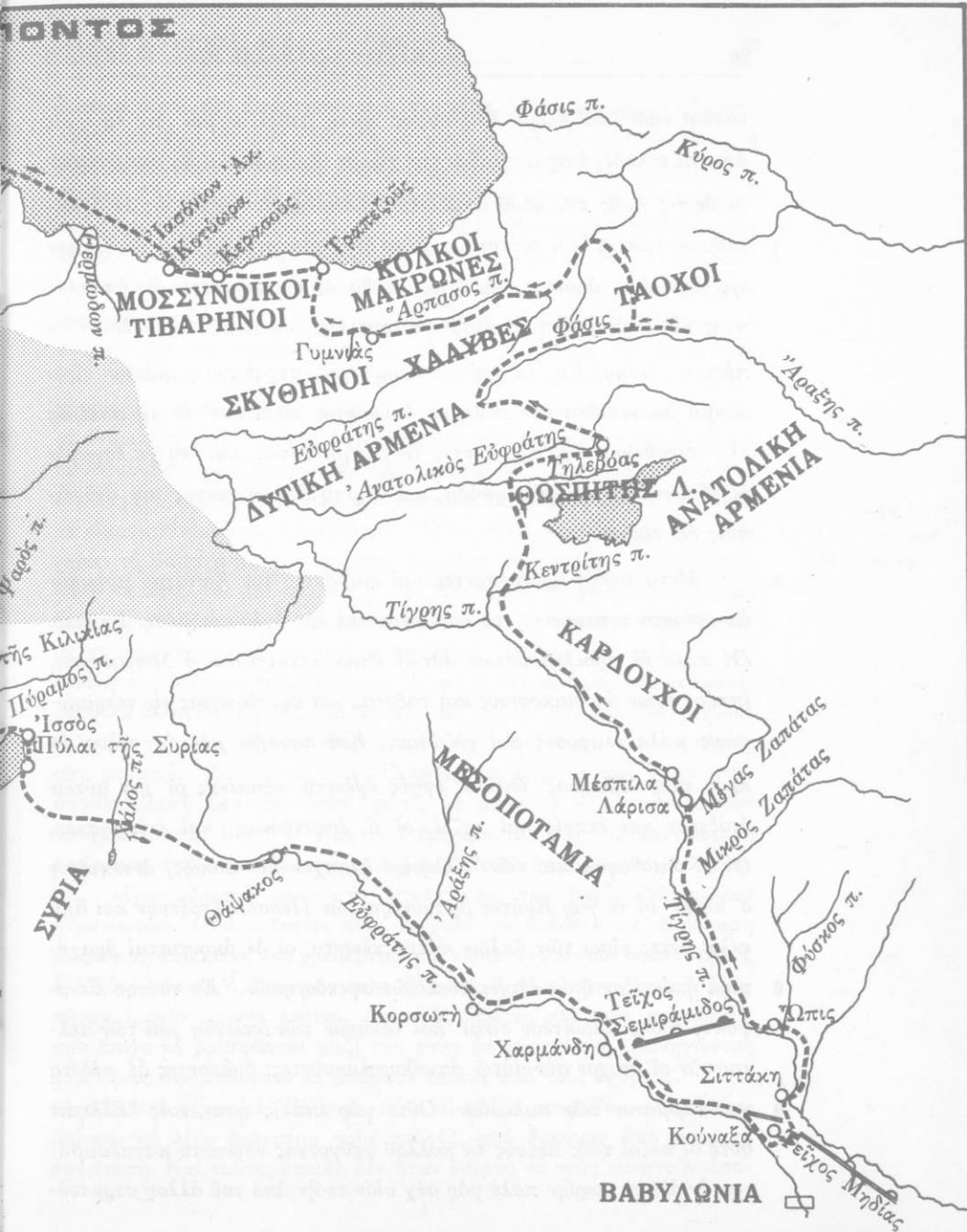

---- Πορεία τῶν Μυρίων

■ Περιοχὴ τῆς σατραπείας τοῦ Κύρου

ΙΟΝΤΟΣ

νασθαι τάδε· καὶ ἔλεγε Χειρίσοφος· ἡμῖν δοκεῖ, εἰ μέν τις ἐᾶ ἡμᾶς ἀπιέναι οἴκαδε, διαπορεύεσθαι τὴν χώραν ὡς ἀν δυνώμεθα ἀστινέστατα· ἦν δέ τις ἡμᾶς τῆς ὁδοῦ ἀποκωλύη, διαπολεμεῖν τούτῳ ὡς ἀν δυνώ-
4 μεθα κράτιστα. Ἐκ τούτου ἐπειράτο Μιθραδάτης διδάσκειν ὡς ἄπορον εἴη βασιλέως ἀκοντος σωθῆναι. Ἐνθα δὴ ἐγγυνώσκετο ὅτι ὑπόπεμ- πτος εἴη· καὶ γὰρ τῶν Τισσαφέροντος τις οἰκείων παρηκολούθηκει
5 πίστεως ἔνεκα. Καὶ ἐκ τούτου ἐδόκει τοῖς στρατηγοῖς βέλτιον εἶναι δόγμα ποιήσασθαι τὸν πόλεμον ἀκήρυκτον εἶναι ἕστ' ἐν τῇ πολεμίᾳ εἰεν· διέφθειρον γὰρ προσιόντες τοὺς στρατιώτας, καὶ ἔνα γε λοχαρὸν διέφθειραν Νίκαρχον Ἀρκάδα, καὶ φέρετο ἀπιών τυκτὸς σὺν ἀνθρώ- ποις ὡς εἴκοσι.

6 Μετὰ ταῦτα ἀριστήσαντες καὶ διαβάντες τὸν Ζαπάταν ποταμὸν ἐπορεύοντο τεταγμένοι, τὰ ὑποξύγια καὶ τὸν ὅχλον ἐν μέσῳ ἔχοντες. Οὐ πολὺ δὲ προεληλυθότων αὐτῶν ἐπιφαίνεται πάλιν δι Μιθραδάτης, ἵππεας ἔχων ὡς διακοσίους καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας εἰς τετρακο-
7 σίους μάλα ἐλαφροὺς καὶ εὐζώνους. Καὶ προσήγει μὲν ὡς φίλος ὁν πρὸς τοὺς "Ἐλληνας" ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένετο, ἔξαπίνης οἱ μὲν αὐτῶν ἐτόξευον καὶ ἵππεις καὶ πεζοί, οἱ δὲ ἐσφενδόνων, καὶ ἐτίτρωσκον. Οἱ δὲ ὀπισθοφύλακες τῶν "Ἐλλήρων" ἐπασχον μὲν κακῶς, ἀντεποίοντες δὲ οὐδέν· οἱ τε γὰρ Κρῆτες βραχύτερα τῶν Περσῶν ἐτόξευον καὶ ἄμα ψιλοὶ ὅντες εἰσω τῶν ὅπλων κατεκέκλειντο, οἱ δὲ ἀκοντισταὶ βραχύ-
8 τερα ἥκόντιζον ἢ ὡς ἔξικνεῖσθαι τῶν σφενδονητῶν. Ἐκ τούτου Σενο- φῶντι ἐδόκει διωκτέον εἶναι· καὶ ἐδίωκον τῶν ὅπλιτῶν καὶ τῶν πελ- ταστῶν οἱ ἕτυχον σὺν αὐτῷ ὀπισθοφύλακοῦντες· διώκοντες δὲ οὐδένα
9 κατελάμβανον τῶν πολεμίων. Οὕτε γὰρ ἵππεις ἥσαν τοῖς "Ἐλλησιν" οὔτε οἱ πεζοὶ τοὺς πεζοὺς ἐκ πολλοῦ φεύγοντας ἐδύναντο καταλαμβά- νειν ἐν ὀλίγῳ χωρίῳ· πολὺ γὰρ οὐχ οἰόν τε ἦν ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατεύ-

δώσουν αὐτή τὴν ἀπάντηση, ποὺ τὴν εἶπε ὁ Χειρίσοφος: «Εἴμαστε ἀποφασισμένοι, ἐν μᾶς ἀφήσουν νὰ φύγωμε γιὰ τὴν πατρίδα μας, νὰ βαδίσωμε ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν χώρα, δόσο γίνεται χωρὶς νὰ προξενήσωμε βλάβες. *Αν δύμας μᾶς ἐμποδίσῃ κανένας στὸ δρόμο, θὰ τὸν πολεμήσωμε δόσο μποροῦμε γενναιότερα». Ὁ Μιθραδάτης προσπαθοῦσε τότε ⁴ νὰ τοὺς πείσῃ πῶς εἰναι ἀδύνατο νὰ σωθοῦν χωρὶς νὰ θέλη ὁ βασιλιάς. *Ἀπ' αὐτὸ δραχισαν οἱ «Ἐλληνες νὰ καταλαβαίνουν πῶς ἡταν σταλμένος σὰν κατάσκοπος, ἀφοῦ μάλιστα ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Τισσαφέρην τὸν παρακολουθοῦσε, γιὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀφοσίωσή του. *Ἀπὸ τότε νόμισαν οἱ στρατηγοὶ πῶς ἡταν προτιμότερο νὰ ἀποφασίσουν νὰ κάνουν πόλεμο, χωρὶς νὰ δέχωνται κήρυκες, δόσο βρίσκονταν σὲ ἐχθρικὴ χώρα. Γιατὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Περσῶν, πλησιάζοντας, προσπαθοῦσαν νὰ ἔξαγοράσουν τοὺς στρατιῶτες. Ἐξαγόρασαν μάλιστα ἔνα λοχαγό, τὸ Νίκαρχο ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ποὺ ἔφυγε· κρυψά τὴν νύχτα μὲ εἰκοσι, πάνω κάτω, στρατιῶτες. «Οταν τέλειωσαν τὸ φαγητό, πέρασαν τὸ Ζαπάτα ποταμὸ καὶ προχωροῦσαν συνταγμένοι, ἔχοντας στὴ μέση τὰ ὑποζύγια καὶ τοὺς ἄμαχους. Δὲν εἶχαν προχωρήσει πολὺ καὶ ἔναντιπαρουσιάζεται ὁ Μιθραδάτης μὲ διακόσιους περίπου ἵππεῖς καὶ μὲ τετρακόσιους τοξότες καὶ σφεντονῆτες, ἐλαφρὰ ὀπλισμένους καὶ εὐκίνητους. Ζύγωντε τοὺς «Ἐλληνες σὰ φίλος». Οταν δύμας πῆγαν κοντά, ⁷ ἔχαφνικά ἄλλοι εἰποῦντο ἀπ' αὐτούς, καὶ ἵππεῖς καὶ πεζοὶ, ἀρχισαν νὰ ρίχνουν βέλη μὲ τὰ τόξα, ἄλλοι πέτρες μὲ τὶς σφεντόνες, καὶ πλήγωσαν μερικούς. Στὸ μεταξὺ οἱ «Ἐλληνες στρατιῶτες ποὺ ἡταν στὴν ὀπισθοφύλακὴ κακοπαθοῦσαν, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ἀνταποδώσουν τὰ χτυπήματα. Γιατὶ οἱ Κρητικοὶ ἔριχναν τὰ βέλη σὲ κοντινότερη ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς Πέρσες· κι ἀκόμα, ἐπειδὴ ἡταν ἐλαφρὰ ὀπλισμένοι, εἶχαν κλειστῆ μέσα στὸ τετράπλευρο τῶν βαριὰ ὀπλισμένων στρατιωτῶν. Οἱ ἀκοντιστὲς πάλι ἔριχναν τὰ ἀκόντια σὲ ἀπόσταση μικρότερη ἀπὸ κείνη ποὺ χρειαζόταν γιὰ νὰ πετύχουν τοὺς σφεντονῆτες. Γι' αὐτὸ νόμισε ὁ Ξενοφῶν πῶς ἐπρεπε νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ⁸ πῆραν λοιπὸν κυνήγι ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ὀπλίτες καὶ τοὺς πελταστές, ποὺ ἔτυχε νὰ βρίσκωνται μαζί του στὴν ὀπισθοφύλακή. Κυνηγώντας τους δύμας δὲν μπόρεσαν νὰ φτάσουν κανένα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Γιατὶ ⁹ οὔτε ἵππικὸ εἶχαν οἱ «Ἐλληνες, οὔτε οἱ πεζοὶ μποροῦσαν νὰ προλαβαίνουν σὲ λίγο διάστημα τοὺς πεζούς, ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ μακρινὴ ἀπόσταση. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τοὺς κυνηγοῦν ἀπο-

6 - 10

'Επίθεση τοῦ Μιθραδάτη.

10 ματος διώκων· οἱ δὲ βάρβαροι ἵππεῖς καὶ φεύγοντες ὅμα ἐτίτρωσκον,
εἰς τοῦπισθεν τοξεύοντες ἀπὸ τῶν ἵππων, διόπου δὲ διώξειαν οἱ Ἔλ-
11 ληνες, τοσοῦτον πάλιν ἐπαναχωρεῖν μαχομένους ἔδει."Ωστε τῆς ἡμέρας
ὅλης διῆλθον οὐ πλέον πέντε καὶ εἴκοσι σταδίων, ἀλλὰ δείλης ἀφίκον-
το εἰς τὰς κώμας.

"Ἐγθα δὴ πάλιν ἀθυμία ἦν. Καὶ Χειρίσοφος καὶ οἱ πρεσβύτατοι
τῶν στρατηγῶν Ξενοφῶντα ἤτιῶντο δτι ἐδίωκεν ἀπὸ τῆς φάλαγγος,
καὶ αὐτός τε ἐκινδύνευε καὶ τοὺς πολεμίους οὐδὲν μᾶλλον ἐδύνατο
12 βλάπτειν. Ἀκούσας δὲ Ξενοφῶν ἐλεγεν δτι ὁρθὸς αἰτιῶντο καὶ αὐτὸ
τὸ ἔργον αὐτοῖς μαρτυροῖη. Ἄλλ' ἔγώ, ἔφη, ἡναγκάσθην διώκειν,
ἐπειδὴ ἔώρων ἡμᾶς ἐν τῷ μένειν κακῶς μὲν πάσχοντας, ἀντιποιεῖν
13 δὲ οὐ διναμένους. Ἐπειδὴ δὲ ἐδιώκομεν, ἀληθῆ, ἔφη, ὅμεις λέγετε·
κακῶς μὲν γὰρ ποιεῖν οὐδὲν μᾶλλον ἐδυνάμεθα τοὺς πολεμίους, ἀνε-
14 χωρῶμεν δὲ παγχαλέπως. Τοῖς οὖν θεοῖς χάρις δτι οὐ σὺν πολλῇ ἔώ-
μη ἀλλὰ σὺν δλίγοις ἥλθον, ὥστε βλάψαι μὲν μὴ μεγάλα, δηλῶσαι
15 δὲ ὅν δεόμεθα. Νῦν γὰρ οἱ πολέμοι τοξεύονται καὶ σφενδονῶσιν δσον
οὔτε οἱ Κρῆτες ἀντιτοξεύειν δύνανται οὔτε οἱ ἐκ χειρὸς βάλλοντες
ἐξικνεῖσθαι· δταν δὲ αὐτοὺς διώκωμεν, πολὺ μὲν οὐδὲ οἴόν τε χωρίου
ἀπὸ τοῦ στρατεύματος διώκειν, ἐν δλίγῳ δὲ οὐδὲ εἰ ταχὺς εἴη πεζὸς
πεζὸν ἀν διώκων καταλαμβάνοι ἐκ τόξου δύματος.

16 ·*Ημεῖς οὖν εἰ μέλλοιμεν τούτους εἰργειν ὥστε μὴ δύνασθαι βλά-
πτειν ἡμᾶς πορευομένους, σφενδονητῶν τὴν ταχίστην δεῖ καὶ ἵππεων.*
·*Ἀκούω δὲ εἶναι ἐν τῷ στρατεύματι ἡμῶν ·Ροδίους, ὃν τοὺς πολλοὺς
φασιν ἐπιστασθαι σφενδονῶν, καὶ τὸ βέλος αὐτῶν καὶ διπλάσιον φέρε-*
17 *σθαι τῶν Περσικῶν σφενδονῶν.* ·*Ἐκεῖνοι γὰρ διὰ τὸ χειροπληθέσι
τοῖς λίθοις σφενδονῶν ἐπὶ βραχὺ ἐξικνοῦνται, οἱ δὲ ·Ρόδιοι καὶ ταῖς*

μακρυσμένοι πολὺ ἀπὸ τὸ ἄλλο στράτευμα. Οἱ βάρβαροι ἵππεῖς πάλι 10 καὶ τὴν ὥρα ποὺ ἔφευγαν, πλήγωναν τοὺς "Ἐλληνες, χτυπώντας ἀπὸ πάνω στὸ ἀλογά τους πρὸς τὰ πίσω μὲ τὰ βέλη, ἐνῶ οἱ "Ἐλληνες ὅσο δρόμο ἔκαναν καταδιώκοντας, ὅλον τόσο ἔπρεπε νὰ γυρίσουν πίσω πολεμώντας. "Ετοι ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα δὲν προχώρησαν παραπάνω ἀπὸ εἰκοσι πέντε στάδια, κι ἔφτασαν κατὰ τὸ βράδυ στὰ χωριά.

Τότε τοὺς ἔπιασε πάλι στενοχώρια. Καὶ ὁ Χειρίσοφος καὶ οἱ πιὸ 11 μεγάλοι στὴν ἡλικία στρατηγοὶ τὰ ἔβαζαν μὲ τὸν Εσνοφώντα, γιατὶ κυνηγοῦσε τοὺς ἐχθροὺς βγαίνοντας ἀπὸ τὴν παράταξη. "Ετοι ὅγι μονάχα ὁ Ἰδιος ἐκινδύνευε, παρὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς βλάψῃ περισσότερο. "Οταν τ' ἀκούσεις ὁ Εσνοφῶν, ἔλεγε πῶς δί- 12 καὶ τὸν κατηγοροῦσαν καὶ πῶς αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνουν τὰ Ἰδια τὰ πράγματα. «Μὰ ἐγώ, εἶπε, ἀναγκάστηκα νὰ τοὺς κυνηγήσω, γιατὶ ἔβλεπα πῶς μένοντας στὴ θέση μας κακοπαθούσαμε, χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ τοὺς ξεπληρώνωμε τὸ κακό, ὅταν ὅμως ἀρχίσαμε νὰ τοὺς κυνηγοῦμε, εἶπε, φάνηκαν πραγματικὰ αὐτὰ ποὺ λέτε σεῖς. Δῆλαδὴ 13 καθόλου περισσότερο δὲν μπορούσαμε νὰ βλάψωμε τοὺς ἐχθρούς, καὶ γυρίζαμε πίσω μὲ μεγάλη δυσκολία. Στοὺς θεούς λοιπὸν πρέπει 14 νὰ χρωστοῦμε εὐγνωμοσύνη γιατὶ δὲν ἤρθαν μὲ πολὺ στρατὸ ἀλλὰ μὲ λίγους ἀντρες. "Ετοι ἀπὸ τὴν μιὰ δὲν μᾶς προξένησαν μεγάλη βλάβη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ φανοῦν οἱ ἔλειψεις μας. Γιατὶ τώρα 15 οἱ ἐχθροὶ ρίχνουν μὲ τὰ τόξα καὶ μὲ τὶς σφεντόνες τόσο μακριά, ὅσο δὲν μποροῦν νὰ ρίξουν οὔτε οἱ Κρητικοὶ τοξότες οὔτε εἶναι δύνατὸ νὰ φτάσουν οἱ ἀκοντιστές. "Ετοι, ὅταν τοὺς κυνηγοῦμε, δὲν μποροῦμε νὰ πηγαίνωμε σὲ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τὸ στράτευμα· σὲ μικρὴ πάλι ἀπόσταση ἔνας πεζὸς δικός μας, ἀκόμη καὶ ὁ πιὸ γρήγορος, κυνηγώντας δικόν τους δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὸν φτάσῃ, ἢν τοὺς χώριζε μόνο τὸ διάστημα ποὺ διαινέει ἔνα βέλος.

"Αν ἔχωμε λοιπὸν σκοπὸ νὰ τοὺς ἐμποδίζωμε, ὥστε νὰ μήν μποροῦν 16 νὰ μᾶς κάνουν κακὸ ὅσο προχωροῦμε, τότε εἴναι ἀνάγκη νὰ ἐτοιμάσωμε, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, σφεντονῆτες καὶ ἵππεῖς. Μαθαίνω πῶς ἔχομε στὸ στρατὸ μας ἀντρες ἀπὸ τὴ Ρόδο καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ὅπως λένε, ξέρουν νὰ χτυποῦν μὲ τὶς σφεντόνες καὶ μάλιστα ἡ πέτρα ποὺ ρίχνουν φτάνει σὲ διπλάσια ἀπόσταση ἀπ' ὅτι φτάνει μὲ τὶς περσικές. Καὶ ρίχνουν οἱ Πέρσες σὲ μικρότερη ἀπόσταση, γιατὶ στὶς σφεν- 17 τόνες τους χρησιμοποιοῦν πέτρες σὲ μέγεθος γροθιᾶς, ἐνῶ οἱ Ροδίτες,

11 - 15

Δικαιολογίες
τοῦ Εσνοφώντα
τα στὰ παρά-
πονα τῶν
στρατηγῶν.

16-20

Νέες προτά-
σεις τοῦ Εσ-
νοφώντα.

18 μολυβδίσιν ἐπίσταται χρῆσθαι. Ὡν οὖν αὐτῶν ἐπισκεψώμεθα τίνες πέπανται σφενδόνας, καὶ τούτοις μὲν δῶμεν αὐτῶν ἀργύριον, τῷ δὲ ἄλλας πλέκειν ἐθέλοντι ἄλλο ἀργύριον τελῶμεν, καὶ τῷ σφενδονᾶν ἐν τῷ τεταγμένῳ ἐθέλοντι ἄλλην τινὰ ἀτέλειαν ενδίσκωμεν, ἵσως τινὲς 19 φανοῦνται ἵναροὶ ἡμᾶς ὠφελεῖν. Ορῶ δὲ ἵππους ὅντας ἐν τῷ στρατεύματι, τοὺς μέν τινας παρ' ἔμοι, τοὺς δὲ τῶν Κλεάρχου καταλειμμένους, πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους σκενοφοροῦντας. Ἀν οὖν τούτους πάντας ἐκλέξαντες σκενοφόρα μὲν ἀντιδῶμεν, τοὺς δὲ ἵππους εἰς ἵππεας κατασκευάσωμεν, ἵσως καὶ οὗτοί τι τοὺς φεύγοντας 20 ἀνιάσουσιν. Ἔδοξε καὶ ταῦτα. Καὶ ταύτης τῆς νυκτὸς σφενδονῆται μὲν εἰς διακοσίους ἐγένοντο, ἵπποι δὲ καὶ ἵππεῖς ἐδοκιμάσθησαν τῇ νστεραιάᾳ εἰς πεντήκοντα, καὶ σπολάδες καὶ θώρακες αὐτοῖς ἐπορίσθησαν, καὶ ἵππαρχος ἐπεστάθη Λύκιος ὁ Πολυστράτον Ἀθηναῖος.

ΚΕΦ. 4

- 1 Μείναντες δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν τῇ ἄλλῃ ἐπορεύοντο πρωαίτερον ἀναστάντες· χαράδραν γὰρ ἔδει αὐτοὺς διαβῆναι ἐφ' ἣ ἐφοβοῦντο
- 2 το μὴ ἐπιθοῖντο αὐτοῖς διαβαίνοντιν οἱ πολέμιοι. Διαβεβήκοσι δὲ αὐτοῖς πάλιν φαίνεται Μιθραδάτης, ἔχων ἵππεας χιλίους, τοξότας δὲ καὶ σφενδονῆτας εἰς τετρακισχιλίους· τοσούτους γὰρ ἦτησε Τισσαφέρην, καὶ ἔλαβεν ὑποσχόμενος, ἀν τούτους λάβη, παραδώσειν αὐτῷ τοὺς Ἐλληνας, καταφρονήσας, διτι ἐν τῇ πρόσθεν προσβολῇ ὀλίγονς 3 ἔχων ἔπαθε μὲν οὐδέν, πολλὰ δὲ κακὰ ἐνόμιζε ποιῆσαι. Ἐπεὶ δὲ οἱ Ἐλληνες διαβεβήκότες ἀπεῖχον τῆς χαράδρας ὅσον δικτὼ σταδίους, διέβαινε καὶ ὁ Μιθραδάτης ἔχων τὴν δύναμιν. Παρήγγελτο δὲ τῶν τε πελταστῶν οὓς ἔδει διώκειν καὶ τῶν διπλιτῶν, καὶ τοῖς ἵππεῦσιν εἴρητο

ξέρουν νὰ μεταχειρίζωνται καὶ μολυβένιες μπάλες. "Ετσι, ἂν ἐρευνή- 18 σωμενὰ δοῦμε ποιὸν ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν σφεντόνες, καὶ τὶς πάρωμε δι- νοντάς τους χρήματα, κι ἀν πληρώσωμε κι ἄλλα σὲ κείνους ποὺ θὰ δεχτοῦν νὰ πλέκουν κι ἄλλες σφεντόνες, ἂν ἀκόμα ἀπαλλάξωμε ἀπὸ κάπιεις ἀγγαρεῖς ἐκείνους ποὺ θὰ θέλουν νὰ εἶναι σφεντονῆτες μέσα στὴν παράταξη, ἵσως θὰ παρουσιαστοῦν μερικοὶ ποὺ θὰ ἔχουν τὴν ίκανότητα νὰ μᾶς φανοῦν χρήσιμοι. Βλέπω ἐπίσης πῶς ὑπάρχουν 19 ἄλλογα στὸ στρατό· ἄλλα τὰ ἔχω ἐγώ, ἄλλα εἶναι ὑπολείμματα ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶχε ὁ Κλέαρχος, κι ἄλλα πολλὰ τὰ ἔχομε πάρει ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς καὶ τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ φορτηγά. "Αν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχεις ωρίσωμε καὶ δώσωμε στὴ θέση τους ἄλλα ζῶα γιὰ νὰ κουβαλοῦν τὶς ἀποσκευές, κι ἀν ἐφοδιάσωμε τὰ ἄλογα μὲ καβαλάρηδες, ἵσως κι αὐτοὶ θὰ ἐνογλοῦν τοὺς ἔχθρούς ὅταν τὸ βάζουν στὰ πόδια. Κι αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ξενοφώντα φάνηκαν καλά. "Ετσι τὴν ἔδια νύχτα 20 βρέθηκαν διακόσιοι, πάνω κάτω, σφεντονῆτες, ἐνῶ τὴν ἄλλη μέρα ἐγκρίθηκαν ὑστερ' ἀπὸ ἔξεταση πενήντα περίπου ἄλογα καὶ καβαλάρηδες. Τοὺς ἔδωσαν τότε δερμάτινα χιτώνια καὶ θώρακες, κι ἔβαλαν ἀρ- κηγὸ τοῦ ἴππικου τὸ Λύκιο, τὸ γιὸ τοῦ Πολύστρατου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕ ΑΠΑΝΩΤΕΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἔμειναν. ἐκεῖ, τὴν ἄλλη ὅμως σηκώθηκαν 1 πρωὶ πρωὶ καὶ συνέχισαν τὴν πορεία. Γιατὶ ἐπρεπε νὰ διαβοῦν ἀπὸ κάπιεις χαράδρα καὶ φοβόνταν μήπως τοὺς ἐπιτεθοῦν οἱ ἔχθροὶ τὴν ὥρα ποὺ θὰ τὴν περνοῦσσαν. "Οταν τὴν εἶχαν περάσει, ξαναπαρουσιά- 2 ζεται ὁ Μιθραδάτης μὲ χίλιους ἴππεῖς καὶ τέσσερεις χιλιάδες, πάνω κάτω, τοξότες καὶ σφεντονῆτες. Γιατὶ τόσους ζήτησε ἀπὸ τὸν Τισ- σαφέροντα καὶ τοὺς πῆρε μὲ τὴν ὑπόσχεση πῶς, παίρνοντάς τους, θὰ τοῦ παραδώσῃ τοὺς "Ἐλληνες. Δέν τοὺς λογάριαζε, γιατὶ στὴν προηγούμενη ἐπίθεσή του, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε λίγους στρατιῶτες, δὲν ἐπαύθε κανένα κακό, ἐνῶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς τοὺς εἶχε προ- 3 ξενήσει μεγάλη βλάβη. "Οταν λοιπὸν οἱ "Ἐλληνες εἶχαν περάσει τὴ χαράδρα καὶ βρίσκονταν μακριά τῆς δύχτω περίπου στάδια, τὴ διά- βηκε κι ὁ Μιθραδάτης μὲ τὸ στρατό του. Εἶχαν δρίσει ὅμως οἱ "Ἐλληνες στρατηγοὶ μερικούς πελταστές καὶ ὀπλίτες γιὰ νὰ πάρουν κυνήγι τὸν ἔχθρο, καὶ στοὺς ἴππεῖς εἶχαν πεῖ μὲ θάρρος νὰ κάνουν

ΚΕΦ. 4

1 - 5

Καιρούργια ἐ-
πίθεση τοῦ
Μιθραδάτη.

- 4 Θαρροῦσι διώκειν ὡς ἐφεψομένης ἵκανῆς δυνάμεως. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μιθραδάτης κατειλήφει, καὶ ἥδη σφενδόναι καὶ τοξεύματα ἔξικουσστο, ἐσήμηρε τοῖς "Ἐλλησι τῇ σάλπιγγι, καὶ εὐθὺς ἔθεον δύμοσε οἷς εἰρητο καὶ οἱ ἱππεῖς ἥλιαυνον· οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ᾽ ἐφενγον ἐπὶ τὴν χαράδραν.
- 5 Ἐν ταύτῃ τῇ διώξει τοῖς βαρβάροις τῶν τε πεζῶν ἀπέθανον πολλοὶ καὶ τῶν ἱππέων ἐν τῇ χαράδρᾳ ζωὶς ἐλήφθησαν εἰς ὀκτωκαίδεκα. Τὸν δὲ ἀποθανόντας αὐτοκέλευστοι οἱ "Ἐλληνες ἡκίσαντο, ὡς ὅτι φοβερώτατον τοῖς πολεμίοις εἴη δρᾶν.
- 6 Καὶ οἱ μὲν πολέμιοι οὕτω πράξαντες ἀπῆλθον, οἵ δὲ "Ἐλληνες ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Τίγρην τα ποταμόν. Ἐνταῦθα πόλις ἦν ἐρήμη μεγάλη, ὄνομα δὲ αὐτῇ ἦν Λάρισσα· ὥκουν δὲ αὐτὴν τὸ παλαιὸν Μῆδοι. Τοῦ δὲ τείχους αὐτῆς ἦν τὸ εὖρος πέντε καὶ εἴκοσι πόδες, ὕψος δὲ ἑκατόν· τοῦ δὲ κύκλου ἡ περίοδος δύο παρασάγγαι· ὥκοδόμητο δὲ πλίνθοις κεραμεϊς· κορητὶς δὲ ὑπῆρ λιθίνη τὸ ὕψος εἴκοσι ποδῶν. Ταύτην βασιλεὺς Περσῶν, ὅτε παρὰ Μήδων τὴν ἀρχὴν ἐλάμβανον Πέρσαι, πολιορκῶν οὐδεὶν τρόπῳ ἐδύνατο ἐλεῖν· ἥλιον δὲ νεφέλῃ προκαλόγασα ἥραντε μέχρι ἐξέλιπον οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὕτως ἔάλω. Παρὰ ταύτην τὴν πόλιν ἦν προαμίς λιθίνη, τὸ μὲν εὖρος ἑνὸς πλέθρου, τὸ δὲ ὕψος δύο πλέθρων. Ἐπὶ ταύτης πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἥσαν ἐκ τῶν πλησίον κωμῶν ἀποπεφενγότες.
- 7 8 Ἐγτεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμὸν ἔνα παρασάγγας ἐξ πρὸς τείχους ἔρημον, μέγα, πρὸς πόλει κείμενον· ὄνομα δὲ ἦν τῇ πόλει Μέσπιλα· Μῆδοι δὲ αὐτὴν ποτε ὥκουν. Ἡν δὲ η μὲν κορητὶς λίθου ξεστοῦ πογχυλιάτον, τὸ εὖρος πεντήκοντα ποδῶν καὶ τὸ ὕψος πεντήκοντα.
- 9 10 Ἐπὶ δὲ ταύτῃ ἐπωκοδόμητο πλίνθινον τείχος, τὸ μὲν εὖρος πεντήκοντα ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος ἑκατόν· τοῦ δὲ τείχους ἡ περίοδος ἐξ παρασάγγαι. Ἐγταῦθα λέγεται Μήδεια γυνὴ βασιλέως καταφυγεῖν, ὅτε ἀπώλλυται σαν τὴν ἀρχὴν ὑπὸ Περσῶν Μῆδοι. Ταύτην δὲ τὴν πόλιν πολιορκῶν δὲ Περσῶν βασιλεὺς οὐκ ἐδύνατο οὔτε χρόνῳ ἐλεῖν οὔτε βίᾳ· Ζεὺς δὲ βροντῇ κατέπληξε τοὺς ἐνοικοῦντας, καὶ οὕτως ἔάλω.

τὸ ἔδιο, γιατὶ θὰ τοὺς ὑποστήριξε σημαντικὴ στρατιωτικὴ δύναμη.
"Οταν ὁ Μιθραδάτης εἶχε φτάσει κοντά τους, καὶ τοὺς ἔβρισκαν πιὰ οἱ
πέτρες ἀπὸ τὶς σφεντόνες καὶ τὰ βέλη ἀπὸ τὰ τόξα, τότε δόθηκε μὲ τὴ
σάλπιγγα τὸ σημεῖο στοὺς "Ἐλληνες. Καὶ στὴ στιγμὴ ὅρμησαν ἀπάνω
στοὺς ἐχθρούς ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν πάρει τὴ διαταγή, καὶ οἱ ἵππεῖς ἔτρε-
χαν κι ἐκεῖνοι. Οἱ ἐχθροὶ δὲν ἀντεξαν, παρὰ ἄρχισαν νὰ φεύγουν κατὰ
τὴ χαράδρα. Σ' αὐτὸ τὸ κυνηγγήτῳ σκοτώθηκαν πολλοὶ βάρβαροι πεζοὶ 5
καὶ πιάστηκαν μέσα στὴ χαράδρα ὡς δεκαοχτὼ ἵππεῖς ζωντανοί. Οἱ
"Ἐλληνες μάλιστα κακοποίησαν χωρὶς διαταγὴ τοὺς σκοτωμένους,
γιὰ νὰ τοὺς βλέπουν οἱ ἐχθροὶ καὶ νὰ τοὺς πιάνην τρομάρα.

Οἱ βάρβαροι ἔφυγαν ὅταν ἔγιναν αὐτά, ἐνῶ οἱ "Ἐλληνες προχώρη- 6
σαν ἡσυχοὶ τὴν ὑπόλοιπη μέρα κι ἔφτασαν στὸν Τίγρητα ποταμό.
Ἐκεῖ βρισκόταν μιὰ πολιτεία μεγάλη, χωρὶς κατοίκους, ποὺ τὴν 7
ἔλεγαν Λάρισα· τὴν παλιὰ ἐποχὴ τὴν κατοικοῦσαν Μῆδοι. Τὸ τεῖχος
τῆς ἦταν εἴκοσι πέντε πόδια στὸ πάχος καὶ ἐκατὸ στὸ ὕψος, ἐνῶ
ὁ κύκλος ποὺ ἔκανε γύρω ἀπὸ τὴν πόλη εἶχε μάκρος δυὸ παρασάγγες.
ἷταν χτισμένο ἀπὸ τοῦβλα πήλινα, ἀλλὰ εἶχε ἀπὸ κάτω βάση πέτρινη,
εἴκοσι πόδια στὸ ὕψος. Τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Πέρσες προσπαθοῦσαν νὰ πά- 8
ρουν ἀπὸ τοὺς Μήδους τὴν ἔξουσία, ὁ βασιλιὰς τῆς Περσίας πολιορ-
κοῦσε αὐτὴ τὴν πόλη καὶ δὲν τὰ κατάφερνε μὲ κανένα τρόπο νὰ τὴν
κυριέψῃ. Στὸ τέλος ὅμως ἔνα σύννεφο σκέπασε τὸν ἥλιο καὶ τὸν ἔκανε
νὰ χαθῇ, ὥσπου οἱ ἀνθρωποὶ ἀφῆσαν τὴν πόλη κι ἔτσι κυριεύτηκε.
Κοντὰ σ' αὐτὴ τὴν πόλη βρισκόταν μιὰ πέτρινη πυραμίδα, ποὺ εἶχε 9
πλάτος ἔνα πλέθρο καὶ ὕψος δυό. Σ' αὐτὴν εἶχαν καταφύγει πολλοὶ
βάρβαροι ἀπὸ τὰ κοντινὰ χωριά. Ἀπὸ κεῖ βαδίζοντας ἔνα σταθμὸ 10
προχώρησαν ἔξι παρασάγγες κι ἔφτασαν σ' ἔνα τεῖχος ἀφρούρητο,
μεγάλο. Τοῦτο βρισκόταν γύρω ἀπὸ μιὰ πόλη ποὺ τὴν ἔλεγαν Μέ-
σπιλα καὶ ποὺ τὴν κατοικοῦσαν κάποτε Μῆδοι. Ἡ βάση τοῦ τείχους
ἦταν ἀπὸ πελεκημένη πέτρα ποὺ εἶχε μέσα ἀπολιθωμένα κοχύλια, κι
εἶχε πάχος πενήντα πόδια καὶ ὕψος ἀλλὰ τόσα. Πάνω σ' αὐτὴν ἦταν 11
χτισμένο τεῖχος ἀπὸ τοῦβλα, πενήντα πόδια στὸ πλάτος κι ἐκατὸ στὸ
ὕψος. Ὁ κύκλος ποὺ ἔκανε τὸ τεῖχος γύρω ἀπὸ τὴν πόλη εἶχε μάκρος
ἔξι παρασάγγες. Ἐκεῖ λένε πώς βρῆκε καταφύγιο ἡ Μήδεια, ἡ γυ-
ναικα τοῦ βασιλιᾶ, ὅταν οἱ Πέρσες πήραν τὴν ἔξουσία ἀπὸ τοὺς Μήδους.
Τὴν πόλη λοιπὸν αὐτὴ πολιορκοῦσε ὁ βασιλιὰς τῶν Περσῶν καὶ δὲν 12
μποροῦσε νὰ τὴν κυριέψῃ οὔτε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου οὔτε μὲ τὴ

6 - 12

• Η Λάρισα
καὶ τὰ Μέ-
σπιλα.

13 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμὸν ἔνα παρασάγγας τέτταρας.
 Εἰς τοῦτον δὲ τὸν σταθμὸν Τισσαφέρνης ἐπεφάνη, οὓς τε αὐτὸς ἵππεας
 ἥλθεν ἔχων καὶ τὴν Ὁρόντα δύναμιν τοῦ τὴν βασιλέως θυγατέρα
 ἔχοντος, καὶ οὓς Κῆφος ἔχων ἀνέβη βαρθάρους, καὶ οὓς δὲ βασιλέως
 ἀδελφὸς ἔχων βασιλεῖ ἐβοήθει, καὶ πρὸς τούτους δύοντος βασιλεὺς ἔ-
 14 δωκεν αὐτῷ, ὡστε τὸ στράτευμα πάμπολιν ἐφάνη. Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγέ-
 νετο, τὰς μὲν τῶν τάξεων ὅπισθεν καταστήσας, τὰς δὲ εἰς τὰ πλάγια
 παραγαγόν, ἐμβαλεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲ ἐβούλετο διακινδυ-
 15 νεύειν, σφενδονᾶν δὲ παρήγγειλε καὶ τοξεύειν. Ἐπεὶ δὲ διαταχθέντες
 οἱ Ῥόδιοι ἐσφενδόνησαν καὶ οἱ [Σκύθαι] τοξόται ἐτόξευσαν καὶ οὐδεὶς
 ἥμαρτανεν ἀνδρός, οὐδὲ γὰρ εἰ πάνυ προύθυμεῖτο δάδιον ἦν, καὶ ὁ
 Τισσαφέρνης μάλα ταχέως ἔξω βελῶν ἀπεχώρει καὶ [αἴ] ἄλλαι τάξεις
 ἀπεχώρησαν.

16 Καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἥμέρας οἱ μὲν ἐπορεύοντο, οἱ δὲ εἶποντο· καὶ
 οὐκέτι ἐσίνοντο οἱ βάρβαροι τῇ τότε ἀκροβολίσει· μακρότερον γὰρ
 17 οἱ γε Ῥόδιοι τῶν Περσῶν ἐσφενδόνων καὶ τῶν τοξοτῶν. Μεγάλα δὲ
 καὶ τόξα τὰ Περσικά ἐστιν· ὡστε χρήσιμα ἦν δόπσα ἀλίσκοιτο τῶν
 τοξευμάτων τοῖς Κορσί, καὶ διετέλουν χρώμενοι τοῖς τῶν πολεμίων
 τοξεύμασι, καὶ ἐμελέτων τοξεύειν ἄνω ἴερτες μακράν. Ηὑρίσκετο δὲ
 καὶ νεῦρα πολλὰ ἐν ταῖς κώμαις καὶ μόλυβδος, ὡστε χρῆσθαι εἰς τὰς
 18 σφενδόνας. Καὶ ταύτῃ μὲν τῇ ἥμέρᾳ, ἐπεὶ κατεστρατοπεδεύοντο οἱ
 "Ελληνες κώμαις ἐπιτυχόντες, ἀπῆλθον οἱ βάρβαροι μεῖον ἔχοντες τῇ
 ἀκροβολίσει· τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἥμέραν ἔμειναν οἱ "Ελληνες καὶ ἐπεσιτί-
 σαντο· ἦν γὰρ πολὺς σῖτος ἐν ταῖς κώμαις. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἐπορεύον-
 το διὰ τοῦ πεδίου, καὶ Τισσαφέρνης εἶπετο ἀκροβολιζόμενος.

19 Ἔνθα δὴ οἱ "Ελληνες ἔγνωσαν πλαισίουν ἰσόπλευρον ὅτι πονηρὰ
 τάξις εἴη πολεμίων ἐπομένων. Ἀνάγκη γάρ ἐστιν, ἦν μὲν συγκόπτη
 τὰ κέρατα τοῦ πλαισίου, ἢ ὁδοῦ στενοτέρας οὖσης ἢ ὁρέων ἀναγκα-

13 - 18

*Ἐπίθεση τοῦ
Τισσαφέρωντος.

βία. Ὁ Δίας ὅμως τρόμαξε τοὺς κατοίκους μὲ βροντή, κι ἔτσι ἡ πόλη 13 κυριεύτηκε. Ἀπὸ κεῖ βάδισαν ἔνα σταθμὸν καὶ προχώρησαν τέσσερεis παρασάγγεis. Σ' αὐτὸν τὸ σταθμὸν παρουσιάστηκε ὁ Τισσαφέρης ἔχοντας τὸ δικό του ἵππον καὶ τὸ στρατὸν τοῦ Ὀρόντα, ἐκείνου που εἶχε γυναίκα του τὴν κόρη τοῦ βασιλιᾶ. Εἶχε καὶ τοὺς βαρβάρους ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία του, κι ἐκείνους ποὺ εἶχε ὁ ἀδερφὸς τοῦ βασιλιᾶ καὶ πήγαινε νὰ τὸν βοηθήσῃ, κι ἀκόμα ὅσους στρατιῶτες τοῦ εἶχε δώσει ὁ βασιλιάς. "Ετσι ὁ στρατός του φάνταξε πάρα πολὺ μεγάλος. "Οταν καντοζύγωσε, ἀλλα ἀπὸ τὰ τάγματά του τὰ 14 τοποθέτησε ἀπέναντι στὴν ὄπισθιοφυλακὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀλλα τὰ πῆγε πρὸς τὰ πλάγια. Δὲν τόλμησε ὅμως νὰ κάνῃ ἐπίθεση οὔτε θέλησε νὰ ριψοκινδυνέψῃ, μονάχα ἔδωσε διαταγὴ στοὺς σφεντονῆτες καὶ στοὺς τοξότες ν' ἀρχίσουν νὰ χτυποῦν. Μὰ ὅταν πῆραν θέσεις οἱ Ροδίτες, 15 κι ἀρχισαν νὰ ρίχνουν πέτρες μὲ τὶς σφεντόνες καὶ οἱ (Σκύθες) τοξότες νὰ χτυποῦν μὲ βέλη καὶ κανένας δὲν ἀστοχοῦσε στὸ χτύπημα, γιατὶ καὶ νὰ ἥθελε δὲν ἥταν εὔκολο νὰ τὸ κάμη, ὁ Τισσαφέρης πολὺ γρήγορα ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ κεῖ ποὺ ἔφταναν τὰ βέλη, πράγμα ποὺ ἔκανε καὶ ὁ στρατός του. Τὴν ὑπόλοιπη μέρα οἱ Ἑλλῆνες συνέχισαν 16 τὴν πορείαν, ἐνῶ οἱ Πέρσες τοὺς ἀκολουθοῦσαν. Καὶ δὲν μποροῦσαν πιὰ οἱ βάρβαροι νὰ βλάψουν τοὺς Ἑλλήνες, χτυπῶντας τους μὲ τὶς σφεντόνες καὶ μὲ τὰ τόξα, γιατὶ οἱ Ροδίτες ἔριχναν μακρύτερα ἀπὸ τοὺς Πέρσες σφεντονῆτες καὶ τοξότες. Καθὼς μάλιστα τὰ περσικὰ τόξα 17 εἶναι μεγάλα, ὅσα ἐχθρικὰ βέλη κατόρθωναν οἱ Ἑλλῆνες νὰ πιάσουν ἀπὸ κεῖνα ποὺ ρίχνονταν, τὰ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Κρητικοί, ποὺ καὶ συνέχεια τὰ μεταχειρίζονταν καὶ γυμνάζονταν, ὥστε ρίχνοντάς τα ψηλά, νὰ τὰ πηγαίνουν μακριά. "Εβρισκαν ἀκόμα στὰ χωριά καὶ χορδὲς πολλὲς γιὰ τὰ τόξα καὶ μολύβι, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὶς σφεντόνες. "Ετσι ἐκείνη τὴ μέρα, ὅταν οἱ Ἑλλῆνες συ- 18 νάντησαν χωριά κι ἀρχισαν νὰ στρατοπεδεύουν, οἱ βάρβαροι ἀποσύρθηκαν, νικημένοι σ' αὐτὲς τὶς μικρὲς ἐπιθέσεις. Τὴν ἀλλη μέρα ἔμειναν οἱ Ἑλλῆνες ἐκεῖ καὶ προμηθεύτηκαν τρόφιμα, γιατὶ στὰ χωριά ὑπῆρχε πολὺ σιτάρι. Τὴν τρίτη μέρα προχωροῦσαν ἀνάμεσα στὸν κάμπο, ἐνῶ ὁ Τισσαφέρης τοὺς ἀκολουθοῦσε χτυπῶντας τους ἀπὸ μακριὰ μὲ σφεντόνες καὶ τόξα. Τότε κατάλαβαν οἱ Ἑλλῆνες πώς τὸ ἴσο- 19 πλευρο πλαίσιο ἥταν ἔνας κακὸς σχηματισμὸς τοῦ στρατοῦ, ἀφοῦ ἀκολουθοῦσαν ἐχθροί. Γιατὶ ἀναγκαστικά, ὅταν οἱ πλευρὲς τοῦ πλαισίου

19 - 23

*Ἀλλαγὴ σχηματισμοῦ τῶν
*Ἐλλήνων.

ζόντων ἡ γεφύρας, ἐκθλίβεσθαι τοὺς ὀπλίτας καὶ πορεύεσθαι πονήρως,
ἄμα μὲν πιεζομένους, ἄμα δὲ ταραττομένους, ὥστε δυσχρήστους εἶναι
20 [ἀνάγκη] ἀτάκτους ὅντας· ὅταν δὲ αὐδὴ διάσχῃ τὰ κέρατα, ἀνάγκη δια-
σπᾶσθαι τοὺς τότε ἐκθλιβομένους καὶ κενὸν γλύρεσθαι τὸ μέσον τῶν
κεράτων, καὶ ἀμυνεῖν τοὺς ταῦτα πάσχοντας πολεμίων ἐπομένων.
Καὶ δόπτε δέοι γέφυραν διαβαίνειν ἡ ἄλλην τινὰ διάβασιν, ἔσπενδεν
ἔκαστος βουλόμενος φθάσαι πρῶτος· καὶ εὐεπίθετον ἦν ἐνταῦθα τοῖς
21 πολεμίοις. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔγρωσαν οἱ στρατηγοί, ἐποίησαν ἐξ λόχους
ἀνὰ Ἑκατὸν ἄνδρας, καὶ λοχαγὸν ἐπέστησαν καὶ ἄλλους πεντηκοντῆ-
ρας καὶ ἄλλους ἐνωμοτάρχους. Οὗτοι δὲ πορεύμενοι οἱ λοχαγοί, ὅπότε
μὲν συγκόπτοι τὰ κέρατα, ὑπέμενον ὕστεροι, ὥστε μὴ ἐνοχλεῖν τοῖς
22 κέρασι, τοὺς δὲ παρῆγον ἔξωθεν τῶν κεράτων. Ὁπότε δὲ διάσχοιεν
αἱ πλευραὶ τοῦ πλαισίου, τὸ μέσον ἀν ἔξεπίμπλασαν, εἰ μὲν στενότερον
εἴη τὸ διέχον, κατὰ λόχους, εἰ δὲ πλατύτερον, κατὰ πεντηκοστῆς,
εἰ δὲ πάνω πλατύ, κατ' ἐνωμοτίας· ὥστε ἀεὶ ἔκπλεων εἶναι τὸ μέσον.
23 Εἰ δὲ καὶ διαβαίνειν τινὰ δέοι διάβασιν ἡ γέφυρα, οὐκ ἐταράττοντο,
ἀλλ' ἐν τῷ μέρει οἱ λοχαγοὶ διέβαινον· καὶ εἰ πον δέοι τι τῆς φάλαγγος,
ἐπιπαρηγσαν οὖτοι. Τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τέτταρας.
24 Ἡνίκα δὲ τὸν πέμπτον ἐπορεύοντο, εἶδον βασίλειόν τι καὶ περὶ
αὐτὸν κώμιας πολλάς, τὴν δὲ ὅδὸν πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο διὰ γηλόφων
νήψηλον γιγρομένην, οἱ καθῆκον ἀπὸ τοῦ ὅρονς ὑψὸς φέροντες. Καὶ
εἶδον μὲν τοὺς λόφους ἀσμενοί οἱ Ἕλληνες, ὡς εἰκὸς τῶν πολεμίων
25 ὅντων ἵππεων· ἐπεὶ δὲ πορεύμενοι ἐκ τοῦ πεδίου ἀνέβησαν ἐπὶ τὸν
πρῶτον γήλοφον [καὶ] κατέβαινον, ὡς ἐπὶ τὸν ἔτερον ἀναβαίνειν,
ἐνταῦθα ἐπιγίγνονται οἱ βάροβαροι καὶ ἀπὸ τοῦ νήψηλοῦ εἰς τὸ πρανές
26 ἔβαλλον, ἐσφενδόνων, ἐτόξευον ὑπὸ μαστίγων, καὶ πολλοὺς ἐτίρω-
σκον καὶ ἐκράτησαν τῶν Ἕλλήνων γυμνήτων, καὶ κατέκλεισαν αὐτοὺς

πλησιάζουν, ή ἐπειδὴ ὁ δρόμος εἶναι πιὸ στενὸς η̄ ἐπειδὴ τοὺς ἀναγκάζει κανένα βουνό η̄ γεφύρι, οἱ στρατιῶτες στριμώχνονται καὶ προχωροῦν μὲ κόπο, ἀπὸ τὴ μιὰ γιατὶ πιέζει ὁ ἔνας τὸν ἄλλο, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γιατὶ ἐπικρατεῖ ἀταξία. "Ἐτσι, μὲ τὸ νὰ βρίσκονται σὲ κάποια σύγχυση, εἶναι δύσκολο νὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ μάχη. "Οταν ὅμως 20 ἀνάμεσα στὶς δυὸ πλευρὲς ξαναδημιουργῆται ἀπόσταση, ἀναγκαστικὰ χωρίζονται οἱ στρατιῶτες ποὺ στριμώχνονταν πρωτύτερα, καὶ στὴ μέση μένει ὁ τέπος ἀδειος. Τότε στενοχωροῦνται ἐκεῖνοι ποὺ τὰ παθαίνουν αὐτά, γιατὶ τοὺς ἀκολουθοῦν ἐχθρόι. Κι ὅσες φορὲς χρειαζόταν νὰ περάσουν κάποιο γεφύρι η̄ κανένα ἄλλο στενό, βιαζόταν ὁ καθένας γιατὶ ζήθελε νὰ περάσῃ πρῶτος. Τότε, φυσικά, η̄ταν εὔκολο στοὺς ἐχθροὺς νὰ ἐπιτεθοῦν. "Οταν λοιπὸν τὰ εἰδαν αὐτὰ οἱ στρατηγοί, ἔκαναν 21 ἔξι λόχους ἀπὸ ἕκατὸ στρατιῶτες τὸν καθένα, κι ἔβαλαν ἐπικεφαλῆς λοχαγοὺς καὶ ἄλλους πεντηκοντῆρες καὶ ἄλλους ἐνωμοτάρχους. Αὐτοὶ οἱ λοχαγοὶ προχωροῦσαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ὅταν οἱ πλευρὲς τοῦ πλαισίου πλησίαζαν, ἔμεναν πίσω μὲ τοὺς στρατιῶτες τοὺς βαδίζοντας ἀργά, γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλοῦν τὶς πλευρές, κι ἔφερναν τοὺς ἀντρες τοὺς ἔξω ἀπὸ αὐτὲς. "Οταν χωρίζονταν οἱ δυὸ πλευρὲς τοῦ 22 πλαισίου, γέμιζαν τὸ ἀδειο μέρος μὲ στρατιῶτες ποὺ τοὺς ἔβαζαν κατὰ λόχους, ἀν η̄ταν κάπως στενὸ τὸ διάστημα, πενήντα πενήντα ἀν η̄ταν πιὸ πλατύ καὶ σὲ ἐνωμοτίες ἀν η̄ταν πολὺ πλατύ. "Ἐτσι τὸ κέντρο η̄ταν πάντα γεμάτο. "Αν πάλι χρειαζόταν νὰ περάσουν κάποιο 23 στενὸ η̄ κανένα γεφύρι, δὲν ἀναστατώνονταν, παρὰ οἱ λοχαγοὶ περνοῦσαν μὲ τὴ σειρά τους. Κι ἀν ἡ φάλαγγα σὲ κανένα σημεῖο εἴχε ἀνάγκη ἀπὸ ἐνίσχυση, αὐτὸν πήγαιναν νὰ βοηθήσουν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο βάδισαν τέσσερεις σταθμούς. Καθὼς βάδιζαν τὸν πέμπτο σταθμό, εἰδαν ἔνα 24 ἀνάκτορο καὶ ὄλογυρά του πολλὰ χωριά. 'Ο δρόμος ποὺ ὁδηγοῦσε σ' αὐτὴ τὴν τοποθεσία περνοῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ ψῆλοὺς γήλοφους ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ βουνό, ποὺ στὰ ριζά του βρισκόταν τὸ κεντρικὸ χωριό. Μὲ χαρὰ εἰδαν οἱ "Ἐλληνες τοὺς λόφους, ὅπως η̄ταν φυσικό, ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ ποὺ ἀκολουθοῦσαν η̄ταν ἴππεις. "Οταν ὅμως προχώ- 25 ρησαν κι ἀνέβηκαν ἀπὸ τὸν κάμπο στὸν πρῶτο γήλοφο κι ὕστερα ἀρχισαν νὰ κατέβαινουν ἀπὸ κεῖ γιὰ ν' ἀνέβουν στὸ δεύτερο, τότε παρουσιάζονται οἱ βάρβαροι. Τοῦτοι, ἐνῶ τοὺς μαστίγωναν οἱ ἀρχηγοὶ τους, ἀρχισαν νὰ χτυποῦν ἀπὸ ψῆλα τοὺς "Ἐλληνες μὲ ἀκόντια, μὲ σφεντόνες, μὲ τόξα. Πλήγωσαν πολλοὺς καὶ νίκησαν τοὺς "Ἐλληνες 26

24 - 30

Καινούργια
ἐπένθεση τῶν
βαρβάρων.

- εῖσω τῶν ὅπλων· ὥστε παντάπασι ταύτην τὴν ἡμέραν ἄχρηστοι ἦσαν
 27 ἐν τῷ ὅχλῳ ὅντες καὶ οἱ σφενδονῆται καὶ οἱ τοξόται. Ἐπεὶ δὲ πιεσό-
 μενοι οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν διώκειν, σχολῇ μὲν ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀφι-
 28 κνουνται ὅπλιται ὅντες, οἱ δὲ πολέμιοι ταχὺ ἀπεπήδων. Πάλιν δὲ
 ὅπότε ἀπίοιεν πρὸς τὸ ἄλλο στράτευμα ταῦτα ἔπασχον, καὶ ἐπὶ τοῦ
 δευτέρου γηλόφου ταῦτα ἐγίγνετο, ὥστε ἀπὸ τοῦ τρίτου γηλόφου
 ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ κινεῖν τοὺς στρατιώτας πρὸν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς
 29 τοῦ πλαισίου ἀνήγαγον πελταστὰς πρὸς τὸ ὅρος. Ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἐγέ-
 νοτο ὑπὲρ τῶν ἐπομένων πολεμίων, οὐκέτι ἐπετίθεντο οἱ πολέμιοι
 τοῖς καταβαίνοντι, δεδοικότες μὴ ἀποτιμηθείησαν καὶ ἀμφοτέρωθεν
 30 αὐτῶν γένονται οἱ πολέμιοι. Οὕτω τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας πορευόμενοι,
 οἱ μὲν [ἐν] τῇ ὁδῷ κατὰ τοὺς γηλόφους, οἱ δὲ κατὰ τὸ ὅρος ἐπιπα-
 ριόντες, ἀφίκοντο εἰς τὰς κώμας· καὶ ἵστρον κατέστησαν ὅπτώ πολ-
 λοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τετρωμένοι.
 31 Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς καὶ τῶν τετρωμένων ἔνεκα καὶ
 ἄμια ἐπιτίθεια πολλὰ εἶχον, ἀλευρα, οἶνον, κροθὰς ἵπποις συμβεβλη-
 μένας πολλάς. Ταῦτα δὲ συνενηγμένα ἦν τῷ σατραπεύοντι τῆς χώρας.
 32 Τετάρτῃ δὲ ἡμέρᾳ καταβαίνοντιν εἰς τὸ πεδίον. Ἐπεὶ δὲ κατέλαβεν
 αὐτοὺς Τισσαφέροντος σὺν τῇ δυνάμει, ἐδίδαξεν αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη
 κατασκηνῆσαι οὖ πρῶτον εἰδον κώμην καὶ μὴ πορεύεσθαι ἔτι μα-
 χομένους· πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ ἀπόμαχοι, [οἵ τε] τετρωμένοι καὶ οἱ
 33 ἐκείνους φέροντες καὶ οἱ τῶν φερόντων τὰ ὅπλα δεξάμενοι. Ἐπεὶ
 δὲ κατεσκήνησαν καὶ ἐπεχείρησαν αὐτοῖς ἀκροβολίζεσθαι οἱ βάρβα-
 ροι πρὸς τὴν κώμην προσιόντες, πολὺ περιῆσαν οἱ Ἕλληνες· πολὺ^ν
 γὰρ διέφερεν ἐκ χώρας ὅρμῶντας ἀλέξασθαι ἢ πορευομένους ἐπι-
 ούσι τοῖς πολεμίοις μάχεσθαι.
 34 Ἡρίκα δὲ ἦν ἡδη δείλη, ὡρα ἦν ἀπιέναι τοῖς πολεμίοις οὐποτε
 γὰρ μεῖνον ἀπεστρατοπεδεύοντο οἱ βάρβαροι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔξικοντα

γυμνῆτες, καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ μείνουν κλεισμένοι ἀνάμεσα στοὺς ὄπλίτες. "Ετσι αὐτὴ τῇ μέρα οἱ σφεντονῆτες καὶ οἱ τοξότες ἔμειναν μέσα στὸ ἄμαχο πλῆθος, χωρὶς νὰ προσφέρουν οὔτε τὴν παραμικρὴ ὡφέλεια. Οἱ "Ἐλλήνες, ὑστερὸς ἀπὸ" αὐτὴ τὴν πίεση, βάλθηκαν νὰ τοὺς 27 πάρουν κυνήγια. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ὄπλίτες φτάνουν μὲ δυσκολία στὴν κορυφὴ, ἐνῶ οἱ ἔχθροὶ ἔτρεχαν γρήγορα πηδώντας. Τὰ ἔδια πάθαιναν 28 οἱ "Ἐλλήνες ἀπὸ τοὺς βάρβαρους κι ὅταν γύριζαν κοντὰ στὸ ἄλλο στράτευμα, τὰ ἔδια γίνονταν καὶ πάνω στὸ δεύτερο γήλοφο. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισαν, ὅταν ἦταν πάνω στὸν τρίτο γήλοφο, νὰ μὴ μετακινήσουν ἀπὸ κεῖ τοὺς στρατιῶτες, ὥσπου ἀνέβασαν πελταστὲς πρὸς τὸ βουνό, ἀπὸ τὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ πλαισίου. Κι ὅταν αὐτοὶ βρέθηκαν πάνω ἀπὸ 29 τοὺς ἔχθροὺς ποὺ ἀκολουθοῦσαν, σταμάτησαν πιὰ οἱ βάρβαροι τὶς ἐπιθέσεις τους ἐνάντια σὲ κείνους ποὺ κατέβαιναν, γιατὶ φοβήθηκαν μήπως ἀποκοποῦν καὶ βρεθοῦν οἱ "Ἐλλήνες κι ἀπὸ τὰ δυό τους μέρη. "Ετσι τὴν ὑπόλοιπη μέρα συνέχισαν τὴν πορεία καὶ βάδιζαν οἱ στρα- 30 τιῶτες τοῦ πλαισίου στὸ δρόμο ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσα στοὺς γήλοφους, κι οἱ πελταστὲς ψήλᾳ στὸ βουνό, παράλληλα πρὸς τοὺς κάτω, ὥσπου ἔφτασαν στὰ χωριά. Ἐκεῖ διόρισαν ὄχτα γιατρούς, ἐπειδὴ εἶχαν πολλοὺς πληγωμένους.

Ἐδῶ ἔμειναν τρεῖς μέρες καὶ ἔξαιτίας τῶν πληγωμένων καὶ ἐπει- 31 δὴ βρῆκαν πολλὰ τρόφιμα, ὅπως ἀλεύρι, κρασὶ καὶ ἀρκετὸ κριθάρι μαζεμένο, γιὰ νὰ φάνε τὰ ἄλογα. Καὶ ὅλα αὐτὰ βρίσκονταν συγκεντρω- μένα σὲ ἀποθήκες κι ἀνῆκαν στὸ διοικητὴ τῆς χώρας. Τέλος τὴν τέ- ταρτη μέρα κατεβαίνουν στὸν κάμπο. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς πρόλαβε 32 ὁ Τισσαφέρνης μὲ τὸ στρατὸ του, ἀναγκάστηκαν νὰ σταματήσουν ἀμέ- σως μόλις συνάντησαν ἔνα χωριό καὶ νὰ μὴν προχωροῦν πιὰ δίνοντας μάχη. Γιατὶ ὑπῆρχαν πολλοὶ ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ πολεμοῦν, δηλαδὴ (καὶ οἱ) πληγωμένοι κι ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς κουβαλοῦσαν κι ἐκεῖνοι ποὺ σήκωναν τὰ ὅπλα τῶν τελευταίων. "Οταν λοιπὸν σταμάτησαν ἐκεῖ, 33 οἱ βάρβαροι πλησίασαν τὸ χωριό καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς χτυποῦν ἀπὸ μακριά, ἀλλὰ οἱ "Ἐλλήνες φάνηκαν πολὺ ἀνώτεροι τους. Γιατὶ ὑπῆρχε μεγάλη διαφορὰ στὸ νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἔχθροὺς ἔξορμώντας ἀπὸ μιὰ τοποθεσία, ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς πολεμοῦν βαδίζοντας, τὴν ὥρα ποὺ ἐκεῖνοι τοὺς ἔκαναν ἐπίθεση.

Ἡταν πιὰ ἀπόγευμα πρὸς τὸ βραδάκι, κι ἦταν ὥρα νὰ ἀποσυρθοῦν 34 οἱ ἔχθροι. Γιατὶ οἱ βάρβαροι ποτὲ δὲν στρατοπέδεψαν σὲ ἀπόσταση μι-

31 - 33

* Αποτελεσμα-
τικὴ ἀντίστα-
ση τῶν "Ελ-
λήνων.

34 - 36

Οἱ Πέρσες ἀ-
ποσύρονται τῇ
νύχτα.

σταδίων, φοβιόμενοι μὴ τῆς νυκτὸς οἱ Ἐλληνες ἐπιθῶνται αὐτοῖς.

35 Πορηρὸν γὰρ νυκτός ἔστι στρατευμα Περσικόν. Οἱ τε γὰρ Ἰπποι αὐτοῖς δέδενται καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πεποδισμένοι εἰσὶ τοῦ μὴ φεύγειν ἔνεκα εἰ λυθεῖσαν, ἐάν τέ τις θόρυβος γίγνηται, δεῖ ἐπισάξαι τὸν Ἰππον Πέρση ἀρδὸν καὶ χαλινῶσαι, δεῖ καὶ θωρακισθέντα ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν Ἰππον. Ταῦτα δὲ πάντα χαλεπὰ νύκτωρ καὶ θορύβου ὄντος. Τούτουν ἔνεκα πόρρω ἀπεσκήνουν τῶν Ἐλλήνων.

36 Ἐπεὶ δὲ ἐγίγνωσκον αὐτοὺς οἱ Ἐλληνες βουλομένους ἀπιέναι καὶ διαγγελλομένους, ἐκίρρους τοῖς Ἐλλησι συσκενάζεσθαι ἀκονόντων τῶν πολεμίων. Καὶ χρόνον μέν τινα ἐπέσχον τῆς πορείας οἱ βάρβαροι, ἐπειδὴ δὲ ὅφε ἐγίγνετο, ἀπῆσαν· οὐ γὰρ ἐδόκει λένειν αὐτοὺς νυκτὸς

37 πορεύεσθαι καὶ κατάγεσθαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Ἐπειδὴ δὲ σαφῶς ἀπιόντας ἥδη ἐώρων οἱ Ἐλληνες, ἐπορεύοντο καὶ αὐτοὶ ἀναζεύξαντες καὶ διῆλθον ὅσον ἔξικοντα σταδίους. Καὶ γίγνεται τοσοῦτον μεταξὺ τῶν στρατευμάτων ὥστε τῇ ύστερᾳ οὐκ ἐφάνησαν οἱ πολέμιοι οὐδὲ τῇ τρίτῃ, τῇ δὲ τετάρτῃ νυκτὸς προελθόντες καταλαμβάνοντι χωρίον ὑπερδέξιον οἱ βάρβαροι, ἢ ἐμελλον οἱ Ἐλληνες παρείραι, ἀκρωνυχίαν ὅρους, ὑφ' ἥρης ἡ κατάβασις ἦν εἰς τὸ πεδίον.

38 Ἐπειδὴ δὲ ἐώρα Χειρίσοφος προκατείλημμένην τὴν ἀκρωνυχίαν, καλεῖ Ξενοφῶντα ἀπὸ τῆς οὐρᾶς καὶ κελεύει λαβόντα τοὺς πελταστὰς

39 παραγενέσθαι εἰς τὸ πρόσθεν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν τοὺς μὲν πελταστὰς οὐκ ἥγειν· ἐπιφαινόμενον γὰρ ἐώρα Τισσαφέροντην καὶ τὸ στράτευμα πᾶν· αὐτὸς δὲ προσελάσας ἥρώτα τί καλεῖς; δοῦλος δέ λέγει αὐτῷ· ἔξεστιν δοῦλον προκατείληπται γὰρ ἡμῖν ὁ ὑπὲρ τῆς καταβάσεως λόφος, καὶ οὐκ ἔστι παρελθεῖν, εἰ μὴ τούτους ἀποκόψομεν. Ἀλλὰ τί οὐκ ἥγεις τοὺς

40 πελταστάς; Ὁ δὲ λέγει δτι οὐκ ἐδόκει αὐτῷ ἔρημα καταλιπεῖν τὰ δπισθεῖν, πολεμίων ἐπιφαινομένων. Ἀλλὰ μὴν ὥρα γ', ἔφη, βουλεύε-
41 σθαι πῶς τις τοὺς ἄνδρας ἀπελäß ἀπὸ τοῦ λόφου. Ἐνταῦθα Ξενοφῶν δοῦλο τοῦ ὅρους τὴν κορυφὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἑαυτῶν στρατεύματος

κρότερη ἀπὸ ἔζήντα στάδια ἀπὸ κεῖ ποὺ βρισκόταν ὁ ἐλληνικὸς στρατός, ἐπειδὴ φρούριαν μήπως τούς ἐπιτεθοῦν οἱ "Ἐλληνες τὴ νύχτα. Καὶ εἶναι ἄχρηστο τὴ νύχτα ἓνα περσικὸ στράτευμα. Γιατὶ καὶ τὰ 35 ἄλιγα εἶναι δεμένα καὶ συνήθως τὰ περδικλώνουν γιὰ νὰ μὴν μποροῦν νὰ φύγουν, ἢν λυθοῦν, κι ἢν γίνη κανένας θόρυβος, πρέπει ὁ Πέρσης στρατιώτης νὰ βάλῃ στὸ ἀλογο τὴ σέλα καὶ τὸ χαλινάρι, νὰ φορέσῃ ὁ ἕδιος τὸ θύρακά του καὶ νὰ καβαλήσῃ. Μὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι δύσκολο νὰ γίνουν τὴ νύχτα καὶ μάλιστα ὅταν γίνεται θόρυβος. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο οἱ Πέρσες στρατοπέδευναν μακριὰ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες. "Οταν οἱ 36 "Ἐλληνες ἄρχισαν νὰ καταλαβαίνουν πῶς οἱ βάρβαροι θέλουν νὰ ἀποσυρθοῦν καὶ πῶς δίνουν τὶς ἀνάλογες διαταγές, τότε ὁ κήρυκας ἐφώναξε στοὺς "Ἐλληνες νὰ ἑτοιμάζουν τὰ πράγματά τους. "Ακουσαν τὴ φωνὴ του οἱ ἔχθροι καὶ δὲν ἔκεινησαν ὀμέσως, μόλις ὅμως ἀρχισε νὰ βραδιάζῃ, ἔφυγαν. Γιατὶ νόμιζαν πῶς δὲν εἶναι σωστὸ νὰ βαδίσουν νύχτα καὶ νὰ γυρίσουν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὅταν οἱ "Ἐλληνες τοὺς εἶδαν πιὰ καὶ 37 θαρὰ νὰ φεύγουν, ἔξεψαν πάλι κι αὐτοὶ τὰ ζῶα κι ἀρχισαν νὰ προχωροῦν, καὶ βάδισαν πάνω κάτω ἔζήντα στάδια. Τόσο μεγάλη ἀπόσταση χώρισε τὰ δύο στρατεύματα, ὥστε τὴ δεύτερη καὶ τὴν τρίτη μέρα δὲν παρουσιάστηκαν οἱ ἔχθροι. Τὴν τέταρτη ὅμως, προχωρώντας ὅσο ἥταν νύχτα, πιάνουν οἱ βάρβαροι μιὰ πολὺ ψηλὴ τοποθεσία, ἀπ' ὅπου ἐπρόκειτο νὰ περάσουν οἱ "Ἐλληνες. Ἡταν ἡ κορυφὴ τοῦ ὑψώματος, ἀπὸ ὅπου θὰ περνοῦσαν κατεβαίνοντας στὸν κάμπο. Ἐπειδὴ ὁ Χει- 38 ρίσοφος ἔβλεπε πῶς ἥταν πιασμένη ἡ κορυφὴ τοῦ ὑψώματος, ἔστειλε καὶ φώναξε τὸν Ξενοφάντα ἀπὸ τὴν διπισθοφυλακή καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ πάρῃ τοὺς πελταστές καὶ νὰ φτάσῃ μπροστά. Ὁ Ξενοφῶν 39 ὅμως δὲν ὀδήγησε ἐκεῖ τοὺς πελταστές, γιατὶ ἔβλεπε ὅτι ἐρχόταν ὁ Τισσαφέρηνς μὲ δόλοκληρο τὸ στρατό του, παρὰ ἔτρεξε ὁ ἕδιος καβάλα στὸ ἀλογο καὶ τὸν ρώτησε: «Τί μὲ φωνάζεις;» Κι ἐκεῖνος τοῦ λέει: «Μπορεῖς νὰ δῆς. Πρόλαβαν οἱ ἔχθροι κι ἔπιασαν τὸ ὑψωμα ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ μέρος ἀπ' ὅπου θὰ κατέβωμε στὸν κάμπο. "Ετσι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περάσωμε, ἢν δὲν τοὺς διώξωμε ἀπὸ κεῖ. Μὰ γιατὶ δὲν ἔφερες τοὺς πελταστές;» Ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε πῶς δὲν τὸ 40 ἔβρισκε σωστὸν ἀφήση ἀπροφύλαχτη τὴν διπισθοφυλακή, ἀφοῦ ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους οἱ ἔχθροι. «Εἶναι ὅμως καιρός, εἶπε, νὰ σκεφτοῦμε μὲ ποιὸν τρόπο θὰ διώξωμε τοὺς ἄντρες αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ὑψωμα». Τότε 41 ὁ Ξενοφῶν παρατηρεῖ πῶς ἡ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἥταν πάνω ἀπὸ τὸ

37 - 40

Οἱ "Ἐλληνες προχωροῦν, ἐνῶ οἱ ἔχθροι πιάνουν ὑψωμα γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουν.

41 - 49

Οἱ "Ἐλληνες πιάνουν τὴν

οῦσαν, καὶ ἀπὸ ταύτης ἔφοδον ἐπὶ τὸν λόφον ἔνθα ἦσαν οἱ πολέμιοι, καὶ λέγει· κράτιστον, ὃ Χειρίσοφε, ἡμῖν ἵεσθαι ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸ ἄκρον· ἥν γὰρ τοῦτο λάβωμεν, οὐδὲν δυνήσονται μένειν οἱ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. Ἀλλά, εἰ βούλει, μένε ἐπὶ τῷ στρατεύματι, ἐγὼ δ' ἐθέλω πορεύεσθαι· εἰ δὲ 42 χρήζεις, πορεύου ἐπὶ τὸ ὅρος, ἐγὼ δὲ μενῶ αὐτοῦ. Ἀλλὰ δίδωμί σοι, ἔφη ὁ Χειρίσοφος, διπότερον βούλει ἐλέσθαι. Εἶπὼν ὁ Ξενοφῶν ὅτι νεώτερός ἐστιν αἰρεῖται πορεύεσθαι, κελεύει δὲ οἷς συμπέμψαι ἀπὸ τοῦ 43 στόματος ἄνδρας· μακρὸν γὰρ ἦν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς λαβεῖν. Καὶ ὁ Χειρίσοφος συμπέμπει τοὺς ἀπὸ τοῦ στόματος πελταστάς, ἔλαβε δὲ τοὺς πατὰ μέσον πλαισίου. Συνέπεσθαι δ' ἐκέλευσεν αὐτῷ καὶ τοὺς τριακοσίους οὓς αὐτὸς εἶχε τῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ πλαισίου.

44 Ἐγνεῦθεν ἐπορεύοντο ὡς ἐδύναντο τάχιστα. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ λόφου πολέμιοι ὡς ἐνόησαν αὐτῶν τὴν πορείαν ἐπὶ τὸ ἄκρον, εὐθὺς καὶ αὐτοὶ 45 ὥρμησαν ἀμιλλᾶσθαι ἐπὶ τὸ ἄκρον. Καὶ ἐνταῦθα πολλὴ μὲν κρανγὴ ἦν τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατεύματος διακελευομένων τοῖς ἑαυτῶν, πολλὴ 46 δὲ κρανγὴ τῶν ἀμφὶ Τισσαφέροντης τοῖς ἑαυτῶν διακελευομένων. Ξενοφῶν δὲ παρελαύνων ἐπὶ τοῦ ἵππου παρεκελεύετο· ἄνδρες, νῦν ἐπὶ τὴν Ἐλλάδα νομίζετε ἀμιλλᾶσθαι, νῦν πρὸς τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας, νῦν ὀλίγον πονήσατες ἀμαχεῖ τὴν λοιπὴν πορευσόμεθα. Σωτηρίδας δὲ ὁ Σικυώνιος εἰπεν· οὐκ ἐξ ἵσον, ὃ Ξενοφῶν, ἐσμέν· σὺ μὲν 48 γὰρ ἐφ' ἵππου δῆλος, ἐγὼ δὲ χαλεπῶς κάμνω τὴν ἀσπίδα φέρων. Καὶ δος ἀκούσας ταῦτα καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου ὠθεῖται αὐτὸν ἐκ τῆς τάξεως, καὶ τὴν ἀσπίδα ἀφελόμενος ὡς ἐδύνατο τάχιστα ἔχων ἐπορεύετο· ἐτύγχανε δὲ καὶ θώρακα ἔχων τὸν ἵππικόν· ὥστ' ἐπιέζετο. Καὶ τοῖς μὲν ἔμπροσθεν ὑπάγειν παρεκελεύετο, τοῖς δὲ διπισθεν πα-

κορυφὴ τοῦ
βουνοῦ.

δικό τους στράτευμα καὶ πώς ἀπ' αὐτήν ὑπῆρχε δρόμος ποὺ ὁδηγοῦσε πρὸς τὸ ὄψιμα, ὅπου βρίσκονταν οἱ ἔχθροι, καὶ λέγει: «Προτιμότερο εἶναι, Χειρίσοφε, νὰ ὀρμήσωμε, ὅσο γίνεται γρηγορώτερα, πρὸς τὴν κορυφή. Γιατὶ ἀν καταφέρωμε νὰ τὴν πιάσωμε, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ μείνουν στὴ θέση τους οἱ ἔχθροι ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ δρόμο. Ἀν θέλῃς, λοιπόν, νὰ μείνης ἐσύ κοντά στὸ στρατό, κι ἐγὼ θὰ ἀνέβω ἀπάνω. Ἀν ὅμως προτιμᾶς, πήγαινε σὺ στὸ βουνό, κι ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ». 42 «Σ' ἀφήνω, εἶπε ὁ Χειρίσοφος, νὰ διαλέξῃς ὅποιο ἀπὸ τὰ δυὸ θέλεις». 43 «Ο Ξενοφῶν εἶπε πώς, σὰν πιὸ νέος, προτιμᾶς νὰ ἀνέβῃ στὸ βουνό, τὸν παρακαλεῖ ὅμως νὰ στείλῃ μαζί του στρατιῶτες ἀπὸ τὴν ἐμπροσθιοφυλακή. Γιατὶ ἥταν μεγάλη ἀπόσταση νὰ πάη νὰ πάρῃ ἄντρες ἀπὸ τὴν ὀπισθιοφυλακή. Καὶ ὁ Χειρίσοφος στέλνει μὲ τὸν Ξενοφῶντα ποὺς 44 πελταστὲς τῆς ἐμπροσθιοφυλακῆς καὶ πῆρε στὴ θέση τους ἐκείνους ποὺ ἥταν στὴ μέση τοῦ πλαισίου. Ἐδωσε ὅμως διαταγὴ νὰ πᾶνε μαζί του καὶ οἱ τραχόσιοι διαλεχτοί, ποὺ τοὺς εἶχε βάλει ὁ ἕδιος στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ πλαισίου. Ἀπὸ κεῖ ἔκεινησαν καὶ προχωροῦσαν, 45 ὅσο μποροῦσαν πιὸ γρήγορα. Μὰ οἱ ἔχθροι ποὺ βρίσκονταν στὸ λόφο, μόλις πῆραν εἰδήση πώς οἱ «Ἐλληνες βάσιζαν γιὰ τὴν κορυφή, μονομάχοις κι ἐκεῖνοι, βάζοντας ὅλες τὶς δυνάμεις τους, ὅρμησαν γιὰ νὰ φτάσουν ἀπάνω πρῶτοι. Καὶ τότε ἀκουεις κανεὶς δυνατὲς κραυγὲς ἀπὸ τὸ 46 ἔλληνικὸ στράτευμα, καθὼς οἱ «Ἐλληνες ἔδιναν θάρρος στοὺς δικούς τους, τὸ ἕδιο ὅμως κι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Τισσαφέρνη, ποὺ φώναζαν στοὺς δικούς τους νὰ ἔχουν θάρρος». Ο Ξενοφῶν πάλι 47 περνώντας δίπλα στοὺς στρατιῶτες, καβάλα πάνω στὸ ἄλογό του, τοὺς ἐμψύχωνε μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Τώρα, στρατιῶτες, νὰ σκεφτῆτε πώς πηγαίνομε γιὰ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὰ παιδιά καὶ γιὰ τὶς γυναικες μας. Ἀν κοπιάσωμε τώρα λίγο, ὑστερά πιὰ θὰ προχωροῦμε χωρὶς νὰ κάνωμε μάχη». Ο Σωτηρίδας ὅμως ὁ Σικυώνιος εἶπε: «Δὲν βρισκόμαστε 48 κάτω ἀπὸ τὶς ἔδιες συνθῆκες, Ξενοφῶντα· γιατὶ ἐσύ εἶσαι καβάλα στὸ ἄλογο, ἐνῶ ἐγὼ κουράζομαι πολὺ νὰ σηκώνω τὴν ἀσπίδα».

Μόλις τ' ἀκουσεις αὐτὰ δὲ Ξενοφῶν, πήδησε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογο, τὸν ἔσπρωξε ἔξω ἀπὸ τὴ γραμμή, τοῦ πῆρε τὴν ἀσπίδα, καὶ κρατώντας τὴν βάσιζε ὅσο μποροῦσε πιὸ γρήγορα. Ἐτυχε ὅμως νὰ φορῇ καὶ τὸν ἴππικὸ θώρακα, πράγμα ποὺ τὸν ἔκανε νὰ ὑποφέρῃ. Σὲ κείνους ποὺς πήγαιναν μπροστά του, ἔλεγε νὰ προχωροῦν, σὲ κείνους ποὺ βρίσκονταν πίσω του, νὰ τὸν προσπερνοῦν, κι ὁ ἕδιος ἀκολουθοῦσε μὲ κόπο.

49 φιέναι μόλις ἐπόμενος. Οἱ δὲ ἄλλοι στρατιῶται παίουσι καὶ βάλλουσι καὶ λοιδοροῦσι τὸν Σωτηρίδαν, ἔστε ἥγακασαν [ἀνα]λαβόντα τὴν ἀσπίδα πορεύεσθαι. Ὁ δὲ ἀναβάς, ἐως μὲν βάσιμα ἦν, ἐπὶ τοῦ ἵππου ἥγεν, ἐπεὶ δὲ ἄβατα ἦν, καταλιπὼν τὸν ἵππον ἐσπευδε πεζῆ. Καὶ φθάνουσιν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ γενόμενοι τοὺς πολεμίους.

ΚΕΦ. 5 1 "Ἐρθα δὴ οἱ μὲν βάρβαροι στραφέντες ἔφενγον ἢ ἔκαστος ἐδύνατο, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰχον τὸ ἄκρον. Οἱ δὲ ἀμφὶ Τισσαφέροντα καὶ Ἀριαῖον ἀποτραπόμενοι ἀλλην ὅδὸν ὡχοντο. Οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίσοφον καταβάντες ἐστρατοπεδεύοντο ἐν κωμῇ μεστῇ πολλῶν ἀγαθῶν. Ἡσαν δὲ καὶ ἄλλαι κῶμαι πολλαὶ πλήρεις πολλῶν ἀγαθῶν ἐν τούτῳ τῷ πεδίῳ παρὰ τὸν 2 Τίγρητα ποταμόν. Ἡνίκα δ' ἦν δείλη ἐξατίνης οἱ πολέμιοι ἐπιφαίνονται ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ τῶν Ἑλλήνων κατέκοψάν τινας τῶν ἐσκεδασμένων ἐν τῷ πεδίῳ καθ' ἀρπαγήν· καὶ γὰρ νομαὶ πολλαὶ βισκημάτων διαβιβαζόμεναι εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ κατελίφθησαν. Ἐνταῦθα Τισσαφέροντας καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καίειν ἐπεχείρησαν τὰς κώμας. Καὶ τῶν Ἑλλήνων μάλα ἥθυμησάν τινες, ἐννοοῦμενοι μὴ τὰ ἐπιτίθεια, εἰ καίσιεν, 4 οὐκ ἔχοιεν δόποθεν λαμβάνοιεν. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Χειρίσοφον ἀπῆσαν ἐκ τῆς βοηθείας· δὲ Ἐεροφῶν ἐπεὶ κατέβη, παρελαύνων τὰς τάξεις 5 ἥντικα [οἵ] ἀπὸ τῆς βοηθείας ἀπίρητησαν [οἱ Ἕλληνες] ἔλεγεν· ὅρατε, ὃ ἄνδρες Ἕλληνες, ὑφίέντας τὴν χώραν ἥδη ἥμετέραν εἶναι; ἂν γὰρ ὅτε ἐσπένδοντο διεπράττοντο, μὴ καίειν τὴν βασιλέως χώραν, τῶν αὐτοὶ καίοντιν ὡς ἀλλοτρίαν. Ἄλλ' ἐάν πον καταλείπωσι γε αὐτοῖς 6 ἐπιτίθεια, δψονται καὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα πορευομένους. Ἄλλ', δὲ Χειρίσοφε, ἔφη, δοκεῖ μοι βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς καίοντας ὡς ὑπὲρ τῆς ἥμετέρας. Ὁ δὲ Χειρίσοφος εἰπεν· οὐκον ἔμοιγε δοκεῖ ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, ἔφη, καίωμεν, καὶ οὕτω θᾶττον παύσονται.

Τότε οἱ ἄλλοι στρατιῶτες χτυποῦν ἀπὸ κοντὰ κι ἀπὸ μακριὰ τὸ Σωτηρί⁴⁹ φίδα καὶ τὸν βρέζουν, ὡσπου τὸν ἀνάγκασαν νὰ ξαναπάρῃ τὴν ἀσπίδα καὶ νὰ προχωρήσῃ. Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἀνέβηκε στὸ ἄλογο καὶ πήγαινε καβάλα, ὡσπου μποροῦσε νὰ προχωρῇ τὸ ζῶο· ὅταν δύμως τὸ μέρος ἦταν ἀπέραστο, ἀφῆσε τὸ ἄλογο καὶ βάλδικε μὲ τὰ πόδια. Τέλος προλαβαίνουν καὶ φτάνουν στὴν κορυφὴ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς.

ΠΥΡΠΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ, ΣΥΣΚΕΨΕΙΣ ΤΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΗ ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΣΟΥΝ
ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΚΑΡΔΟΥΧΩΝ

Τότε οἱ βάρβαροι γύρισαν τὶς πλάτες κι ἀρχίσαν νὰ φεύγουν,¹ 1 ΚΕΦ. 5 ὅπου μποροῦσε ὁ καθένας, ἐνῶ οἱ "Ἐλληνες κρατοῦσαν τὴν κορυφὴν. Οἱ στρατιῶτες πάλι τοῦ Τισσαφέρνη καὶ τοῦ Ἀριαίου πῆραν ἄλλο δρόμο κι ἔφυγαν, ἐνῶ ὁ Χειρίσοφος μὲ τοὺς ἄντρες του κατέβηκαν καὶ στρατοπέδεψαν σ' ἔνα χωριό, ποὺ ἦταν γεμάτο ἀπὸ πολλὰ τρόφιμα. Σ' αὐτὸν τὸν κάμπο, πλάι στὸν Τίγρητα ποταμό, ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ ἄλλα χωριά, ποὺ εἶχαν ἀφθονα τρόφιμα. Μὰ ὅταν ἔφτασε τὸ ἀπόγευμα,² 2 παρουσιάζονται οἱ ἔχθροι· στὸν κάμπο καὶ σκότωσαν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες, ποὺ ἦταν σκορπισμένοι ἐδῶ κι ἐκεῖ γιὰ λεηλασία. Γιατὶ βρέθηκαν ἐκεῖ ἀκριβῶς τὴν ὥρα ποὺ οἱ ντόπιοι προσπαθοῦσαν νὰ περάσουν στὴν ἀπέναντι ὥχθη τοῦ ποταμοῦ πολλὰ κοπάδια ζῶα.³ Τότε ὁ Τισσαφέρνης μὲ τοὺς στρατιῶτες του προσπάθησαν νὰ κάψουν τὰ χωριά. Καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες στενοχωρήθηκαν πολύ, γιατὶ σκέφτηκαν πώς, ἀν τὰ κάψουν, δὲν θὰ ἔχουν ἀπὸ ποὺ νὰ προμηθευτοῦν τρόφιμα· Σὲ λίγο γύρισαν ὁ Χειρίσοφος μὲ τοὺς ἄντρες του, ποὺ εἶχαν⁴ 4 πάσι νὰ βοηθήσουν τοὺς ἄλλους. Κι ὁ Ξενοφῶν ποὺ εἶχε κατέβει ἀπὲ τὴν κορυφὴ καὶ περνοῦσε καβάλα στὸ ἄλογο μπροστὰ στὰ τάγματα, συνάντησε τοὺς "Ἐλληνες ποὺ γύριζαν ἀπὸ τὴν βοήθεια καὶ τοὺς εἶπε:⁵ «Βλέπετε, "Ἐλληνες, πώς οἱ ἔχθροι ἀφήνουν πιὰ τὴ χώρα νὰ εἶναι δική⁵
μας; Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ πετύχουν ἀπὸ μᾶς, ὅταν κάναμε τὶς συνθῆκες, δηλαδὴ νὰ μὴν καῖμε τὴ χώρα τοῦ βασιλιᾶ, τώρα οἱ ἔδιοι τὸ παραβιάζουν καὶ τῆς βάζουν φωτιὰ σὰ νὰ εἶναι ξένη. Ἀλλὰ⁶ 6 ἀν ἀφήνουν κάπου τρόφιμα γιὰ τὸν ἔσυτό τους, θὰ μᾶς δοῦν κι ἐμᾶς νὰ πηγαίνωμε σ' αὐτὸν τὸ μέρος. Μοῦ φαίνεται δύμως, Χειρίσοφε, εἶπε,⁶ πώς πρέπει νὰ ὑπερασπίζωμε τὴ χώρα σὰ νὰ εἶναι δική μας, βαδίζοντας ἐνάντια σὲ κείνους ποὺ τὴν καίνε». Μὰ ὁ Χειρίσοφος ἀπάντησε:
«Ἐγὼ δὲν ἔχω αὐτὴ τὴ γνώμη. Ἀντίθετα, εἶπε, κι ἐμεῖς πρέπει νὰ

1 - 6
·Υποχωρών-
τας δ Τισσα-
φέρνης καὶ εἰ-
τά χωριά.

7 Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἥλθον, οἱ μὲν ἄλλοι περὶ τὰ ἐπιτήδεια
ἥσαν, στρατηγοὶ δὲ καὶ λοχαγοὶ συνῆσαν καὶ ἐνταῦθα πολλὴ ἀπορία
ἥν. Ἐνθεν μὲν γὰρ ὅρη ἥν ὑπερόψηλα, ἔνθεν δὲ ὁ ποταμὸς τοσοῦτος
8 βάθος ὡς μηδὲ τὰ δόρατα ὑπερέχειν πειρωμένοις τοῦ βάθους. Ἀπο-
ρουμένοις δὲ αὐτοῖς προσελθών τις ἀνὴρ Ῥόδιος εἶπεν· ἐγὼ θέλω, ὡ
ἄνδρες, διαβιβάσαι ὑμᾶς κατὰ τετρακισχιλίους διπλίτας, ἂν ἐμοὶ ὥν δέο-
9 μαι ὑπηρετήσῃτε καὶ τάλαντον μισθὸν πορίσητε. Ἐρωτώμενος δὲ
ὅτου δέοιτο, Ἀσκῶν, ἔφη, δισχιλίων δεήσομαι πολλὰ δὲ ὁρῶ πρόβατα
καὶ αἴγας καὶ βοῦς καὶ ὄνος, ἀ ἀποδαρέντα καὶ φυσηθέντα δαδίως
10 ἄν παρέχοι τὴν διάβασιν. Δειήσομαι δὲ καὶ τῶν δεσμῶν οἵς χρῆσθε
περὶ τὰ ὑποζύγια· τούτοις ζεύξας τὸν ἀσκοὺς πρὸς ἀλλήλους, δρμί-
σας ἐκαστον ἀσκόν, λίθους ἀρτίσας καὶ ἀφεὶς ὥσπερ ἀγκύρας εἰς τὸ
ῦδωρ, διαγαγὼν καὶ ἀμφοτέρωθεν δίσας ἐπιβαλῶ ὕλην καὶ γῆν ἐπι-
11 φοργήσω· ὅτι μὲν οὖν οὐ καταδύσεσθε, αὐτίκα μάλα εἴσεσθε· πᾶς γὰρ
ἀσκός δύ’ ἄνδρας ἔξει τοῦ μὴ καταδύαι. Ὡστε δὲ μὴ δλισθάνειν ἥ
12 ὕλη καὶ ἡ γῆ σχήσει. Ἀκούσασι ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς τὸ μὲν ἐνθύ-
μημα χαρίεν ἐδόκει εἶναι, τὸ δὲ ἔργον ἀδύνατον· ἥσαν γὰρ οἱ κωλύ-
σοντες πέραν πολλοὶ ἴσπεῖς, οἱ εὐθὺς τοῖς πρώτοις οὐδὲν ἀν ἐπέτρεπον
τούτων ποιεῖν.

13 Ἐνταῦθα τὴν μὲν ὑστεραίαν ἐπανεχώρουν εἰς τοῦμπαλιν [ἢ πρὸς
Βαβυλῶνα] εἰς τὰς ἀκαύστους κώμας, κατακαύσαντες ἔνθεν ἐξῆσαν·
ῶστε οἱ πολέμιοι οὐ προσήλαννον, ἀλλὰ ἐθεῶντο καὶ δμοιοι ἥσαν θαυ-
μάζοντιν ὅποι ποτὲ τρέψονται οἱ Ἑλληνες καὶ τί ἐν νῷ ἔχοιεν.
14 Ἐνταῦθα οἱ μὲν ἄλλοι στρατιῶται ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἥσαν· οἱ δὲ στρα-

βάζωμε φωτιά, καὶ τότε θὰ σταματήσουν αὐτοὶ πιὸ γρήγορα νὰ καῖνε».

“Οταν πῆγαν στὸν τόπο ὅπου εἶχαν στρατοπεδέψει, οἱ ἄλλοι ἀσχολῆθηκαν μὲ τὸ ζήτημα τῶν τροφίμων, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἔκαμαν σύσκεψη κι ἡ ἀμηχανία τους ἤταν μεγάλη. Γιατὶ ἀπὸ τὴ μιὰ βρίσκονταν βουνά θεόρατα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ ποταμὸς ποὺ ἤταν τόσο βαθύς, ὥστε οὔτε τὰ δόρατα δὲν ἤταν ψηλότερα ἀπὸ τὰ νερά του, ἀν κανεὶς τὰ ἔχωνε μέσα γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὸ βάθος του. Τὴν ὥρα ποὺ αὐτοὶ δὲν ἤξεραν τί νὰ κάνουν, πῆγε κοντά τους κάποιος Ροδίτης καὶ τοὺς εἶπε: «Ἐγώ, ἀρχηγοί, εἴμαι πρόθυμος νὰ σᾶς περάσω ἀπέναντι τέσσερεις-τέσσερεις χιλιάδες, ἀν μὲ βοηθήσετε σὲ δ', τι χρειάζομαι κι ἀν μοῦ δώσετε γιὰ πληρωμὴ ἔνα τάλαντο». Οταν τὸν ρώτησαν ποιὰ πράγματα χρειάζεται, εἶπε: «Θὰ χρειαστῶ δυὸ χιλιάδες ἀσκιά. Βλέπω ὅμως πολλὰ πρόβατα καὶ γίδια καὶ βόδια καὶ γαϊδούρια, ποὺ ἂμα γδέρθοῦν καὶ φουσκωθοῦν, μποροῦν νὰ κάνουν εὔκολο τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ. Θὰ χρειαστῶ ἀκόμα καὶ τὰ σγουνιὰ ποὺ δένετε τὰ ὑποζύγια. Μὲ αὐτὰ θὰ ἐνώσω τὰ ἀσκιὰ τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ θὰ τοποθετήσω τὸ κάθε ἀσκὶ μὲς στὸ νερό, ἀφοῦ πρῶτα κρεμάσω ἐπάνω πέτρες καὶ τὶς ἀρήσω σὰνὰ εἶναι ἄγκυρες.» Υστερα θὰ τραβήξω τὰ ἀσκιὰ ὡς τὴν ἀπέναντι ὅχθη τοῦ ποταμοῦ, θὰ τὰ δέσω κι ἀπὸ τούτη κι ἀπὸ κείνη τὴ μεριὰ καὶ θὰ κουβαλήσω καὶ θὰ βάλω ἀπὸ πάνω γαμόκλαδα καὶ θὰ τὰ σκεπάσω μὲ χῶμα. Τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ βουλιάξετε, αὐτὸ θὰ τὸ καταλάβετε τούτη τὴ στιγμή. Κάθε ἀσκὶ δηλαδὴ γιὰ νὰ μὴ βουλιάξῃ, θὰ σηκώνη δυὸ ἄντρες μονάχα. Καὶ γιὰ νὰ μὴ γλιστροῦν ἀπὸ πάνω, θὰ τοὺς ἐμποδίζουν τὰ γαμόκλαδα καὶ τὸ χῶμα». Τὸ ἀκούσαν οἱ στρατηγοὶ αὐτὰ καὶ τοὺς φάνηκε χαριτωμένο τὸ τέχνασμα τοῦ Ροδίτη, στὴν πράξη ὅμως τὸ ἔβρισκαν ἀδύνατο. Γιατὶ στὴν ἀπέναντι ὅχθη ὑπῆρχαν πολλοὶ ιππεῖς, ποὺ θὰ τοὺς ἐμπόδιζαν καὶ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν θὰ ἀφηγαν τοὺς πρώτους, ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσαν, νὰ κάνουν τίποτε ἀπ' αὐτά.

“Ετσι τὴν ἄλλη μέρα ξαναγύρισαν πρὸς τὰ πίσω (δηλαδὴ πρὸς τὴ Βαθυλώνα), στὰ χωριά ποὺ δὲν ἤταν καμένα. Ἔβαζαν ὅμως φωτιὰ σὲ κεῖνα ποὺ ἀφηγαν κι ἔφευγαν. Γι' αὐτὸ οἱ ἔχθροὶ δὲν ζύγωναν, ἀλλὰ κοίταζαν καὶ φαίνονταν πῶς ἀποροῦσαν μὴν ξέροντας πρὸς τὰ ποὺ θὰ τραβήξουν οἱ Ἑλληνες καὶ τὶ σκέφτονται νὰ κάνουν. Τότε οἱ ἄλλοι στρατιῶτες ἔβγαιναν ν' ἀναζητήσουν τρόφιμα, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἔκαναν πάλι σύσκεψη. Συγκέντρωσαν κι ἔκείνους ποὺ εἶχαν πιαστῇ αἱ-

7-12
Τὸ σχέδιο ενὸς Ροδίτη.

13-18
‘Ἀπόφαση νὰ τραβήξουν πρὸς τὰ βουνά τῶν Καρδούχων.

15 τὴν κύκλῳ πᾶσαν χώραν τίς ἐκάστη εἴη. Οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι τὰ πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἐπὶ Βαθυλῶνα εἴη καὶ Μηδίαν, δι' ἡσπερῷ ἥποιεν, ἢ δὲ πρὸς ἔω ἐπὶ Σουσά τε καὶ Ἐκβάτανα φέροι, ἐνθα θερέζειν λέγεται βασιλεύς, ἢ δὲ διαβάντι τὸν ποταμὸν πρὸς ἐσπέραν ἐπὶ Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν φέροι, ἢ δὲ διὰ τῶν ὁρέων καὶ πρὸς ἀρκτὸν τετραμμένη ὅτι εἰς 16 Καρδούχους ἄγοι. Τούτους δὲ ἔφασαν οἰκεῖν ἀνὰ τὰ ὅρη καὶ πολεμικοὺς εἶναι, καὶ βασιλέως οὐκ ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ἐμβαλεῖν ποτε εἰς αὐτοὺς βασιλικὴν στρατιὰν δώδεκα μυριάδας· τούτων δὲ οὐδὲν ἀποστῆσαι διὰ τὴν δυσχωρίαν. Ὁπότε μέντοι πρὸς τὸν σατράπην τὸν ἐν τῷ πεδίῳ σπείσαντο, καὶ ἐπιμιγνύναι σφᾶν τε πρὸς ἐκείνους καὶ 17 ἐκείνων πρὸς ἑαυτούς. Ἀκούσατες ταῦτα οἱ στρατηγοὶ ἐκάθισαν χωρὶς τοὺς ἐκασταχόσε φάσκοντας εἰδέναι, οὐδὲν δῆλον ποιήσαντες ὅποι πορεύεσθαι ἔμελλον. Ἐδόκει δὲ τοῖς στρατηγοῖς ἀναγκαῖον εἶναι διὰ τῶν ὁρέων εἰς Καρδούχους ἐμβάλλειν· τούτους γὰρ διελθόντας ἔφασαν εἰς Ἀρμενίαν ἥξειν, ἵνα Ὁρώντας ἥρχε πολλῆς καὶ εὐδαίμονος. Ἐντεῦθεν δὲ εὔποδον ἔφασαν εἶναι ὅποι τις ἐθέλοι πορεύεσθαι. 18 Ἐπὶ τούτοις ἐθύσαντο, ὅπως ὀπηρίκα δοκοίη τῆς ὡρας τὴν πορείαν ποιοῖντο· τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῶν ὁρέων ἐδεδοίκεσαν μὴ προκαταληφθείη· καὶ παρήγγειλαν, ἐπειδὴ δειπνήσαιεν, συσκενασαμένους πάντας ἀναπαύεσθαι, καὶ ἐπεσθαι ἦρίκ’ ἄν τις παραγγέλλῃ.

χμάλωτοι καὶ τοὺς ζητοῦσαν πληροφορίες γιὰ διάλογον τὴ γύρω περιοχή, δηλαδὴ πῶς ἦταν τὸ κάθε μέρος χωριστό. Ἐκεῖνοι ἔλεγαν 15 πῶς πρὸς τὸ νοτιὰ βρισκόταν ὁ δρόμος ποὺ πήγαινε στὴ Βαθυλώνα καὶ στὴ Μηδία, ἀπ' ὅπου εἶχαν ἔρθει. Πρὸς τὰ ἀνατολικὰ ἦταν ὁ δρόμος ποὺ πήγαινε στὰ Σοῦσα καὶ στὰ Ἐκβάτανα, ὅπου λένε πῶς ὁ βασιλιάς παραθερίζει. Πρὸς τὰ δυτικά, πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, βρισκόταν ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγοῦσε στὴ Λυδία καὶ στὴν Ἰωνία, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ περνοῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ βουνά, πρὸς τὸ βορινὸ μέρος, ὁδηγοῦσε στὴ χώρα τῶν Καρδούχων. Γί' αὐτοὺς ἔλεγαν πῶς κατοικοῦσαν 16 ἐπάνω στὰ βουνά καὶ πῶς ἦταν ἵκανοι πολεμιστὲς καὶ δὲν πειθαρχοῦσαν στὸ βασιλιά. Κάποτε μάλιστα τοὺς ἕκανε ἐπίθεση ἔνας στρατὸς τοῦ βασιλιᾶ ποὺ εἶχε ἔκατὸν εἴκοσι χιλιάδες ἄντρες, κι ἀπ' αὐτοὺς κανένας δὲν γύρισε πίσω, παρὰ γάθηκαν ὅλοι μέσα στὶς κακοτοπιὲς τῆς χώρας. "Οσες φορὲς ὅμως ἕκαναν συνθῆκες μὲ τὸ διοικητὴ ποὺ ἔμενε στὸν κάμπο, τότε κι αὐτῷ εἶχαν σχέσεις μὲ ἐκείνους κι ἐκεῖνοι μὲ αὐτοὺς. "Οταν τ' ἀκουσάν αὐτὰ οἱ στρατηγοί, ἔβαλαν νὰ κα- 17 θίσουν σὲ χωριστὸ μέρος ἐκείνους ποὺ ἔλεγαν πῶς ξέρουν πρὸς τὰ ποὺ τραβάει ὁ κάθε δρόμος, χωρὶς νὰ φανερώσουν ποὺ σκόπευαν νὰ πᾶνε. Πάντως οἱ στρατηγοί ἔκριναν πῶς ἦταν ἀνάγκη, βαδίζοντας ἀνάμεσα στὰ βουνά, νὰ μποῦν στὴ χώρα τῶν Καρδούχων. Γιατὶ ἔλεγαν οἱ αἰχμάλωτοι πῶς ὅταν περάσουν αὐτὴ τὴν περιοχή, θὰ φτάσουν στὴν Ἀρμενία, ποὺ τὴν κυβερνοῦσε ὁ Ὁρόντας καὶ ἦταν μεγάλη καὶ πλούσια χώρα. Κι ἀπὸ κεῖ πιά, ἔλεγαν, πῶς ἦταν εὔκολο νὰ πάῃ κανεὶς ὅπου θήει. Γί' αὐτὸ ἕκαναν θυσία, ὥστεν ἀρχίσουν τὴν πορεία ὅποια- 18 δήποτε στιγμὴ τοὺς φαινόταν καλό. Γιατὶ φοβόνταν μήπως προλάβουν οἱ Καρδούχοι καὶ πιάσουν τὸ πέραμα ἐπάνω στὰ βουνά. "Εδωσαν λοιπὸν διαταγὴν νὰ δειπνήσουν, νὰ ἐτοιμάσουν τὰ πράγματά τους καὶ νὰ ξεκουράζωνται, καὶ, μόλις τοὺς ειδοποιήσῃ κάποιος ὅτι ἀρχίζει ἡ πορεία, ν' ἀκολουθοῦν.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

- ΚΕΦ. 1 1 [”Οσα μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει ἐγένετο μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα
μετὰ τὴν μάχην ἐν ταῖς σπονδαῖς ἀς βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀνα-
βάντες Ἐλληνες ἐποιήσαντο, καὶ ὅσα παραβάντος τὰς σπονδὰς βασι-
λέως καὶ Τισσαφέρους ἐπολεμήθη πρὸς τοὺς Ἐλληνας, ἐπακολού-
θοῦντος τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδίλωται.
- 2 Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἔνθα δὲ μὲν Τίγρης ποταμὸς παντάπασιν ἄπορος
ἦν διὰ τὸ βάθος καὶ μέγεθος, πάροδος δὲ οὐκ ἦν, ἀλλὰ τὰ Καρδούχεια
ὅρη ἀπότομα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐκρέματο, ἐδόκει δὴ τοῖς στρα-
3 τηγοῖς διὰ τῶν ὁρέων πορευτέον εἶναι. Ἡκονον γὰρ τῶν ἀλισκομένων
ὅτι, εἰ διέλθοιεν τὰ Καρδούχεια ὅρη, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ τὰς πηγὰς τοῦ
Τίγρητος ποταμοῦ, ἦν μὲν βούλωνται, διαβήσονται, ἦν δὲ μὴ βούλωνται
περιίασι. Καὶ τοῦ Ἔνφράτου δὲ τὰς πηγὰς ἐλέγετο οὐ πρόσω τοῦ Τίγρη-
4 τος εἶναι, καὶ ἔστιν οὕτως ἔχον. Τὴν δὲ εἰς τὸν Καρδούχονς ἐμβολὴν
ῶδε ποιοῦνται, ἅμα μὲν λαθεῖν πειρώμενοι, ἅμα δὲ φθάσαι πρὸν τοὺς
πολεμίους καταλαβεῖν τὰ ἄκρα].
- 5 Ἡνίκα δὲ ἦν ἀμφὶ τὴν τελευταίαν φυλακὴν καὶ ἐλείπετο τῆς νυκτὸς
δόσον σκοταίονς διελθεῖν τὸ πεδίον, τηρικαῦτα ἀναστάντες ἀπὸ παραγ-
6 γέλσεως πορευόμενοι ἀφικνοῦνται ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸ δρός. Ἐνθα
δὴ Χειρίσοφος μὲν ἥγεῖτο τοῦ στρατεύματος λαβὼν τὸ ἀμφ' αὐτὸν
καὶ τοὺς γυμνῆτας πάντας, Ξενοφῶν δὲ σὺν τοῖς διπισθοφύλαξιν διπλί-
ταις εἴπετο οὐδένα ἔχων γυμνῆτα· οὐδεὶς γὰρ κίνδυνος ἐδόκει εἶναι μή

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Nāi

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ ΤΩΝ ΚΑΡΔΟΥΧΩΝ

(Τὰ ὅσα ἔγιναν τὸν καιρὸν ποὺ βάδιζαν ἀπὸ τὰ παράλια στὸ ἐσω-
τερικὸν τῆς Ἀσίας ὡς τὴ μέρα τῆς μάχης, καὶ ὅσα ὑστερα ἀπὸ τὴ
μάχη, στὸ διάστημα ποὺ ἴσχυε ἡ ἀνακωχὴ ἀνάμεσα στὸ βασιλιὰ καὶ
στοὺς "Ἐλληνες, ποὺ ἀκολούθησαν τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία, καὶ οἱ
πολεμικὲς ἐνέργειες ἐνάντια στοὺς "Ἐλληνες ἀπὸ τότε ποὺ παρα-
βίασε τὶς συνθήκες ὁ βασιλιὰς καὶ ὁ Τισσαφέρνης, ἐνῶ ἀκολου-
θοῦσε ὁ περσικὸς στρατός, ὅλα αὐτὰ ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγού-
μενη διήγηση.

"Οταν ἔφτασαν στὸ σημεῖο ποὺ ὁ Τίγρης ποταμὸς μὲ κανένα τρόπο
δὲν μποροῦσε νὰ περαστῇ ἐξαιτίας τοῦ βάθους καὶ τοῦ πλάτους του,
οὕτε ὑπῆρχε κανένα πέρασμα κοντά, ἀλλὰ ἀπὸ πάνω του κρέμονται
ἀπότομα τὰ βουνὰ τῶν Καρδούχων, τότε πιὰ ἀποφάσισαν οἱ στρατηγοὶ
νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ βουνά. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους εἶχαν
τὴν πληροφορία πώς, ἀν περάσουν τὰ βουνὰ τῶν Καρδούχων, τότε
θὰ διαβοῦν καὶ τὶς πηγὲς τοῦ Τίγρητα ποταμοῦ στὴν Ἀρμενία, φτάνει
νὰ τὸ θέλουν· ἀν δὲν τὸ θέλουν, μποροῦν νὰ τὶς προσπεράσουν. Εἶχαν
μάθει ἀκόμα πώς καὶ οἱ πηγὲς τοῦ Εύφρατη δὲν ἥταν μακριὰ ἀπὸ τὶς
πηγὲς τοῦ Τίγρητα, καὶ πραγματικὰ ἔτσι εἶναι. "Οσο γιὰ τὴν ἐπίθε-
ση στὴ χώρα τῶν Καρδούχων τὴν κάνουν μὲ τοῦτο τὸν τρόπο, ἀπὸ τὴν
μιὰ προσπαθώντας νὰ μείνουν ἀπαρατήρητοι, κι ἀπὸ τὴν ἀλληγ
προλάβουν νὰ πιάσουν τὶς βουνοκορφές πρὶν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς.

"Ἔταν πιὰ ἡ ὥρα τῆς τελευταίας φρουρῷᾶς καὶ ὑπολειπόταν τόσο
διάστημα τῆς νύχτας, ὅσο χρειαζόταν γιὰ νὰ περάσουν τὸν κάμπο
σκοτεινά. Τότε σηκώθηκαν οἱ στρατιῶτες ὑστερα ἀπὸ προφορικὴ δια-
ταγὴ κι ἄρχισαν τὴν πορεία, ὡσπου φτάνουν κατὰ τὰ ἔγημερώματα στὸ
βουνό. Ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατεύματος ἦταν ὁ Χειρίσοφος, ποὺ εἶχε τοὺς
δικοὺς του στρατιῶτες καὶ ὅλους τοὺς γυμνῆτες, ἐνῶ ὁ Ξενοφῶν ἀκο-
λούθουν μὲ τὴν ὀπισθοφυλακή, δηλαδὴ μὲ τοὺς ὀπλίτες· κανένα γυ-
μνήτη δὲν εἶχε. Γιατὶ δὲν φαινόταν νὰ ὑπάρχῃ κανένας κίνδυνος μήπως
τοὺς ἀκολουθήσῃ κάποιος ἀπὸ πίσω, τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἀνέβαιναν τὸ

ΚΕΦ. 1

*Ἀνακεφαλα-
ωση.

2 - 4

*Ἀπόφαση γιὰ
τὴν πορεία.

5 - 11

Στὰ χωριά
τῶν Καρδού-
χων.

6

- 7 τις ἄνω πορευομένων ἐκ του ὅπισθεν ἐπίσποιτο. Καὶ ἐπὶ μὲν τὸ ἄκρον ἀναβαίνει Χειρίσσοφος πρὸ τηνας αἰσθέσθαι τῶν πολεμίων ἔπειτα δ' ὑφηγεῖτο· ἐφείπετο δὲ ἀεὶ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ στρατεύματος εἰς τὰς κώ-
8 μας τὰς ἐν τοῖς ἄγκεστι τε καὶ μυχοῖς τῶν ὁρέων.¹ Ἐνθα δὴ οἱ μὲν Καρδοῦχοι ἐκλιπόντες τὰς οἰκίας, ἔχοντες καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ἐφευγον ἐπὶ τὰ δόρη. Τὰ δὲ ἐπιτήδεια πολλὰ ἦν λαμβάνειν, ἥσαν δὲ καὶ χαλκώμασι παμπόλλοις κατεσκευασμέναι αἱ οἰκίαι, ὃν οὐδὲν ἔφερον οἱ Ἑλληνες, οὐδὲ τὸν ἀνθρώπους ἐδίωκον, ὑποφειδόμενοι, εἴ ποις ἐθελήσειαν οἱ Καρδοῦχοι διέναι αὐτὸν ὡς διὰ φιλίας τῆς χώρας, ἐπειπερ βα-
9 σιλεῖ πολέμους ἥσαν· τὰ μέντοι ἐπιτήδεια ὅτῳ τις ἐπιτυγχάνοι ἐλάμπανεν· ἀνάγκη γὰρ ἦν. Οἱ δὲ Καρδοῦχοι οὕτε καλούντων ὑπίκονον οὕτε
10 ἄλλο φιλικὸν οὐδὲν ἐποίουν.² Ἐπεὶ δὲ οἱ τελευταῖοι τῶν Ἑλλήρων κατέβαινον εἰς τὰς κώμας ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἥδη σκοταῖοι—διὰ γὰρ τὸ στενὴν εἶναι τὴν ὁδὸν ὅλην τὴν ἥμεραν ἡ ἀνάβασις αὐτοῖς ἐγένετο καὶ κατάβασις—τότε δὴ συλλεγέντες τινὲς τῶν Καρδοῦχων τοῖς τελευταῖοις ἐπετίθεντο, καὶ ἀπέκτεινάν τηνας, καὶ λίθοις καὶ τοξεύμασι κατέτρωσαν, ὀλίγοι ὄντες· ἐξ ἀπροσδοκίτου γὰρ αὐτοῖς ἐπέπεσε τὸ Ελληνικόν.
11 Εἰ μέντοι τότε πλείονς συνελέγησαν, ἐκπιδύνευσεν ἀν διαφθαρῆναι πολὺ τοῦ στρατεύματος. Καὶ ταύτην μὲν τὴν νόκτα οὕτως ἐν ταῖς κώμαις ηδλίσθησαν οἱ δὲ Καρδοῦχοι πυρὰ πολλὰ ἔκαιον κύκλῳ ἐπὶ τῶν ὁρέων καὶ συνεώρων ἀλλίους.
12 Ἄμα δὲ τῇ ἥμερᾳ συνελθοῦσι τοῖς στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς τῶν Ἑλλήρων ἔδοξε τῶν τε ὑποζυγίων τὰ ἀναγκαῖα καὶ δυνατώτατα ἔχοντας πορεύεσθαι, καταλιπόντας τᾶλλα, καὶ ὅσα ἦν νεωστὶ αἰχμάλωτα ἀν-
13 δράποδα ἐν τῇ στρατιᾳ πάντα ἀφεῖναι. Σχολαίαν γὰρ ἐποίουν τὴν πορείαν πολλὰ ὄντα τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ αἰχμάλωτα, πολλοὶ δὲ οἱ ἐπὶ τούτοις ὄντες ἀπόμαχοι ἥσαν, διπλάσιά τε ἐπιτήδεια ἔδει πορέεσθαι καὶ φέρεσθαι πολλῶν τῶν ἀνθρώπων ὄντων. Δόξαν δὲτ αὖτα ἐκήρυξαν
14 οὕτω ποιεῖν.³ Ἐπεὶ δὲ ἀριστήσαντες ἐπορεύοντο, ὑποστήσαντες ἐν τῷ στενῷ οἱ στρατηγοί, εἴ τι ενδίσκοιεν τῶν εἰρημένων μὴ ἀφειμένον, ἀφη-

βουνό. 'Ο Χειρίσοφος τότε ἀνεβαίνει στὴν κορυφή, προτοῦ τὸν πάρουν εἰδῆσηοι ἔχθροι.' Γιτερα δόηγοῦσε ἀργά, κι ἀκολουθοῦσαν οἱ στρατιῶτες ποὺ περνοῦσαν κάθε τόσο, μὲ κατεύθυνση τὰ χωρὶὰ ποὺ βρίσκονταν στὶς κοιλάδες καὶ στὶς χαράδρες τῶν βουνῶν. Τότε οἱ Καρδοῦχοι ἀφησαν τὰ σπίτια κι ἔβρισκαν καταφύγιο στὰ βουνά, μὲ τὶς γυναικες καὶ τὰ παιδιά τους. 'Οσο γιὰ τὰ τρόφιμα, οἱ Ἐλληνες μποροῦσαν νὰ τὰ παίρνουν ἀφθονα. Καὶ τὰ σπίτια ἦταν γεμάτα ἀπὸ χάλκινα σκεύη, δὲν ἔπαιρναν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε καὶ τὸν κόσμο κυνηγοῦσαν. Τὰ ἄφηναν ἀπειραχτα, μήπως καὶ ἔδειγαν διάθεση οἱ Καρδοῦχοι νὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ χώρα τους φιλικά, μιὰ καὶ ἦταν ἔχθροι μὲ τὸ βασιλιά. Τρόφιμα ὅμως ἔπαιρνε καθένας, ὁσαδήποτε ἔβρισκε, γιατὶ τὰ εἶχαν ἀνάγκη. Μὰ οἱ Καρδοῦχοι οὔτε ἀπαντοῦσαν ποὺ τοὺς φώναζαν οἱ 'Ἐλληνες, οὔτε ἔκαναν καμὰν ἀλλη φιλικὴ ἐνέργεια. Καὶ δταν οἱ τελευταῖοι ἀπὸ τοὺς 'Ἐλληνες κατέβαιναν ἀπὸ τὴ βουνοκορφὴ στὰ χωρὶὰ κι ἦταν πιὰ σκοτεινὰ—γιατὶ τὸ ἀνέβασμα καὶ τὸ κατέβασμα κράτησε ὄλοντι ληρη τὴ μέρα, ἐπειδὴ τὸ μονοπάτι ἦταν στενὸ—τότε μαζεύτηκαν μερικοὶ Καρδοῦχοι καὶ ρίχτηκαν ἀπάνω τους. Σκότωσαν καμπόσους καὶ πλήγωσαν ἄλλους θανάσιμα μὲ πέτρες καὶ μὲ βέλη, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν λίγοι. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ ἐλληνικὸ στράτευμα τοὺς ρίχτηκε ἀναπάντεχα. 'Αν συγκεντρώνονταν τότε περισσότεροι, 11 θὰ κινδύνευε νὰ καταστραφῇ μεγάλο μέρος τοῦ στρατοῦ. Αὐτὴ τὴ νύχτα λοιπὸν ἔτσι πέρασαν οἱ 'Ἐλληνες στὰ χωριά, ἐνῷ οἱ Καρδοῦχοι ἀναβαν πολλὲς φωτιές γύρω γύρω πάνω στὰ βουνά, κι ἔτσι δὲν ἔχαναν ἀπὸ τὰ μάτια τους ὁ ἔνας τὸν ἄλλο.

Μόλις ἔξημέρωσε, μαζεύτηκαν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν 12 'Ἐλλήνων καὶ ἀποφάσισαν νὰ κρατήσουν τὰ ἀπαραίτητα καὶ τὰ πιὸ δυνατὰ ὑποζύγια καὶ μὲ αὐτὰ νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία. Τὰ ὑπόλοιπα νὰ τ' ἀφήσουν, καθὼς καὶ ὅλους τοὺς αἰχμάλωτους ποὺ εἶχε πιάσει τελευταῖα ὁ στρατός. Γιατὶ ἡ πορεία γινόταν ἀργά, ἐπειδὴ καὶ τὰ ὑπο- 13 ζύγια ἦταν πολλὰ καὶ αἱ αἰχμάλωτοι. 'Εξάλλου πολλοὶ στρατιῶτες ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπασχολημένοι μὲ αὐτὰ καὶ νὰ μὴν παίρνουν μέρος στὴ μάχη, κι ἀκόμα ἦταν ἀνάγκη νὰ προμηθεύωνται διπλάσια τρόφιμα καὶ νὰ τὰ κουβαλοῦν, ἔξαιτιας τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων. 'Οταν τ' ἀποφάσισαν αὐτά, ἔβαλαν τὸν κήρυκα καὶ διαλάλησε νὰ ἐνεργῇ ὁ στρατὸς μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. 'Γιτερα ἔφαγαν καὶ ἔκινησαν· οἱ στρα- 14 τηγοὶ τότε τοποθέτησαν κρυφὰ σὲ ἔνα στενὸ μερικοὺς ἄντρες, ποὺ

12 - 14

Νέα μέτρα για
τὴν εύκολη
πορεία.

ροῦντο. Καὶ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν οὕτως ἐπορεύθησαν, τὰ μέν τι μαχόμενοι, τὰ δὲ καὶ ἀναπαυόμενοι.

- 15 Εἰς δὲ τὴν ὑστεραίαν γίγνεται χειμὼν πολός, ἀναγκαῖον δ' ἦν πορεύεσθαι· οὐ γὰρ ἦν ἵκανα τάπιτήδεια. Καὶ ἡγεῖτο μὲν Χειρίσοφος,
 16 ὡπισθοφυλάκει δὲ Ξενοφῶν. Καὶ οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς ἐπετίθεντο, καὶ στερῶν ὄντων τῶν χωρίων ἐγγὺς προσιόντες ἐτόξευον καὶ ἐσφερδόνων· ὥστε ἡραγκάζοντο οἱ "Ἐλληνες ἐπιδιώκοντες καὶ πάλιν ἀναχάζοντες σχολῆς πορεύεσθαι· καὶ θαμιὰ παρίγγελλεν δὲ Ξενοφῶν ὑπομέ-
 17 νειν, ὅτε οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς ἐπικέουντο. Ἐρταῦθα δὲ Χειρίσοφος ἀλλοτε μὲν ὅτε παρεγγυῶτο ὑπέμενε, τότε δὲ οὐχ ὑπέμενεν, ἀλλ' ἦγε ταχέως καὶ παρηγγύα ἐπεσθαι, ὥστε δῆλον ἦν ὅτι πρᾶγμα τι εἴη· σχολῆ δ' οὐκ ἦν ἴδειν παρελθόντι τὸ αἴτιον τῆς σπουδῆς· ὥστε ἡ πορεία δροία
 18 φυγῆ ἐγίγνετο τοῖς ὥπισθοφύλαξι. Καὶ ἐνταῦθα ἀποθηγῆσκει ἀντῆρ
 ἀγαθὸς Λακωνικὸς Κλεόντυμος τοξευθεὶς διὰ τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς σπολάδος εἰς τὰς πλευράς, καὶ Βασίας Ἀρκὰς διαμπερὲς τὴν κεφαλήν.
 19 Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ σταθμόν, εὐθὺς ὕσπερ εἶχεν δὲ Ξενοφῶν
 ἐλθὼν πρὸς τὸν Χειρίσοφον ἥτιατο αὐτὸν ὅτι οὐχ ὑπέμενεν, ἀλλ' ἡ-
 20 ταγκάζοντο φεύγοντες ἀμα μάχεσθαι. Καὶ τὸν δύο καλώ τε καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα τέθνατον, καὶ οὕτε ἀνελέσθαι οὔτε θάψαι ἔδυνάμεθα. Ἀπο-
 κρίνεται δὲ Χειρίσοφος· βλέψον, ἔφη, πρὸς τὰ δόρη καὶ ἴδε ὡς ἄβατα πάντα ἐστὶ· μία δ' αὕτη ὁδὸς ἦν δρᾶς δρθία, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἀνθρώπων δρᾶν ἔξεστί σοι ὅχλον τοσοῦτον, οἵ κατειληφότες φυλάττουσι τὴν ἔκ-
 21 βασιν. Ταῦτ' ἐγὼ ἔσπενδον καὶ διὰ τοῦτο σε οὐχ ὑπέμενον, εἴ πως δυναίμην φθάσαι πρὸν κατειληφθαι τὴν ὑπερβολήν· οἱ δὲ ἡγεμόνες οὓς
 22 ἔχομεν οὖν φασιν εἶναι ἀλληρούς ὁδόν. Οἱ δὲ Ξενοφῶν λέγει· ἀλλ' ἐγὼ
 ἔχω δύο ἄνδρας. Ἐπεὶ γὰρ ἡμῖν πράγματα παρεῖχον, ἐνηδρεύσαμεν,
 δπερ ἡμᾶς καὶ ἀνατνεῦσαι ἐποίησε, καὶ ἀπεκτείναμέν τινας αὐτῶν,
 καὶ ζωντας προνθυμήθημεν λαβεῖν αὐτοῦ τούτου ἐνεκα δπως ἡγεμόσιν
 εἰδόσι τὴν χώραν χρησιμέθα.

ἔψαχναν κι ἔπαιρναν ὅ, τι ἔβρισκαν ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶχαν πεῖ ν' ἀφήσουν ἔκει. "Ετσι βάδισαν τὴ μέρα ἐκείνη, εἴτε μὲ τὸ νὰ κάνουν μικρομάχες εἴτε μὲ τὸ νὰ ἔσκουράζωνται.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔπιασε μεγάλη κακοκαιρία, ἥταν ὅμως ἀνάγκη νὰ 15 προχωροῦν, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀρκετὰ τρόφιμα. 'Ο Χειρίσοφος πήγαινε μπροστά, κι ὁ Ξενοφῶν ἀκολουθοῦσε μὲ τὴν δπισθοφυλακή. Μὰ οἱ 16 ἔχθροὶ ἔκαναν σφοδρές ἐπιθέσεις, καὶ καθὼς τὰ μέρη ἥταν στενά, σύμωναν καὶ χτυποῦσαν μὲ τὰ τόξα καὶ μὲ τὶς σφεντόνες. "Ετσι ἀναγκάζονταν οἱ "Ελληνες, κυνηγώντας τους καὶ ξαναγυρίζοντας πίσω, νὰ προχωροῦν ἀργά. Κι ὁ Ξενοφῶν συχνὰ ἔδινε διαταγὴ νὰ περιμένουν, κάθε φορὰ δῆλαδὴ ποὺ οἱ ἔχθροὶ ἔκαναν σφοδρὴ ἐπιθέση. Σὲ μιὰ στιγ- 17 μὴ ὁ Χειρίσοφος, ποὺ ἄλλη φορὰ ὅταν τοῦ πήγαινε διαταγὴ περίμενε, δὲν σταμάτησε, ἀλλὰ βάδιζε γρήγορα καὶ πρόσταζε τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ἀκολουθοῦν. Φαινόταν λοιπὸν ὅτι κάτι συμβαίνει, ἀλλὰ ὁ Ξενοφῶν δὲν εἶχε καιρὸν νὰ προσπεράσῃ καὶ νὰ δῇ ποιὰ ἥταν ἡ αἰτία τῆς βιασύνης. Γι' αὐτὸν οἱ στρατιῶτες τῆς δπισθοφυλακῆς προχωρώντας ἔμοιαζαν σὰ νὰ τοὺς κυνηγοῦσαν. Τότε σκοτώνεται ἔνας γενναῖος ἀντρας ἀπὸ τὴ 18 Λακωνία, ὁ Κλεώνυμος· χτυπήθηκε μὲ βέλος ποὺ τοῦ πέρασε τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δερμάτινο χιτώνιο κι ἔφτασε στὰ πλευρά, ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τὸν Βασία ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ποὺ τοῦ τρύπησε πέρα γιὰ πέρα τὸ κεφάλι. "Οταν ἔφτασαν σ' ἔνα κατάλυμα, ὁ Ξενοφῶν πῆγε μονομιᾶς, 19 ὅπως ἦταν, στὸ Χειρίσοφο καὶ τὰ ἔβαζε μαζί του ποὺ δὲν περίμενε, κι ἔτσι ἀναγκάζονταν σύγχρονα νὰ φεύγουν καὶ νὰ πολεμοῦν. «Καὶ τώρα σκοτώθηκαν δυὸς ἔξοχοι ἀντρες, καὶ δὲν μπορέσαμε οὔτε νὰ τοὺς σηκώσωμε οὔτε νὰ τοὺς θάψωμε». 'Ο Χειρίσοφος ἀποκρίνεται: 20 «Κοίταζε κατὰ τὰ βουνὰ καὶ πρόσεξε πώς δὲν ὑπάρχει πέρασμα ἀπὸ πουθενά. Πάνω σ' αὐτὸν τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο ποὺ βλέπεις, ποὺ εἶναι καὶ μοναδικός, μπορεῖς νὰ διακρίνης πλῆθος ἀνθρώπους, ποὺ ἔχουν πιάσει τὸ πέρασμα καὶ τὸ φυλᾶνε. Γι' αὐτὸν βιαζόμουν καὶ δὲν σὲ περί- 21 μενα, μήπως μποροῦσα νὰ προλάβω προτοῦ πιάσουν οἱ ἔχθροὶ τὸ πέρασμα. Καὶ οἱ ὁδηγοὶ ποὺ ἔχουμε λένε πώς δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος». 'Ο Ξενοφῶν τοῦ ἀπαντᾷ: «Ἐγὼ ἔχω δυὸς ἀντρες ντόπιους. Γιατὶ 22 μᾶς ἐνοχλοῦσαν οἱ Καρδοῦχοι κι ἐμεῖς στήσαμε καρτέρι, πράγμα ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ πάρωμε ἀνάστα, καὶ σκοτώσαμε μερικούς. Προσπαθήσαμε ὅμως νὰ πιάσωμε καὶ ζωντανούς γι' αὐτὸν τὸ λόγο, δῆλαδὴ γιὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσωμε σὰν ὁδηγούς, ἀφοῦ ξέρουν τὸν τόπο».

15 - 22

Γιατὶ ὁ Χειρίσοφος δὲν ἔκτελει παραγγελία τοῦ Ξενοφώντα.

23 Καὶ εὐθὺς ἀγαγόντες τοὺς ἀνθρώπους ἥλεγχον διαλαβόντες εἰ τινὰ εἰδεῖεν ἄλλην ὅδὸν ἢ τὴν φανεράν. Ὁ μὲν οὖν ἔτερος οὐκ ἔφη, μάλα πολλῶν φόβων προσαγομένων ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ὡφέλιμον ἔλεγεν, ὁρῶν-
24 τος τοῦ ἔτερου κατεσφάγη. Ὁ δὲ λοιπὸς ἔλεξεν ὅτι οὗτος μὲν οὐ φαίη διὰ ταῦτα εἰδέναι ὅτι αὐτῷ ἐτύγχανε θυγάτηρ ἐκεῖ παρ' ἀνδρὶ ἐκδεδο-
μένη· αὐτὸς δ' ἔφη ἡγήσεσθαι δυνατὴν καὶ ὑποζυγίοις πορεύεσθαι ὅδον.
25 Ἐρωτώμενος δ' εἰ εἴη τι ἐν αὐτῇ δυσπάριτον χωρίον, ἔφη εἶναι ἄκρον δε εἰ μή τις προκαταλήψοιτο, ἀδύνατον ἐσεσθαι παρελθεῖν.
26 Ἐνταῦθα δ' ἐδόκει συγκαλέσαντας λοχαγοὺς καὶ πελταστὰς καὶ τῶν ὀπλιτῶν λέγειν τε τὰ παρόντα καὶ ἐρωτᾶν εἰ τις αὐτῶν ἔστιν ὅστις ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐθέλοι ἀν γενέσθαι καὶ ὑποστὰς ἐθελοντῆς πορεύεσθαι.
27 Ὑφίσταται τῶν μὲν ὀπλιτῶν Ἀριστώνυμος Μεθυδριεὺς [Ἄρκας] καὶ Ἀγασίας Στυμφάλιος [Ἄρκας], ἀντιστασιάζων δὲ αὐτοῖς Καλ-
λίμαχος Παρράσιος [Ἄρκας καὶ οὗτος] ἔφη ἐθέλειν πορεύεσθαι προσ-
λαβὼν ἐθελοντὰς ἐκ παντὸς τοῦ στρατεύματος· ἐγὼ γάρ, ἔφη, οἶδα
28 ὅτι ἔφονται πολλοὶ τῶν νέων ἐμοῦ ἥγουμένου. Ἐκ τούτου ἐρωτῶσιν εἰ τις καὶ τῶν γυμνήτων ταξιάρχων ἐθέλοι συμπορεύεσθαι. Ὑφίστα-
ται Ἀριστέας Χῖος, δει πολλαχοῦ πολλοῦ ἀξιος τῇ στρατιῇ εἰς τὰ τοιαῦτα ἐγένετο.

ΚΕΦ. 2 1 Καὶ ἦν μὲν δείλη, οἱ δὲ ἐκέλευνον αὐτοὺς ἐμφαγόντας πορεύεσθαι. Καὶ τὸν ἡγεμόνα δίσαντες παραδιδόσαν αὐτοῖς, καὶ συντίθενται τὴν μὲν τύκτα, ἦν λάβωσι τὸ ἄκρον, τὸ χωρίον φυλάττειν, ἀμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ σάλπιγγι σημαίνειν· καὶ τοὺς μὲν ἄνω ὄντας ἵέναι ἐπὶ τοὺς κατέ-
χοντας τὴν φανερὰν ἐκβασιν, αὐτὸν δὲ συμβοηθήσειν ἐκβαίνοντες ὡς
2 ἀν δύνωνται τάχιστα. Ταῦτα συνθέμενοι οἱ μὲν ἐπορεύοντο πλήθος ὡς δισχίλιοι· καὶ ὕδωρ πολὺ ἦν ἐξ οὐρανοῦ. Ξενοφῶν δὲ ἔχων τοὺς ὀπι-
σθοφύλακας ἥγειτο πρὸς τὴν φανερὰν ἐκβασιν, δπως ταύτη τῇ ὁδῷ οἱ

Στὴ στιγμὴ ἔφεραν ἐκεῖ τοὺς δυὸς ἀνθρώπους καὶ ρωτοῦσαν νὰ 23 μάθουν, χωριστὰ ἀπὸ τὸν καθένα, ἃν ἡζεραν ἄλλο δρόμο ἐκτὸς ἀπ’ αὐτὸν ποὺ φαινόταν. ‘Ο ἔνας εἶπε πῶς δὲν ἤξερε, παρ’ ὅλο ποὺ τοῦ ἔκαναν πολλὲς φοβέρες.’ Επειδὴ λοιπὸν δὲν τοὺς ἔλεγε τίποτε χρήσιμο, τὸν ἔσφαξαν μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ ἄλλου. ‘Ο δεύτερος εἶπε πῶς ὁ 24 πρῶτος ἀρνήθηκε ὅτι γνωρίζει, γιατὶ σὲ κεῖνο τὸ μέρος εἶχε μιὰ κόρη παντρεμένη. ‘Ο ἔδιος ὅμως ὑποσχέθηκε πῶς θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἀπὸ 25 ἔνα δρόμο ποὺ μποροῦν νὰ τὸν περάσουν καὶ ὑποζύγια. Τὸν ρώτησαν 26 ἀν ὑπάρχη σ’ αὐτὸν τὸ δρόμο κανένα δυσκολοπέραστο μέρος, κι αὐτὸς εἶπε πῶς ὑπάρχει μιὰ βουνοκορφὴ ποὺ ἂν δὲν προφτάσῃ κανεὶς νὰ τὴν καταλάβῃ, θὰ εἴναι ἀδύνατο νὰ περάσῃ. Τότε νόμισαν καλὸν νὰ καλέσουν 27 τοὺς διοικητὲς τῶν ὅπλιτῶν καὶ τῶν πελταστῶν, νὰ τοὺς ἐκθέσουν τὴν κατάσταση καὶ νὰ τοὺς ρωτήσουν ποιὸς ἀπ’ αὐτοὺς θὰ ἤθελε νὰ φανῆ γενναῖος ἄντρας καὶ θὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ πάη ἐθελοντὴς σὲ μιὰ ἐπιχείρηση.

Δέχονται ἀπὸ τοὺς ὅπλιτες οἱ Ἀρκάδες Ἀριστώνυμος, ποὺ κατα- 27 γότων ἀπὸ τὸ Μεθύδριο, καὶ ὁ Ἄγασίας ὁ Στυμφάλιος. Μὲ αὐτὸς συναγωνίζεται κι ὁ Καλλίμαχος ὁ Παρράσιος (ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία κι αὐτός), ποὺ εἶπε πῶς δέχεται νὰ πάη, φτάνει νὰ τοῦ δώσουν ἐθελοντὲς ἀπ’ ὅλο τὸ στρατό. «Γιατί, εἶπε, ζέρω πῶς θὰ ἀκολουθήσουν πολλοὶ νέοι, ἃν ἀναλάβω ἐγὼ τὴν ἐπιχείρηση». “Τστερα ρωτοῦν ἀν 28 θέλη νὰ πάη μαζὶ τους καὶ κανένας ταξίαρχος τῶν γυμνήτων. Δέγεται ὁ Ἀριστέας ὁ Χιώτης, ποὺ σὲ πολλὲς περιστάσεις πρόσφερε μεγάλες ὑπηρεσίες στὸ στρατό, σὲ τέτοια ζητήματα.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΟΥ ΦΥΛΑΓΑΝ ΟΙ ΚΑΡΔΟΥΧΟΙ ΚΑΙ ΦΤΑΝΟΥΝ ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ

ΚΕΦ. 2

“Ἡταν ἀπόγευμα, ὅταν τοὺς ἔδωσαν διαταγὴ νὰ φᾶνε καὶ νὰ 1 φύγουν. Ἐδεσαν τὸν ὁδηγὸ καὶ τοὺς τὸν παραδίνουν καὶ συνεννοοῦνται, ἃν πιάσουν τὴ βουνοκορφή, νὰ τὴ φυλᾶνε ὅσο εἰναι νύχτα, καὶ μόλις ἔχμερωσῃ νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν μὲ τὴ σάλπιγγα. Τότε οἱ ἐπάνω νὰ βαδίσουν ἐνάντια σὲ κείνους ποὺ φύλαγαν τὸ φανερὸ πέρασμα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι νὰ τρέξουν, ὅσο μποροῦσαν γρηγορώτερα, νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αὐτὰ συμφώνησαν, καὶ ξεκίνησαν οἱ ἐθελοντὲς ποὺ ἤταν ὡς 2 δυὸς χιλιάδες, ἐνῶ ἄρχισε νὰ πέφτη δυνατὴ βροχή. ‘Ο Ξενοφῶν τότε ἔχοντας τὴν ὀπισθοφυλακὴ βάδιζε πρὸς τὸ φανερὸ πέρασμα,

23-28
Πληροφορίες
αἰχμαλώτων
καὶ σχηματι-
σμὸς ἐθελοντε-
κοῦ σώματος.

1-8
Οἱ ἐθελοντὲς
νικοῦν τοὺς
ἐχθροὺς ἐπά-
νω στὰ ὑψώ-
ματα.

πολέμιοι προσέχοιεν τὸν νοῦν καὶ ὡς μάλιστα λάθοιεν οἱ περιόντες.

3 Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐπὶ χαράδρᾳ οἱ ὀπισθοφύλακες ἦν ἔδει διαβάντας πρὸς τὸ
ὅρθιον ἐκβαίνειν, τηρικαῖτα ἐκυλίνδουν οἱ βάρβαροι δλοιτρόχους ἀμα-
ξιαίονς καὶ μείζους καὶ ἐλάττους, οἱ φερόμενοι πρὸς τὰς πέτρας παίον-
τες διεσφενδονῶντο· καὶ παντάπασιν οὐδὲ πελάσαι οἶόν τ' ἦν τῇ εἰσόδῳ.

4 Ἐνιοὶ δὲ τῶν λοχαγῶν, εἰ μὴ ταύτῃ δύναιτο, ἄλλῃ ἐπειρῶντο· καὶ ταῦτα
ἐποίοντι μέχρι σκότος ἐγένετο· ἐπεὶ δὲ ὣντο ἀφανεῖς εἶναι ἀπιόντες,
τότε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ δεῖπνον· ἐτύγχανον δὲ καὶ ἀνάριστοι ὅντες αὐτῶν
οἱ ὀπισθοφυλακήσαντες. Οἱ μέντοι πολέμιοι οὐδὲν ἐπανσάντο δι' ὅλης
τῆς νυκτὸς κυλινδοῦντες τοὺς λίθους· τεκμαίρεσθαι δ' ἦν τῷ γρήγορῳ.

5 Οἱ δ' ἔχοντες τὸν ἥγεμόντα κύκλῳ περιόντες καταλαμβάνουσι
τοὺς φύλακας ἀμφὶ πῦρ καθημένους· καὶ τοὺς μὲν κατακανόντες, τοὺς
6 δὲ καταδιώξαντες, αὐτοὶ ἐνταῦθ' ἔμενον ὡς τὸ ἄκρον κατέχοντες. Οἱ
δὲ οὐ κατεῖχον, ἀλλὰ μαστός ἦν ὑπὲρ αὐτῶν παρ' ὃν ἦν ἡ στενὴ αὔτη
οὖδες ἐφ' ἣ ἐκάθηντο οἱ φύλακες. Ἐφοδος μέντοι αὐτόθιεν ἐπὶ τοὺς
7 πολεμίους ἦν οἱ ἐπὶ τῇ φανερῷ οὖδῷ ἐκάθηντο. Καὶ τὴν μὲν νύκτα
ἐνταῦθα διῆγαγον· ἐπεὶ δ' ἡμέρα ὑπέφαινεν, ἐπορεύοντο σιγῇ συντε-
ταγμένοι ἐπὶ τοὺς πολεμίους· καὶ γὰρ δυίχλῃ ἐγένετο, ὥστ' ἔλαθον
ἐγγὺς προσελθόντες· ἐπεὶ δὲ εἰδον ἀλλήλους, ἢ τε σάλπιγξ ἐφθέγξα-
το καὶ ἀλαλάξαντες ἵεντο ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο,
ἀλλὰ λιπόντες τὴν οὖδὸν φεύγοντες ὀλίγοι ἀπέθηρησκον· εὗξανοι γὰρ
8 ἦσαν. Οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίσοφον ἀκούσαντες τῆς σάλπιγγος εὐθὺς ἵεντο
ἄνω κατὰ τὴν φανερὰν οὖδόν· ἄλλοι δὲ τῶν στρατηγῶν κατὰ ἀτριβεῖς
οὖδοὺς ἐπορεύοντο ἢ ἕτυχον ἔκαστοι ὅντες, καὶ ἀναβάντες ὡς ἐδύ-
9 ναντο ἀνίμων ἀλλήλους τοῖς δόρασι. Καὶ οὗτοι πρῶτοι συνέμειξαν
τοῖς προκαταλαβοῦσι τὸ χωρίον.

γιαὶ νὰ στρέψουν οἱ ἔχθροὶ τὴν προσοχή τους σ' αὐτὸν τὸ δρόμο, κι
ἔτσι νὰ μείνουν ἀπαρατήρητοι, ὅσο γινόταν περισσότερο, ἐκεῖνοι ποὺ
ἔκαναν τὸ γύρο γιὰ νὰ φτάσουν στὴ βουνοκορφή. "Οταν οἱ στρατιῶτες 3
τῆς ὁπισθοφυλακῆς βρίσκονταν στὴ χαράδρα, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὴν περά-
σουν γιὰ νὰ βγοῦν στὴν ἀνηφοριά, τότε οἱ βάρβαροι ἄρχισαν νὰ κυλᾶν
πέτρες στρογγυλές, θεόρατες, ποὺ μόλις τὶς χωροῦσε ἀμάξι, καὶ τὶς
μεγάλες καὶ τὶς μικρές. Αὐτές, ἔτσι ποὺ κατέβαιναν πρὸς τὰ κάτω,
χτυποῦσαν πάνω στοὺς βράχους καὶ ἐκσφενδονίζονταν ἐδῶ κι ἐκεῖ.
"Ετοι ἥταν ὀλωσδίουλος ἀδύνατο νὰ πλησιάσῃ κανεὶς στὴν εἴσοδο τῆς
χαράδρας. Μερικοὶ ὄμως ἀπὸ τοὺς λοχαγούς, μὴν μπορώντας νὰ ζυ- 4
γώσουν σ' αὐτὸν τὸ σημεῖο, προσπαθοῦσαν νὰ πλησιάσουν σὲ ἄλλο.
Αὐτὰ τὰ ἔκαναν ἀσπους νύχτωσε. Μὰ ὅταν ἐνόμισαν πὼς μποροῦν νὰ
φύγουν χωρὶς νὰ φαίνωνται, τότε πῆγαν νὰ δειπνήσουν. Γιατὶ ὅσοι
βρίσκονταν στὴν ὁπισθοφυλακή, ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουν φάει οὔτε
τὸ μεσημέρι. Οἱ ἔχθροὶ ὄμως δὲν σταμάτησαν ὀλόκληρη τὴν νύχτα
νὰ κυλᾶν πέτρες. Αὐτὸν μποροῦσε νὰ τὸ συμπεράνη κανεὶς ἀπὸ τοὺς 5
κρότους. "Εκεῖνοι ποὺ εἰλίχαν μαζί τους τὸν ὄδηγό, πηγαίνοντας κυ-
κλικά, βρίσκουν τοὺς φρουρούς νὰ κάθωνται γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά. "Αλ-
λους ἀπὸ αὐτοὺς σκέτωσαν, ἀλλοις κυνήγησαν, κι οἱ ἰδιοι ἐμειναν ἐκεῖ,
μὲ τὴν ἴδεα πὼς κρατοῦν τὴν βουνοκορφή. Μὰ δὲν ἥταν ἔτσι, παρὰ ἀπὸ 6
πάνω τους βρισκόταν ἔνας λόφος καὶ κοντὰ σ' αὐτὸν ἥταν ὁ στενὸς δρό-
μος, ὃπου κάθονταν οἱ φρουροί. "Απὸ δῶ πάλι ὑπῆρχε μέρος ποὺ ὄδη-
γοῦσε πρὸς τοὺς ἔχθρούς, ἐκείνους ποὺ ἥταν στρατοπεδευμένοι κοντὰ
στὸ φυνερὸ δρόμο. Τὴν νύχτα λοιπὸν τὴν πέρασαν ἐκεῖ. "Οταν ὄμως 7
ξημέρων, βρέδιζαν χωρὶς νὰ μιλοῦν, συνταγμένοι, ἐνάντια στοὺς ἔ-
χθρούς. "Ήταν μάλιστα ὁμίχλη, κι ἔτσι κοντοζύγωσαν χωρὶς νὰ τοὺς
καταλάβουν ἐκεῖνοι. "Οταν εἰδαν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, ὁ ἥχιος τῆς σάλπιγ-
γας ἀκούστηκε, κι αὐτοὶ μὲ ἀλαλαγμούς ὅρμησαν ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς.
"Εκεῖνοι δὲν ἀντιστάθηκαν, παρὰ ἄφησαν τὸ δρόμο κι ἄρχισαν νὰ φεύ-
γουν. Λίγοι σκοτώθηκαν, γιατὶ ἥταν ἐλάφρα ὄπλισμένοι. "Ο Χειρίσο- 8
φος πάλι μὲ τοὺς στρατιῶτες του μόλις ἀκούσαν τὴ σάλπιγγα, ἀμέσως
τράβηξαν πρὸς τὰ πάνω, κατὰ τὸ φυνερὸ δρόμο. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς
στρατηγούς βρέδιζαν ἀνάμεσα σὲ ἀπάτητα μονοπάτια, ὃπου ἔτυχε
νὰ βρίσκεται καθένας, καὶ μόλις κατάφεραν κι ἀνέβηκαν, τραβοῦσαν
ὅ ἔνας τὸν ἄλλο μὲ τὰ δόρατα. Πρῶτοι αὐτοὶ συναντήθηκαν μὲ 9
ἐκείνους ποὺ εἰλίχαν πιάσει πρωτύτερα τὴν βουνοκορφή.

9-16

Δραστηριότη-
τα τοῦ Σενο-
φώντα.

Ξενοφῶν δὲ ἔχων τῶν ὀπισθοφυλάκων τοὺς ἡμίσεις ἐπορεύετο
ἡπερ οἱ τὸν ἡγεμόνα ἔχοντες· εὐδωτάτη γὰρ ἦν τοῖς ὑποζυγίοις.
10 τοὺς δὲ ἡμίσεις ὅπισθεν τῶν ὑποζυγίων ἔταξε. Πορευόμενοι δὲ ἐντυγ-
χάνουσι λόφῳ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ κατειλημένῳ ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὓς ἡ
ἀποκόψαι ἦν ἀνάγκη ἢ διεζεῦχθαι ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Καὶ αὐτοὶ
μὲν ἀν ἐπορεύθησαν ἡπερ οἱ ἄλλοι, τὰ δὲ ὑποζύγια οὐκ ἦν ἄλλῃ ἢ ταύτῃ
11 ἐκβῆναι. Ἐνθα δὴ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις προσβάλλουσι πρὸς τὸν
λόφον ὁρθίοις τοῖς λόχοις, οὐ κύκλῳ ἀλλὰ καταλιπόντες ἄφοδον τοῖς πολε-
12 μίοις, εἰ βούλοιντο φεύγειν. Καὶ τέως μὲν αὐτοὺς ἀναβαίνοντας ὅπῃ ἐδύ-
ναντο ἔκαστος οἱ βάρβαροι ἐτόξευον καὶ ἔβαλλον, ἐγγὺς δὲ οὐ προσίεντο,
ἀλλὰ φυγῇ λείποντες τὸ χωρίον. Καὶ τοῦτον τε παρεληλύθεσαν οἱ Ἑλ-
ληνες καὶ ἔτερον δρῶσιν ἔμπροσθεν λόφον κατεχόμενον· ἐπὶ τοῦτον
13 αὖθις ἐδόκει πορεύεσθαι. Ἐννοήσας δὲ ὁ Ξενοφῶν μή, εἰ ἔργην κατα-
λίποι τὸν ἥλωκότα λόφον, [καὶ] πάλιν λαβόντες οἱ πολέμιοι ἐπιθοῦντο
τοῖς ὑποζυγίοις παριοῦσιν — ἐπὶ πολὺ δὲ ἦν τὰ ὑποζύγια ἄτε διὰ στε-
νῆς τῆς ὁδοῦ πορευόμενα — καταλείπει ἐπὶ τοῦ λόφου λοχαγοὺς Κηφι-
σόδωρον Κηφισοφῶντος Ἀθηναῖον καὶ Ἀμφικράτην Ἀμφιδήμουν Ἀ-
θηναῖον καὶ Ἀρχαγόραν Ἀργεῖον φυγάδα, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς λοιποῖς
ἐπορεύετο ἐπὶ τὸν δεύτερον λόφον, καὶ τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τοῦτον
αἰροῦσιν.

14 Ἐτι δὲ αὐτοῖς τρίτος λοιπὸς ἦν πολὺ ὁρθιώτατος ὁ ὑπὲρ
τῆς ἐπὶ τῷ πυρὶ καταληφθείσης φυλακῆς τῆς ρυκτὸς ὑπὸ τῶν ἐθελοντῶν.
15 Ἐπει δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο οἱ Ἑλληνες, λείποντες οἱ βάρβαροι ἀμαχητὶ τὸν
μαστὸν, ὥστε θαυμαστὸν πᾶσι γενέσθαι, καὶ ὑπώπτενον δείσαντας
αὐτοὺς μὴ κυκλωθέντες πολιορκοῦντο ἀπολιπεῖν. Οἱ δὲ ἄρα ἀπὸ τοῦ
ἄκρου καθορῶντες τὰ ὅπισθεν γιγνόμενα πάντες ἐπὶ τοὺς ὀπισθοφύλακας
16 ἔχώρουν. Καὶ Ξενοφῶν μὲν σὺν τοῖς νεωτάτοις ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸ ἄκρον

‘Ο Ξενοφῶν τότε μὲ τοὺς μισούς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς προχωροῦσε πρὸς τὸ μέρος ὅπου πάγαιναν κι ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τὸν ὁδηγό. Γιατὶ ὁ δρόμος ἀπὸ κεῖ ἡταν εὐκολοπέραστος γιὰ τὰ ζῶα. Τοὺς ἄλλους μισούς τοὺς ἔβαλε πίσω ἀπὸ τὰ ὑποζύγια. Προχωρώντας συναντοῦν 10 ἔνα λόφο πιασμένο ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, πάνω ἀπὸ τὸ δρόμο. Αὐτοὺς ἡταν ἀνάγκη νὰ τοὺς διώξουν, ἀλλιώτικα ἔπρεπε νὰ μείνουν χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους “Ἐλληνες. Θὰ μποροῦσαν βέβαια νὰ πᾶνε ἀπὸ τὸν ἵδιο δρόμο ποὺ πῆγαν οἱ ἄλλοι, τὰ ὑποζύγια ὅμως δὲν ἡταν δυνατὸ νὰ περάσουν ἀπὸ ἄλλο μέρος παρὰ μονάχα ἀπ’ αὐτό. Τότε ἔδωσαν θάρρος ὁ ἔνας στὸν ἄλλο καὶ κάνουν ἐπίθεση 11 στὸ λόφο, μὲ τοὺς ἄντρες παραταγμένους σὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο. Δὲν τὴν ἔκαναν ὅμως ἀπ’ ὅλα τὰ σημεῖα γύρω, παρὰ ἀφῆσαν ἔνα μέρος ἀνοιχτό, μήπως θήθελαν νὰ φύγουν οἱ ἔχθροι· Καὶ ὅσο ἀνέβαιναν αὐτοί, ἀπ’ ὅπου μποροῦσε ὁ καθένας, οἱ βάρ- 12 βαροὶ τοὺς χτυποῦσαν μὲ βέλη καὶ μὲ πέτρες· ὅταν πλησίαζαν ὅμως, δὲν τοὺς περίμεναν, ἀλλὰ ἀφήνουν τὴν τοποθεσία καὶ φεύγουν. Μόλις εἶχαν προσπεράσει αὐτὸν τὸ λόφο οἱ “Ἐλληνες, βλέπουν μπροστά τους ἔναν ἄλλο ποὺ τὸν εἶχαν πιάσει οἱ ἔχθροι· καὶ νόμισαν πώς ἔπρεπε νὰ προχωρήσουν πρὸς τὰ ἔκει. Σκέφτηκε ὅμως ὁ Ξενοφῶν πώς, ἀν 13 ἀφήσῃ ἀφρούρητο τὸ λόφο ποὺ εἶχε καταλάβει, θὰ μποροῦσαν νὰ τὸν ξαναπάρουν οἱ βάρβαροι καὶ νὰ κάνουν ἐπίθεση τὴν ὥρα ποὺ θὰ περνοῦσαν τὰ ὑποζύγια—κι ἡταν μεγάλη ἡ γραμμὴ ποὺ ἔκαναν τὰ ὑποζύγια καθὼς διάβαιναν ἀπὸ στενὸ δρόμο. Γ’ αὐτὸ ἀφήνει πάνω στὸ λόφο τοὺς λοχαγοὺς Κηφισόδωρο τὸν ‘Αθηναῖο, γιὸ τοῦ Κηφισοφώντα, καὶ ‘Αμφικράτη τὸν ‘Αθηναῖο, γιὸ τοῦ ‘Αμφιδήμου, καὶ τὸν ‘Αρχαγόρα ποὺ ἡταν ἔξοριστος ἀπὸ τὸ ‘Αργος, ἐνῶ ὁ ἵδιος μὲ τοὺς ὑπόλοιπους βάδισε πρὸς τὸ δεύτερο ὄψωμα, ποὺ τὸ κυριεύουν κι ἐκεῖνο μὲ τὸν ἵδιο τρόπο. Τοὺς ἔμενε ἀκόμα ἔνας τρίτος λόφος, πολὺ πιὸ 14 ἀπότομος, ἐκεῖνος ποὺ βρισκόταν πάνω ἀπὸ τοὺς φρουροὺς ποὺ εἶχαν πιαστῇ τὴν νύχτα ἀπὸ τοὺς ἔθελοντες κοντά στὴ φωτιά. Τὴν ὥρα 15 ποὺ πλησίασαν οἱ “Ἐλληνες, οἱ βάρβαροι, χωρὶς νὰ κάνουν μάχη, ἐγκαταλείπουν τὸ λόφο. “Ολοι παραξενεύτηκαν ἀπ’ αὐτό, καὶ ὑποψιάζονταν πώς ἀφῆσαν τὸ ὄψωμα, γιατὶ φοβήθηκαν μήπως περικυλωθοῦν καὶ πολιορκηθοῦν. ‘Αλλὰ οἱ Καρδοῦχοι, ἐπειδὴ ἔβλεπαν ἐκεῖνα ποὺ γίνονταν πίσω, βάδισαν ὅλοι ἐνάντια στοὺς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς. ‘Ο Ξενοφῶν μὲ τοὺς πιὸ νέους ἀρχισε ν’ ἀνε- 16

τοὺς δὲ ἄλλους ἐκέλευσεν ὑπάγειν, δπως οἱ τελευταῖοι λόχοι προσμείξειαν, καὶ προελθόντας κατὰ τὴν ὁδὸν ἐν τῷ ὅμαλῷ θέσθαι τὰ ὅπλα εἰπε.

- 17 *Καὶ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἦλθεν Ἀρχαγόρας δὲ Ἀργεῖος πεφευγὼς καὶ λέγει ὡς ἀπεκόπησαν ἀπὸ τοῦ λόφου καὶ ὅτι τεθνᾶσι Κηφισόδωρος καὶ Ἀμφικράτης καὶ οἱ ἄλλοι ὅσοι μὴ ἀλόμενοι κατὰ τῆς πέτρας πρὸς 18 τοὺς ὅπισθοφύλακας ἀφίκοντο. Ταῦτα δὲ διαπραξάμενοι οἱ βάρβαροι ἦκον ἐπ’ ἀντίπορον λόφον τῷ μαστῷ· καὶ δὲ Ξενοφῶν διελέγετο ἀντοῖς 19 δι’ ἔρμηνέως περὶ σπονδῶν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀπήτει. Οἱ δὲ ἔφασαν ἀποδώσειν ἐφ’ φυ μὴ καίειν τὰς οἰκίας. Συνωμολόγει ταῦτα δὲ Ξενοφῶν. Ἐν φῷ δὲ τὸ μὲν ἄλλο στρατευμα παρήιει, οὐδὲ ταῦτα διελέγοντο, πάντες 20 οἱ ἐκ τούτου τοῦ τόπου συνερρόησαν ἐνταῦθα [οἵ] πολέμιοι. Καὶ ἐπεὶ ἥρξαντο καταβαίνειν ἀπὸ τοῦ μαστοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἔνθα τὰ ὅπλα ἔκειντο, ἵεντο δὴ οἱ πολέμιοι πολλῷ πλήθει καὶ θορύβῳ· καὶ ἐπεὶ ἐγένοντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ μαστοῦ ἀφ’ οὗ Ξενοφῶν κατέβαινεν, ἐκυλίνδουν πέτρους· καὶ ἐνὸς μὲν κατέασαν τὸ σκέλος, Ξενοφῶντα δὲ δὲ ὁ 21 ὑπασπιστῆς ἔχων τὴν ἀσπίδα ἀπέλιπεν· Εὐρύλοχος δὲ Λούσιεὺς [Ἀρ- πᾶς] προσέδραμεν αὐτῷ ὅπλίτης, καὶ πρὸ ἀμφοῖν προβεβλημένος ἀπε- 22 κύωρει· καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τοὺς συντεταγμένους ἀπῆλθον.*
- 22 *Ἐκ δὲ τούτου πᾶν ὅμοιος ἐγένετο τὸ Ἑλληνικόν, καὶ ἐσκήνησαν αὐτοῦ ἐν πολλαῖς καὶ καλαῖς οἰκίαις καὶ ἐπιτηδείοις δαψιλέσι· καὶ γὰρ οἰνος πολὺς ἦν, ὥστε ἐν λάκκοις κονιατοῖς εἰχον. Ξενοφῶν δὲ καὶ Χειρίσσοφος διεπράξαντο ὥστε λαβόντες τοὺς νεκροὺς ἀπέδοσαν τὸν ἥγε- μόνα· καὶ πάντα ἐποίησαν τοῖς ἀποθανοῦσιν ἐκ τῶν δυνατῶν ὥσπερ νομίζεται ἀνδράσιν ἀγαθοῖς.*
- 24 *Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἄνευ ἥγεμόνος ἐπορεύοντο· μαχόμενοι δὲ οἱ πο- 25 λέμιοι καὶ ὅπῃ εἴη στενὸν χωρίον προκαταλαμβάνοντες ἐκώλυντον τὰς παρόδους. Ὁπότε μὲν οὖν τοὺς πρώτους κωλύοιεν, Ξενοφῶν ὅπισθεν ἐκβαίνων πρὸς τὰ ὅρη ἔλυε τὴν ἀπόφραξιν τῆς ὁδοῦ τοῖς πρώτοις ἀνω-*

βαίνη στὸ ὄψιμα, ἐνῶ στοὺς ἄλλους ἔδωσε διαταγὴ νὰ προχωροῦν ἀργά, γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ τελευταῖοι λόγοι νὰ ἔνωθοῦν μαζὶ τους. Καὶ τοὺς εἶπε νὰ βαδίσουν στὸν ἵσιο δρόμο κι ὕστερα νὰ σταματήσουν στὸ πεδινὸ μέρος.

Στὸ μεταξὺ ἤρθε ὁ Ἀρχαγόρας ὁ Ἀργίτης λαχανιασμένος καὶ 17 λέει πώς τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ λόφο καὶ πώς σκοτώθηκαν ὁ Κηφισόδωρος καὶ ὁ Ἀμφικράτης, καθὼς κι οἱ ἄλλοι ὅσοι δὲν πήδησαν ἀπὸ τὸ βράχο, γιὰ νὰ πᾶνε ἐκεῖ ποὺ βρίσκονταν οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς. "Οταν τὰ ἔκαναν αὐτὰ οἱ βάρβαροι, πῆγαν σ' ἔνα 18 λόφο ποὺ ἦταν ἀπέναντι στὸν τρίτο. 'Ο Ξενοφῶν τότε συζητοῦσε μαζὶ τους μὲ διερμηνέα γιὰ ἀνακωχὴ καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ τοῦ δώσουν τοὺς νεκρούς. 'Εκεῖνοι εἶπαν πώς θὰ τοὺς παραδώσουν, μὲ τὸν ὅρο 19 νὰ μὴν καῖνε τὰ σπίτια τους. Τὰ δέχτηκε αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν. Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ περνοῦσε τὸ ἄλλο στράτευμα, κι ἐκεῖνοι ἔκαναν αὐτὴν τὴν συζήτηση, ὅλοι οἱ ἔχθροι ποὺ ἦταν στὰ γύρω μέρη μαζεύτηκαν ἐκεῖ. Καὶ μόλις οἱ "Ἐλληνες ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ 20 τὸ λόφο στὸ πεδινὸ μέρος ποὺ εἶχαν στρατοπεδέψει οἱ ἄλλοι, τότε οἱ ἔχθροι ὅρμησαν μὲ μεγάλο πλῆθος καὶ θόρυβο. "Οταν ἔφτασαν στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου ἀπ' ὅπου κατέβοινε ὁ Ξενοφῶν, ἄρχισαν νὰ κυλᾶνε πέτρες. Κάποιου μάλιστα τοῦ ἔσπασαν τὸ πόδι, ἐνῶ τὸν Ξενοφώντα τὸν ἀφῆσε κι ἔφυγε ὁ ὑπασπιστὴς ποὺ τοῦ κρατοῦσε τὴν ἀσπίδα. "Ενας ὄπλιτης ὅμως, ὁ Εὐρύλογος, ἀπὸ τοὺς Λουσούς 21 (τῆς Ἀρκαδίας), ἔτρεξε κοντά του καὶ ὑποχωροῦσε προτείνοντας τὴν ἀσπίδα ἔτσι, ὅπτε νὰ προφυλάξῃ καὶ τοὺς δυό. Καὶ οἱ ἄλλοι πῆγαν κοντά σὲ κείνους ποὺ βρίσκονταν συνταγμένοι.

"Γετερὸς ἀπ' αὐτὸν ὅλος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς συγκεντρώθηκε, 22 κι ἐμειναν ἐκεῖ σὲ πολλὰ καὶ ὅμορφα σπίτια, ποὺ εἶχαν ἄφθονα τρόφιμα. 'Ακόμα ὑπῆρχε καὶ πολὺ κρασί, ποὺ τὸ φύλαγαν σὲ λάκκους ἀσβεστωμένους. 'Ο Ξενοφῶν μάλιστα κι ὁ Χειρί- 23 σοφος τὰ κατάφεραν νὰ πάρουν τοὺς νεκρούς καὶ νὰ παραδώσουν τὸν ὄδηγό. Κατόπι ἔκαμπαν στοὺς νεκροὺς κάθε τιμὴ ποὺ μποροῦσαν, ὅπως συνηθίζεται νὰ γίνεται στοὺς γενναίους ἄντρες. Τὴν ὄλη μέρα προ- 24 χωροῦσαν χωρὶς ὄδηγό. Μὰ οἱ ἔχθροι τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ περνοῦν, πολεμώντας τους καὶ πιάνοντας κάθε στενὸν πέρασμα. 'Αλλὰ κάθε φορὰ 25 ποὺ ἐμπόδιζαν τοὺς πρώτους, ὁ Ξενοφῶν βγαίνοντας ἀπὸ πίσω ἀνέβαινε στὰ ὄψιμα καὶ τοὺς ἄνοιγε δρόμο, προσπαθώντας νὰ βρί-

17-21

*Ἀπώλειες τῶν
*Ἐλλήνων.

22-28

Συνέχιση τῆς
πορείας.

26 τέρω πειρώμενος γίγνεσθαι τῶν κωλυόντων· ὅπότε δὲ τοῖς ὅπισθεν ἐπιθοῦντο, Χειρίσοφος ἐκβαίνων καὶ πειρώμενος ἀνωτέρω γίγνεσθαι τῶν κωλυόντων ἔλue τὴν ἀτόφραξιν τῆς παρόδου τοῖς ὅπισθεν· καὶ ὅτε οὕτως ἐβοήθουν ἀλλήλοις καὶ ἵσχυρας ἀλλήλων ἐπεμέλοντο.

27 ⁷*Ην δὲ καὶ ὅπότε αὐτοῖς τοῖς ἀναβᾶσι πολλὰ πράγματα παρεῖχον οἱ βάροβαροι πάλιν καταβαίνοντες· ἐλαφροὶ γὰρ ἡσαν, ὥστε καὶ ἐγγύθεν φεύγοντες ἀποφεύγειν· οὐδὲν γὰρ εἶχον ἄλλο ἢ τόξα καὶ σφενδόνας.* ⁸*Ἄριστοι δὲ καὶ τοξόται ἡσαν· εἶχον δὲ τόξα ἐγγὺς τριπήχη, τὰ δὲ τοξεύματα πλέον ἢ διπήχη· εἴλκον δὲ τὰς νευρὰς ὅπότε τοξεύοιεν πρὸς τὸ κάτω τοῦ τόξου τῷ ἀριστερῷ ποδὶ προσβαίνοντες. Τὰ δὲ τοξεύματα ἔχωρει διὰ τῶν ἀσπίδων καὶ διὰ τῶν θωράκων.* ⁹*Ἐχρῶντο δὲ αὐτοῖς οἱ Ἐλληνες, ἐπεὶ λάβοιεν, ἀκοντίοις ἐναγκυλῶντες.* ¹⁰*Ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις οἱ Κρῆτες χρησιμώτατοι ἐγένοντο· ἥρχε δὲ αὐτῶν Στρατοκλῆς Κρής.*

ΚΕΦ. 3 1 Ταύτην δ' αὖ τὴν ἡμέραν ἡνδήσθησαν ἐν ταῖς κώμαις ταῖς ὑπὲρ τοῦ πεδίου παρὰ τὸν Κεντρίτην ποταμόν, εὗρος ὡς δίπλεθρον, διὸ δορίζει τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν τῶν Καρδούχων χώραν. Καὶ οἱ Ἐλληνες ἐνταῦθα ἀνέπνευσαν ἀσμενοὶ ἰδόντες πεδίον ἀπεῖχε δὲ τῶν ὁρέων διὰ ποταμὸς ἕξ ἢ ἐπτὰ στάδια τῶν Καρδούχων. Τότε μὲν οὖν ἡνδήσθησαν μάλα ἡδέως καὶ τάπιτήδεια ἔχοντες καὶ πολλὰ τῶν παρεληλυθότων πόνων μημονεύοντες. Ἐπτὰ γὰρ ἡμέρας ὅσασπερ ἐπορεύθησαν διὰ τῶν Καρδούχων πάσας μαχόμενοι διετέλεσαν, καὶ ἐπαθον κακὰ ὅσα οὐδὲ τὰ σύμπαντα ὑπὸ βασιλέως καὶ Τισσαφέροντος. Ὡς οὖν ἀπηλλαγμένοι τούτων ἡδέως ἐκοιμήθησαν.

3 ¹¹*Άμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ δρῶσιν ἵππέας που πέραν τοῦ ποταμοῦ ἔξωπλι- σμένους ὡς κωλύσοντας διαβαίνειν, πεζοὺς δ' ἐπὶ ταῖς ὅχθαις παρατεταγμένους ἄνω τῶν ἵππέων ὡς κωλύσοντας εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐκβαί- 4 νειν.* ¹²*Ἡσαν δ' οὗτοι Ορόντα καὶ Ἀρτούχα Ἀρμένιοι καὶ Μάρδοι*

σκεται ψηλότερα ἀπὸ κείνους ποὺ γίνονταν ἐμπόδιο. "Οταν ὅμως 26 ἔκαναν ἐπίθεση στοὺς τελευταίους, τότε ὁ Χειρίσοφος τοὺς ἄνοιγε δρόμο βγαίνοντας ἀπὸ τὴν γραμμὴ καὶ προσπαθώντας ν' ἀνεβαίνῃ ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. "Ετσι βοηθοῦσαν ἀδιάκοπα ὁ ἔνας τὸν ἄλλον κι ἡ ἔγνοια τους ἤταν μεγάλη. Μὰ καμιὰ φορά, τὴν ὥρα ποὺ κατέ- 27 βαιναν οἱ "Ελληνες ποὺ εἶχαν ἀνεβῆ στὰ ὑψώματα, οἱ βάρβαροι τοὺς ἐνοχλοῦσαν πολύ. Γιατὶ τοῦτοι ἤταν ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι κι ἔτσι, κι ἀπὸ κοντὰ ἀν ἔφευγαν, μποροῦσαν νὰ γλιτώσουν. Τίποτε ἄλλο δὲν κρατοῦσαν, παρὰ τόξα καὶ σφεντόνες. Ἡταν μάλιστα καὶ ἔζοχοι τοξότες. Τὰ τόξα τους εἶχαν μάκρος ἀπάνω κάτω τρεῖς πῆχες, καὶ τὰ 28 βέλη περισσότερο ἀπὸ δυὸ πῆχες. Καὶ κάθε φορὰ ποὺ χτυποῦσαν, τέντωναν τὶς χορδὲς πατώντας τὸ κάτω μέρος τοῦ τόξου μὲ τὸ ἀριστερὸ πόδι. "Ετσι τὰ βέλη περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὶς ἀσπίδες καὶ τοὺς θώρακες. "Οταν ὅμως τὰ ἔπιαναν οἱ "Ελληνες, τὰ χρησιμοποιοῦσαν σὰν ἀκόντια, προσαρμόζοντας ἐπάνω μιὰ Θηλιά. Σ' αὐτὰ τὰ μέρη οἱ Κρητικοὶ πρόσφεραν πολὺ μεγάλες ὑπηρεσίες. 'Αρχηγός τους ἤταν ὁ συμπατριώτης τους Στρατοκλῆς.

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΤΗ ΠΟΤΑΜΟΥ

Αὕτη τὴν μέρα ἔμειναν στὰ χωριὰ ποὺ βρίσκονταν πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο, κοντὰ στὸν Κεντρίτη ποταμό, ποὺ ἔχει πλάτος δυὸ πλέθρα πάνω κάτω, καὶ χωρίζει τὴν Ἀρμενία ἀπὸ τὴν γάρα τῶν Καρδούχων. Καὶ οἱ "Ελληνες τότε πήραν ἀνάστα, ἀπὸ τὴν γαρά τους ποὺ ἀντίκρισαν κάμπο. Ὁ ποταμὸς αὐτὸς ἤταν ἔξι ἡ ἑφτὰ στάδια μακριὰ ἀπὸ τὰ βουνὰ τῶν Καρδούχων. Τότε λοιπὸν ἔμειναν ἔκει μὲ μεγάλη 2 εὐχαρίστηση, ἐπειδὴ καὶ τὰ τρόφιμα εἶχαν καὶ ὅλα τὰ περασμένα βάσανα ἔφερναν στὴ μνήμη τους. Γιατὶ ἑφτὰ ὄλόκληρες μέρες, ποὺ βάδιζαν ἀνάμεσα στὴ γάρα τῶν Καρδούχων, τὶς πέρασαν μὲ μάχες, κι ἔπαθαν τόσα κακά, ὅσα δὲν ἤταν ὅλα ποὺ τοὺς ἔκαμαν ὁ βασιλιάς καὶ ὁ Τισταφέροντος. "Ετσι κοιμήθηκαν εὐχάριστα, μὲ τὴν ἴδεα πῶς εἶχαν γλιτώσει ἀπ' αὐτά.

'Αλλὰ μόλις ζημέρωσε, βλέπουν κάπου στὴν ἀπέναντι μεριὰ τοῦ ποταμοῦ ἵππεῖς ὄπλισμένους, ποὺ φαίνονταν πῶς εἶχαν σκοπὸν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ διαβοῦν. Εἶδαν ἀκόμα πεζούς, ποὺ ἤταν παραταγμένοι σὲ ὑψώματα, πιὸ πάνω ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς, γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ μποῦν στὴν Ἀρμενία. Αὐτοὶ ἤταν Ἀρμένιοι καὶ Μάρδοι καὶ 4

ΚΕΦ. 3

1 - 2
Εκεούραση
στὰ χωριὰ τοῦ
κάμπου.3 - 7
Κινήσεις τῶν
ἔχθρων.

καὶ Χαλδαῖοι μισθοφόροι. Ἐλέγοντο δὲ οἱ Χαλδαῖοι ἐλεύθεροί τε καὶ
 5 ἀλκιμοὶ εἶναι· ὅπλα δ' εἰχον γέρων μακρὰ καὶ λόγχας. Αἱ δὲ ὅχθαι αὗται
 ἐφ' ὃν παρατεγμένοι οὗτοι ἡσαν τρία ἢ τέτταρα πλέθρα ἀπὸ τοῦ πο-
 ταμοῦ ἀπεῖχον· ὅδος δὲ μία ὁρωμένη ἦν ἄγουσα ἄνω ὥσπερ χειροποίητος.
 6 ταύτῃ ἐπειδῶντο διαβαίνειν οἱ "Ἐλληνες. Ἐπεὶ δὲ πειρωμένοις τό τε
 ὅδωρ ὑπὲρ τῶν μαστῶν ἐφαίνετο, καὶ τραχὺς ἦν ὁ ποταμὸς μεγάλοις
 λίθοις καὶ ὀλισθηροῖς, καὶ οὕτ' ἐν τῷ ὅδατι τὰ ὅπλα ἦν ἔχειν· εἰ δὲ μή,
 ἥρπαζεν ὁ ποταμός· ἐπί τε τῆς κεφαλῆς τὰ ὅπλα εἴ τις φέροι, γυμνοὶ
 ἐγίγνοντο πρὸς τὰ τοξεύματα καὶ τᾶλλα βέλη· ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοῦ
 7 ἐστρατοπεδεύσαντο παρὰ τὸν ποταμόν. Ἐνθα δὲ αὐτοὶ τὴν πρόσθετην
 νύκτα ἡσαν ἐπὶ τοῦ ὅρους ἐώρων τοὺς Καρδούχους πολλοὺς συνειλε-
 γμένους ἐν τοῖς ὅπλοις. Ἐνταῦθα δὴ πολλῇ ἀθυμίᾳ ἦν τοῖς "Ἐλλησιν,
 ὅρῶσι μὲν τοῦ ποταμοῦ τὴν δυσπορίαν, ὅρῶσι δὲ τοὺς διαβαίνειν κωλύ-
 σοντας, ὅρῶσι δὲ τοῖς διαβαίνονσιν ἐπικεισομένους τοὺς Καρδούχους
 ὅπισθεν.

8 Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα ἔμειναν ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ
 ὅντες. Ξενοφῶν δὲ ὅναρ εἰδεν· ἔδοξεν ἐν πέδαις δεδέσθαι, αὗται δὲ
 αὐτῷ αὐτόμαται περιφρονῆναι, ὥστε λυθῆναι καὶ διαβαίνειν ὅπόσον
 ἐβούλετο. Ἐπεὶ δὲ ὅρθρος ἦν, ἔρχεται πρὸς τὸν Χειρίσοφον καὶ λέγει
 9 ὅτι ἐλπίδας ἔχει καλῶς ἔσεσθαι, καὶ διηγεῖται αὐτῷ τὸ ὅναρ. Ὁ
 δὲ ἥδετό τε καὶ ὡς τάχιστα ἔως ὑπέφανεν ἐθύοντο πάντες παρόντες
 οἱ στρατηγοί· καὶ τὰ ιερὰ καλὰ ἦν εὐθὺς ἐπὶ τοῦ πρώτου. Καὶ ἀπιόντες
 ἀπὸ τῶν ιερῶν οἱ στρατηγοί καὶ λοχαγοί παρήγγελλον τῇ στρατιᾷ
 ἀριστοποιεῖσθαι.

10 Καὶ ἀριστῶντι τῷ Ξενοφῶντι προσέτρεχον δύο νεανίσκω·
 ἥδεσαν γὰρ πάντες ὅτι ἔξειή αὐτῷ καὶ ἀριστῶντι καὶ δειπνοῦντι
 προσελθεῖν καὶ εἰ καθεύδοι ἐπεγείραντα εἰπεῖν, εἴ τις τι ἔχοι τῶν
 11 πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ τότε ἔλεγον ὅτι τυγχάνουεν φρόνγανα συλλέ-

Χαλδαιοί, μισθιστόροι τοῦ Ὀρόντα καὶ τοῦ Ἀρτούχα. Γιὰ τοὺς Χαλδαίους ἔλεγαν πώς ἡταν ἐλεύθεροι καὶ γενναῖοι κι εἶχαν γιὰ ὅπλα μεγάλες ἀσπίδες, ἀπὸ κλωνάρια λυγαριᾶς, καὶ λόγγες. Αὐτὰ 5 τὰ ὑψώματα, ὅπου ἡταν παραταγμένοι οἱ ἵππεῖς, ἀπεῖχαν ἀπὸ τὸν ποταμὸν τρία ὡς τέσσερα πλέθρα. Καὶ μονάχα ἕνας δρόμος φαινόταν ποὺ ὄδηγοῦσε πρὸς τὰ πάνω, κι ἔμοιαζε νὰ εἶναι φτιαγμένος ἀπὸ χέρια ἀνθρώπων. Ἀπ' αὐτὸν τὸ μέρος προσπαθοῦσαν οἱ "Ἐλληνες νὰ περάσουν τὸν ποταμό. Μὰ καθὼς προσπαθοῦσαν, ἔβλεπαν πώς τὸ 6 νερὸν ἔφτανε πάνω ἀπὸ τὰ στήθη τους, κι ὁ ποταμὸς ἡταν ἀνώμαλος, μὲ λιθάρια μεγάλα καὶ γλιστερά· οὔτε μποροῦσαν νὰ κρατοῦν τὰ ὅπλα μέσα στὸ νερό, γιατὶ θὰ τ' ἀρπαζε ὁ ποταμός "Αν πάλι ἔβαζαν τὰ ὅπλα στὸ κεφάλι τους, τότε θὰ ἔμεναν ἀπροφύλακτοι ἀπὸ τὰ βέλη κι ἀπ' ὅλα τ' ὅλα ποὺ τοὺς ἔριγναν οἱ ἔχθροι. Γι' αὐτὸν ἀποσύρθηκαν καὶ στρατοπέδεψαν κοντά στὸν ποταμό. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ βρίσκονταν 7 αὐτοὶ τὴν προηγούμενη νύχτα, δηλαδὴ πάνω στὸ βουνό, ἔβλεπαν πώς εἶχαν συγκεντρωθῆ πολλοὶ ὄπλισμένοι Καρδοῦχοι. Καὶ τότε ἔνιωσαν οἱ "Ἐλληνες μεγάλη στενοχώρια, γιατὶ ἔβλεπαν ἀπὸ τὴν μιὰ πώς ὁ ποταμὸς ἡταν δυσκολοπέραστος, ἀπὸ τὴν ὅλην πώς βρίσκονταν ἀνθρώπωποι ποὺ θὰ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ τὸν περασουν, κι ἀκόμα πώς οἱ Καρδοῦχοι σκόπευαν νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν ἀπὸ πίσω, τὴν ὥρα ποὺ θὰ διάβαιναν.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν μέρα καὶ τὴν νύχτα πέρασαν μέσα σὲ μεγάλη ἀμήχανία. Ὁ Ξενοφῶν ὅμως εἶδε ἔνα ὄνειρο: Τοῦ φάνηκε, λέει, πώς ἐνῶ ἡταν δεμένος, τὰ δεσμά του μόνα χαλαρώθηκαν γύρω, καὶ τέλος λύθηκαν καὶ μποροῦσε νὰ περπατῇ ἐλεύθερα. "Οταν ἔχημέρωσε, ἔρχεται στὸ Χειρίσοφο καὶ τοῦ λέει πώς ἐλπίζει ὅτι θὰ πάνε τὰ πράγματα καλά, καὶ τοῦ διηγεῖται τὸ ὄνειρο. Ἐκεῖνος εὐχαριστήθηκε καὶ μόλις 8 γλυκοχάραζε ἡ αὐγή, ἥρθαν ὅλοι οἱ στρατηγοὶ κι ἔκαναν θυσία. Κι οἱ θυσίες φαίνονταν καλές, ἀπὸ τὸ πρῶτο κιόλας σφαγμένο ζῶο. "Οταν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὸν τόπο τῆς θυσίας, ἔδωσαν διαταγὴ στοὺς στρατιῶτες νὰ ἑτοιμάσουν γιὰ νὰ φᾶνε. Τὴν ὥρα ποὺ 9 ἔτρωγε ὁ Ξενοφῶν, ἥρθαν καὶ τὸν βρῆκαν τρέχοντας δύο νέοι. Γιατὶ ὅλοι ἤξεραν πώς εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ πᾶνε κοντά του, κι ὅταν ἐγευμάτιζε κι ὅταν δειπνοῦσε, καὶ νὰ τὸν ξυπνήσουν ἀκόμα ἀν κοιμόταν, γιὰ νὰ τοῦ ποῦν ὁ, τιδήποτε εἶχαν σχετικὸ μὲ τὸν πόλεμο. Τοῦ ἔλεγαν 10 λοιπὸν τότε πώς ἔτυχε νὰ μαζεύουν φρύγανα γιὰ ν' ἀνάψουν φωτιά

8-12
Εὐνοϊκὰ σημάδια.

γοντες ως ἐπὶ πῦρ, κάπειτα κατίδουεν ἐν τῷ πέραν ἐν πέτραις καθηκούσαις ἐπ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν γέροντά τε καὶ γυναικαὶ παιδίσκαις ὥσπερ μαρσίπους ἴματίων κατατιθεμένους ἐν πέτρᾳ ἀντρώδει.

12 Ἰδοῦσι δὲ σφίσι δόξαι ἀσφαλὲς εἶναι διαβῆναι· οὐδὲ γὰρ τοῖς πολεμίοις ἵππεῦσι προσβατὸν εἶναι κατὰ τοῦτο. Ἐκδύντες δὲ ἔφασαν ἔχοντες τὰ ἐγχειρίδια γυμνοὶ ως τευσόμενοι διαβαίνειν· καὶ διαβάντες, λαβόντες τὰ ἴματα πάλιν ἤκειν.

13 Εὖθὺς οὖν Ξενοφῶν αὐτός τε ἔσπενδε καὶ τοῖς νεανίσκοις ἐγχεῖν ἐκέλευε καὶ εὑχεσθαι τοῖς φήρασι θεοῖς τά τε ὄνειρατα καὶ τὸν πόρον καὶ τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ ἐπιτελέσαι. Σπείσας δὲ εὖθὺς ἦγε τοὺς νεανίσκους παρὰ τὸν Χειρίσοφον, καὶ διηγοῦνται ταῦτα. Ἀκούσας δὲ
14 καὶ ὁ Χειρίσοφος σπουδὰς ἐποίει. Σπείσαντες δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις παρήγγελλον συσκενάζεσθαι, αὐτοὶ δὲ συγκαλέσαντες τοὺς στρατηγοὺς ἐβούλευντο δπως ἀν κάλλιστα διαβαῖνεν καὶ τούς τε ἔμπροσθεν
15 νικῶντες καὶ ὑπὸ τῶν δπισθεν μηδὲν πάσχοιεν κακόν. Καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς Χειρίσοφον μὲν ἦγεσθαι καὶ διαβαίνειν ἔχοντα τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος, τὸ δὲ ἥμισυ ἔτι ὑπομένειν σὺν Ξενοφῶντι, τὰ δὲ ὑποξύγια καὶ τὸν ὅχλον ἐν μέσῳ τούτων διαβαίνειν.

16 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα καλῶς εἶχεν ἐπορεύοντο ἦγοῦντο δὲ οἱ νεανίσκοι ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες τὸν ποταμόν· ὅδὸς δὲ ἦν ἐπὶ τὴν διάβασιν
17 ὡς τέτταρες στάδιοι. Πορευομένων δὲ αὐτῶν ἀντιπαρῆσαν αἱ τάξεις τῶν ἵππεων. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν κατὰ τὴν διάβασιν καὶ τὰς ὅχθας τοῦ ποταμοῦ, ἔθεντο τὰ ὅπλα, καὶ αὐτὸς πρῶτος Χειρίσοφος στεφανώσαμενος καὶ ἀποδὺς ἐλάμβανε τὰ ὅπλα καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι παρήγγελλε, καὶ τοὺς λοχαγοὺς ἐκέλευεν ἄγειν τοὺς λόχους ὁρθίους,

καὶ ξεχώρισαν στὴν ἀπέναντι μεριὰ τοῦ ποταμοῦ, πάνω σὲ βράχους ποὺ ἔφταναν ὡς τὰ νερά του, ἐναγέρο, μιὰ γυναίκα καὶ κάτι κοριτσάκια, νὰ βάζουν σακιὰ γεμάτα μὲ ροῦχα σὲ μιὰ πέτρα κουφαλωτή. "Οταν τὰ εἶδαν, τοὺς φάνηκε πώς μποροῦν νὰ περάσουν τὸν ποταμὸ¹² μὲ ἀσφάλεια. Γιατὶ σ' αὐτὸ τὸ μέρος δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ζυγώσουν οὔτε οἱ ἵππεις τῶν ἐχθρῶν. Εἶπαν λοιπὸν πῶς ἔβγαλαν τὰ ροῦχα τους καὶ, κρατώντας τὰ ξίφη, ἄργ. σαν νὰ περνοῦν τὸν ποταμὸ γυμνοί, σὰ νὰ εἴχαν σκοπὸ νὰ κολυμπήσουν. Μόλις διάβηκαν τὸν ποταμό, πῆραν τὰ ροῦχα καὶ ξαναγύρισαν.

¹³⁻¹⁹ Ἀμέσως λοιπὸν ὁ Ξενοφῶν κι ὁ Ἰδιος ἔκαμε σπουδὴ καὶ πρό¹³ σταξεῖς νὰ γεμίσουν τὰ ποτήρια τῶν νέων μὲ κρασὶ καὶ νὰ προσευχηθοῦν στοὺς θεούς, ποὺ φανέρωσαν τὰ ὄνειρα καὶ τὸ πέρασμα, νὰ δώσουν καὶ στὰ ἄλλα ἔνα καλὸ τέλος. "Οταν τέλειωσε τὴ σπουδὴ, πῆρε τοὺς νεαροὺς καὶ τοὺς παρουσίασε στὸ Χειρίσοφο, καὶ διηγοῦνται καὶ σ' αὐτὸν τὰ ἔδια. Στὸ ἄκουσμά τους, ὁ Χειρίσοφος ἔκανε κι αὐτὸς σπουδές. Μόλις τὶς τέλειωσαν, ἔδωσαν διαταγὴ στοὺς στρατιῶτες νὰ ἑτοι¹⁴ μάζουν τὶς ἀποσκευές. "Τσερερα συγκέντρωσαν τοὺς στρατηγοὺς καὶ σκέπτονταν ποιὸς θὰ ἤταν ὁ καλύτερος τρόπος νὰ περάσουν τὸν ποταμό, καὶ παράλληλα νὰ ἔξουδετερώνουν ὅσους ἐχθρούς θὰ συναντοῦσαν μπροστά τους καὶ νὰ μὴν παθαίνουν κανένα κακὸ ἀπὸ κείνους ποὺ θὰ τοὺς ἀκολουθοῦσαν. Τέλος πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ πηγαίνῃ μπροστὰ¹⁵ ὁ Χειρίσοφος μὲ τὸ μισὸ στρατὸ καὶ νὰ περνάῃ ἀπέναντι, ὁ Ξενοφῶν μὲ τὸν ἄλλο μισὸ νὰ μένῃ πίσω, κι ἀνάμεσά τους νὰ περνοῦν τὰ ὑποζύγια μὲ τὸ ἀμαχο πλῆθος. "Οταν ταχτοποιήθηκαν αὐτά, ὅρχισαν νὰ προ¹⁶ χωροῦν ἔχοντας πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὸν ποταμὸ καὶ μὲ ὅδηγούς τοὺς δυὸ νεαρούς. Ἡ ἀπόσταση ὡς τὸ μέρος ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσαν, ἤταν πάνω κάτω τέσσερα στάδια. Μὰ τὴν ὥρα ποὺ προχωροῦσαν αὐτοί, βάδιζε¹⁷ παράλληλα στὴν ἀπέναντι μεριὰ καὶ τὸ ἐχθρικὸ ἴππικό. Γι' αὐτὸ ὅταν πῆγαν στὸ μέρος ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσαν, καὶ βρίσκονταν ἀπέναντι στοὺς βράχους ποὺ ἔφταναν ὡς τὸ ποτάμι, σταμάτησαν κι ἔστησαν τὰ ὅπλα. Πρότος ὁ Χειρίσοφος γδύθηκε, φόρεσε στὸ κεφάλι του στεφάνι κι ἔπιασε τὰ ὅπλα του, κι ὑστερα πρόσταξε ὅλους τοὺς ἄλλους νὰ κάνουν τὸ ἔδιο. Κατόπι ἔδωσε διαταγὴ στοὺς λοχαγούς νὰ ὁδηγοῦν τοὺς ἀντρες παραταγμένους σὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο, ἄλλους πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ ἄλλους πρὸς τὰ δεξιά του.

Προετοιμασίες γιὰ τὸ πέρασμα.

18 τοὺς μὲν ἐν ἀριστερῷ τοὺς δ' ἐν δεξιᾷ ἔαντοῦ. Καὶ οἱ μὲν μάντεις ἐσφαγιάζοντο εἰς τὸν ποταμόν· οἱ δὲ πολέμιοι ἐτέξενον καὶ ἐσφεν-
19 δόνων· ἀλλ' οὕπω ἐξικνοῦντο. Ἐπειὶ δὲ καλὰ ἦν τὰ σφάγια, ἐπαιάνιζον πάντες οἱ στρατιῶται καὶ ἀνηλάλαζον.

20 Καὶ Χειρίσοφος μὲν ἐνέβαινε καὶ οἱ σὺν ἐκείνῳ· δὲ δὲ Ξενοφῶν τῶν δπισθοφυλάκων λαβὼν τοὺς εὐζωνοτάτους ἔθει ἀνὰ κράτος πάλιν ἐπὶ τὸν πόρον τὸν κατὰ τὴν ἔκβασιν τὴν εἰς τὰ τῶν Ἀρμενίων ὅρη, προσποιούμενος ταύτη διαβὰς ἀποκλείσειν τὸν παρὰ τὸν πο-
21 ταμὸν ἵππεῖς. Οἱ δὲ πολέμιοι ὁρῶντες μὲν τὸν ἀμφὶ Χειρίσοφον εὐπετῶς τὸ ὄδωρ περιώντας, δρῶντες δὲ τὸν ἀμφὶ Ξενοφῶντα θέ-
οντας εἰς τοῦμπαλιν, δείσαντες μὴ ἐγκλεισθείησαν φεύγοντιν ἀνὰ κράτος ὡς πρὸς τὴν τοῦ ποταμοῦ ἄνω ἔκβασιν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν
22 ὁδὸν ἐγένοντο, ἔτεινον ἄνω πρὸς τὸ ὄδος. Λύκιος δὲ τὴν τάξιν ἔχων τῶν ἵππεων καὶ Αἰσχίνης δ τὴν [τάξιν] τῶν πελταστῶν ἀμφὶ Χειρί-
σοφον, ἐπεὶ ἐώρων ἀνὰ κράτος φεύγοντας, εἶποντο· οἱ δὲ στρατιῶται
23 ἐβόων μὴ ἀπολείπεσθαι, ἀλλὰ συνεκβαίνειν ἐπὶ τὸ ὄδος. Χειρίσοφος δὲ αὖτις διέβη, τὸν ἵππεας οὐκ ἐδίωκεν, εὐθὺς δὲ κατὰ τὰς προ-
σηκούσας δχθας ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξέβαινεν ἐπὶ τὸν ἄνω πολεμίους.
Οἱ δὲ [ἄνω], δρῶντες μὲν τὸν ἔαντῶν ἵππεας φεύγοντας, δρῶντες δὲ
δπλίτας σφίσιν ἐπιόντας, ἐκλείποντι τὰ ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ ἄκρα.

24 Ξενοφῶν δὲ ἐπεὶ τὰ πέραν ἐώρα καλῶς γιγνόμενα, ἀπεκώρει τὴν ταχίστην πρὸς τὸ διαβαῖνον στράτευμα· καὶ γὰρ οἱ Καρδοῦχοι φανεροὶ ἥδη ἤσαν εἰς τὸ πεδίον καταβαίνοντες ὡς ἐπιθησόμενοι τοῖς τελευ-
25 ταίοις. Καὶ Χειρίσοφος μὲν τὰ ἄνω κατεῖχε, Λύκιος δὲ σὺν δλίγοις ἐπιχειρήσας ἐπιδιώξαι ἔλαβε τῶν σκευοφόρων τὰ ὑπολειπόμενα,
26 καὶ μετὰ τούτων ἐσθῆτά τε καλὴν καὶ ἐκπώματα. Καὶ τὰ μὲν σκευο-
φόρα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ δχλος ἀκμὴν διέβαινε, Ξενοφῶν δὲ στρέψας

Τότε οι μάντεις ἔκαναν θυσίες στὸν ποταμό, ἐνῶ οἱ ἔχθροι ἀρ- 18 χισαν νὰ χτυποῦν μὲ τὰ τόξα καὶ μὲ τὶς σφεντόνες. Δὲν ἔφταναν δῆμως τὰ βέλη κι οἱ πέτρες ὡς ἐκεῖ ποὺ ἤταν οἱ στρατιῶτες. Οἱ θυσίες 19 ἔδειχναν καλές, κι οἱ στρατιῶτες ὅλοι ἀρχισαν νὰ ψέλνουν τὸν παιάνα καὶ νὰ φωνάζουν δυνατά.

Σὲ λίγο δ' Χειρίσοφος μὲ τὸ στρατό του ἐμπαινε στὸν ποταμό, 20 ἐνῶ ὁ Ξενοφῶν πῆρε τοὺς πιὸ ἐλαφρὰ ὄπλισμένους ἀπὸ τὴν ὀπισθο- φυλακὴ κι ἔτρεχε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη πρὸς τὸ πέρασμα ποὺ ἔβγαζε στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγοῦσε στὰ βουνὰ τῆς Ἀρμενίας, θέλοντας νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωση πώς θὰ ἀποκλείσῃ τὸ ἔχθρικὸ ἵππικὸ ποὺ ἤταν στὸν ποταμό, ὅταν περάσῃ ἀπέναντι. Οἱ ἔχθροὶ λοιπὸν βλέποντας τοὺς στρα- 21 τιῶτες τοῦ Χειρίσοφου νὰ περνοῦν εὔκολα τὸ νερὸ καὶ τὸν Ξενοφώντα μὲ τοὺς δικούς του νὰ τρέχουν πρὸς τὰ πίσω, φοβήθηκαν μήπως κυ- κλωθοῦν καὶ γι' αὐτὸ τὸ βάζουν στὰ πόδια καὶ πηγαίνουν πρὸς τὸ δρόμο ποὺ ἤταν πάνω ἀπὸ τὸν ποταμό. Κι ὅταν ἔφτασαν ἐκεῖ, τρά- βηξαν τὸν ἀνήφορο πρὸς τὸ βουνό. Στὸ μεταξὺ δὲ Λύκιος, ποὺ διοικοῦσε 22 τοὺς ἴππεῖς, κι ὁ Αἰσχίνης ποὺ ἤταν ἐπικεφαλῆς τῶν πελταστῶν στὸ στρατὸ τοῦ Χειρίσοφου, βλέποντας τοὺς ἔχθρούς νὰ φεύγουν μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις τους, ἀρχισαν νὰ τοὺς κυνηγοῦν. Οἱ στρατιῶτες δῆμως τοὺς φώναζαν νὰ μὴν τοὺς ἀφήνουν πίσω, ἀλλὰ μαζὶ ν' ἀνεβαίνουν πρὸς τὸ βουνό. Ὁ Χειρίσοφος πάλι ὅταν πέρασε, δὲν κυνηγοῦσε τοὺς ἴππεῖς, 23 ἀλλὰ μονομιᾶς πῆγε πρὸς τὰ ὑψώματα ποὺ κατέβαιναν ὡς τὸν πο- ταμό, καὶ δρμοῦσε ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς ποὺ ἤταν ψηλότερα ἀπὸ τὸ ἵππικό. Κι ἐκεῖνοι βλέποντας τοὺς δικούς τους ἴππεῖς νὰ τὸ βάζουν στὰ πόδια καὶ βαριὰ ὄπλισμένους ἔχθρούς νὰ πηγαίνουν κα- ταπάνω τους, ἀφήνουν τὰ ὑψώματα ποὺ ἤταν πάνω ἀπὸ τὸν ποταμό.

Ο Ξενοφῶν βλέποντας πώς τὰ πράγματα πήγαιναν καλὰ στὴν 24 ἀπέναντι μεριά, γύρισε ὅσο γινόταν πιὸ γρήγορα καὶ πῆγε κοντὰ στοὺς στρατιῶτες ποὺ περνοῦσαν ἀκόμα τὸν ποταμό. Γιατὶ οἱ Καρδούχοι ἤταν πιὰ φανερὸ ὅτι κατέβαιναν στὸν κάμπο, μὲ σκοπὸ νὰ ριχτοῦν ἀπάνω στοὺς τελευταίους.

Ο Χειρίσοφος τώρα εἶχε πιάσει τὰ ὑψώματα, κι ὁ Λύκιος μὲ 25 λίγους δικούς του, κυνηγώντας τοὺς ἔχθρούς, ἔπιασε ὅσα φορτηγά ζῶα ἔμεναν πίσω, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ δῆμορφα ροῦχα καὶ διάφορες κοῦ- πες. Στὸ μεταξὺ ἔξακολουθοῦσαν νὰ περνοῦν τὰ φορτηγά ζῶα τῶν 26 Ἐλλήνων καὶ τὸ ἄμαχο πλῆθος, ἐνῶ ὁ Ξενοφῶν ἔκανε στροφὴ καὶ

20-23

*Ο Χειρίσο-
φος περνᾶ
πρῶτος.

24 - 29

Τὸ τέχνασμα
τοῦ Ξενοφών-
τα σ' ἐφαρμο-
γῇ.

- πρὸς τὸν Καρδούχοντος ἀντία τὰ δπλα ἔθετο, καὶ παρήγγειλε τοῖς λοχαγοῖς κατ' ἐνωμοτίας ποιήσασθαι ἐκαστον τὸν ἑαυτοῦ λόχον, παρ' ἀσπίδα παραγαγόντας τὴν ἐνωμοτίαν ἐπὶ φάλαγγος· καὶ τοὺς μὲν λοχαγοὺς καὶ τοὺς ἐνωμοτάρχοντας πρὸς τῶν Καρδούχων λέναι, 27 οὐραγοὺς δὲ καταστήσασθαι πρὸς τοῦ ποταμοῦ. Οἱ δὲ Καρδούχοι, ὡς ἔώρων τὸν δπισθοφύλακας τοῦ ὅχλου ψιλονυμένους καὶ ὀλιγονς ἥδη φαινομένους, θάττον δὴ ἐπῆσαν φόδας τινας ἄδοντες. Ὁ δὲ Χειρίσοφος, ἐπεὶ τὰ παρ' αὐτῷ ἀσφαλῶς εἶχε, πέμπει παρὰ Ξενοφῶντα τὸν πελταστὰς καὶ σφενδονήτας καὶ τοξότας καὶ κελεύει ποιεῖν διτι παραγγέλλῃ.
- 28 Ἰδών δὲ αὐτὸν διαβαίνοντας Ξενοφῶν πέμψας ἄγγελον κελεύει αὐτοῦ μεῖναι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ μὴ διαβάντας· ὅταν δὲ ἀρξωνται αὐτοὶ διαβαίνειν, ἐναντίους ἔνθεν καὶ ἔνθεν σφῶν ἐμβαίνειν ὡς διαβησομένους, διηγκυλωμένους τὸν ἀκοντιστὰς καὶ ἐπιβεβλημένους τὸν 29 τοξότας· μὴ πρόσω δὲ τοῦ ποταμοῦ προβαίνειν. Τοῖς δὲ παρ' ἕαντῷ παρήγγειλεν, ἐπειδὰν σφεντόνη ἐξικνῆτα καὶ ἀσπὶς ψοφῇ, παιανίσαντας θεῖν εἰς τὸν πολεμίους, ἐπειδὰν δὲ ἀναστρέψωσιν οἱ πολέμοι καὶ ἐκ τοῦ ποταμοῦ δὲ σαλπικτῆς σημήνη τὸ πολεμικόν, ἀναστρέψαντας ἐπὶ δόρυ ἥγεῖσθαι μὲν τὸν οὐραγούς, θεῖν δὲ πάντας καὶ διαβαίνειν ὅτι τάχιστα ἢ ἐκαστος τὴν τάξιν εἰχεν, ὡς μὴ ἐμποδίζειν ἀλλήλους· ὅτι οὗτος ἀριστος ἔσοιτο δι τὸ πρῶτος ἐν τῷ πέραν γένηται.
- 30 Οἱ δὲ Καρδούχοι ὁρῶντες ὀλίγους ἥδη τὸν λοιπὸν — πολλοὶ γάρ καὶ τῶν μένειν τεταγμένων φόχοντο ἐπιμελόμενοι οἱ μὲν ὑποζυγίων, οἱ δὲ σκευῶν, — ἐνταῦθα δὴ ἐπέκειντο θρασέως καὶ ἥρχοντο

παράταξε τοὺς στρατιῶτες του ἀπέναντι στοὺς Καρδούχους. "Ἐδωσε κατόπι διαταγὴ στοὺς λοχαγοὺς νὰ παρατάξῃ καθένας τὸ λόχο του σὲ ἐνωμοτίες, καὶ νὰ τοποθετήσουν τὴν καθεμιὰ στὰ ἀριστερὰ τῆς ἄλλης, σὲ γραμμὴ μάχης. Κι εἰπε νὰ παραταχθοῦν οἱ λοχαγοὶ κι οἱ ἐνωμόταρχοι ἀπέναντι στοὺς Καρδούχους, ἐνῷ οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς νὰ παραταχθοῦν μὲ μέτωπο πρὸς τὸν ποταμό. Τότε οἱ Καρδούχοι, βλέποντας τοὺς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς 27 νὰ χωρίζωνται ἀπὸ τὸ ἄμαχο πλῆθος καὶ νὰ φαίνωνται ὕστερ' ἀπὸ αὐτὸ λίγοι, ἀρχισαν τὴν ἐπίθεση γρηγορώτερα, τραγουδώντας καὶ κάτι τραγούδια. 'Ο Χειρίσσοφος πάλι, ἐπειδὴ στὴ δική του μεριὰ δὲν ὑπῆρχε κανένας κίνδυνος, στέλνει στὸν Ξενοφώντα τοὺς πελταστές, τοὺς σφεντονῆτες καὶ τοὺς τοξότες, καὶ τοὺς προστάζει νὰ κάνουν δι, τι τοὺς διατάξῃ ἔκεῖνος. Μὰ δ Ἐενοφῶν, ὅταν τοὺς εἰδει νὰ προσπα- 28 θοῦν νὰ περάσουν, στέλνει ἀπεσταλμένο καὶ τοὺς παραγγέλνει νὰ μὴ διαβοῦν, παρὰ νὰ μείνουν ἔκει, στὴν ὅχθη τοῦ ποταμοῦ. Καὶ μονάχα ὅταν ἀρχίσῃ αὐτὸς μὲ τοὺς δικούς του νὰ περνοῦν, τότε νὰ μποῦν κι αὐτοὶ στὸν ποταμὸ ἀπέναντί τους, ἀλλὰ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὸ ἀριστερὰ τους, κάνοντας πώς τάχα θέλουν κι αὐτοὶ νὰ περάσουν, ἔχοντας ὅμως τὰ δάχτυλα στὶς θηλιές τῶν ἀκοντίων καὶ τὰ βέλη στὶς χορδὲς τῶν τόξων, καὶ μὴν προχωρώντας πολὺ μέσα στὸν ποταμό. "Τσερεα ἔδωσε διαταγὴ στοὺς στρατιῶτες 29 του, μόλις ἀρχίσουν νὰ τοὺς φτάνουν οἱ πέτρες ἀπὸ τὶς ἔχθρικὲς σφεντόνες κι οἱ ἀσπίδες τους κάνουν κρότο ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῶν ἔχθρῶν, τότε νὰ τραγουδήσουν τὸν παιάνα καὶ νὰ ὀρμήσουν καταπάνω τους. Κι ὅταν οἱ ἔχθροὶ γυρίσουν τὶς πλάτες καὶ φεύγουν, καὶ ὁ σαλπιγκής δώσῃ ἀπὸ τὸν ποταμὸ τὸ πολεμικὸ σάλπισμα, νὰ γυρίσουν κι αὐτοὶ δεξιὰ καὶ νὰ πᾶνε μπροστὰ οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς. Τότε νὰ τρέχουν ὅλοι καὶ νὰ περνοῦν τὸν ποταμό, δόσο γίνεται πιὸ γρήγορα, κρατώντας τὴ θέση ποὺ εἶχε δι καθένας στὴν παράταξη, γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίζωνται ἀναμεταξύ τους. Γιατὶ διξιότερος θὰ ἦταν ἔκεῖνος ποὺ θὰ περνοῦσε πρῶτος στὴν ἀπέναντι μεριά.

Οἱ Καρδούχοι λοιπὸν βλέποντας πώς εἶναι λίγοι πιὰ οἱ ὑπόλοιποι— 30 γιατὶ πολλοί, κι ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν πάρει διαταγὴ νὰ μείνουν, ἔφυγαν φροντίζοντας ἄλλοι γιὰ τὰ ὑποζύγια, ἄλλοι γιὰ τὶς ἀποσκευὲς — ἀρχισαν τότε τὴν ἐπίθεση μὲ τόλμη, χτυπώντας τους μὲ

30 - 34

Οἱ ὑπόλοιποι
"Ἐλληνες περ-
νοῦν τὸν πο-
ταμό.

31 σφενδονῶν καὶ τοξεύειν. Οἱ δὲ Ἐλληνες παιανίσαντες ὥρμησαν δρόμῳ ἐπ' αὐτοὺς· οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο· καὶ γὰρ ἦσαν ὀπλισμένοι ὡς μὲν ἐν τοῖς ὅρεσιν ἵκανῶς πρὸς τὸ ἐπιδραμεῖν καὶ φεύγειν, 32 πρὸς δὲ τὸ εἰς χειρας δέχεσθαι οὐχ ἵκανῶς. Ἐν τούτῳ σημαίνει ὁ σαλπικτής· καὶ οἱ μὲν πολέμιοι ἔφενγον πολὺ ἔτι θᾶττον, οἱ δὲ Ἐλληνες τάνατία στρέψαντες ἔφενγον διὰ τοῦ ποταμοῦ ὅτι τάχιστα. 33 Τῶν δὲ πολεμίων οἱ μέν τινες αἰσθόμενοι πάλιν ἔδραμον ἐπὶ τὸν ποταμὸν καὶ τοξεύοντες ὀλίγους ἔτρωσαν, οἱ δὲ πολλοὶ καὶ πέραν ὄντων 34 τῶν Ἐλλήνων ἔτι φανεροὶ ἦσαν φεύγοντες. Οἱ δὲ ὑπαντήσαντες ἀρδριζόμενοι καὶ προσωτέρω τοῦ καιροῦ προϊόντες ὑστερον τῶν μετὰ Ξενοφῶντος διέβησαν πάλιν· καὶ ἐτρώθησάν τινες καὶ τούτων.

ΚΕΦ. 4

1 Ἐπεὶ δὲ διέβησαν, συνταξάμενοι ἀμφὶ μέσον ἡμέρας ἐπορεύθησαν διὰ τῆς Ἀρμενίας πεδίον ἀπαν καὶ λείους γηλόφους οὐ μεῖον ἢ πέντε παρασάγγας· οὐ γὰρ ἦσαν ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ κῶμαι διὰ τοὺς 2 πολέμους τοὺς πρὸς τοὺς Καρδούχους. Εἰς δὲ ἣν ἀφίκοντο κώμην μεγάλη τε ἦν καὶ βασίλειον εἶχε τῷ σατράπῃ καὶ ἐπὶ ταῖς πλείσταις οἰκίαις τύρσεις ἐπῆσαν· ἐπιτήδεια δ' ἦν δαψιλῆ.

3 Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμὸς δύο παρασάγγας δέκα, μέχρι ὑπερῷηθον τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ.

4 Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμὸς τρεῖς παρασάγγας πεντεκαίδεκα ἐπὶ τὸν Τηλεβόαν ποταμόν· οὗτος δ' ἦν καλὸς μέν, μέγας δ' οὖ· κῶμαι δὲ πολλαὶ περὶ τὸν ποταμὸν ἦσαν. Ὁ δὲ τόπος οὗτος Ἀρμενία ἐκαλεῖτο ἡ πρὸς ἐσπέραν. "Υπαρχος δ' ἦν αὐτῆς Τιρίβαζος, δ καὶ βασιλεῖ φίλος γενόμενος, καὶ διπότε παρείη, οὐδεὶς 5 ἄλλος βασιλέα ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνέβαλλεν. Οὗτος προσῆλασεν ἵππέας ἔχων, καὶ προπέμψας ἐρμηνέα εἶπεν ὅτι βούλοιτο διαλεχθῆναι τοῖς ἀρχονσι. Τοῖς δὲ στρατηγοῖς ἔδοξεν ἀκοῦσαι· καὶ προσελθόντες εἰς

τις σφεντόνες καὶ μὲ τὰ τόξα. Οἱ Ἑλληνες πάλι πραγούδησαν 31 τὸν παιάνα κι ἔτρεξαν καταπάνω τους μὲ δρμή. Μὰ αὐτοὶ δὲν ἀντιστάθηκαν καὶ τοῦτο, γιατὶ ὁ ὄπλισμός τους ἦταν κατάλληλος γιὰ τὰ βουνά, ὅπου συνήθιζαν νὰ κάνουν ἐπίθεση καὶ νὰ φεύγουν, δὲν ἦταν ὅμως κατάλληλος γιὰ ἔναν ἀγώνα σῶμα μὲ σῶμα. Τότε ὁ σάλ- 32 πυγκτῆς δίνει τὸ σημεῖο. Στὸ ἀκουσμά του οἱ ἔχθροι ἔφευγαν ἀκόμα γρηγορώτερα, ἐνῶ οἱ Ἑλληνες γυρίζοντας καὶ περνώντας τὸ ποταμό, ἔφευγαν κι αὐτοὶ μὲ πολὺ μεγάλη βιασύνη. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς 33 ἔχθρούς κατάλαβαν τὶ εἶχε γίνει καὶ ξαναγύρισαν στὸν ποταμό, ὅπου πλήγωσαν λίγους, χτυπώντας τους μὲ βέλη. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι καὶ ὅταν οἱ Ἑλληνες εἶχαν περάσει ἀπέναντι, καὶ τότε ἀκόμα φαίνονταν νὰ φεύγουν. Ἐκεῖνοι πάλι ποὺ τῆγαν νὰ τοὺς βοηθήσουν 34 σταλμένοι ἀπὸ τὸ Χειρίσσοφο, πῆραν θάρρος καὶ προχώρησαν πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε. Ἐτσι ξαναπέρασαν τὸν ποταμὸ ὕστερ³ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Ξενοφώντα, καὶ πληγώθηκαν κι ἀπ' αὐτοὺς μερικοί.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΑΡΜΕΝΙΑ

Μόλις πέρασαν τὸν ποταμό, συντάχτηκαν κατὰ τὸ μεσημέρι καὶ 1 προχώρησαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Ἀρμενία, ποὺ εἶναι πέρα γιὰ πέρα κάμπος μὲ ὅμαλοὺς γήλοφους, καὶ κάλυψαν ἀπόσταση ὃχι λιγότερη ἀπὸ πέντε παρασάγγες. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχαν κοντὰ στὸν ποταμὸ χωριά, ἔξαιτίας τῶν πολέμων ποὺ ἔκαναν μὲ τοὺς Καρδούχους. Τὸ 2 χωριὸ ποὺ τῆγαν ἦταν μεγάλο κι εἶχε ἀνάκτορο γιὰ τὸ διοικητὴ καὶ πάνω στὰ πιὸ πολλὰ σπίτια ὑπῆρχαν πύργοι. "Οσο γιὰ τὰ τρόφιμα ἦταν ἀφθονα. Ἀπὸ κεῖ βάδισαν δυὸ σταθμοὺς καὶ προχώρησαν 3 δέκα παρασάγγες, ὥσπου πέρασαν πάνω ἀπὸ τὶς πηγὲς τοῦ Τίγρητα ποταμοῦ. "Ὕστερα βαδίζοντας τρεῖς σταθμοὺς προχώρησαν δεκαπέντε παρασάγγες κι ἔφτασαν στὸν Τηλεβόα ποταμό, ποὺ ἦταν ὅμορφας, ὃχι ὅμως μεγάλος. Γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸν ποταμὸ βρίσκονταν πολλὰ χωριά. Ἡ χώρα αὐτὴ ὀνομαζόταν δυτικὴ Ἀρμενία. Ὕποδιοι- 4 κητῆς τῆς ἦ:αν ὁ Τιρίβαζος, ποὺ ἦταν φύλος μὲ τὸ βασιλιά καὶ ὅσες φορὲς βρισκόταν κοντά του, κανένας ἄλλος δὲν τὸν βοηθοῦσε ν' ἀνέβη στὸ ἄλογο, παρὰ μονάχα αὐτός. Τοῦτος ἤρθε καβάλα στ'⁵ 5 ἄλογό του, ἔχοντας μαζί του καὶ ἴππεῖς, κι ἔστειλε ἔνα διερμηνέα νὰ πῆ πώς ἤθελε νὰ συζητήσῃ μὲ τοὺς ἀρχηγούς. Οἱ στρατηγοὶ νόμισαν

ΚΕΦ. 4

1-6

Συμφωνία μὲ
τὸν Τιρίβαζο.

6 ἐπήκοον ἡρώτων τί θέλει. Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι σπείσασθαι βούλοιτο
ἔφ' ὃ μήτε αὐτὸς τοὺς Ἐλληνας ἀδικεῖν μήτε ἐκείνους καίειν τὰς
οἰκίας, λαμβάνειν δὲ τάπιτήδεια ὅσων δέοντο. Ἐδοξεῖ ταῦτα τοῖς
στρατηγοῖς καὶ ἐσπείσαντο ἐπὶ τούτοις.

7 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμὸς τρεῖς διὰ πεδίον παρασάγ-
γας πεντεκαίδεκα· καὶ Τιρίβαζος παρηκολούθει ἔχων τὴν ἕαντοῦ
δύναμιν ἀπέχων ὡς δέκα σταδίους· καὶ ἀφίκοντο εἰς βασίλεια καὶ
8 κώμας πέριξ πολλὰς πολλῶν τῶν ἐπιτηδείων μεστάς. Στρατοπεδον-
μένων δὲ αὐτῶν γίγνεται τῆς νυκτὸς χιῶν πολλή· καὶ ἔωθεν ἔδυξε
διασκηνῆσαι τὰς τάξεις καὶ τοὺς στρατηγοὺς κατὰ τὰς κώμας· οὐ
γάρ ἔώρων πολέμιον οὐδένα καὶ ἀσφαλὲς ἔδόκει εἶναι διὰ τὸ πλῆθος
9 τῆς χιόνος. Ἐνταῦθα εἶχον [τὰ ἐπιτήδεια] ὅσα ἔστιν ἀγαθά, ιερεῖα,
σῖτον. οἴνους παλαιοὺς εὐώδεις, ἀσταφίδας, ὅσπρια παντοδαπά. Τῶν
δὲ ἀποσκεδαννυμένων τινὲς ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἔλεγον ὅτι κατί-
10 δοιεν νύκτῳ πολλὰ πυρὰ φαίνοντα. Ἐδόκει δὴ τοῖς στρατηγοῖς
οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι διασκηνοῦν, ἀλλὰ συναγαγεῖν τὸ στράτευμα πάλιν.
11 Ἐντεῦθεν συνῆλθον· καὶ γὰρ ἔδόκει διαιθριάζειν. Νυκτερευόντων δὲ
αὐτῶν ἐνταῦθα ἐπιπίπτει χιῶν ἄπλετος, ὥστε ἀπέκρυψε καὶ τὰ ὅπλα
καὶ τοὺς ἀνθρώπους κατακειμένους· καὶ τὰ ὑποζύγια συνεπόδισεν
ἡ χιῶν· καὶ πολὺς ὄκνος ἦν ἀνίστασθαι· κατακειμένων γὰρ ἀλεεινὸν
12 ἦν ἡ χιῶν ἐπιπεπτωκυῖα ὅτῳ μὴ παραρρεύῃ. Ἐπεὶ δὲ Ξειροφῶν
ἐτόλμησε γυμνὸς ἀναστὰς σχίζειν ξύλα, τάχ' ἀναστάς τις καὶ ἄλλος
ἐκείνου ἀφελόμενος ἔσχιζεν. Ἐκ δὲ τούτου καὶ ἄλλοι ἀναστάντες πῆρον
13 ἔκαιον καὶ ἔχριόντο· πολὺ γὰρ ἐνταῦθα ηρῷσκετο χρῆμα, ὃ ἔχριστο
ἀντ' ἐλαῖον, σύειον καὶ σησάμιον καὶ ἀμυγδάλινον ἐκ τῶν πυκῶν
καὶ τερεβίνθινον. Ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν τούτων καὶ μύρον ηρῷσκετο.
14 Μετὰ ταῦτα ἔδόκει πάλιν διασκηνητέον εἶναι [εἰς τὰς κώμας]
εἰς ιπτέγας. Ἐνθα δὴ οἱ στρατιῶται σὺν πολλῇ κραυγῇ καὶ ἥδονῇ

πώς ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκούσουν. Πῆγαν λοιπὸν σὲ τέτοια θέση ὥστε νὰ ἀκούνωνται, καὶ τὸν ρώτησαν τί θέλει. Ἐκεῖνος τοὺς ἀπάντησε πῶς 6 ἤθελε νὰ συνθηκολογήσουν, μὲ τὸν δρό οὗτος νὰ βλάφῃ τοὺς "Ἐλλήνες οὔτε ἐκεῖνοι νὰ καῦνε τὰ σπίτια· καὶ νὰ παίρνουν ὅσα τρόφιμα τοὺς εἶναι ἀπαραίτητα. Αὐτὰ ποὺ εἶπε φάνηκαν λογικὰ στοὺς στρατηγούς, καὶ συνθηκολόγησαν μὲ αὐτοὺς τοὺς δρους.

⁷⁻¹³ Ἀπὸ κεῖ βάθισαν τρεῖς σταθμοὺς ἀνάμεσα στὸν κάμπο καὶ προχώρησαν δεκαπέντε παρασάγγες. Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Τιρίβαζος μὲ τὸ στρατό του τοὺς παρακολουθοῦσε, ἀπὸ ἀπόσταση δέκα πάνω κάτω σταδίων. Κι ἔφτασαν σὲ κάτι ἀνάκτορα, ποὺ εἶχαν πολλὰ χωρίδια τριγύρω, γεμάτα ἀπὸ τρόφιμα. Ἐνῶ ἦταν ἐκεῖ στρατοπεδεύμενοι, 8 ἔπεισε χιόνι πολὺ τὴ νύχτα. Γι' αὐτὸ πρῷ πρῷ ἀποφάσισκαν νὰ μείνουν τὰ τάγματα καὶ οἱ στρατηγοὶ στὰ διάφορα χωριά. Γιατὶ δὲν ἔβλεπαν κανένα ἐγύθρο καὶ τοὺς φαινόταν πῶς ὑπάρχει ἀσφάλεια, ἔπειδὴ τὸ χιόνι ἦταν πολὺ. Ἐδῶ εἶχαν ὅλα τὰ καλὰ ποὺ ὑπάρχουν, δηλα- 9 δὴ ζῶα γιὰ σφάξιμο, σιτάρια, κρασιὰ παλιὰ καὶ μυρωδάτα, σταφίδες καὶ ὅσπρια κάθε λογῆς. Μερικοὶ ὄμως ἀπὸ κείνους ποὺ ξεμάκραιναν ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἔλεγαν πῶς εἶδαν τὴ νύχτα νὰ λάμπουν πολλὲς φωτιές. Νόμισαν λοιπὸν οἱ στρατηγοὶ πῶς δὲν ὑπῆρχε ἀσφάλεια, ἔτσι 10 ποὺ ἔμεναν χωριστά, καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ συγκεντρώσουν πάλι τὸ στρατό. Γι' αὐτὸ συγκεντρώθηκαν, ἀφοῦ μάλιστα φαινόταν πῶς ξάνθιγε ὁ καιρός. Ἐνῶ ὄμως περνοῦσαν τὴ νύχτα τους ἐδῶ, πέφτει 11 ἀφθονο χιόνι, ποὺ σκέπασε καὶ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ξαπλωμένους κάτω ἀνθρώπους, κι ἔκανε νὰ πιαστοῦν τὰ πόδια τῶν ζώων. Οἱ στρατιῶτες δὲν ἦταν καθόλου πρόθυμοι νὰ σηκωθοῦν γιατὶ, ὥστας ἦταν ξαπλωμένοι, 12 ἔνιωθαν ἀπὸ τὸ πεσμένο χιόνι ζεστασά, ὅσο δὲν τὸ εἶχαν τινάξει νὰ φύγῃ ἀπὸ πάνω τους. "Οταν ὄμως ὁ Ξενοφῶν τόλμησε νὰ σηκωθῇ κι ἄρχισε γυμνὸς νὰ σχίζῃ ξύλα, μονομάς σηκώθηκε κι ἄλλος, τοῦ πῆρε τὸ τσεκούρι κι ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ σχίζῃ. "Τσερα σηκώθηκαν κι ἄλλοι, ἄναψαν φωτιὰ κι ἀλειψαν τὸ σῶμα τους γιὰ νὰ ζεσταθοῦν. Γιατὶ ἐδῶ βρίσκονταν ἀρκετά ἀλειμμάτα, ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦσαν 13 ἀντὶ γιὰ λάδι, ὥστας ἀπὸ χοίρους, ἀπὸ σουσάμι, ἀπὸ πικρὰ ἀμύγδαλα κι ἀπὸ καρποὺς τριμιθιᾶς. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἕδια μάλιστα ἔβρισκαν καὶ ἀρώματα.

Κατόπι, νόμισαν πῶς ἔπρεπε νὰ χωριστοῦν πάλι καὶ νὰ μείνουν 14 στὰ σπίτια τῶν χωριῶν. Κι οἱ στρατιῶτες τότε μὲ φωνὲς καὶ χαρὲς

Oι "Ἐλληνες
μέσα στὰ χι-
νια.

14-18

Φανερώνονται
τὰ σχέδια τοῦ
Τιρίβαζου.

ῆσαν ἐπὶ τὰς στέγας καὶ τὰ ἐπιτήδεια· ὅσοι δὲ ὅτε τὸ πρότερον
ἀπῆσαν τὰς οἰκίας ἐνέπορησαν ὑπὸ ἀτασθαλίας, δίκην ἐδίδοσαν κακῶς
15 σκηνοῦντες.⁷ Ἐντεῦθεν ἔπειμψαν ρυκτὸς Δημοκράτην Τημνίτην ἄνδρας
δόντες ἐπὶ τὰ δῷη ἔνθα ἔφασαν οἱ ἀποσκεδαννύμενοι καθορᾶν τὰ
πυρά· οὗτος γὰρ ἐδόκει καὶ πρότερον πολλὰ ἥδη ἀληθεῦσαι τοιαῦτα,
16 τὸ ὄντα τε ὡς ὄντα καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς οὐκ ὄντα. Πορευθεὶς δὲ τὰ μὲν
πυρὰ οὐκ ἔφη ἵδεν, ἄνδρα δὲ συλλαβὼν ἦκεν ἄγων ἔχοντα τόξον
Περσικὸν καὶ φαρέτραν καὶ σάγαρον οἰαντερόν καὶ Ἀμαζόνες ἔχοντιν.
17 Ἐρωτώμενος δὲ ποδαπὸς εἴη, Πέρσης μὲν ἔφη εἶναι, πορεύεσθαι δ'
ἀπὸ τοῦ Τιριβάζου στρατοπέδου, ὅπως ἐπιτήδεια λάβοι. Οἱ δὲ ἡρώ-
των αὐτὸν τὸ στράτευμα διπόσον τ' εἴη καὶ ἐπὶ τίνι συνιελεγμένον.
18 Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι Τιριβάζος εἴη ἔχων τίνι τε αὐτοῦ δύναμιν καὶ μισθο-
φόρους Χάλυβας καὶ Ταόχονς· παρεσκευάσθαι δὲ αὐτὸν ἔφη ὡς ἐπὶ⁸
τῇ ὑπερβολῇ τοῦ δρους ἐν τοῖς στενοῖς ἥπερ μοναχῇ εἴη πορεία,
ἐνταῦθα ἐπιθησόμενον τοῖς Ἑλλησιν.
19 Ἀκούσασι τοῖς στρατηγοῖς ταῦτα ἔδοξε τὸ στράτευμα συνα-
γαγεῖν· καὶ εὐθὺς φύλακας καταλιπόντες καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῖς
μένουσι Σοφαίνετον Στυμφάλιον ἐπορεύοντο ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν
20 ἀλόντα ἀνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερβάλλον τὰ δῷη, οἱ πελτασταὶ
προϊόντες καὶ κατιδόντες τὸ στρατόπεδον οὐκ ἔμειναν τοὺς δπλίτας,
21 ἀλλ ἀνακραγόντες ἔθεον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Οἱ δὲ βάρβαροι ἀκού-
σαντες τὸν θόρυβον οὐκ ὑπέμειναν, ἀλλ ἔφενυν· ὅμως δὲ καὶ ἀπέ-
θανόν τινες τῶν βαρβάρων καὶ ἵπποι ἥλωσαν εἰς εἴκοσι καὶ ἡ σκηνὴ
ἡ Τιριβάζου ἔάλω καὶ ἐν αὐτῇ κλίναι ἀργυρόποδες καὶ ἐκπώματα
22 καὶ οἱ ἀρτοκόποι καὶ οἱ οἰνοχόοι φάσκοντες εἶναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐπύ-
θοντο ταῦτα οἱ τῶν δπλιτῶν στρατηγοί, ἐδόκει αὐτοῖς ἀπιέναι τὴν
ταχίστην ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, μή τις ἐπίθεσις γένοιτο τοῖς κατα-
λελειμμένοις. Καὶ εὐθὺς ἀνακαλεσάμενοι τῇ σάλπιγγι ἀπῆσαν, καὶ
ἀφίκοντο αὐθημερὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

τραβοῦσαν γιὰ τὰ σπίτια καὶ γιὰ νὰ τρόφιμα. "Οσοι δύμως ἀπὸ ἀνοησία τὰ ἔκαψαν πρωτύτερα ποὺ ἔφευγαν, τώρα τιμωρήθηκαν, γιατὶ ἡ διαιμονὴ τους παρουσίαζε δυσκολίες. Ἐπὸ κεῖ ἐστειλαν τὴ νύχτα 15 τὸ Δημοκράτη τὸν Τημνίτη μαζὶ μὲ ἄλλους στρατιῶτες στὰ βουνά, ἐκεῖ ποὺ ἔλεγαν ἐκεῖνοι ποὺ ἔμαρτραιναν ἀπὸ τὸ στρατόπεδο πῶς ἔβλεπαν φωτιές. Γιατὶ εἶχαν τὴ γνώμη πῶς αὐτὸς καὶ πρωτύτερα εἴχε φέρει ἀκριβεῖς πληροφορίες σὲ πολλὲς παρόμοιες περιπτώσεις, παρουσιάζοντας καὶ τὰ πράγματικὰ σὰν πραγματικὰ καὶ τὰ ψεύτικα σὰν ψεύτικα. Πῆγε λοιπὸν καὶ γυρίζοντας εἰπε πῶς δὲν εἶδε φωτιές, 16 ἐπιασε καὶ ἔφερε δύμως ἐναν δύντρα, ποὺ κρατοῦσε τόξο περσικὸ καὶ φαρέτρα κι ἔνα τσεκούρι σὰν αὐτὸς ποὺ κρατοῦν οἱ Ἀμαζόνες. "Οταν τὸν ρώτησαν ποιὰ ἦταν ἡ πατρίδα του, ἀπάντησε πῶς εἶναι 17 Πέρσης καὶ πῶς ἥρθε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τοῦ Τιρίβαζου γιὰ νὰ πάρῃ τρόφιμα. Τὸν ρώτησαν ἀκόμα πόσος ἦταν ὁ στρατὸς καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ εἴχε συγκεντρωθῆ. Κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς ἐκεῖ βρισκόταν 18 ὁ Τιρίβαζος μὲ τὸ στρατὸ του καὶ μὲ μισθοφόρους Χάλυβες καὶ Ταόχους. Καὶ πρόσθετε πῶς ὅταν οἱ "Ἐλληνες θὰ διαβαίνουν τὸ βουνό, στὴν κλεισούρα ποὺ εἶναι τὸ μοναδικὸ πέρασμα, ἐκεῖ θὰ τοὺς ἐπιτεθῆ ὁ Τιρίβαζος.

Τ' ἀκουσαν αὐτὰ οἱ στρατηγοὶ καὶ ἀποφάσισαν νὰ συγκεντρώσουν 19 τὸ στρατό. Ἀμέσως ἄφησαν φρουρούς καὶ ἐπικεφαλῆς τους τὸ στρατηγὸ Σοφαίνετο τὸ Στυμφάλιο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀρχισαν νὰ προχωροῦν ἔχοντας γιὰ δόδηγὸ τὸν Πέρση ποὺ εἶχαν πιάσει. Ἐκεῖ ποὺ περνοῦσαν 20 τὰ βουνά, πῆγαν πιὸ μπροστὰ οἱ πελταστὲς καὶ μόλις ξεχώρισαν τὸ ἔχθρικὸ στρατόπεδο ἔτρεχαν καταπάνω του μὲ δυνατὲς φωνές, χωρὶς νὰ περιμένουν τοὺς ὄπλιτες. Καὶ οἱ βάρβαροι, μόλις ἀκουσαν τὸ θύρο- 21 βο, ἀρχισαν νὰ φεύγουν χωρὶς ἀντίσταση. Ὁστόσο σκοτώθηκαν μερικοὶ ἔχθροι, πιάστηκαν καμιὰ εἰκοσαριά ἀλογα καὶ κυριεύτηκε ἡ σκηνὴ τοῦ Τιρίβαζου. Ἐκεῖ μέσα βρέθηκαν κρεβάτια μὲ ἀσημένια πόδια καὶ κούπες καὶ μερικοὶ ἀνθρωποι, ποὺ ἔλεγαν πῶς ἔχουν γιὰ δουλειά τους νὰ φτιάνουν τὰ ψωμιὰ καὶ νὰ βάζουν τὸ κρασί στὰ ποτήρια. "Οταν τὰ ἔμαθαν αὐτὰ οἱ στρατηγοὶ τῶν ὄπλιτῶν, ἀποφάσισαν νὰ 22 γυρίσουν ὅσο μποροῦσαν γρηγορώτερα στὸ στρατόπεδο, ἀπὸ φόβῳ μήπως οἱ ἔχθροι ἐπιτεθοῦν σὲ κείνους ποὺ εἶχαν μείνει ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ ἔχαναφώναξαν ἀμέσως μὲ τὴ σάλπιγγα τοὺς στρατιῶτες κι ἔφυγαν, κι ἔφτασαν στὸ στρατόπεδο τὴν ἵδια μέρα.

19 - 22

*Ἐπίθεση καὶ
νίκη τῶν Ἐλλήνων.

- ΚΕΦ. 5 1 Τῇ δ' ύστεραίᾳ ἐδόκει πορευτέον εἶναι ὅπῃ δύναυτο τάχιστα πρὸν ἡ συλλεγῆται τὸ στράτευμα πάλιν καὶ καταλαβεῖν τὰ στενά. Συσκευασάμενοι δ' εὐθὺς ἐπορεύοντο διὰ χιόνος πολλῆς ἥγεμόνας ἔχοντες πολλούς· καὶ αὐθημερὸν ὑπερβαλόντες τὸ ἄκρον ἐφ' ὃ ἔμελλεν ἐπιτίθεσθαι Τιρίβαζος κατεστρατοπεδεύσαντο.
- 2 Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμοὺς ἐρήμους τρεῖς παρασάγγας πεντεκαίδεκα ἐπὶ τὸν Ενδράτην ποταμόν, καὶ διέβαινον αὐτὸν βρεχόμενοι πρὸς τὸν ὄμφαλόν. Ἐλέγοντο δ' οὖδ' αἱ πηγαὶ πρόσω εἶναι.
- 3 Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο διὰ χιόνος πολλῆς καὶ πεδίου σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας πέντε. Ο δὲ τρίτος ἐγένετο χαλεπὸς καὶ ἀνεμος βιορρᾶς ἐναντίος ἔπειτα παντάπασιν ἀποκαίων πάντα καὶ πηγὴν
- 4 τοὺς ἀνθρώπους. Ἐνθα δὴ τῶν μάντεών τις εἶπε σφαγιάσασθαι τῷ ἀνέμῳ, καὶ σφαγιάζεται· καὶ πᾶσι δὴ περιφανῶς ἐδοξεὶ λῆξαι τὸ χαλεπὸν τοῦ πνεύματος. Ἡν δὲ τῆς χιόνος τὸ βάθος δρυγνά· ὥστε καὶ τῶν ὑποξηγίων καὶ τῶν ἀνδραπόδων πολλὰ ἀπώλετο καὶ τῶν
- 5 στρατιωτῶν ὡς τριάκοντα. Διεγένοντο δὲ τὴν νύκτα πῦρ καίοντες· ξύλα δ' ἦν ἐν τῷ σταθμῷ πολλά· οἱ δὲ ὅψε προσιόντες ξύλα οὐκ εἰχον. Οἱ οὖν πάλαι ἥκοντες καὶ [τὸ] πῦρ καίοντες οὐ προσίεσαν πρὸς τὸ πῦρ τοὺς ὁγίζοντας, εἰ μὴ μεταδοῖεν αὐτοῖς πυρὸνς ἢ ἄλλο τι
- 6 ὥν ἔχοιεν βρωτόν. Ἐνθα δὴ μετεδίδοσαν ἀλλήλοις ὥν εἶχον ἔκαστοι. Ἐνθα δὲ τὸ πῦρ ἐκάλετο, διωτηκομένης τῆς χιόνος βάθος ἐγένοντο μεγάλοι ἔστε ἐπὶ τὸ δάπεδον· οὐ δὴ παρῆν μετρεῖν τὸ βάθος τῆς χιόνος.
- 7 Ἐντεῦθεν δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν δλην ἐπορεύοντο διὰ χιόνος, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐβούλιμίασαν. Ξενοφῶν δ' ὀπισθοφυλακῶν καὶ καταλαμβάνων τοὺς πίπτοντας τῶν ἀνθρώπων ἥγνοιε διτι τὸ
- 8 πάθος εἴη. Ἐπειδὴ δὲ εἶπε τις αὐτῷ τῶν ἐμπείρων ὅτι σαφῶς βούλιμῶσι καν τι φάγωσι ἀναστήσονται, περιμών περὶ τὰ ὑποξηγία, εἴ πού τι δρῷη βρωτόν, διεδίδον καὶ διέπεμπε διδόντας τοὺς δυνα-

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΑΛΑΙΠΩΡΟΥΝΤΑΙ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ARMENIA,
ΤΕΛΙΚΑ ΟΜΩΣ ΞΕΚΟΥΡΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ

Τὴν ἀλλη μέρα ἔκριναν πώς ἔπερπε νὰ προχωρήσουν ὅσο γίνεται γρηγορώτερα, προτοῦ ξανασυγκεντρωθῆ ὁ ἔχθρικὸς στρατὸς καὶ πιάση τὰ στενά. Γι' αὐτὸ ἐτοίμασαν τὶς ἀποσκευὲς στῇ στιγμῇ κι ἀρχισαν νὰ προχωροῦν ἀνάμεσα στὸ ἄφθονο χιόνι, ἔχοντας τώρα πολλοὺς ὁδηγούς. Τὴν ἔδια μέρα πέρασαν τὴ βουνοκορφή, ὅπου εἶχε σκοπὸν νὰ τοὺς ἐπιτεθῆ ὁ Τιρίβαζος, κι ὑστερα στρατοπέδεψαν. Ἀπὸ κεῖ βάδισαν τρεῖς σταθμοὺς σὲ ἀκατοίκητη χώρα, προχώρησαν δεκαπέντε παρασάγγες κι ἔφτασαν στὸν Εύφρατη ποταμό, ποὺ καθὼς τὸν περνοῦσαν, τὰ νερὰ τοὺς ἔβρεχαν ὡς τὸν ἀφαλό. Ἐλεγαν μάλιστα πώς καὶ οἱ πηγές του ἥταν κοντά. Ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος προχωροῦσαν ἀνάμεσα στὸ ἄφθονο χιόνι τοῦ κάμπου καὶ, βαδίζοντας τρεῖς σταθμοὺς, πέρασαν πέντε παρασάγγες. Τὸν τρίτο σταθμὸ δύμως τὸν βαδίσαν δύσκολα, γιατὶ φυσοῦσε βοριάς ποὺ τοὺς χτυποῦσε στὸ πρόσωπο κι ἔκαιγε ὀλότελα τὰ πάντα καὶ ζεπάγιαζε τοὺς ἀνθρώπους. Τότε ἔνας μάντης εἶπε νὰ κάνουν θυσία στὸν ἄνεμο. Πραγματικὰ ἔγινε ἡ θυσία, καὶ ὀλοφάνερα εἶδαν ὅλοι πώς ἔπαψε ἡ σφοδρότητα τοῦ ἀέρα. Μὰ καὶ τὸ χιόνι εἶχε βάθος μιὰ δργιά. Γι' αὐτὸ χάθηκαν καὶ ὑποζύγια καὶ πολλοὶ αἰχμάλωτοι καὶ καμιὰ τριανταριὰ στρατιῶτες. Πάντως ἐκείνη τὴ νύχτα τὴν πέρασαν ἀνάβοντας φωτιές, μιὰ καὶ ὑπῆρχαν ἄφθονα ξύλα στὸ σταθμό. "Οσοι ὅμως ἔρχονταν ἀργά, δὲν εἶχαν ξύλα. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν φτάσει πρωτέρεα κι ἀναβάν τὴ φωτιά, δὲν ἀφηναν νὰ τὴν πλησιάσουν ὅσοι ἔρχονταν ἀργότερα, ἐκτὸς ἂν τοὺς ἔδιναν σιτάρι ἢ κάτι ἄλλο φαγώσιμο ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶχαν." Ετσι ἔδιναν ὁ ἔνας στὸν ἄλλο ὅ, τι εἶχαν. Τότε σὲ ὅποιο μέρος ἀναβαν φωτιά, ἔλιωνε τὸ χιόνι, καὶ σχηματίζονταν μεγάλοι λάκκοι, ποὺ πήγαιναν ὡς τὸ ἔδαφος. Ἐκεὶ μποροῦσε κανεὶς νὰ μετρήσῃ τὸ βάθος τοῦ χιονιοῦ. Ἀπ' αὐτὸ τὸν τόπο προχωροῦσαν ὀλόκληρη τὴν ἀλλη κέρα ἀνάμεσα στὸ χιόνι, καὶ πολλοὶ ἀνθρώποι εἴχαντλήθηκαν ἀπὸ τὴν πείνα. Καὶ ὁ Ξενοφῶν ποὺ βρισκόταν στὴν ὀπισθοφυλακὴ καὶ συναντοῦσε ἐκείνους ποὺ ἔπεφταν, δὲν ἤξερε τί πάθαιναν. "Οταν ὅμως κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἤξεραν τί συμβαίνει τοῦ εἶπε ὅτι ὀπωσδήποτε εἴχαντλήθηκαν ἀπὸ τὴν πείνα κι ἀν φάνε κάτι θά σηκωθοῦν, πορεύθηκε ὡς ἐκεῖ ποὺ ἥταν τὰ ὑποζύγια, καὶ ὅπου ἔβλεπε τίποτε φαγώσιμο, τὸ μοίραζε. Ἐστελναν ἀκόμα κι ἐκείνους ποὺ μποροῦσαν νὰ τρέχουν, γιὰ νὰ δίνουν κάτι στοὺς

ΚΕΦ. 5

1 - 8
Χιόνι καὶ
πείνα.

3

5

6

7

8

9 μένους παρατρέχειν τοῖς βουλιμιῶσιν. Ὁπειδὴ δέ τι ἐμφάγοιεν, ἀνί-
σταντο καὶ ἐπορεύοντο.

Πορενομένων δὲ Χειρόσοφος μὲν ἀμφὶ κνέφας πρὸς κώμην
ἀφικινεῖται καὶ ὑδροφορούσας ἐκ τῆς κώμης πρὸς τῇ κρήνῃ γυναικας
10 καὶ κόρας καταλαμβάνει ἔμπροσθεν τοῦ ἐρύματος. Αὗται ἡρώτων
ἀδτοὺς τίνες εἰέν. Ὁ δὲ ἐρμηνεὺς εἶπε περσιστὶ ὅτι παρὰ βασιλέως
πορεύονται πρὸς τὸν σατράπην. Άλλ δὲ ἀπεκρίναντο ὅτι οὐκ ἐνταῦθα
εἴη, ἀλλ᾽ ἀπέχει ὅσον παρασάγγην. Οἱ δὲ, ἐπεὶ ὅψε ἦν, πρὸς τὸν
κώμαρχον συνεισέρχονται εἰς τὸ ἔρημα σὺν ταῖς ὑδροφόροις.

11 Χειρόσοφος μὲν οὖν καὶ ὅσοι ἐδυνήθησαν τοῦ στρατεύματος
ἐνταῦθα ἐστρατοπεδεύσαντο, τῶν δὲ ἄλλων στρατιωτῶν οἱ μὴ δυνά-
μενοι διατελέσαι τὴν ὅδὸν ἐνυκτέρευσαν ἀστοῖ καὶ ἀνευ πυρός.
12 καὶ ἐνταῦθα τίνες ἀπώλοντο τῶν στρατιωτῶν. Ἐφείποντο δὲ τῶν
πολεμίων συνειλεγμένοι τίνες καὶ τὰ μὴ δυνάμενα τῶν ὑποζυγίων
ἥρπαζον καὶ ἀλλήλοις ἐμάχοντο περὶ αὐτῶν. Ἐλείποντο δὲ τῶν
στρατιωτῶν οἱ τε διεφθαρμένοι ὑπὸ τῆς χιόνος τὸν δρθαλμοὺς
οἱ τε ὑπὸ τοῦ ψύχοντος τὸν δακτύλους τῶν ποδῶν ἀποσεσηπότες.
13 Ἡν δὲ τοῖς μὲν δρθαλμοῖς ἐπικούρημα τῆς χιόνος εἴ τις μέλαν τι
ἔχων πρὸ τῶν δρθαλμῶν ἐπορεύετο, τῶν δὲ ποδῶν εἴ τις κινοῦτο
14 καὶ μηδέποτε ἥσυχίαν ᔁροῖ καὶ εἰς τὴν νύκταν ὑπολύοιτο· ὅσοι δὲ ὑπο-
δεδεμένοι ἐκοιμᾶντο, εἰσεδύνοντο εἰς τὸν πόδας οἱ ἵμάντες καὶ τὰ
ὑποδήματα περιεπήγνυντο· καὶ γὰρ ἥσαν, ἐπειδὴ ἐπέλιπε τὰ ἀρχαῖα
ὑποδήματα, καρβάτιαι πεποιημέναι ἐκ τῶν νεοδάρτων βιῶν.

15 Διὰ τὰς τοιαύτας οὖν ἀνάγκας ὑπελείποντό τίνες τῶν στρα-
τιωτῶν· καὶ ἰδόντες μέλαν τι χωρίον διὰ τὸ ἐκλελοιπέναι αὐτόθι τὴν
χιόνα εἴκαζον τετημέναι· καὶ ἐτετήκει διὰ κρήνην τινὰ ἥ πλησίον ἦν
ἀτμίζουσα ἐν νάτῃ. Ἐνταῦθ' ἐκτραπόμενοι ἐκάθηντο καὶ οὐκ ἔφασαν
16 πορεύεσθαι. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἔχων διπισθοφύλακας ὡς ἥσθετο, ἐδεῖτο
αὐτῶν πάση τέχνη καὶ μηχανῆ μὴ ἀπολείπεσθαι, λέγων ὅτι ἐπονται
πολλοὶ πολέμοι συνειλεγμένοι, καὶ τελεντῶν ἔχαλέπαινεν. Οἱ δὲ

έξαντλημένους ἀπὸ τὴν πείνα. Καὶ τοῦτοι ὅταν ἔτρωγαν λίγο, σηκώ- 9 νονταν καὶ προχωροῦσαν. "Ὕστερα ἀπὸ μεγάλη πορεία ὁ Χειρίσοφος φτάνει κατὰ τὸ δεῖλι σ' ἓνα χωριό καὶ βρίσκει μπροστά στὸ τεῖχος γυναικες καὶ κοπέλες, ποὺ εἶχαν πάει στὴ βρύση νὰ πάρουν νερό. Αὐτὲς τοὺς ρώτησαν ποιοι ἦταν, κι ὁ διερμηνέας ἀποκρίθηκε σὲ περσι- 10 κὴ γλώσσα πώς ἔρχονται, σταλμένοι ἀπὸ τὸ βασιλιά, στὸ σατράπη. Ἐκεῖνες εἶπαν πῶς δὲν ἦταν ἐκεῖ, παρὰ βρισκόταν ἔναν παρασάγγη μακριά. Οἱ "Ἐλληνες τότε, ἐπειδὴ ἦταν ἄργα, μπαίνουν μέσα στὸ τεῖ- χος μαζὶ μὲ τὶς γυναικες ποὺ κουβαλοῦσαν τὸ νερό, καὶ τράβηξαν νὰ βροῦν τὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ. Ὁ Χειρίσοφος λοιπὸν καὶ ὅσοι ἀπὸ 11 τὸ στράτευμα εἶχαν δυνάμεις νὰ βαδίσουν, στρατοπέδεψαν ἐδῶ. Οἱ ὄλλοι οἵμως, ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ τελειώσουν τὴν πορεία, πέρασαν τὴ γύχτα χωρὶς φαγητὸ καὶ χωρὶς φωτιά. Γι' αὐτὸ χάθηκαν κι ἐδῶ με- ρικοὶ στρατιῶτες. Ἔξαλλοι τοὺς ἀκολουθοῦσαν καὶ κάτι ἐχθρικὲς 12 ὄμάδες, ποὺ ὅρπαζαν ὅσα ζῶα δὲν μποροῦσαν νὰ περπατοῦν, καὶ μά- λιστα τσακώνονταν ἀναμεταξύ τους γι' αὐτά. Ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες στρατιῶτες πάλι ἔμεναν πίσω ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν χάσει τὴν ὅρασή τους ἀπὸ τὰ χιόνια ἢ ποὺ εἶχαν πάθει κρυοπαγήματα ἀπὸ τὴ μεγάλη παγωνιά. Μποροῦσε οἵμως νὰ προφυλάξῃ κανεὶς τὴν ὅρασή του ἀπὸ 13 τὸ χιόνι, ἀν κρατοῦσε ἓνα μαῦρο πράγμα μπροστά στὰ μάτια τὴν ὥρα ποὺ βάδιζε. Προφυλαχτικὸ μέτρο γιὰ τὰ πόδια ἦταν νὰ κινιέται κανεὶς, χωρὶς νὰ σταματᾶ καθόλου, καὶ νὰ βγάζῃ τὰ παπούτσια του τὴ γύχτα. Ἐνῶ σ' ὅσους κοιμόνταν φορώντας τα, χώνονταν τὰ λου- 14 ριὰ μέσα στὰ πόδια τους καὶ τὰ παπούτσια κοκάλιαζαν τριγύρω. Γιατὶ τώρα φοροῦσαν τσαρούχια φτιαγμένα ἀπὸ δέρματα τιγδαρ- τῶν βοδιῶν, ἀφοῦ τὰ πρῶτα παπούτσια τους εἶχαν λιώσει.

Ἐπειδὴ ὑπόφεραν ἀπὸ τέτοιες κακουγίες, ἔμεναν πίσω μερικοὶ 15 στρατιῶτες. Καὶ ὅταν εἶδαν μιὰ τοποθεσία ποὺ ἦταν μαύρη, γιατὶ ἔκει δὲν ὑπῆρχε χιόνι, συμπέραιναν πώς εἶχε λιώσει. Καὶ πραγματικὰ εἶχε λιώσει ἔξαιτιας κάποιας βρύσης, ποὺ ἔβγαζε ἀτμούς σὲ μιὰ γει- τονική, δασωμένη κοιλάδα. Πρός τὰ ἔκει ξεστράτισαν καὶ κάθισαν, κι ἔλεγαν πώς δὲν θὰ βαδίσουν πιὸ πέρα. Ὁ Ξενοφῶν οἵμως, ποὺ διοι- 16 κοῦσε τὴν ὄπισθιοφυλακή, μόλις τοὺς πῆρε εἰδῆση, τοὺς παρακαλοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ μὴ μένουν πίσω, λέγοντας πώς ἀκολουθοῦν πολλοὶ ἐχθροὶ συγκεντρωμένοι. Στὸ τέλος μάλιστα θύμωσε. Μὰ ἔκεινοι τὸν πρότρεπταν νὰ τοὺς σφάξῃ, γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ προχωρήσουν.

9 - 14
Στὸ πρῶτο
χωριό. Ἀπο-
τελέσματα τῆς
παγωνιᾶς.

15 - 21
"Ἀρνηση
στρατιωτῶν
νὰ προχω-
ρήσουν.

17 σφάττειν ἐκέλευον· οὐ γὰρ ἄν δύνασθαι πορευθῆναι. Ἐνταῦθα ἔδοξε κράτιστον εἶναι τοὺς ἐπομένους πολεμίους φοβῆσαι, εἴ τις δύναιτο, μὴ ἐπίσιεν τοῖς κάμινονσι. Καὶ ἦρ μὲν σκότος ἥδη, οἱ δὲ προσῆσαν 18 πολλῷ θορύβῳ ἀμφὶ ὧν εἰχον διαφερόμενοι. Ἐνθα δὴ οἱ ὀσισθοφύλακες ἄτε ὑγιαίνοντες ἐξαναστάτες ἔδραμον εἰς τὸν πολεμίους· οἱ δὲ κάμινοντες ἀνακραγόντες ὅσον ἐδύνατο μέγιστον τὰς ἀσπίδας πρὸς τὰ δόρατα ἔκρουσαν. Οἱ δὲ πολέμιοι δείσαντες ἤκαν ἑαυτὸνς κατὰ τῆς χιόνος εἰς τὴν νάπην, καὶ οὐδεὶς ἔτι οὐδαμοῦ ἐφθέγξατο.

19 Καὶ Ξειροφῶν μὲν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἰπόντες τοῖς ἀσθεοῦσιν ὅτι τῇ ὑστεροαἵᾳ ἥξουσι τινες ἐπ' αὐτούς, πορευόμενοι πρὸν τέτταρα στάδια διελθεῖν ἐντυγχάνουσιν ἐν τῇ ὅδῷ ἀναπανομένοις ἐπὶ τῆς χιόνος τοῖς στρατιώταις ἐγκεκαλυμμένοις, καὶ οὐδὲ φυλακῇ οὐδεμίᾳ καθειστήκει· καὶ ἀνίστασαν αὐτούς. Οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι οἱ ἔμπροσθεν 20 οὐχ ὑποχωροῦσιν. Ὁ δὲ παριὼν καὶ παρατέμπαν τῶν πελταστῶν τὸν ἰσχυροτάτους ἐκέλευε σκέψασθαι τί εἴη τὸ κωλῦον. Οἱ δὲ ἀπήγ-
21 γελλον ὅτι δύο οὕτως ἀναπαίοιτο τὸ στρατευμα. Ἐνταῦθα καὶ οἱ περὶ Ξειροφῶντα ηὐλίσθησαν αὐτοῦ ἄνευ πυρὸς καὶ ἄδειπνοι, φυλακὰς οἷας ἐδύναντο καταστησάμενοι. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμέραν ἦν, δὲ μὲν Ξειροφῶν πέμψας πρὸς τὸν ἀσθεοῦντας τὸν νεωτάτους ἀναστή-
σαντας ἐκέλευνεν ἀναγκάζειν προϊέναι.

22 Ἐν δὲ τούτῳ Χειρίσοφος πέμπει τῶν ἐκ τῆς κώμης σκεψομένους πῶς ἔχοιεν οἱ τελευταῖοι. Οἱ δὲ ἄσμενοι ιδόντες τοὺς μὲν ἀσθεοῦντας τούτοις παρέδοσαν κομίζειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, αὐτοὶ δὲ ἐπορεύοντο, καὶ πρὸν εἰκοσι στάδια διεληλυθέναι ἥσαν πρὸς τῇ κώμῃ ἔνθα Χειρί-
23 σοφος ηὐλίζετο. Ἐπεὶ δὲ συνεγένοντο ἀλλήλοις, ἔδοξε κατὰ τὰς κώμας ἀσφαλές εἶναι τὰς τάξεις σκηνοῦν. Καὶ Χειρίσοφος μὲν αὐτοῦ ἔμενεν, οἱ δὲ ἄλλοι διαλαχόντες ἀς ἐώρων κώμας ἐπορεύοντο ἔκαστοι 24 τὸν ἑαυτῶν ἔχοντες. Ἐνθα δὴ Πολυκράτης Ἀθηναῖος λοχαγὸς ἐκέ-
λευσεν ἀφιέναι ἑαυτόν καὶ λαβὼν τὸν εὐζώνους, θέων ἐπὶ τὴν κώμην

Τότε νόμισε πώς ήταν προτιμότερο νὰ κάνῃ τους ἔχθρούς ποὺ ἔρχον- 17
ταν ξοπίσω τους νὰ φοβηθοῦν, ἀν ήταν δυνατό, γιὰ νὰ μὴν ἐπιτεθοῦν
στους ἄρρωστους. Θὰ εἶχε σκοτεινάσει πιὰ κι οἱ ἔχθροὶ πλησίαζαν
μὲ μεγάλο θόρυβο, γιατὶ τσακώνονταν γιὰ κεῖνα ποὺ εἶχαν ἀρπάξει.
Τότε λοιπὸν οἱ στρατιῶτες τῆς ὁπισθοφυλακῆς, ποὺ ήταν γεροί, ση- 18
κώθηκαν κι ἔτρεξαν καταπάνω στους ἔχθρούς. Οἱ ἄρρωστοι πάλι,
φωνάζοντας δύσι μποροῦσαν δυνατότερα, χτύπησαν τὶς ἀσπίδες μὲ
τὰ δόρατα. Ἀπ' αὐτὰ οἱ ἔχθροὶ φοβήθηκαν καὶ ρίχτηκαν μέσα ἀπὸ
τὰ χιόνια στὴ δασωμένη κοιλάδα, καὶ κανενὸς τους πιὰ δὲν ἀκούστηκε
ἡ φωνὴ ἀπὸ πουθενά. "Ύστερα ὁ Ξενοφῶν μὲ τοὺς δικούς του εἶπαν 19
στους ἄρρωστους πώς τὴν ἄλλη μέρα θὰ πᾶνε μερικοὶ νὰ τοὺς φρον-
τίσουν, καὶ συνέχισαν τὴν πορεία. Προτοῦ βαδίσουν τέσσερα στάδια,
συναντοῦν τοὺς στρατιῶτες ποὺ ήταν ἔπαλωμένοι μέσα στὸ δρόμο,
πάνω στὸ χιόνι, σκεπασμένοι, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καθόλου φρουρά.
Προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς σηκώσουν, αὐτοὶ ὅμως ἔλεγχαν πώς οἱ πρῶτοι
δὲν προχωροῦσαν. Ἐκεῖνος τότε συνέχισε τὴν πορεία, ἔστειλε ὅμως 20
μπροστὰ τοὺς πιὸ γεροὺς πελατατὲς καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ ἔξετάσουν
ποιὸ ήταν τὸ ἐμπόδιο. Τοῦτο τοῦ ἔφεραν τὴν πληροφορία πώς δλος
ὁ στρατὸς ἀναπαυόταν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. "Ἐτσι καὶ οἱ στρατιῶτες 21
τοῦ Ξενοφώντα πέρασαν τὴν νύχτα τους ἐκεῖ, χωρὶς φωτιὰ καὶ χωρὶς
φαγητό, μονάχα ποὺ ἔβαλαν φρουρές ὅπως μποροῦσαν. "Οταν ὅμως
πλησίαζε νὰ ξημερώσῃ, ὁ Ξενοφῶν ἔστειλε στους ἄρρωστους τοὺς
πιὸ νέους, μὲ τὴ διαταγὴ νὰ τοὺς σηκώσουν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν
νὰ προχωροῦν.

Στὸ μεταξὺ ὁ Χειρίσοφος στέλνει μερικοὺς στρατιῶτες ἀπὸ κείνους 22
ποὺ βρίσκονταν στὸ χωριό, γιὰ νὰ δοῦν τὶς κάνουν αὐτοὶ ποὺ ήταν
στὴν ὁπισθοφυλακή. Τοῦτοι τοὺς εἰδαν μὲ χαρὰ καὶ τοὺς παράδωσαν
τοὺς ἄρρωστους γιὰ νὰ τοὺς πᾶνε στὸ στρατόπεδο, ἐνῶ οἱ ἔδιοι προ-
χωροῦσαν καί, προτοῦ περάσουν εἴκοσι στάδια, βρίσκονταν στὸ χω-
ριό ποὺ εἶχε στρατοπεδέψει ὁ Χειρίσοφος. "Οταν πιὰ μαζεύτηκαν 23
ὅλοι, νόμισαν πώς θὰ εἶχαν ἀσφάλεια, ἀν τὰ τάγματα στρατοπέδευαν
χωριστὰ στὰ διάφορα χωριά. 'Ο Χειρίσοφος, φυσικά, ἔξακολούθησε
νὰ μένῃ ἐκεῖ ποὺ ήταν. Οἱ ἄλλοι ὅμως μοίρασαν μὲ κλῆρο τὰ χωριά
ποὺ ἔβλεπαν, κι ὁ καθένας πήγαινε μὲ τοὺς δικούς του σὲ κεῖνο ποὺ
τοῦ ἔλαχε. Τότε δὲ Πολυκράτης, ἔνας λοχαγὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πα- 24
ρακάλεσε νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ προχωρήσῃ. Πήρε τοὺς ἐλαφρὰ ὅπλισμέ-

22-27

Στὰ χωριά
καὶ στὰ σπί-
τα τῆς Ἀρ-
μενίας.

ην εἰλίχει Ξειοφῶν καταλαμβάνει πάντας ἔνδον τοὺς κωμῆτας καὶ τὸν κώμαρχον, καὶ πώλους εἰς δασμὸν βασιλεῖ τρεφομένους ἐπτακαίδενα, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ κωμάρχου ἐνάτην ἡμέραν γεγαμημένην· δὲ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς λαγῶς ὤχετο θηράσων καὶ οὐκ ἔάλω ἐν τῇ κώμῃ.

- 25 Αἱ δὲ οἰκίαι ἥσαν κατάγειοι, τὸ μὲν στόμα ὕσπερ φρέατος, κάτω δὲ εὑρεῖαι· αἱ δὲ εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὁρυκταί, οἱ δὲ ἄνθρωποι κατέβαινον ἐπὶ αλίμανος. Ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἥσαν αἶγες, οἰες, βόες, δρυνθες, καὶ τὰ ἔχοντα τούτων· τὰ δὲ κτήνη πάντα χιλῷ 26 ἔνδον ἐτρέφοντο. Ἡσαν δὲ καὶ πνοὶ καὶ κριθαὶ καὶ δσπορια καὶ οἶνος κρίθινος ἐν κρατῆρσιν. Ἔνησαν δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κριθαὶ ἵσοχειλεῖς, καὶ κάλαιμοι ἐνέκειντο, οἱ μὲν μείζονες, οἱ δὲ ἐλάττονες, γόντα οὐκ ἔχοντες.
- 27 Τούτους ἔδει ὅπότε τις διψάθη λαβόντα εἰς τὸ στόμα μύζειν. Καὶ πάντα ἄκρατος ἦν, εἰ μή τις ὕδωρ ἐπιχέοι· καὶ πάντα ἡδὺ συμμαθόντι τὸ πῶμα ἦν.

- 28 Οἱ δὲ Ξειοφῶν τὸν ἄρχοντα τῆς κώμης ταύτης σύνδειπνον ἐποιήσατο καὶ θαρρεῖν αὐτὸν ἐκέλευε λέγων ὅτι οὕτε τῶν τέκνων στεργήσοιτο τὴν τε οἰκίαν αὐτοῦ ἀντεμπλήσαντες τῶν ἐπιτηδείων ἀπίστιν, ἦν ἀγαθόν τι τῷ στρατεύματι ἐξηγησάμενος φαίνηται ἔστ' 29 ἀν ἐν ἄλλῳ ἔθνει γένωνται. Οἱ δὲ ταῦτα ὑπισχνεῖτο, καὶ φιλοφρονύμενος οἶνον ἔφρασεν ἔνθα ἦν κατορωρυγμένος. Ταῦτην μὲν οὖν τὴν νύκτα διασκηνήσαντες οὕτως ἐκοιμήθησαν ἐν πᾶσιν ἀφθονοῖς πάντες οἱ στρατιῶται, ἐν φυλακῇ ἔχοντες τὸν κώμαρχον καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ὅμοι ἐν ὀφθαλμοῖς.

- 30 Τῇ δὲ ἐπούσῃ ἡμέρᾳ Ξειοφῶν λαβὼν τὸν κώμαρχον πρὸς Χειρίσοφον ἐπορεύετο· ὅπου δὲ παρίστηκε κώμην, ἐτρέπετο πρὸς τοὺς ἐν ταῖς κώμαις καὶ κατελάμβανε πανταχοῦ εὐωχουμένους καὶ εὐθυμούμενους, καὶ οὐδαμόθεν ἀφίεσαν ποὺν παραθεῖναι αὐτοῖς ἄριστον· 31 οὐκ ἦν δὲ ὅπου οὐ παρετίθεσαν ἐπὶ τὴν αὐτὴν τράπεζαν κρέα ἄρνεια, ἐρίφεια, χοίρεια, μόσχεια, δρυνθεια, σὺν πολλοῖς ἄρτοις τοῖς μὲν 32 πνοῦντος τοῖς δὲ κριθίνοις. Ὁπότε δέ τις φιλοφρονούμενός τω βούλοιτο προπιεῖν, εἷλκεν ἐπὶ τὸν κρατῆρα, ἐνθεν ἐπικύρωντα ἔδει δοφοῦντα πίνειν ὕσπερ βοῦν. Καὶ τῷ κωμάρχῳ ἐδίδοσαν λαμβάνειν

νους στρατιώτες, ἔτρεξε στὸ χωριὸ ποὺ εἶχε πάρει δὲ Ξενοφῶν μὲ κλῆρο, καὶ βρίσκει μέσα ὅλους τοὺς κατόπινούς καὶ τὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ. Βρῆκε ἀκόμα δεκαεφτὰ πουλάρια ποὺ τὰ ἔτρεφαν σὰ φόρο γιὰ τὸ βασιλιά, καθὼς καὶ τὴν κόρη τοῦ προεστοῦ, ποὺ εἶχε μόλις ἐννιὰ μέρες παντρεμένη. 'Ο δυντρας τῆς ὅμως εἶχε πάει νὰ κυνηγήσῃ λαγούς καὶ γ' αὐτὸ δὲν πιάστηκε μέσα στὸ χωριό. Τὰ σπίτια ἦταν ὑπόγεια κι 25 εἶχαν πόρτα ποὺ ἔμοιαζε μὲ στόμα πηγαδιοῦ, κάτω ὅμως ἦταν φαρδιά. Τὰ ζῶα ἔμπαιναν μέσα ἀπὸ σκαμμένες τρύπες, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι κατέβαιναν ἀπὸ σκαλοπάτια. Μέσα στὰ σπίτια ὑπῆρχαν γίδια, πρόβατα, βόδια, κότες, καὶ τὰ μικρά τους. Κι ὅλα αὐτὰ τὰ ζῶα θρέφονταν μέσα μὲ χορτάρι. 'Ὑπῆρχαν ἀκόμα καὶ σιτάρια καὶ κριθάρια καὶ 26 ὅσπρια καὶ κρασὶ κριθαρένιο σὲ κρατῆρες. Μέσα σ' αὐτοὺς μάλιστα βρίσκονταν καὶ σπυριὰ ἀπὸ κριθάρι, ποὺ ἔφταναν ὡς ἀπάνω στὴν ἐπιφάνεια, καὶ καλάμια, ὅλλα μεγάλα κι ὅλλα μικρά, ποὺ δὲν εἶχαν κόμπους. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ βάζῃ κανεὶς στὸ στόμα, ὅποτε διψοῦσε, 27 καὶ νὰ ρουφᾷ. Τὸ κρασὶ αὐτὸ ἦταν πολὺ δυνατό, ἀν δὲν ἕριχναν μέσα νερό. Κι ὅταν τὸ συνήθιζε κανείς, ἦταν ἔνα πολὺ εὐχάριστο πιοτό.

'Ο Ξενοφῶν τότε κάλεσε τὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ νὰ δειπνήσουν 28 μαζὶ καὶ τοῦ ἔδωσε θάρρος, λέγοντάς του πώς ὅχι μονάχα δὲν θὰ τοῦ πάρουν τὰ παιδιά του, ὅλλα καὶ θὰ τοῦ γεμίσουν τὸ σπίτι μὲ τρόφιμα ἄμα φεύγουν, φτάνει νὰ δείξῃ πώς ἔξυπνηρετεῖ τὸ στρατό, ὅδηγώντας τους ὅσπου νὰ πᾶνε σὲ ὅλην χώρα. 'Εκεῖνος ὑποσχόταν πώς 29 θὰ τὰ κάνῃ καὶ, δείχνοντας φιλικὴ συμπεριφορά, φανέρωσε τὸ μέρος ποὺ εἶχαν κρυμμένο κρασὶ. "Ἐτσι αὐτὴ τῇ νύχτᾳ ὅλοι οἱ στρατιώτες ἔμειναν στὰ σπίτια καὶ κοιμήθηκαν, ἔχοντας τὰ πάντα ἀφθονα. Τὸν προεστὸ ὅμως μὲ τὰ παιδιά του τοὺς κρατοῦσαν ἐκεῖ μπροστά τους καὶ τοὺς φύλαγχαν. Τὴν ὅλην μέρα δὲ Ξενοφῶν πῆρε τὸν προεστὸ καὶ 30 πῆγε στὸ Χειρίσοφο. Στὸ δρόμο, ἀπ' ὅποιο χωριὸ περνοῦσε, πήγαινε νὰ συναντήσῃ τοὺς στρατιώτες ποὺ ἦταν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἔβρισκε παντοῦ νὰ τρωγοπίνουν καὶ νὰ διασκεδάζουν, καὶ δὲν τοὺς ἄφηναν νὰ φύγουν ἀπὸ πουθενά, προτοῦ τοὺς προσφέρουν νὰ φᾶνε. Κι ἔβλε- 31 πες παντοῦ στρωμένα πάνω στὸ ὅδιο τραπέζια κρέατα ἀπὸ ἀρνιά, κατσίκια, γουρούνια, μοσχάρια καὶ πουλερικά, μαζὶ μὲ ἀφθονα σιταρένια καὶ κριθαρένια ψωμά. "Οποτὲ κάποιος ἤθελε νὰ πιῇ στὴν ὑγειὰ 32 ὅλου γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ τὴν ἀγάπη του, τὸν τραβοῦσε στὸν κρατήρα κι ἔπρεπε νὰ σκύψῃ ἀπὸ πάνω καὶ νὰ πίνη ἔτσι, ρουφώντας σὰν τὸ

28 - 36

*Ο Ξενοφῶν
μὲ τὸν προ-
εστὸ τοῦ χω-
ριοῦ.

διτι βούλοιτο. Ὁ δὲ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐδέχετο, ὅπον δέ τινα τῶν συγγε-
33 νῶν ἔδοι, πρὸς ἕαυτὸν ἀεὶ ἐλάμβανεν. Ἐπεὶ δὲ ἦλθον πρὸς Χειρί-
σοφον, κατελάμβανον κάκείνους σκηνοῦντας ἐστεφανωμένους τοῦ
ξηροῦ χιλοῦ στεφάνοις, καὶ διακονοῦντας Ἀρμενίους παιδας σὺν ταῖς
βαρβαρικαῖς στολαῖς· τοῖς δὲ παισὶν ἐδείκνυνταν ὥσπερ ἐνεοῖς διτι
δέοι ποιεῖν.

34 Ἐπεὶ δὲ ἀλλήλους ἐφιλοφρονήσαντο Χειρίσοφος καὶ Ξενοφῶν,
κοινῇ δὴ ἀνηρώτων τὸν κώμαρχον διὰ τοῦ περσίζοντος ἐρμηνέως
τίς εἴη ἡ χώρα. Ὁ δὲ ἔλεγεν ὅτι Ἀρμενία. Καὶ πάλιν ἡρώτων τίνι
οἱ ἵπποι τρέφονται. Ὁ δὲ ἔλεγεν ὅτι βασιλεῖ δασμός· τὴν δὲ πλησίον
35 χώραν ἔφη εἶναι Χάλυβας, καὶ τὴν ὁδὸν ἔφραζεν ἢ εἴη. Καὶ αὐτὸν
τότε μὲν ὥχετο ἄγων δὲ Ξενοφῶν πρὸς τοὺς ἔαντοῦ οἰκέτας, καὶ
ἵππον δὲν εἰλήφει παλαίτερον δίδωσι τῷ κωμάρχῳ ἀναθρέψαντι κατα-
θῆσαι, ὅτι ἤκουεν αὐτὸν ἴερὸν εἶναι τοῦ Ἡλίου, δεδιὼς μὴ ἀποθάνῃ.
ἐκενάκωτο γὰρ ὑπὸ τῆς πορείας αὐτὸς δὲ τῶν πάλων λαμβάνει, καὶ
36 τῶν ἄλλων στρατηγῶν [καὶ λοχαγῶν] ἔδωκεν ἐκάστω πᾶλον. Ἡσαν
δὲ οἱ ταύτη ἵπποι μείονες μὲν τῶν Περσικῶν, θυμοειδέστεροι δὲ πολύ.
Ἐνταῦθα δὴ καὶ διδάσκει ὁ κώμαρχος περὶ τοὺς πόδας τῶν ἵππων
καὶ τῶν ὑποζυγίων σακία περιειλεῖν, ὅταν διὰ τῆς χιόνος ἄγωσιν
ἄνευ γὰρ τῶν σακίων κατεδύνοντο μέχρι τῆς γαστρός.

ΚΕΦ. 6 1 Ἐπεὶ δὲ ἦμέρα ἦν δγδόη, τὸν μὲν ἡγεμόνα παραδίδωσι Χειρισόφῳ,
τὸν δὲ οἰκέτας καταλείπει [τῷ κωμάρχῳ], πλὴν τοῦ ὕστη τοῦ ἀρτι
ἡβάσκοντος· τοῦτον δὲ Ἐπίσθενει Ἀμφιπολίτη δίδωσι φυλάττειν,
ὅπως εἰ καλῶς ἡγήσαιτο, ἔχων καὶ τοῦτον ἀπίοι. Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν
αὐτοῦ εἰσεφόρησαν ὡς ἐδύναντο πλεῖστα, καὶ ἀναζεύξαντες ἐπορεύοντο.
2 Ἡγεῖτο δὲ αὐτοῖς ὁ κώμαρχος λελυμένος διὰ χιόνος· καὶ ἦδη τε ἦν

βόδι. Πρόσφεραν καὶ στὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ νὰ πάρη ὅ,τι ἤθελε. Αὐτὸς δμως δὲν δεχόταν τίποτε ἄλλο, παρὰ κάθε φορὰ ποὺ ἔβλεπε κάπου κανένα συγγενή του, τὸν ἐπαιρόντας μαζί του. Τέλος πῆγαν ἐκεῖ 33 ποὺ ἦταν ὁ Χειρίσοφος καὶ τοὺς ἔβρισκαν κι ἐκείνους νὰ ξεφαντώνουν, φορώντας στὸ κεφάλι στεφάνια ἀπὸ ἔερδο χορτάρι. Τοὺς ὑπηρετοῦσαν Ἀρμενόπουλα μὲ βαρβαρικές στολές, ποὺ μὲ νοήματα τοὺς ἔδειχναν τί ἔπρεπε νὰ κάνουν, σὰ νὰ ἦταν βουβά. "Οταν ὁ Χειρίσοφος 34 καὶ ὁ Ξενοφῶν μίλησαν μεταξύ τους φιλικά, τότε ρώτησαν κι οἱ δύο τὸν προεστό, μὲ τὸ διερμηνέα ποὺ μιλοῦσε τὴν περσικὴ γλώσσα, ποιὰ ἦταν ἡ χώρα ποὺ πατοῦσαν. Ἐκεῖνος ἀπάντησε πῶς ἦταν ἡ Ἀρμενία. Τὸν ξαναρώτησαν γιὰ ποιὸν τρέφονται τὰ ἄλογα, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς ἦταν φόρος ποὺ ἔπρεπε νὰ δοθῇ στὸ βασιλιά. Πρόσθεσε ἀκόμα πῶς ἡ γειτονικὴ χώρα ἀνῆκε στοὺς Χάλυβες, καὶ τοὺς ἔδειξε ἀπὸ ποὺ πάει ὁ δρόμος πρὸς τὰ ἔκει. Τότε ὁ Ξενοφῶν ἔψυγε ὁδηγών- 35 τας τὸν προεστὸ στοὺς δικούς του. Τοῦ χάρισε μάλιστα ἔνα γέρικο ἄλογο ποὺ εἶχε πάρει πρωτύτερα, γιὰ νὰ τὸ περιποιηθῇ κι ὄστερα νὰ τὸ θυσιάσῃ, γιατὶ εἶχε μάθει πῶς ἦταν ἀφιερωμένο στὸν Ἡλιο καὶ τώρα φοβόταν μήπως ψοφήσῃ, καθὼς ταλαιπωρήθηκε ἀπὸ τὴν πορεία. Γιὰ τὸν ἔαυτό του πῆρε ἔνα πουλάρι, κι ἔδωσε ἄλλο ἔνα στὸν κάθε στρατηγὸ καὶ λοχαγό. Τὰ ἄλογα ἔδω εἶχαν μικρότερο ἀνά- 36 στημα ἀπὸ τὰ περσικά, ἦταν δμως πολὺ ζωηρότερα. Ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ δασκαλεύει τότε τοὺς "Ἐλληνες νὰ τυλίγουν γύρω στὰ πόδια τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἄλλων ὑποζυγίων μικρὰ σακιά, ὅταν τὰ περνοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ χιόνια, καὶ τοῦτο, γιατὶ χωρὶς τὰ σακιὰ χώνονταν μὲς στὰ χιόνια ώς τὴν κοιλιά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΕΡΝΟΥΝ ΤΟ ΦΑΣΗ ΠΟΤΑΜΟ ΚΑΙ ΦΤΑΝΟΥΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΟΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΑΛΥΒΩΝ

"Οταν πέρασαν ὄχτω μέρες, ὁ Ξενοφῶν παραδίνει τὸν προεστὸ 1 στὸ Χειρίσοφο νὰ τὸν ἔχῃ γιὰ ὁδηγό, ἀφήνοντάς του καὶ τοὺς συγγενεῖς του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γιό του, ποὺ μόλις ἀρχιζενὰ μπαίνῃ στὴν ἐφηβικὴ ἥλικια. Αὐτὸν τὸν δίνει στὸν Ἐπισθένη τὸν Ἀμφιπολίτη νὰ τὸν φυλάχῃ, γιὰ νὰ τὸν πάρῃ ὁ πατέρας του μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω, ἀν ἐκτελοῦσε τίμια τὰ καθήκοντα τοῦ ὁδηγοῦ. Κουβάλησαν καὶ μὲς στὸ σπίτι του ὅσα τρόφιμα μποροῦσαν περισσότερα, κι ὄστερα ἔζεψαν πάλι τὰ ζῶα κι ἀρχισαν την πορεία. Μπροστὰ πήγαι-

ΚΕΦ. 6

1 - 3

*Ἀπόδραση
τοῦ ὁδηγοῦ.

ἐν τῷ τρίτῳ σταθμῷ, καὶ Χειρίσοφος αὐτῷ ἔχαλεπάνθη δτι οὐκ εἰς κώμας ἥγαγεν. Ὁ δὲ ἐλεγεν δτι οὐκ εἰεν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Ὁ δὲ Χειρίσοφος αὐτὸν ἔπαισεν, ἔδησε δ' οὐ. Ἐκ δὲ τούτου ἐκεῖνος τῆς νυκτὸς ἀποδρὰς ὤχετο καταλιπὼν τὸν ύόν. Τοῦτο γε δὴ Χειρισθφος καὶ Ξενοφῶντι μόνον διάφορον ἐν τῇ πορείᾳ ἐγένετο, η τοῦ ἥγεμόνος κάκωσις καὶ ἀμέλεια.

4 Μετὰ τοῦτο ἐπορεύθησαν ἐπτὰ σταθμοὺς ἀνὰ πέντε παρασάγγας τῆς ἡμέρας παρὰ τὸν Φᾶσιν ποταμόν, εὖρος πλεθυμαῖον.

5 Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα· ἐπὶ δὲ τῇ εἰς τὸ πεδίον ὑπερβολῇ ἀπήντησαν αὐτοῖς Χάλυβες καὶ Τάοχοι καὶ

6 Φασιανοί. Χειρίσοφος δὲ ἐπεὶ κατεῖδε τὸν πολεμίους ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ, ἐπάνσατο πορευόμενος, ἀπέχων εἰς τριάκοντα σταδίους, ἵνα μὴ κατὰ κέρας ἄγων πλησιάσῃ τοῖς πολεμίες· παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἀλλοις παράγειν τὸν λόχον, δπως ἐπὶ φάλαγγος γέροιτο τὸ στράτευμα.

7 Ἐπεὶ δὲ ἦλθον οἱ δπισθοφύλακες, συνεκάλεσε τὸν στρατηγούς καὶ λοχαγούς, καὶ ἐλεξεν ὡδε· οἱ μὲν πολέμοι, ὡς δρᾶτε, κατέχοντι τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ὅρους· ὡρα δὲ βουλεύεσθαι δπως ὡς κάλλιστα ἀγωνιούμεθα. **8** Εμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ παραγγεῖλαι μὲν ἀριστοποιεῖσθαι τοῖς στρατιώταις, ἡμᾶς δὲ βουλεύεσθαι εἴτε τήμερον εἴτε αὔριον δοκεῖ ὑπερβάλλειν τὸ ὅρος.—**9** Εμοὶ δέ γε, ἐφη δ Κλεάνωρ, δοκεῖ, ἐπὰν τάχιστα ἀριστήσωμεν, ἔξοπλισαμένους ὡς τάχιστα λέναι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. Εἰ γὰρ διατρίψομεν τὴν τήμερον ἡμέραν, οἱ τε νῦν ἡμᾶς ὁρῶντες πολέμοι θαρραλεώτεροι ἔσονται καὶ ἄλλονς εἰκὸς τούτων θαρρούντων πλείους προσγενέσθαι.

10 Μετὰ τοῦτο Ξενοφῶν εἶπεν· ἐγὼ δὲ οὗτοι γιγνώσκω. Εἰ μὲν ἀνάγκη ἐστὶ μάχεσθαι, τοῦτο δεῖ παρασκευάσασθαι δπως ὡς κράτιστα μαχούμεθα· εἰ δὲ βούλόμεθα ὡς δᾶστα ὑπερβάλλειν, τοῦτό μοι δοκεῖ σκεπτέον εἶναι δπως [ώς] ἐλάχιστα μὲν τραύματα λάβωμεν, ὡς

νε ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ χέρια λυμένα, βαδίζοντας μέσα στὸ χιόνι. Κι ὅταν βρίσκονταν πιὰ στὸν τρίτο σταθμό, ὁ Χειρίσοφος θύμωσε πολὺ μαζί του, ποὺ δὲν τοὺς πῆγε σὲ χωριά. Μὰ ἐκεῖνος ἔλεγε πῶς δὲν ὑπῆρχαν σ' αὐτὸ τὸν τόπο. 'Ο Χειρίσοφος τότε τὸν χτύπησε, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔδεσε. "Ύστερ" ἀπ' αὐτὸ ἐκεῖνος τὸ ἔσκασε τὴ νύχτα, 3 ἀφήνοντας τὸ γιό του. Αὐτὴ ἡ κακομεταχείριση τοῦ ὄδηγοῦ καὶ ἡ ἔλειψη φροντίδας γιὰ τὴ φύλαξή του, στάθηκε σὲ ὅλη τὴν πορεία ἡ μοναδικὴ δυσαρέσκεια ἀνάμεσα στὸ Χειρίσοφο καὶ στὸν Ξενοφώντα.

Κατόπι βάδισκαν ἔφτα σταθμούς, προχωρώντας πέντε παρασάγ- 4 γες κάθε μέρα, δίπλα στὸ Φάση ποταμό, ποὺ ἔχει πλάτος ἕνα πλέθρο. Ἀπὸ κεῖ βαδίζοντας δυὸ σταθμούς προχωρήσαν δέκα παρα- 5 σάγγες. Καὶ στὸ μέρος ποὺ ἤταν τὸ πέρασμα γιὰ τὸν κάμπο, τοὺς συνάντησαν Χάλυβες καὶ Τάχοι καὶ Φασιανοί. "Οταν ὁ Χειρί- 6 σοφος ἔχειώρισε τοὺς ἔχθρους πάνω στὸ πέρασμα, σταμάτησε νὰ βαδίζῃ, σὲ ἀπόσταση τριάντα σταδίων, γιὰ νὰ μὴν τοὺς πλησιάσῃ ὁδη- 7 γώντας τὴ μιὰ πτέρυγα πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη. "Ύστερα ἔδωσε διαταγὴ καὶ στοὺς ὄλους νὰ φέρουν τοὺς λόγους πλάι στοὺς δικούς του στρατιῶτες, γιὰ νὰ βρίσκεται τὸ στράτευμα σὲ παράταξη μάχης. "Οταν ἤθιαν κι οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς, συγκέντρωσε τοὺς στρᾶτηγούς καὶ τοὺς λοχαγούς καὶ τοὺς εἶπε τοῦτα τὰ λόγια : «Οἱ ἔ- 8 χθροί, ὅπως βλέπετε, κρατοῦν τὶς βουνοκορφές. Εἶναι λοιπὸν καιρὸς νὰ σκεφτοῦμε πῶς θὰ πολεμήσωμε ἀποτελεσματικότερα. Ἡ γνώμη μου εἶναι νὰ δώσωμε ἐντολὴ στοὺς στρατιῶτες νὰ γευματίσουν, κι ἐμεῖς νὰ συζητήσωμε δὲν εἶναι σωστὸ νὰ περάσωμε τὸ βουνὸ σή- μερα ἢ αὔριο». 9

"Ἐγὼ νομίζω, εἶπε ὁ Κλεάνωρ, πῶς πρέπει ἀμέσως ὑστερ" ἀπὸ τὸ φαγητὸ νὰ ἐτοιμαστοῦμε καὶ νὰ ὅρμήσωμε καταπάνω στοὺς ἔχθρους, δισ γίνεται γρηγορώτερα. Γιατὶ ἀν ἀφήσωμε νὰ περάσῃ ἡ σημεριṇὴ μέρα, καὶ οἱ ἔχθροὶ ποὺ μᾶς βλέπουν τώρα θὰ πάρουν πε- 10 ρισσότερο θάρρος καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ προστεθοῦν κι ὄλοι περισσό- τεροι σ' αὐτούς, ὅταν τοὺς δοῦν νὰ εἶναι τολμηροί».

"Ύστερ" ἀπ' αὐτὸν ὁ Ξενοφῶν εἶπε: «Ἐμένα ἡ γνώμη μου εἶναι 11 αὐτὴ ἔδω: "Αν εἶναι ἀνάγκη νὰ πολεμήσωμε, πρέπει νὰ προετοιμά- σωμε τοῦτο, πῶς δηλαδὴ θὰ πολεμήσωμε γενναιότερα. "Αν ὅμως θέ- λωμε νὰ περάσωμε τὸ βουνὸ δισ γίνεται εύκολώτερα, μοῦ φαίνεται πῶς πρέπει νὰ ἔξετάσωμε μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἔχωμε δισ τὸ δυνατὸ

4 - 9

Σκέψεις
μπροστά στοὺς
ἔχθρους.

10 - 13

·Η γνώμη τοῦ
Ξενοφώντα.

11 ἐλάχιστα δὲ σώματα ἀνδρῶν ἀποβάλωμεν. Τὸ μὲν οὖν ὅρος ἔστι τὸ ὁρώμενον πλέον ἥτις ἐφ' ἔξήκοντα στάδια, ἄνδρες δὲ οὐδαμοῦ φυλάττοντες ἡμᾶς φανεροὶ εἰσιν ἀλλ' ἥτις αὐτὴν τὴν ὁδόν πολὺ οὖν κρείττον τοῦ ἐργάμου ὅρους καὶ κλέψαι τι πειράσθαι λαθόντας καὶ ἀρπάσαι φθάσαντας. εἰ δυναίμεθα, μᾶλλον ἥτις πρὸς ἵσχυρὰ χωρία καὶ ἀνθρώπους 12 παρεσκενασμένους μάχεσθαι. Πολὺ γὰρ ὅποι οὐδικοὶ ἀμαχεῖται ἔνει τῇ ὅμαλῃ ἔνθεν καὶ ἔνθεν πολεμίων ὄντων, καὶ τύπτωρ ἀμαχεῖται μᾶλλον ἀν τὰ πρὸ ποδῶν δρόψη τις ἥτις μεθ' ἡμέραν μαχόμενος, καὶ ἥτις τραχεῖα τοῖς ποσὶν ἀμαχεῖται ἰοῦσιν εὐμενεστέρα ἥτις ὅμαλὴ τὰς πεφαλὰς βαλλο- 13 μένοις. Καὶ κλέψαι δὲ οὐκ ἀδύνατόν μοι δοκεῖ εἶναι, ἔξὸν μὲν τυπτός ἔνει, ως μὴ δρᾶσθαι, ἔξὸν δὲ ἀπελθεῖν τοσοῦτον ως μὴ αἰσθησιν παρέχειν. Δοκοῦμεν δὲ ἀν μοι ταύτη προσποιούμενοι προσβαλεῖν ἐρημοτέρω ἀν τῷ ὅρει χρῆσθαι μένοιεν γὰρ [ἀν] αὐτοῦ μᾶλλον ἀθρόοι οἱ πολέμιοι.

14 Ἀτὰρ τὸ ἐγώ περὶ κλοπῆς συμβάλλομαι; ὑμᾶς γὰρ ἔγωγε, ὁ Χειρόσοφε, ἀκούω τοὺς Λακεδαιμονίους ὅσοι ἔστε τῶν ὅμοιων εὐθὺς ἐκ παίδων κλέπτειν μελετᾶν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν εἶναι ἀλλὰ καλὸν κλέπτειν 15 ὅσα μὴ κωλύει νόμος. "Οπως δὲ ως πράτιστα κλέπτητε καὶ πειράσθε λανθάνειν, νόμιμον παρ' ὑμῖν ἔστιν, ἐὰν ληφθῆτε κλέπτοντες, μαστιγοῦσθαι. Νῦν οὖν μάλα σοι καιρός ἔστιν ἐπιδείξασθαι τὴν παιδείαν, καὶ φυλάξασθαι μὴ ληφθῆμεν κλέπτοντες τοῦ ὅρους, ως μὴ πληγὰς λάβωμεν.

16 Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Χειρόσοφος, κάγὼ ὑμᾶς τοὺς Ἀθηναίους ἀκούω δεινοὺς εἶναι κλέπτειν τὰ δημόσια, καὶ μάλα ὄντος δεινοῦ τοῦ κινδύνου τῷ κλέπτοντι, καὶ τοὺς πρατίστους μέντοι μάλιστα, εἴπερ

λιγότερους πληγωμένους, καὶ πῶς θὰ χάσωμε κατὰ τὸ δυνατὸ λιγότερους ἀντρες. Τὸ βουνὸ λοιπὸν ποὺ βλέπομε ἔχει ἔκταση μεγαλύ- 11 τερη ἀπὸ ἐξήντα στάδια καὶ πουθενά δὲν φαίνονται νὰ φυλάνε ἀντρες, παρὰ μονάχα στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει πρὸς τὰ ἐκεῖ. "Ἐτσι εἶναι πολὺ προτιμότερο νὰ προσπαθήσωμε, χωρὶς νὰ μᾶς πάρουν εἰδῆση, νὰ πιάσωμε στὸ ἀφρούρητο βουνὸ ἔνα μέρος καὶ νὰ προλάβωμε νὰ τὸ βάλωμε στὴν ἔξουσία μας, ἢν μποροῦμε, παρὰ νὰ πολεμοῦμε ἐνάντια σὲ θέσεις ὁχυρωμένες καὶ σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν ἐτοιμαστῇ γιὰ μάχῃ. Γιατὶ εἶναι πολὺ πιὸ εὔκολο νὰ βαδίζωμε σὲ ἀνηφοριὰ χωρὶς νὰ κά- 12 νωμες μάχη, παρὰ σὲ τόπο ὅμαλό, ὅταν ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη βρίσκονται ἐχθροί. 'Ακόμα τὴν νύχτα, ἢν δὲν πολεμάῃ κανεὶς, εὐκολώτερα θὰ δῃ τὰ ἐμπόδια ποὺ εἶναι μπροστά του, παρὰ τὴ μέρα, ἢν κάνῃ πόλεμο. Καὶ τέλος ὁ ἀνώμαλος δρόμος εἶναι πιὸ εὔκολοπέραστος γιὰ τοὺς στρατιῶτες ποὺ βαδίζουν χωρὶς νὰ μάχωνται, παρὰ ὁ ὅμαλὸς ὅταν οἱ ἐχθροὶ τοὺς χτυποῦν στὰ κεφάλια. "Ἐπειτα νομίζω 13 πῶς δὲν εἶναι ἀδύνατο νὰ πιάσωμε κρυφὰ ἐκεῖνο τὸ πέρασμα, ἀφοῦ μποροῦμε νὰ βαδίζωμε νύχτα, ὥστε νὰ μὴ φαινόμαστε, κι ἀφοῦ εἶναι στὸ χέρι μας νὰ φύγωμε σὲ τόση ἀπόσταση, ὥστε νὰ μὴ μᾶς καταλάβουν. "Ἐχω τὴ γνώμη ἀκόμα πῶς, ἢν προσποιηθοῦμε πῶς θὰ κάνωμε ἐπίθεση σὲ τοῦτο τὸ μέρος, θὰ εἶναι δύνατὸ νὰ βροῦμε ἀφύλακτη μεγαλύτερη ἔκταση τοῦ βουνοῦ. Γιατὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση οἱ ἐχθροὶ θὰ προτιμοῦσαν νὰ μείνουν συγκεντρωμένοι στὸ δρόμο.

Μὰ τὶ μιᾶς γιὰ ἀπροσδόκητη ἐπίθεση; 'Αφοῦ ξέρω, Χειρίσοφε, 14 πῶς ἔσεις οἱ Σπαρτιάτες, ὅσοι ἀνήκετε στὴν τάξη τῶν εὐγενῶν, πολὺ νωρὶς ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία μαθαίνετε νὰ ἀρπάζετε κρυφά, καὶ πῶς δὲν τὸ ἔχετε ντροπή νὰ κλέβετε ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἐμποδίζει ὁ νόμος, παρὰ τὸ θεωρεῖτε καλὴ πράξη. Γιὰ νὰ κλέβετε μάλιστα, ὅσο γίνεται 15 πιὸ ἐπιδέξια, καὶ γιὰ νὰ προσπαθῆτε νὰ μὴ σᾶς παίρουν εἰδῆση, προστάζει ὁ νόμος τῆς πατρίδας σας νὰ σᾶς μαστιγώνουν, ὅταν σᾶς πιάσουν νὰ κάνετε αὐτὴ τὴ δουλειά. Τώρα λοιπὸν σοῦ παρουσιάζεται μιὰ μεγάλη εὐκαιρία νὰ δείξης τὴν ἐκπαίδευσή σας ἀπόνω σ' αὐτὸ καὶ νὰ πάρης μέτρα νὰ μήν πιαστοῦμε τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἀρπάζωμε κρυφὰ ἔνα μέρος τοῦ βουνοῦ, γιὰ νὰ μὴ μᾶς χτυπήσουν».

"Μὰ κι ἔγρω, εἶπε ὁ Χειρίσοφος, ξέρω πῶς ἔσεις οἱ Ἀθη- 16 ναῖοι εἰστε ἵκανοι νὰ κλέβετε τὰ δημόσια χρήματα, παρ' ὅλο ποὺ ὁ κίνδυνος γιὰ τὸν κλέφτη εἶναι πολὺ μεγάλος. Καὶ τὴν ἵκανότητα αὐτὴ

14 - 15
Πείραγμα τοῦ
Ξενοφῶντα.

Πείραγμα τοῦ
Χειρίσοφου.

νῦμνοι οἱ κράτιστοι ἄρχειν ἀξιοῦνται· ὥστε ὡρα καὶ σοὶ ἐπιδείκνυσθαι τὴν παιδείαν.

17 Ἐγὼ μὲν τούνν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, ἔτοιμός εἰμι τὸν δύσισθοφύλακας ἔχων, ἐπειδὰν δειπνήσωμεν, λέναι καταληφόμενος τὸ δόρος. Ἐχω δὲ καὶ ἡγεμόνας· οἱ γὰρ γυμνῆτες τῶν ἐπομένων ἡμῖν κλωπῶν ἔλαβόν τινας ἐνεδρεύσαντες· τούτων καὶ πυνθάνομαι διτὶ οὐκ ἄβατόν ἐστι τὸ δόρος, ἀλλὰ νέμεται αἰξὶ καὶ βουσίν· ὥστε ἔάνπερ ἄπαξ λάβωμέν τι 18 τοῦ δρονος, βατὰ καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἔσται. Ἐλπίζω δὲ οὐδὲ τοὺς πολεμίους μενεῖν ἔτι, ἐπειδὰν ἰδωσιν ἡμᾶς ἐν τῷ δμοίῳ ἐπὶ τῶν ἄκρων· 19 οὐδὲ γὰρ νῦν ἐθέλοντι καταβαίνειν εἰς τὸ ἵσον ἡμῖν. Ὁ δὲ Χειρίσοφος εἶπε· καὶ τί δεῖ σὲ λέναι καὶ λιπεῖν τὴν δύσισθοφύλακίαν; ἀλλὰ ἄλλους πέμψον, ἀν μή τινες ἐθελούσιοι φαίνωνται.

20 Ἐξ τούτου Ἀριστόνυμος Μεθυδρεὺς ἔρχεται δπλίτας ἔχων καὶ Ἀριστέας δὲ Χῖος γυμνῆτας καὶ Νικόμαχος Οἰταῖος γυμνῆτας· καὶ 21 σύνθημα ἐποιήσαντο, δόπτε ἔχοιεν τὰ ἄκρα, πυρὰ καίειν πολλά. Ταῦτα συνθέμενοι ἡρίστων ἐκ δὲ τοῦ ἀρίστου προήγαγεν δὲ Χειρίσοφος τὸ στράτευμα πᾶν ὡς δέκα σταδίους πρὸς τοὺς πολεμίους, δπως ὡς μάλιστα δοκοίη ταύτη προσάξειν.

22 Ἐπειδὴ δὲ ἐδείπνησαν καὶ νῦν ἐγένετο, οἱ μὲν ταχθέντες ἀπήρχοντο, καὶ καταλαμβάνουσι τὸ δρος, οἱ δὲ ἄλλοι αὐτοῦ ἀνεπαύοντο. Οἱ δὲ πολέμιοι ἐπεὶ ἥσθοντο τὸ δρος ἐχόμενον, ἐγρηγόρεσσαν καὶ 23 ἔκαιον πυρὰ πολλὰ διὰ νυκτός. Ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, Χειρίσοφος μὲν θυσάμενος ἦγε κατὰ τὴν ὁδόν, οἱ δὲ τὸ δρος καταλαβόντες κατὰ 24 τὰ ἄκρα ἐπῆσαν. Τῶν δὲ πολεμίων τὸ μὲν πολὺ ἔμενεν ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ δρονος, μέρος δὲ αὐτῶν ἀπήρτα τοῖς κατὰ τὰ ἄκρα. Πρὸν δὲ δμοῦ εἶναι τοὺς πολλοὺς ἀλλήλων, συμμιγνύσσοντες· οἱ κατὰ τὰ ἄκρα, καὶ 25 νικῶσιν οἱ Ἑλληνες καὶ διώκοντιν. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ ἐκ τοῦ πεδίου οἱ μὲν πελτασταὶ τῶν Ἑλλήνων δρόμῳ ἔθεον πρός τοὺς παρατετα-

τὴν ἔχουν προπάντων οἱ καλύτεροί σας, ἀν βέβαια θεωρῆτε αὐτούς ἄξιους νὰ κυβερνοῦν. "Ετσι εἶναι εὐκαιρία καὶ γιὰ σένα νὰ δείξης τὴν ἐκπαίδευσή σας».

"Ἐγὼ λοιπόν, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, εἴμαι ἔτοιμος, μόλις δειπνήσωμε, 17 νὰ πάω μὲ τοὺς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς γιὰ νὰ καταλάβωμε τὸ βουνό. "Ἐχω μάλιστα καὶ ὀδηγούς. Γιατὶ οἱ γυμνῆτες μου ἔστησαν καρτέρι κι ἔπιασαν μερικούς κλέφτες ποὺ μᾶς ἀκολουθοῦσαν. 'Απ' αὐτούς πληροφορήθηκα πώς τὸ βουνὸ δὲν εἶναι ἀπάτητο, παρὰ βόσκουν ἐπάνω γίδια καὶ βόδια. "Ετσι, ἀν καταλάβωμε μιὰ φορὰ ἔνα μέρος τοῦ βουνοῦ, θὰ μποροῦν νὰ τὸ περάσουν καὶ τὰ ὑποζύγια. "Ἐπειτα πι- 18 στεύω πῶς ὅταν μᾶς δοῦν οἱ ἔχθροὶ σὲ βουνοκορφή, σπου εἶναι κι οἱ ἔδιοι, δὲν θὰ μείνουν ἐκεῖ πολλὴ ὥρα. Γιατὶ οὔτε τώρα δὲν δείχνουν διάθεση νὰ κατέβουν ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε ἐμεῖς». 'Ο Χειρίσοφος 19 ἀποκρίθηκε : «Καὶ ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ πᾶς ἐσύ καὶ ν' ἀφήσης τὴν ὀπισθοφυλακή ; Στεῦλε ἄλλους, ἀν δὲν παρουσιαστοῦν μερικοὶ ἔθελοντές». Τότε ἔρχεται ὁ Ἀριστώνυμος, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ 20 Μεθύδριο, μὲ δπλίτες καὶ ὁ Ἀριστέας ὁ Χιώτης καὶ ὁ Νικόμαχος ὁ Οἰταῖος μὲ γυμνῆτες. Αὐτοὶ συνεννοήθηκαν ν' ἀνάψουν πολλὲς φωτιές, μόλις καταλάβουν τὶς βουνοκορφές. "Τστερ" ἀπὸ τὴ συνεν- 21 νόηση ἀρχισαν νὰ τρῶνε. Κι ὅταν τέλειωσε τὸ γεῦμα, ὁδήγησε ὁ Χειρίσοφος ὀλόκληρο τὸ στράτευμα ἀπέναντι στοὺς ἔχθρούς, σὲ ἀπόσταση ποὺ θὰ ἥταν δέκα στάδια, γιὰ νὰ μὴν τοὺς μείνῃ καμιὰ ἀμφιβολία πῶς ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος θὰ τοὺς κάνῃ τὴν ἐπίθεση.

"Οταν εἶχαν δειπνήσει κι εἶχε σκοτεινάσει πιά, ἔφυγαν ἔκεῖνοι 22 ποὺ εἶχαν ὄριστῃ γιὰ τὴν ἐπιχείρηση καὶ πηγαίνουν καὶ κυριεύουν τὸ βουνό, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔσκουραζονταν ἐκεῖ. Οἱ ἔχθροὶ πάλι μόλις κατάλαβαν πῶς τὸ βουνὸ κυριεύεται, ἀγρυπνοῦσαν ὅλη τὴ νύχτα κι ἀναβαν πολλὲς φωτιές. Μὲ τὰ ἔγημερώματα ὁ Χειρίσοφος θυσίασε κι 23 ὕστερα ὁδηγοῦσε τὸ στρατὸ ἀπὸ τὸ δρόμο, ἐνῶ ἔκεῖνοι ποὺ εἶχαν καταλάβει τὸ βουνό, ἀρχισαν τὴν ἐπίθεση ἀπὸ τὶς κορυφές. "Οσο γιὰ 24 τοὺς ἔχθρούς, τὸ μεγάλο μέρος τοὺς ἔμεινε στὸ πέρασμα τοῦ βουνοῦ, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο βάδιζε ἐνάντια στοὺς "Ελληνες ποὺ εἶχαν πιάσει τὶς κορυφές. Προτοῦ ὅμως συναντήθοιν τὰ κύρια σώματα τῶν δυὸ στρατῶν, συγκρούονται ἔκεῖνοι ποὺ βρίσκονταν. στὶς βουνοκορφές, νικοῦν οἱ "Ελληνες καὶ παίρνουν τοὺς ἔχθρούς κυνήγι. Στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὸν κάμ- 25 πο οἱ πελταστὲς τῶν 'Ελλήνων ὀρμοῦσαν ἐνάντια σὲ κείνους ποὺ

17 - 21
Προετοιμα-
σίες γιὰ τὴν
ἐπίθεση.

22 - 27
Νίκητῶν· Ελ-
λήνων.

26 γυμένους, Χειρίσοφος δὲ βάδην ταχὺ ἐφείπετο σὺν τοῖς ὁπλίταις. Οἱ δὲ πολέμιοι οἱ ἐπὶ τῇ ὁδῷ ἐπειδὴ τὸ ἄνω ἔώδων ἡττώμενοι, φεύγοντι· καὶ ἀπέθανον μὲν οὐ πολλοὶ αὐτῶν, γέροι δὲ πάμπολλα ἐλήφθη· ἀ οἱ 27 Ἐλλῆνες ταῖς μαχαίραις κόπτοντες ἀχρεῖα ἐποίουν. Ὡς δὲ ἀνέβησαν, θύσαντες καὶ τρόπαιον στησάμενοι κατέβησαν εἰς τὸ πεδίον, καὶ εἰς κώμας πολλῶν καὶ ἀγαθῶν γεμούσας ἦλθον.

- ΚΕΦ. 7**
- 1 Ἐκ δὲ τούτων ἐπορεύθησαν εἰς Ταόχους σταθμοὺς πέντε παρασάγγας τριάκοντα· καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλειπε· χωρία γὰρ ὕκονν ἵσχυρὰ οἱ Τάοχοι, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἀπαντα εἰχον ἀνακενομισμένοι. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς χωρίον ὃ πόλιν μὲν οὐκ εἶχεν οὐδὲ οἰκίας — συνεληλυθότες δὲ ἦσαν αὐτόσε καὶ ἄνδρες καὶ γυναικες καὶ πτήνη πολλὰ— Χειρίσοφος μὲν οὖν πρὸς τοῦτο προσέβαλλεν εὐθὺς ἥκων· ἐπειδὴ δὲ ἡ πρώτη τάξις ἀπέκαμνεν, ἄλλη προσῆι καὶ αὐθις ἄλλῃ· οὐ γὰρ ἦν ἀθρόοις περιστῆναι, ἄλλῃ ἀπότομον ἦν κύκλῳ.
 - 3 Ἐπειδὴ δὲ Ξενοφῶν ἦλθε σὺν τοῖς ὁπισθοφύλαξι καὶ πελτασταῖς καὶ ὁπλίταις, ἐνταῦθα δὴ λέγει Χειρίσοφος· εἰς καλὸν ἥκετε· τὸ γὰρ χωρίον αἰρετέον· τῇ γὰρ στρατιᾷ οὐκ ἔστι τὰ ἐπιτήδεια, εἰ μὴ ληφόμεθα τὸ χωρίον. Ἐνταῦθα δὴ κοινῇ ἐβούλευνοντο· καὶ τοῦ Ξενοφῶντος ἐρωτῶντος τί τὸ κωλῦον εἴη εἰσελθεῖν εἰπεν ὁ Χειρίσοφος· μία αὕτη πάροδός ἔστιν ἢν ὁρᾶς· ὅταν δέ τις ταύτη πειρᾶται παριέναι, κυλινδοῦσι λίθους ὑπὲρ ταύτης τῆς ὑπερεχούσης πέτρας· δις δὲ ἀν καταληφθῆ, οὕτω διατίθεται. Ἀμα δὲ ἔδειξε συντετριμμένους ἀνθρώπους καὶ σκέλη καὶ πλευράς. Ἡν δὲ τοὺς λίθους ἀναλώσωσιν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, ἄλλο τι ἢ οὐδὲν κωλύει παριέναι; οὐ γὰρ δὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου δρῶμεν εἰ μὴ ὀλίγους τούτους ἀνθρώπους, καὶ τούτων δύο ἢ τρεῖς ὠπλισμέ-

εἶχαν παραταχτῆ ἀπέναντί τους, ἐνῶ ὁ Χειρίσοφος ἔχοντας τοὺς ὅπλίτες ἀκολουθοῦσε μὲ βηματισμὸν γρήγορο.

Τότε οἱ βάρβαροι ποὺ ἤταν στὸ δρόμο, ἐπειδὴ εἶδαν πὼς νικήθηκαν 26 οἱ δικοὶ τους στὰ ὑψώματα, τὸ βάζουν στὰ πόδια. Λίγοι ἀπ' αὐτοὺς σκοτώθηκαν, ἔπεσαν ὅμως στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων πάρα πολλὲς ἀσπίδες ἀπὸ κλωνάρια λυγαριάς, ποὺ τὶς ἀχρήστευαν κόβοντάς τις μὲ τὰ μαχαίρια. "Οταν ἀνέβηκαν στὰ ὑψώματα, θυσίασαν κι ἔστησαν 27 τρόπαιο, κι ὕστερα κατέβηκαν στὸν κάμπο καὶ πῆγαν σὲ χωριά, ποὺ ἤταν γεμάτα ἀπὸ πολλὰ τρόφιμα.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΕΡΝΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΤΑΟΧΩΝ,
ΧΑΛΥΒΩΝ ΚΑΙ ΣΚΥΘΗΝΩΝ ΦΤΑΝΟΥΝ Σ' ΕΝΑ ΒΟΥΝΟ
ΑΠ' ΟΠΟΥ ΑΝΤΙΚΡΙΖΟΥΝ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

"Ὕστερα βαδίζοντας πέντε σταθμοὺς προχώρησαν τριάντα παρα- 1 σάγγες κι ἔφτασαν στὴ χώρα τῶν Ταόχων. Ἀλλὰ δὲν εἶχαν τρόφιμα, γιατὶ οἱ Τάοχοι κατοικοῦσαν μέρη ὀχυρωμένα, ὅπου εἶχαν κουβαλήσει κι ὅλες τὶς τροφές. "Οταν ὅμως πῆγαν σ' ἔναν τόπο ποὺ δὲν εἶχε 2 οὔτε πόλη οὔτε σπίτια—μονάχα ἤταν συγκεντρωμένοι ἐκεῖ καὶ ἀντρες καὶ γυναικες καὶ πολλὰ ζῶα—ὁ Χειρίσοφος ἔκανε ἐπίθεση σ' αὐτὸ τὸ μέρος, μόλις ἔφτασε. Καὶ ὅταν κουράστηκε ἡ πρώτη ὁμάδα τῶν στρατιωτῶν, τότε πῆγε ἄλλη κι ὕστερα ἄλλη. Γιατὶ ἡ τοποθεσία ἤταν ἀπόκρημνη γύρω γύρω κι ἔτσι δὲν μποροῦσαν νὰ τὴν περικυκλώσουν ὅλοι μαζί. Μόλις ἥρθε καὶ ὁ Ξενοφῶν μὲ τοὺς στρατιῶτες τῆς 3 ὀπισθοφυλακῆς καὶ τοὺς πελταστὲς καὶ τοὺς ὅπλίτες, τότε ὁ Χειρίσοφος λέει: «Ἡρθατε σὲ κατάλληλη στιγμή, γιατὶ ἡ τοποθεσία τούτη πρέπει νὰ κυριευτῇ. Ὁ στρατὸς θὰ βρῆ τρόφιμα, μονάχα ἀν καταλάβωμε τὸ μέρος αὐτό». Τότε ἔκαναν σύσκεψη οἱ δυό τους. Καὶ ὅταν 4 ὁ Ξενοφῶν ρώτησε τί τοὺς ἐμποδίζει νὰ περάσουν μέσα, ὁ Χειρίσοφος εἶπε: «Ἐνα μονάχα πέρασμα ὑπάρχει, αὐτὸ ποὺ βλέπεις. Κι ὅποτε προσπαθῇ κανεὶς νὰ τὸ περάσῃ, ἀνθρωποι κυλᾶνε πέτρες πάνω ἀπὸ κεῖνο τὸν ψηλὸ βράχο. Καὶ ὅποιον πετύχουν, νὰ ποιὰ εἰναι ἡ κατάντια του». Λέγοντάς τα ἔδειξε μερικοὺς ἀντρες, ποὺ τοὺς εἶχαν τσακίσει τὰ πόδια καὶ τὰ πλευρά.

«Κι ἀν τελειώσουν τὶς πέτρες, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, ὑπάρχει τίποτε 5 ἄλλο ποὺ μᾶς ἐμποδίζει νὰ περάσωμε; Γιατὶ ἀπέναντι μας δὲν βλέπομε παρὰ αὐτοὺς τοὺς λίγους ἀντρες, κι ἀνάμεσά τους δυὸς ἢ τρεῖς

ΚΕΦ. 7

1 - 7

*Αντισταση
τῶν Ταό-
χων καὶ σχέ-
διο τοῦ Ξενο-
φῶντα.

- 6 νους. Τὸ δὲ χωρίον, ὡς καὶ σὺ δρᾶς, σχεδὸν τοία ἡμίπλεθρά ἔστιν δεῖ βαλλομένους διελθεῖν· τούτου δὲ ὅσον πλέθρον δασὺ πίτνυι διαιλειπούσαις μεγάλαις, ἀνθ' ὃν ἔστηκότες ἄνδρες τί ἀν πάσχοιεν ἢ ὑπὸ τῶν φερομένων λίθων ἢ ὑπὸ τῶν κυλινδουμένων; τὸ λειπόν τοῦ γίγνεται ὡς ἡμίπλεθρον, δὲ δεῖ δταν λωφήσωσιν οἱ λίθοι παραδραμεῖν.
- 7 Ἀλλὰ εὐθύς, ἔφη δ Χειρίσοφος, ἐπειδὰν ἀρξώμεθα εἰς τὸ δασὺ προσιέναι, φέρονται οἱ λίθοι πολλοί.— Αὐτὸν ἄν, ἔφη, τὸ δέον εἴη· θᾶττον γὰρ ἀναλώσουσι τοὺς λίθους. Ἀλλὰ πορευόμεθα ἔνθεν ἡμῖν μικρόν τι παραδραμεῖν ἔσται, ἢν δυνώμεθα, καὶ ἀπελθεῖν ὁρίον, ἢν βούλώμεθα.
- 8 'Εντεῦθεν ἐπορεύοντο Χειρίσοφος καὶ Ξενοφῶν καὶ Καλλίμαχος Παρράσιος λοχαγός· τούτου γὰρ ἡ ἡγεμονία ἦν τῶν ὀπισθοφυλάκων λοχαγῶν ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ· οἱ δὲ ἄλλοι λοχαγοὶ ἔμενον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ. Μετὰ τούτους οὖν ἀπῆλθον ὑπὸ τὰ δένδρα ἀνθρωποι ὡς ἐβδομήκοντα,
- 9 οὐχ ἀθρόοι ἀλλὰ καθ' ἕνα, ἔκαστος φυλαττόμενος ὡς ἐδύνατο. Ἀγασίας δὲ δ Στυμφάλιος καὶ Ἀριστώνυμος Μεθυδριεὺς καὶ οὗτοι τῶν ὀπισθοφυλάκων λοχαγοὶ ὄντες, καὶ ἄλλοι δέ, ἐφέστασαν ἔξω τῶν δένδρων· οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλῆς ἐν τοῖς δένδροις ἔσταναι πλέον ἢ τὸν ἔνα λόχον. Ἐνθα δὴ Καλλίμαχος μηχανᾶται τι· προστρέχεν ἀπὸ τοῦ δένδρουν ὥφ' ἦν αὐτὸς δύο ἢ τοία βήματα· ἐπειδὴ δὲ οἱ λίθοι φέροιντο, ἀνέχαζεν εὐπετῶς· ἐφ' ἑνάστης δὲ τῆς προδρομῆς πλέον ἢ δέκα ἅμαξαι 10 πετρῶν ἀνηλίσκοντο. Ὁ δὲ Ἀγασίας ὡς δρᾶ τὸν Καλλίμαχον ἀ ἐποίει, καὶ τὸ στρατευμα πᾶν θεώμενον, δείσας μὴ οὐ πρῶτος παραδράμῃ εἰς τὸ χωρίον, οὐδὲ τὸν Ἀριστώνυμον πλησίον ὄντα παρακαλέσας οὐδὲ Εὐρύλοχον τὸν Λουσιέα ἔταιρονς ὄντας οὐδὲ ἄλλον οὐδένα χωρεῖ 11 αὐτός, καὶ παρέρχεται πάντας. Ὁ δὲ Καλλίμαχος ὡς δρᾶ αὐτὸν παριόντα, ἐπιλαμβάνεται αὐτοῦ τῆς ἵτνος· ἐν δὲ τούτῳ παραθεῖ αὐτοὺς Ἀριστώνυμος Μεθυδριεύς, καὶ μετὰ τοῦτον Εὐρύλοχος Λουσιέυς

όπλισμένους. Ἐνῶ δὲ τόπος ποὺ πρέπει νὰ περάσωμε τὴν ὥρα ποὺ 6.
Θὰ μᾶς χτυποῦν οἱ πέτρες εἶναι πάνω κάτω ἐνάμισι πλέθρο, ὅπως
βλέπεις κι ἐσύ. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔκταση σχεδὸν ἔνα πλέθρο εἶναι δα-
σωμένο μὲ πεύκα μεγάλα, ἀραιά. Πίσω ἀπὸ τὰ δέντρα ἔκεινα ἀν-
σταθοῦν οἱ ἄντρες, δὲν πρόκειται νὰ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὶς πέτρες
ποὺ ρίχνουν ἢ ποὺ κυλάνε οἱ ἐχθροί. Ὅπολείπεται ἔτσι γύρω στὸ μισὸ
πλέθρο, ποὺ πρέπει νὰ τὸ περάσωμε ἅμα σταματήσῃ τὸ πετροβόλημα». 7
«Μὰ ἀμέσως, εἰπε ὁ Χειρίσοφος, μόλις ἀρχίσωμε νὰ πλησιάζωμε
τὸ πευκόδασο, ἀρχίζουν νὰ ρίχνωνται ἀφθονες οἱ πέτρες». «Αὐτό,
εἰπε ὁ Ξενοφῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνη, γιατὶ ἔτσι θὰ τελειώσουν τὶς
πέτρες. Ἄς προχωρήσωμε ὅμως, ἀν μποροῦμε, σὲ κεῦνο τὸ μέρος,
ἀπ' ὃπου θὰ ἔχωμε νὰ τρέξωμε μικρὴ ἀπόσταση καὶ θὰ εἶναι πάλι
εὔκολο νὰ γυρίσωμε πίσω, ὅποτε θέλομε».

“Αρχισαν τότε νὰ προχωροῦν ὁ Χειρίσοφος καὶ ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ 8 λοχαγὸς Καλλίμαχος δὲ Παρράσιος. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς λοχαγοὺς τῆς
διπισθοφυλακῆς αὐτὸς εἴχε τὴν ἀρχηγία ἐκείνη τῇ μέρᾳ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι
βρίσκονταν σὲ σίγουρη θέση. “Τοτερός ἀπ' αὐτοὺς τράβηξαν κάτω ἀπὸ
τὰ δέντρα ὡς ἐβδομήντα ἄντρες, ὅχι μαζεύμενοι ἀλλὰ καθένας χωριστά,
μὲ ὅσο μποροῦσαν μεγαλύτερη προφύλαξη. Ὁ Ἀγασίας πάλι ὁ 9
Στυμφάλιος καὶ ὁ Ἀριστώνυμος ἀπὸ τὸ Μεθύδριο, ποὺ ἤταν κι αὐτὸν
λοχαγοὶ τῆς διπισθοφυλακῆς, καὶ μερικοὶ ἄλλοι, στάθηκαν ἔξω ἀπὸ
τὰ δέντρα. Γιατὶ δὲν θὰ ἤταν ἀσφαλισμένοι νὰ βρίσκωνται ἀνάμεσα
στὰ δέντρα στρατιῶτες περισσότεροι ἀπὸ ὅσους ἔχει ἔνας λόγος. Τότε 10
ὁ Καλλίμαχος μηχανεύεται κάποιο τέχνασμα. “Ἐτρεχε δυὸς τρία βή-
ματα μπροστὰ ἀπὸ τὸ δέντρο ὃπου βρισκόταν ὁ Ἰδιος, κι ὅταν ἔρι-
χνων καταπάνω του πέτρες, ὑποχωροῦσε εὔκολα. Σὲ κάθε τρέξιμο
του πρὸς τὰ ἐμπρός, ξοδεύονταν πέτρες περισσότερες ἀπ' ὅσες χωροῦν
δέκα ἀμάξια. Κι ὁ Ἀγασίας μόλις βλέπη αὐτὰ ποὺ ἔκανε ὁ Καλλί- 11
μαχος, καὶ τὸ στράτευμα ὀλόκληρο νὰ τὸν κοιτάζῃ, φοβήθηκε μήπως
δὲν προλάβη νὰ φτάσῃ πρῶτος στὴν τοποθεσία. “Ἐτσι, χωρὶς νὰ φω-
νάξῃ οὔτε τὸν Ἀριστώνυμο ποὺ ἤταν δίπλα του οὔτε τὸν Εύρυλοχο
ἀπὸ τοὺς Λουσούς, ποὺ ἤταν κι οἱ δύο φίλοι του, οὔτε κανέναν ἄλλο,
προχώρησε μόνος καὶ ἔσπερνα ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὁ Καλλίμαχος 12
ὅμως βλέποντάς τον νὰ περνᾷ, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ γύρο τῆς ἀσπίδας.
Στὸ μεταξὺ τοὺς προσπερνά ὁ Ἀριστώνυμος ἀπὸ τὸ Μεθύδριο, κι
ὅστερ ἀπὸ αὐτὸν ὁ Εύρυλοχος ἀπὸ τοὺς Λουσούς. Γιατὶ ὅλοι προ-

8-14

Σκηνὴς ἀπὸ
τὴν ἐπίθεση
τῶν Ἑλλήνων.

πάντες γὰρ οὗτοι ἀντεποιοῦντο ἀρετῆς καὶ διηγωνίζοντο πρὸς ἄλλήλους· καὶ οὕτως ἐρίζοντες αἰροῦσι τὸ χωρίον. Ὡς γὰρ ἄπαξ εἰσέδραστον, οὐδεὶς πέτρος ἄρωθεν ἦνέχθη. Ἐνταῦθα δὴ δεινὸν ἦν θέαμα· αἱ γὰρ γυναικες δίπτονται τὰ παιδία εἴτα ἔαντας ἐπικατερρόπιτον, καὶ οἱ ἄνδρες ὠσαύτως. Ἐνταῦθα δὴ καὶ Αἰνείας Στυμφάλιος λοχαγός, ἵδων τινα θέοντα ὡς δίψοντα ἔαντὸν στολὴν ἔχοντα καλήν, ἐπιλαμβάνεται τοις ὡς καλύσσων. Ὁ δὲ αὐτὸν ἐπισπᾶται, καὶ ἀμφότεροι ὥχοντο κατὰ τῶν πετρῶν φερόμενοι καὶ ἀπέθανον. Ἐντεῦθεν ἀνθρώποι μὲν πάνταν διλύγοι ἐλήφθησαν, βόες δὲ καὶ ὄνοι πολλοὶ καὶ πρόβατα.

15 Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ Χαλύβων σταθμοὺς ἐπτὰ παρασάγγας πεντήκοντα. Οὗτοι ἦσαν ὅν διηλθον ἀλκιμώτατοι, καὶ εἰς χεῖρας ἤσαν. Εἶχον δὲ θώρακας λινοῦς μέχρι τοῦ ἱτρου, ἀντὶ δὲ τῶν πτερούγων σπάρτα πυκνὰ ἐστραμμένα. Εἶχον δὲ καὶ κρημῆδας καὶ κράνη καὶ παρὰ τὴν ζώνην μαχαίριον δύσον ἐνήλην Λακωνικήν, ὃ ἐσφαττον ὅν κρατεῖν δύναιντο, καὶ ἀποτέμνοντες ἂν τὰς κεφαλὰς ἔχοντες ἐπορεύοντο, καὶ ἥδον καὶ ἔχόρευον διόπτε οἱ πολέμιοι αὐτοὺς δψεσθαι ἔμελλον. Εἶχον δὲ καὶ δόρυ ὡς πεντεκαίδεκα πηχῶν μίαν λόγχην ἔχον. Οὗτοι ἐνέμενον ἐν τοῖς πολίσμασιν· ἐπεὶ δὲ παρέλθοιεν οἱ "Ελληνες, εἴποντο ἀεὶ μαχούμενοι." Όκουν δὲ ἐν τοῖς δχυροῖς, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐν τούτοις ἀνακεκομισμένοι ἦσαν· ὥστε μηδὲν λαμβάνειν αὐτόθεν τοὺς "Ελληνας, ἀλλὰ διετράφησαν τοῖς κτήνεσιν ἀ ἐκ τῶν Ταύχων ἔλαβον.

18 Ἐκ τούτων οἱ "Ελληνες ἀφίκοντο ἐπὶ "Αρπασον ποταμόν, εὗρος τεττάρων πλέθρων. Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ Σκυθηῶν σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσι διὰ πεδίου εἰς κώμας· ἐν αἷς ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς καὶ ἐπεσιτίσαντο.

σπαθιούσαν νὰ φαίνωνται γενναῖοι καὶ συναγωνίζονταν ὁ ἕνας μὲ τὸν ὅλο στὴν ἀντρειοσύνη. "Ἐτσι παραβγαίνοντας, κυριεύουν τὸ μέρος ἐκεῖνο, μιὰ καὶ δὲν ἔκαναριχτηκε ἀπὸ ψῆλα πέτρα, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὅρχισαν νὰ τρέχουν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τότε μποροῦσε νὰ δῆ κανεὶς κάτι 13 τὸ τροιμερὸ ποὺ γινόταν. Οἱ γυναικεὶς δηλαδὴ πετοῦσαν τὰ παιδιά στοὺς γκρεμοὺς κι ὄστερα ἔπεφταν κι οἱ ἔδιες κάτω τὸ ἔδιο ἔκαναν καὶ οἱ ἄντρες. Τότε καὶ ὁ λοχαγὸς Αἰνείας ὁ Στυμφάλιος εἶδε κάποιον μὲ ὄμορφη στολὴ ποὺ ἔτρεχε νὰ πάνη νὰ πέσῃ ἀπὸ τοὺς βράχους, καὶ τὸν πιάνει γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ. Ἐκεῖνος ὅμως τὸν παρασέρνει κι 14 ἔτσι γκεμίστηκαν κι οἱ δύο καὶ σκοτώθηκαν. Ἐκεῖ οἱ "Ελληνες ἔπιασαν πολὺ λίγους ἀνθρώπους, βόδια ὅμως καὶ γαϊδούρια καὶ πρόβατα πολλά.

Ἄπὸ τὸ μέρος αὐτὸ βάδισαν ἑφτὰ σταθμοὺς καὶ προχώρησαν πε- 15 νήντα παρασάγγες ἀνάμεσα στὴ χώρα τῶν Χαλύβων. Τοῦτοι ἦταν οἱ πιὸ γενναῖοι ἄντρες ἀπὸ ὅλους ποὺ γνώρισαν οἱ "Ελληνες, περνώντας τὶς χῶρες τους, καὶ τοὺς πολέμησαν. Φοροῦσαν θώρακες λινούς ποὺ ἔφταναν ὡς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλιᾶς, κι εἶχαν στὴ θέση τῶν φτερῶν, σχοινιὰ ἀπὸ σφιχτοπλεγμένα σπάρτα. Εἶχαν ἀκόμα περι- 16 κνημίδες καὶ κράνη καὶ στὴ ζώνη ἔνα μαχαίρι σὰν ἐκεῖνο ποὺ κρατοῦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι. Μὲ αὐτὸ ἔσφαξαν ὅσους κατέρθιωναν νὰ νικήσουν καὶ βάδιζαν κρατώντας τὰ κεφάλια τους κομμένα καὶ μάλιστα τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς δοῦν οἱ ἔχθροι. Τέλος κρατοῦσαν καὶ δόρυ, ποὺ τὸ μάκρος του ἦταν δεκαπέντε πάνω κάτω πῆχες κι εἶχε μιὰ λόγχη. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ 17 ἔμεναν μέσα στοὺς συνοικισμούς τους, κι ὅταν περνοῦσαν οἱ "Ελληνες, πάντα τοὺς ἀκολουθοῦσαν γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν. Κατοικοῦσαν ὅμως σὲ ὅχυρὲς τοποθεσίες, καὶ εἶχαν κουβαλήσει μέσα σ' αὐτὲς τὰ τρόφιμα. "Ἐτσι οἱ "Ελληνες δὲν μποροῦσαν νὰ παίρνουν τίποτε ἀπὸ αὐτὸ τὸν τόπο, παρὰ τρέφονταν μὲ τὰ κρέατα τῶν ζώων ποὺ εἶχαν ἀρπάξει ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ταύχων.

Ἄπὸ κεῖ οἱ "Ελληνες ἔφτασαν στὸν "Αρπασο ποταμό, ποὺ 18 εἶχε πλάτος τέσσερα πλέθρα. "Τσερα βαδίζοντας ἀνάμεσα στὴ χώρα τῶν Σκυθηνῶν τέσσερεις σταθμούς, προχώρησαν εἴκοσι παρασάγγες μέσα σὲ κάμπο καὶ πῆγαν σὲ κάτι χωριά, ὅπου ἔμειναν τρεῖς μέρες καὶ προμηθεύτηκαν τρόφιμα.

15 - 18
Στοὺς Χάλυ-
βες καὶ στοὺς
Σκυθηνούς.

- 19 Ἐντεῦθεν διῆλθον σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσι πρὸς πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα καὶ οἰκουμένην ἡ ἐκαλεῖτο Γυμνιάς.
- 20 Ἐκ ταύτης δὲ τῆς χώρας ἄρχων τοῖς Ἑλλησιν ἥγεμόν πέμπει, ὅπως διὰ τῆς ἑαυτῶν πολεμίας χώρας ἄγοι αὐτούς. Ἐλθὼν δὲ ἐκεῖνος λέγει ὅτι ἄξει αὐτοὺς πέντε ἡμερῶν εἰς χωρίον ὅθεν ὅψοται θάλατταν· εἰ δὲ μή, τεθνάναι ἐπηγγείλατο. Καὶ ἥγονύμενος ἐπειδὴ ἐνέβαλλεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πολεμίαν, παρεκελεύετο αἴθειν καὶ φθείρειν τὴν χώραν· φὰ καὶ δῆλον ἐγένετο ὅτι τούτον ἔνεκα ἔλθοι, οὐ τῆς τῶν Ἑλλήνων εὐνοίας.
- 21 Καὶ ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸ ὅρος τῇ πέμπτῃ ἥμέρᾳ· ὅνομα δὲ τῷ ὅρει ἦν Θύκης. Ἐπεὶ οἱ πρῶτοι ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ὅρους, κραυγὴ πολλὴ 22 ἐγένετο. Ἀκούσας δὲ ὁ Ξενοφῶν καὶ οἱ διπισθοφύλακες φήθησαν ἔμπροσθεν ἄλλους ἐπιτίθεσθαι πολεμίους· εἰποντο γὰρ διπισθεν ἐκ τῆς καιομένης χώρας, καὶ αὐτῶν οἱ διπισθοφύλακες ἀπέκτεινάν τε τινας καὶ ἔξωγρησαν ἐνέδραν ποιησάμενοι, καὶ γέρρα ἔλαβον δασειῶν βιῶν ὡμοβόεια ἀμφὶ τὰ εἴκοσιν.
- 23 Ἐπειδὴ δὲ βοὴ πλείων τε ἐγίγνετο καὶ ἐγγύτερον, καὶ οἱ ἀεὶ ἐπιόντες ἔθεον δρόμῳ ἐπὶ τοὺς ἀεὶ βιῶντας, καὶ πολλῷ μείζων ἐγίγνετο ἡ βοὴ δσω δὴ πλείους ἐγίγνοντο, ἐδόκει δὴ μεῖζόν τι εἶναι τῷ Ξενοφῶντι, καὶ ἀναβὰς ἐφ' ἵππον καὶ Λύκιον καὶ τοὺς ἵππεας ἀναλαβὼν παρεβοήθει· καὶ τάχα δὴ ἀκούονται βιώντων τῶν στρατιωτῶν θάλαττα καὶ παρεγγυώντων. Ἐνθα δὴ ἔθεον πάντες καὶ οἱ διπισθοφύλακες, καὶ τὰ ὑποξύγια ἡλαύνετο καὶ οἱ ἵπποι. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πάντες ἐπὶ τὸ ἄκρον, ἐνταῦθα δὴ περιέβαλλον ἄλλήλους καὶ στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς δακρύοντες. Καὶ ἐξαπίνης, ὅτου δὴ παρεγγυήσαντος, οἱ στρατιῶται φέρουσι λίθους καὶ ποιοῦσι κολωνὸν μέγαν.
- 26 Ἐνταῦθα ἀνετίθεσαν δερμάτων πλῆθος ὡμοβοείων καὶ βακτηρίας καὶ τὰ αἰχμάλωτα γέρρα, καὶ δὲ ἥγεμών αὐτός τε κατέτεμε τὰ γέρρα καὶ 27 τοῖς ἄλλοις διεκελεύετο. Μετὰ ταῦτα τὸν ἥγεμόν ποιοῦσι ἕποντες δῶρα δόντες ἀπὸ κοινοῦ ἵππον καὶ φιάλην ἀργυρᾶν καὶ

Από κεῖ πέρασαν τέσσερεις σταθμούς, προχώρησαν εἴκοσι πα- 19
ρασάγγες καὶ πῆγαν σὲ μιὰ πόλη πολυάνθρωπη, πλούσια καὶ με-
γάλη ποὺ τὴν ἔλεγαν Γυμνιάδα. Ἀπ' αὐτὴν ὁ ἀρχοντας τοῦ τόπου
στέλνει στοὺς Ἑλληνες ὄδηγό, γιὰ νὰ τοὺς περάση ἀνάμεσα ἀπὸ
ἔχθρική του χώρα. Αὐτὸς ἥρθε καὶ τοὺς λέει πῶς μέσα σὲ πέντε μέρες 20
θὰ τοὺς πάῃ σ' ἕνα μέρος, ἀπ' ὃ που θὰ δοῦν θάλασσα. "Ἄν δὲν γίνη
ἔτσι, εἰπε πῶς δέχεται νὰ θανατωθῇ. Καὶ ὄδηγώντας τους, ἐπειδὴ
μπῆκε σὲ ἔχθρική του χώρα, τοὺς πρότρεπε νὰ βάζουν φωτιὰ καὶ
νὰ τὴν καταστρέψουν. Ἀπ' αὐτὸς ἔγινε φανερὸς πῶς γι' αὐτὸν τὸ λόγο
ἥρθε, κι ὅχι ἀπὸ ἀγάπη στοὺς Ἑλληνες. Τὴν πέμπτη μέρα φτάνουν 21
στὸ βουνό, ποὺ ὀνομαζόταν Θήγης. "Οταν ἀνέβηκαν οἱ πρῶτοι
στὸ βουνό, ἔβγαλαν κάτι δυνατές φωνές. Τὶς ἀκούσει ὁ Ξενοφῶν κι 22
οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς καὶ νόμισαν πῶς εἶναι ἄλλοι ἔχθροι
μπροστά καὶ τοὺς κάνουν ἐπίθεση. Γιατὶ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω
ἀντρες ἀπὸ τὴν χώρα ποὺ ἔκαψαν, κι οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς
ἐσκότωσαν μερικοὺς κι ἔπιασαν ἄλλους ζωντανοὺς σὲ καρτέρι ποὺ
ἔστησαν. Κυρίεψαν ἀκόμη ὡς εἴκοσι ἀσπίδες ἀπὸ πυκνότριχα ἀκα-
τέργαστα δέρματα βοδιῶν.

Ἡ βοὴ ὅμως, ὅσο πήγαινε, μεγάλωνε κι ἀκουγόταν πιὸ κοντά, 23
κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονταν κάθε τόσο ἔτρεχαν γρήγορα πρὸς τὸ μέρος
ἀπὸ ὃ που συνέχζαν νὰ βγαίνουν οἱ φωνές, κι ὅσο περισσότεροι στρα-
τιῶτες μαζεύονταν, τόσο ἡ βοὴ ἀκουγόταν μεγαλύτερη. Νόμισε λοιπὸν
ὁ Ξενοφῶν ὅτι κάτι σοβαρὸς συμβαίνει. Γι' αὐτὸς ἀνέβηκε στὸ ἄλογό 24
του, πῆρε μαζὶ τὸ Λύκιο καὶ τοὺς ἵππους κι ἔτρεχε γιὰ νὰ δώσῃ βοή-
θεια. Σὲ λίγο ἀκοῦνε τοὺς στρατιῶτες νὰ φωνάζουν «Θάλασσα! Θά-
λασσα!», κι αὐτὴ τὴ λέξη νὰ πηγαίνῃ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα. Τότε
ἔτρεγχαν ὅλοι, μαζὶ κι οἱ ὀπισθοφύλακες, ἐνῶ ἔσερναν γρήγορα μαζὶ
τους τὰ ὑποζύγια, καθὼς καὶ τὰ ἄλογα. "Οταν ἔφτασαν ὅλοι στὴν κο- 25
ρυφή, τότε πιὰ οἱ στρατιῶτες μὲ δάκρυα στὰ μάτια ἀγκάλιαζαν δ
ἔνας τὸν ἄλλο καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγούς. Καὶ ξαφνικά,
μὲ τὴν προτροπὴ κάποιου, οἱ στρατιῶτες κουβαλᾶνε πέτρες καὶ κάνουν
ἕνα μεγάλο σωρό. Πάνω σ' αὐτὸν ἔβαλαν πολλὰ ἀκατέργαστα δέρμα- 26
τα βοδιῶν, ραβδιά, καὶ τὶς ἀσπίδες ποὺ εἶχαν κυριέψει, ἐνῶ ὁ ὄδηγός
κι ἐκεῖνος κομμάτιας τὶς ἀσπίδες καὶ τοὺς ἄλλους παρακινοῦσε νὰ
κάνουν τὸ ἔδιο. "Τσερα οἱ Ἑλληνες στέλνονταν πίσω στὴν πατρίδα 27
του τὸν ὄδηγό. Πρῶτα ὅμως τοῦ χάρισαν ὅλοι μαζὶ δῶρα, δηλαδὴ

19 - 22
· Απὸ τὴ
Γυμνιάδα στὴ
Θήγη.

23 - 27
Οἱ Ἑλληνες
ἀντικρίζουν
τὴν θάλασσα.

σκενήν Περσικήν καὶ δαρεικοὺς δέκα: ἥτε δὲ μάλιστα τὸν δακτυλίους, καὶ ἔλαβε πολλοὺς παρὰ τῶν στρατιωτῶν. Κώμην δὲ δεῖξας αὐτοῖς οὖ σκηνήσοντι καὶ τὴν δόδον ἣν πορεύσονται εἰς Μάκρωνας, ἐπεὶ ἐσπέρα ἐγένετο, ὥχετο τῆς νυκτὸς ἀπιών.

- ΚΕΦ. 8**
- 1 *Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν οἱ Ἑλληνες διὰ Μακρώνων σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας δέκα. Τῇ πρώτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν ποτα-*
 - 2 *μὸν δὲ ὅριζε τὴν τῶν Μακρώνων καὶ τὴν τῶν Σκυθηρῶν. Εἶχον δὲ ὑπὲρ δεξιῶν χωρίον οἷον χαλεπώτατον καὶ ἐξ ἀριστερᾶς ἄλλον ποτα-*
 - 3 *μόνον, εἰς δὲ ἐνέβαλλεν διόριζων, δι' οὗ ἔδει διαβῆναι. Ἡν δὲ οὗτος δα-*
 - 4 *σὺς δένδρεσι παχέσι μὲν οὕ, πυκνοῖς δέ. Ταῦτ' ἐπεὶ προσῆλθον οἱ Ἑλληνες ἔκοπτον, σπεύδοντες ἐκ τοῦ χωρίου ὡς τάχιστα ἐξελθεῖν.*
 - 5 *Οἱ δὲ Μάκρωνες ἔχοντες γέρρα καὶ λόγχας καὶ τριχίνους χιτῶνας κατ' ἀντιπέραν τῆς διαβάσεως παρατεταγμένοι ἦσαν καὶ ἀλλήλοις διεκλεύοντο καὶ λίθους εἰς τὸν ποταμὸν ἔρριπτον ἐξικνοῦντο γὰρ οὕ, οὐδὲ ἔβλαπτον οὐδέν.*
 - 6 *Ἐνθα δὴ προσέρχεται Ξενοφῶντι τῶν πελταστῶν ἀνὴρ Ἀθή-*
 - 7 *νησὶ φάσκων δεδουλευκέναι, λέγων δὲ γιγνώσκοι τὴν φωνὴν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ οἷμαι, ἔφη, ἐμὴν ταύτην πατρίδα εἶναι· καὶ εἰ μή τι κωλύει ἔθέλω αὐτοῖς διαλεχθῆναι.—Ἀλλ' οὐδὲν κωλύει, ἔφη, ἀλλὰ*
 - 8 *διαλέγον, καὶ μάθε πρῶτον τίνες εἰσίν. Οἱ δὲ εἴπον ἐρωτήσαντος δὲτι Μάκρωνες. Ἐρώτα τοίνυν, ἔφη, αὐτὸν τί ἀντιτετάχαται καὶ χοή-*
 - 9 *ζουσιν ἡμῖν πολέμοι εἶναι. Οἱ δὲ ἀπεκρίναντο· δὲτι καὶ ὑμεῖς ἐπὶ τὴν ἡμετέραν χώραν ἔρχεσθε. Λέγειν ἐκέλενον οἱ στρατηγοὶ δὲτι οὐ κακῶς γε ποιήσοντες, ἀλλὰ βασιλεῖ πολεμήσαντες ἀπερχόμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα,*
 - 10 *καὶ ἐπὶ θάλατταν βουλόμεθα ἀφικέσθαι. Ἡρώτων ἐκεῖνοι εἰ δοῖεν ἀν-*
 - 11 *τούτων τὰ πιστά. Οἱ δὲ ἔφασαν καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν ἔθέλειν. Ἐν-*

ένα δίλογο, μιὰ ἀσημένια κούπα, μιὰ περσικὴ στολὴ καὶ δέκα δαρεικούς. Προπάντων ὅμως τοὺς ζητοῦσε δαχτυλίδια, καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ ἔδωσαν πάρα πολλά. Τέλος τοὺς ἔδειξε ἔνα χωριὸ γιὰ νὰ στρατοπεδέψουν καὶ τὸ δρόμο ποὺ θὰ τοὺς ἔβγαζε στοὺς Μάκρωνες κι ἔφυγε μόλις σκοτείνιασε.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΧΩΡΩΝΤΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ
ΤΩΝ ΜΑΚΡΩΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΛΧΩΝ ΦΤΑΝΟΥΝ ΜΕ
ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ

Ἄπὸ κεῖ βάθισαν οἱ "Ἐλλῆνες ἀνάμεσα στὴ χώρα τῶν Μακρώνων τρεῖς σταθμοὺς καὶ προχώρησαν δέκα παρασάγγες. Τὴν πρώτη μέρα ἔφτασαν στὸν ποταμὸ ποὺ χώριζε τὶς χῶρες τῶν Μακρώνων καὶ τῶν Σκυθηῶν. Πάνω, δεξιά τους, ἦταν μιὰ τοποθεσία πάρα πολὺ δυσκολοπέραστη καὶ πρὸς τὸ ἀριστερὰ ἔνας ἄλλος ποταμός, ὃπου χυνόταν ἐκεῖνος ποὺ χώριζε τὶς δυὸ χῶρες. Ἀπ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ περάσουν. Κι ἦταν δασωμένος μὲ δέντρα ὅχι χοντρά, ἀλλὰ πυκνά, ποὺ οἱ "Ἐλλῆνες τὰ ἔκοβαν ὅταν πλησίασαν, γιατὶ βιάζονταν νὰ βγοῦν ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος ὃσο μποροῦσαν γρηγορώτερα. Οἱ Μάκρωνες δέκα ποταμοὺς κατατάσσουν τὰς ἀσπίδες ἀπὸ κλωνάρια λυγαριᾶς καὶ λόγχες καὶ τρίχινους χιτῶνες, ἦταν παραταγμένοι στὴν ἀπέναντι μεριὰ τοῦ ποταμοῦ κι ἔδιναν θάρρος ὁ ἔνας στὸν ἄλλο κι ἔριχναν πέτρες στὸν ποταμό. Μὰ δὲν ἔφταναν τοὺς "Ἐλλῆνες, οὔτε τοὺς προένουσαν καμιὰ βλάβη. Τότε παρουσιάζεται στὸν Ξενοφώντα κάποιος ἀντρας ἀπὸ τοὺς πελταστές, ποὺ ἔλεγε πὼς ἦταν σκλάβος στὴν Ἀθήνα, καὶ βεβαίωνε πὼς καταλάβαινε τὴ γλώσσα τούτων τῶν ἀνθρώπων. «Νομίζω μάλιστα, εἶπε, πὼς αὐτὴ ἡ χώρα εἶναι ἡ πατρίδα μου. Κι ἀν δὲν ὑπάρχῃ κανένα ἐμπόδιο, θέλω νὰ συζητήσω μαζί τους». «Τίποτε δὲν ἐμποδίζει, εἶπε ὁ Ξενοφῶν· συζήτησε λοιπὸν καὶ μάθε πρῶτα ποιοι εἰναι». Ἐκεῖνοι ἀποκρίθησαν στὴν ἔρωτησή του, πὼς ὀνομάζονταν Μάκρωνες. «Ξαναρώτησέ τους, εἶπε, γιατὶ παρατάχτηκαν γιὰ μάχη καὶ τί τοὺς ἀναγκάζει νὰ εἶναι ἔχθροι μας». Ἐκεῖνοι ἀπάντησαν: «Ἐπειδὴ κι ἐσεῖς ἔρχεστε ἐνάντια στὴν πατρίδα μας». Οἱ στρατηγοὶ τὸν πρόσταξαν νὰ τοὺς πῆ ὅτι δὲν ἔρχονται γιὰ νὰ τοὺς βλάψουν, παρὰ ἔκαναν πόλεμο μὲ τὸ μεγάλο βασιλιὰ καὶ τώρα γυρίζουν στὴν Ἑλλάδα καὶ θέλουν νὰ φτάσουν στὴ θάλασσα. Ἐκεῖνοι τοὺς ρώτησαν ἀν μποροῦσαν νὰ δώσουν ἐγγυήσεις γι' αὐτά, κι οἱ

ΚΕΦ. 8

1 - 7

Συνεννόηση
"Ἐλλήνων καὶ
Μακρώνων.

τεῦθεν διδόασιν οἱ Μάκρωνες βαρβαρικὴν λόγχην τοῖς "Ἐλλησιν, οἱ δὲ "Ἐλληνες ἐκείνοις ἐλληνικήν· ταῦτα γὰρ ἔφασαν πιστὰ εἶναι· θεοὺς δ' ἐπεμαρτύραντο ἀμφότεροι.

- 8 *Μετὰ δὲ τὰ πιστὰ εὐθὺς οἱ Μάκρωνες τὰ δένδρα συνεξέκοπτον τὴν τε ὁδὸν ὀδοποιὸν ως διαβιβάσοντες ἐν μέσοις ἀναμεμειγμένοι τοῖς "Ἐλλησι, καὶ ἀγορὰν οἰαν ἐδύναντο παρεῖχον, καὶ παρήγαγον ἐν τρισὶν ἡμέραις ἥως ἐπὶ τὰ Κόλχων ὅρια κατέστησαν τοὺς "Ἐλληνας.*
- 9 *Ἐνταῦθα ἦν ὅρος μέγα· καὶ ἐπὶ τούτου οἱ Κόλχοι παρατεταγμένοι ἦσαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ "Ἐλληνες ἀντιπαρετάξαντο φάλαγγα, ως οὕτως ἄξοντες πρὸς τὸ ἔρος· ἐπειτα δὲ ἔδοξε τοῖς στρατηγοῖς βουλεύσασθαι συλλεγεῖσιν ὅπως ως κάλλιστα ἀγωνιοῦνται.*

- 10 *"Ἐλεξεν οὖν Ξενοφῶν διτὶ δοκοίνη παύσαντας τὴν φάλαγγα λόχους δρθίους ποιῆσαν· ἢ μὲν γὰρ φάλαγξ διασπασθήσεται εὐθὺς· τῇ μὲν γὰρ ἄνοδον τῇ δὲ εὔοδον εὐρήσομεν τὸ ὅρος· καὶ εὐθὺς τοῦτο ἀθυμίαν ποιήσει ὅταν τεταγμένοι εἰς φάλαγγα ταύτην διεσπασμένην δρῶσιν.*
- 11 *Ἐπειτα ἦν μὲν ἐπὶ πολλῶν τεταγμένοι προσάγωμεν, περιττεύσουσιν ἡμῶν οἱ πολέμιοι, καὶ τοῖς περιττοῖς χρήσονται ὃ τι ἂν βούλωνται· ἐὰν δὲ ἐπὶ ὀλίγων τεταγμένοι ὅμεν, οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστὸν εἰ διακοπείη ἡμῶν ἡ φάλαγξ ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ βελῶν πολλῶν ἐμπεσόντων·*
- 12 *εἰ δέ πῃ τοῦτο ἔσται, τῇ δλῃ φάλαγγι κακὸν ἔσται. Ἀλλά μοι δοκεῖ δρθίους τὸν λόχους ποιησαμένους τοσοῦτον χωρίον κατασχεῖν διαλιπόντας τοῖς λόχοις ὅσδν ἔξω τοὺς ἐσχάτους λόχους γενέσθαι τῶν πολεμίων κεράτων· καὶ οὕτως ἐσόμεθα τῆς τε τῶν πολεμίων φάλαγγος ἔξω οἱ ἐσχάτοι λόχοι, καὶ δρθίους ἄγοντες οἱ κράτιστοι ἡμῶν πρῶτοι προσίσιαν, ἢ τε ἂν εὔοδον ἢ ταύτην ἔκαστος ἄξει ὁ λοχαγός. Καὶ εἰς τε τὸ διαλεῖπον οὐ δάδιον ἔσται τοῖς πολεμίοις εἰσελθέειν ἔνθεν καὶ ἔνθεν λόχων ὄντων, διακόψαι τε οὐ δάδιον ἔσται λόχον δρθίουν προσιόν-*
- 13 *προσίσιαν, ἢ τε τὸ διαλεῖπον οὐ δάδιον ἔσται τοῖς πολεμίοις εἰσελθέειν ἔνθεν καὶ ἔνθεν λόχων ὄντων, διακόψαι τε οὐ δάδιον ἔσται λόχον δρθίουν προσιόν-*

"Ελληνες ἀποκρίθηκαν πώς εἶναι πρόθυμοι καὶ νὰ δώσουν καὶ νὰ πάρουν. Τότε οἱ Μάκρωνες δίνουν στοὺς "Ελληνες μιὰ βαρβαρικὴ λόγγη κι οἱ "Ελληνες σὲ κείνους μιὰν ἐλληνική. Γιατὶ αὐτὰ ἔλεγαν πώς εἶναι ἐγγυήσεις. Πάντως κι οἱ δύο τους ἐπικαλέστηκαν τοὺς θεοὺς γιὰ μάρτυρες.

Μόλις ἔκαναν τὶς συμφωνίες, ἀρχισαν οἱ Μάκρωνες μᾶζι μὲ τοὺς 8 "Ελληνες νὰ κόβουν τὰ δέντρα κι ἄνοιγαν τὸ δρόμο γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ περάσουν, δουλεύοντας ἀνάμεσά τους. Τοὺς ἔδιναν ἀκόμα ν' ἀγοράσουν τρόφιμα, ὅσα μποροῦσαν, καὶ τοὺς συνόδεψαν τρεῖς μέρες, ὡσπου τοὺς ἔφεραν στὰ σύνορα τῆς χώρας τῶν Κόλχων. Σ' 9 αὐτὸ τὸ μέρος ὑπῆρχε ἔνα μεγάλο βουνό, κι ἐπάνω ἦταν παραταγμένοι οἱ Κόλχοι. Στὴν ἀρχὴν παρατάχτηκαν κι οἱ "Ελληνες σὲ φάλαγγα, γιὰ νὰ βαδίσουν ἔτσι πρὸς τὸ βουνό. "Τσερα νόμισαν οἱ στρατηγοὶ πώς ἦταν σωστὸ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ συζητήσουν γιὰ τὸ πῶς θὰ πολεμήσουν καλύτερα. 'Ο Ξενοφῶν τότε εἶπε πώς θεωροῦσε φρό- 10 νιμο νὰ χαλάσουν τὴ φάλαγγα καὶ νὰ παρατάξουν τοὺς ἄντρες τῶν λόγχων σὲ βάθος μεγάλο καὶ μέτωπο μικρό. «Γιατὶ ἡ φάλαγγα γρήγορα θὰ διασπαστῇ, ἀφοῦ τὸ βουνὸ σ' ἀλλα μέρη θὰ τὸ βροῦμε ἀδιάβατο καὶ σ' ἀλλα εὐκολοπέραστο. Κι αὐτὸ τότε θὰ ἀπογοητέψῃ τοὺς στρατιῶτες ποὺ θὰ βλέπουν διασπασμένη τὴ φάλαγγα τους. "Επειτα ἀν προχωροῦμε μὲ τοὺς στρατιῶτες ὅλης τῆς φάλαγγας 11 παραταγμένους σὲ μεγάλο βάθος, οἱ ἔχθροι θὰ εἶναι περισσότεροι ἀπὸ μᾶς, κι ἐκείνους ποὺ θὰ περισσεύουν θὰ τοὺς χρησιμοποιήσουν μὲ ὅποιον τρόπο θέλουν. "Αν πάλι τὸ βάθος στὴν παράταξή μας θὰ εἶναι μικρό, δὲν πρέπει νὰ παρακενευτοῦμε ποὺ θὰ πέσουν ἀνάμεσά μας ἄνθρωποι καὶ βέλη πολλὰ καὶ θὸ μᾶς χωρίσουν. Κι ἀν αὐτὸ γίνη σ' ἔνα σημεῖο, θὰ εἶναι κακὸ γιὰ ὀλόκληρη τὴ φάλαγγα. 'Αντίθετα, 12 νομίζω πώς πρέπει νὰ βάλωμε τὸν ἔνα λόγχο πλάι στὸν ἀλλο καὶ νὰ παρατάξωμε τοὺς ἄντρες καθενὸς σὲ βάθος μεγάλο καὶ μέτωπο μικρό, ν' ἀφήσωμε διαστήματα ἀνάμεσά τους καὶ νὰ πιάσωμε τόσην ἔκταση, ὥστε οἱ τελευταῖοι λόγχοι μας νὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὰ ἄκρα τοῦ ἔχθρικοῦ στρατοῦ." Ετσι μὲ τοὺς ἀκρινούς λόγχους μας θὰ εἴμαστε ἔξω ἀπὸ τὴ φάλαγγα τῶν ἔχθρων κι ὅταν ὁδηγοῦμε τὸ στρατὸ μὲ τέτοιο σχηματισμό, οἱ πιὸ γενναῖοι ἀπὸ μᾶς θὰ πλησιάσουν πρῶτοι, καὶ σὲ ὅποιο μέρος τὸ βουνὸ εἶναι εὐκολοπέραστο, ἐκεῖ θὰ ὁδηγήσῃ κάθις λοχαγὸς τοὺς ἄντρες του. Γι' αὐτὸ θὰ εἶναι δύσκολο στοὺς 13 ἔχθρους νὰ μποῦν στὰ διαστήματα ποὺ θὰ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στοὺς

8 - 14
Προτάσεις τοῦ
Ξενοφῶντα
γιὰ τὴν ἀντι-
μετώπιον τῶν
Κόλχων.

τα. Ἐάν τέ τις πιέζηται τῶν λόχων, ὁ πλησίον βοηθήσει. Ἡν τε εἰς πη δυνηθῆ τῶν λόχων ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀναβῆναι, οὐδεὶς μηκέτι μείνῃ τῶν πολεμίων.

14 Ταῦτα ἔδοξε, καὶ ἐποίουν ὁρθίους τοὺς λόχους. Ξενοφῶν δὲ ἀπιών ἐπὶ τὸ εὐώνυμον ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ἔλεγε τοῖς στρατιώταις· ἄνδρες, οὗτοί εἰσιν οὓς δρᾶτε μόνοι. ἔτι ἡμῖν ἐμποδὼν τὸ μὴ ἥδη εἶναι ἔνθα πάλαι σπεύδομεν· τούτους, ἵν πως δυνώμεθα, καὶ ὡμοὺς δεῖ καταφαγεῖν.

15 Ἐπεὶ δὲ ἐν ταῖς χώραις ἔκαστοι ἐγένοντο καὶ τοὺς λόχους ὁρθίους ἐποιήσαντο, ἐγένοντο μὲν λόχοι τῶν ὀπλιτῶν ἀμφὶ τοὺς ὄγδοικοντα, δὲ δὲ λόχος ἔκαστος σχεδὸν εἰς τοὺς ἑκατόν· τοὺς δὲ πελταστὰς καὶ τοὺς τοξότας τριχῇ ἐποιήσαντο, τοὺς μὲν τοῦ εὐωνύμου ἔξω, τοὺς δὲ τοῦ 16 δεξιοῦ, τοὺς δὲ κατὰ μέσον, σχεδὸν ἔξακοσίους ἑκάστοντος. Ἐκ τούτου παρηγγύησαν οἱ στρατηγοὶ εὑχεσθαι· εὐξάμενοι δὲ καὶ παιανίσαντες ἐπορεύοντο. Καὶ Χειρίσοφος μὲν καὶ Ξενοφῶν καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πελτασταὶ τῆς τῶν πολεμίων φάλαγγος ἔξω γενόμενοι ἐπορεύοντο· οἱ δὲ πολέμιοι ὡς εἴδον αὐτούς, ἀντιπαραθέοντες, οἱ μὲν ἐπὶ τὸ δεξιόν, οἱ δὲ ἐπὶ τὸ εὐώνυμον, διεσπάσθησαν, καὶ πολὺ τῆς αὐτῶν φάλαγγος ἐν 18 τῷ μέσῳ κενὸν ἐποίησαν. Οἱ δὲ κατὰ τὸ Ἀρκαδικὸν πελτασταὶ, ὃν ἦρχεν Αἰσχίνης δὲ Ἀκαρνάν, νομίσαντες φεύγειν ἀναρραγόντες ἔθεον· καὶ οὗτοι πρῶτοι ἐπὶ τὸ ὅρος ἀναβαίνοντες συνεφείπετο δὲ αὐτοῖς 19 καὶ τὸ Ἀρκαδικὸν ὀπλιτικόν, ὃν ἦρχε Κλεάνωρ δὲ Ορχομένιος. Οἱ δὲ πολέμιοι, ὡς ἤρξαντο θεῖν, οὐκέτι ἐστησαν, ἀλλὰ φυγῇ ἄλλος ἄλλῃ ἐτράπετο.

Οἱ δὲ Ἐλληνες ἀναβάντες ἐστρατοπεδεύοντο ἐν πολλαῖς κώμαις 20 καὶ τάπιτήδεια πολλὰ ἔχούσαις. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα οὐδὲν δέ, τι καὶ ἔθαμασαν· τὰ δὲ σμήνη πολλὰ ἦν αὐτόθι, καὶ τῶν κηρίων δσοι ἔφαγον τῶν στρατιωτῶν πάντες ἄφρονές τε ἐγίγνοντο καὶ ἥμουν καὶ κάτω διεχώ-

λόχους, ποὺ θὰ εῖναι ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ οὕτε θὰ τοὺς εῖναι εὔκολο νὰ χωρίσουν ἔνα λόχο ποὺ θὰ προχωρῇ μὲ πολὺ βάθος καὶ λίγο μέτωπο. Κι ἂν κανένας λόχος πιέζεται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, θὰ τὸν βοηθήσῃ ὁ διπλανός του. "Αν πάλι κάποιος ἀπὸ τοὺς λόχους καταφέρῃ ν' ἀνέβη στὴ βουνοκορφή, οὕτε ἔνας ἐχθρὸς δὲν πρόκειται νὰ μείνη πιὰ ἐπάνω». Αύτὰ τοὺς φάνηκαν καλά, καὶ ἔκαναν τὴν πα- 14 ράταξη μὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο. Καὶ ὁ Εενοφῶν, πηγαίνοντας ἀπὸ τὴ δεξιὰ πτέρυγα στὴν ἀριστερή, ἔλεγε στοὺς ἄντρες: «Στρατιῶτες, αὐτὸι ποὺ βλέπετε εἶναι οἱ μόνοι ποὺ μᾶς ἔμποδίζουν, ὡστε νὰ μὴ βρισκόμαστε ἀκόμα στὸ μέρος, ὅπου κατευθυνόμαστε ἀπὸ καιρό. Γι αὐτὸ πρέπει νὰ τοὺς φάμε καὶ ζωντανούς, ἀν μπορέσωμε».

"Οταν ὁ κάθε λοχαγὸς πῆγε στὴ θέση του κι οἱ λόχοι παρατάχτη- 15 καν μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἴπαμε, βρέθηκαν δγδάντα πάνω κάτω λόχοι ὄπλιτῶν, ποὺ καθένας τους εἶχε ὡς ἐκατὸ ἄντρες. Τοὺς πελταστές καὶ τοὺς τοξότες τοὺς χώρισαν στὰ τρία, κι ἔβαλαν ἄλλους ἔξω ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πτέρυγα, ἄλλους ἔξω ἀπὸ τὴ δεξιὰ, κι ἄλλους στὴ μέση, ἔξακοσιους ἄντρες ἀπάνω κάτω στὴν κάθε μεριά. "Γίτερα οἱ στρα- 16 τηγοι ἔδωσαν διαταγὴ νὰ προσευχθοῦν οἱ στρατιῶτες στοὺς θεούς. "Οταν τέλειωσαν τὴν προσευχὴ καὶ τραγούδησαν τὸν παιάνα, ἀρχισαν νὰ προχωροῦν. 'Ο Χειρίσοφος καὶ ὁ Εενοφῶν καὶ οἱ πελταστές ποὺ ἦταν μαζί τους βάδιζαν, ἀφοῦ τοποθετήθηκαν ἔτσι, ὡστε νὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὴν ἐχθρικὴ φάλαγγα. Οἱ ἐχθροὶ δμως, ὅταν τοὺς εἰδαν, 17 ἔτρεξαν ἀπέναντί τους, τοποθετήθηκαν ἄλλοι στὴ δεξιὰ κι ἄλλοι στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα, χωρίστηκαν καὶ δημιούργησαν ἔνα μεγάλο κενὸ στὴ μέση τῆς δικῆς τους φάλαγγας. Οἱ πελταστές πάλι ποὺ βρίσκον- 18 ταν στὸ μέρος ποὺ ἦταν δ' Ἀρκαδικὸς στρατός, κι εἶχαν ἀρχηγὸ τὸν Αἰσχίνη ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία, νόμισαν πώς τὸ ἔβαλαν στὰ πόδια οἱ ἐχθροί, καὶ γι' αὐτὸ ἀρχισαν νὰ τρέχουν ξοπίσω τους μὲ φωνές. "Ετοι πρωτοανεβαίνουν αὐτὸι στὸ βουνό. Τοὺς ἀκολουθοῦσαν δμως καὶ οἱ Ἀρκάδες ὄπλιτες, ποὺ τοὺς διοικοῦσε δ' Κλεάνωρ δ' Ορχομένιος. "Οσο γιὰ τοὺς ἐχθρούς, ὅταν ἀρχισαν νὰ τρέχουν, δὲν σταμάτησαν πιά, 19 παρὰ ἔφευγαν τραβώντας ἄλλοις ἀπὸ δῶ κι ἄλλοις ἀπὸ κεῖ. Τότε οἱ "Ελλήνες ἀνέβηκαν ὅλοι στὸ βουνὸ καὶ στρατοπέδεψαν σὲ πολλὰ χωριά, ὅπου ὑπῆρχαν ἀφθονα τρόφιμα. Μὰ δὲν παραξενεύτηκαν μὲ τί- 20 ποτε ἄλλο ἀπ' ὅσα εἰδαν, μονάχα μὲ τὸ δτὶ ἔδω ὑπῆρχαν πολλὰ σμάρια ἀπὸ μελίσσια. Καὶ ὅσοι στρατιῶτες ἔφαγαν κερῆθρες, ὅλοι ἔχα-

15 - 19

Οἱ "Ελλήνες παίρονται τὶς θέσεις τῶν Κόλχων.

20 - 21

Στὰ χωριά τῶν Κόλχων.

χώρει αὐτοῖς καὶ ὁρθὸς οὐδεὶς ἐδύνατο ἵστασθαι, ἀλλ' οἱ μὲν ὀλίγον
ἐδηδοκότες σφόδρα μεθύουσιν ἐώκεσαν, οἱ δὲ πολὺ μαωμένοις, οἱ
21 δὲ καὶ ἀποθνήσκονταν. Ἐκειντο δὲ οὕτω πολλοὶ ὥσπερ τροπῆς γεγε-
νημένης, καὶ πολλὴ ἦν ἀθυμία. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἀπέθανε μὲν οὐδεὶς,
ἀμφὶ δὲ τὴν αὐτήν πως ὥραν ἀνεφόρουν· τρίτη δὲ καὶ τετάρτη ἀνί-
σταντο ὥσπερ ἐκ φαρμακοποσίας.

22 ²Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν δύο σταθμοὺς παρασάγγας ἐπτά,
καὶ ἥλθον ἐπὶ θάλατταν εἰς Τραπεζοῦντα πόλιν Ἑλληνίδα οἰκουμένην
ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, Σιναπέων ἀποικίαν ἐν τῇ Κόλχῳ χώρᾳ.
Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας ἀμφὶ τὰς τριάκοντα ἐν ταῖς τῶν Κόλχων
23 κώμαις· κάντεῦθεν δομώμενοι ἐλήζοντο τὴν Κολχίδα. Ἀγορὰν δὲ πα-
ρεῖχον τῷ στρατοπέδῳ Τραπεζούντιοι, καὶ ἐδέξαντο τε τοὺς Ἑλληνας
24 καὶ ἔνια ἔδοσαν βοῦς καὶ ἄλφιτα καὶ οἶνον. Συνδιεπράττοντο δὲ καὶ
νπὲρ τῶν πλησίον Κόλχων τῶν ἐν τῷ πεδίῳ μάλιστα οἰκούντων, καὶ
ἔνια καὶ παρ' ἐκείνων ἥλθον βόες.

25 Μετὰ δὲ τοῦτο τὴν θυσίαν ἦν ηὔξαντο παρεσκευάζοντο· ἥλθον
δὲ αὐτοῖς ἴκανοί βόες ἀποθύσαι τῷ Διὶ τῷ σωτῆρι καὶ τῷ Ἡρακλεῖ
ἡγεμόσιντα καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἀ ηὔξαντο. Ἐποίησαν δὲ καὶ ἀγῶ-
να γυμνικὸν ἐν τῷ ὅρει ἔνθαπερ ἐσκήνων. Εἶλοντο δὲ Δρακόντιον
Σπαρτιάτην, δις ἔφυγε παῖς ὁν οἰκοθεν, παῖδα ἀκον κατακανὼν ξυνήλῃ
πατάξας, δρόμου τ' ἐπιμελῆται καὶ τοῦ ἀγῶνος προστατῆσαι.

26 ³Ἐπειδὴ δὲ ἡ θυσία ἐγένετο, τὰ δέρματα παρέδοσαν τῷ Δρακον-
τίῳ, καὶ ἥγεισθαι ἐκέλευνον ὅπου τὸν δρόμον πεποιηκώς εἴη. Οἱ δὲ
δείξας οὐπερ ἐστηκότες ἐτύγχανον· οὗτος δὲ λόφος, ἔφη, κάλλιστος
τρέχειν ὅπου ἀν τις βούληται.—Πῶς οὖν, ἔφασαν, δυνήσονται παλαίειν
ἐν σκληρῷ καὶ δασεῖ οὕτως; δ δὲ εἰπε· μᾶλλον τι ἀνιάσεται δ κατα-
27 πεσών. Ἡγωνίζοντο δὲ παῖδες μὲν στάδιον τῶν αἰχμαλώτων οἱ πλεῖ-

ναν τὰ λογικά τους κι ἔκαναν ἐμετὸν καὶ τοὺς ἔπιανε διάρροια, ὥστε κανένας τους δὲν μποροῦσε νὰ σταθῇ ὅρθος. Ἐν ἔτρωγαν λίγο, ἔμοιαζαν μὲ πολὺ μεθυσμένους, ἀν πολύ, μὲ τρελούς ἢ μὲ ὀνθρώπους ποὺ πέθαιναν. Κι ἤταν κατάχαμα τόσοι πολλοὶ ξαπλωμένοι, λέσ κι εἶχαν 21 νικηθῆ σὲ μάχη, κι ὅλους τους εἶχε πιάσει ἀπελπισία. Τὴν ἄλλη μέρα δὲν πέθανε κανένας, μάλιστα τὴν Ἰδια ὥρα, ἀπάνω κάτω, ἤρθαν στὰ συγκαλά τους. Τὴν τρίτη καὶ τὴν τέταρτη μέρα ἀρχισαν νὰ σηκώνωνται, σὰ νὰ εἶχαν πάθει δηλητηρίαση. Ἀπὸ κεῖ βαδίζοντας δυὸς 22 σταθμοὺς προχώρησαν ἐφτά παρασάγγες κι ἔφτασαν στὴ θάλασσα, στὴν Τραπεζούντα, μιὰ ἐλληνικὴ πόλη μὲ μεγάλο πληθυσμό, ποὺ βρισκόταν στὸν Εὔξεινο Πόντο, στὴ χώρα τῶν Κόλχων, κι ἤταν ἀποικία τῶν κατοίκων τῆς Σινώπης. Ἔδω ἔμειναν τριάντα, πάνω κάτω, μέρες, στὰ χωριὰ τῶν Κόλχων. Καὶ ἔκεινώντας ἀπὸ κεῖ 23 λεηλατοῦσαν τὴν Κολχίδα. Οἱ Τραπεζούντιοι ὅμως πήγαιναν στὸ στρατόπεδο τρόφιμα, γιὰ ν' ἀγοράσουν οἱ Ἑλληνες, καὶ τοὺς καλοδέχητκαν καὶ τοὺς ἔδωσαν γιὰ δῶρα βόδια καὶ ἀλεύρι κριθαρένιο καὶ κρασί. Παράλληλα ἔκαναν συνεννοήσεις καὶ γιὰ τοὺς Κόλχους 24 ποὺ ἤταν γείτονές τους καὶ μάλιστα γιὰ ὅσους κατοικοῦσαν στὸν κάμπο, κι ἔφεραν κι ἀπὸ κείνους βόδια γιὰ δῶρα. Ὅστερ ἀπ' αὐτὰ 25 ἀρχισαν νὰ ἔτοιμάζουν τὴ θυσία ποὺ εἶχαν τάξει. Τοὺς ἔφεραν τότε βόδια ἀρκετά, γιὰ νὰ θυσιάσουν, ὅπως ὑποσχέθηκαν, στὸ Δία τὸ σωτήρα καὶ στὸν Ἡρακλῆ καὶ στοὺς ἄλλους θεούς, καὶ νὰ τοὺς εὐχαριστήσουν ποὺ τοὺς ὀδήγησαν ὡς ἐδῶ μὲ σιγουριά. Ἐκαναν ἀκόμα καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνες ἀπάνω στὸ βουνὸ ποὺ εἶχαν στρατοπεδέψει. Διάλεξαν μάλιστα τὸ Σπαρτιάτη Δρακόντιο, γιὰ νὰ προετοιμάσῃ τὸ μέρος καὶ νὰ ἐπιβλέψῃ στὸν ἀγώνα. Αὐτός, δταν ἤταν παιδί, ἔφυγε ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιατί, χωρίς νὰ τὸ θέλη, χτύπησε μὲ μαχαίρι ἔνα ἄλλο παιδί καὶ τὸ σκότωσε.

Μόλις τελείωσε ἡ θυσία, παράδωσαν τὰ δέρματα τῶν ζώων στὸ 26 Δρακόντιο καὶ τὸν πρόσταξαν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὸν τόπο ποὺ εἶχε προετοιμάσει γιὰ τοὺς ἀγῶνες. Κι ἔκεινος τοὺς ἔδειξε τὸ μέρος ποὺ ἔτυχε νὰ στέκωνται, καὶ τοὺς εἶπε : «Αὐτὸς ὁ λόφος εἶναι πάρα πολὺ κατάλληλος, γιὰ νὰ τρέχῃ κανεὶς σ' ὅποια μεριὰ θέλει». «Πῶς ὅμως, τοῦ εἶπαν, θὰ μπορέσουν νὰ παλέψουν σὲ τόσο ἀνώμαλο καὶ δασωμένο τόπο;» Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε : «Ἐτσι θὰ πονάῃ λίγο περισσότερο ἔκεινος ποὺ θὰ πέφτη». Στὸν ἀγώνα ἔπαιρναν μέρος : γιὰ τὸν ἀπλὸ 27

22-28
Οἱ Ἑλληνες
στὴν Τραπεζούντα.

στοι, δόλιχον δὲ Κρῆτες πλείους ἢ ἔξηκοντα ἔθεον, πάλην δὲ καὶ πυγμὴν καὶ παγκράτιον ἔτεροι, καὶ καλὴ ζέα ἐγένετο· πολλοὶ γὰρ κατέβησαν καὶ ἀτε θεωμένων τῶν ἐταίρων πολλὴ φιλονικία ἐγίγνετο. Ἐθεον δὲ καὶ ἵπποι, καὶ ἔδει αὐτοὺς κατὰ τοῦ πρανοῦς ἐλάσαντας ἐν τῇ θαλάττῃ ἀποστρέψαντας πάλιν πρὸς τὸν βωμὸν ἄγειν. Καὶ κάτω μὲν οἱ πολλοὶ ἐκυλινδοῦντο· ἀνω δὲ πρὸς τὸ ισχυρῶς ὅρθιον μόγις βάδην ἐπορεύοντο οἱ ἵπποι· ἐνθα πολλὴ κραυγὴ καὶ γέλως καὶ παρακέλευσις ἐγίγνετο.

δρόμο τὰ πιὸ πολλὰ παιδιά τῶν αἰχμαλώτων, γιὰ τὸ μακρινὸ περισσότεροι ἀπὸ ἔξήντα Κρητικοί, γιὰ τὸ πάλεμα καὶ τὴν πυγμαχία καὶ τὸ παγκράτιο ἄλλοι. "Ἐτσι τὸ θέαμα ἦταν ὡραῖο. Γιατὶ πολλοὶ πῆραν μέρος στοὺς ἀγῶνες κι ἄναψαν μεγάλες φιλονικίες ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες ποὺ παρακολουθοῦσαν σὰ θεατές. Στὸ τρέξιμο παράβγαιναν καὶ ἄλογα, ποὺ ἔπειπε οἱ ἵππεῖς νὰ τὰ 28 ὁδηγήσουν στὴν κατηφοριὰ πρὸς τὴ Θάλασσα, κι ὕστερα νὰ τὰ γυρίσουν πίσω καὶ νὰ τὰ φέρουν στὸ βωμό. "Οταν κατέβαιναν τὰ περισσότερα ἄλογα, κατρακυλοῦσαν, ἐνῶ στὴ μεγάλη ἀνηφοριὰ μὲ κόπο προχωροῦσαν βῆμα βῆμα. Τότε ἀκούγονταν οἱ ἄλλοι νὰ φωνάζουν δυνατὰ καὶ γελώντας νὰ δίνουν θάρρος σὲ κείνους ποὺ ἀγωνίζονταν.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

- ΚΕΦ. 1 1 *[Οσα μὲν δὴ ἐν τῇ ἀραβάσει τῇ μετὰ Κύρου ἔπραξαν οἱ Ἑλληνες, καὶ ἐν τῇ πορείᾳ τῇ μέχρι ἐπὶ θάλατταν τὴν ἐν τῷ Εὖξείνῳ Πόντῳ, καὶ ὡς εἰς Τραπεζοῦντα Ἑλληνίδα πόλιν ἀφίκοντο, καὶ ὡς ἀπέθυσαν ἂν ηὔξαντο σωτήρια θύσειν ἐνθα πρῶτον εἰς φιλίαν γῆν ἀφίκοιντο, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται].*
- 2 *[Ἐκ δὲ τούτου ἔννελθόντες ἐβουλεύοντο περὶ τῆς λοιπῆς πορείας· ἀνέστη δὲ πρῶτος Λέων Θούριος καὶ ἔλεξεν ὅδε· ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἔφη, ὃ ἄνδρες, ἀπείρηκα ἥδη ἔνσκεναζόμενος καὶ βαδίζων καὶ τρέζων καὶ τὰ ὅπλα φέρων καὶ ἐν τάξει ἵων καὶ φυλακὰς φυλάττων καὶ μαχόμενος ἐπιθυμῶ δὲ ἥδη πανσάμενος τούτων τῶν πόνων, ἐπεὶ θάλατταν ἔχομεν, πλεῖν τὸ λοιπὸν καὶ ἐκταθεὶς ὥσπερ Ὁδυσσεὺς ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατιῶται ἀνεθορύβησαν ὡς εὖ λέγει· καὶ ἄλλος ταῦτα ἔλεγε, καὶ πάντες οἱ παριόντες.]* Ἐπειτα δὲ Χειρίσοφος ἀνέστη καὶ εἶπεν ὅδε· φίλος μοί ἐστιν, ὃ ἄνδρες, Ἀραξίβιος, ναναρχῶν δὲ καὶ τυγχάνει. *[Ην οὖν πέμψητε με, οἴομαι ἀν ἐλθεῖν καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα τὰ ἡμᾶς ἄξοντα· ὑμεῖς δὲ εἶπερ πλεῖν βούλεοθε, περιμένετε ἔστ’ ἀν ἐγὼ ἔλθω· ἥξω δὲ ταχέως.]* Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται ἥσθησάν τε καὶ ἐψηφίσαντο πλεῖν αὐτὸν ὡς τάκιστα.
- 5 *[Μετὰ τοῦτον Ξενοφῶν ἀνέστη καὶ ἔλεξεν ὅδε· Χειρίσοφος μὲν δὴ ἐπὶ πλοῖα στέλλεται, ἡμεῖς δὲ ἀναμενοῦμεν. Οσα μοι οὖν δοκεῖ*
- 6 *[καιρὸς εἶναι ποιεῖν ἐν τῇ μονῇ, ταῦτα ἐρῶ. Πρῶτον μὲν τὰ ἐπιτήδεια δεῖ πορίζεσθαι ἐκ τῆς πολεμίας· οὕτε γὰρ ἀγορὰ ἔστιν ἴκανή, οὕτε*

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ, ΤΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΟΥΣ

("Οσα ἔκαναν οἱ Ἑλλῆνες στὴν ἐκστρατείᾳ μὲ τὸν Κύρο, καὶ στὴν πορείᾳ τους ὡσπου νὰ φτάσουν στὴ θάλασσα τοῦ Εὔξείνου Πόντου, καὶ πῶς πῆγαν στὴν ἑλληνικὴ πόλη Τραπεζούντα, καὶ πῶς θυσίασαν, ὅπως εἶχαν τάξει νὰ κάνουν, γιὰ τὴ σωτηρία τους, μόλις πατήσουν σὲ φιλικὴ χώρα, ὅλα αὐτὰ ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγούμενη διήγηση).

"Γιτερα συγκεντρώθηκαν καὶ σκέφτονταν γιὰ τὸ δρόμο ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα. Πρῶτος σηκώθηκε ὁ Λέων ἀπὸ τοὺς Θουρίδους καὶ μίλησε ἔτσι : «Ἐγώ, φίλοι μου, κουράστηκα πὰ νὰ ἔταιμάζω ἀποσκευὲς καὶ νὰ βαδίζω καὶ νὰ τρέχω καὶ νὰ σηκώνω τὰ ὅπλα καὶ νὰ προχωρῶ τοποθετημένος στὴ γραμμὴ καὶ νὰ φυλάω φρουρὰ καὶ νὰ πολεμῶ. Λαχτάρησα νὰ γλιτώσω πιὰ ἀπὸ τὰ βάσανα τοῦτα καὶ, ἀφοῦ βρισκόμαστε σὲ θάλασσα, νὰ ταξιδεύω ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ξαπλωμένος πάνω στὸ καρέβι, σὰν τὸν Ὀδυσσέα, ὡσπου νὰ φτάσω στὴν Ἑλλάδα». Οἱ στρατιῶτες ὅταν ἀκούσαν τὰ λόγια του, τὰ ἐπιδοκίμασαν μὲ θύρυβο, κρίνοντάς τα σωστά. «Ἐνας ἄλλος εἶπε τὰ ἔδια, καθὼς καὶ οἱ ὑπόλοιποι ποὺ μίλησαν. Κατόπιν σηκώθηκε ὁ Χειρίσοφος καὶ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια : «Στρατιῶτες, ὁ Ἀναξίβιος εἶναι φίλος μου καὶ τώρα τυχαίνει νὰ εῖναι ναύαρχος. "Αν μὲ ἔξουσιοδοτήσετε λοιπὸν νὰ πάω σ' αὐτὸν, ἔχω τὴ γνώμη πῶς θὰ γυρίσω φέρνοντας καὶ τριήρεις καὶ ἀλλα πλοῖα ποὺ θὰ μᾶς πᾶνε στὴν Ἑλλάδα. "Ετσι, ἀν ἔσεις θέλετε νὰ ταξιδέψετε, περιμένετε ὡσπου νὰ ἔρθω. Θὰ γυρίσων γρήγορα». "Οταν τὸ ἀκούσαν αὐτὰ οἱ στρατιῶτες, εὐχαριστήθηκαν καὶ ἀποφάσισαν νὰ τὸν στείλουν, ὅσο γίνεται γρηγορώτερα.

Κατόπι σηκώθηκε ὁ Ξενοφῶν καὶ εἶπε τοῦτα δῶ : «Τὸ Χειρίσοφο τὸν στέλνομε νὰ πάῃ νὰ φέρῃ πλοῖα, κι ἐμεῖς θὰ περιμένωμε. Θὰ σᾶς μιλήσω λοιπὸν γι' αὐτὰ ποὺ μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι ἀπαραίτητα νὰ κάνωμε, ὅσο θὰ μένωμε ἐδῶ. Πρῶτα πρῶτα πρέπει νὰ προμηθευώμαστε τὰ τρόφιμα ἀπὸ τὴν ἐχθρικὴ χώρα. Γιατὶ ἐδῶ οὔτε μᾶς προ-

ΚΕΦ. 1

·Ανακεφαλαίωση.

2 - 4

Οἱ Ἑλλῆνες σκέπτονται νὰ γνωρίσουν στὴν πατρίδα.

3

4

5 - 13

Προτάσεις τοῦ Ξενοφώντα.

δτον ὡρησόμεθα εὐπορία, εἰ μὴ δλίγοις τισίν· ή δὲ χώρα πολεμία·
κίνδυνος οὖν πολλοὺς ἀπόλλυσθαι, ἢν ἀμελῶς τε καὶ ἀφυλάκτως πο-
7 ρεύησθε ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια. Ἀλλά μοι δοκεῖ σὸν προνομαῖς λαμβάνειν
τὰ ἐπιτήδεια. ἄλλως δὲ μὴ πλανᾶσθαι, ὡς σῷζησθε, ήμᾶς δὲ τούτων
ἐπιμελεῖσθαι. *"Eδοξε ταῦτα.*

8 *"Ετι τοίνυν ἀκούσατε καὶ τάδε. Ἐπὶ λείαν γὰρ ὑμῶν ἐκπορεύ-
σονταί τινες. Οἴομαι οὖν βέλτιστον εἶναι ἡμῖν εἰπεῖν τὸν μέλλοντα
ἔξιέναι, φράζειν δὲ καὶ δποι, ἵνα καὶ τὸ πλῆθος εἰδῶμεν τῶν ἔξιόντων
καὶ τῶν μενόντων, καὶ ἔνυπαρασκευάζωμεν, ἐάν τι δέη, καὶν βοη-
θῆσαι τισι καιρὸς ἥ, εἰδῶμεν δποι δεήσει βοηθεῖν, καὶ ἐάν τις τῶν
ἀπειροτέρων ἐγχειρὶ ποι, ἔνυμβουλεύωμεν πειρώμενοι εἰδέναι τὴν δύ-
ναμιν ἐφ' οὓς ἂν ἴωσιν. *"Eδοξε καὶ ταῦτα.**

9 *"Εννοεῖτε δὲ καὶ τόδε, ἔφη· σχολὴ τοῖς πολεμίοις λήζεσθαι, καὶ
δικαίως ἡμῖν ἐπιβούλεύοντι· ἔχομεν γὰρ τὰ ἐκείνων ὑπεροχάθηται
δὲ ἡμῶν. Φυλακὰς δή μοι δοκεῖ δεῖν περὶ τὸ στρατόπεδον εἶναι· ἐάν
οὖν κατὰ μέρος [μερισθέντες] φυλάττωμεν καὶ σκοπῶμεν, ἤττον ἀν
δύναιντο ἡμᾶς θηρᾶν οἱ πολέμιοι.*

10 *"Ετι τοίνυν τάδε δρᾶτε. Εἰ μὲν ἡπιστάμεθα σαφῶς ὅτι ἡξει πλοῖα
Χειρίσοφος ἄγων ἴκανά, οὐδὲν ἀν ἔδει ὃν μέλλω λέγειν· νῦν δὲ ἐπεὶ
τοῦτο ἄδηλον, δοκεῖ μοι πειρᾶσθαι πλοῖα συμπαρασκευάζειν καὶ αὐ-
τόθεν. *"Hn μὲν γὰρ ἔλθῃ [ἔχων], ὑπαρχόντων ἐνθάδε ἐν ἀφθονωτέροις
11 πλευσόμεθα· ἀν δὲ μὴ ἄγῃ, τοῖς ἐνθάδε χρησόμεθα. Ὁρῶ δὲ ἐγὼ πλοῖα
πολλάκις παραπλέοντα· εἰ οὖν αἰτησάμενοι παρὰ Τραπεζούντιων μακρὰ
πλοῖα, κατάγοιμεν καὶ φυλάττοιμεν αὐτά, τὰ πηδάλια παραλούμενοι,**

σφέρουν πολλά ν' ἀγοράσωμε, οὕτε χρήματα ἀφθονα ἔχομε νὰ διαθέσωμε γιὰ ψώνια, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς στρατιῶτες. "Ἐπειτα ἡ χώρα εἶναι ἐχθρική, καὶ γι' αὐτὸν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ χαθοῦν πολλοί, ἀν τηγαίνετε γιὰ τρόφιμα ζέγνοιαστοι κι ἀπροφύλαχτοι. Γι' αὐτὸν 7 ἔχω τὴ γνώμη πώς πρέπει ν' ἀρπάζετε τὰ τρόφιμα κάνοντας ἐπιδρομές, κι ὅχι νὰ τριγυρνᾶτε ἀσκοπα ἐδῶ κι ἔκει. "Ἐτσι θὰ γλιτώσετε τὴ ζωὴ σας. 'Ἐμεῖς πάλι οἱ στρατηγοὶ θὰ φροντίζωμε νὰ γίνωνται αὐτὰ ὅπως πρέπει'. Οἱ στρατιῶτες τὰ βρῆκαν καλὰ καὶ τοῦτα. «'Ἀκοῦστε, ἀκόμα, καὶ τὰ παρακάτω. Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς θὰ βγοῦν γιὰ λεγλασίες. Νομίζω λοιπὸν πώς εἶναι πάρα πολὺ χρήσιμο, ἔκεινος ποὺ πρόκειται νὰ κάνῃ τέτοια δουλειά, νὰ μᾶς τὸ πῆ, ἀκόμα νὰ μᾶς πῆ καὶ γιὰ ποιὸ μέρος προορίζεται, ὥστε νὰ ξέρωμε πόσοι θὰ πᾶνε καὶ πόσοι θὰ μείνουν, καὶ νὰ ἐτοιμάζωμε δὲ τι χρειάζεται. "Ἐτσι, κι ἀν παρουσιαστῇ ἀνάγκη νὰ βοηθήσωμε μερικοὺς, θὰ ξέρωμε σὲ ποιὸ μέρος θὰ πρέπη νὰ στείλωμε τὴ βοήθεια κι ἀν κανένας ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουν μικρὴ πείρα κάνῃ κάποια ἐπιδρομή, θὰ τοῦ δώσωμε συμβουλές, προσπαθώντας πρῶτα νὰ πληροφορηθοῦμε τὴ δύναμη τῶν ἀνθρώπων ποὺ θὰ χτυπήσῃ". Κι αὐτὰ φάνηκαν σωστὰ στοὺς στρατιῶτες. «Σκεφτῆτε ὅμως καὶ κάτι ἄλλο, εἶπε. Οἱ ἐχθροὶ μὲ ἀνεση μποροῦν νὰ κάνουν ληστρικὲς ἐπιδρομές, καὶ δίκαια σχεδιάζουν νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν, ἀφοῦ κρατᾶμε τὶς περιουσίες τους. Γι' αὐτὸν 9 ἔχουν πιάσει θέσεις ψηλότερα ἀπὸ μᾶς. "Ἐχω λοιπὸν τὴ γνώμη πώς πρέπει νὰ βάλωμε φρουρὲς γύρω ἀπὸ τὸ στρατόπεδό μας καὶ νὰ φυλᾶμε, καθένας μὲ τὴ σειρὰ του, μὲ μεγάλη προσοχή. Τότε δὲν θὰ μποροῦν μὲ κανένα τρόπο οἱ ἐχθροὶ νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν μ' ἐπιτυχία. Προσέξτε ἀκόμα καὶ τοῦτα δῶ: "Αν ἡμαστε βέβαιοι πώς γυρίζοντας ὁ Χειρί-10 σοφος θὰ φέρη ἀρκετὰ καράβια, δὲν θὰ ἥταν καμιὰ ἀνάγκη νὰ σᾶς πῶ ἔκεινα ποὺ σκοπεύω. Τώρα ὅμως ποὺ αὐτὸν εἶναι ἀγνωστο, μοῦ φαίνεται σωστὸ νὰ προσπαθήσωμε νὰ ἐτοιμάσωμε πλοῖα ἀπὸ δῶ πέρα. Γιατὶ ἀν ἔρθη ὁ Χειρίσοφος καὶ φέρη, θὰ ταξιδέψωμε μὲ πιὸ πυλλά, ἀφοῦ θὰ ἔχωμε κι ἐμεῖς. "Αν πάλι δὲν φέρη, τότε θὰ χρησιμοποιήσωμε αὐτὰ ποὺ θὰ εἶναι ἐτοιμα ἐδῶ. Πολλὲς φορὲς κοιτάζω πλοῖα 11 ποὺ ταξιδεύουν κοντὰ στὴ στεριά. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ζητήσωμε ἀπὸ τοὺς Τραπεζούντιους πολεμικὰ καράβια καὶ μ' αὐτὰ νὰ πιάνωμε καὶ νὰ φέρνωμε στὸ λιμάνι ἔκεινα ποὺ ταξιδεύουν κοντὰ στὴ στεριά. "Γιστερά νὰ τὰ φυλᾶμε βγάζοντας τὰ τιμόνια τους, ὥσπου νὰ μαζευ-

ἔως ἀν ἵκανά τὰ ἄξοντα γένηται, ἵσως ἀν οὐκ ἀπορήσαιμεν κομιδῆς οἰας δεόμεθα. "Εδοξε καὶ ταῦτα.

12 ^τ*Ἐννοήσατε δ', ἔφη, εἰ εἴκος καὶ τρέφειν ἀπὸ κοινοῦ οὓς ἀν καταγάγωμεν ὅσον ἀν χρόνον ἡμῶν ἔνεκεν μένωσι, καὶ ταῦλον ἔνθεσθαι, σπως ὠφελοῦντες καὶ ὠφελῶνται.* "Εδοξε καὶ ταῦτα.

13 ^Δ*Λοκεῖ τοίνυν μοι, ἔφη, ἦν ἄρα καὶ ταῦτα ἡμῖν μὴ ἐκπεραίνηται ὥστε ἀρκεῖν πλοῖα, τὰς δόδοντας δισπόρους ἀκούομεν εἶναι ταῖς παρὰ θάλατταν οἰκούσαις πόλεσιν ἐντείλασθαι δδοποιεῖν· πείσονται γὰρ καὶ διὰ τὸ φοβεῖσθαι καὶ διὰ τὸ βούλεσθαι ἡμῶν ἀπαλλαγῆναι.*

14 ^τ*Ἐνταῦθα δὲ ἀνέκραγον ώς οὐ δέοι δδοιπορεῖν. Ο δὲ ώς ἔγνω τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν, ἐπεψήφισε μὲν οὐδέν, τὰς δὲ πόλεις ἔκούσας ἐπεισεν δδοποιεῖν, λέγων ὅτι θάττον ἀπαλλάξονται, ἢν εὔποροι γέ-15 νωνται αἱ δόδοι. "Ελαβον δὲ καὶ πεντηκόντορον παρὰ τῶν Τραπεζοντίων, ἢ ἐπέστησαν Δέξιτπον Λάκωνα περίοικον. Οὗτος ἀμελίσας τοῦ ξυλλέγειν πλοῖα ἀποδράς φέρετο ἔξω τοῦ Πόντου, ἔχων τὴν ναῦν. Οὗτος μὲν οὖν δίκαια ἐπαθεν ὑστερον ἐν Θράκῃ γὰρ παρὰ Σεύθη 16 πολυπραγμονῶν τι ἀπέθανεν ὑπὸ Νικάνδρου τοῦ Λάκωνος. "Ελαβον δὲ καὶ τριακόντορον, ἢ ἐπεστάθη Πολυκράτης Αθηραῖος, δις διόσα λαμβάνοι πλοῖα κατῆγεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Καὶ τὰ μὲν ἀγώγιμα εἴ τι ἦγον ἐξαιρούμενοι φύλακας καθίστασαν, σπως σῶα εἴη, τοῖς δὲ 17 πλοίοις ἐχρήσαντο εἰς παραγωγήν. "Ἐν τῷ δὲ ταῦτα ἦν ἐπὶ λείαν ἐξεῖσαν οἱ "Ελληνες, καὶ οὖ μὲν ἐλάμβανον, οὐ δὲ καὶ οὕ. Κλεαίνετος δὲ ἐξειγαγών καὶ τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἄλλον λόχον πρὸς χωρίον χαλεπὸν αὐτός τε ἀπέθανε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν σὺν αὐτῷ.*

τοῦν ὅσα χρειάζονται γιὰ νὰ μᾶς πᾶνε στὴν Ἑλλάδα. Τότε, ἵσως, δὲν θὰ μᾶς ἔλειπαν τὰ μέσα μεταφορᾶς ποὺ χρειάζομαστε». "Αρεσκαν κι αὐτά στοὺς στρατιῶτες. «Στοχαστῆτε, συνέχισε, μήπως εἶναι λογικὸ 12 καὶ νὰ τρέφωμε μὲ δικά μας ἔξοδα ἐκείνους ποὺ τὰ πλοῖα τους θὰ φέρωμε στὸ λιμάνι, ὅσον καιρὸ μένουν ἐδῶ ἔξαιτίας μας, καὶ νὰ συμφωνήσωμε τὸ ναῦλο ποὺ θὰ τοὺς πληρωσώμε, ὡστε νὰ ὑπάρχῃ ὅφελος ὅχι μονάχα σ' ἐμάς, παρὰ καὶ σ' ἐκείνους». Τὰ δέχτηκαν κι αὐτά. «Αν αὐτά, πρόσθεσε στὸ τέλος, δὲν ἔρθουν ὅπως τὰ περιμέ- 13 νομε, ὡστε νὰ ἔχωμε ἀρκετὰ πλοῖα γιὰ τὸ ταξίδι, μοῦ φαίνεται πώς τότε πρέπει νὰ παραγγείλωμε στὶς παραθαλάσσιες πόλεις νὰ φτιάξουν τοὺς δρόμους, ποὺ μαθαίνομε πώς εἶναι δυσκολοπέραστοι. Αὐτές θὰ πειστοῦν νὰ τὸ κάνουν καὶ γιατὶ μᾶς φοβοῦνται καὶ γιατὶ θέλουν νὰ μᾶς ξεφορτωθοῦν». Τότε οἱ στρατιῶτες φώναξαν δυνατὰ πώς δὲν 14 ἔπρεπε νὰ κάνουν τὸ ταξίδι πεζοπορώντας. Κι ἐκεῖνος, ὅταν εἶδε τὴν ἀνοησία τους, δὲν ἔβαλε τὸ ζήτημα σὲ ψηφοφορία, παρὰ κατάφερε τὶς πόλεις νὰ φτιάξουν τοὺς δρόμους μὲ τὴ θέλησή τους, λέγοντας πώς δὲν τοὺς κάνουν εύκολοπέραστους, πολὺ γρήγορα θὰ φύγουν οἱ "Ελληνες. Πῆραν ὅμως κι ἀπὸ τοὺς Τραπεζούντιους ἔνα καράβι 15 μὲ πενήντα κουπιά, κι ἔβαλαν γιὰ κυβερνήτη του τὸ Λάκωνα Δέξιππο, ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Σπάρτης. Ἐκεῖνος ὅμως ἀδιαφόρησε γιὰ τὴ συγκέντρωση ἄλλων πλοίων καὶ τὸ ἔσκασε πηγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὸν Πόντο, μαζί μὲ τὸ καράβι, καὶ γι' αὐτὸ δργότερα δίκαια τιμωρήθηκε. Γιατὶ σκοτώθηκε ἀπὸ τὸ Νίκανδρο τὸ Λάκωνα γιὰ τὶς ραδιουργίες ποὺ ἔκανε, ὅταν βρισκόταν στὴ Θράκη, κοντὰ στὸν ἄρχοντά της τὸ Σεύθη. Πῆραν ἀκόμα κι ἔνα καράβι μὲ τριάντα κουπιά, κι ἔβαλαν 16 γιὰ κυβερνήτη του τὸν Ἀθηναῖο Πολυκράτη. Τοῦτος, ὅσα πλοῖα ἔπιανε, τὰ ἔφερνε στὸ λιμάνι, κοντὰ στὸ μέρος ποὺ εἶχαν στρατοπεδέψει. Καὶ ὅσα ἐμπορεύματα τύχαινε νὰ ὑπάρχουν μέσα, τὰ ἔβγαζαν κι ἔβαζαν φρουρούς γιὰ νὰ μὴν τὰ πειράζῃ κανένας, ἐνῶ τὰ πλοῖα τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ λεγλατοῦν τὰ κοντινὰ παράλια. Τὸν καιρὸ 17 ποὺ γίνονταν αὐτά, οἱ "Ελληνες ἔβγαιναν γιὰ λεγλασίες, καὶ ἄλλοι πετύχαιναν, ἄλλοι ὅχι. Πῆρε κι ὁ Κλεαίνετος τὸ δικό του κι ἄλλον ἔνα λόχο καὶ πῆγε σ' ἔνα δυσκολοπρόσβλητο μέρος, ὅπου ὅμως σκοτώθηκε κι ὁ Ἰδιος κι ἄλλοι πολλοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ ἤταν μαζί του.

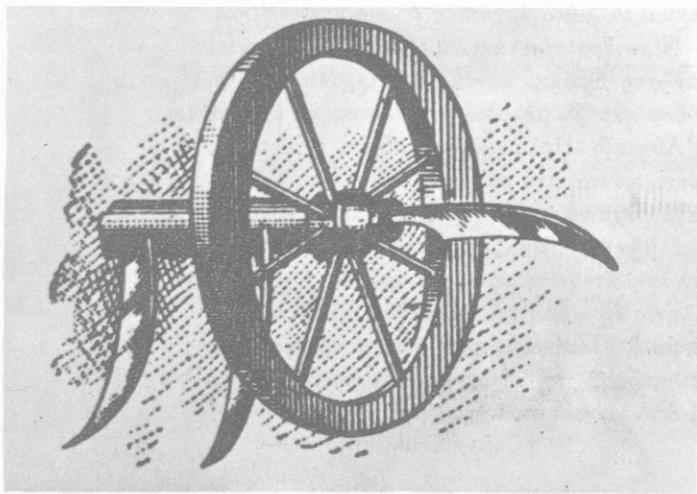
14 - 17

*Ἐφαρμογὴ
τῶν σχεδίων
τοῦ Σενο-
φώντα.

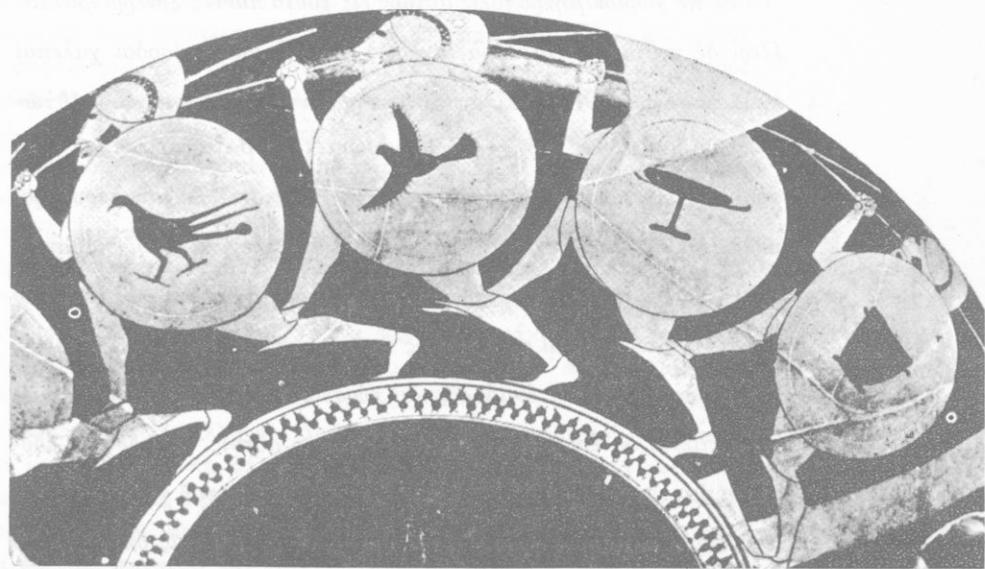

*Ελληνικό νόμισμα με κεφάλι Αθηνᾶς 480-440 π.Χ.

Τμήμα από δρεπανηφόρο
άρμα

την πολιτική του στην αποδοχή των επιθέσεων των Περσών. Η πολιτική του ήταν η πολιτική της αποδοχής της ιδέας της διεθνούς εμπορίας και της παγκόσμιας οικονομίας. Οι Πέρσες ήταν οι πρώτοι που άνοιξαν την πορεία της εμπορίας μεταξύ της Ευρώπης και της Ασίας. Η πολιτική του ήταν η πολιτική της αποδοχής της ιδέας της διεθνούς εμπορίας και της παγκόσμιας οικονομίας.

τέλος στην πολιτική του πολέμου της ιδέας της διεθνούς εμπορίας της παγκόσμιας οικονομίας. *Οπλίτες (ἀπό δάγγειογραφία)

- ΚΕΦ. 2 1 Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐπιτήδεια οὐκέτι ἦν λαμβάνειν ὥστε ἀπανθημερίζειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἐκ τούτου λαβὼν Ξενοφῶν ἡγεμόνας τῶν Τραπεζοντίων ἔξαγει εἰς Δρέλας τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος, τὸ δὲ ἥμισυ κατέλιπε φυλάττειν τὸ στρατόπεδον· οἱ γὰρ Κόλχοι, ἄτε ἐκπεπτωκότες τῶν οἰκιῶν, πολλοὶ ἦσαν ἀθρόοι καὶ ὑπερεκάθηντο ἐπὶ τῶν ἄκρων.
- 2 Οἱ δὲ Τραπεζοντῖοι ὅπόθεν μὲν τὰ ἐπιτήδεια δάφιον ἦν λαβεῖν οὐκ ἦγον· φίλοι γὰρ αὐτοῖς ἦσαν· εἰς δὲ τὸν Δρέλας προθύμως ἦγον, ὡφῆν κακῶς ἔπασχον, εἰς χωρία τε δρεινὰ καὶ δύσβατα καὶ ἀνθρώπους πολεμικωτάτους τῶν ἐν τῷ Πόντῳ.
- 3 Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐν τῇ ἀνω χώρᾳ οἱ Ἕλληνες, ὅποια τῶν χωρίων τοῖς Δρέλαις ἀλώσιμα εἶναι ἐδόκει ἐμπιμπράντες ἀπῆσαν· καὶ οὐδὲν ἦν λαμβάνειν εἰ μὴ ὃς ἢ βούς ἢ ἄλλο τι κτῆνος τὸ πῦρ διαπεφευγός. Ἐν δὲ ἦν χωρίον μητρόπολις αὐτῶν· εἰς τοῦτο πάντες ἔντερον ἤκουον· Περὶ δὲ τοῦτο ἦν χαράδρα ἵσχυρῶς βαθεῖα, καὶ πρόσοδοι χαλεπαὶ
- 4 πρὸς τὸ χωρίον. Οἱ δὲ πελτασταὶ προδραμόντες στάδια πέντε ἢ ἔξι τῶν διπλιτῶν, διαβάντες τὴν χαράδραν, δρῶντες πρόβατα πολλὰ καὶ ἄλλα χοήματα προσέβαλλον πρὸς τὸ χωρίον· ἔντερον δὲ καὶ δορυφόροι πολλοὶ οἱ ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔξωρημένοι· ὥστε ἐγένοντο οἱ διαβάντες
- 5 πλείονς ἢ εἰς δισχιλίους ἀνθρώπους. Ἐπεὶ δὲ μαχόμενοι οὐκ ἐδύναντο λαβεῖν τὸ χωρίον, καὶ γὰρ τάφρος ἦν περὶ αὐτὸν εὐρεῖα ἀναβεβλημένη καὶ σκόλοπες ἐπὶ τῆς ἀναβολῆς καὶ τύρσεις πυκναὶ ἔύλιναι πεποιημέ-
- 6 ναι, ἀπένται δὴ ἐπεχείρουν· οὗ δὲ ἐπέκειντο αὐτοῖς. Ὡς δὲ οὐκ ἐδύναντο ἀποτρέχειν, ἦν γὰρ ἐφ' ἐνὸς ἢ κατάβασις ἐκ τοῦ χωρίου εἰς τὴν
- 7 χαράδραν, πέμπονται πρὸς Ξενοφῶντα· δὲ δὲ ἡγεῖτο τοῖς διπλίταις. Ὁ δὲ ἐλθὼν λέγει δτι ἔστι χωρίον χοημάτων πολλῶν μεστόν· τοῦτο οὕτε

ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΔΡΙΔΩΝ

Ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν ὅμως νὰ βρίσκουν τὰ τρόφιμα τόσο κοντά, 1 ὥστε νὰ γυρίζουν τὴν ἵδια μέρα στὸ στρατόπεδο, γι' αὐτὸ δὲ Ξενοφῶν πῆρε Τραπεζούντιους ὁδηγοὺς καὶ τὸ μισὸ στρατὸ τὸν ὁδήγησε ἐνάντια στοὺς Δρίλες, ἐνῶ τὸν ἄλλο μισὸ τὸν ἀφήσε νὰ φυλάχῃ τὸ στρατόπεδο. Γιατὶ οἱ Κόλχοι, καθὼς ἦταν διωγμένοι ἀπὸ τὰ σπίτια τους, πολλοὶ εἶχαν μαζευτῆ καὶ κάθονταν φηλότερα ἀπὸ τοὺς "Ελληνες, 2 πάνω στὶς βουνοκορφές. Μὰ οἱ Τραπεζούντιοι δὲν πῆγαν τοὺς "Ελληνες σὲ μέρη ἀπὸ ὅπου ἦταν εὔκολο νὰ πάρουν τρόφιμα, γιατὶ τὰ κατοικοῦσαν φύλοι τους. Ἀντίθετα, τοὺς ὁδήγησαν πρόθυμα σὲ τοποθεσίες ὀρεινές καὶ δυσκολοπέραστες καὶ ἐνάντια στοὺς πιὸ καλοὺς πολεμιστὲς τοῦ Πόντου, στοὺς Δρίλες, γιατὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Τραπεζούντιοι τραβοῦσαν πολλά.

Μὰ ὅταν οἱ "Ελληνες ἔφτασαν στὰ ψηλότερα μέρη τῆς χώρας, 3 οἱ Δρίλες ἔκαψαν ὅσες θέσεις τοὺς φαίνονταν πῶς εἶναι εὐκολοκυρίευτες κι ἔφυγαν. Ἐτσι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ πάρουν οἱ "Ελληνες ἀπὸ κεῖτίποτε, παρὰ μονάχα χοίρους καὶ βόδια ἢ κανένα ἄλλο ζῶο ποὺ εἶχε γλιτώσει ἀπὸ τὴ φωτιά. Ὕπηρχε ὅμως μιὰ τοποθεσία ποὺ ἦταν ὁ κεντρικός τους συνοικισμός. Ἐκεῖ μαζεύτηκαν ὅλοι. ·Γύρω ἀπὸ αὐτὸν βρισκόταν μιὰ πολὺ βαθιὰ χαράδρα, καὶ τὸ περάσματα γιὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦταν ἀνώμαλα. Οἱ πελταστὲς τότε ἔτρεξαν πέντε ἢ ἔξι στάδια, 4 πρὶν ἀπὸ τοὺς ὄπλίτες, πέρασαν τὴ χαράδρα καὶ ὅρμησαν πρὸς τὸ συνοικισμό, ὅπου ἔβλεπαν πολλὰ πρόβατα καὶ ἄλλα πράγματα. Τοὺς ἀκολουθοῦσαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ποὺ κρατοῦσαν δόρατα καὶ εἶχαν βγῆ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, μὲ σκοπὸ νὰ βροῦν τρόφιμα. Ἐτσι ἐκεῖνοι ποὺ πέρασαν τὴ χαράδρα ἦταν περισσότεροι ἀπὸ δύο χιλιάδες ἀνθρωποι. Παρ' ὅλη τὴ μάχη ὅμως ποὺ ἔκαναν, δὲν μπόρεσαν νὰ κυριέψουν τὴν τοποθεσία, γιατὶ γύρω ὑπῆρχε ἔνα φαρδύ χαντάκι, μὲ τὰ σκαμμένα χώματα σωριασμένα στὶς ἀκρες του καὶ πάνω ἀπὸ αὐτὰ στερεωμένα παλούκια καὶ στημένοι πυκνοὶ πύργοι ξύλινοι. Γι' αὐτὸ προσπαθοῦσαν νὰ φύγουν, ἀλλὰ οἱ Δρίλες τοὺς ἔκαναν ἐπίθεση. Μὰ ἐπειδὴ 6 δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ βάλουν στὰ πόδια καὶ νὰ φύγουν, γιατὶ κατέβαιναν ἔνας ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο στὴ χαράδρα, στέλνουν ἀπεσταλμένο στὸν Ξενοφῶντα, ποὺ βάδιζε ἐπικεφαλῆς τῶν ὄπλιτῶν. Κι ἐκεῖνος πηγαίνει καὶ τοῦ λέει πῶς ὑπάρχει ἔνα μέρος, ποὺ εἶναι 7

ΚΕΦ. 2

1 - 2

Γιατὶ πῆγαν
στοὺς Δρίλες.

3 - 7

·Ο κεντρικὸς
συνοικισμός.

λαβεῖν δυνάμεθα· ἵσχυρὸν γάρ ἐστιν οὕτε ἀπελθεῖν ράδιον· μάχονται γὰρ ἐπεξεληλυθότες καὶ ἡ ἄφοδος χαλεπή.

- 8 'Ακούσας ταῦτα δὲ Ξενοφῶν προσαγαγὼν πρὸς τὴν χαράδραν τὸν μὲν ὅπλίτας θέσθαι ἐκέλευσε τὰ ὅπλα, αὐτὸς δὲ διαβάς σὺν τοῖς λοχαγοῖς ἐσκοπεῖτο πότερον εἴη κρείττον ἀπαγαγεῖν καὶ τὸν διαβεβηκότας
 9 ἢ καὶ τὸν διαβιβάζειν, ὡς ἀλόντος ἀν τοῦ χωρίου. Ἐδόκει γὰρ τὸ μὲν ἀπαγαγεῖν οὐκ εἶναι ἄνευ πολλῶν νευρῶν, ἐλεῖν δὲ ἀν φοντο καὶ οἱ λοχαγοὶ τὸ χωρίον, καὶ δὲ Ξενοφῶν ξυνεχώρησε τοῖς ἴεροῖς πιστεύσας· οἱ γὰρ μάντεις ἀποδεδειγμένοι ἦσαν ὅτι μάχη μὲν ἔσται, τὸ
 10 δὲ τέλος καλὸν τῆς ἔξοδου. Καὶ τὸν μὲν λοχαγοὺς ἐπεμπε διαβιβάσοντας τὸν διπλίτας, αὐτὸς δὲ ἔμερεν ἀναχωρίσας ἀπαντας τὸν πελ-
 11 ταστὰς, καὶ οὐδένα εἴλα ἀκροβολίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἦκον οἱ διπλῖται,
 ἐκέλευσε τὸν λόχον ἐκαστον ποιῆσαι τῶν λοχαγῶν ὡς ἀν κράτιστα οἴηται ἀγωνιεῖσθαι· ἦσαν οἱ λοχαγοὶ πλησίον ἀλλήλων οἱ πάντα
 12 τὸν χρόνον ἀλλήλοις περὶ ἀνδραγαθίας ἀντεποιοῦντο. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα
 ἐποίουν· δὲ τοῖς πελτασταῖς πᾶσι παρήγγειλε διηγκυλωμένους ἱέναι,
 ὡς διπόταν σημήνη ἀκοντίζειν, καὶ τὸν τοξότας ἐπιβεβλῆσθαι ἐπὶ ταῖς
 νευραῖς, ὡς διπόταν σημήνη τοξεύειν δεῆσον, καὶ τὸν γυμνῆτας λίθων
 ἔχειν μεστὰς τὰς διφθέρας· καὶ τὸν ἐπιτηδείους ἐπεμψε τούτων ἐπι-
 μεληθῆναι.
 13 Ἐπεὶ δὲ πάντα παρεσκεύαστο καὶ οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ ὑπολοχαγοὶ
 καὶ οἱ ἀξιοῦντες τούτων μὴ χείρους εἶναι πάντες παρατεταγμένοι
 ἦσαν, καὶ ἀλλήλους μὲν δὴ συνεώρων· μηροειδῆς γὰρ διὰ τὸ χωρίον ἡ
 14 τάξις ἦν· ἐπεὶ δὲ ἐπαιάνισαν καὶ ἡ σάλπιγξ ἐφθέγξατο, ἄμα τε τῷ
 Ἔνναλίῳ ἥλελιξαν καὶ ἔθεον δρόμῳ οἱ διπλῖται, καὶ τὰ βέλη δμοῦ ἐφέ-

γεμάτο ἀπὸ ὄφθονα πράγματα. «Αὐτὸς δῆμως δὲν μποροῦμε νὰ τὸ κυριέψωμε, γιατὶ εἶναι ὀχυρωμένο. Οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ φύγωμε, γιατὶ μᾶς ἔκαναν ἐπίθεση καὶ μᾶς πολεμοῦν κι εἶναι δύσκολη ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ κεῖνο.»

«Οταν τὸ ἀκουσε δὲν Ξενοφῶν, πλησίασε στὴ χαράδρα κι ἔδωσε 8 διαταγὴν νὰ ἀκουμπήσουν τὰ ὅπλα οἱ ὄπλιτες. "Τστερα πέρασε δὲν ἔδιος ἀπέναντι μαζὶ μὲ τοὺς λοχαγούς, καὶ παρατηροῦσε νὰ δῆ ποιὸ ἥταν προτιμότερο, νὰ πάρη κι ἔκείνους ποὺ βρίσκονταν ἔκει καὶ νὰ φύγῃ ἡ νὰ διατάξῃ καὶ τοὺς δικούς του νὰ περάσουν, μὲ τὴν ἰδέα πώς ἡ τοποθεσία μποροῦσε νὰ κυριευθῇ. Ἀπὸ τὴν μὰλινόμιζε πώς τὸ γὰ πάρη 9 τοὺς ἔδω καὶ νὰ γυρίση πίσω δὲν θὰ γινόταν χωρὶς νὰ σκοτωθοῦν πολλοί, ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ οἱ λοχαγοὶ εἶχαν τὴ γνώμη πώς τὸ μέρος ἥταν δυνατὸ νὰ τὸ καταλάβουν, καὶ δὲν Ξενοφῶν συμφωνοῦσε μαζὶ τους, ἔχοντας ἐμπιστούνη στὶς θυσίες. Γιατὶ οἱ μάντεις εἶχαν προφητέψει πώς θὰ γίνη μάχη, μὰ ἡ ἐπιχειρηση αὐτὴ θὰ ἔχῃ καλὸ τέλος. "Εστειλε λοιπὸν τοὺς λοχαγούς νὰ πᾶνε νὰ μεταφέρουν τοὺς ὄπλιτες 10 στὴν ἀπέναντι μεριά, ἐνῶ δὲν ἔδιος ἔμεινε σ' αὐτὴ τὴ θέση καὶ φώναξε νὰ ἔρθουν κοντά του ὅλοι οἱ πελταστές, ἀπαγορεύοντάς τους νὰ χτυποῦν ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἔχθρούς. "Οταν ἥρθαν οἱ ὄπλιτες, πρόσταξε 11 νὰ παρατάξῃ ὁ κάθις λοχαγὸς τὸ λόχο του μὲ ὅποιον τρόπο νόμιζε πώς θὰ πολεμήσῃ καλύτερα. Γιατὶ τώρα ἥταν συγκεντρωμένοι οἱ λοχαγοί, ποὺ τόσον καιρὸ παράβγαιναν ἀναμεταξύ τους στὴν ἀντρειστὸνη. Τὴν ὥρα ποὺ ἔκεινοι ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγές του, αὐτὸς πρό- 12 σταξες ὅλους τοὺς πελταστές νὰ προχωροῦν ἔχοντας τὰ δάχτυλα στὶς θηλιὲς τῶν ἀκοντίων, γιὰ νὰ ἀρχίσουν νὰ χτυπᾶνε μ' αὐτά, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ σάλπιγγα θὰ ἡγήση. "Εδώσε διαταγὴ καὶ στοὺς τοξότες νὰ ἔχουν τὸ βέλη ἀπάνω στὶς κορδές, γιὰ ν' ἀρχίσουν νὰ ρίχνουν, ἀν γρειαστῆ, μόλις δώσῃ τὸ σύνθημα ὁ σάλπιγκτής, καὶ στοὺς γυμνῆτες νὰ γεμίσουν τὶς σακοῦλες τους μὲ πέτρες. "Τστερα ἔστειλε τοὺς ἀντρες, ποὺ ἥταν κατάλληλοι γιὰ νὰ φροντίσουν νὰ γίνουν αὐτά. "Οταν ὅλα 13 εἶχαν ἐτοιμαστὴ κι εἶχαν παραταχτῇ οἱ λοχαγοί, οἱ ὑπολοχαγοὶ καὶ ὅσοι φιλοδοξοῦσαν νὰ μὴν εἶναι κατώτεροι ἀπὸ αὐτούς, εἶχαν στραμμένα τὰ μάτια ὁ ἔνας πρὸς τὸν ἄλλο. Γιατὶ τὴν παραταξὴ τὴν εἶχαν κάνει σὲ σχῆμα δρεπανιοῦ, ἀφοῦ τέτοια ἥταν ἡ διαμόρφωση τοῦ τόπου. Τότε τραγούδησαν τὸν παιάνα, ἥχησε ἡ σάλπιγγα, ἀλάλαξαν 14 γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν Ἐνυάλιο, κι ἀρχισαν νὰ τρέχουν γρήγορα οἱ

8 - 15

Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ξενοφῶντα κυριεύεται ἡ τοποθεσία.

- ρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλειστοι δ' ἐκ τῶν χειρῶν λίθοι,
 15 ἥσαν δὲ οἱ καὶ πῦρ προσέφερον. Ὅπο δὲ τοῦ πλήθους τῶν βελῶν ἔλι-
 πον οἱ πολέμιοι τά τε σταυρώματα καὶ τὰς τύρσεις ὥστε Ἀγασίας
 Στυμφάλιος καὶ Φιλόξενος Πελληνεὺς καταθέμενοι τὰ δπλα ἐν χιτῶνι
 μόνον ἀνέβησαν, καὶ ἄλλος ἄλλον εἶλκε, καὶ ἄλλος ἀνεβεβήκει, καὶ
 ἥλωκει τὸ χωρίον, ὡς ἐδόκει.
- 16 Καὶ οἱ μὲν πελτασταὶ καὶ οἱ ψιλοὶ ἐσδραμόντες ἥρπαζον δ, τι
 ἔκαστος ἐδύνατο· δ δὲ Ξενοφῶν στὰς κατὰ τὰς πύλας δόποσους ἐδύ-
 νατο κατεκώλυτε τῶν δπλιτῶν ἔξω· πολέμιοι γὰρ ἄλλοι ἐφαίνοντο ἐπ'
 17 ἄκροις τισὶν ἰσχυροῖς. Οὐ πολλοῦ δὲ χρόνον μεταξὺ γενομένου κραυγῆ
 τε ἐγένετο ἔνδον καὶ ἔφενγον οἱ μὲν καὶ ἔχοντες ἀ ἔλαβον, τάχα δέ τις
 καὶ τετρωμένος· καὶ πολὺς ἦν ὡθισμὸς ἀμφὶ τὰ θύρετρα. Καὶ ἐρωτώ-
 μενοι οἱ ἐκπίπτοντες ἔλεγον ὅτι ἄκρα τέ ἐστιν ἔνδον καὶ οἱ πολέμιοι
 18 πολλοί, οἱ παίουσιν ἐκδεδραμηκότες τοὺς ἔνδον ἀνθρώπους. Ἐντα-
 θα ἀνειπεῖν ἐκέλευσε Τολμίδην τὸν κήρυκα ἵεναι εἰσω τὸν βουλόμενόν
 τι λαμβάνειν. Καὶ ἵενται πολλοὶ εἰσω, καὶ νικῶσι τοὺς ἐκπίπτοντας
 οἱ εἰσωθισμένοι, καὶ κατακλείσουσι τοὺς πολεμίους πάλιν εἰς τὴν
 19 ἄκραν. Καὶ τὰ μὲν ἔξω τῆς ἄκρας πάντα διηρπάσθη, καὶ ἐξεκομίσαντο
 οἱ Ἑλληνες· οἱ δὲ δπλῖται ἔθεντο τὰ δπλα, οἱ μὲν περὶ τὰ σταυρώματα,
 20 οἱ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἐπὶ τὴν ἄκραν φέρουσαν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν καὶ
 οἱ λοχαγοὶ ἐσκόπουν εἰ οἴον τε εἴη τὴν ἄκραν λαβεῖν· ἦν γὰρ οὕτως
 σωτηρία ἀσφαλής, ἄλλως δὲ πάνυ χαλεπὸν ἐδόκει εἶναι ἀπελθεῖν·
 σκοπουμένοις δὲ αὐτοῖς ἔδοξε παντάπασιν ἀνάλωτον εἶναι τὸ χωρίον.
- 21 Ἐνταῦθα παρεσκευάζοντο τὴν ἄφοδον, καὶ τοὺς μὲν σταυροὺς
 ἔκαστοι τοὺς καθ' αὐτοὺς διήρουν, καὶ τοὺς ἀχρείους καὶ φροτία
 ἔχοντας ἐξεπέμποντο καὶ τῶν δπλιτῶν τὸ πλήθος καταλιπόντες οἱ λο-

δόπλίτες. Ἀπανωτὰ ἔπειρταν τὰ χτυπήματα μὲ λόγχες, μὲ βέλη, μὲ σφεντόνες. Ἐριχναν καὶ πάρα πολλὲς πέτρες μὲ τὰ χέρια, μερικοὶ μάλιστα πετοῦσαν ἀκόμα καὶ ἀναμμένα ἀντικείμενα. Τέλος, ἀπὸ τὰ 15 πολλὰ χτυπήματα οἱ ἔχθροι ἀναγκάστηκαν ν' ἀφῆσουν τὰ χαρακώματα καὶ τοὺς πύργους. Ἔτσι δὲ ἡ Αγασίας δὲ Στυμφάλιος καὶ δὲ Φιλόξενος, ποὺ ἤταν ἀπὸ τὴν Πελλήνη, ἀκούμπησαν τὰ δόπλα χάμια κι ἀνέβηκαν ἐπάνω φορώντας μονάχα τὸ χιτώνα. Τότε τραβοῦσε δὲ 16 ἔνας τὸν ἄλλο, κι ἔτσι ἀνέβηκαν πολλοί, καὶ φαινόταν πιὰ πώς αὐτὸ τὸ δόχυρδο εἶχε κυριευτῆ.

Ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες οἱ πελταστὲς καὶ οἱ ψιλοὶ ὅρμησαν μέσα 17 κι ἄρπαζαν δὲ τι μποροῦσε καθένας. Ὁ Ξενοφῶν δμως στάθηκε στὶς πύλες κι ἐμπόδιζε νὰ μπαίνουν ἀπ' ἔξω ὅσους δόπλίτες κατάφερνε. Γιατὶ ἄρχισαν νὰ φαίνωνται ἄλλοι ἔχθροι σὲ κάτι δχυρωμένα ὑψώματα. "Τοστέρ" ἀπὸ λίγη ὥρα ἀκούστηκε μιὰ δυνατὴ φωνὴ ἀπὸ μέσα 18 καὶ τότε ἄρχισαν νὰ φεύγουν κρατώντας μερικοὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν ἄρπαξει. Ἰσως νὰ βρίσκονταν καὶ μερικοὶ πληγωμένοι ἀνάμεσά τους. Καὶ σιμὰ στὶς πύλες ἤταν μαζεύμενοι καὶ σπρώχνονταν δυνατά. "Οταν ρωτοῦσαν ἐκείνους ποὺ ἔβγαιναν τί συμβαίνει, ἀπαντοῦσαν πώς ὑπάρχει μέσα ἔνα φρούριο καὶ οἱ ἔχθροι πάνω σ' αὐτὸ ἤταν πολλοί, καὶ πώς ἀπὸ κεῖ ἔχουν κάνει ἔξόρμηση καὶ χτυποῦν τοὺς στρατιῶτες ποὺ βρίσκονταν μέσα. Τότε δὲ Ξενοφῶν πρόσταξε τὸν Τολμίδη τὸν κήρυκα 19 νὰ διαλαλήσῃ πώς δποιος θέλει ν' ἄρπαξῃ κάτι, μπορεῖ νὰ μπῇ μέσα. "Ορμοῦν πολλοὶ πρὸς τὶς πύλες καὶ σπρώχνοντας ἐκείνους ποὺ ἔβγαιναν, τοὺς γυρίζουν πίσω καὶ ἔσανακλείνουν τοὺς ἔχθρούς στὸ φρούριο. Κατόπιν ἄρπαζαν οἱ "Ελληνες κι ἔβγαλαν ἀπ' τὶς πύλες καθετὶ ποὺ 20 βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριο, ἐνῶ οἱ δόπλίτες σταμάτησαν κι ἀκούμητησαν τὰ δόπλα, ἄλλοι στὰ χαρακώματα κι ὄλλοι στὸ δρόμο ποὺ ὁδηγοῦσε πάνω. Ὁ Ξενοφῶν πάλι μὲ τοὺς λοχαγοὺς προσπαθοῦσαν νὰ 21 διαπιστώσουν μήπως ἤταν δυνατὸ νὰ κυριέψουν αὐτὸ τὸ φρούριο. Γιατὶ ἔτσι ἤταν σίγουρο πώς θὰ σωθοῦν, ἀλλιώτικα φαινόταν πολὺ δύσκολο νὰ φύγουν. "Τοστέρ" ἀπὸ τὶς παρατήρήσεις ποὺ ἔκαναν, ἔβγαλαν τὸ συμπέρασμα πώς εἶναι δλότελα ἀδύνατο νὰ κυριευτῇ τὸ δόχυρδο. Τότε ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν τὴν ἀποχώρηση: "Ολοὶ οἱ στρα- 22 τιῶτες ἔβγαζαν τὰ παλούκια ποὺ βρίσκονταν μπροστά τους, ἐνῶ οἱ λοχαγοὶ ἔδιωχναν τοὺς ἄμαχους καὶ τοὺς φορτωμένους μὲ τὴ λεία καὶ τοὺς περισσότερους δόπλίτες καὶ κράτησαν μονάχα ἐκείνους ποὺ

16 - 20
Λεηλασία.

21 - 27
Πυρκαγιὰ στὰ
σπίτια

- 22 χαγοὶ οἰς ἔκαστος ἐπίστενεν. Ἐπεὶ δὲ ἥρξαντο ἀποχωρεῖν, ἐπεξέθεον
ἔνδοθεν πολλοὶ γέροι καὶ λόγχας ἔχοντες καὶ κνημῖδας καὶ κράνη Πα-
φλαγονικά, καὶ ἄλλοι ἐπὶ τὰς οἰκίας ἀνέβαινον τὰς ἔνθεν καὶ ἔνθεν
23 τῆς εἰς τὴν ἄκραν φερούσης ὁδοῦ· ὥστε οὐδὲ διώκειν ἀσφαλές ἦν
κατὰ τὰς πύλας τὰς εἰς τὴν ἄκραν φερούσας· καὶ γὰρ ἔνδια μεγάλα
ἐπερρόπιτον ἄνωθεν, ὥστε χαλεπὸν ἦν καὶ μένειν καὶ ἀπιέναι· καὶ ἡ
νὺξ φοβερὰ ἦν ἐπιοῦσσα.
- 24 Μαχομένων δὲ αὐτῶν καὶ ἀπορουμένων, θεῶν τις αὐτοῖς μη-
χανὴν σωτηρίας δίδωσιν. Ἐξαπίνης γὰρ ἀνέλαμψεν οἰκία τῶν ἐν δε-
ξιᾳ ὅτου δὴ ἐνάγαντος. Ὡς δ' αὕτη ἔντεπιπτεν, ἔφενγον οἱ ἀπὸ τῶν
25 ἐν δεξιᾳ οἰκιῶν. Ὡς δὲ ἔμαθεν ὁ Ξενοφῶν τοῦτο παρὰ τῆς τύχης,
ἐνάπτειν ἐκέλευε καὶ τὰς ἐν ἀριστερᾷ οἰκίας, αἱ ἔνδιαι ήσαν, ὥστε
26 καὶ ταχὺ ἐκαίοντο. Ἐφενγον οὖν καὶ οἱ ἀπὸ τούτων τῶν οἰκιῶν. Οἱ
δὲ κατὰ στόμα δὴ ἔτι μόνοι ἐλύποντο καὶ δῆλοι ήσαν ὅτι ἐπικείσονται
ἐν τῇ ἔξοδῷ τε καὶ καταβάσει. Ἐπιταῦθα παραγγέλλει φροεῖν ἔνδια
ὅσοι ἐτύγχανον ἔξω ὅντες τῶν βελῶν εἰς τὸ μέσον ἑαυτῶν καὶ τῶν πο-
λεμίων. Ἐπεὶ δὲ ἴκανὰ ἥδη ἦν, ἐνῆψαν ἐνῆπτον δὲ καὶ τὰς παρ' αὐτὸ-
27 τὸ χαράκωμα οἰκίας, ὅπως οἱ πολέμιοι ἀμφὶ ταῦτα ἔχοιεν. Οὕτω μό-
λις ἀπῆλθον ἀπὸ τοῦ χωρίου, πῦρ ἐν μέσῳ ἑαυτῶν καὶ τῶν πολεμίων
ποιησάμενοι. Καὶ κατεκαύθη πᾶσα ἡ πόλις καὶ αἱ οἰκίαι καὶ αἱ τύρσεις
καὶ τὰ σταυρώματα καὶ τὰλλα πάντα πλὴν τῆς ἄκρας.
- 28 Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀπῆσαν οἱ Ἕλληνες ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια. Ἐπεὶ
δὲ τὴν καταβάσιν ἐφοβοῦντο τὴν εἰς Τραπεζοῦντα, προσῆκεν γὰρ ἦν καὶ
29 στενή, ψευδενέδραν ἐποιήσαντο· καὶ ἀνὴρ Μυσός καὶ τοῦνομα τοῦτο
ἔχων τῶν Κρητῶν λαβὼν δέκα ἔμενεν ἐν λασίῳ χωρίῳ καὶ προσεποιεῖ-
το τοὺς πολεμίους πειρᾶσθαι λανθάνειν· αἱ δὲ πέλται αὐτῶν ἄλλοτε καὶ

στὴν πολεμικὴ ἵκανότητά τους εἶχαν ἐμπιστοσύνη. "Οταν ὅμως ἀρχισαν 22 νὰ φεύγουν, δρμοῦσαν ἀπὸ μέσα πολλοὶ ἔχθροι ποὺ κρατοῦσαν ἀσπίδες πλεγμένες ἀπὸ κλωνάρια λυγαριᾶς καὶ λόγχες καὶ φοροῦσαν περικνημίδες καὶ κράνη παφλαγονικά, κι ἄλλοι ἀνέβαιναν πάνω στὰ σπίτια ποὺ βρίσκονταν ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦ δρόμου, ποὺ ὁδηγοῦσε στὸ φρούριο. "Ετοι δὲν ὑπῆρχε σιγουριὰ οὕτε νὰ τοὺς 23 κυνηγάῃ κανεὶς πρὸς τὶς πύλες, ἀπ' δπου τραβοῦσε ὁ δρόμος γιὰ τὸ δχυρωμένο ὕψωμα. Γιατὶ ἔριχναν ἀπὸ πάνω καὶ ξύλα μεγάλα, πράγμα ποὺ ἔκανε ἐπικίνδυνη καὶ τὴν παραμονὴ καὶ τὴν ἀποχώρηση. Σὲ λίγο ἀρχισε νὰ πέφτη φοβερὸ σκοτάδι. Μὰ ἔκει ποὺ μάχονταν καὶ δὲν 24 ἤξεραν τί νὰ κάνουν, κάποιος ἀπὸ τοὺς θεοὺς τοὺς στέλνει μέσο σωτηρίας. Ξαφνικὰ δηλαδὴ φωτίστηκε ἔνα σπίτι ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἤταν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ δρόμου, γιατὶ κάποιος ἔβαλε φωτιά. Καὶ τὴν ὥρα ποὺ γκρεμίζόταν, τὸ β' βαλαν στὰ πόδια ὅσοι ἔχθροι βρίσκονταν πάνω στὰ σπίτια τῆς Ἰδιας μεριᾶς. Μόλις ὁ Ξενοφῶν ἔμαθε τυχαῖα τὸ τί 25 ἔγινε, πρόσταξε νὰ βάλουν φωτιὰ καὶ στὰ σπίτια ποὺ ἤταν στὸ ἀριστερὸ τοῦ δρόμου, ποὺ ἤταν ξύλινα κι ἔτσι καίγονταν γρήγορα. "Αρχισαν λοιπὸν νὰ φεύγουν καὶ οἱ ἔχθροι ποὺ βρίσκονταν πάνω σ' αὐτὰ τὰ σπίτια. Τώρα πιὰ στενοχωροῦσαν τοὺς "Ἐλληνες μονάχα ὅσοι εἶχαν 26 παραταχτῇ ἀπέναντί τους, κι ἤταν ὀλοφάνερο πῶς θὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἔβγαιναν ἀπὸ τὶς πύλες καὶ θὰ κατέβαιναν πρὸς τὴν χαράδρα. Τότε ὁ Ξενοφῶν προστάζει ὅλους ἐκείνους ποὺ δὲν τοὺς ἔφταναν τὰ ἔχθρικὰ βέλη, νὰ φέρνουν ξύλα καὶ νὰ τὰ σωριάζουν ἀνάμεσα στοὺς ἑαυτούς τους καὶ στοὺς ἔχθρούς. "Οταν εἶχαν κουβαλήσει πολλά, τοὺς ἔβαλαν φωτιά. Πυρπόλησαν ὅμως καὶ τὰ σπίτια ποὺ ἤταν κοντά στὸ χαράκωμα γιὰ ν' ἀπασχοληθοῦν οἱ ἔχθροι μ' αὐτά. "Ετοι μὲ κόπο 27 ἔφυγαν ἀπὸ κενὸ τὸ μέρος, ἀφοῦ ἀναψάν φωτιὰ στὴν ἔκταση ποὺ βρίσκοταν ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ στοὺς ἔχθρούς. Καὶ καταστράφηκε ἀπὸ τὴν πυρκαγιὰ ὀλόκληρη ἡ πολιτεία καὶ τὰ σπίτια καὶ οἱ πύργοι καὶ τὰ χαρακώματα καὶ ὅλα τ' ἄλλα, ἔκτος ἀπὸ τὸ φρούριο.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔφευγαν οἱ "Ἐλληνες, κουβαλώντας τὰ τρόφιμα. 28 Τοὺς φόβιζε ὅμως τὸ κατέβασμα πρὸς τὴν Τραπεζούντα, ἐπειδὴ ὁ δρόμος ἤταν κατηφορικὸς καὶ στενός, καὶ γι' αὐτὸ δέστησαν φεύτικο καρτέρι. "Ενας ἀντρας δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Μυσία, ποὺ καὶ τὸ ὄνομά του 29 ἤταν Μυσός, πῆρε μαζί του δέκα Κρητικούς, ἐγκαταστάθηκε σ' ἔνα δασωμένο μέρος κι ἔκανε πῶς τάχα προσπαθοῦσε νὰ μείνῃ ἀπαρατῆ-

28 - 32

Σωτηρία τῶν
Ἐλλήνων.

30 ἄλλοτε διεφαίνοντο χαλκαῖ οὖσαι. Οἱ μὲν οὖν πολέμιοι ταῦτα διορῶντες ἐφοβοῦντο ὡς ἐνέδραν οὖσαν· ἢ δὲ στρατιὰ ἐν τούτῳ κατέβαινεν.
 Ἐπεὶ δὲ ἐδόκει ἥδη ἴκανὸν ὑπεληλυθέναι, τῷ Μυσῷ ἐσήμηνε φεύγειν
 31 ἀνὰ κράτος· καὶ δὲ ἐξαναστὰς φεύγει καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι
 Κρῆτες, ἀλίσκεσθαι γὰρ ἔφασαν τῷ δρόμῳ, ἐκπεσόντες ἐκ τῆς ὁδοῦ εἰς
 ὅλην κατὰ τὰς νάτας καλινδούμενοι ἐσώθησαν, ὁ Μυσὸς δὲ κατὰ τὴν
 32 ὁδὸν φεύγων ἐβόα βοηθεῖν· καὶ ἐβοήθησαν αὐτῷ, καὶ ἀνέλαβον τετρω-
 μένον. Καὶ αὐτοὶ ἐπὶ πόδα ἀνεχώρουν βαλλόμενοι οἱ βοηθήσαντες καὶ
 ἀντιτοξεύοντές τινες τῶν Κρητῶν. Οὕτως ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ στρατόπε-
 δον πάντες σῶοι ὄντες.

ΚΕΦ. 3 1 Ἐπεὶ δὲ οὔτε Χειρίσοφος ἦκεν οὔτε πλοῖα ἴκανὰ ἢν οὔτε τὰ ἐπι-
 τήδεια ἢν λαμβάνειν ἔτι, ἐδόκει ἀπιτέον εἶναι. Καὶ εἰς μὲν τὰ πλοῖα
 τούς τε ἀσθενοῦντας ἐνεβίβασαν καὶ τοὺς ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη καὶ
 παῖδας καὶ γυναικας, καὶ τῶν σκευῶν δσα μὴ ἀνάγκη ἢν ἔχειν. Καὶ
 Φιλήσιον καὶ Σοφαίνετον τοὺς πρεσβυτάτους τῶν στρατηγῶν εἰσβι-
 βάσαντες τούτων ἐκέλευνον ἐπιμελεῖσθαι· οἱ δὲ ἄλλοι ἐπορεύοντο· ἢ
 2 δὲ ὁδὸς ὠδοποιημένη ἢν. Καὶ ἀφικνοῦνται πορευόμενοι εἰς Κερα-
 σοῦντα τριταῖοι πόλιν Ἑλληνίδα ἐπὶ θαλάττῃ Σινωπέων ἀποικον ἐν
 3 τῇ Κολχίδι χώρᾳ. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας δέκα· καὶ ἐξέτασις σὺν
 τοῖς ὅπλοις ἐγίγνετο καὶ ἀριθμός, καὶ ἐγένοντο δικαστιχίλιοι καὶ
 ἐξακόσιοι. Οὗτοι ἐσώθησαν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἀπώλοντο ὑπό τε τῶν πολε-
 μίων καὶ χιόνος καὶ εἰ τις νόσῳ.
 4 Ἐνταῦθα καὶ διαλαμβάνοντι τὸ ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων γενόμενον
 ἀργύριον. Καὶ τὴν δεκάτην, ἢν τῷ Ἀπόλλωνι ἐξεῖλον καὶ τῇ Ἐφεσίᾳ

ρητος ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. Μὰ κάπου κάπου ἀφηναν τὶς χάλκινες ἀσπίδες τους νὰ ἔχωριζουν μέσα ἀπὸ τὰ δέντρα. Οἱ ἔχθροὶ λοιπὸν ἔβλε- 30 πκν αὐτὲς τὶς κινήσεις καὶ φοβόνταν ὅτι τοὺς ἔστησαν καρτέρι, ἐνῶ ὁ στρατὸς στὸ μεταξὺ κατέβαινε. Κι ὅταν νόμισαν πώς ἀρκετὰ εἶχαν προχωρήσει βαδίζοντας σιγά, ἔδωσαν σημεῖο στὸ Μυσὸν νὰ φύγῃ ὅσο μποροῦσε γρηγορώτερα. Κι ἐκεῖνος σηκώνεται καὶ φεύγει μὲ τοὺς στρατιῶτες ποὺ εἶχε μαζί του. Οἱ Κρητικοὶ δύμας νόμισαν πώς θὰ πια- 31 στοῦν στὸ δρόμο, καὶ γι' αὐτὸ δεσπότισαν πρὸς τὸ δάσος καὶ κατρακυλώντας στὶς δασωμένες πλαγιές σώθηκαν, ἐνῶ ὁ Μυσὸς ποὺ ἔφευγε τρέχοντας στὸ δρόμο, μὲ δυνατὲς φωνὲς ζήτησε βοήθεια. "Ἐτρεξαν νὰ 32 τὸν βοηθήσουν, καὶ τὸν πῆραν πληγωμένο. Αὐτοὺς ποὺ ἔτρεξαν νὰ βοηθήσουν τοὺς χτυποῦσαν ἀπὸ πάνω οἱ ἔχθροί, κι ἐκεῖνοι ὑποχωροῦσαν σταδίζοντας πρὸς τὰ πίσω. Μερικοὶ Κρητικοὶ μάλιστα τὴν ὥρα ποὺ ὑποχωροῦσαν, ἀπαντοῦσαν στὰ ἔχθρικὰ χτυπήματα ρίχνοντας βέλη. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἔφταναν δῆλοι στὸ στρατόπεδο, χωρὶς νὰ πάθουν κανένα κακό.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΑ. ΤΑΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΘΕΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟ ΞΕΠΟΥΛΗΜΑ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ

'Επειδὴ δύμας οὔτε ὁ Χειρίσοφος γύρισε, οὔτε πλοῖα ὑπῆρχαν ἀρκετά, οὔτε τὰ τρόφιμα μποροῦσαν πιὰ νὰ προμηθεύνωνται, γι' αὐτὸ νόμισαν πώς ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσουν. "Ἐβαλαν τότε μέσα στὰ πλοῖα τοὺς ἄρρωστους κι ἐκείνους ποὺ ἦταν πάνω ἀπὸ σαράντα χρονῶν, καὶ τὰ παιδιά καὶ τὶς γυναικες, καὶ δύσες ἀποσκευὲς δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ τὶς κουβαλοῦν μαζί τους. "Ἐβαλαν ἀκόμα μέσα καὶ τοὺς πιὸ ἡλικιωμένους στρατηγούς, δηλαδὴ τὸ Φύλήσιο καὶ τὸ Σοφαίνετο, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ φροντίζουν γι' αὐτούς. "Ολοι οἱ ἄλλοι προχωροῦσαν μὲ τὰ πόδια· κι ὁ δρόμος ἦταν φτιαγμένος, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ τὸν περνοῦν. "Γιστέρ" 2 ἀπὸ πορεία τριῶν ἡμερῶν φτάνουν στὴν Κερασούντα, μιὰ παραθαλάσσια πόλη ἐλληνική, ποὺ ἦταν ἀποικία τῶν Σινωπέων στὴ χώρα τῶν Κόλχων. "Ἐδῶ ἔμειναν δέκα μέρες. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπιθεωρήθηκαν οἱ στρατιῶτες μὲ τὰ ὅπλα τους καὶ μετρήθηκαν καὶ βρέθηκαν δχτὼ χιλιάδες ἔξακόσιοι. Αὐτοὶ εἶχαν σωθῆ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι χάθηκαν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς κι ἀπὸ τὸ χιόνι καὶ κάτι λίγοι ἀπὸ ἀρρώστιες. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος 3 μισθάζουν καὶ τὰ χρήματα ποὺ πήραν πουλώντας τοὺς αἰχμαλώτους. Τὸ ἔνα δέκατο ἀπ' αὐτὰ τὸ ξεχώρισαν γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν

1 ΚΕΦ. 3

1 - 2
*Αναχώρηση3 - 6
*Επιθεώρηση
τοῦ στρατοῦ
καὶ μοίρασμα
χρημάτων.

Αρτέμιδι, διέλαβον οἱ στρατηγοὶ τὸ μέρος ἐκαστος φυλάττειν τοῖς θεοῖς· ἀντὶ δὲ Χειρισόφου Νέων δ' Ασιναῖος ἔλαβε. Ξενοφῶν οὖν τὸ μὲν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνάθημα ποιησάμενος ἀνατίθησιν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς τῶν Ἀθηναίων θησαυρὸν καὶ ἐπέγραψε τὸ τε αὐτοῦ ὄνομα καὶ τὸ

6 Προξένουν, δις σὺν Κλεάρχῳ ἀπέθανε· ξένος γὰρ ἦν αὐτοῦ. Τὸ δὲ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφεσίας, ὅτ' ἀπήγει σὺν Ἀγησιλάῳ ἐκ τῆς Ἀσίας τὴν εἰς Βοιωτοὺς ὁδὸν, καταλείπει παρὰ Μεγαβύζῳ τῷ τῆς Ἀρτέμιδος νεωκόρῳ, ὅτι αὐτὸς κινδυνεύσων ἐδόκει ἴέναι, καὶ ἐπέστειλεν, ἦν μὲν αὐτὸς σωθῆ, αὐτῷ ἀποδοῦναι· ἦν δέ τι πάθη, ἀναθεῖναι ποιησάμενον τῇ Ἀρτέμιδι ὅτι οὕτοιο χαριεῖσθαι τῇ θεῷ.

7 Ἐπειδὴ δ' ἔφενγεν δὲ Ξενοφῶν, κατοικοῦντος ἥδη αὐτοῦ ἐν Σκιλλοῦντι ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων οἰκισθέντος [παρὰ τὴν Ὁλυμπίαν] ἀφικνεῖται Μεγάβυζος εἰς Ὁλυμπίαν θεωρήσων καὶ ἀποδίδωσι τὴν παρακαταθήκην αὐτῷ. Ξενοφῶν δὲ λαβὼν χωρίον ὡρεῖται τῇ θεῷ 8 δπον ἀνεῖλεν δὲ θεός. Ἐτυχε δὲ διαρρέων διὰ τοῦ χωρίου ποταμὸς Σελινοῦς· Καὶ ἐν Ἐφέσῳ δὲ παρὰ τὸν τῆς Ἀρτέμιδος νεών Σελινοῦς ποταμὸς παραρρεῖ. Καὶ ἵχθύες τε ἐν ἀμφοτέροις ἔνεισι καὶ κόγχαι· ἐν δὲ τῷ ἐν Σκιλλοῦντι χωρίῳ καὶ θῆραι πάντων δπόσα ἔστιν ἀγρενό- 9 μενα θηρία. Ἐποίησε δὲ καὶ βωμὸν καὶ ναὸν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀργυροίου, καὶ τὸ λοιπὸν δὲ ἀεὶ δεκατεύων τὰ ἐκ τοῦ ἀγροῦ ὡραῖα θυσίαν ἐποίει τῇ θεῷ, καὶ πάντες οἱ πολῖται καὶ οἱ πρόσχωροι ἀνδρες καὶ γυναικες μετεῖχον τῆς ἑορτῆς. Παρεῖχε δὲ ἡ θεὸς τοῖς σκηνῶσιν ἄλφιτα, ἄρτους, οἰνον, τραγήματα, καὶ τῶν θυομένων ἀπὸ τῆς ἱερᾶς νομῆς λάχος, καὶ 10 τῶν θηρευομένων ὃς. Καὶ γὰρ θῆραν ἐποιοῦντο εἰς τὴν ἑορτὴν οἱ τε

⁷ Ἐφεσία Ἀρτέμιδα, τὸ μοιράστηκαν δηλαδὴ οἱ στρατηγοὶ ἀναμεταξύ τους καὶ φύλαξε ὁ καθένας τὸ ποσὸ ποὺ πῆρε γιὰ λογαριασμὸ τῶν θεῶν. Ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἔδιναν στὸ Χειρίστοφο, τὸ πῆρε ὁ Νέων ὁ Ἀστυαῖος. ⁵ Οἱ Ξενοφῶν ἀργότερα τὸ ποσὸ ποὺ ἦταν προορισμένο γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα, τὸ ἔκανε τάμα καὶ τὸ ἀφιέρωσε στὸ θησαυρὸ τῶν Ἀθηναίων στοὺς Δελφοὺς κι ἔγραψε ἐπάνω τὸ ὄνομα τὸ δικό του καὶ τοῦ Προξένου, ποὺ σκοτώθηκε μαζὶ μὲ τὸν Κλέαρχο, γιατὶ ἦταν φίλος του ἀπὸ φίλοιξενία. Τὸ ποσὸ πάλι ποὺ ἦταν προορισμένο ⁶ γιὰ τὴν Ἀρτέμιδα τὴν Ἐφεσία, τότε ποὺ ἔφευγε ὁ Ξενοφῶν μὲ τὸν Ἀγησίλαο ἀπὸ τὴν Ἀσία γιὰ τὴ Βοιωτία, τὸ ἀφῆσε στὸν ἐπιστάτη τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδας, τὸ Μεγάβυζο, γιατὶ νόμιζε πὼς αὐτή του ἡ πορεία θὰ ἦταν ἐπικινδυνη, καὶ τοῦ παράγγειλε, ἀν τωῦ, νὰ τοῦ τὸ γυρίσῃ πίσω· ἀν ὅμως πάθη κακό, νὰ τὸ κάνῃ ἔνα ἀφιέρωμα πού, κατὰ τὴ γνώμη του, θὰ ἦταν εὐχάριστο στὴ θεὰ Ἀρτέμιδα καὶ νὰ τῆς τὸ ἀφιερώσῃ.

"Οταν ὁ Ξενοφῶν ἦταν ἔξοριστος κι ἔμενε στὴ Σκιλλούντα (⁷ κοντὰ στὴν Ὁλυμπία), ὅπου τὸν εἶχαν ἐγκαταστήσει οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἔρχεται στὴν Ὁλυμπία ὁ Μεγάβυζος γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς ἀγῶνες καὶ τοῦ δίνει πίσω τὰ χρήματα ποὺ τοῦ φύλαγε. ⁸ Οἱ Ξενοφῶν τὰ πῆρε κι ἀγοράζει μ' αὐτὰ ἔνα χτῆμα γιὰ τὴν Ἀρτέμιδα, σὲ μέρος ποὺ τὸν συμβούλεψε μὲ χρησμό του ὁ Ἀπόλλων. Ἀνάμεσα σ' αὐτὸ τὸ χτῆμα ἔτυχε νὰ περνάῃ ἔνας ποταμὸς ποὺ τὸν ἔλεγαν Σελινούντα. Μὰ καὶ στὴν Ἐφεσο, πλάι στὸν ναὸ τῆς Ἀρτέμιδας, τρέχει ἔνα ποτάμι μὲ τὸ ἔδιο ὄνομα. Μέσα στὰ νερὰ καὶ τῶν δύο ποταμῶν ὑπάρχουν ψάρια καὶ κοχύλια, ἐνῶ στὸ χτῆμα ποὺ ἦταν στὴ Σκιλλούντα ὑπάρχει κυνήγι ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα ποὺ πιάνουν οἱ κυνηγοί. ⁹ Εἴκανε ἀκόμα καὶ βωμὸ καὶ ναὸ μ' αὐτὰ τὰ ιερὰ χρήματα, κι ἀπὸ τότε κι ὑστερὰ κρατοῦσε τὸ ἔνα δέκατο ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς κάθε ἐποχῆς καὶ τὰ πρόσφερε θυσία στὴ θεά. ¹⁰ Σ' αὐτὴ τὴ γιορτὴ πήγαιναν ὅσοι κατοικοῦσαν στὴ Σκιλλούντα κι ἔκεινοι ποὺ κατάγονταν ἀπὸ κοντινὰ χωριά, ἄντρες καὶ γυναικες. Καὶ ἡ θεὰ ἔδινε σὲ ὅσους μαζεύονταν κριθαρένιο ἀλεύρι, ψωμιά, κρασί, ξηροὺς καρπούς, ἔνα μέρος ἀπὸ τὰ κρέατα τῶν θυσιῶν, ποὺ ἀνήκαν σὲ ζῶα παρμένα ἀπὸ ιερὰ βοσκήματα, καθὼς κι ἔνα μέρος ἀπὸ τὸ κυνήγι. Γιατὶ κυνηγοῦσαν γιὰ τὴ γιορτὴ καὶ τοῦ Ξενοφῶντα καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οἱ γιοί, καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς ὅσοι ἄντρες ἤθελαν. Καὶ πιάνονταν ἄλλα ζῶα μέσα σ' αὐτὸ τὸ ιερὸ χτῆμα κι ἄλλα πάνω

7 - 13

¹⁰ 'Ο Ξενοφῶν
κάνει ναὸ στὴν
Ἀρτέμιδα.

Ξενοφῶντος παιδες καὶ οἱ τῶν ἄλλων πολιτῶν, οἱ δὲ βουλόμενοι καὶ
 ἄνδρες ξυνεθήρων· καὶ ἡλίσκετο τὰ μὲν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ χώρου, τὰ
 11 δὲ καὶ ἐκ τῆς Φοιλόης, σύνες καὶ δορπάδες καὶ ἔλαφοι. Ὅτι δὲ ἡ χώρα
 ἦ ἐκ Λακεδαιμονίου εἰς Ὀλυμπίαν πορεύονται ως εἴκοσι στάδιοι ἀπὸ
 τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἱεροῦ. Ἐν δὲ ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ καὶ λειμῶν καὶ
 δηρη δένδρων μεστά, ἵκανά συν καὶ αἴγας καὶ βοῦς τρέφειν καὶ ἵππους,
 12 ὥστε καὶ τὰ τῶν εἰς τὴν ἑορτὴν ἴοντων ὑποζύγια εὖωχεῖσθαι. Περὶ
 δὲ αὐτὸν τὸν ναὸν ἄλσος ἡμέρων δένδρων ἐφυτεύθη ὅσα ἐστὶ τῶν κτὰ
 ὠραῖα. Οἱ δὲ ναὸς ὡς μηρός μεγάλω τῷ ἐν Ἔφεσῳ εἴκασται, καὶ τὸ
 13 ξόανον ἔοικεν ως κυπαρίστιον χρυσῷ ὅντι τῷ ἐν Ἔφεσῳ. Καὶ στήλῃ
 ἔστηκε παρὰ τὸν ναὸν γράμματα ἔχονσα· ΙΕΡΟΣ Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ
 ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ. ΤΟΝ EXONTA KAI KARPOΥΜΕΝΟΝ THN
 MEN ΔΕΚΑΤΗΝ ΚΑΤΑΘΥΕΙΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΕΤΟΥΣ. ΕΚ ΔΕ
 TOΥ ΠΕΡΙΤΤΟΥ ΤΟΝ NAON ΕΠΙΣΚΕΥΑΖΕΙΝ. ΕΑΝ ΔΕ ΤΙΣ
 MH ΠΟΙΗΙ TAYTA THI ΘΕΩΙ ΜΕΛΗΣΕΙ.

- ΚΕΦ. 4
- 1 Ἐκ Κερασοῦντος δὲ κατὰ θάλατταν μὲν ἐκομίζοντο οἶπερ καὶ
 2 πρόσθετον, οἱ δὲ ἄλλοι κατὰ γῆν ἐπορεύοντο. Ἐπεὶ δὲ ἤσαν ἐπὶ τοῖς
 Μοσσανοίκον δρίοις, πέμπουσιν εἰς αὐτοὺς Τιμησίθεον τὸν Τραπε-
 ζούντιον πρόξενον ὅντα τῶν Μοσσανοίκων, ἐρωτῶντες πότερον ως διὰ
 φιλίας ἢ διὰ πολεμίας πορεύονται τῆς χώρας. Οἱ δὲ εἰπον ὅτι οὐ διή-
 3 σοιεν ἐπίστευον γὰρ τοῖς χωρίοις. Ἐρτεῦθεν λέγει δὲ Τιμησίθεος ὅτι
 πολέμιοι τούτοις εἰσὶν οἱ ἐκ τοῦ ἐπέκεινα. Καὶ ἐδόκει παλέσαι ἐκείνους,
 εἰ βούλοιντο ξυμμαχίαν ποιήσασθαι· καὶ πεμφθεὶς δὲ Τιμησίθεος ἦκεν
 4 ἄγων τοὺς ἄρχοντας. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο, συνῆλθον οἱ τε τῶν Μοσσα-
 νοίκων ἄρχοντες καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων· καὶ ἔλεξε Ξενοφῶν,
 5 οἱ ἡρμήνευε δὲ Τιμησίθεος.
 - 6 Ὡς ἄνδρες Μοσσανοίκοι, ἡμεῖς βουλόμεθα διασωθῆναι πρὸς τὴν
 Ἑλλάδα πεζῇ πλοῖα γὰρ οὐκ ἔχομεν· πωλέονται δὲ οὗτοι ἡμᾶς οὓς

στὸ βουνὸ Φολόη, προπάντων ἀγριογούρουνα, ζαρκάδια κι ἐλάφια.
 Ὡς τοποθεσία τούτη εἶναι σὲ κεῖνο τὸ σημεῖο, ποὺ ὁ δρόμος ὁδηγεῖ 11
 ἀπὸ τὴ Σπάρτη στὴν Ὀλυμπία, καὶ ἀπέχει εἴκοσι πάνω κάτω στά-
 δια ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Δία ποὺ βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴ χώρα. Μέσα στὴν
 Ἱερὴ τοποθεσία ὑπάρχουν καὶ ἔνα λιβάδι καὶ βουνὰ γεμάτα ἀπὸ δέν-
 τρα, κατάλληλα νὰ τρέφουν χοίρους καὶ γίδια καὶ βόδια καὶ ἄλλα.
 Ἐτσι ὑπάρχει ἀφθονη τροφὴ καὶ γιὰ τὰ ζῶα ποὺ ἔχουν οἱ πανηγυ-
 ριῶτες. Γύρω στὸ ναὸ τῆς Ἀρτέμιδας φυτεύτηκε ἔνα δάσος μὲ 12
 δέντρα, ὅσα δίνουν πολλοὺς καρποὺς στὴν ἐποχή τους. Ὁ ναὸς αὐτὸς
 μοιάζει μὲ τὸ μεγάλο ποὺ εἶναι στὴν Ἔφεσο, εἶναι μονάχα μικρότερος.
 ἐπίσης καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς μοιάζει μὲ τὸ γρυσὸ ποὺ βρίσκεται
 στὴν Ἔφεσο, μονάχα ποὺ τοῦτο εἶναι ἀπὸ ξύλο κυπαρισσιοῦ. Κοντὰ 13
 στὸ ναὸ εἶναι στημένη μιὰ πλάκα μὲ τὴν παρακάτω ἐπιγραφή: «Τού-
 τη ἡ ἔκταση εἶναι ἀφιερωμένη στὴν Ἀρτέμιδα. Ἐκεῖνος ποὺ τὴν
 ἔχει καὶ παίρνει τοὺς καρποὺς, πρέπει κάθε χρόνο νὰ προσφέρῃ τὸ
 ἔνα δέκατο σὰ θυσία στὴ θεά. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα πρέπει νὰ ξοδεύῃ
 γιὰ τὴν ἐπισκευὴ τοῦ ναοῦ. Ἄν βρεθῇ κακένας ποὺ δὲν θὰ τὰ κάνῃ, ἡ
 θεὰ θὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν τιμωρία του».

ΜΑΧΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΜΟΣΣΥΝΟΙΚΩΝ

Ἀπὸ τὴν Κερασούντα μεταφέρονταν μὲ τὰ πλοῖα ὅσοι καὶ πρω- 1
 τύτερα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι πορεύονταν ἀπὸ τὴ στεριά. Ὅταν ἔφτασαν στὰ
 σύνορα τῶν Μοσσυνοίκων, τοὺς στέλνουν τὸν Τιμησίθεο τὸν Τρα-
 πεζούντιο ποὺ ἦταν πρόξενός τους, καὶ τοὺς ρωτοῦσαν ἂν θὰ ἔχουν
 τὴ χώρα φιλικὴ ἢ ἔχθρικὴ στὸ πέρασμά τους. Ἐκεῖνοι ἀποκρίθηκαν 2
 πῶς δὲν θὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ περάσουν· γιατὶ εἰχαν ἐμπιστοσύνη
 στὶς ὀχυρωμένες θέσεις τοὺς. Τότε τοὺς λέει ὁ Τιμησίθεος πῶς ἔκεινοι 3
 ποὺ κατοικοῦν ἀπέναντι, εἶναι ἔχθροι μὲ τούτους τοὺς ἀνθρώπους.
 Γι' αὐτὸ εἶχε τὴ γνώμη νὰ τοὺς καλέσουν καὶ, ἀν ἥθελαν, νὰ κάνουν
 συμμαχία. Πῆγε ὁ Τιμησίθεος καὶ γύρισε φέροντας τοὺς ἀρχηγούς.
 Ὅταν ἔφτασαν, συγκεντρώθηκαν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μοσσουνοί- 4
 κων καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, κι εἶπε τοῦτα δῶ ὁ Ξενοφῶν,
 ποὺ τὰ μετάφραζε ὁ Τιμησίθεος. «Μοσσουνοίκοι, ἐμεῖς θέλομε νὰ 5
 σωθοῦμες καὶ νὰ πᾶμε στὴν Ἑλλάδα βαδίζοντας μὲ τὰ πόδια, γιατὶ
 δὲν ἔχομε πλοῖα. Μᾶς ἐμποδίζουν δύμας ἔκεινοι, ποὺ μαθαίνομε πῶς

ΚΕΦ. 4

1 - 10

Συμμαχία Ἑλ-
 λήνων καὶ Δυ-
 τικῶν Μοσσ-
 νοίκων.

6 ἀκούομεν ὑμῖν πολεμίους εἶναι. Εἰς οὖν βούλεσθε, ἔξεστιν ὑμῖν ἡμᾶς λαβεῖν ἔνυμαχονς καὶ τιμωρήσασθαι εἴ τι ποτε ὑμᾶς οὗτοι ἡδίκησαν,
 7 καὶ τὸ λοιπὸν ὑμῶν ὑπηρόσους εἶναι τούτους. Εἰς δὲ ἡμᾶς ἀφίσετε,
 8 σκέψασθε πόθεν αὐθις ἀν τοσαύτην δύναμιν λάβοιτε ἔνυμαχον. Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο ὁ ἄρχων τῶν Μοσσηνοίκων ὅτι καὶ βούλουτο ταῦτα
 9 καὶ δέχοιτο τὴν ἔνυμαχίαν. Ἀγετε δή, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, τί ὑμῶν δεήσεσθε χρήσασθαι, ἀν ἔνυμαχοι ὑμῶν γενώμεθα, καὶ ὑμεῖς τί οἰοί τε
 10 ἔσεσθε ὑμῖν ἔνυμπρᾶξαι περὶ τῆς διόδου; Οἶ δὲ εἰπον ὅτι ἴκανοι ἐσμεν εἰς τὴν χώραν εἰσβάλλειν ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα τὴν τῶν ὑμῖν τε καὶ ὑμῶν πολεμίων, καὶ δεῦρο ὑμῖν πέμψαι ταῦς τε καὶ ἄνδρας οἵτινες ὑμῖν ἔνυμαχοῦνται τε καὶ τὴν ὁδὸν ἰγήσονται.

11 Ἐπὶ τούτοις πιστὰ δόντες καὶ λαβόντες ὥχοντο. Καὶ ἦκον τῇ ὑστεραίᾳ ἄγοντες τριακόσια πλοῖα μονόξυλα καὶ ἐν ἐκάστῳ τρεῖς ἄνδρας, ὃν οἱ μὲν δύο ἐκβάντες εἰς τάξιν ἔθεντο τὰ ὅπλα, ὁ δὲ εἰς 12 ἔμενε. Καὶ λαβόντες τὰ πλοῖα ἀπέπλευσαν, οἱ δὲ μέροντες ἔξετάξαντο ὡδε· ἔστησαν [ὥσπερ] ἀνὰ ἑκατὸν μάλιστα οἷον χοροὶ ἀντιστοιχοῦντες ἀλλήλοις, ἔχοντες γέρρα πάντες λευκὸν βοῶν δασέα, εἰκασμένα κιττοῦ πετάλῳ, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ παλτὸν ὡς ἔξπηχν, ἔμπροσθεν μὲν λόγχῃν ἔχον, 13 δύπισθεν δὲ τοῦ ἔνδιου σφαιροειδές. Χιτωνίσκοντος δὲ ἐνεδεδύκεσαν ὑπὲρ γονάτων, πάχος ὡς λινοῦ στρωματοδέσμον, ἐπὶ τῇ κεφαλῇ δὲ κράνη σκύτινα οἰάπερ τὰ Παφλαγονικά, κρωβύλουν ἔχοντα κατὰ μέσον, ἐγγύτατα ταὶ τιαροειδῆ· εἶχον δὲ καὶ σαγάρεις σιδηρᾶς. Ἐντεῦθεν ἔξηρχε μὲν αὐτῶν εἰς, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπαντες ἐπορεύοντο ἔδοντες ἐν ρυθμῷ, καὶ διελθόντες διὰ τῶν τάξεων καὶ διὰ τῶν ὅπλων τῶν Ἑλλήνων ἐπορεύοντο εἰδόντες τοὺς πολεμίους ἐπὶ χωρίον δὲ ἐδόκει ἐπιμαχώτατον εἶναι.
 14 Ω̄κεῖτο δὲ τοῦτο πρὸ [τῆς πόλεως] τῆς Μητροπόλεως καλούμενης αὐτοῖς καὶ ἔχούσης τὸ ἀκρότατον τῶν Μοσσηνοίκων. Καὶ περὶ τούτου δ πόλεμος ἦρ· οἱ γὰρ ἀεὶ τοῦτ' ἔχοντες ἐδόκουν ἐγκρατεῖς εἶναι καὶ

είναι ἔχθροί σας. "Αν θέλετε λοιπόν, μπορεῖτε νὰ μᾶς πάρετε συμμά- 6
χους καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσετε, ἢν σᾶς ἔβλαψαν καμιὰ φορά, κι ἀπὸ
δῶ καὶ πέρα νὰ τοὺς ἔχετε στὴν ἔξουσία σας. "Αν ὅμως δὲν τὸ δεχτῆτε, 7
σκεφτῆτε ἀπὸ ποῦ θὰ μπορέσετε νὰ ξανασυμμαχήσετε μὲ μιὰ δύναμη
τόσο μεγάλη, σὰν τὴ δική μας". Ἀπαντώντας ὁ ἀρχιγγής τῶν Μοσ- 8
συνοίκων εἶπε ὅτι καὶ τὰ θέλουν αὐτὰ καὶ δέχονται τὴ συμμαχία.
«Τώρα λοιπόν, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, πέστε μου ποῦ θὰ χρειαστῇ νὰ μᾶς 9
χρησιμοποιήσετε, ἢν γίνωμε σύμμαχοί σας, κι ἐσεῖς πάλι ποιὰ βοή-
θεια μπορεῖτε νὰ μᾶς δώσετε γιὰ νὰ περάσωμε μέσα ἀπὸ τὴ χώρα». 10
Ἐκεῖνοι ἀπάντησαν : «Ἐξίμαστε ἵκανοι νὰ μποῦμε στὴ χώρα τῶν δι-
κῶν σας καὶ τῶν δικῶν μας ἔχθρῶν ἀπὸ τὸ ἀντίθετο μέρος, καὶ νὰ
σᾶς στείλουμε ἄδω πλοῖα καὶ ἀνθρώπους, ποὺ καὶ σύμμαχοί σας θὰ
είναι καὶ θὰ σᾶς δείξουν τὸ δρόμο».

Γί' αὐτὰ ἔδωσαν καὶ πῆραν ἐγγυήσεις κι ὕστερα ἔφυγαν. Τὴν 11
ἄλλη μέρα γύρισαν φέρνοντας τρακόσια πλεούμενα μονόξυλα καὶ μέσα
στὸ καθένα ὑπῆρχαν τρεῖς ἄντρες. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ δύο βγῆκαν καὶ
ἀκούμπησαν στὴ σειρὰ τὰ ὅπλα τους, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἔμεινε μέσα. "Ὑστε-
ρα πῆραν τὰ πλοῖα κι ἔφυγαν. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ εἶχαν ξεμπαρκάρει, πα- 12
ρατάχτηκαν μὲ τοῦτο τὸν τρόπο : Σταμάτησαν ἐκατὸ ἐκατὸ σὰ χο-
ρευτές, ὃ ἔνας ἀντικριστὰ μὲ τὸν ἄλλο. Κρατοῦσαν ὅλοι ἀσπίδες ἀπὸ
κλωνάρια λυγαριάς, σκεπασμένα μὲ πυκνόμαλλα δέρματα ἀσπρων βο-
διῶν, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ φύλλα κισσοῦ, καὶ στὸ δεξί τους χέρι ἔνα ἀκόν-
τιο ὡς ἔξι πῆχες στὸ μάκρος, ποὺ εἶχε μπροστὰ μιὰ λόγχη καὶ πίσω
τὸ ξύλο του ἥταν στρογγυλεμένο. Φοροῦσαν μικροὺς χιτῶνες, ποὺ δὲν 13
ἔφταναν οὔτε ἴσαμε τὰ γόνατα κι εἶχαν πάχος σὰν ἔνα λινὸ σακί, καὶ
στὸ κεφάλι δερμάτινα κράνη, δπως εἶναι τὰ παφλαγονικά, ποὺ εἶχαν
στὴν κορφὴ μιὰ φούντα ἀπὸ ἀλογότριχες κι ἔμοιαζαν μὲ τιάρα. Κρα-
τοῦσαν ἀκόμα καὶ σιδερένια τσεκούρια. Τότε ἔνας ἀπ' αὐτοὺς ἔκανε 14
ἀρχή, κι ὅλοι οἱ ἄλλοι βάδιζαν τραγουδώντας ρυθμικά. Πέρασαν ἀνά-
μεσα ἀπὸ τὴν παράταξη τῶν Ἑλλήνων κι ἀπὸ τὰ ὅπλα τους καὶ προ-
χωροῦσαν ἀμέσως ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς, σὲ ἔνα δχυρὸ μέρος, ποὺ
φαινόταν πῶς εἶναι πολὺ εὐκολοκυρίευτο. Τοῦτο βρισκόταν μπροστὰ 15
στὴν πόλη ποὺ τὴ λογάριαζαν πρωτεύουσά τους, καὶ ἀπλωνόταν στὸ
πιὸ μεγάλο ὑψωμα τῶν Μοσσυνοίκων. Γί' αὐτὴ τὴ θέση γινόταν ὁ πό-
λεμος. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ κάθε φορά τὴν εἶχαν στὰ χέρια τους, νομί-
ζονταν πῶς ἔχουσιάζαν καὶ ὅλους τοὺς Μοσσυνοίκους. "Ελεγκαν ἀκόμα

11 - 18
Στὴν πρώτη
σύγκρουση νι-
κοῦν οἱ Ἀνα-
τολικοὶ Μοσ-
συνοίκοι.

πάντων Μοσσανοίκων, καὶ ἔφασαν τούτους οὐδικαίως ἔχειν τοῦτο, ἀλλὰ κοινὸν δὲ καταλαβόντας πλεονεκτεῖν.

- 26 Ἐποντο δὲ αὐτοῖς καὶ τῶν Ἑλλήνων τινές, οὐ ταχθέντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ἀλλὰ ἀρπαγῆς ἐνεκεν. Οἱ δὲ πολέμοι προσιόντων τέως μὲν ἡσύχαζον ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο τοῦ χωρίου, ἐνδραμόντες τρέπονται αὐτούς, καὶ ἀπέκτειναν συγχονὸς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ἔννανταντων Ἑλλήνων τινάς, καὶ ἐδίωκον μέχρι οὗ εἰδον τοὺς Ἑλληνας βοηθοῦντας·
 17 εἴτα δὲ ἀποτραπόμενοι ὠχοντο, καὶ ἀποτεμόντες τὰς κεφαλὰς τῶν νεκρῶν ἐπεδείκνυσαν τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς ἑαυτῶν πολεμίοις, καὶ ἄμα
 18 ἐχόρευνον νόμῳ τινὶ ἁδοντες. Οἱ δὲ Ἑλληνες μάλα ἤχθοντο δτι τοὺς τε πολεμίους ἐπεποιήκεσαν θρασυτέρους καὶ δτι οἱ ἐξελθόντες Ἑλληνες σὸν αὐτοῖς ἐπεφεύγεσαν μάλα δυντες συγνοί· δούπω πρόσθεν ἐπεποιήκεσαν ἐν τῇ στρατείᾳ.
 19 Ξενοφῶν δὲ ἐνυγκαλέσας τοὺς Ἑλληνας εἶπεν· ἀνδρες στρατιῶται, μηδὲν ἀθυμήσητε ἐνεκα τῶν γεγενημένων· οἴτε γὰρ δτι καὶ
 20 ἀγαθὸν οὐ μεῖον τοῦ κακοῦ γεγένηται. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπίστασθε δτι οἱ μέλλοντες ἡμῖν ἥγεισθαι τῷ δυτὶ πολέμοι εἰσιν οἰσπερ καὶ ἡμᾶς ἀνάγκη· ἐπειτα δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀμελήσαντες τῆς ἔννη ἡμῖν τάξεως, καὶ ἵκανοι ἥγησάμενοι εἰναι ἔνν τοῖς βαρβάροις ταντὰ πράττειν ἅπερ σὸν ἡμῖν, δίκην δεδώκασιν· ὥστε αὖθις ἥττον τῆς ἡμετέρας
 21 τάξεως ἀπολείψονται. Ἀλλ' ὑμᾶς δεῖ παρασκευάζεσθαι δπως καὶ τοῖς φίλοις οὖσι τῶν βαρβάρων δόξητε κρείττους αὐτῶν εἰναι καὶ τοῖς πολεμίοις δηλώσητε δτι οὐδὲ δμοίοις ἀνδράσι μαχοῦνται νῦν τε καὶ δτε τοῖς ἀτάκτοις ἐμάχοντο.

- 22 Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτως ἔμειναν· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ θύσαντες ἐπεὶ ἐκαλλιερήσαντο, ἀριστήσαντες, δρθίους τοὺς λόχους ποιησάμενοι, καὶ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τὸ εὐώνυμον κατὰ ταντὰ ταξάμενοι,
 ἐπορεύοντο τοὺς τοξότας μεταξὺ τῶν λόχων [δρθίων] ἔχοντες, ὑπο-

οἱ σύμμαχοι τῶν Ἑλλήνων πᾶς δὲν τὴν κρατοῦσαν δίκαια οἱ ἀντίπαλοι τους, παρὰ τὴν κυρίεψαν, ἐνῷ ἀνῆκε καὶ σ' αὐτούς, καὶ ἔτσι βρίσκονταν σὲ πλεονεκτική θέση. Μαζί τους πήγαιναν καὶ μερικοί "Ἑλληνες, ποὺ 16 δὲν εἶχαν πάρει διαταχή ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, παρὰ σκόπευαν νὰ κάνουν λεηλασίες. "Οσο τοῦτοι προχωροῦσαν, οἱ ἔχθροι ἔμεναν ἀκίνητοι. "Οταν ὅμως ζύγωσαν τὸ δύιρο, ἐκεῖνοι βγῆκαν καὶ τοὺς τρέπουν σὲ φυγὴ καὶ σκότωσαν ἀρκετοὺς βαρβάρους καὶ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς "Ἑλληνες ποὺ ἀνέβηκαν μαζὶ τους, καὶ τοὺς κυνήγησαν ὥσπου εἰδαν τοὺς ἄλλους "Ἑλληνες νὰ τρέχουν γιὰ νὰ τοὺς δώσουν βοήθεια. "Γστερα γύ- 17 ρισαν τὶς πλάτες κι ἔφευγαν, καὶ κόβοντας τὰ κεφάλια τῶν σκοτωμένων τὰ ἔδειγκαν στοὺς "Ἑλληνες καὶ στοὺς ἔχθρούς τους, καὶ ταυτόχρονα χόρευαν τραγουδώντας σύμφωνα μὲ κάπιο μουσικὸ ρυθμό. Τότε οἱ "Ἑλ- 18 ληνες ἔνιωσαν μεγάλη στενοχώρια, γιατὶ εἶχαν κάνει τοὺς ἔχθρούς θρα- σύτερους καὶ γιατὶ οἱ στρατιῶτες ποὺ βγῆκαν μαζὶ μὲ τοὺς βαρβάρους τὸ εἶχαν βάλει στὰ πόδια, παρ' ὅλο ποὺ ἤταν πολλοί. Τὴν πράξη τούτη δὲν τὴν εἶχαν κάνει πρωτύτερα, σὲ ὅλη τὴν διάρκεια τῆς ἐκστρατείας.

"Ο Ξενοφῶν τότε κάλεσε τοὺς "Ἑλληνες καὶ τοὺς εἶπε: «Στρα- 19 τιῶτες, δὲν πρέπει νὰ στενοχωριέστε μὲ ὅσα ἔγιναν, γιατὶ ζέρετε πῶς μέσα σ' αὐτὰ ὑπάρχει καὶ κάπιο καλό, ποὺ δὲν εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ κακό. Πρῶτα πρῶτα δηλαδὴ μάθατε, πῶς αὐτοὶ ποὺ πρόκειται 20 νὰ μᾶς ὀδηγήσουν, εἶναι πραγματικὰ ἔχθροι μὲ κείνους, ποὺ ἔμεις εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴμαστε ἔχθροι τους. "Γστερα καὶ οἱ "Ἑλληνες ποὺ δὲν ἔμειναν στὴν παράταξή μας, παρὰ νόμισαν πῶς εἶναι ίκανοι νὰ κατορθώσουν μὲ τοὺς βαρβάρους ἐκεῖνα ποὺ κατόρθωναν μαζὶ μας, ἔχουν τιμωρηθῆ. "Ετσι δὲν πρόκειται ν' ἀφήσουν ἄλλη φόρα τὴν πα- ράταξή μας. Πρέπει ὅμως νὰ ἔτοιμαστῆτε, καὶ γιὰ νὰ δείξετε σὲ 21 ὅσους ἀπὸ τοὺς βαρβάρους εἴναι φύλοι μας πῶς εἴστε γενναῖτεροι τους καὶ γιὰ νὰ φανερώσετε στοὺς ἔχθρούς πῶς τώρα θὰ πολεμήσουν μὲ ἄντρες, ποὺ δὲν μοιάζουν μὲ τοὺς ἀταχτούς ποὺ πολέμησαν πρωτύτερα».

Αὕτη λοιπὸν τὴν ἡμέρα δὲν ἴκαναν τίποτε. Τὴν ἄλλη ὅμως θυ- 22 σίασαν κι ὅταν οἱ θυσίες ἔδειξαν καλὰ σημάδια, γευμάτισαν. "Γστερα σύνταξαν τοὺς λόγους μὲ μικρὸ μέτωπο καὶ μεγάλο βάθος, τοποθέτησαν καὶ τοὺς βαρβάρους στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα μὲ τὸν ἕδιο τρόπο καὶ προχωροῦσαν ἔχοντας τοὺς τοξότες ἀνάμεσα στοὺς λόγους ἔτσι, ὥστε νὰ βρίσκωνται λίγο πιὸ μπροστά ἀπὸ τὸ μέτωπο τῶν ὄπλιτῶν.

19 - 21

·Ομιλία τοῦ
Ξενοφώντα
στὸ στρατό.

22 - 34

Νίκη τῶν Ἑλ-
λήνων.

23 λειπομένου δὲ μικρὸν τοῦ στόματος τῶν ὀπλιτῶν. Ἡσαν γὰρ τῶν πολεμίων οἱ εὔζωροι κατατρέχοντες τοῖς λίθοις ἔβαλλον. Τούτους ἀνέστελλον οἱ τοξόται καὶ πελτασταί. Οἱ δὲ ἄλλοι βάδην ἐπορεύοντο πρῶτον μὲν ἐπὶ τὸ χωρίον ἀφ' οὗ τῇ προτεραίᾳ οἱ βάροβαροι ἐτρέφθησαν 24 καὶ οἱ ξὺν αὐτοῖς· ἐνταῦθα γὰρ οἱ πολέμιοι ἦσαν ἀντιτεταγμένοι. Τοὺς μὲν οὖν πελταστὰς ἐδέξαντο οἱ βάροβαροι καὶ ἐμάχοντο, ἐπειδὴ δὲ ἐγγὺς ἦσαν οἱ ὀπλῖται, ἐτρέποντο. Καὶ οἱ μὲν πελτασταὶ εὐθὺς εἶποντο 25 διώκοντες ἄρω πρός τὴν πόλιν, οἱ δὲ ὀπλῖται ἐν τάξει εἶποντο. Ἐπεὶ δὲ ἄρω ἦσαν πρός ταῖς Μητροπόλεως οἰκίαις, ἐνταῦθα οἱ πολέμιοι ὅμοι δὴ πάντες γενούμενοι ἐμάχοντο καὶ ἐξηκόντιζον τοῖς παλτοῖς, καὶ ἄλλα δόρατα ἔχοντες παχέα μαχρά, ὅσα ἀνὴρ ἀν φέροι μόλις, τούτοις ἐπει- 26 ρῶντο ἀμύνασθαι ἐκ χειρός. Ἐπεὶ δὲ οὐχ ὑφίεντο οἱ "Ἐλληνες, ἀλλὰ δμόσει ἔχώροντ, ἔφενγον οἱ βάροβαροι καὶ ἐντεῦθεν ἀπαντες λιπόντες τὸ χωρίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν ὁ ἐν τῷ μόσσυνι τῷ ἐπ' ἄκρον φύκοδομημένω, διν τρέφοντι πάντες κοινῇ αὐτοῦ μένοντα καὶ φυλάττοντιν, οὐκ ἥθελεν ἐξελθεῖν, οὐδὲ ὁ ἐν τῷ πρότερον αἰρεθέντι χωρίῳ, ἀλλ' αὐτοῦ σὺν τοῖς μοσσύνοις κατεκαύθησαν.

27 Οἱ δὲ "Ἐλληνες διαρπάζοντες τὰ χωρία νῆρισκον θησαυροὺς ἐν ταῖς οἰκίαις ἀρτων νερημέρων πατρίον, ὡς ἔφασαν οἱ Μοσσύνοικοι, τὸν δὲ νέον σῖτον ξὺν τῇ καλάμῃ ἀποκείμενον. Ἠσαν δὲ ζειαὶ αἱ πλείσται. 28 Καὶ δελφίνων τεμάχη ἐν ἀμφορεῦσιν ηρόίσκετο τεταριχευμένα καὶ στέαρ ἐν τεύχεσι τῶν δελφίνων, φῶ ἔχρωντο οἱ Μοσσύνοικοι καθάπερ 29 οἱ "Ἐλληνες τῷ ἑλαίῳ· κάρων δὲ ἐπὶ τῶν ἀνωγαίων ἦν πολλὰ τὰ πλατέα οὐκ ἔχοντα διαφνήν οὐδεμίαν. Τούτῳ καὶ πλείστῳ σίτῳ ἔχρωντο ἔφοντες καὶ ἀρτους ὀπτῶντες. Οὗτος δὲ ηρόίσκετο δις ἄκρατος μὲν ὀξὺς ἔφαινετο εἶναι ὑπὸ τῆς αὐστηρότητος, κερασθεὶς δὲ εὐώδης τε καὶ ἥδυς.

30 Οἱ μὲν δὴ "Ἐλληνες ἀριστήσαντες ἐνταῦθα ἐπορεύοντο εἰς τὸ πρόσω, παραδόντες τὸ χωρίον τοῖς ἔνυμαχήσασι τῶν Μοσσύνοικων.

Γιατί μερικοί ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἦταν ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι καὶ τρέχον· 23 τας πρὸς τὰ κάτω τοὺς χτυποῦσαν μὲ πέτρες. Αὐτοὺς οἱ τοξότες καὶ οἱ πελταστὲς τοὺς ἀνάγκαζαν νὰ ὑποχωροῦν. Οἱ ὑπόλοιποι προχωροῦσαν μὲ ἀργὸν βηματισμό, πρῶτα πρὸς τὴν τοποθεσία ἀπ' ὅπου τὴν προηγούμενη μέρα τὸ ἔβαλαν στὰ πόδια οἱ βάρβαροι κι οἱ "Ἐλλήνες ποὺ ἦταν μαζί τους. Γιατὶ σ' αὐτὸ τὸ μέρος ἦταν παραταγμένοι οἱ ἐχθροὶ γιὰ μάχη. Τὴν ἐπιθεση λοιπὸν τῶν πελταστῶν τὴν ἀντεῖαν 24 οἱ βάρβαροι καὶ πολεμοῦσαν μαζί τους, ὅταν ὅμως τοὺς ζύγωσαν οἱ ὄπλίτες, τὸ ἔβαλαν στὰ πόδια. Οἱ πελταστὲς τότε τοὺς ἀκολουθοῦσαν καὶ τοὺς κυνηγοῦσαν πρὸς τὰ πάνω ὅπου βρισκόταν ἡ πόλη, ἐνῷ οἱ ὄπλίτες βάδιζαν ἀπὸ πίσω χωρὶς νὰ γκαλοῦν τὴν παράταξη. Κι ὅταν 25 ἀνέβηκαν κοντὰ στὰ σπίτια τῆς πρωτεύουσας, τότε οἱ ἐχθροὶ μαζεμένοι ὅλοι τοὺς πολεμοῦσαν καὶ τοὺς κυνηγοῦσαν μὲ τὰ ἀκόντια, καὶ κρατώντας ἄλλα δόρατα γοντρὰ καὶ μαχριά, ποὺ ἔνας ἀντρας δύσκολα 0ὰ μποροῦσε νὰ τὰ σηκώσῃ, προσπαθοῦσαν μὲ αὐτὰ ν' ἀποκρούσουν τοὺς "Ἐλλήνες ἀπὸ κοντινὴ ἀπόσταση. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ "Ἐλλήνες δὲν 26 ὑποχωροῦσαν, παρὰ βάδιζαν ὅλοι μαζί, ἀφῆσαν οἱ βάρβαροι τὴν ὁχυρὴ τοποθεσία κι ἀρχισαν νὰ φεύγουν κι ἀπὸ κεῖ. Καὶ ὁ βασιλιάς τους ποὺ ἔμενε μέσα στὸν ξύλινο πύργο, τὸ χτισμένο πάνω στὸ ὑψωμα, καὶ ποὺ τὸν τρέφουν ὅλοι μὲ κοινὰ ἔξοδα καὶ τὸν φυλᾶνε, δὲν ήθελε νὰ βγῆ, καθὼς κι ὁ βασιλιάς τοῦ ὁχυροῦ ποὺ κυριεύτηκε πρωτότερα, παρὰ κάηκαν ἐκεῖ μαζί μὲ τοὺς πύργους τους. Τότε οἱ "Ἐλλήνες στὶς 27 λεηλασίες ποὺ ἔκαναν σ' αὐτὰ τὰ μέρη ἔβρισκαν μέσα στὰ σπίτια παλιές ἀποθήκης, ὅπου ἦταν σωριασμένα ψωμιά περούσινά, καθὼς ἔλεγαν οἱ Μοσσύνοικοι, ἐνῷ τὰ καινούρια σιτάρια ἦταν ἀποθηκεμένα μαζί μὲ τὴν καλαμιά τους· μὰ αὐτὰ ἦταν στὸ μεγαλύτερο μέρος τους ζειές. "Ἐβρισκαν ἀκόμα μέσα σὲ δοχεῖα κομμάτια ἀπὸ δελφί· 28 νια παστωμένα καὶ μέσα σὲ βάζα ἄλευμα ἀπὸ κρέας δελφινιῶν, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Μοσσύνοικοι, ὅπως οἱ "Ἐλλήνες τὸ λάδι. Καὶ 29 πάνω στὰ ἀνάγκια ἦταν ἀποθηκεμένα πολλὰ κάστανα, ποὺ δὲν εἶχαν καμιὰ γραμμὴ νὰ τὰ χωρίζῃ. Αὐτὰ τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τροφὴ βρασμένα, καθὼς καὶ ἀφθονο σιταρένιο ἀλεύρι ποὺ τὸ ἔψηγαν καὶ τὸ ἔκαναν ψωμί. Βρισκόταν ἀκόμα ἐκεῖ καὶ κρασί, πού, ὅταν δὲν ἦταν νερωμένο, φαινόταν πάσι εἰναι ξινό, ἐπειδὴ ἦταν δριμύ, ὅταν ὅμως τὸ νέρωναν, γινόταν μυρωδάτο καὶ γλυκόπιστο. Ἐδῶ γευμάτισαν οἱ 30 "Ἐλλήνες κι ὕστερα παράδωσαν τὴν τοποθεσία σὲ κείνους ἀπὸ τοὺς

* Οπόσα δὲ καὶ ἄλλα παρῆσαν χωρία τῶν ἔνν τοῖς πολεμίοις ὅντων, τὰ
 31 εὐπροσοδώτατα οἱ μὲν ἔλειπον, οἱ δὲ ἐκόντες προσεχώρουν. Τὰ δὲ
 πλεῖστα τοιάδε ἦν τῶν χωρίων ἀπεῖχον αἱ πόλεις ἀπ' ἀλλήλων στά-
 δια ὀγδοήκοντα, αἱ δὲ πλέον αἱ δὲ μεῖον ἀναβοώντων δὲ ἀλλήλων
 ἔνυήκοντον εἰς τὴν ἑτέραν ἐκ τῆς ἑτέρας πόλεως· οὕτως ὑψηλή τε καὶ
 32 κοίλη ἡ χώρα ἦν. * Επεὶ δὲ πορευόμενοι ἐν τοῖς φίλοις ἥσαν, ἐπε-
 δείκνυσαν αὐτοῖς παιδας τῶν εὐδαιμόνων σιτευτούς, τεθραμμένους κα-
 ρύοις ἐφθοῖς, ἀπαλοὺς καὶ λευκοὺς σφόδρα καὶ οὐ πολλοῦ δέοντας ἵσους
 τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος εἶναι, ποικίλους δὲ τὰ νῶτα καὶ τὰ ἔμπρο-
 33 σθεν πάντα ἐστιγμένους ἀνθέμια. Λευκοὶ δὲ πάντες οἱ ἄνδρες καὶ αἱ
 34 γυναικες. Τούτους ἔλεγον οἱ στρατευσάμενοι βαρβαρωτάτους διελ-
 θεῖν καὶ πλεῖστον τῶν Ἑλληνικῶν νόμων κεχωρισμένους. Ἐν τε
 γὰρ ὅχλῳ ὅντες ἐποίουν ἄπερ [ἄν] ἀνθρωποι ἐν ἐρημίᾳ ποιήσειαν, μόνοι
 τε ὅντες ὅμοια ἐπραττον ἄπερ ἀν μετ' ἄλλων ὅντες, διελέγοντό τε
 αὐτοῖς καὶ ἐγέλων ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ ὠρχοῦντο ἐφιστάμενοι ὅπου τύχοιεν
 ὥσπερ ἄλλοις ἐπιδεικνύμενοι.

- ΚΕΦ. 5**
- 1 Διὰ ταύτης τῆς χώρας οἱ Ἑλληνες, διά τε τῆς πολεμίας καὶ τῆς
 φιλίας, ἐπορεύθησαν δοκτὸν σταθμούς, καὶ ἀφικνοῦνται εἰς Χάλυβας.
 Οὗτοι δὲ λύγοι τε ἥσαν καὶ ὑπήκοοι τῶν Μοσσυνοίκων, καὶ δ βίος ἦν
 τοῖς πλείστοις αὐτῶν ἀπὸ σιδηρείας.
- 2 Ἐγενένθεν ἀφικνοῦνται εἰς Τιβαρηνῶν. Ἡ δὲ τῶν Τιβαρηνῶν
 χώρα πολὺ ἦν πεδιωτέρα καὶ χωρία εἶχεν ἐπὶ θαλάττῃ ἥπτον ἐρυμνά.
 Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔχογηζον πρὸς τὰ χωρία προσβάλλειν καὶ τὴν στρα-
 τιὰν ὀνηθῆναι τι, καὶ τὰ ἔνεια ἢ παρὰ Τιβαρηνῶν οὐκ ἐδέχοντο,
 3 ἀλλ' ἐπιμεῖναι κελεύσαντες ἔστε βουλεύσαντο ἐθύοντο. Καὶ πολλὰ
 καταθυσάντων τέλος ἀπεδείξαντο οἱ μάρτεις πάντες γνώμην ὅτι οὐδα-

Μοσσύνοικους ποὺ εῖχαν γίνει σύμμαχοί τους, κι ἄρχισαν νὰ προγωροῦν παραπέρα. Μὰ καὶ ἀπ' ὅσα ἀλλα ἐχθρικὰ δύχυρά περνοῦσαν, τὰ πιὸ εὔκολοκυρίευτα τ' ἀφηναν οἱ ἐχθροὶ κι ἔφευγαν, ἀλλα πάλι τὰ παραχωροῦσαν μὲ τὴ θέλησή τους. Κι ἤταν οἱ περισσότερες δύχυρὲς 31 τοποθεσίες κάπωις ἔτσι : οἱ πολιτεῖες ἀπεῖχαν ἀναμεταξύ τους ὡγδόντα στάδια, ἀλλες περισσότερο κι ἀλλες λιγότερο. Κι ὅταν φύναζαν οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἀλλη, ἀκουγαν καὶ ἀπὸ τὶς δυο μεριές. Τόσο μεγάλα ὑψώματα εἶχε ἡ χώρα καὶ κοιλάδες ἀνάμεσά τους. "Γετερ'" ἀπὸ ἀρκετὴ πορεία ἔφτασαν σὲ φυλική τους χώρα. Ἐκεὶ 32 τοὺς ἔδειγναν κάτι πλουσιόπαιδα δλόπαχα, θρεμμένα μὲ βραστὰ καρύδια, ποὺ εῖχαν πολὺ ἀσπρὸ καὶ μαλακὸ δέρμα καὶ ποὺ παρὰ λίγο νὰ ἔχουν ἵδιο ὑψός καὶ πάχος, κι ἤταν οἱ πλάτες τους, καθὼς καὶ τὰ μπροστινὰ μέρη τῶν σωμάτων, γεμάτες στίγματα, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ ἀνθη. Κι ἤταν ὅλοι τους ἀσπροί, ἀντρες καὶ γυναικες. Ἐλεγαν μάλιστα 34 οἱ στρατιῶτες πῶς αὐτοὶ ἤταν οἱ πιὸ ἀπολίτιστοι ἀπ' ὅλους τοὺς βαρβάρους ποὺ εἶχαν συναντήσει, καὶ πῶς τὰ ἔθιμά τους ἤταν πάρα πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἐλληνικά. Γιατὶ καὶ μπροστὰ σὲ ἀνθρώπους ἔκαναν πράξεις ποὺ οἱ ἀλλοι θὰ τὶς ἔκαναν σὲ μοναξιά, κι ὅταν ἤταν μόνοι τους, ἐνεργοῦσαν ὅπως ἀν βρίσκονταν μὲ κόσμο. Δηλαδὴ καὶ συζητοῦσαν μὲ τὸν ἑκυτό τους καὶ γελοῦσαν μόνοι τους καὶ χόρευαν σταματώντας ὅπου τύχαιν, σὰ νὰ ἔκαναν ἐπίδειξη σὲ ἄλλους.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΑ ΚΟΤΥΩΡΑ. ΘΥΣΙΕΣ, ΑΓΩΝΕΣ, ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΕΙΣ ΜΕ ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΣΙΝΩΠΕΩΝ.

"Ανάμεσα ἀπ' αὐτὴ τὴ χώρα, ποὺ ἤταν ἀλλοῦ ἐχθρικὴ καὶ ἀλλοῦ 1 φυλική, βάδισαν οἱ "Ελληνες δύτεις σταθμοὺς καὶ φτάνουν στοὺς Χάλυβες. Τοῦτοι καὶ λίγοι ἤταν καὶ ὑποταχμένοι στοὺς Μοσσύνοικους, καὶ οἱ περισσότεροι ζοῦσαν δουλεύοντας τὸ σίδερο. Ἀπὸ κεῖ πηγαίνουν στὴ χώρα τῶν Τιβαρηγῶν. Αὐτὴ ἤταν ποιὺ πεδινότερη κι εἶχε παραθαλάσσια μέρη λιγότερο δύχυρά. Οἱ στρατηγοὶ ζητοῦσαν ἐπίμσνα νὰ ἐπιτεθοῦν ἐνάντια σ' αὐτά, γιὰ νὰ τὰ λεγλατήσουν οἱ στρατιῶτες. Γι' αὐτὸ δὲν δέχτηκαν τὰ δώρα ποὺ τοὺς ἔστειλαν οἱ Τιβαρηγοί, παρὰ τοὺς εἶπαν νὰ περιμένουν ὥσπου νὰ σκεφτοῦν, κι ἄρχισαν νὰ κάνουν θυσίες. Θυσίασαν πολλὰ ζῶα καὶ στὸ τέλος 3

μῆ προσίσιντο οἱ θεοὶ τὸν πόλεμον. Ἐντεῦθεν δὴ τὰ ξένια ἐδέξαντο, καὶ ὡς διὰ φιλίας πορευόμενοι δύο ἡμέρας ἀφίκοντο εἰς Κοτύωρα πόλιν Ἑλληνίδα, Σινωπέων ἄποικον, οὗσαν δὲ ἐν τῇ Τιβαρηνῶν χώρᾳ.

- 4 [Μέχρι ἐνταῦθα ἐπέζευσεν ἡ στρατιά. Πλῆθος τῆς καταβάσεως τῆς ὅδου ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι μάχης ἄχρι εἰς Κοτύωρα σταθμοὶ ἐκατὸν ἐίκοσι δύο, παρασάγγαι ἔξαρσοι καὶ εἴκοσι, στάδιοι μύριοι καὶ δικασισθήσιοι καὶ ἔξαρσοι, χρόνου πλῆθος ὅπτῳ μῆνες].
- 5 Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τετταράκοντα σύντε. Ἐν δὲ ταύταις πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἔθυσαν, καὶ πομπὰς ἐποίησαν κατὰ ἔθνος 6 ἔκαστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀγῶνας γνητυκούς. Τὰ δὲ ἐπιτίθεια ἐλάμβανον τὰ μὲν ἐκ τῆς Παφλαγοίας, τὰ δὲ ἐκ τῶν χωρίων τῶν Κοτυωριτῶν οὐ γὰρ παρεῖχον ἀγοράν, οὐδὲ εἰς τὸ τείχος τοὺς ἀσθεοῦντας ἐδέχοντο.
- 7 Ἐρ τούτῳ ἔρχονται ἐκ Σινώπης πρέσβεις, φοβούμενοι περὶ τῶν Κοτυωριτῶν τῆς τε πόλεως (ἢν γὰρ ἐκείνων καὶ φόρον ἐκείνοις ἔφερον) καὶ περὶ τῆς χώρας, ὅτι ἥκοντο δηονμένην. Καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον ἔλεγον, προηγόρευε δὲ Ἐκατόννυμος δεινὸς νομιζόμενος εἶναι λέγειν. Ἐπειρψεν ἡμᾶς, ὡς ἄνδρες στρατιῶται, ἡ τῶν Σινωπέων πόλις ἐπαιτέσσοντάς τε ἡμᾶς ὅτι γινάτε Ἑλλήνες ὄντες βαρβάρους, ἐπειτα δὲ καὶ συνησθησομένους διὰ πολλῶν τε καὶ δεινῶν, ὡς ἡμεῖς ἥκοντας εἰμεν, πραγμάτων σεσωσμένοι πάρεστε.
- 8 Ἀξιοῦμεν δὲ Ἑλλήνες ὄντες καὶ αὐτοὶ ὑφ' ὑμῶν ὄντων Ἑλλήνων ἀγαθὸν μέν τι πάσχειν, κακὸν δὲ μηδέν οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ἡμᾶς οὐδὲν 10 πώποτε ὑπίρξαμεν κακῶς ποιοῦντες. Κοτυωρῖται δὲ οὗτοι εἰσὶ μὲν ἡμέτεροι ἄποικοι, καὶ τὴν χώραν ἡμεῖς αὐτοῖς ταύτην παραδεδώκαμεν βιοβάρους ἀφελόμενον διὸ καὶ δασιὸν ἡμῖν φέρουσιν οὗτοι τεταγμένον καὶ Κερασούντιοι καὶ Τραπεζούντιοι· ὥστε δέ, τι ἀν τούτους κακὸν ποιήσῃτε ἡ Σινωπέων πόλις νομίζει πάσχειν.
- 11 Νῦν δέ ἀκούομεν ὑμᾶς εἰς τε τὴν πόλιν βίᾳ παρεληλυθότας ἐτίσους σκηνοῦν ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ἐκ τῶν χωρίων βίᾳ λαμβάνειν ὃν ἀν 12 δέησθε οὐ πείθοντας. Ταῦτ' οὖν ἀξιοῦμεν· εἰ δὲ ταῦτα ποιήσετε,

ὅλοι οἱ μάντεις ἔβγαλαν τὸ συμπέρασμα πῶς οἱ θεοὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελαν τὸν πόλεμο. Τότε λοιπὸν δέχτηκαν τὰ δῶρα καὶ βαδίζοντας διὺς μέρες μέσα στὴ γύρα τους, σὰ νὰ ἥταν φιλική, ἔφτασαν στὰ Κοτύωρα, μιὰ ἐλληνικὴ πόλη ποὺ ἥταν ἀποικία τῶν Σινωπέων καὶ βρισκόταν στὴ γύρα τῶν Τιβαργῶν.

(‘Ως ἐδὼ βάδισε μὲ τὰ πόδια ὁ στρατός. Τὸ μῆκος τῆς πορείας 4 γιὰ νὰ κατέψῃ ἀπὸ τὴ μάχη ποὺ ἔγινε κοντά στὴ Βαβυλώνα ὡς τὰ Κοτύωρα, ἥταν ἐκατὸν εἴκοσι διὺς σταθμοῖ, ἔξακόσιοι εἴκοσι παρασάγγες, δεκαυγάτῳ γιλιάδες ἔξακόσια στάδια, καὶ τὸ χρονικὸ διάστημα γι’ αὐτὴ τὴν πορεία ἥταν ὅχτὸ μῆνες). Ἐκεῖ ἔμειναν σαράντα πέντε μέρες· σ’ αὐτὸ τὸ διάστημα πρῶτα ἔκαναν θυσίες στοὺς θεούς, κι ὑστερα κάθε ἐλληνικὴ φυλὴ χωριστὰ δργάνωσε θρησκευτικὴ γιορτὴ καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνες. Τὰ τρόφιμα τὰ ἄρπαζαν εἴτε ἀπὸ τὴν 5 Παφλαγονία, εἴτε ἀπὸ διάφορα μέρη τῶν Κοτυωρῶν. Γιατὶ δὲν τοὺς πρόσφεραν ν’ ἀγοράσουν, κι οὕτε δέχονταν τοὺς ἄρρωστους μέσα στὰ τείχη τους. Στὸ μεταξὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴ Σινώπη ἀπεσταλμένοι, ποὺ 6 φοβήθηκαν καὶ γιὰ τὴν πόλη τῶν Κοτυωριτῶν (γιατὶ τοὺς ἀνῆκε καὶ μάλιστα τοὺς πλήρωνε φόρο) καὶ γιὰ τὴ γύρα τους, ἐπειδὴ ἀκούγαν πῶς οἱ ‘Ἐλληνες τὴ λεηλατοῦσαν. ‘Οταν ἔφτασαν στὸ στρατόπεδο, ἄργισαν νὰ μιλοῦν, καὶ τὴν ὑπόλειση τὴν ὑπεράσπιζε ὁ ‘Εκατώνυμος, ποὺ εἶχε τὴ φήμη ἴκανον ρήτορα. «Μᾶς ἔστειλε, στρατιῶτες, ἡ πόλη 8 τῶν Σινωπέων, πρῶτα πρῶτα γιὰ νὰ σᾶς παινέσωμε ποὺ εἴστε ‘Ἐλληνες καὶ νικᾶτε τοὺς βαρβάρους, κι ὑστερα γιὰ νὰ σᾶς συγγαροῦμε ποὺ, ὅπως μάλιμε, περάσατε πολλὰ καὶ φοβερὰ βάσανα, καὶ τώρα βρίσκεστε κοντά μας. ‘Εχομε ὅμως τὴν ἀπαίτηση, ἀφοῦ εἴμαστε 9 ‘Ἐλληνες κι ἔμεῖς κι ἔσεῖς, νὰ μὴ μᾶς κάνετε κανένα κακό, παρὰ ἀντίθετα νὰ μᾶς καλομεταχειρίζεστε. Γιατὶ οὕτε ἔμεῖς σᾶς βλάψαμε ποτὲ ὡς τώρα. ‘Επειτα τοῦτο δῶ οἱ Κοτυωρίτες εἴναι ἀποικοὶ μας 10 καὶ αὐτὴ τὴ γύρα ἔμεῖς τὴν πήραμε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς τὴν παραδόσαμε. Γι’ αὐτὸ μᾶς πληρώνουν ἔναν δρισμένο φόρο, ὅπως καὶ οἱ Κερασούντιοι κι οἱ Τραπεζούντιοι. ‘Ετσι ἂν κάνετε σ’ αὐτοὺς κάτι κακό, ἡ πόλη τῶν Σινωπέων ἔχει τὴ γνώμη πῶς τὸ παθαίνει ἡ Ἰδια. ‘Αλλὰ τώρα μαθαίνομε πῶς μερικοὶ ἀπὸ σᾶς μπήκατε μὲ τὴ 11 βίᾳ μὲς στὴν πόλη καὶ μένετε στὰ σπίτια καὶ ἀρπάζετε βίαια ἀπὸ τὶς διάφορες περιοχὲς ὅσα γρειάζεστε. ‘Εχομε λοιπὸν τὴν ἀπαίτηση 12 νὰ μὴ γίνωνται αὐτά. Γιατὶ ἂν ἔξακολουθήσετε νὰ τὰ κάνετε, θὰ ἀναγ-

4 - 12
Στὰ Κοτύωρα.
Λόγος τοῦ
‘Εκατώνυμου.

ἀνάγκη ἡμῖν καὶ Κορύλαν καὶ Παφλαγόνας καὶ ἄλλον ὅντινα ἀν δυνώμεθα φίλον ποιεῖσθαι.

- 13 Πρὸς ταῦτα ἀραστὰς Ξενοφῶν ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν εἶπεν· ἡμεῖς δέ, ὡς ἄνδρες Σινωπεῖς, ἥκομεν ἀγαπῶντες ὅτι τὰ σώματα διεσωσάμεθα καὶ τὰ ὄπλα· οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν ἄμα τε χρήματα ἔγειν·
- 14 καὶ φέρειν καὶ τοῖς πολεμίοις μάχεσθαι. Καὶ νῦν ἐπεὶ εἰς τὰς Ἐλληνίδας πόλεις ἥλθομεν, ἐν Τραπεζοῦντι μὲν (παρεῖχον γὰρ ἡμῖν ἀγορὰν) ὀνούμενοι εἴχομεν τὰ ἐπιτήδεια, καὶ ἀνθ' ὧν ἐτίμησαν ἡμᾶς καὶ ξένια ἔδωκαν τῇ στρατιᾷ, ἀντετιμῆσιν αὐτούς, καὶ εἴ τις αὐτοῖς φίλος ἦν τῶν βαρβάρων, τούτων ἀπειχόμεθα· τοὺς δὲ πολεμίους αὐτῶν ἐφ' οὓς αὐτοὶ ἤγοῦντο κακῶς ἐποιοῦμεν δύον ἐδυνάμεθα.
- 15 Ἐρωτᾶτε δὲ αὐτοὺς ὅποιών τυνῶν ἡμῖν ἔτυχον· πάρεστι γὰρ ἐνθάδε
- 16 οὓς ἡμῖν ἥγειμόντας διὰ φιλίαν ἡ πόλις ξυνέπειμψεν. "Οποι δ' ἀν ἀλούτες ἀγορὰν μὴ ἔχωμεν, ἀν τε εἰς βάρβαρον γῆγε ἀν τε εἰς Ἐλληνίδα,
- 17 οὐχ ἴβρει ἀλλὰ ἀνάγκη λαμβάνομεν τὰ ἐπιτήδεια. Καὶ Καρδούχονς καὶ Ταόχονς καὶ Χαλδαίονς καίπερ βασιλέως οὐχ ὑπηρόους ὄντας ὅμως καὶ μάλα φοβερούς ὄντας πολεμίους ἐκτησάμεθα διὰ τὸ ἀνάγκην
- 18 εἴναι λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἐπεὶ ἀγορὰν οὐ παρεῖχον. Μάκρωνας δὲ καίπερ βαρβάρους ὄντας, ἐπεὶ ἀγορὰν οὖτε ἐδόγατο παρεῖχον, φίλους τε ἐνομίζομεν εἴναι καὶ βίᾳ οὐδὲν ἐλαμβάνομεν τῶν ἐκείνων.
- 19 Κοτυωρίτας δέ, οὓς ὑμετέρους φατὲ εἴναι, εἴ τι αὐτῶν εἰλήφαμεν, αὐτοὶ αἴτιοι εἰσιν· οὐ γὰρ ὡς φίλοι προσεφέροντο ἡμῖν, ἀλλὰ κλείσαντες τὰς πόλας οὕτε εἰσω ἐδέχοντο οὕτε ἔξω ἀγορὰν ἐπειπον.
- 20 ἥτιῶντο δὲ τὸν παρ' ὑμῶν ἀρμοστῆν τούτων αἴτιον εἴναι. "Ο δὲ λέγεις βίᾳ παρελθόντας σκηνοῦν, ἡμεῖς ἡξιοῦμεν τοὺς κάμινοντας εἰς τὰς στέγας δέξασθαι· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀνέῳγον τὰς πόλας, ἢ ἡμᾶς ἐδέχετο αὐτὸ τὸ χωρίον ταῦτη εἰσελθόντες ἄλλο μὲν οὐδὲν βίαιον ἐποιήσαμεν, σκηνοῦσι δ' ἐν ταῖς στέγαις οἱ κάμινοντες τὰ αὐτῶν δαπανῶντες, καὶ τὰς πόλας φρονδοῦμεν, ὅπως μὴ ἐπὶ τῷ ὑμετέρῳ ἀρμοστῇ ὁσιν

καστοῦμε νὰ πιάσωμε φιλίες μὲ τὸν Κορύλα καὶ τοὺς Παφλαγόνες καὶ μὲ ὅποιους ἄλλους μπορέσουμε».

Σ' ἀπάντηση σηκώθηκε ὁ Ξενοφῶν καὶ εἶπε γιὰ λογαριασμὸ τῶν 13 στρατιωτῶν: «Ἐμεῖς, Σινωπεῖς, ἥρθαμε δῶ εὐχαριστημένοι, ποὺ γλιτώσαμε τὴ ζωὴ μας καὶ τὰ ὄπλα μας. Γιατὶ ἡταν ἀδύνατο νὰ λεηλατοῦμε καὶ παράλληλα νὰ πολεμοῦμε ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς. Καὶ τώρα ποὺ 14 φτάσαμε στὶς ἐλληνικὲς πόλεις, στὴν Τραπεζούντα μᾶς πρόσφεραν τρόφιμα νὰ ψωνίζωμε, κι ἔτσι τὰ προμηθευόμασταν ἀγοράζοντάς τα. «Οσο γιὰ τὶς τιμὲς ποὺ μᾶς ἔκαναν καὶ τὰ δῶρα ποὺ χάρισαν στοὺς στρατιῶτες, τοὺς τιμούσαμε κι ἐμεῖς, κι ἐν κανένας ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἡταν φίλος τους, δὲν τὸν πειράζαμε. Ἀντίθετα ἐκείνους ποὺ ἡταν ἔχθροί τους, μᾶς ὀδηγοῦσαν οἱ ἔδιοι ἐνάντιά τους, καὶ τοὺς κακοποιούσαμε ὅσο μπορούσαμε. Αὐτοὺς ρωτῆστε, νὰ σᾶξ ποῦν πῶς τοὺς φερθήκαμε. 15 Γιατὶ βρίσκονται ἐδῶ ἐκείνοι ποὺ τοὺς ἔστειλε μαζί μας ἡ πόλη γιὰ ὀδηγούς, δείχνοντάς μας ἔτσι τὴ φιλία της. «Οταν ὅμως πάμε κάπου 16 καὶ δὲν ὑπάρχουν τρόφιμα ν' ἀγοράσωμε, εἴτε σὲ βαρβαρικὴ εἴτε σὲ ἐλληνικὴ χώρα, τότε τὰ ἀρπάζομε ἀπὸ ἀνάγκη καὶ δχι ἀπὸ αὐθάδεια. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς Καρδούχους καὶ τοὺς Ταόχους καὶ τοὺς 17 Χαλδαίους, παρ' ὅλο ποὺ δὲν ἡταν ὑποταγμένοι στὸ μεγάλο βασιλιὰ κι ἡταν πολὺ φοβεροί, ὅμως τοὺς κάναμε ἔχθρούς, ἐπειδὴ ἡμασταν ὑποχρεωμένοι ν' ἀρπάζωμε τὰ τρόφιμα, μιὰ καὶ δὲν μᾶς τὰ πρόσφεραν νὰ τ' ἀγοράσωμε. Ἐνῶ τοὺς Μάκρωνες, παρ' ὅλο ποὺ ἡταν βάρ- 18 βαροί, τοὺς θεωρούσαμε φίλους μας καὶ δὲν παίρναμε τίποτε δικό τους μὲ τὴ βία, γιατὶ μᾶς ἔδιναν τρόφιμα ν' ἀγοράσωμε, ὅσα μποροῦσαν. «Οσο γιὰ τοὺς Κοτυωρίτες, ποὺ λέτε πῶς εἰναι δικοὶ σας, ἀν τοὺς 19 ἔχωμε ἀρπάξει κάτι, οἱ ἔδιοι εἰναι αἴτιοι. Γιατὶ δὲν μᾶς φέρθηκαν σὰ φίλοι, παρὰ ἔκλεισαν τὶς πύλες καὶ οὕτε μέσα στὴν πόλη μᾶς δέχονταν, οὕτε ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη ἔστελναν τρόφιμα ν' ἀγοράσωμε. Κι ἔλεγαν πῶς αἴτιος γιὰ δλα αὐτὰ ἡταν ὁ ἀρμοστῆς ποὺ στείλατε σεῖς στὰ Κοτύωρα. Κι αὐτὸ ποὺ λές, δηλαδὴ πῶς μερικοὶ μπῆκαν μὲ τὴ 20 βία καὶ μένουν μέσα στὰ σπίτια, ἐμεῖς ζητήσαμε ἐπίμονα νὰ δεχτοῦν τοὺς ἀρρωστούς. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀνοιγαν τὶς πύλες, γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἡταν εὔκολο νὰ μποῦμε στὴν πόλη, ἀπὸ κεῖ μπήκαμε, χωρὶς νὰ κάνωμε καμιὰ πράξη βίας. Τώρα οἱ ἀρρωστοί μας μένουν μέσα στὰ σπίτια, ξοδεύουν ὅμως ἀπὸ τὰ δικά τους, καὶ φυλάψε τὶς πύλες γιὰ νὰ μὴ βρίσκωνται οἱ ἀρρωστοί μας στὴν ἔξουσία τοῦ ἀρμο-

13-23
Δόγος τοῦ
Ξενοφώντα.

21 οἱ κάμιοντες ἡμῖν, ἀλλ᾽ ἐφ' ἡμῖν ἦ κομίσασθαι ὅταν βουλώμεθα. Οἱ δὲ ἄλλοι, ὡς ὁρᾶτε, σκηνοῦμεν ὑπαίθριοι ἐν τῇ τάξει, παρεσκευασμένοι, ἀν μέν τις εὖ ποιῆ, ἀτενποιεῖν, ἀν δὲ πακῆς, ἀλέξασθαι.

22 “Α δὲ ἡπείλησας ώς, ἵν διμῆ δοκῆ, Κορύλαν καὶ Παφλαγόνας ξυμμάχους ποιήσεσθε ἐφ' ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ ἵν μὲν ἀνάγκη ἥ πολεμήσομεν καὶ ἀμφοτέροις· ἵδη γὰρ καὶ ἄλλοις πολλαπλασίοις ὑμῶν 23 ἐπολεμήσαμεν. ”Αρ δὲ δοκῆ ἡμῖν καὶ φίλον ποιεῖσθαι τὸν Παφλαγόνα — ἀκούομεν δὲ αὐτὸν καὶ ἐπιθυμεῖν τῆς ὑμετέρας πόλεως καὶ χωρίων τῶν ἐπιθαλαττίων — πειρασόμεθα ξυμπράττοντες αὐτῷ ὃν ἐπιθυμεῖ φίλοι γίγνεσθαι.

24 Ἐκ τούτου μάλα μὲν δῆλοι ἦσαν οἱ ξυμπρέσβεις τῷ Ἑκατοντάρχῳ χαλεπαίνοντες τοῖς εἰρημένοις, παρελθὼν δὲ αὐτῶν ἄλλος εἶπεν ὅτι οὐ πόλεμον ποιησόμενοι ἱκοιεν ἀλλὰ ἐπιδείξοντες ὅτι φίλοι εἰσί. Καὶ ξενίοις, ἵν μὲν ἔλθητε πρὸς τὴν Σινωπέον πόλιν, ἐκεῖ δεξόμεθα, τῶν δὲ τοὺς ἐνθάδε κελεύσομεν διδόναι ἀ δύναται· δρῦμεν γὰρ πάντα 25 ἀληθῆ ὄντα ἀ λέγετε. Ἐκ τούτου ξέριά τε ἐπεμπον οἱ Κοτυωρῖται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἐλλήνων ἐξέριζον τοὺς τῶν Σινωπέων πρέσβεις, καὶ πρὸς ἀλλήλους πολλά τε καὶ φιλικὰ διελέγοντο τά τε ἄλλα καὶ περὶ τῆς λοιπῆς πορείας ἀγεπινθάνοντο ὃν ἐκάτεροι ἐδέοντο.

ΚΕΦ. 6 1 Ταύτη μὲν τῇ ἡμέρᾳ τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἔντελεξαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς στρατιώτας. Καὶ ἐδόκει αὐτοῖς περὶ τῆς λοιπῆς πορείας παρακαλέσαντας τοὺς Σινωπέας βουλεύεσθαι. Εἴτε γὰρ δέοι πορεύεσθαι, χρήσιμοι ἀν ἐδόκουν εἶναι οἱ Σινωπεῖς· ἔμπειροι γὰρ ἦσαν τῆς Παφλαγονίας· εἴτε κατὰ θάλατταν, προσδεῖν ἐδόκει Σινωπέων· μόνοι γὰρ ἀν ἐδόκουν ἴκανοι εἶναι πλοῖα

στῇ σας, παρὰ νὰ εἶναι στὸ χέρι μας νὰ τοὺς μεταφέρωμε, ἔμα τὸ θελήσωμε. ὜μεῖς οἱ ὑπόλοιποι, ὅπως βλέπετε, μένομε στὸ ὄπαιιθρο 21 στὴν παράταξή μας, ἔτοιμοι, ἀν κανένας μᾶς εὐεργετῇ, νὰ τοῦ ξεπληρώσωμε τὴν εὐεργεσία, κι ἀν μᾶς βλάφη, νὰ τὸν ἀποκρούσωμε. Σχετικά πάλι μὲ τὶς φοβέρες ποὺ ἔκανες, πῶς δηλαδή, ἀν τὸ νομίσε- 22 τε ἀπαραίτητο, θὰ κάνετε συμμάχους τὸν Κορύλα καὶ τοὺς Παφλαγόνες γιὰ νὰ μᾶς χτυπήσετε, νὰ ξέρης πῶς ἐμεῖς στὴν ἀνάγκη θὰ σᾶς πολεμήσωμε καὶ τοὺς δυό. Γιατὶ ὡς τώρα κάναμε πόλεμο ἐνάντια σὲ ὅλους πολὺ περισσότερούς σας. "Αν τὸ κρίνωμε ὅμως χρήσιμο 23 νὰ κάνωμε φίλο καὶ τὸν ἀρχιγγὸ τῶν Παφλαγόνων — ποὺ μαθαίνομε πῶς θέλει νὰ πάρῃ τὴν πόλη σας καὶ τοὺς παραθιλάσσους τόπους — θὰ προσπαθήσωμε νὰ γίνωμε φίλοι του βοηθώντας τὸν νὰ ἔκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμία του".

"Γιστερ' ἀπ'" αὐτὰ τὰ λόγια, οἱ ἄλλοι ἀπεσταλμένοι φάνηκαν κα- 24 θαρὰ πῶς ὁργίστηκαν μὲ τὸν Ἐκατώνυμο γιὰ ὅσα εἶχε πεῖ. Γι' αὐτὸ σηκώθηκε καὶ μίλησε ἔνας ἄλλος, κι εἶπε πῶς δὲν ἥρθαν γιὰ νὰ κάνουν πόλεμο, παρὰ γιὰ νὰ δώσουν ἀποδείξεις τῆς φιλίας τους. «Καὶ ἀν ἔρθετε στὴ Σινώπη, ἔκει θὰ σᾶς ὑποδεχτοῦμε καὶ θὰ σᾶς προσφέρωμε δῶρα· τώρα πάντως θὰ παρακαλέσωμε τοὺς Κοτυωρίτες νὰ σᾶς δώσουν ὅσα μποροῦν. Γιατὶ βλέπομε πῶς ὅλα ὅσα εἴπατε εἶναι ὀληθινά». Τότε καὶ οἱ Κοτυωρίτες τοὺς ἔστελναν δῶρα καὶ οἱ στρα- 25 τγηρὶ τῶν Ἐλλήνων φιλοξενοῦσαν τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σινωπέων καὶ ἀναμεταξύ τους εἶχαν μεγάλη καὶ φιλικὴ συζήτηση. Ἰδειαίτερα ὅμως ζητοῦσαν πληροφορίες γιὰ τὴν παραπέρα πορεία, πάνω σὲ θέματα ποὺ ἔπρεπε νὰ τὰ ξέρουν καὶ οἱ δύο μεριές.

ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΣΙΝΩΠΕΩΝ. ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ.

"Ἐτσι πέρασε ἡ μέρα ἐκείνη. Τὸ ὅλο πρωὶ οἱ στρατηγοὶ συγκέντρωσαν τοὺς στρατιῶτες κι ἀποφάσισαν νὰ φωνάξουν καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σινωπέων καὶ νὰ σκεφτοῦν μαζί τους γιὰ τὴν ὑπόλοιπη πορεία. Γιατὶ καὶ μὲ τὰ πόδια ἀν χρειαζόταν νὰ βαδίσουν, εἶχαν τὴ γνώμη πῶς οἱ Σινωπεῖς θὰ τοὺς ἥταν χρήσιμοι, ἐπειδὴ ἤζεραν καλὰ τὴν Παφλαγονία. Κι ἀπὸ τὴ θάλασσα ἀν πήγαιναν, πάλι νόμιζαν πῶς θὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκη τῶν Σινωπέων, γιατὶ μονάχα αὐτοὶ τοὺς φαίνονταν πῶς θὰ μπυροῦσαν νὰ δώσουν ἀρκετὰ πλοῖα στὸ στρα-

24-25

Συμφωνία
τῶν ἀπεσταλ-
μένων Σινω-
πέων.

ΚΕΦ. 6

1-10

*Ο Ἐκατώνυμος συμβουλεύει τοὺς Ἐλλήνες νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία μὲ καράβια.

- 2 παρασχεῖν ἀρκοῦντα τῇ στρατιᾷ. Καλέσατες οὖν τοὺς πρέσβεις
 3 ξυνεβούλεύοντο, καὶ ἡξίουν "Ἐλληρας ὄντας Ἐλλησι τούτῳ πρῶτον
 4 καλῶς δέχεσθαι τῷ εἴνοις τε εἶναι καὶ τὰ κάλλιστα ξυμβούλεύειν.
 5 Ἀραστᾶς δὲ Ἐκατόντυμος πρῶτον μὲν ἀπελογίσατο περὶ
 6 οὗ εἴπειν ὡς τὸν Παφλαγόνα φίλον ποιήσουτο, διτι οὐχ ὡς τοῖς Ἐλλησι
 7 πολεμησόντων σφῶν εἴποι, ἀλλ᾽ ὅτι ἔξօν τοῖς βαρβάροις φίλους εἶναι
 8 τοὺς Ἐλληρας αἰρήσονται. Ἐπεὶ δὲ ξυμβούλεύειν ἐκέλενον, ἐπεν-
 9 ξάμενος εἴπειν διδεῖ εἰ μὲν ξυμβούλεύοιμι ἢ βέλτιστά μοι εἶναι δοκεῖ,
 πολλὰ μοι καὶ ἀγαθὰ γένοιτο· εἰ δὲ μή, τάνατία. Αὕτη γὰρ ή ἴερὰ
 10 ξυμβούλη λεγομένη εἶναι δοκεῖ μοι παρεῖναι· νῦν γὰρ δὴ ἀν μὲν εὕ-
 11 ξυμβούλεύσας φανῶ, πολλοὶ ἔσονται οἱ ἐπαινοῦντές με, ἀν δὲ κακῶς,
 12 πολλοὶ ἔσεσθε οἱ καταρόμεροι. Πράγματα μὲν οὖν οἰδ' ὅτι πολὺ¹
 πλείω ἔξομεν, ἐὰν κατὰ θάλατταν κομίζησθε· ημᾶς γὰρ δεήσει τὰ
 13 πλοῖα πορίζειν· ἦν δὲ κατὰ γῆν στέλλησθε, ύμᾶς δεήσει τοὺς μάχο-
 14 μένους εἶναι. "Ομως δὲ λεκτέα ἢ γιγνώσκω· ἔμπειρος γὰρ εἴμι καὶ
 15 τῆς χώρας τῆς Παφλαγόνων καὶ τῆς δυνάμεως. Ἐχει γὰρ ἀμφότερα,
 καὶ πεδία κάλλιστα καὶ ὅρη ὑψηλότατα.
 16 Καὶ πρῶτον μὲν οἰδα εὐθὺς ἥ τὴν εἰσβολὴν ἀνάγκη ποιεῖσθαι·
 17 οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλη ἥ ἥ τὰ κέρατα τοῦ ὅρους τῆς ὁδοῦ καθ' ἐκάτερα
 18 ἔστιν ὑψηλά, ἢ κρατεῖν κατέχοντες καὶ πάνυ ὀλίγοι δύναντ' ἀν-
 19 τούτων δὲ κατεχομένων οὐδὲ ἀν οἱ πάντες ἀνθρωποι δύναντ' ἀν
 διελθεῖν. Ταῦτα δὲ καὶ δείξαμι ἀν, εἴ μοι τινα βούλοισθε ξυμπέμ-
 20 φαι.
 21 Ἐπειτα δὲ οἰδα καὶ πεδία ὄντα καὶ ἵππείαν ἦν αὐτοὶ οἱ βάρβα-
 22 ροι νομίζονται κρέίττω εἶναι ἀπάσχει τῆς βασιλέως ἵππειας. Καὶ νῦν
 23 οὗτοι οὐ παρεγένοντο βασιλεῖ καλοῦντι, ἀλλὰ μεῖζον φρονεῖ ὁ ἄρχων
 αὐτῶν.
 24 Ἡν δὲ καὶ δυνηθῆτε τά τε ὅρη κλέψαι ἥ φθάσαι λαβόντες καὶ

τό. Κάλεσαν λοιπὸν τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ ζητοῦσαν τὴ γνώμη 2 τους, καὶ εἶχαν τὴν ἀπαίτησην, μιὰ ποὺ κι αὐτοὶ κι ἐκεῖνοι ἦταν "Ἐλλη-
νες, πρῶτα πρῶτα νὰ τοὺς καλοδεχτοῦν δείχνοντάς τους φιλικὴ διά-
θεση καὶ ὑστερα νὰ τοὺς δώσουν τὶς καλύτερες συμβουλές. Τότε ση- 3
κωθήκε ὁ Ἐκατώνυμος, ποὺ στὴν ἀρχὴ δικαιολογήθηκε γιὰ κεῖνο
ποὺ εἶχε πεῖ πρωτύτερα, πώς τάχι θὰ κάνουν φίλο τους τὸν ἀρχηγὸν
τῶν Παφλαγόνων. Αὐτό, λέει, δὲν τὸ εἶπε γιατὶ εἶχαν σκοπὸν νὰ πο-
λεμήσουν ἐνάντια στοὺς "Ἐλληνες, παρὰ γιὰ νὰ τονίσῃ πώς θὰ προτι-
μήσουν τὴ φιλία τῶν Ἐλλήνων, ἐνῶ μποροῦσαν νὰ γίνουν φίλοι τῶν
βαρβάρων. Κι ἐπειδὴ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς συμβουλέψῃ, προ- 4
σευχήθηκε στοὺς θεοὺς καὶ μίλησε ἔτσι : «"Ἄν οἱ συμβουλές ποὺ θὰ
σᾶς δώσω, εἶναι οἱ καλύτερες ποὺ μποροῦν, κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ
γίνουν, τότε μακάρι νὰ μοῦ στείλουν οἱ θεοὶ πολλὰ καλά. Ἀλλιώτικα,
ἄς γίνη τὸ ἀντίθετο. Γιατὶ αὐτὸν ποὺ λένε πώς εἶναι ἵερὴ συμβουλή,
νομίζω πώς παρουσιάστηκε σὲ μένα μὲ τούτη τὴν περίπτωση. Πρα-
γματικά, ἀν ἀποδειχτῇ πώς τώρα σᾶς δίνων καλές συμβουλές, πολλοὶ 5
θὰ βρεθοῦν νὰ μὲ παινέσουν· ἀν ὅμως κακές, τότε πολλοὶ θὰ μὲ κα-
ταριοῦνται. Ξέρω λοιπὸν πῶς ἔμεις θὰ βροῦμε πολὺ μεγαλύτερες
δυσκολίες ἀν πᾶτε ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιατὶ θὰ χρειαστῇ νὰ σᾶς δώσω-
με πλοῖα. Ἐνῶ, ἀν πᾶτε ἀπὸ τὴ στεριά, ἔσεις θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ
πολεμᾶτε. Ὡστόσο πρέπει νὰ σᾶς πῶ τὴ γνώμη μου, γιατὶ γνωρίζω 6
καὶ τὴ χώρα τῶν Παφλαγόνων καὶ τὴ δύναμή τους. Ἡ Παφλαγονία
ἔχει καὶ κάμπους ὡραιότατους καὶ βουνά πάρα πολὺ φηλά. Πρῶτα 7
πρῶτα λοιπὸν ξέρω τὸ σημεῖον, ἀπ' ὃπου εἶναι ἀνάγκη νὰ μπῆτε ἵσια
μέσα στὴ χώρα. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μπῆτε ἀπὸ ἄλλο μέρος,
παρὰ μονάχα ἀπὸ κεῖ ποὺ οἱ βουνοκορφές ὑψώνονται στὶς δυὸ ἄκρες
τοῦ δρόμου. Ἐκεῖνοι ποὺ κρατοῦν αὐτές τὶς κορυφές, θὰ μποροῦσαν
νὰ εἶναι κύριοι τῆς περιοχῆς, κι ἀν ἀκόμα εἶναι πολὺ λίγοι. Καὶ στὴν
περίπτωση αὐτή, οὕτε διλοὶ οἱ ἀνθρώποι τῆς γῆς δὲν θὰ τὰ κατάφερ-
ναν νὰ περάσουν. Αὐτὸν τὸ μέρος βέβαια είμαι πρόθυμος νὰ σᾶς τὸ
δεῖξω, ἀν θέλετε νὰ στείλετε μαζί μου κάποιον. Ὅστερα ξέρω 8
καὶ τοὺς κάμπους ποὺ ἔχουν καὶ τὸ ἴππικό τους, ποὺ οἱ βάρ-
βαροι τὸ νομίζουν καλύτερο ἀπὸ ὄλοκληρο τὸ ἴππικό τοῦ μεγά-
λου βασιλιά. Τώρα τελευταῖα μάλιστα τοὺς κάλεσες ὁ βασιλιάς,
ἄλλα αὐτοὶ δὲν πῆγαν, γιατὶ ὁ ἀρχηγός τους εἶναι πολὺ περήφανος.
"Ἄν ὅμως τὰ καταφέρετε καὶ πατήσετε κρυφὰ τὰ βουνά τους ἂν 9

ἐν τῷ πεδίῳ κρατῆσαι μαχόμενοι τούς τε ἵππεis τούτον καὶ πεζῶν μυριάδας πλέον ἢ δώδεκα, ἥξετε ἐπὶ τοὺς ποταμούς, πρῶτον μὲν τὸν Θερμώδοντα, εἶδος τριῶν πλεθρῶν, ὅν χαλεπὸν οἶμαι διαβαίνειν ἄλλως τε καὶ πολεμίων πολλῶν ἔμπροσθεν ὄντων, πολλῶν δὲ ὅπισθεν ἐπομένων δεύτερον δὲ Ἰριν, τρίτηθρον ὡσαύτως· τρίτον δὲ Ἀλνη, οὐ μεῖνον δνοῖν σταδίοιν, ὃν οὐκ ἀν δύναισθε ἀνευ πλοίων διαβῆναι πλοῖα δὲ τίς ἔσται δ παρέχων; ὡς δ' αὔτως καὶ δ Παρθένιος ἄβατος· ἐφ' ὃν ἔλθοιτε ἄν, εἰ τὸν Ἀλνη διαβαίητε.

10 Ἐγὼ μὲν οὖν οὐ χαλεπὴν ὑμῖν εἴναι νομίζω τὴν πορείαν, ἀλλὰ παντάπαισιν ἀδύνατον. Ἀν δὲ πλέητε, ἔστιν ἐνθέρδε μὲν εἰς Σινώπην παραπλεῦσαι, ἐκ Σινώπης δὲ εἰς Ἡράκλειαν ἐξ Ἡρακλείας δὲ οὕτε πεζῇ οὕτε κατὰ θάλατταν ἀπορίᾳ πολλὰ γὰρ καὶ πλοῖα ἔστιν ἐν Ἡρακλείᾳ.

11 Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔλεξεν, οἱ μὲν ὑπώπτενον φιλίας ἔγενα τῆς Κορόλα λέγειν· καὶ γὰρ ἦν πρόξενος αὐτῷ· οἱ δὲ καὶ ὡς δῶρα ληφόμενον διὰ τὴν συμβουλὴν ταύτην τοῦ Σινωπέον τι χώραν κακὸν ἐργάζοιντο. Οἱ δ' οὖν Ἑλληνες ἐψηφίσαντο κατὰ θάλατταν τὴν πορείαν ποιεῖσθαι.

12 Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν εἶπεν ὡς Σινωπεῖς, οἱ μὲν ἀδρες ὥρηται τὴν πορείαν ἦν ὑμεῖς συμβουλεύετε· οὗτοι δὲ ἔχειν εἰ μὲν μέλλει πλοῖα ἔσεσθαι ἵκανα ὡς ἀριθμῷ ἔνα μὴ καταλείπεσθαι ἐνθάδε, ὑμεῖς ἀν πλέομεν· εἰ δὲ μέλλοιμεν οἱ μὲν καταλείψεσθαι οἱ δὲ πλεύσεσθαι,

13 οὐκ ἀν ἐμβαίημεν εἰς τὰ πλοῖα. Γιγράσκομεν γὰρ ὅτι ὅπου μὲν ἀν κρατῶμεν, δυναίμεθα ἀν καὶ σύζεσθαι καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν εἰ δέ που ἥπτον τῶν πολεμίων ληφθησόμεθα, ενδηλον δὴ ὅτι ἐν ἀρδαπόδων χώρᾳ ἐσόμεθα. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Σινωπεῖς ἐκέλευνον 14 πέμπειν πρέσβεις. Καὶ πέμπουσι Καλλίμαχον Ἀργάδα καὶ Ἀρίστωνα Ἀθηναῖον καὶ Σαμόλαν Ἀχαιον. Καὶ οἱ μὲν ὤχορτο.

15 Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ Ξενοφῶντι, δρῶντι μὲν διλίτας πολλοὺς

τοὺς προλάβετε καὶ τὰ κυριέψετε, κι ἀν μπορέσετε πολεμώντας στὸν κάμπο νὰ νικήσετε τὸ ἵππικό τους καὶ τὸ πεζικό τους, ποὺ ἔπερνάει τὶς δώδεκα χιλιάδες, τότε θὰ φτάσετε στὰ ποτάμια τῆς χώρας. Πρῶτα πρῶτα στὸ Θεομάδοντα, ποὺ ἔχει πλάτος τρία πλέθρα. Αὐτὸν νομίζω πώς εἶναι δύσκολο νὰ τὸν περάσετε, γιατὶ καὶ μπροστά σας θὰ βρίσκωνται πολλοὶ ἐχθροί, καὶ πίσω θὰ σᾶς ἀκολουθοῦν ἄλλοι. "Γίτερα στὸν" Ἰρη, ποὺ κι αὐτὸς ἔχει πλάτος τρία πλέθρα. "Ἐπειτα στὸν" Ἀλυ, ποὺ τὸ φάρδος του δὲν εἶναι λιγότερο ἀπὸ δυὸ στάδια καὶ ποὺ γιὰ νὰ τὸν περάσετε εἶναι ἀπαραίτητα τὰ πλοῖα. Ἀλλὰ αὐτὰ ποιὸς θὰ σᾶς τὰ δώσῃ; Δὲν θὰ καταφέρετε ἀκόμα νὰ περάσετε οὔτε τὸν Παρθένιο, ὅπου θὰ φτάσετε ἀν περάσετε τὸν" Ἀλυ. Ἐγώ λοι- 10 πὸν ἔχω τὴ γνώμη πώς ἡ πορεία θὰ σᾶς εἶναι ὅχι δύσκολη, παρὰ ὀλωσδιόλου ἀδύνατη. Ἔνω ἀν ταξιδέψετε ἀπὸ τὴ θάλασσα, εἶναι δυνατό, πλέοντας παράλληλα στὴ στεριά, νὰ φτάσετε στὴ Σινώπη, κι ἀπὸ κεῖ στὴν Ἡράκλεια. Ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια δὲν θὰ βρῆτε δυσκολία στὸ ταξίδι, εἴτε ἀπὸ τὴ στεριά τὸ κάνετε εἴτε ἀπὸ τὴ θάλασσα. Καὶ τοῦτο, γιατὶ σ' αὐτὴ τὴν πόλη ὑπάρχουν πολλὰ πλοῖα.

"Οταν τέλειωσε τὸ λόγο του, μερικοὶ ὑποψιάζονταν ὅτι αὐτὰ τὰ εἴπε 11 ἔξαιτιας τῆς φιλίας του μὲ τὸν Κορύλα, ποὺ ἤταν καὶ ἀντιπρόσωπος του στὴ Σινώπη. "Ἀλλοι νόμισαν πώς ὁ σκοπός του ἤταν νὰ πάρῃ δῶρα γι' αὐτὴ τὴ συμβουλή. Κι ἄλλοι ὑποψιάζονταν πώς τὰ εἴπε γιὰ νὰ μὴν περάσουν μέσα ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Σινωπέων καὶ τὴ λεηλατήσουν. Πάντως οἱ "Ἐλλήνες ἀποφάσισαν νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία τους ἀπὸ τὴ θάλασσα. Κατόπι μίλησε ὁ Ξενοφῶν καὶ εἶπε : «Σινωπεῖς, οἱ στρατιῶ- 12 τες προτιμοῦν νὰ προχωρήσουν σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλή σας. Μὲ μιὰ συμφωνία δῆμως. "Αν πρόκειται τὰ πλοῖα ποὺ θὰ μᾶς δώσετε νὰ εἶναι ἀρκετά, ὥστε οὔτε ἔνας στρατιώτης μας νὰ μὴ μείνη ἐδῶ, τότε πρόθυμα θὰ ταξιδέψωμε. Ἀλλὰ ἀν πρόκειται ἄλλοι νὰ μείνουν ἐδῶ κι ἄλλοι νὰ ταξιδέψουν, δὲν σκοπεύομε νὰ μποῦμε στὰ πλοῖα. Γιατὶ 13 ξέρομε πώς ὅπου εἴμαστε δυνατοί, ἐκεῖ μποροῦμε καὶ νὰ γλιτώσωμε καὶ νὰ προμηθευτοῦμε τρόφιμα. "Αντίθετα, ἀν κάπου βρεθοῦμε κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, εἶναι ὄλοφάνερο πώς θὰ καταντήσωμε νὰ γίνωμε δοῦλοι». "Οταν τ' ἀκούσαν οἱ Σινωπεῖς, τοὺς πρότρεψαν νὰ στείλουν ἀπεσταλμένους στὴν πόλη τους. Καὶ στέλνουν τὸν Καλλί- 14 μαχο τὸν Ἀρκάδα, τὸν Ἀρίστωνα τὸν Ἀθηναῖο καὶ τὸ Σαμόλα τὸν Ἀχαιό. Τοῦτοι ξεκίνησαν καὶ πῆγαν.

11-14

Οἱ "Ἐλλήνες
ἀποφασίζουν
νὰ ταξιδέψουν
μὲ πλοῖα.

τῶν Ἐλλήνων, δρῶντι δὲ πελταστὰς πολλοὺς καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας καὶ ἵππεας δὲ καὶ μάλα ἥδη διὰ τὴν τριβὴν ἴκανούς, ὅντας δὲ ἐν τῷ Πόντῳ, ἔνθα οὐκ ἀπὸ ὀλίγων χρημάτων τοσαντή δύναμις παρεσκευάσθη, καλὸν αὐτῷ ἐδόκει εἶναι χώραν καὶ δύναμιν τῇ

16 Ἐλλάδι προσκτίσασθαι πόλιν κατοικίσαντας. Καὶ γενέσθαι ἀν αὐτῷ ἐδόκει μεγάλη, καταλογιζομένῳ τό τε αὐτῶν πλῆθος καὶ τὸς περιοικοῦντας τὸν Πόντον. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐθύνετο, πρὶν τινι εἰπεῖν τῶν στρατιωτῶν, Σιλαρὸν παρακαλέσας τὸν Κύρον μάντιν γενόμενον

17 τὸν Ἀμπρακιώτην. Ὁ δὲ Σιλαρὸς δεδιώς μὴ γένηται ταῦτα καὶ καταμείνῃ που νὴ στρατιά, ἐκφέρει εἰς τὸ στράτευμα λόγον διτὶ Ξενοφῶν βούλεται καταμεῖναι τὴν στρατιὰν καὶ πόλιν οἰκίσαι καὶ ἔαντῷ

18 ὄνομα καὶ δύναμιν περιποιήσασθαι. Αὐτὸς δὲ σιλαρὸς ἐβούλετο διτὶ τάχιστα εἰς τὴν Ἐλλάδα ἀφικέσθαι· οὓς γὰρ παρὰ Κύρου ἔλαβε τρισχυλίους δαρεικοὺς διτὶ τὰς δέκα ἡμέρας ἥλιθενσε θυόμενος Κύρῳ, διεσεσώκει.

19 Τῶν δὲ στρατιωτῶν, ἐπεὶ ἥκουσαν, τοῖς μὲν ἐδόκει βέλτιστον εἶναι καταμεῖναι, τοῖς δὲ πολλοῖς οὐ. Τιμασίων δὲ ὁ Δαρδανεὺς καὶ Θώραξ ὁ Βοιώτιος πρὸς ἐμπόρους τινὰς παρόντας τῶν Ἡρακλειωτῶν καὶ Σινωπέων λέγουσιν διτὶ εἰ μὴ ἐκποροῦσι τῇ στρατιᾷ μισθὸν ὥστε ἔχειν τὰ ἐπιτήδεια ἐκπλέοντας, διτὶ κινδυνεύσει μεῖναι τοσαντή δύναμις ἐν τῷ Πόντῳ· βούλεται γὰρ Ξενοφῶν καὶ ἡμᾶς παρακαλεῖ, 20 ἐπειδὰν ἔλθῃ τὰ πλοῖα, τότε εἰπεῖν ἔξαιρην τῇ στρατιᾷ ἄνδρες, νῦν μὲν δρῶμεν ὑμᾶς ἀπόρους ὄντας καὶ ἐν τῷ ἀπότλῳ ἔχειν τὰ ἐπιτήδεια καὶ οἴκαδε ἀπελθόντας ὄντσαι τι τοὺς οἴκους εἰ δὲ βούλεσθε τῆς κύνλῳ χώρας περὶ τὸν Πόντον οἰκουμένης ἐκλεξάμενοι διποι ἀν βούλησθε κατασχεῖν, καὶ τὸν μὲν ἐθέλοντα ἀπιέναι οἴκαδε, τὸν δὲ ἐθέλοντα μένειν αὐτοῦ, πλοῖα δὲ ὑμῖν πάρεστιν, ὥστε δηπη ἀν βούλησθε ἔξαιρην τὰς ἐπιπέσοιτε.

21 Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἔμποροι ἀπήγγελλον ταῖς πόλεσι· ξν-έπεμψε δὲ αὐτοῖς Τιμασίων ὁ Δαρδανεὺς Εὐρύμαχόν τε τὸν Δαρδανέα καὶ Θώρακα τὸν Βοιώτιον ταῦτα ἐροῦντας. Σινωπεῖς δὲ καὶ Ἡρα-

Σ' αύτὸν τὸ μεταξὺ ἔβλεπε ὁ Ξενοφῶν πολλοὺς "Ἐλληνες ὄπλιτες 15 καὶ πελταστὲς καὶ τοξότες καὶ σφεντονῆτες καὶ ἵππεῖς, ποὺ εἶχαν ἀποκτήσει μεγάλες ἴκανότητες ἀπὸ τὴν ἀσκησῆ τους στὶς μάχες, νὰ εἴναι συγκεντρωμένοι στὸν Πόντο, ὅπου ποτὲ δὲν ἐτοιμάστηκε τόσο μεγάλη δύναμη μὲ λίγα χρήματα. Τοῦ φάνηκε λοιπὸν καλὸν νὰ φτιάξῃ μιὰ Πολιτεία, κι ἔτσι νὰ δώσῃ στὴν Ἐλλάδα καινούρια χώρα καὶ δύναμη. Για- 16 τὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς αὐτὴ ἡ πόλη θὰ γίνη μεγάλη, ὑπολογίζοντας καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν κι ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν τριγύρω στὸν Πόντο." Εκανε θυσία γι' αὐτὸν τὸ σκοπό, προτοῦ τὸ ἀνακοινώσῃ στοὺς στρατιῶτες, καὶ κάλεσε τὸ Σιλανὸν τὸν Ἀμφρακιώτη ποὺ ἦταν κάποτε μάντης τοῦ Κύρου. Τοῦτος ὅμως φιβήθηκε μήπως γίνουν αὐτὰ καὶ 17 ἐγκατασταθῆ κάπου ὁ στρατός. Γι' αὐτὸν ἀνακοινώνει στοὺς στρατιῶτες πῶς ὁ Ξενοφῶν θέλει νὰ τοὺς ἐγκαταστήσῃ κάπου καὶ νὰ γτίσῃ πόλη, γιὰ νὰ κερδίσῃ γιὰ λογαριασμὸν του δόξα καὶ δύναμη. Ἀλλὰ ὁ 18 ἰδιος ὁ Σιλανὸς ἥθελε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἐλλάδα ὅσο μποροῦσε γρηγορώτερα. Γιατὶ εἶχε μαζί του φυλαγμένους τοὺς τρεῖς χιλιάδες δαρεικούς ποὺ πήρε ἀπὸ τὸν Κύρο, τότε ποὺ βγῆκε ἀληθινὴ ἡ προφητεία του στὶς θυσίες, ὅτι γιὰ δέκα μέρες δὲν θὰ τὸν πολεμοῦσε ὁ βασιλιάς. "Οταν τὸ ἀκούσαν οἱ στρατιῶτες, ἄλλοι νόμισαν πῶς 19 ἦταν προτιμότερο νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, οἱ περισσότεροι ὅμως δὲν τὸ ἥθελαν. Τότε ὁ Τιμασίων ἀπὸ τὴ Δάρδανο καὶ ὁ Θώραξ ὁ Βοιωτὸς λένε σὲ κάποιους Ἡρακλειῶτες καὶ Σινωπεῖς ἐμπόρους, ὅτι, ἂν δὲν προμηθέψουν γρήματα στοὺς στρατιῶτες γιὰ νὰ ἔχουν στὸ ταξίδι τὰ ἀπαραίτητα, ὑπάρχει κίλυδονος νὰ μείνῃ στὸν Πόντο μιὰ τόσο μεγάλη δύναμη. Γιατὶ ὁ Ξενοφῶν σκέφτεται — καὶ παρακάλεσε καὶ ἐμάς νὰ κάνωμε τὸ ἰδιο — μόλις ἔρθουν τὰ πλοῖα, τότε νὰ πῆξαφνικὰ στὸ στρατό : «Στρατιῶτες, σᾶς βλέπομε νὰ βρίσκεστε τώρα 20 σὲ ἀμηχανία καὶ γιὰ τὸ τί θὰ γίνη μὲ δσα χρειάζονται στὸ ταξίδι καὶ γιὰ τὸ πῶς θὰ ἀνακουφίσετε τοὺς δικοὺς σας, γυρίζοντας στὴν πατρίδα. "Αν ὅμως θέλετε, διαλέξτε ἔνα μέρος ἀπὸ τὴ χώρα ποὺ κατοικεῖται διλόγυρα στὸν Πόντο, κι ἐκεῖ ποὺ σᾶς ἀρέσει ἀράξετε. Τότε ὅποιος θέλει μπορεῖ νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα κι ὅποιος θέλει νὰ μείνῃ ἐδῶ. Πλοῖα ὑπάρχουν, καὶ μ' αὐτὰ μπορεῖτε νὰ ἐπιτεθῆτε σὲ ὅποιον 21 τόπο θέλετε». Αὐτὰ ποὺ ἀκούσαν οἱ ἐμπόροι, τὰ ἀνακοίνωσαν στὶς πόλεις τους. "Εστείλε μάλιστα μαζί τους ὁ Τιμασίων καὶ τὸ συμπατριώτη του τὸν Εύρυμαχο καὶ τὸ Θώρακα τὸ Βοιωτό, γιὰ νὰ ποῦν

15-27
Σχέδια τοῦ
Ξενοφῶντα
καὶ ἀριθμά-
σεις ἀλλων.

τελείωσις
προστατεύεται
την πόλην του
προστατεύεται

- κλειῶται ταῦτα ἀκούσαντες πέμπονται πρὸς τὸν Τιμασίωνα καὶ κελεύονται προστατεῦσαι λαβόντα χρήματα ὅπως ἐκπλεύσῃ ἡ στρατιά.
- 22 Ὁ δὲ ἀσμενος ἀκούσας ἐν ἔντλογῳ τῶν στρατιωτῶν ὅντων λέγει τάδε· οὐ δεῖ προσέχειν μονῇ, ὡς ἄνδρες, οὐδὲ τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν περὶ πλείονος ποιεῖσθαι. Ἀκούων δέ τινας θύεσθαι ἐπὶ τούτῳ οὐδὲν 23 ὑμῖν λέγοντας. Ὅπισχνοῦμαι δὲ ὑμῖν, ἀν ἐκπλέητε, ἀπὸ νουμηνίας μισθοφορὰν παρέξειν κυνικτρὸν ἐκάστῳ τοῦ μηνός· καὶ ἄξω ὑμᾶς εἰς τὴν Τρωάδα, ἔνθεν καὶ εἰμι φργάς, καὶ ὑπάρξει ὑμῖν ἡ ἐμὴ πόλις· 24 ἐκόντες γάρ με δέξονται. Ἡγήσομαι δὲ αὐτὸς ἐγὼ ἔνθεν πολλὰ χρήματα λήψεσθε. Ἐμπειρος δέ εἰμι τῆς Αἰολίδος καὶ τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Τρωάδος καὶ τῆς Φαρναβάζου ἀρχῆς πάσης, τὰ μὲν διὰ τὸ ἐκεῖθεν εἰναι, τὰ δὲ διὰ τὸ ἔννεστρατεῦσθαι ἐν αὐτῇ σὺν Κλεάρχῳ τε καὶ Δερκυλίδᾳ.
- 25 Ἀναστὰς αὐθὶς Θώραξ [οἱ Βοιώτιοι,] δς περὶ στρατηγίας Ξενοφῶντι ἐμάχετο, ἔφη, εἰ ἐξέλθοιεν ἐκ τοῦ Πόντου, ἔσεσθαι αὐτοῖς Χερρονήσου χώραν καλὴν καὶ εὐδαίμονα ὥστε τῷ βουλομένῳ {εἰναι} ἐνοικεῖν, τῷ δὲ μὴ βουλομένῳ ἀπιέναι οἰκαδε. Γελοῖον δὲ εἰναι ἐν τῇ Ἑλλάδι οὖσης χώρας πολλῆς καὶ ἀφθόνου ἐν τῇ βαρβάρων μα- 26 στενείν. Ἔστε δ' ἄν, ἔφη, ἐκεῖ γένησθε, κάγῳ καθάπερ Τιμασίων ὑπισχνοῦμαι ὑμῖν τὴν μισθοφοράν. Ταῦτα δὲ ἐλεγεν εἰδὼς ἀ Τιμασίωνι οἱ Ἡρακλεῖωται καὶ οἱ Σινωπεῖς ὑπισχνοῦντο ὥστε ἐκπλεῖν.
- 27 Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐν τούτῳ ἐσίγα.
- Ἀναστὰς δὲ Φιλήσιος καὶ Λύκων οἱ Ἀχαιοὶ ἐλεγον ὡς δεινὸν εἴη ιδίᾳ μὲν Ξενοφῶντα πελθειν τε καταμένειν καὶ θύεσθαι ὑπὲρ τῆς μονῆς [μὴ κοινούμενον τῇ στρατιᾷ], εἰς δὲ τὸ κοινὸν μηδὲν ἀγορεύειν 28 περὶ τούτων. Ὡστε ἡραγκάσθη ὁ Ξενοφῶν ἀναστῆναι καὶ εἰπεῖν τάδε.
- Ἐγώ, ὡς ἄνδρες, θύομαι μέν, ὡς δρᾶτε, δόπσα δύναμαι καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ, δπως ταῦτα τυγχάνω καὶ λέγων καὶ

τὰ ἔδια πράγματα. Οἱ Σινωπεῖς καὶ οἱ Ἡρακλειῶτες, μόλις τ' ἀκουσαν, στέλνουν ἀπεσταλμένο στὸν Τιμασίωνα καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ πάρῃ χρήματα καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ φύγῃ ὁ στρατός. Ἐκεῖνος τ' ἀκουσε μὲ 22 εὐχαρίστηση καὶ λέει τὰ παρακάτω σὲ συγκέντρωση τῶν στρατιωτῶν: «Δὲν πρέπει, στρατιῶτες, νὰ σκέφτεστε τὴν ἐγκατάστασή σας ἔδω, οὔτε νὰ προτιμᾶτε τίποτε ἄλλο περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μαθαίνω δμως δτι μερικοὶ κάνουν θυσίες γι' αὐτὸν τὸ σκοπό, χωρὶς νὰ σᾶς τὸ ἀνακοινώνουν. Ἐγὼ σᾶς ὑπόσχομαι πῶς, 23 ἀν φύγετε ἀπὸ δῶ μὲ τὰ καράβια, θὰ σᾶς δίνω μισθὸ ἓνα κυζικητὸ στὸν καθένα τὸ μήνα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρωτομηνιά. Καὶ θὰ σᾶς πάω στὴν Τρωάδα, ἀπ' ὅπου μ' ἔστειλαν ἔξορία, καὶ θὰ ἔχετε γιὰ δική σας τὴν πατρίδα μου. Γιατὶ μὲ τὴ θέληση τους θὰ μὲ δεχτοῦν. Θὰ σᾶς πάω ἀκόμα ὁ ἔδιος σὲ μέρος ἀπ' 24 ὅπου θὰ πάρετε πολλὰ χρήματα. Μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, γνωρίζω καλὰ τὴν Αἰολίδα καὶ τὴ Φρυγία καὶ τὴν Τρωάδα καὶ ὁλόκληρη τὴ χώρα τοῦ Φαργαράζουν, πρῶτα πρῶτα γιατὶ κατάγομαι ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη, κι ἔπειτα γιατὶ ἔκανα ἐκστρατεία ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὸν Κλέαρχο καὶ μὲ τὸ Δερκυλίδα». Τότε σηκώθηκε ὁ Θώραξ ὁ 25 Βοιωτός, ποὺ φιλονικοῦσε μὲ τὸν Ξενοφώντα γιὰ τὸ ἀξιωμα τοῦ στρατηγοῦ, καὶ εἶπε πῶς, ἀν φύγουν ἀπὸ τὸν Πόντο, θὰ βρεθοῦν στὴ Χερσόνησο, μιὰ χώρα δμορφη καὶ πλούσια. Ἐκεῖ θὰ μπορῇ νὰ ἐγκατασταθῇ ὅποιος θέλει, ἐνῶ ὅποιος δὲν τὸ θέλει, θὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του. Εἶναι δμως ἀστεῖο, ἀφοῦ ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα πολλὴ καὶ γόνιμη γῆ, νὰ ἀναζητοῦν τέτοια στὶς βαρβαρικὲς χῶρες. «Ωσπου 26 νὰ φτάσετε πάντως ἐκεῖ, εἶπε, ὑπόσχομαι κι ἔγω ὅπως καὶ ὁ Τιμασίων, πῶς θὰ σᾶς πληρώνωμε μισθό». Αὕτα βέβαια τὰ ἔλεγε, γιατὶ ἤζερε τὶ ὑποσχέθηκαν οἱ Ἡρακλειῶτες κι οἱ Σινωπεῖς στὸν Τιμασίωνα, γιὰ νὰ τὸν καταφέρουν νὰ φύγουν μὲ τὰ πλοῖα. Στὸ ἀ- 27 ναμετάξειν ὁ Ξενοφῶν δὲν μιλοῦσε καθόλου.

Τοτερα σηκώθηκαν οἱ Ἀχαιοὶ Φιλήσιος καὶ Λύκων κι ἔλεγαν πῶς ξῆται φοιβερὸ νὰ προσπαθῇ ὁ Ξενοφῶν ἰδιαίτερα νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μείνουν ἐκεῖ γιὰ πάντα καὶ νὰ θυσιάζῃ γιὰ τὴν ἐγκατάσταση (χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ ὁ στρατός), δημόσια δμως νὰ μὴν κανὴ κουβέντα γιὰ τὴν ὑπόθεση.

Τότε ὁ Ξενοφῶν ἀναγκάστηκε νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ πῆ τὰ παρακάτω: 28 «Οπως βλέπετε, στρατιῶτες, ἔγω κάνω ὅσες θυσίες μπορῶ καὶ γιὰ δικό σας καὶ γιὰ δικό μου ὄφελος, προσπαθώντας νὰ πετύχω, μὲ τὰ

28-33

Ο Ξενοφῶν
δίνει ἐξηγή-
σεις καὶ συμ-

νοῶν καὶ πράττων ὅποῖα μέλλει ὑμῖν τε κάλλιστα καὶ ἀριστα ἔσεσθαι καὶ ἐμοί. Καὶ νῦν ἐθυμόμην περὶ αὐτοῦ τούτου εἰ ἄμεινον εἴη ἀρχεσθαι λέγειν εἰς ὑμᾶς καὶ πράττειν περὶ τούτων ἢ παντάπασι μηδὲ ἀπτεσθαι 29 τοῦ πράγματος. Σιλανὸς δέ μοι διάβατος ἀπεκρίνατο τὸ μὲν μέγιστον, τὰ οἰκὴ καλὰ εἶναι· ἥδει γὰρ καὶ ἐμὲ οὐκ ἀπειρον ὅντα διὰ τὸ ἀεὶ παρεῖναι τοῖς ιεροῖς· ἔλεξε δὲ ὅτι ἐν τοῖς ιεροῖς φαίνοιτο τις δόλος καὶ ἐπιβουλὴ ἐμοί, ὡς ἀρά γιγνώσκων ὅτι αὐτὸς ἐπεβούλευε διαβάλ- λειν με πρὸς ὑμᾶς. Ἐξήνεγκε γὰρ τὸν λόγον ὃς ἐγὼ πράττειν ταῦτα 30 διανοούμην ἥδη οὐ πείσας ὑμᾶς. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἐώρων ἀποροῦντας ὑμᾶς, τοῦτ' ἀν ἐσκόπουν ἀφ' οὗ ἀν γένοιτο ὥστε λαβόντας ὑμᾶς πόλιν τὸν μὲν βουλόμενον ἀποπλεῖν ἥδη, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον, ἐπεὶ 31 κτήσαιτο ἵκανὰ ὥστε καὶ τοὺς ἔαντοῦ οἰκείους ὠφελῆσαι τι. Ἐπεὶ δὲ ὁρῶ ὑμῖν καὶ τὰ πλοῖα πέμποντας Ἰηρακλεώτας καὶ Σινωπεῖς ὥστε ἐκπλεῖν, καὶ μισθὸν ὑπισχρούμενους ὑμῖν ἀνδρας ἀπὸ του- μηνίας, καλόν μοι δοκεῖ εἶναι σωζομένους ἔνθα βουλόμεθα μισθὸν τῆς σωτηρίας λαμβάνειν, καὶ αὐτός τε παύομαι ἐκείνης τῆς διανοίας, καὶ δόποσοι πρὸς ἐμὲ προσῆσαν λέγοντες ὃς χρὴ ταῦτα πράττειν, ἀναπταύεσθαι φημι χρῆναι.

32 Οὕτω γὰρ γιγνώσκω· διμοῦ μὲν ὅντες πολλοὶ ὥσπερ νῦν δο- κεῖτε ἀν μοι καὶ ἔντιμοι εἶναι καὶ ἔχειν τὰ ἐπιτήδεια· ἐν γὰρ τῷ κρατεῖν ἔστι καὶ τὸ λαμβάνειν τὰ τῶν ἡττόνων· διασπασθέντες δ' ἀν καὶ κατὰ μικρὰ γενομένης τῆς δυνάμεως οὕτ' ἀν τροφὴν δύναισθε 33 λαμβάνειν οὕτε χαίροντες ἀν ἀπαλλάξαιτε. Δοκεῖ οὖν μοι ἀπερ διμῆν, ἐκπορεύεσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐάν τις μέντοι ἀπολιπὼν ληφθῇ πολὺν ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι πᾶν τὸ στράτευμα, κρίνεσθαι αὐτὸν ὡς ἀδι- κοῦντα. Καὶ δτῷ δοκεῖ, ἔφη, ταῦτα, ἀράτω τὴν χεῖρα. Ἀνέτειναν ἀπαντες.

34 Ὁ δὲ Σιλανὸς ἐβόα, καὶ ἐπεχείρει λέγειν ὡς δίκαιον εἴη ἀπιέναι τὸν βουλόμενον. Οἱ δὲ στρατιῶται οὐκ ἡνείχοντο, ἀλλ' ἡπείλουν αὐτῷ ὅτι εἰ λήψονται ἀποδιδράσκοντα, τὴν δίκην ἐπιθήσοιεν.

λόγια μου και μὲ τὶς σκέψεις μου και μὲ τὶς πράξεις μου, ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ ὡφελήσουν και σᾶς και μένα. Καὶ τώρα θυσίαζα γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἀν δηλαδὴ εἶναι προτιμότερο νὰ ἀρχίσω νὰ σᾶς μιλῶ και νὰ ἐνεργῶ σχετικὰ μὲ τούτη τὴν ὑπόθεση ἢ νὰ μὴ τὴν ἀγγίξω καθόλου. Μὰ ὁ μάντης Σιλανὸς μοῦ εἴπε, κι αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ σημαντι- 29 κό, πὼς τὰ σημάδια ἀπὸ τὶς θυσίες εἶναι καλά. Γιατὶ ἥξερε πὼς κι ἔγω κάτι γνωρίζω ἀπὸ μαντική, ἐπειδὴ πάντοτε βρίσκομαι στὸν τόπο ποὺ γίνονται οἱ θυσίες. Εἶπε λοιπὸν πὼς ἔβλεπε, παρατηρώντας τὰ σπλάγχνα τῶν ζώων, κάποια σκευωρία και ὑπουλότητα ποὺ μὲ ἀφοροῦσε, γιατὶ εἶχε τὴ συναίσθηση πὼς ὁ ἔδιος μηχανεύόταν συκοφαντίες σὲ βάρος μου. Καὶ πραγματικὰ εἴπε ἐδῶ κι ἐκεῖ, πὼς ἔγω σκόπευα ν' ἀρχίσω νὰ ἐφαρμόζω τὰ σχέδιά μου χωρὶς τὴ συγκατάθεσή σας. Μὰ 30 ἔγω, ἀν σᾶς ἔβλεπα νὰ βρίσκεστε σὲ δύσκολη θέση, θὰ ἀναζητοῦσα κάποιον τρόπο, ὥστε νὰ μπορέσετε νὰ κυριέψετε μιὰ πόλη. Καὶ τότε ὅποιος ἤθελε ἀς γύριζε στὴν πατρίδα, ὅποιος δὲν ἤθελε, ἀς ἔμενε ὥσπου νὰ ἀποχήσῃ ἀρκετὰ γιὰ νὰ ὡφελήσῃ και τοὺς δικούς του. Τώρα ὅμως βλέπω πὼς οἱ 'Ηρακλειῶτες κι οἱ Σινωπεῖς και πλοῦτα 31 σᾶς στέλνουν γιὰ νὰ φύγετε και μερικοὶ ὑπόσχονται πὼς θὰ σᾶς δώσουν μισθὸ ἀπὸ τὴν πρωτομηνιά. Γ' αὐτὸ μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι προτιμότερο νὰ πάμε μὲ σιγουριὰ ὅπου θέλομε, παίρνοντας και μισθὸ γι' αὐτὴν τὴν ἀσφάλεια. Φτάνω μάλιστα στὸ σημεῖο νὰ παρατηθῶ ἀπὸ κεῖνα τὰ σχέδια, και ὅσοι μ' ἐπισκέπτονταν και μοῦ ἔλεγχαν πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ πραγματοποιήσω, τώρα νομίζω πὼς πρέπει νὰ σταματήσουν κι αὐτοὶ νὰ μοῦ τὸ λένε. Γιατὶ ἔχω τούτη τὴ γνώμη : 32 ὅταν εἰστε πολλοὶ μαζί, ὅπως σ' αὐτὴ τὴν περίσταση, και τὸ σεβασμὸ προκαλεῖτε στοὺς ἄλλους και τὰ ἀπαραίτητα ἔχετε: — ἀφοῦ δταν εἶναι κανεὶς δυνατότερος ἀπὸ κάποιον, τότε μπορεῖ νὰ πάρῃ τὴν περιουσία του —. "Αν ὅμως χωριστῆτε κι ἡ δύναμή σας διασπαστῇ, τότε οὔτε τρόφιμα μπορεῖτε νὰ προμηθεύεστε, οὔτε νὰ φύγετε ἀπὸ δῶ χαρούμενοι. Είμαι λοιπὸν κι ἔγω μὲ τὴ γνώμη σας, δηλαδὴ νὰ τρα- 33 βήξωμε γιὰ τὴν 'Ἐλλάδα, κι ἀν κανένας πιαστῇ νὰ φεύγῃ προτοῦ ὀλόκληρος ὁ στρατὸς βρεθῇ σὲ μέρος ἀσφαλισμένο, αὐτὸς νὰ περάσῃ ἀπὸ δίκη σὰ νὰ ἔχῃ διαπράξει ἀδίκημα. Σὲ ὅποιον φαίνονται αὐτὰ καλά, εἴπε, νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι». "Ολοι σήκωσαν τὰ χέρια τους.

Μὰ ὁ Σιλανὸς φώναζε και προσπαθοῦσε νὰ τοὺς πείσῃ πὼς ἥταν 34 σωστὸ νὰ φύγῃ ὅποιος ἤθελε. Οἱ στρατιῶτες ὅμως δὲν τὸ δέχονταν,

φωνεῖ μὲ τὴν πρόταση τῶν ἄλλων.

34-37

Διαμαρτυρίες
τοῦ μάντη. Οἱ

35 Ἐγενέθει ἐπεὶ ἔγρωσαν οἱ Ἡρακλεῶται ὅτι ἐκπλεῖν δεδογμένον εἴη καὶ Ξενοφῶν αὐτὸς ἐπεψηφιώτις εἶη, τὰ μὲν πλοῖα πέμπουσι, τὰ δὲ χρήματα ἀ νόπεσχοντο Τιμασίωνι καὶ Θώρᾳ ἐφευσμένοι ήσαν [τῆς μισθοφορᾶς]. Ἐνταῦθα δὲ ἐκπεπληγμέροι ήσαν καὶ ἐδεδίεσαν τὴν στρατιὰν οἱ τὴν μισθοφορὰν ὑπεσχημένοι. Παραλαβόντες οὖν οὐτοι καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς οὓς ἀνεκεκοίνωντο ἀ πρόσθεν ἐπραττον, πάντες δὲ ησαν πλὴν Νέωρος τοῦ Ἀσιναίου, ὃς Χειρισόφων ὑπεστρατήγει, Χειρίσοφος δὲ οὕπω παρῆν, ἔρχονται πρὸς Ξενοφῶντα, καὶ λέγονται ὅτι μεταμέλοι αὐτοῖς, καὶ δοκοίη κράτιστον εἶναι πλεῖν εἰς Φᾶσιν, ἐπεὶ πλοῖα ἔστι, καὶ κατασχεῖν τὴν Φασιανῶν χώραν. Αὗτον δὲ ὑδοῦς ἐτύγχανε βασιλεύοντος αὐτῶν. Ξενοφῶν δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι οὐδὲν ἄν τούτων εἴποι εἰς τὴν στρατιὰν ὅμεις δὲ ξυλλέξαντες, ἔφη, εἰ βούλεσθε, λέγετε. Ἐνταῦθα ἀποδεκνυται Τιμασίων δὲ Δαρδανεὺς γνώμην οὐκ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ τοὺς αὐτοῦ ἔκαστον λοχαγοὺς πρῶτον πειρᾶσθαι πείθειν. Καὶ ἀπελθόντες ταῦτ' ἐποίουν.

ΚΕΦ. 7

1 Ταῦτα οὖν οἱ στρατιῶται ἀνεπύθοντο τὰ πραττόμενα. Καὶ δὲ Νέων λέγει ὡς Ξενοφῶν ἀναπεπεικὼς τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς διανοεῖται ἀγεν τοὺς στρατιώτας ἔξαπατήσας πάλιν εἰς Φᾶσιν.

2 Ἀκούσαντες δὲ οἱ στρατιῶται χαλεπῶς ἔφερον, καὶ ξύλλογοι ἐγίγνοντο καὶ κύκλοι ξωνίσταντο καὶ μάλα φοβεροὶ ήσαν μὴ ποιήσειν οὐα καὶ τοὺς τῶν Κόλχων κήρυκας ἐποίησαν καὶ τοὺς ἀγορανόμους.

3 [Οσοι μὴ εἰς τὴν θάλατταν κατέφυγον κατελεύσθησαν]. Ἐπεὶ δὲ ἥσθάνετο Ξενοφῶν, ἔδοξεν αὐτῷ ὡς τάχιστα ξυναγαγεῖν αὐτῶν ἀγοράν, καὶ μὴ ἔᾶσαι ξυλλεγῆναι αὐτομάτους καὶ ἐκέλευσε τὸν

καὶ τὸν φοβέριζαν πῶς θὰ τὸν τιμωρήσουν, ἢν τὸν πιάσουν νὰ προσπαθῇ νὰ τὸ σκάσῃ.

Μόλις πληροφορήθηκαν οἱ Ἡρακλεῖῶτες πῶς οἱ "Ἐλληνες ἦταν 35 ἀποφασισμένοι νὰ φύγουν καὶ πῶς ὁ Ἰδιος ὁ Ξενοφῶν εἶχε δεχτῇ τὴν ἀπόφαση, τοὺς στέλνουν τὰ πλοῖα, ἀλλὰ τοὺς γέλασαν σχετικὰ μὲ τὰ χρήματα ποὺ εἶχαν ὑποσχεθῆ στὸν Τιμασίωνα καὶ στὸ Θώρακα. Τότε 36 ἐκεῖνοι ποὺ ὑποσχέθηκαν πῶς θὰ δίνουν μισθό, τὰ ἔχασαν καὶ φοβόνταν τοὺς στρατιῶτες. Γι' αὐτὸ πῆραν καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς, ποὺ τοὺς εἶχαν ἀνακοινώσει τὶς προηγούμενες ἐνέργειές τους (ὅλοι μαζεύτηκαν ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Νέωνα τὸν Ἀσιναῖο, τὸν ὑποστράτηγο τοῦ Χειρίσοφου—ἀφοῦ ὁ Χειρίσοφος δὲν εἶχε ἔρθει ἀκόμα) καὶ πηγαίνουν στὸν Ξενοφῶντα καὶ τοῦ λένε πῶς μετάνιωσαν καὶ πῶς τοὺς φαίνεται προτιμότερο, μὰ ποὺ ὑπάρχουν πλοῖα, νὰ πᾶνε στὸ Φάση ποταμὸ καὶ νὰ κυριέψουν τὴ χώρα τῶν Φασιανῶν. Βασιλιὰς τῶν 37 ἀνθρώπων αὐτῶν ἔτυχε νὰ εἰναι ὁ ἐγγονὸς τοῦ Αἰγήτη. 'Ο Ξενοφῶν δῆμας ἀποκρίθηκε πῶς δὲν μποροῦσε νὰ ἀνακοινώσῃ τίποτε ἀπ' αὐτὰ στοὺς στρατιῶτες. «'Εσεῖς, τοὺς εἴπε, συγκεντρώστε τους, ἢν θέλετε, καὶ πέστε τα». Τότε ὁ Τιμασίων ἀπὸ τὴ Δάρδανο πρότεινε νὰ μὴν καλέσουν σὲ συνέλευση τὸ στρατό, παρὰ νὰ προσπαθήσῃ κάθε στρατηγὸς νὰ πείσῃ τοὺς λοχαγούς του. "Εφυγαν κι ἔκαναν ἔτσι.

ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΡΟΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΔΟΘΗΚΑΝ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΟΥ, ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.

Οἱ στρατιῶτες πληροφορήθηκαν τὰ ὅσα γίνονταν, καὶ ὁ Νέων διάδωσε πῶς ὁ Ξενοφῶν κατάφερε νὰ κάνῃ τοὺς ἄλλους στρατηγούς ν' ἀλλάξουν γνώμη καὶ πῶς σκέψεται νὰ ξεγελάσῃ τὸ στράτευμα καὶ νὰ τὸ ξαναοδηγήσῃ στὸν ποταμὸ Φάση.

Στὸ ἄκουσμα τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν οἱ στρατιῶτες ὀργίστηκαν 2 κι ἔκαναν συγκεντρώσεις ἥ μαζεύονταν δύμαδες δύμαδες καὶ ὑπῆρχε μεγάλος φόβος μήπως κάνουν ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν κάνει καὶ στοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Κόλχων καὶ στοὺς ἀγορανόμους (ὅσους δὲν πρόλαβαν νὰ πᾶνε στὴ θάλασσα, τοὺς πετροβόλησαν). 'Ο Ξενοφῶν τό- 3 τε πῆρε εἰδηση τὶς κινήσεις αὐτές, καὶ νόμισε πῶς εἴναι σωστὸ νὰ καλέσῃ γρήγορα σὲ συνέλευση τοὺς στρατιῶτες, καὶ νὰ μὴν τοὺς ἀφήσῃ νὰ συγκεντρωθοῦν μόνοι τους. "Εδωσε λοιπὸν διαταγὴ στὸν κήρυκα

ἄλλοι στρατηγοὶ ἀποσύρουν τὶς προτάσεις τους.

ΚΕΦ. 7

1-4
"Ανησυχία τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τὴ διάδοση πῶς θὰ γυρίσουν στὸ Φάση.

- 4 κήρυκα ξυλλέξαι ἀγοράν. Οἱ δὲ ἐπεὶ τοῦ κήρυκος ἥκουσαν, ξυνέδραμον καὶ μάλα ἔτοίμως. Ἐνταῦθα Ξενοφῶν τῶν μὲν στρατηγῶν οὐ κατηγόρει, ὅτι ἥλθον πρὸς αὐτόν, λέγει δὲ ὁδε.
- 5 Ἀκούων τινὰ διαβάλλειν, ὡς ἄνδρες, ἐμὲ ὡς ἐγὼ ἄρα ἐξαπατήσας ὑμᾶς μέλλω ἄγειν εἰς Φᾶσιν. Ἀκούσατε οὖν μου πρὸς θεῶν, καὶ ἐὰν μὲν ἐγὼ φαίνωμαι ἀδικεῖν, οὐ χρή με ἐνθένδε ἀπελθεῖν πρὸν ἀν δῶ δίκην· ἀν δὲ ὑμῖν φαίνωνται ἀδικεῖν οἱ ἐμὲ διαβάλλοντες, οὕτως
 6 αὐτοῖς χρῆσθε ὥσπερ ἄξιον. Ὅμετος δέ, ἔφη, ὅτε δήπου ὅθεν ἥλιος ἀνίσχει καὶ ὅπου δύεται, καὶ ὅτι ἐὰν μέν τις εἰς τὴν Ἑλλάδα μέλλῃ
 7 ιέναι, πρὸς ἐσπέραν δεῖ πορεύεσθαι· ἥν δέ τις βούληται εἰς τὸν
 βαρβάρον, τοῦμπαλιν πρὸς ἔω. Ἐστιν οὖν ὅστις τοῦτο ἀν δύνατο
 8 ὑμᾶς ἐξαπατῆσαι ὡς ἥλιος ἔνθεν μὲν ἀνίσχει, δύεται δὲ ἐνταῦθα,
 9 ἔνθα δὲ δύεται, ἀνίσχει δὲ ἐντεῦθεν; Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτο γε ἐπίστασθε ὅτι βιορέας μὲν ἔξω τοῦ Πόντου εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρει, νότος
 10 δὲ εἰσω εἰς Φᾶσιν, καὶ λέγεται, ὅταν βιορρᾶς πνέῃ, ὡς καλοὶ πλοῖ
 εἰσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτ' οὖν ἐστιν ὅπως τις ἀν ὑμᾶς ἐξαπατήσαι
 ὥστε ἐμβαίνειν δόπταν νότος πνέῃ; Ἀλλὰ γὰρ δόπταν γαλήρη ἡ
 ἐμβιβῶ. Οὐκοῦν ἐγὼ μὲν ἐν ἐνὶ πλοίῳ πλεύσομαι, ὑμεῖς δὲ τοὐλάχιστον ἐν ἑκατόν. Πῶς ἀν οὖν ἐγὼ ἡ βιασαίμην ὑμᾶς ἐν ἐμοὶ πλεῦ
 μὴ βιολομένους ἡ ἐξαπατήσας ἀγοιμι; Ποιῶ δὲ ὑμᾶς ἐξαπατηθέντας
 καὶ γοητευθέντας ὑπὲρ ἐμοῦ ἥκειν εἰς Φᾶσιν· καὶ δὴ ἀποβαίνομεν
 εἰς τὴν χώραν· γνώσεσθε δήπου ὅτι οὐκ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐστέ· καὶ ἐγὼ
 μὲν ἐσομαι δὲ ἐξαπατηκώς εἰς, ὑμεῖς δὲ οἱ ἐξηπατημένοι ἐγγὺς μυρίων
 ἔχοντες δύπλα. Πῶς ἀν οὖν ἀνήρ μᾶλλον δοίη δίκην ἡ οὕτω περὶ αὐτοῦ
 τε καὶ ὑμῶν βιολευόμενος;
- 10 Ἀλλ' οὗτοι εἰσιν οἱ λόγοι ἀνδρῶν καὶ ἥλιθίων κάμοι φθονούντων,
 ὅτι ἐγὼ νῦν τιμῶν τιμῶμαι. Καίτοι οὐδικαίως γ' ἀν μοι φθονοῖεν·
 τίνα γὰρ αὐτῶν ἐγὼ καλών ἡ λέγειν εἴ τις τι ἀγαθὸν δύναται ἐν
 ὑμῖν, ἡ μάχεσθαι εἴ τις ἐθέλει νῦν τε καὶ ἔαντοῦ, ἡ ἐγρηγο-

νὰ τοὺς καλέσῃ σὲ συνέλευση. Κι οἱ στρατιῶτες μόλις τὸν ἀκουσμαν,
ἔτρεξαν ἀπὸ παντοῦ μὲ μεγάλη προθυμία. Τότε ὁ Ξενοφῶν δὲν κατη-
γόρησε τοὺς στρατηγούς, ποὺ εἶχαν πάντες καὶ συζήτησαν μαζί του,
παρὰ εἶπε τοῦτα τὰ λόγια:

«Μαθαίνω, στρατιῶτες, ὅτι κάποιος μὲ συκοφαντεῖ, πώς ἐγὼ τάχα
σᾶς ξεγέλασα καὶ σκοπεύω νὰ σᾶς ὀδηγήσω στὸ Φάση. Σᾶς ἔξιρκίζω
στὸ δνομα τῶν θεῶν νὰ μ' ἀκούσετε, καὶ ἐν ἀποδειχτῇ πώς ἔκανα
κάτι κακὸ γιὰ σᾶς, δὲν πρέπει νὰ φύγω ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος προτοῦ
τιμωρηθῶ. »Αν ὅμως φανοῦν πώς μὲ βλάφτουν ἔκεινοι ποὺ μὲ κατη-
γοροῦν λέγοντας ψευτιές, τότε πρέπει νὰ τοὺς φερθῆτε ὅπως τοὺς
ταιριάζει. »Εσεῖς ζέρετε βέβαια, εἶπε, ἀπὸ ποὺ βγαίνει ὁ ἥλιος καὶ
ποὺ βασιλεύει, καὶ πώς ἐν ἔχῃ σκοπὸ κανεὶς νὰ πάη στὴν Ἐλλάδα,
πρέπει νὰ βαδίζῃ πρὸς τὴ δύση. »Αντίθετα, ἀν θέλη νὰ πάη στοὺς
βαρβάρους, πρέπει νὰ βαδίζῃ ἀνατολικά. »Τύραρχει λοιπὸν ἀνθρωπος,
ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ σᾶς ξεγελάσῃ καὶ νὰ σᾶς κάνη νὰ πιστέψετε πώς
ὅ ἥλιος βγαίνει στὴ δύση καὶ βασιλεύει στὴν ἀνατολή; Μὰ ἐκτὸς
ἀπ' αὐτὸ ζέρετε καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἄμα φυσάη βοριάς, ὀδηγεῖ
ἔκεινον ποὺ ταξιδεύει ἔχω ἀπὸ τὸ Πόντο στὴν Ἐλλάδα, ἐνῶ ἄμα
φυσάη νοτιάς, τὸν πηγαίνει πρὸς τὸ Φάση. Λένε ἀκόμα πώς τὰ ταξι-
δια γιὰ τὴν Ἐλλάδα εἰναι καλά, ἄμα φυσάη βοριάς. Εἰναι λοιπὸν δυ-
νατὸ νὰ σᾶς ξεγελάσῃ κανεὶς καὶ νὰ μπῆτε στὰ πλοῖα μὲ νοτιά; »Ισως
ὅμως βρεθῆ κάποιος νὰ πῆ, πώς θὰ σᾶς βάλω στὰ καράβια, ὅταν εἴναι
γαλήνη. Μὰ ἐγὼ θὰ ταξιδέψω μὲ ἔνα πλοῖο, ἐνῶ ἔσεῖς τὸ λιγότερο
μὲ ἐκατό. Πῶς λοιπὸν μπορῶ ἢ νὰ σᾶς ἀναγκάσω νὰ ταξιδέψετε μα-
ζί μου χωρὶς νὰ τὸ θέλετε, ἢ νὰ σᾶς ξεγελάσω καὶ νὰ σᾶς πάω ὅπου
μοῦ ἀρέσει; »Ας ὑποθέσωμε ὅμως ὅτι ξεγελαστήκατε καὶ παρασυρ-
θήκατε ἀπὸ μένα νὰ πάτε στὸ Φάση, καὶ πώς ἀποβιβαζόμαστε σὲ
κείνη τὴ χώρα. Θὰ καταλάβετε βέβαια πώς δὲ βρίσκεστε στὴν Ἐλ-
λάδα. Τότε ἐγὼ ποὺ σᾶς ἔχω ξεγελάσει θὰ εἴμαι ἔνας, ἐνῶ ἔσεῖς οἱ
ξεγελασμένοι κοντὰ δέκα χιλιάδες, καὶ μάλιστα δπλισμένοι. Σὲ ποιὰ
περίπτωση τάχα θὰ μποροῦσε νὰ τιμωρηθῇ σκληρότερα ἔνας ἀνθρω-
πος, παρὰ ὅταν κάνη τέτοια σχέδια γιὰ τὸν ἔαυτό του καὶ γιὰ σᾶς;
Μὰ αὐτὰ εἴναι λόγια ἀνθρώπων ἥλιθίων καὶ ἔκεινων ποὺ μὲ φθονοῦν
γιὰ τὴν ἔκτιμηση ποὺ μοῦ δείχνετε. Δὲν εἴναι ὅμως σωστὸ νὰ μὲ
φθονοῦν· γιατὶ ἐγὼ ποιὸν ἐμποδίζω νὰ λέη, ἀν μπορῇ, κάτι χρήσιμο
στὶς συνελεύσεις σας, ἢ νὰ πολεμᾶ, ἀν τὸ ἔχη ὅρεζη, γιὰ λογαριασμὸ

5-12

*Ο Ξενοφῶν
ἀποκλείει
τὴν ἀλήθεια
τῶν διαδό-
σεων.

ρέναι περὶ τῆς ὑμετέρας ἀσφαλείας ἐπιμελούμενον; Τί γάρ, ἀρχοντας
αἰρουμένων ὑμῶν ἐγώ τινι ἐμποδών εἴμι; παρίημι, ἀρχέτῳ μόνον
11 ἀγαθόν τι ποιῶν ὑμᾶς φαινέσθω. Ἀλλὰ γὰρ ἐμοὶ μὲν ἀρχεῖ περὶ¹
τούτων τὰ εἰρημένα· εἰ δέ τις ὑμῶν ἡ αὐτὸς ἔξαπατηθῆναι ἀν οἱεται
12 ταῦτα ἡ ἄλλον ἔξαπατῆσαι ταῦτα, λέγων διδασκέτω. Ὅταν δὲ τούτων
ἄλις ἔχητε, μὴ ἀπέλθητε πρὸν ἀν ἀκούσητε οἷον ὅρῶ ἐν τῇ στρατιᾷ
ἀρχόμενον πρᾶγμα· δε εἰ ἐπεισι καὶ ἔσται οἷον ὑποδείκνυσιν, ὥρᾳ
ἡμῖν βουλεύεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν μὴ κάκιστοί τε καὶ αἰσχιστοι
ἄνδρες ἀποφαινώμεθα καὶ πρὸς θεῶν καὶ πρὸς ἀνθρώπων καὶ φίλων
καὶ πολεμίων.

13 Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ στρατιῶται ἐθαύμασάν τε δ, τι εἴη
καὶ λέγειν ἐκέλευνον. Ἐκ τούτου ἀρχεται πάλιν ἐπίστασθε που
ὅτι χωρία ἦν ἐν τοῖς ὅρεσι βαρβαρικά, φίλια τοῖς Κερασοντίοις,
ὅθεν κατιόντες τινὲς καὶ ἴερεῖα ἐπώλοντιν ὑμῖν καὶ ἄλλα ὡν εἶχον,
δοκοῦσι δέ μοι καὶ ὑμῶν τινες εἰς τὸ ἐγγυτάτω χωρίον τούτων ἐλ-
14 θόντες ἀγοράσαντές τι πάλιν ἀπελθεῖν. Τοῦτο καταμαθὼν Κλεάρετος
δ λοχαγὸς ὅτι καὶ μικρὸν εἴη καὶ ἀφύλακτον διὰ τὸ φίλιον νομίζειν
εἶναι, ἔρχεται ἐπ' αὐτοὺς τῆς νυκτὸς ὡς πορθήσωτ, οὐδενὶ ἡμῶν
15 εἰπών. Διενενόητο δέ, εἰ λάβοι τόδε τὸ χωρίον, εἰς μὲν τὸ στράτευμα
μηκέτι ἐλθεῖν, εἰσβὰς δὲ εἰς πλοῖον ἐν φέτονταν οἱ ξύσκηνοι αὐτοῦ
παραπλέοντες, καὶ ἐνθέμενος εἴ τι λάβοι, ἀποπλέων οἰχεσθαι ἔξω
τοῦ Πόντου. Καὶ ταῦτα ξυνωμολόγησαν αὐτῷ οἱ ἐκ τοῦ πλοίου
16 σύσκηνοι, ὡς ἐγώ νῦν αἰσθάνομαι. Παρακαλέσας οὖν διπόσους ἐπειθεν
ῆγεν ἐπὶ τὸ χωρίον. Πορευόμενον δ' αὐτὸν φθάνει ἡμέρα γενομένη,
καὶ ξυστάντες οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ ισχυρῶν τόπων βάλλοντες καὶ πα-
17 οντες τὸν τε Κλεάρετον ἀποκτείνουσι καὶ τῶν ἄλλων συχνούς, οἱ δέ
τινες καὶ εἰς Κερασοῦντα αὐτῶν ἀποχωροῦσι. Ταῦτα δ' ἦν τῇ

δικό σας καὶ δικό του, ἵνα φροντίζῃ ὅγρυπνα γιὰ τὴν ἀσφάλειά σας; Μήπως ὅταν ἐκλέγετε τοὺς ἀρχηγούς σας, ἐγὼ εἶμαι ἐμπόδιο σὲ κανένα; Παραχωρῶ τὴν θέση μου, ἃς εἶναι ἄλλος ἀρχηγός, φτάνει νὰ ἀποδεῖξῃ πῶς ἐργάζεται γιὰ τὸ καλό σας. Ἀλλὰ σταματῶ, γιατὶ ¹¹ εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ ποὺ εἴπα σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεση τούτη. "Αν ὅμως κάποιος ἀπὸ σᾶς ἔχῃ τὴν γνώμη πῶς μποροῦσε νὰ ξεγελαστῇ ὁ Ἰδιος ἢ κανένας ἄλλος μ' αὐτά, ἃς μᾶς διαφωτίσῃ λέγοντάς το. Πάντως, ¹² ὅταν νομίσετε πῶς ἔχουν εἰπωθῆ ἀρκετά, νὰ μὴ φύγετε, προτοῦ ἀκούσετε κάτι ποὺ βλέπω νὰ παρουσιάζεται στὸ στρατό. Αὐτὸ δὲν πέση μὲς στοὺς στρατιῶτες κι ἀν ἀπλωθῆ ὅσο φάίνεται, εἶναι καιρὸς νὰ σκεφτοῦμε γιὰ τοὺς ἔσωτοὺς μας, γιατὶ ὑπάρχει φόβος μήπως ἀποδειγμῆ πῶς εἴμαστε οἱ χειρότεροι κι οἱ πιὸ ξεδιάντροποι ἀντρες ἀπέναντι σὲ θεούς καὶ σὲ ἀνθρώπους, σὲ φίλους καὶ σ' ἐχθρούς.

"Οταν τὸ ἀκούσαν οἱ στρατιῶτες, ἀποροῦσαν καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς πῆ σὲ συμβαίνει. Τότε ἔναρχοί τοι εἶναι νὰ μιλάῃ: «Ἐρετε βέβαια, πῶς ἀπάνω στὰ βαρβαρικὰ βουνὰ ὑπάρχουν κάποια ὅχυρά μέρη, ποὺ ἔχουν φίλιες μὲ τοὺς Κερασούντιους. Ἀπ' αὐτὰ κατέβαιναν μερικοὶ ἀνθρώποι καὶ σᾶς πουλοῦσαν ζῶα γιὰ τὶς θυσίες καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν. Μοῦ φαίνεται μάλιστα πῶς κάποιοι ἀπὸ σᾶς ἀνέβηκαν στὸ πιὸ κοντινὸ ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη, ἀγόρασαν κάτι καὶ ἔναρχυγαν. Μόλις ἔμα- ¹⁴ θε ὁ Κλεάρετος ὁ λοχαγὸς πῶς ἐκεῖνο τὸ ὅχυρὸ ἦταν καὶ μικρὸ καὶ ἀφρούρητο, μιὰ καὶ οἱ κάτοικοι του εἶχαν ἐμπιστούνη στοὺς φίλικούς δεσμούς, βαδίζει τὴν νύχτα καταπάνω του γιὰ νὰ τὸ λεηλατήσῃ, χωρὶς νὰ μᾶς πῆ τίποτα. Καὶ εἴγε στὸ μακρό του νὰ μὴν ἔναρχυρίσει ¹⁵ στὸ στράτευμα, ἀν τὸ κυριεύη, παρὰ νὰ μπῇ στὸ καράβι ποὺ βρίσκονταν κι οἱ σύντροφοί του κι ἀρμένικαν κοντὰ στὴ στεριά, νὰ βάλῃ μέσα ὅ,τι ἀρπάξῃ, καὶ φεύγοντας νὰ ταξιδέψῃ ἔξω ἀπὸ τὸν Πόντο. Αὔτες τὶς συμφωνίες εἶχαν κάνει μαζί του οἱ σύντροφοι ποὺ βρίσκονταν μέσα στὸ καράβι, ὅπως μὲ πληροφόρησαν πρὶν ἀπὸ λίγο. Φώναξε ¹⁶ λοιπὸν ὁ Κλεάρετος ὅσους στρατιῶτες κατάφερε νὰ πείσῃ καὶ τοὺς ὅδηγησε καταπάνω στὸ ὅχυρό. Μὰ τὸν πρόλαβε ἡ μέρα, ἐνῶ ἀκόμα βάδιζε, καὶ οἱ ντόπιοι μαζεύτηκαν σὲ ὅχυρωμένες τοποθεσίες καὶ χτυπώντας τους ἀπὸ μακριὰ κι ἀπὸ κοντὰ σκοτώνουν τὸν Κλεάρετο καὶ ἀρκετοὺς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ κάτι λίγοι καταφέρουν καὶ γυρίζουν στὴν Κερασούντα. Αὕτα ἔγιναν τὴν μέρα ποὺ ἐμεῖς ξεκινούσαμε νὰ ¹⁷ ἔρθουμε ἐδῶ μὲ τὰ πόδια. Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ κείνους ποὺ θὰ ἔρχο-

13-26

Ἐπειοσόδια
ποὺ ἐκθέτουν
τὸ στρατό.

ἡμέρᾳ ἡ ἡμεῖς δεῦρο ἐξωριῶμεν πεζῇ τῶν δὲ πλεόντων ἔτι τινὲς ἥσαν ἐν Κερασοῦντι, οὕπω ἀνηγμένοι.

Μετὰ τοῦτο, ὡς οἱ Κερασούντιοι λέγουσιν, ἀφικοῦνται τῶν ἐκ τοῦ χωρίου τρεῖς ἄνδρες τῶν γεραιτέρων πρὸς τὸ κοινὸν τὸ ἡμέρας τερον χρήζοντες ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἡμᾶς οὐ κατέλαβον, πρὸς τὸν Κερασούντιον ἔλεγον ὅτι θαυμάζοιεν τί ἡμῖν δόξειεν ἐλθεῖν ἐπ' αὐτούς. Ἐπεὶ μέντοι σφεῖς λέγειν, ἔφασαν, ὅτι οὐκ ἀπὸ κοινοῦ γένοιτο τὸ πρᾶγμα, ἥδεσθαί τε αὐτοὺς καὶ μέλλειν ἐνθάδε πλεῖν, ὡς ἡμῖν λέξαι τὰ γενόμενα καὶ τοὺς ρεκρούς κελεύειν αὐτοὺς θάπτειν λαβόντας. 19 Τῶν δὲ ἀποφνγόντων τινὰς Ἑλλήνων τυχεῖν ἔτι ὅντας ἐν Κερασοῦντι αἰσθόμενοι δὲ τὸν βαρβάρον ὅποι ἵοιεν αὐτοὶ τε ἐτόλμησαν βαλεῖν τοῖς λίθοις καὶ τοῖς ἄλλοι παρεκελεύοντο. Καὶ οἱ ἄνδρες ἀποθνήσκουσι τρεῖς ὅντες οἱ πρέσβεις καταλευσθέντες.

20 Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς οἱ Κερασούντιοι καὶ λέγουσι τὸ πρᾶγμα· καὶ ἡμεῖς οἱ στρατηγοὶ ἀκούσαντες ἡχθόμεθά τε τοῖς γεγενημένοις καὶ ἐβούλευμέθα σὺν τοῖς Κερασούντιοις 21 ὅπως ἄν ταφείσαν οἱ τῶν Ἑλλήνων ρεκρού. Συγκαθήμενοι δὲ ἐξωθεν τῶν ὅπλων ἐξαίφνης ἀκούομεν θορύβου πολλοῦ Παῖε παῖε, βάλλε, βάλλε, καὶ τάχα δὴ δρῶμεν πολλοὺς προσθέοντας λίθους ἔχοντας 22 ἐν ταῖς χερσὶ, τὸν δὲ καὶ ἀραιομυέρους. Καὶ οἱ μὲν Κερασούντιοι, ὡς δὴ καὶ ἑωρακότες τὸ παρ' ἑαυτοῖς πρᾶγμα, δείσαντες ἀποχωροῦσι 23 πρὸς τὰ πλοῖα. Ἡσαν δὲ τὴν Δία καὶ ἡμῶν οὐλέδεισαν. Ἔγώ γε μὴν ἡλθον πρὸς αὐτοὺς καὶ ἡρώτων δὲ τι ἐστὶ τὸ πρᾶγμα. Τῶν δὲ ἥσαν μὲν οἱ οὐδὲν ἔδεσαν, ὅμως δὲ λίθους είχον ἐν ταῖς χερσὶν. Ἐπεὶ δὲ εἰδότι τινὶ ἐπέτυχον, λέγει μοι ὅτι οἱ ἀγορανόμοι δεινότατα ποιοῦσι 24 τὸ στράτευμα. Ἐν τούτῳ τις δρᾶ τὸν ἀγορανόμον Ζήλαρχον πρὸς τὴν θάλατταν ἀποχωροῦντα, καὶ ἀνέκραγεν οἱ δὲ ὡς ἥκουσαν, ὥσπερ ἦ 25 συδεὶς ἀγρίους ἢ ἐλάφου φανέντος ἵενται ἐπ' αὐτόν. Οἱ δὲ αὖ Κερασούντιοι ὡς εἰδον δρομῶντας καθ' αὐτούς, σαφῶς νομίζοντες ἐπὶ σφᾶς Ἱεσθαι, φεύγουσι δρόμῳ καὶ ἐμπίπτουσιν εἰς τὴν θάλατταν. Συνεισ-

ταν μὲ τὸ καράβι βρίσκονταν ἀκόμα στὴν Κερασούντα· δὲν εἶχαν προλάβει νὰ βγοῦν ἀπ' τὸ λιμάνι στ' ἀνοιχτά. "Τοστέρ ἀπ' αὐτά, ὅπως λένε οἱ Κερασούντιοι, ἔρχονται ἀπὸ τὸ δύχυρὸ τρεῖς ἄντρες ἀπὸ τοὺς πιὸ σεβάσμιους γέροντες, ζητώντας νὰ παρουσιαστοῦν στὴ συνέλευσή μας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μᾶς βρῆκαν, ἔλεγαν στοὺς Κερασούντιους πῶς δὲν 18 μποροῦσαν νὰ ἔξηγήσουν γιατὶ ἀποφασίσαμε νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦμε. Κι ὅταν, προσθέτουν, τοὺς ἔβεβαίωσαν πῶς αὐτὴ ἡ ἐπίθεση δὲν ἔγινε μὲ συνεννόηση ὅλων μας, ἐκεῖνοι εὐχαριστήθηκαν καὶ σκόπευαν νὰ ταξιδέψουν ὡς ἐδῶ, γιὰ νὰ μᾶς περιγράψουν τὰ ἐπεισόδια καὶ νὰ μᾶς προτρέψουν νὰ πάρωμε καὶ νὰ θάψωμε τοὺς νεκρούς. Ἀλλὰ μερικοὶ 19 ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες ποὺ εἶχαν γλιτώσει, ἔτυχε νὰ βρίσκονται ἀκόμα στὴν Κερασούντα. Καὶ μόλις ἔμαθαν πρὸς τὰ ποῦ κατευθύνθηκαν οἱ βάρβαροι, καὶ οἱ ἄδιοι τόλμησαν νὰ τοὺς χτυπήσουν μὲ πέτρες καὶ τοὺς ἄλλους παρακινοῦσαν νὰ κάνουν τὸ ἄδιο. "Ετσι οἱ ἀνθρωποι ἐκεῖνοι σκοτώνονται μὲ λιθοβολισμό, κι ἥταν κι οἱ τρεῖς σεβάσμιοι γέροντες καὶ μάλιστα ἀπεσταλμένοι.

"Τοστέρ ἀπ' αὐτό, ἔρχονται οἱ Κερασούντιοι καὶ μᾶς ἀναφέρουν 20 ὅσα ἔγιναν. Στὸ ἄκουσμά τους ἐμεῖς οἱ στρατηγοὶ στενοχωρεθήκαμε γιὰ τὰ ἐπεισόδια καὶ σκεφτόμασταν μαζὶ μὲ τοὺς Κερασούντιους μὲ ποιὸ τρόπο νὰ θάψωμε τοὺς "Ἐλληνες νεκρούς. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ 21 καθόμασταν πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀκούσαμε ξαφνικὰ μεγάλη φασαρία: «Χτύπα τον μὲ τὰ χέρια, χτύπα τον μὲ τὶς πέτρες» καὶ στὴ στιγμὴ βλέπομε πολλοὺς ποὺ ἔτρεχαν κρατώντας πέτρες στὰ χέρια, κι ἄλλους ποὺ ἔσκυβαν κι ἔπαιρναν ἀπὸ χάμω.

Οἱ Κερασούντιοι τότε, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ ἔχουν δεῖ καὶ τὰ ἐπεισόδια 22 ποὺ ἔγιναν στὴν πόλη τους, φοβήθηκαν καὶ τραβᾶνε πρὸς τὰ πλοῖα. Κι ἀπὸ μᾶς ὅμως μερικοὶ τὰ χρειάστηκαν, μὰ τὸ Δία. Ἀλλὰ ἔγὼ 23 ἔτρεξα κοντά τους καὶ τοὺς ρώτησα τί συμβαίνει. Κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἤξεραν τίποτα, ὀστόσο κρατοῦσαν πέτρες μὲς στὰ χέρια. Τέλος βρῆκα ἔναν ποὺ ἤξερε τί γινόταν, καὶ μοῦ λέει πῶς οἱ ἀγορανόμοι συμπεριφέρονται μὲ μεγάλη σκληρότητα στοὺς στρατιῶτες. Σ' αὐτὸ 24 τὸ διάστημα βλέπει κάποιος τὸν ἀγορανόμο Ζήλαρχο ποὺ πήγαινε πρὸς τὴ θάλασσα καὶ τὸν φώναξε δυνατά. Μόλις οἱ ἄλλοι τὸ ἄκουσαν, ὅρμοῦν καταπάνω του, σὰ νὰ εἴχε φανῆ ἀγριογούρουνο ἡ ἐλάφι. Οἱ Κερα- 25 σούντιοι πάλι ὅταν τοὺς εἶδαν νὰ τρέχουν πρὸς τὸ μέρος τους, νόμισαν πῶς δίχως ἄλλο ἡ ἐπίθεση γίνεται καταπάνω τους, καὶ γι' αὐτὸ

έπεσον δὲ καὶ ἡμῶν αὐτῶν τινες, καὶ ἐπινίγετο ὅστις νεῦν μὴ ἐτύγ-
26 χανει ἐπιστάμενος. Καὶ τούτους τί δοκεῖτε; ἡδίκουν μὲν οὐδέν,
ἔδεισαν δὲ μὴ λύσσα τις ὥσπερ κυνὸν ἡμῖν ἐμπεπτώκοι.

Ἐλ οὖν ταῦτα τοιαῦτα ἔσται, θεάσασθε οἴα ἡ κατάστασις ὑμῖν
27 ἔσται τῆς στρατιᾶς. Ὅμετος μὲν οἱ πάντες οὐκ ἔσεσθε κύριοι οὕτε
ἀνελέσθαι πόλεμον φὰν βούλησθε οὕτε καταλῦσαι, ἵδια δὲ ὁ βουλό-
μενος ἄξει στρατευμα ἐφ' ὅ, τι ἀν θέλῃ. Καν τινες πρὸς ὑμᾶς ἴωσι
πρέσβεις εἰρήνης δεόμενοι ή ἄλλον τινός, κατακτείναντες τούτους οἱ
βουλόμενοι ποιήσοντιν ὑμᾶς τῶν λόγων μὴ ἀκοῦσαι τῶν πρὸς ὑμᾶς
28 ἴωντων. Ἔπειτα δὲ οὖς μὲν ἀν ὑμεῖς πάντες ἐλησθε ἀρχοντας, ἐν
οὐδεμιᾷ χώρᾳ ἔσονται, δοτις δὲ ἀν ἑαυτὸν ἐληται στρατηγὸν καὶ
ἐθέλη λέγειν Βάλλε βάλλε, οὗτος ἔσται ἴκανός καὶ ἀρχοντα κατα-
κανεῖν καὶ ἴδιάτην δν ἀν ὑμῶν ἐθέλη ἀκριτον, ἦν δσιν οἱ πεισόμενοι
29 αὐτῷ, ὥσπερ καὶ νῦν ἐγένετο. Οἴα δὲ ὑμῖν καὶ διαπεπράχασιν οἱ
ἀνθαίρετοι οὗτοι στρατηγοὶ σκέψασθε. Ζήλαρχος μὲν ὁ ἀγορανόμος
εἰ μὲν ἀδικεῖ ὑμᾶς, οἰχεται ἀποπλέων οὐ δοὺς ὑμῖν δίκην· εἰ δὲ μὴ
ἀδικεῖ, φεύγει ἐκ τοῦ στρατεύματος δείσας μὴ ἀδίκως ἀκριτος ἀπο-
30 θάρη. Οἱ δὲ καταλεύσαντες τοὺς πρέσβεις διεπράξαντο ὑμῖν μόνοις
μὲν τῶν Ἐλλήνων εἰς Κερασοῦντα μὴ ἀσφαλὲς εἶναι ἐὰν μὴ σὺν
ἰσχύι ἀφικηνῆσθε· τοὺς δὲ νεκροὺς οὓς πρόσθεν αὐτοὶ οἱ κατακανόντες
ἐκέλευν θάπτειν, τούτους διεπράξαντο μηδὲ σὺν κηρυκείῳ ἔτι
ἀσφαλὲς εἶναι ἀνελέσθαι. Τίς γὰρ ἐθελήσει κῆρυξ ἔνει κήρυκας
ἀπεκτονώς; Ἀλλ ἡμεῖς Κερασοντίων θάραι αὐτοὺς ἐδεήθημεν.
31 Εἰ μὲν οὖν ταῦτα καλῶς ἔχει, δοξάτω ὑμῖν, ἵνα ὡς τοιούτων ἐσο-
μένων καὶ φυλακὴν ἵδια ποιήσῃ τις καὶ τὰ ἔργυμα ὑπερδέξια πειρᾶται
32 ἔχων σκηνοῦν. Εἰ μέντοι ὑμῖν δοκεῖ θηρίων δλλὰ μὴ ἀνθρώπων εἶναι
τὰ τοιαῦτα ἔργα, σκοπεῖτε παῦλάν τινα αὐτῶν· εἰ δὲ μή, πρὸς Διὸς

φεύγουν τρεχάτοι καὶ πέφτουν μέσα στὴ θάλασσα. Μαζί τους ὅμως ἔπεσαν μερικοὶ καὶ ἀπὸ μᾶς, καὶ ὅποιος ἔτυχε νὰ μὴν ξέρῃ κολύμπι πνίγηκε. Καὶ τί νομίζετε πώς ἔπαθαν αὐτοί; Δὲν εἶχαν κάνει κακὸ 26 σὲ κανένα, φοβήθηκαν ὅμως μῆπως μᾶς εἶχε πιάσει λύσσα σὰν τὰ σκυλιά. "Αν λοιπὸν αὐτὰ συνεχιστοῦν, σκεφτῆτε ποιὰ κατάσταση θὰ δημιουργηθῇ γιὰ τὸ στρατό.

Πρῶτα πρῶτα ὅλοι ἐσεῖς δὲν θὰ ἔχετε τὸ δικαίωμα οὔτε πόλεμο 27 νὰ κάνετε ἐνάντια σ' ὅποιον θέλετε οὔτε καὶ νὰ τὸν σταματήσετε, παρὰ ὅποιος τύχη θὰ ὀδηγῇ μόνος τὸ στρατὸ διοικητή σαντορίνη. Κι ἀν σᾶς ἔρθουν τίποτε ἀπεσταλμένοι γιὰ νὰ σᾶς ζητήσουν εἰρήνη ἢ κάτι ὄλλο, θὰ τοὺς σκοτώσῃ ὅποιος τὸ διοικητή σαντορίνη κι ἔτσι θὰ γίνη αἴτιος νὰ μὴν ἀκούσετε τοὺς λόγους ἐκείνων ποὺ ἔρχονται νὰ συζητήσουν μαζί σας. "Τούτερα ἐκείνους ποὺ θὰ ἐκλέξετε σεῖς ὅλοι γιὰ ἀρχηγούς, δὲν θὰ τοὺς 28 λογαριάζουν καθόλου, κι ἀν κανεὶς ἐκλέξῃ τὸν ἔαυτό του στρατηγὸ καὶ θέλη νὰ φωνάξῃ «χτύπα! χτύπα!», αὐτὸς θὰ εἰναι ἵκανός καὶ τὸν ἀρχηγό του νὰ σκοτώσῃ ἀδίκαστο καὶ ὅποιον ἀπλὸ στρατιώτη θελήσῃ, φτάνει νὰ ὑπάρχουν ἐκείνοι ποὺ θὰ πειθαρχήσουν στὰ λόγια του, ὅπως ἔγινε καὶ τώρα. Σκεφτῆτε ἀκόμα τί κακὸ σᾶς ἔχουν κάνει αὐτοὶ οἱ 29 αὐτοδιοισμένοι στρατηγοί. Πρῶτα πρῶτα ὁ Ζήλαρχος ὁ ἀγορανόμος κι ἀν σᾶς ἐβλαψε, ἔφυγε μὲ τὸ πλοϊον χωρὶς νὰ τιμωρηθῇ. "Αν ὅμως δὲν σᾶς ἐβλαψε, ἔφυγε ἀπὸ τὸ στρατό, γιατὶ φοβήθηκε μῆπως ἀδικα σκοτωθῆ, χωρὶς νὰ τὸν δικάσετε. Ἐκεῖνοι πάλι ποὺ πετροβόλησαν τοὺς 30 ἀπεσταλμένους γέροντες, κατάφεραν ὥστε μονάχα ἐσεῖς ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες νὰ μὴ νιώθετε σιγουριὰ στὴν Κερασούντα, ἐκτὸς ἂν πηγαίνετε ἐκεῖ μὲ στρατιωτικὴ δύναμη. "Οσο γιὰ τοὺς νεκροὺς ποὺ πρωτύτερα μᾶς πρότρεπταν οἱ ἔδιοι ποὺ τοὺς σκότωσαν νὰ τοὺς θάψωμε, κι αὐτοὺς τὰ κατόφεραν νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἀσφάλεια νὰ τοὺς σηκώσωμε γιὰ θάψιμο οὔτε κι ἀν πᾶμε κρατώντας τὸ ραβδὸν τοῦ κήρυκα. Γιατὶ ποιὸς θὰ δεχτῇ νὰ πάη σὰν κήρυκας, ἀφοῦ ἔχει σκοτώσει τοὺς κήρυκες τῶν ὄλλων; Γι' αὐτὸ παρακαλέσαμε τοὺς Κερασούντιους νὰ τοὺς θάψουν. "Αν λοιπὸν 31 αὐτὰ ποὺ ἔγιναν σᾶς φαίνωνται καλά, δηλῶστε το καθαρά, ὥστε καθένας χωριστὰ νὰ περιφρουρήσῃ τὸν ἔαυτό του καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ κατασκηνώῃ σὲ μέρος, ποὺ θὰ ἔχῃ πολὺ ψηλὰ δχυρωμένες τοποθεσίες, ἐπειδὴ αὐτὰ θὰ γίνωνται κάθε τόσο. "Αν ὅμως νομίζετε πώς 32 αὐτὰ εἰναι πράξεις θηρίων καὶ ὅχι ἀνθρώπων, προσπαθήστε νὰ τὰ σταματήσετε. Ἀλλιώτικα, γιὰ δόνομα τοῦ Δία, πῶς θὰ θυσιάζωμε

27-33

Κινδυνοὶ ἀπὸ
τὴν ἀπειθαρ-
χία τῶν στρα-
τιωτῶν.

πῶς ἡ θεοῖς θύσομεν ἡδέως ποιοῦντες ἔργα ἀσεβῆ, ἡ πολεμίοις πῶς
 33 μαχούμεθα ἢν ἀλλήλους κατακαίνωμεν; Πόλις δὲ φιλία τίς ἡμᾶς
 δέξεται, ἥτις ἀν δρῷ τοσαύτην ἀνομίαν ἐν ἡμῖν; Ἀγορὰν δὲ τίς ἀξεῖ
 θαρρῶν, ἢν περὶ τὰ μέγιστα τοιαῦτα ἐξαμαρτάνοντες φαινώμεθα;
 Οὐδὲ δὴ πάντων οἰόμεθα τεύξεσθαι ἐπαίνον, τίς ἀν ἡμᾶς τοιούτους
 δύντας ἐπαινέσειεν; Ἡμεῖς μὲν γὰρ οἴδ' ὅτι πονηροὺς ἀν φαίημεν
 εἶναι τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας.

34 Ἐκ τούτου ἀνιστάμενοι πάντες ἔλεγον τοὺς μὲν τούτων ἄρξαντας
 δοῦναι δίκην, τοῦ δὲ λοιποῦ μηκέτι ἔξεῖναι ἀνομίας ἄρξαι· ἐὰν δέ τις
 ἄρξῃ, ἄγεσθαι αὐτὸν Ἐπὶ θανάτῳ· τοὺς δὲ στρατηγοὺς εἰς δίκας
 πάντας καταστῆσαι· εἶναι δὲ δίκας καὶ εἰ τι ἄλλο τις ἡδίκητο ἐξ
 35 οὗ Κῦρος ἀπέθανε· δικαστὰς δὲ τοὺς λοχαγοὺς ἐποιήσαντο. Παραι-
 νοῦντος δὲ Ξενοφῶντος καὶ τῶν μάντεων συμβουλευόντων ἔδοξε
 καθῆσαι τὸ στράτευμα. Καὶ ἐγένετο καθαρμός.

ΚΕΦ. 8 1 Ἐδοξεῖ δὲ καὶ τοὺς στρατηγοὺς δίκην ὑποσχεῖν τοῦ παρεληλυ-
 θότος χρόνου. Καὶ διδόντων Φιλίσιος μὲν ὁφλε καὶ Ξανθικλῆς τῆς
 φυλακῆς τῶν γανλικῶν χρημάτων τὸ μείωμα εἴκοσι μνᾶς, Σοφαί-
 νετος δέ. ὅτι αἰρεθεὶς... κατημέλει, δέκα μνᾶς.

Ξενοφῶντος δὲ κατηγόρησάν τινες φάσκοντες παίεσθαι ὑπὲ-
 2 αὐτοῦ καὶ ὡς ὑβρίζοντος τὴν κατηγορίαν ἐποιοῦντο. Καὶ δὲ Ξενοφῶν
 ἐκέλευσεν εἰπεῖν τὸν πρῶτον λέξαντα ποῦ καὶ ἐπλήγη. Ὁ δὲ ἀπε-
 3 κρίνατο· δόπον καὶ δίγει ἀπωλλύμεθα καὶ χιὼν πλείστη ἦν. Ὁ δὲ
 εἰπεν· ἀλλὰ μὴν εἰ τεμαῶνς γε δύντος οἷον λέγεις, σίτον δὲ ἐπιλε-
 λοιπότος, οἴην δὲ μηδὲ ὀσφραίνεσθαι παρόν, ὑπὸ δὲ πόνων πολλῶν
 ἀπαγορευόντων, πολεμίων δὲ ἐπομένων, εἰ ἐν τοιούτῳ καιρῷ ὑβρίζον,
 διμολογῶ καὶ τῶν δύνων ὑβριστότερος εἶναι, οἷς φαστιν ὑπὸ τῆς ὑβρεως

στοὺς θεοὺς μὲ εὐχαρίστηση, ἀφοῦ κάνομε πράξεις ἀσεβεῖς ἢ πῶς θὰ πολεμοῦμε τοὺς ἔχθρούς, ἃν σκοτώνουμε ὁ ἔνας τὸν ἄλλο; Καὶ ποιὰ 33 πολιτεία θὰ μᾶς δεχτῇ φιλικά, ἂμα βλέπην νὰ ἔχωμε τέτοια ἀκαταστασία; Ἡ ποιὸς θὰ μᾶς φέρῃ μ' ἐμπιστοσύνη ν' ἀγοράσωμε τρόφιμα, ἀφοῦ φανερὰ κάνομε ἀδικίες σὲ τόσο σοβαρὰ ζητήματα; Καὶ τὸν ἔπαινο ποὺ νομίζομε πῶς θὰ πάρωμε ἀπ' ὅλους, ποιὸς θὰ βρεθῇ νὰ μᾶς τὸν δώσῃ, ἀφοῦ εἴμαστε τέτοιοι; Γιατὶ ξέρω, πῶς ἐμεῖς θὰ λέγαμε γιὰ ἀνθρώπους ποὺ τὰ κάνουν αὐτὰ πῶς εἶναι τιποτένιοι.

“Τσερέ” ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Ξενοφώντα σηκωθηκαν ὅλοι κι ἔλεγαν 34 πῶς πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ ποὺ ἔκαναν ἀφῆνη γιὰ τέτοιες πράξεις, κι ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ μὴν τοὺς ἐπιτρέπεται πιὰ νὰ παρανομοῦν. Κι ἀν κανένας ξανακάνη παρανομίες, νὰ τὸν τιμωρήσουν μὲ θάνατο. “Ἐλεγαν ἀκόμα νὰ κάνουν δίκες γιὰ ὅλους τοὺς στρατηγούς, καθὼς καὶ γιὰ τὶς περιπτώσεις ποὺ ἀδικήθηκαν μερικοί, ἀπὸ τότε ποὺ σκοτώθηκε ὁ Κύρος. Καὶ ὅρισαν τοὺς λοχαγούς γιὰ δικαστές. Τέλος μὲ 35 πρόταση τοῦ Ξενοφώντα καὶ μὲ τὴ συμβουλὴ τῶν μάντηδων ἀποφάσισαν νὰ καθαρίσουν μὲ θυσίες τὸ στράτευμα. Καὶ τὸ καθάρισαν.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΟΥ ΤΟΥ ΕΓΙΝΕ ΓΙΑ ΚΑΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ.

Εἶχαν ἀποφασίσει στὴ συνέλευση νὰ λογοδοτήσουν καὶ οἱ στρατηγοὶ στὸ δικαστήριο γιὰ τὶς προηγούμενες πράξεις τους. Στὴ λογοδοσία καταδικάστηκαν ὁ Φιλήσιος κι ὁ Ξανθικλῆς νὰ πληρώσουν εἴκοσι μνές πρόστιμο, γιατὶ δὲν εἶχαν ἐπιστατήσει καλὰ νὰ φυλαχτοῦν τὰ πράγματα ποὺ ἤταν φορτωμένα στὰ πλοῖα. Ὁ Σοφαίνετος πάλι καταδικάστηκε νὰ πληρώσῃ δέκα μνές, γιατὶ τὸν εἶχαν ἐκλέξει... κι αὐτὸς παραμέλησε τὰ καθήκοντά του. Μερικοὶ κατηγόρησαν καὶ τὸν Ξενοφώντα, ἐπιμένοντας πῶς τοὺς χτυποῦσε καὶ γενικὰ πῶς τοὺς κακομεταχειρίζόταν.

Τάτε ὁ Ξενοφῶν ζήτησε ἀπὸ κεῖνον ποὺ τὸν πρωτοκατηγόρησε 2 νὰ πῆ ποὺ τὸν χτύπησε. Κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Στὸ μέρος ποὺ 3 πεθαίναμε ἀπὸ τὸ κρύο καὶ ποὺ τὸ χιόνι ἤταν πάρα πολύ». Ὁ Ξενοφῶν 3 διμώς εἶπε: «Μὰ ἀν σᾶς κακομεταχειρίζομουν σὲ ἐποχὴ ποὺ ἤταν βαρυχειμωνιά, δύως λέει, καὶ μᾶς ἔλειπε τὸ φωμί, καὶ δὲν εἶχαμε κρασὶ οὔτε γιὰ μυρωδιά, κι ἥμασταν κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς κόπους, καὶ μᾶς ἀκολουθοῦσαν οἱ ἔχθροί, τότε παραδέχομαι πῶς εἴμαι πιὸ

34-35
Μέτρα γιὰ τὴν
ἀντιμετώπιση
τοῦ κακοῦ.

ΚΕΦ. 8
Πρόστιμο σὲ
τρεῖς στρατηγούς.

2-7
Στρατιῶτες
κατηγόρουν
τὸν Ξενοφώντα
ὅτι τοὺς
χτύπησε.

4 κόπον οὐκ ἐγγίγνεσθαι. "Ομως δὲ καὶ λέξον, ἔφη, ἐκ τίνος ἐπλήρης· πότερον ἥπουν τί σε καὶ ἐπεί μοι οὐκ ἐδίδοντς ἔπαιον; ἀλλ ἀπίτουν; 5 ἀλλὰ μεθύων ἐπαράνησα; Ἐπεὶ δὲ τούτων οὐδὲν ἔφησεν, ἐπήρετο αὐτὸν εἰ δόπλιτεύοι· οὐκ ἔφη· πάλιν εἰ πελτάζοι· οὐδὲ τοῦτ', ἔφη, ἀλλ ἡμίλιονον ἐλαύνειν ταχθεὶς ὑπὸ τῶν συσκήνων ἐλεύθερος ὡν.

6 Ἐνταῦθα δὴ ἀναγιγνώσκει αὐτὸν καὶ ἤρετο· ἦ σὺ εἰ ὁ τὸν κάτινοντα ἀπάγων;—Ναι μὰ Δι', ἔφη· σὺ γὰρ ἡράγκαζες· τὰ δὲ τῶν ἐμῶν συ-
7 σκήνων σκεύη διέρριψας.—Ἄλλ ἡ μὲν διάρριψις, ἔφη δ Ἑνοφῶν, τοιαύτη τις ἐγένετο· διέδωκα ἄλλοις ἄγειν καὶ ἐκέλευσα πρὸς ἐμὲ ἀπαγαγεῖν, καὶ ἀπολαβόν ἀπαντα σῶα ἀπέδωκά σοι, ἐπεὶ καὶ σὺ ἐμοὶ ἀπέδειξας τὸν ἄνδρα. Οἶον δὲ τὸ πρᾶγμα ἐγένετο ἀκούσατε, ἔφη· καὶ γὰρ ἄξιον.

8 Ἀνὴρ κατελείπετο διὰ τὸ μηκέτι δύνασθαι πορεύεσθαι. Καὶ ἐγὼ τὸν μὲν ἄνδρα τοσοῦτον ἐγίγνωσκον ὅτι εἰς ἡμῶν εἴη· ἡράγκασα δὲ σὲ τοῦτον ἄγειν, ως μὴ ἀπόλοιτο· καὶ γάρ, ως ἐγὼ οἶμαι, πολέμιοι
9 ἡμῖν ἐφείποντο. Συνέφη τοῦτο δ ἄνθρωπος. Οὐκοῦν, ἔφη δ Ἑνοφῶν, ἐπεὶ προϋπεμφά σε, καταλαμβάνω αὐθίς σὺν τοῖς διπισθοφύλαξι προσ-
ιών βόβηρον δρύττοντα ως κατορύξοντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐπιστὰς
10 ἐπίγροντα σε. Ἐπεὶ δὲ παρεστημότων ἡμῶν συνέκαμψε τὸ σκέλος δ ἀνήρ, ἀνέκραγον οἱ παρόντες ὅτι ζῆ δ ἀνήρ, σὺ δ εἰπας· διόσα γε βούλεται· ως ἔγωγε αὐτὸν οὐκ ἄξω. Ἐνταῦθα ἔπαισά σε· ἀληθῆ λέγεις.
11 ἔδοξας γάρ μοι εἰδότι ἐοικέναι ὅτι ἔζη. —Τί οὖν; ἔφη, ἥττον τι απέ-
θανεν, ἐπεὶ ἐγώ σοι ἀπέδειξα αὐτόν;—Καὶ γὰρ ἡμεῖς, ἔφη δ Ἑνοφῶν, πάντες ἀποθανούμεθα· τούτου οὖν ἐνεκα ζῶντας ἡμᾶς δεῖ κατορυ-
χθῆναι;

12 Τοῦτον μὲν ἀνέκραγον ως δλίγας παίσειεν· ἄλλονς δ ἐκέλευε
13 λέγειν διὰ τί ἔκαστος ἐπλήρη. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀνίσταντο, αὐτὸς ἐλεγεν· ἐγώ, ω ἄνδρες, δμολογῶ παῖσαι δὴ ἄνδρας ἐνεκεν ἀταξίας ὅσοις
σώζεσθαι μὲν ἥρκει δ' ὑμῶν ἐν τάξει τε ιόντων καὶ μαχομένων ὅπου

βάναυσος κι ἀπὸ τὰ γαιδούρια. Γιατὶ λένε πώς αὐτὰ δὲν κουράζονται νὰ συμπεριφέρωνται βάναυσα. Πέξ μου ὅμως ποιὰ ἥταν ἡ αἰτία ποὺ σὲ χτύπησα. Σοῦ ζητοῦσα κάτι καὶ δὲ μοῦ τὸ ἔδινες; Ἐπαιτοῦσα 4 νὰ μοῦ γυρίσης τίποτε δανεικά; » Η μήπως ἥμουν μεθυσμένος καὶ σοῦ φέρθηκα ἀσχημα; » Ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶπε πώς δὲν ὑπῆρχε καμιὰ τέτοια 5 αἰτία, τὸν ξαναρώτησε ὁ Ξενοφῶν ἀν εἶναι ὀπλίτης, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε ὡγι. Πάλι τὸν ρώτησε ἀν εἶναι πελταστής. Ἐκεῖνος ἀπάντησε πώς δὲν ἥταν, παρὰ πώς οἱ σύντροφοί του τὸν ἔβαλαν νὰ ὀδηγῇ 6 ἐνα γαιδούρι, παρ' ὅλο ποὺ δὲν ἥταν δοῦλος. Τότε ὁ Ξενοφῶν τὸν ἀναγνώρισε καὶ τὸν ρώτησε: «Μήπως εἴσαι σὺ ποὺ εἶχες μεταφέρει τὸν ἔρρωστο; » — «Ναι μὰ τὸν Δία, εἶπε. Ἐσὺ μ' ἔβαλες ἀνάγκαστι- 7 κα νὰ τὸν πάρω καὶ σκόρπισες τὶς ἀποσκευὲς τῶν συντρόφων μου». «Μὰ τὸ σκόρπισμα, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, ἔγινε κάπως ἔτσι. » Εδωσα τὶς 8 ἀποσκευὲς σ' ἄλλους νὰ τὶς κουβαλήσουν, μὲ τὴ διαταγὴ νὰ τὶς φέρουν σὲ μένα, κι ὅταν τὶς πῆρα ὅλες σὲ καλὴ κατάσταση, σοῦ τὶς γύρισα πίσω, ἀφοῦ κι ἐσὺ μοῦ παρουσίασες τὸν ἔρρωστο. Ἀκοῦστε ὅμως, εἶπε, πῶς ἔγιναν τὰ πράγματα, γιατὶ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ σᾶς τὰ πῶ.

«Ἐνας στρατιώτης δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ βαδίζῃ κι ἔμενε πίσω. 8 Ἔγὼ δὲν ἥξερα τίποτα ἄλλο γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, παρὰ μονάχα πώς ἥταν κάπιοις δικός μας. Σὲ ἀνάγκασα λοιπὸν νὰ τὸν πάρης, γιὰ νὰ μὴ γκαθῆ, γιατὶ, ὅσο μπορῶ νὰ θυμᾶμαι, ξοπίσω μας ἔρχονταν ἔγθοισίν. » Ως ἐδῶ συμφώνησε ὁ ἄνθρωπος. «Σ' ἔστειλα μπροστά, 9 συνέγισε ὁ Ξενοφῶν, ὕστερα ὅμως πλησιάζοντας μὲ τοὺς δρισθοφύλακες σὲ βρίσκω νὰ σκάβησ ένα λάκο πιὰ νὰ χώσης μέσα τὸ στρατιώτη, κι ἐγὼ σταμάτησα καὶ σὲ παίνεσα. Μὰ τὴν ὥρα ποὺ στεκόμασταν 10 ἐκεῖ, ὁ στρατιώτης μάζεψε τὸ πόδι του καὶ ὅλοι φώναξαν πώς ζῆ, ἐνῶ ἐσύ εἶπες: —Καλὰ κάνει, ἐγὼ πάντως δὲν τὸν κουβαλάω πιά. Τότε σὲ χτύπησα, ἔχεις δίκιο, γιατὶ μοῦ ἔδωσες τὴν ἐντύπωση πώς ἥξερες ὅτι ἥταν ζωντανός. —Καὶ τί, εἶπε τοῦτος, μήπως ὅταν σοῦ τὸν 11 παρουσίασα, δὲν πέθανε; —Κι ἐμεῖς ὅλοι θὰ πεθάνωμε, ἀπάντησε ὁ Ξενοφῶν, ἀλλὰ δὲν πρέπει γι' αὐτὸν νὰ μᾶς θάψουν καὶ ζωντανούς».

“Ολοι φώναξαν πώς ἔπρεπε νὰ τὸν εἶχε χτυπήσει περισσότερο. 12 Τότε ὁ Ξενοφῶν παρακινοῦσε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ποῦν γιατὶ τὶς ἔφαγε ὁ καθένας. Κι ἐπειδὴ δὲ στηκώνονταν, αὐτὸς ἔλεγε: «Παραδέχομαι, 13 στρατιώτες, πώς χτύπησα μερικοὺς ποὺ δὲν πειθαρχοῦσαν. » Οσους δηλαδὴ κοίταξαν νὰ σωθοῦν μὲ τὸ δικό σας ἀγώνα, ποὺ προχωρού-

8-11

*Εξιατόρηση
τοῦ ἐπεισο-
δίου.

12-22

Δικαιολογία
τῆς συμπερι-
φορᾶς τοῦ Ξε-
νοφῶντα.

δέοι, αὐτοὶ δὲ λιπόντες τὰς τάξεις προθέοντες ἀρπάζειν ἥθελον καὶ
νῦν πλεονεκτεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο πάντες ἐποιοῦμεν, ἄπαντες ἂν ἀπω-
14 λόμεθα. ^{τὸν} Ἡδη δὲ καὶ μαλακιζόμενόν τινα καὶ οὐκ ἔθέλοντα ἀνίστασθαι
ἀλλὰ προϊέμενον αὐτὸν τοῖς πολεμίοις καὶ ἔπαισα καὶ ἐβιασάμην πο-
ρεύεσθαι. ^{τὸν} Ἐν γὰρ τῷ ἰσχυρῷ χειμῶνι καὶ αὐτός ποτε ἀναμένων τινὰς
συσκευαζόμενος καθεξόμενος συχνὸν χρόνον κατέμαθον ἀναστὰς
15 μόλις καὶ τὰ σκέλη ἔκτείνας. ^{τὸν} ἐμαντῷ οὖν πεῖραν λαβών, ἐκ τούτου
καὶ ἄλλον, δόπτε ἵδοιμι καθήμενον καὶ βλακεύοντα, ἥλαυνον· τὸ
γὰρ κινεῖσθαι καὶ ἀνδρίζεσθαι παρεῖχε θερμασίαν τινὰ καὶ ὑγρότητα,
τὸ δὲ καθῆσθαι καὶ ἡσυχίαν ἔχειν ἔώρων ὑπουργὸν δὲν τῷ τε ἀπο-
πήγνυσθαι τὸ αἷμα καὶ τῷ ἀποστίπεσθαι τοὺς τῶν ποδῶν δακτύλους,
16 ἀπερ πολλοὺς καὶ νῦντες ἵστε παθόντας. ^{τὸν} Ἀλλον δέ γε ἵσως ἀπολειπό-
μενόν πον διὰ δραστώνην καὶ κωλύοντα καὶ νῦντος πρόσθεν καὶ
ἡμᾶς τοὺς δύπισθεν πορεύεσθαι ἔπαισα πύξ, δπως μὴ λόγκῃ ὑπὸ τῶν
17 πολεμίων παίσιτο. Καὶ γὰρ οὖν νῦν ἔξεστιν αὐτοῖς σωθεῖσιν, εἰ τι
νπ̄ ἔμοῦ ἔπαθον παρὰ τὸ δίκαιον, δίκην λαβεῖν· εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς πολε-
μίοις ἐγένοντο, τί μέγα ἀν οὕτως ἔπαθον δτου δίκην ἀν ἥξειν λαμ-
βάνειν;

18 ^{τὸν} Ἀπλοῦς μοι, ἔφη, δ λόγος· εἰ μὲν ἐπ̄ ἀγαθῷ ἐκόλασά τινα,
ἀξιῶ ὑπέχειν δίκην ολαν καὶ γονεῖς νιοῖς καὶ διδάσκαλοι παισί· καὶ
19 γὰρ οἱ ἱατροὶ καίοντες καὶ τέμνοντες ἐπ̄ ἀγαθῷ· εἰ δὲ δύρει νομίζετε
με ταῦτα πράττειν, ἐνθυμήθητε δτι νῦν ἐγὼ θαρρῶ σὺν τοῖς θεοῖς
μᾶλλον ἢ τότε, καὶ θρασύτερός εἰμι νῦν ἢ τότε, καὶ οἶνον πλείω πίνω,
20 ἀλλ ὅμως οὐδένα παίω· ἐν εὐδίᾳ γὰρ δρῶ νῦν. ^{τὸν} Οταν δὲ χειμῶν ἥ
καὶ θάλαττα μεγάλη ἐπιφέρηται, οὐχ δρᾶτε δτι καὶ νεύματος μόνον
ἐνεκα χαλεπαίνει μὲν πρωρεὺς τοῖς ἐν πρώρᾳ, χαλεπαίνει δὲ κυβερ-
νήτης τοῖς ἐν πρόμηνῃ; ^{τὸν} Ικανὰ γὰρ ἐν τῷ τοιούτῳ καὶ μικρὰ ἀμαρτη-
21 θέντα πάντα συνεπιτρῆψαι. ^{τὸν} Οτι δὲ δικαίως ἔπαιον αὐτοὺς καὶ νῦντες

σατε παραταγμένοι καὶ πολεμούσατε ὅπου ἦταν ἀνάγκη, ἐνῷ ἐκεῖνοι ἀφήναν τὴν θέσην τους κι ἔτρεχαν μπροστά, προσπαθώντας νὰ λεηλατοῦν καὶ νὰ ἔχουν περισσότερα λάφυρα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. "Αν ὅμως αὐτὸ τὸ κάναμε ὅλοι, ὅλοι θὰ χανόμασταν. Γι' αὐτὸ ἀν ἔβλεπα καμιὰ 14 φορὰ κάποιον νὰ τεμπελιάζῃ καὶ νὰ μὴ δείχνη διάθεση νὰ σηκωθῇ, ἀλλὰ θεληματικὰ νὰ ἀφήνεται στοὺς ἔχθρούς, τὸν χτυποῦσα καὶ τὸν ἀνάγκαζα νὰ προχωρῇ. Γιατὶ κι ἔγὼ κάποτε ποὺ ἦταν βαρυχειμωνιά, περιμένοντας μερικοὺς ποὺ ἐτοίμαζαν τὶς ἀποσκευές τους, ἔμεινα καθισμένος πολλὴν ὡρα κι ὕστερα πρόσεξα πῶς μὲ μεγάλη δυσκολία σηκωθῆκα καὶ τέντωσα τὰ πόδια μου. 'Απὸ τότε λοιπὸν ποὺ τὸ δοκί- 15 μασα στὸν ἑαυτό μου, ὅποιον ἄλλον ἔβλεπα νὰ κάθεται καὶ νὰ βαριέται, τὸν ἔδιωχνα. Γιατὶ τὸ νὰ κινιέται κανεὶς καὶ νὰ φέρνεται σὰν ἄντρας, συντελεῖ στὸ νὰ ἀποκτᾶ τὸ σῶμα θερμότητα καὶ εὐλυγισία. 'Ενῷ τὸ νὰ κάθεται καὶ νὰ μένη ἀκίνητος, ἔβλεπα πῶς κάνει νὰ παγώνη τὸ αἷμα καὶ νὰ σπαίζουν τὰ δάκτυλα τῶν ποδιῶν, πράγματα ποὺ κι ἔσεις ξέρετε πῶς τὰ ἔπαθαν πολλοί. Κάποιον ἄλλον πάλι, ποὺ ἔμεινε 16 πίσω γιὰ ξεκούραση, κι ἐμπόδιζε καὶ σᾶς ποὺ ἤσασταν μπροστά κι ἐμᾶς τοὺς τελευταίους νὰ προχωροῦμε, ἵσως τὸν ἔχτυπησα μὲ γροθιά, γιὰ νὰ μὴ χτυπηθῇ ἀπὸ τὴ λόγχη τῶν ἔχθρῶν. "Ετσι ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν 17 τὸ δικαίωμα τώρα ποὺ γλίτωσαν, ὃν ἔπαθαν ἀδικα κάτι κακὸ ἀπὸ μένα, νὰ ζητήσουν τὴν τιμωρία μου. "Αν ὅμως ἔπεφταν στὰ χέρια τῶν ἔχθρῶν, θὰ πάθαιναν φοβερὰ κακά, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ζητήσουν τὴν τιμωρία κανενός. 'Ο λόγος μου εἶναι ἀπλός, πρόσθεσε. "Αν ἐτι- 18 μώρησα κανένα γιὰ τὸ καλό του, νομίζω σωστὸ νὰ βρῶ τὴν τιμωρία ποὺ θὰ ἔβρισκαν οἱ γονεῖς γιὰ τὰ παιδιά τους κι οἱ δάσκαλοι γιὰ τοὺς μαθητές. Κι οἱ γιατροὶ ἀκόμα καῖνε καὶ κόβουν, γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀρρώστου. Στὴν περίπτωση πάλι ποὺ ἔχετε τὴ γνώμη πῶς αὐτὰ τὰ 19 ἔκανα ἀπὸ σκληρότητα, σκεφτῆτε πῶς ἔγὼ, μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν, ἔχω περισσότερο θάρρος τώρα παρὰ τότε καὶ πῶς εἴμαι τολμηρότερος καὶ πίνω περισσότερο κρασί, δὲ χτυπῶ ὅμως κανένα. Γιατὶ σᾶς βλέπω σὲ περίοδο γαλήνης. "Οταν ὅμως εἶναι κακοκαιρία καὶ 20 φουρτούνα στὴ θάλασσα, δὲν βλέπετε πῶς καὶ μόνο ἀπὸ μιὰ μικρὴ κίνηση θυμώνει ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου μὲ κείνους ποὺ εἶναι στὴν πρύμνη κι ὁ βοηθός του μὲ κείνους ποὺ εἶναι στὴν πλώρη; Γιατὶ σὲ τέτοια περίσταση καὶ μικρὰ λάθη νὰ γίνουν, εἶναι ίκανὰ νὰ τοὺς καταστρέψουν ὅλους μαζί. 'Αλλά καὶ σεῖς ἀνεπιφύλακτα κρίνατε πῶς 21

κατεδικάσατε· ἔχοντες ξίφη, οὐ ψήφους, παρέστατε, καὶ ἐξῆν νῦν
ἐπικουρεῖν αὐτοῖς, εἰ ἐβούλεσθε· ἀλλὰ μὰ Δία οὕτε τούτοις ἐπεκον-
22 ρεῖτε οὕτε σὺν ἐμοὶ τὸν ἀτακτοῦντα ἐπαίτετε. Τοιγαροῦν ἔξουσίαν
ἐποιήσατε τοῖς κακοῖς αὐτῶν ὑβρίζειν ἐῶντες αὐτούς.

Οἶμαι γάρ, εἰ ἐθέλετε σκοπεῖν, τὸν αὐτὸν ενδίξετε καὶ τότε
23 κακίστονς καὶ νῦν ὑβριστοτάτους. Βούσκος γοῦν δὲ πόντης δὲ Θεττα-
λὸς τότε μὲν διεμάχετο ὡς κάμνων ἀσπίδα μὴ φέρειν, νῦν δέ, ὡς
24 ἀκούω, Κοτυνωριτῶν πολλοὺς ἥδη ἀποδέδυκεν. Ἡν οὖν σωφρονῆτε,
τοῦτον τάγαρτία ποιήσετε ἢ τὸν κύνας ποιοῦσι· τὸν δὲ γὰρ κύνας
τὸν χαλεποὺς τὰς μὲν ἡμέρας διδέασι, τὰς δὲ νύκτας ἀφιᾶσι, τοῦτον
δέ, ἦν σωφρονῆτε, τὴν νύκτα μὲν δήσετε, τὴν δὲ ἡμέραν ἀφήσετε.

25 Ἄλλὰ γάρ, ἔφη, θαυμάζω ὅτι εἰ μέν τινι νῦν ἀπηχθόμην,
μέμηνθε καὶ οὐ σιωπάτε, εἰ δέ τῳ ἢ χειμῶνα ἐπεκούρησα ἢ πολέ-
μιον ἀπήρυξα ἢ ἀσθενοῦντι ἢ ἀποροῦντι συνεξεπόρισα τι, τούτων δὲ
οὐδεὶς μέμηνται, οὐδέ τοι δέ τινα καλῶς τι ποιοῦντα ἐπήρεσα οὐδέ τοι
τινα ἄνδρα ὅντα ἀγαθὸν ἐτίμησα ὡς ἐδυνάμην, οὐδὲν τούτων μέ-
26 μνησθε. Ἄλλὰ μὲν καλόν τε καὶ δίκαιον καὶ ὅσιον καὶ ἥδιον τῶν
ἀγαθῶν μᾶλλον ἢ τῶν κακῶν μεμνῆσθαι.

Ἐκ τούτου μὲν δὴ ἀνίσταντο καὶ ἀνεμίμησκον. Καὶ περιεγέ-
νετο ὡστε καλῶς ἔχειν.

τοὺς χτυποῦσα δίκαια. Γιατὶ ἡσασταν κοντὰ καὶ κρατούσατε ξίφη,
ὅχι ψήφους, καὶ μπορούσατε νὰ τοὺς βοηθήσετε, ἀν θέλατε. "Ομως,
μά τὸ Δία, οὕτε αὐτοὺς βοηθούσατε, οὕτε καὶ μαζί μου χτυπούσατε
ἐκείνους ποὺ ἀπειθαρχοῦσαν." Ετσι δώσατε τὸ δικαίωμα στοὺς κακοὺς 22
νὰ ἔχουν ἀσχημη συμπεριφορά, ἀφήνοντάς τους ἀτιμώρητους. Γιατὶ
νομίζω πὼς ἀν κοιτάξετε μὲ προσοχή, θὰ βρῆτε πῶς οἱ ἔδιοι ποὺ ἤταν
τότε πάρα πολὺ ἀπειθαρχοὶ, ἔχουν καὶ τώρα πολὺ ἀσχημη συμπερι-
φορά. 'Ο Βοϊσκος λόγου χάρη, ὁ πυγμάχος ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, τότε 23
προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ μὴ σηκώνῃ ἀσπίδα γιατὶ, τάχα, ἤταν
ἀρρωστος, ἐνῶ τώρα, ὅπως μαθαίνω, ἔχει γδύσει πολλοὺς Κοτυω-
ρίτες. "Αν ἔχετε λοιπὸν μυαλό, σ' αὐτὸν νὰ κάνετε τὸ ἀντίθετο ἀπὸ 24
κεῖνο ποὺ κάνουν στὰ σκυλιά. Τὰ ἄγρια σκυλιά δηλαδὴ τὴν ἡμέρα
τὰ δένουν, ἐνῶ τὴ νύχτα τ' ἀφήνουν ἐλεύθερα. 'Εσεῖς, ἀν εἰστε μυα-
λωμένοι, τὴ νύχτα θὰ τὸν δένετε καὶ τὴν ἡμέρα θὰ τὸν ἀφήνετε ἐλεύ-
θερο. 'Απορῶ ὅμως, πρόσθεσε, ποὺ ἀν ἔγινα σὲ μερικοὺς ἀπὸ σᾶς 25
μισητός, τὸ θυμᾶστε καὶ τὸ διηγέστε, ἐνῶ ἀν προφύλαξα κανέναν
ἀπὸ τὸ χρύσο ἢ ἀν ἔδιωξα ἔχθρο ἀπὸ κοντά του ἢ ἀν τοὺς προμήθεψα
κάτι ὅταν ἤταν ἀρρωστος ἢ ὅταν εἶχε ἀνάγκη, αὐτὰ δὲν τὰ θυμᾶται
κανένας. Δὲν θυμᾶστε ἀκόμα οὕτε ἀν παινεσα τὸν ἀντρα ποὺ ἔκανε
μιὰ καλὴ πράξη, οὕτε ἀν τίμησα, ὅσο μπόρεσα, ἐνα στρατιώτη ποὺ
φάνηκε γενωτὸς στὴ μάχη. Καὶ ὅμως εἶναι ὠραῖο καὶ δίκαιο καὶ ἱερὸ 26
καὶ εὐχάριστο νὰ θυμᾶται κανεὶς τὰ καλά, περισσότερο παρὰ τὰ κακά.
Τότε σηκώθηκαν ὅλοι κι ἔφερναν στὴ μνήμη τους τὰ ὅσα τοὺς εἶχε
προσφέρει. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἤταν πὼς τὰ πράγματα τακτοποιή-
θηκαν.

23-26

Τὸ παράδειγ-
μα τοῦ Βοϊ-
σκον. Συμπέ-
ρασμα τοῦ Εσ-
νοφώντα.

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΤΟ

- ΚΕΦ. 1 1 Ἐκ τούτου δὲ ἐν τῇ διατριβῇ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἔζων, οἱ δὲ καὶ ληζόμενοι ἐκ τῆς Παφλαγονίας. Ἐκλώπενον δὲ καὶ οἱ Παφλαγόνες εῦ μάλα τοὺς ἀποσκεδαννυμένους, καὶ τῆς νυκτὸς τοὺς πρόσω σκηνοῦντας ἐπειρῶντο κακούργειν· καὶ πολεμικώτατα πρὸς ἄλλήλους εἶχον ἐκ τούτων.
- 2 Ὁ δὲ Κορύλας, δις ἐτύγχανε τότε Παφλαγονίας ἄρχων, πέμπει παρὰ τοὺς "Ἐλληνας πρέσβεις ἔχοντας ἵππους καὶ στολὰς καλάς, λέγοντας ὅτι Κορύλας ἔτοιμος εἴη τοὺς "Ἐλληνας μήτε ἀδικεῖν μήτε 3 ἀδικεῖσθαι. Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἀπειρίναντο ὅτι περὶ μὲν τούτων σὺν τῇ στρατιᾳ βουλεύσοιντο, ἐπὶ ξένια δὲ ἐδέχοντο αὐτούς· παρεκάλεσαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν οὓς ἐδόκουν δικαιοτάτους εἶναι.
- 4 Θύσαντες δὲ βοῦς τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἄλλα ἰερεῖα εὐωχίαν μὲν ἀρκοῦσαν παρεῖχον, κατακείμενοι δὲ ἐν στιβάσιν ἐδείπνουν, καὶ 5 ἔπινον ἐκ κεφατίνων ποτηρίων, οἷς ἐνετύγχανον ἐν τῇ χώρᾳ. Ἐπεὶ δὲ σπονδαί τε ἐγένοντο καὶ ἐπαιάνισαν, ἀνέστησαν πρῶτον μὲν Θρᾷκες καὶ πρὸς αὐλὸν ὠρχήσαντο σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ ἥλλοντο ὑψηλά τε καὶ κονφώς καὶ ταῖς μαχαίραις ἔχοντο· τέλος δὲ ὁ ἔτερος τὸν ἔτερον παίει, ὡς πᾶσιν ἐδόκει πεπληγέναι τὸν Σιτάλκαν· ἀλλοι δὲ τῶν Θρᾳκῶν τὸν ἔτερον ἐξέφερον ὡς τεθνηκότα· ἦν δὲ οὐδὲν πεπονθώς.
- 6 πως. Καὶ ἀνέκραγον οἱ Παφλαγόνες. Καὶ δὲ μὲν σκυλεύσας τὰ ὅπλα τοῦ ἔτέρου ἐξήγει τῷδε τὸν Σιτάλκαν· ἄλλοι δὲ τῶν Θρᾳκῶν τὸν ἔτερον ἐξέφερον ὡς τεθνηκότα· ἦν δὲ οὐδὲν πεπονθώς.
- 7 Μετὰ τοῦτο Αἰνιᾶνες καὶ Μάγνητες ἀνέστησαν, οἱ ὠρχοῦντο 8 τὴν καρπαίαν καλούμένην ἐν τοῖς ὅπλοις. Ὁ δὲ τρόπος τῆς ὠρχήσεως

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΤΟ

ΑΠΟ ΤΑ ΚΟΤΥΩΡΑ ΣΤΗ ΣΙΝΩΠΗ.

Ο ΧΕΙΡΙΣΟΦΟΣ ΕΚΛΕΓΕΤΑΙ ΑΡΧΗΓΟΣ ΜΕ ΑΠΟΛΥΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑ.

"Τστερ' ἀπ' αὐτά, δσον καιρὸν ἔμενον στὰ Κοτύωρα, ἄλλοι ζοῦσαν 1
ἀγοράζοντας τὰ τρόφιμα, κι ἄλλοι ἀρπάζοντας τα ἀπὸ τὴν Παφλα-
γονία. Κι οἱ Παφλαγόρες δόμως λήστευαν μὲν μεγάλη ἐπιδεξιού-
νη ἔκεινους ποὺ σκόρπιζαν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, καὶ προσπαθοῦσαν
νὰ κακοποιοῦν δσους κατασκήνωναν τὴ νύχτα μακριά. Αὐτὸν ἦταν
αἰτία νὰ βρίσκωνται σὲ ἐχθρικότατες σχέσεις ἀναμεταξύ τους. 'Ο 2
Κορύλας, ποὺ ἔτυχε τότε νὰ εἴναι διοικητὴς τῆς Παφλαγονίας, στέλ-
νει στοὺς "Ελληνες ἀπεσταλμένους μὲ ἄλογα καὶ δόμορφες στολές,
γιὰ νὰ τοὺς ποῦν πώς ἦταν πρόθυμος νὰ συνενοηθῇ μαζί τους, ὥστε
νὰ μὴ βλάψῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλο. 'Αλλὰ οἱ στρατηγοὶ ἀποκρίθηκαν πώς 3
γι' αὐτὰ θὰ πάρουν ἀπόφαση μαζὶ μὲ τὸ στρατό, φιλοξένησαν δόμως
πρόθυμα τοὺς ἀπεσταλμένους. Γιὰ τὴ φιλοξενία προσκάλεσαν κι
ἀπὸ τοὺς ἄλλους "Ελληνες δσους νόμιζαν πώς δξιζαν μιὰ τέτοια τιμή.
Τότε θυσίασαν μερικὰ ἀπὸ τὰ βόδια ποὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς 4
καὶ ἄλλα ζώα, καὶ σέρβιραν ἀφθονα φαγητά, ποὺ τὰ ἔτρωγαν ἔπιπλω-
μένοι πάνω σὲ δεντρόφυλλα, κι ἔπιναν τὸ κρασὶ σὲ ποτήρια καμωμένα
ἀπὸ κέρατα ζώων, ποὺ τὰ ἔβρισκαν σ' αὐτὸν τὸ τόπο. "Οταν ἔκαναν 5
σπονδὲς καὶ τραγούδησαν τὸν παιάνα, σηκώθηκαν πρῶτοι κάποιοι
στρατιῶτες ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴ Θράκη καὶ χόρεψαν ὄπλισμένοι, ἐνῶ ἔπαιζε
ἡ φλογέρα, καὶ πηδοῦσαν ψηλὰ κι ἐλαφρά, κρατώντας καὶ τὰ μαχαίρια
τους. Τέλος ὁ ἔνας χτυπάει τὸν ἄλλο καὶ τὸν πληγώνει, δπως νόμι-
σαν δλοι. 'Ο πληγωμένος ἔπεσε στὴ γῆ μὲ ἐπιδέξιο τρόπο. Κι οἱ 6
Παφλαγόνες ἔβγαλαν δυνατὲς φωνές. Τότε ὁ νικητὴς ἔβγαλε τὰ ὅπλα
τοῦ ἄλλου καὶ τὰ πῆρε, καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ χόρευαν, τραγου-
δῶντας τὸ τραγούδι τοῦ Σιτάλκα. "Αλλοι Θράκες κουβάλησαν 7
ἔξω τὸ νικημένο, ποὺ τάχα ἦταν νεκρός, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα
δὲν εἶχε πάθει τίποτα. "Τστερα σηκώθηκαν Αἰνιάνες καὶ Μάγνητες
καὶ χόρεψαν, ὄπλισμένοι κι αὐτοί, ἔνα χορὸ ποὺ λέγεται καρπαία.
"Ο τρόπος τοῦ χοροῦ ἦταν ἔτσι δά : 'Ο ἔνας ἀφήνει τὰ ὅπλα καταγῆς 8

ΚΕΦ. 1

1-13

Οι "Ελληνες
μὲ γιορτὲς καὶ
χοροὺς δια-
σκεδάζουν
τοὺς ἀπεσταλ-
μένους Πα-
φλαγόνες.

ἥν, διὸ παραθέμενος τὰ ὅπλα σπείρει καὶ ζευγηλατεῖ, πυκνὰ δὲ στρεφόμενος ὡς φοβούμενος, ληστῆς δὲ προσέρχεται· δορέ εἰπειδὴν προτίθηται. ἀπαντᾶ ἀρπάσας τὰ ὅπλα καὶ μάχεται πρὸ τοῦ ζεύγους καὶ οὗτοι ταῦτ' ἐποίουν ἐν ἀνθρῷ πρὸς τὸν αὐλόν· καὶ τέλος δολοφόνος δήσας τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ζεῦγος ἀπάγει· ἐνίστε δὲ καὶ δολοφόνος τὸν ληστήν· εἴτα παρὰ τοὺς βοῦς ζεύξας ὀπίσω τὸ χεῖρες δεδεμένον ἔλαύνει.

9 Μετὰ τοῦτο Μυσὸς εἰσῆλθεν ἐν ἑκατέρᾳ τῇ χειρὶ ἔχων πέλτην, καὶ τοτὲ μὲν ὡς δόνος ἀντιτατομένων μιμούμενος ὠρχεῖτο, τοτὲ δὲ ὡς πρὸς ἔνα ἔχοντο ταῖς πέλταις, τοτὲ δὲ ἀντιτατομένων μιμούμενος ὠρχεῖτο ταῖς πέλταις, ὥστε ὅψιν καλὴν φαίνεσθαι. Τέλος δὲ τὸ περσικὸν ὠρχεῖτο κρούων τὰς πέλτας καὶ ὀκλαζε καὶ ἔξανίστατο· καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀνθρῷ ἐποίει πρὸς τὸν αὐλόν.

11 Ἐπὶ δὲ τούτῳ [ἐπιόντες] οἱ Μαντινεῖς καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἀρκάδων ἀναστάντες ἔξοπλισάμενοι ὡς ἐδύναντο κάλλιστα ἥσάν τε ἐν ἀνθρῷ πρὸς τὸν ἐνόπλιον ἀνθρώπον αὐλούμενοι καὶ ἐπαιάνισαν καὶ ὠρχήσαντο ὥσπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσόδοις.

12 Ορῶντες δὲ οἱ Παφλαγόνες δεινὰ ἐποιοῦντο πάσας τὰς δοχῆς σεις ἐν ὅπλοις εἶναι. Ἐπὶ τούτοις δρῶν δομὸς οὐκέπεληγμένους αὐτούς, πείσας τῶν Ἀρκάδων τινὰ πεπαμένον δοχηστρίδα εἰσάγει σκενάσας ὡς ἐδύναντο κάλλιστα καὶ ἀσπίδα δοὺς κούφην αὐτῇ. Ἡ 13 δὲ ὠρχήσατο πυρρίχην ἐλαφρῶς. Ἐνταῦθα κρότος ἦν πολύς, καὶ οἱ Παφλαγόνες ἥροντο εἰ καὶ γυναικες συννεμάχοντο αὐτοῖς. Οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι αὗται καὶ αἱ τρεφάμεναι εἰεν βασιλέα ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Τῇ μὲν νυκτὶ ταύτῃ τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο.

14 Τῇ δὲ ύστεραια προσῆγον αὐτὸν εἰς τὸ στράτευμα· καὶ ἔδοξε τοῖς στρατιώταις μήτε ἀδικεῖν Παφλαγόνας μήτε ἀδικεῖσθαι. Μετὰ

σιμά του κι ἀρχίζει τάχα νὰ ὁδηγάῃ τὰ βόδια καὶ νὰ σπέρνῃ, συχνὰ δύμως γυρίζει πρὸς τὰ πίσω τὸ κεφάλι σὰ νὰ φοβᾶται. Ξαφνικὰ παρουσιάζεται ὁ ἄλλος ποὺ κάνει τὸ ληστή. Μόλις τὸν δῆ ὁ πρῶτος ἀπὸ μακριά, ἀρπάζει τὰ ὅπλα καὶ τρέχει νὰ τὸν συναντήσῃ· μπροστὰ στὰ βόδια, πιάνει πόλεμο μαζί του. "Ολα αὐτὰ τὰ ἔκαναν ρυθμικά, σύμφωνα μὲ τὸ σκοπὸ ποὺ ἔπαιζε ἡ φλογέρα. Στὸ τέλος ὁ ληστής δένει τὸ ζευγολάτη καὶ τὸν παίρνει καὶ φεύγει μαζί μὲ τὰ βόδια. Καμιὰ φορὰ δύμως γίνεται τὸ ἀντίθετο. Τότε ὁ ζευγολάτης δένει πρὸς τὰ πίσω τὰ χέρια τοῦ ληστῆ, τὸν ζεύει πλάι στὰ βόδια καὶ τὸν κεντᾶ μαζὶ μ' αὐτά. Κατόπι ἀρχίσει τὸ χορὸ κάποιος ποὺ ἥταν ἀπὸ τὴ Μυσία,⁹ κρατώντας μιὰ μικρὴ ἀσπίδα ἀπὸ κλωνάρια ἵτιας στὸ κάθε του χέρι. Τοῦτος χορεύοντας, τὴ μιὰ ἔκανε πῶς πολεμοῦσε ἐνάντια σὲ δύο ἀντιπάλους, τὴν ἄλλη χρησιμοποιοῦσε τὶς ἀσπίδες ἀντιμετωπίζοντας τὸν ἔνα μονάχα, κι ἄλλοτε πάλι στριφογύριζε γρήγορα κι ἔκανε τοῦμπες πρὸς τὰ πίσω, κρατώντας τὶς ἀσπίδες. "Ετσι παρουσιαζόταν ἔνα ὠραῖο θέαμα. Στὸ τέλος χόρεψε τὸν Περσικὸ χορὸ χτυπώντας¹⁰ τὶς ἀσπίδες, καὶ γυνάτιζε καὶ ἔκανασηκανόταν. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκανε ρυθμικά, σύμφωνα μὲ τὸ σκοπὸ τῆς φλογέρας.

Πάνω στὴν ὥρα, μπῆκαν ξαφνικὰ στρατιῶτες ἀπὸ τὴ Μαντίνεια¹¹ σηκώθηκαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία φορώντας ὅσο γινόταν πιὸ δύμορφο ὀπλισμό, καὶ περπατοῦσαν ρυθμικὰ μὲ τὸ σκοπὸ τοῦ ἔνοπλου χοροῦ ποὺ ἔπαιζε ἡ φλογέρα. "Τσερα τραγούδησαν τὸν παιάνα καὶ χόρεψαν, ὅπως γίνεται ὅταν πηγαίνουν στοὺς ναοὺς τῶν θεῶν οἱ ιερές πομπές. Μὲ κατάπληξη εἶδαν οἱ Παφλαγόνες ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἔνοπλους χορούς.

Τότε ὁ Μυσός, βλέποντάς τους νὰ τὰ ἔχουν χαμένα, κατάφερε¹² κάποιον ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία ποὺ εἶχε ἀγοράσει μιὰ χορεύτρια, νὰ τὴ φέρη μέσα, ἀφοῦ πρῶτα τὴ στόλισε ὅσο μποροῦσε πιὸ δύμορφα καὶ τῆς ἔδωσε νὰ κρατάῃ μιὰ ἐλαφριὰ ἀσπίδα. Ἐκείνη χόρεψε μὲ πολλὰ λυγίσματα τὴν πυρρίχη. Τότε χάλασε ὁ κόσμος ἀπὸ τὰ χειροκρο-¹³ τήματα, κι οἱ Παφλαγόνες ρώτησαν ἀν πολεμοῦσαν μαζί τους καὶ γυναικες. Οἱ στρατιῶτες ἀπάντησαν πῶς αὐτὲς ἥταν ποὺ ἔκαναν τὸ βασιλιὰ νὰ τὸ βάλῃ στὰ πόδια καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. "Ετσι τέλειωσε ἡ νύχτα τούτη.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁδήγησαν τοὺς ἀπεσταλμένους στὸ στράτευμα.¹⁴ Οἱ στρατιῶτες ἀποφάσισαν οὔτε νὰ βλάφτουν τοὺς Παφλαγόνες οὔτε

14-17

Οἱ "Ἐλληνες
φτάνουν στὴ

τοῦτο οἱ μὲν πρέσβεις φέροντο· οἱ δὲ "Ἐλληνες, ἐπειδὴ πλοῖα ἵκανὰ ἐδόκει παρεῖναι, ἀναβάτες ἔπλεον ἡμέραν καὶ νύκτα πνεύματι καλῶ
 15 ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες τὴν Παφλαγονίαν. Τῇ δὲ ἄλλῃ ἀφικοῦνται εἰς Σινώπην καὶ ὥρμισαντο εἰς Ἀρμύρην τῆς Σινώπης. Σινωπεῖς δὲ οἰκοῦστι μὲν ἐν τῇ Παφλαγονικῇ, Μιλησίων δὲ ἀποικοί εἰσιν. Οὗτοι δὲ ξένια πέμπουσι τοῖς "Ἐλλησιν ἀλφίτων μεδίμυνος τρισχιλίους,
 οἵνου δὲ κεράμια χίλια καὶ πεντακόσια.

16 Καὶ Χειρίσοφος ἐνταῦθα ἥλθε τριήρη ἔχων. Καὶ οἱ μὲν στρατῖῶται προσεδόκων ἄγοντά τι σφίσιν ἴκεν· δὲ δὲ ἦγε μὲν οὐδέν, ἀπίγγειλλε δὲ ὅτι ἐπαιροίη αὐτὸν καὶ Ἀραξίβιος ὁ ταύρος καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ ὅτι ὑποσχεῖτο Ἀραξίβιος, εἰ ἀφίκοιτο ἔξω τοῦ Πόντου,
 17 μισθοφορὰν αὐτοῖς ἔσεσθαι. Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Ἀρμύρη ἔμειναν οἱ στρατιῶται ἡμέρας πέντε.

Ως δὲ τῆς Ἐλλάδος ἐδόκουν ἐγγὺς γίγνεσθαι, ἥδη μᾶλλον ἢ πρόσθετο εἰσήγειτο αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀντικείμενου καὶ ἔχοντές τι οἴκαδε ἀφίκονται.
 18 Ἡγήσαντο οὖν, εἰ ἔνα ἔλοιντο ἀρχοντα, μᾶλλον ἀνὴρ πολυαρχίας οὐσῆς δύνασθαι τὸν ἔνα χρῆσθαι τῷ στρατεύματι καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ εἴ τι δέοι λανθάνειν, μᾶλλον ἀνὴρ κρύπτεσθαι, καὶ εἴ τι αὖ δέοι φθάρειν, ἥττον ἀνὴρ νόστερος εἶναι οὐ γὰρ ἀνὴρ λόγων δεῖν πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸ δόξαν τῷ ἐνὶ περαιώντες ἄν τὸν δὲ ἔμπροσθεν χρόνον ἐκ τῆς νικώσης ἔπραττον πάντα οἱ στρατηγοί.

19 Ως δὲ ταῦτα διεροοῦντο, ἐτράποντο ἐπὶ τὸν Ξενοφῶντα· καὶ οἱ λοχαγοὶ ἔλεγον προσιόντες αὐτῷ ὅτι ἡ στρατιὰ οὕτω γιγνώσκει, καὶ εἴνοιαν ἐνδεικνύμενος ἔκαστος ἐπειθεὶς αὐτὸν ὑποστῆναι τὴν
 20 ἀρχήν. Οἱ δὲ Ξενοφῶν τῇ μὲν ἐβούλετο ταῦτα, νομίζων καὶ τὴν τιμὴν μεῖζω οὕτως ἕαντῷ γίγνεσθαι πρὸς τοὺς φίλους καὶ εἰς τὴν πόλιν τοῦνομα μεῖζον ἀφίξεσθαι αὐτοῦ, τυχὸν δὲ καὶ ἀγαθοῦ τινος ἀν
 21 αἴτιος τῇ στρατιᾳ γενέσθαι. Τὰ μὲν δὴ τοιαῦτα ἐνθυμήματα ἐπῆρεν αὐτὸν ἐπιθυμεῖν αὐτοκράτορα γενέσθαι ἀρχοντα. Οπότε δὲ αὖ

νὰ βλάφτωνται ἀπ' αὐτούς. "Τστερ", ἀπ' αὐτὸς οἱ ἀπεσταλμένοι ἔφυγαν. Κι οἱ "Ελληνες, μὲ τὴν ἐντύπωση πώς διαθέτουν ἀρκετὰ πλοῖα, μπῆκαν μέσα κι ἔρχισαν ν' ἀρμενίζουν μέρα καὶ νύχτα, ἔχοντας τὸν καιρὸν κατάπρυμα καὶ μὲ τὴν Παφλαγονία πρὸς τ' ἀριστερά. Τὴν ἄλλην μέρα φτάνουν στὴ Σινώπη κι ἄραξαν στὴν Ἀρμήνη, ποὺ ἦταν ἐπίνειο αὐτῆς τῆς πόλης. Οἱ Σινωπεῖς βέβαια κατοικοῦν στὴν Παφλαγονία, εἶναι ὅμως ἄποικοι τῶν Μιλησίων. Αὐτοὶ τότε στέλνουν στοὺς "Ελληνες γιὰ δῶρα τρεῖς χιλιάδες μέδιμνους κριθαρένιο ἀλεύρι καὶ χίλιες πεντακόσιες στάμνες γεμάτες κρασί. Ἐδῶ ἥρθε κι ὁ Χειρίσοφος ἔχοντας μιὰ τριήρη. Οἱ στρατιῶτες περίμεναν πώς θὰ τοὺς φέρη κάτι γυρίζοντας πίσω. Μὰ δὲν ἔφερε τίποτα, παρὰ μονάχα τοὺς ἀνακοίνωσε πώς γιὰ τὶς πράξεις τους τοὺς ἐπαινεῖ ὁ ναύαρχος Ἀναξίβιος, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοὺς ὑπόσχεται πώς θὰ τοὺς δώσῃ μισθό, ἀν δέρθουν ἔξω ἀπὸ τὸν Πόντο.

"Ἐκεῖ" στὴν Ἀρμήνη ἔμειναν οἱ στρατιῶτες πέντε μέρες. "Οσον μέρως αἰσθάνονταν πώς πλησιάζουν στὴν Ἐλλάδα, τόσο περισσότερο τώρα παρὰ πρωτύτερα τοὺς ἔμπαινε στὸ μακρὸν πώς πρέπει νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα ἔχοντας κάτι μαζί τους.

Νόμισαν λοιπὸν πώς, ἀν ἔκλεξουν ἔναν ἀρχηγό, αὐτὸς θὰ μπορέσῃ καλύτερα, παρὰ ἀν εἶναι πολλοί, νὰ διοικῇ τὸ στρατὸ μέρα καὶ νύχτα. Ἀκόμα ὁ ἔνας, ἀν χρειαστῇ νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος σὲ κάποια ἐνέργεια, εὐκολώτερα μπορεῖ νὰ κρυφτῇ, κι ἀν εἶναι ἀνάγκη νὰ προλάβῃ κάτι, λιγότερο θὰ καθυστερήσῃ. Γιατὶ δὲν θὰ χρειαζόταν νὰ κουβεντιάσουν πολλοὶ ἀναμεταξύ τους, παρὰ μονάχα νὰ τελειώσῃ ἕκεῖνο που ἀποφάσισε ὁ ἔνας. Ἀντίθετα, τὸν προηγούμενο καιρὸν οἱ στρατηγοὶ τὰ ἔκαναν ὅλα σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῆς πλειοψηφίας. Ἐνῶ ἔκαναν αὐτές τὶς σκέψεις, στράφηκαν πρὸς τὸν Εενοφώντα. Πήγαν οἱ λογαροὶ καὶ τὸν συνάντησαν καὶ τοῦ εἶπαν τὴ γνώμη τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐκφράζοντάς του καθένας τὴν ἐκτίμησή του προσπαθοῦσε νὰ τὸν πείσῃ νὰ γίνη αὐτὸς ἀρχηγός. Ὁ Εενοφῶν ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ ἔθελε, γιατὶ σκεφτόταν πώς ἔτσι καὶ ἡ ὑπόληψή του ἀνάμεσα στοὺς φίλους θὰ μεγαλώσῃ περισσότερο, καὶ ἡ φήμη του θὰ φτάσῃ στὴν πατρίδα μεγαλύτερη, κι ἀκόμα πώς μποροῦσε ἔξαιτίας του ν' ἀποχήσουν οἱ στρατιῶτες κάτι καλό. Αὐτές οἱ σκέψεις τὸν ξεσήκωσαν, ὥστε νὰ θέλη νὰ γίνη ἀρχηγὸς μὲ ἀπόλυτη ἔξουσία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, καθεφορὰ ποὺ σκεφτόταν πώς τὰ μελλούμενα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ γνωρίζῃ

Σινώπη, δ-
πον ἔρχεται
κι ὁ Χειρί-
σοφος.

18-21
Οἱ "Ελληνες
θέλουν ἀρχη-
γὸ μὲ ἀπόλυ-
τη ἔξουσία
τὸν Εενοφών-
τα.

ἐνθυμοῖτο ὅτι ἀδηλον μὲν παντὶ ἀνθρώπῳ ὅπῃ τὸ μέλλον ἔξει, διὰ τοῦτο δὲ καὶ κίνδυνος εἴη καὶ τὴν προειργασμένην δόξαν ἀποβαλεῖν, ἥπορεῖτο.

- 22 Διαπορουμένῳ δὲ αὐτῷ διακρίναι ἔδοξε κράτιστον εἶναι τοῖς θεοῖς ἀνακοινῶσαι· καὶ παραστησάμενος δύο ἵερεῖα ἐθύετο τῷ Διὶ τῷ βασιλεῖ, ὃσπερ αὐτῷ μαντευτὸς ἦν ἐκ Δελφῶν· καὶ τὸ ὄναρ δὴ ἀπὸ τούτου τοῦ θεοῦ ἐνόμιζεν ἑωρακέναι δὲ εἰδεν ὅτε ἥρχετο ἐπὶ τὸ συνεπιμελεῖσθαι τῆς στρατιᾶς καθίστασθαι. Καὶ ὅτε ἐξ Ἐφέσου ὠρμάτῳ Κύρῳ συσταθησόμενος, αἱετὸν ἀνεμιμηήσκετο ἔαντῷ δεξιῷ φθεγγόμενον, καθήμενον μέντοι, ὅπτερ δὲ μάντις προπέμπων αὐτὸν ἔλεγεν ὅτι μέγας μὲν οἰωνὸς εἴη καὶ οὐκ ἰδιωτικός, καὶ ἔνδοξος, ἐπίπονος μέντοι· τὰ γὰρ ὅρνεα μάλιστα ἐπιτίθεσθαι τῷ αἱετῷ καθημένῳ· οὐ μέντοι χρηματιστικὸν εἶναι τὸν οἰωνόν· τὸν γὰρ αἱετὸν πετόμενον μᾶλλον λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. Οὕτω δὴ θυομένῳ αὐτῷ διαφανῶς δὲ θεὸς σημαίνει μήτε προσδεῖσθαι τῆς ἀρχῆς μήτε εἰ αἰροῦντο ἀποδέχεσθαι. Τοῦτο μὲν δὴ οὕτως ἐγένετο.
- 23 Ἡ δὲ στρατιὰ συνῆλθε, καὶ πάντες ἔλεγον ἔνα αἰρεῖσθαι· καὶ ἐπεὶ τοῦτο ἔδοξε, προνθάλλοντο αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἐδόκει δῆλον εἶναι ὅτι αἰρήσονται αὐτόν, εἴ τις ἐπιψηφίζοι, ἀνέστη καὶ ἔλεξε τάδε·
- 24 Ἔγώ, ὦ ἄνδρες, ἥδομαι μὲν ὑπὸ ὑμῶν τιμώμενος, εἴπερ ἀνθρωπός εἰμι, καὶ χάριν ἔχω καὶ εὔχομαι δοῦναι μοι τοὺς θεοὺς αἰτιῶν τινος ὑμῶν ἀγαθοῦ γενέσθαι· τὸ μέντοι ἐμὲ προκριθῆναι ὑπὸ ὑμῶν ἀρχοντα Λακεδαιμονίου ἀνδρὸς παρόντος οὕτε ὑμῶν μοι δοκεῖ συμφέρον εἶναι, ἀλλ᾽ ἦττον ἀν διὰ τοῦτο τυγχάνειν, εἴ τι δέοισθε, παρ’ αὐτῶν· ἐμοὶ τε αὖ οὐ πάντα τι νομίζω ἀσφαλὲς εἶναι τοῦτο. Ορῶ γὰρ δτι καὶ τῇ πατρόλι μου οὐ πρόσθεν ἐπανύσαντο πολεμοῦντες πρὶν ἐποίησαν πᾶσαν τὴν πόλιν δμολογεῖν Λακεδαιμονίους καὶ αὐτῶν 28 ἡγεμόνας εἶναι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὁμολόγησαν, εὐθὺς ἐπανύσαντο παλεμοῦντες καὶ οὐκέτι πέρα ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν. Εἰ οὖν ταῦτα δρῶν ἐγὼ δοκοίην ὅπου δυναίμην ἐνταῦθ' ἄκυρον ποιεῖν τὸ ἐκείνων

κανένας ἀνθρωπος, καὶ πῶς γι' αὐτὸν ὑπῆρχε φόβος μήπως χάση καὶ τὴ δόξα ποὺ εἶχε κερδίσει πρωτύτερα, δὲν ἤξερε τί νὰ κάνη.

Τὴ στιγμὴ ποὺ βρισκόταν σὲ ἀμηχανία γιὰ τὸ τί νὰ ἀποφασίσῃ, 22 τοῦ φάνηκε προτιμότερο νὰ ζητήσῃ τὴ συμβουλὴ τῶν θεῶν. Πρόσταξε τότε νὰ τοῦ φέρουν δυὸς ζῶα κι ἔκανε θυσία στὸ Δία τὸ βασιλιά, γιατὶ σ' αὐτὸν τοῦ εἶχε δόλσει τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν νὰ θυσιάζῃ. Εἶχε μάλιστα τὴ γνώμη πῶς αὐτὸς ὁ θεὸς τοῦ εἶχε στείλει τὸ δνειρό ποὺ εἶδε, ὅταν ἄρχιζε μὲ τοὺς ἄλλους στρατηγούς νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸ στρατό. Κι ὅταν ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴν "Ε- 23 φεσο γιὰ νὰ παρουσιαστῇ στὸν Κύρο, θυμόταν πῶς ἔκραζε ἔνας ἀετὸς πρὸς τὰ δεξιά του, καθισμένος ὅμως. 'Ο μάντης ποὺ τὸν συνόδευε τοῦ εἶπε πῶς αὐτὸν τὸ σημάδι ἥταν σημαντικό, ὅχι συνηθισμένο, καὶ πῶς προφήτευε δόξα, μὰ καὶ κόπους μεγάλους. Γιατὶ τὰ δρνια κάνουν ἐπιθέσεις ἐνάντια στὸν ἀετὸ ποὺ κάθεται στὴ γῆ. Πρόσθεσε ὅμως πῶς δὲν ἐσήμαινε πλούτη, ἀφοῦ ὁ ἀετὸς πετώντας προπάντων παίρνει τὴν τροφή του. "Οταν λοιπὸν ἔκανε τὴ θυσία, ὁ θεὸς 24 τοῦ προφήτεψε καθαρὰ πῶς δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλη ἔξουσία καὶ πῶς δὲν ἔπερπε νὰ τὴ δεχτῇ, ἀν τὸν ἐκλέξουν ἀρχηγό. Αὐτὰ τότε ἔτσι ἔγιναν.

Κατόπι συγκεντρώθηκε ὁ στρατός, κι ἔλεγαν ὅλοι νὰ ἐκλέξουν 25 ἔναν ἀρχηγό. Μόλις πῆραν αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, πρότειναν τὸν Ξενοφώντα. Κι ἐπειδὴ φαινόταν καθαρὰ πῶς θὰ τὸν ἐκλέξουν, ἀν κανένας φέρη τὸ ζήτημα σὲ ψηφοφορία, ὁ Ξενοφῶν σηκώθηκε καὶ μίλησε ἔτσι : «Σὰν ἀνθρωπος ποὺ εἴμαι, στρατιῶτες, μὲ συγκινεῖ ἡ ἑκτίμη- 26 σή σας. Σᾶς χρωστῶ εὐγνωμοσύνη γι' αὐτό, καὶ εὔχομαι νὰ δώσουν οἱ θεοὶ νὰ μπορέσω νὰ σᾶς κάνω κάτι καλό. Τὸ νὰ ἐκλέξετε ὅμως ἐ- μένα ἀρχηγό σας, ἐνῶ βρίσκεται ἐδῶ δύντρας Σπαρτιάτης, μοῦ φαίνεται πῶς δὲν εἰναι ὡφέλιμο γιὰ σᾶς, καὶ δυσκολώτερα θὰ πετύχετε ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες κάτι ποὺ θὰ χρειάζεστε. Νομίζω ἀκόμα πῶς αὐτὸν γιὰ μένα εἶναι ἐπικίνδυνο. Γιατὶ βλέπω πῶς καὶ ἐνάντια στὴν πατρί- 27 δα μου δὲν ἔπαψαν νὰ πολεμοῦν, παρὰ ὅταν τὴν ἀνάγκασταν νὰ πα- ραδεχτῇ πέρα γιὰ πέρα πῶς οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν ἔξουσιάζουν. "Οταν 28 τὸ παραδέχτηκαν αὐτό, μονομιᾶς σταμάτησαν τὸν πόλεμο, καὶ δὲν πολιόρκησαν πιὰ ἀπὸ κεῖ κι ὕστερα τὴν πόλη. "Αν λοιπὸν ἐγώ, παρ' ὅλο ποὺ τὰ βλέπω αὐτά, φαινόμουν πῶς, ὅπου μπορῶ, ἔκει προσπαθῶ νὰ ἀδυνατίσω τὴν ἔξουσία τους, σκέφτομαι μήπως ποιὸν γρήγορα

22-23
Ποὺ στηρίζει
τὴν ἀρνησή
του ὁ Ξενο-
φῶν.

29 ἀξίωμα, ἐκεῖνο ἐννοῶ μὴ λίαν ἀν ταχὺ σωφρονισθείην. "Ο δὲ ύμεῖς ἐνοεῖτε ὅτι ἡττον ἀν στάσις εἴη ἐνὸς ἀρχοντος η πολλῶν, εδ ἵστε ὅτι ἄλλον μὲν ἔλόμενοι οὐχ ενρήσετε ἐμὲ στασιάζοντα· νομίζω γὰρ ὅστις ἐν πολέμῳ ἀν στασιάζει πρὸς ἀρχοντα, τοῦτον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν στασιάζειν· ἐὰν δὲ ἐμὲ ἔλησθε, οὐκ ἀν θαυμάσαιμι εἴ τινα εὑροίτε καὶ ψυῖν καὶ ἐμοὶ ἀχθόμενον.

30 Ἐπεὶ ταῦτα εἶπε, πολὺ πλείονες ἀνίσταντο λέγοντες ὡς δέοι αὐτὸν ἀρχειν. Ἀγασίας δὲ Στυμφάλιος εἶπεν ὅτι γελοῖον εἴη, εἰ οὕτως ἔχοι· δργιοῦνται Λακεδαιμόνιοι καὶ ἐὰν σύνδειπνοι συνελθόντες μὴ Λακεδαιμόνιον συμποσίᾳρχον αἰρῶνται; ἐπεὶ εἰ οὕτω γε τοῦτο ἔχει, ἔφη, οὐδὲ λοχαγεῖν ἡμῖν ἔξεστιν, ως ἔστικεν, ὅτι Ἀρκάδες ἐσμέν. Ἔνταῦθα δὴ ως εδ εἰπόντος τοῦ Ἀγασίου ἀνεθορύβησαν.

31 Καὶ δ Ἑενοφῶν ἐπεὶ ἔώρα πλείονος ἐνδέον, παρελθὼν εἶπεν· ἀλλ', ὥς ἄνδρες, ἔφη, ως πάνυ εἰδῆτε, δμνύω ψυῖν θεοὺς πάντας καὶ πάσας, η μήν ἐγώ, ἐπεὶ τὴν ύμετέραν γνώμην ἡσθανόμην, ἐθυόμην εἰ βέλτιον εἴη ψυῖν τε ἐμοὶ ἐπιτρέψαι ταύτην τὴν ἀρχὴν καὶ ἐμοὶ ψυιστῆραι· καὶ μοι οἱ θεοὶ οὕτως ἐν τοῖς ιεροῖς ἐσήμηνταν ὥστε καὶ ἰδιώτην ἀν γνῶναι ὅτι τῆς μοναρχίας ἀπέχεσθαι με δεῖ.

32 Οὕτω δὴ Χειρίσοφον αἰροῦνται. Χειρίσοφος δ' ἐπεὶ ἥρεθη, παρελθὼν εἶπεν· ἀλλ', ὥς ἄνδρες, τοῦτο μὲν ἵστε ὅτι οὐδὲ ἀν ἔγωγε ἐστασίαζον, εἰ ἄλλον είλεσθε· Εενοφῶντα μέντοι, ἔφη, ὠνήσατε οὐχ ἔλομενοι· ως καὶ νῦν Δέξιππος ἡδη διέβαλλεν αὐτὸν πρὸς Ἀραξίβιον δ, τι ἐδύνατο καὶ μάλα ἐμοῦ αὐτὸν σιγάζοντος. "Ο δ' ἔφη νομίζειν αὐτὸν Τιμασίωνι μᾶλλον συνάρχειν ⟨ἄν> ἐθελῆσαι Δαρδανεῖ ὅντι τοῦ Κλεάρ-
33 χον στρατεύματος η ἐ<μ>αντῷ Λάκωνι ὅντι. Ἐπεὶ μέντοι ἐμὲ ἔλεσθε, ἔφη, καὶ ἐγὼ πειράσομαι δ, τι ἀν δύνωμαι ψυᾶς ἀγαθὸν ποιεῖν. Καὶ ύμεῖς οὕτω παρασκευάζεσθε ως αὖριον, ἐὰν πλοῦς η, ἀναξόμενοι· δ δὲ πλοῦς

μὲ βάλουν στὴ θέση μου.²⁹ Όσο γιὰ τὴ σκέψη ποὺ κάνατε, πώς δηλα- 29
δὴ θὰ γίνωνται λιγότερες ἔξεγέρσεις, δταν ὑπάρχη ἔνας ἀρχηγὸς
παρὰ δταν ὑπάρχουν πολλοὶ, νὰ ζέρετε καὶ πῶς ἀν ἐκλέξετε ἄλλον
δὲν θὰ μὲ βρῆτε ἐμένα νὰ ἀπειθαρχῶ. Γιατὶ ἔχω τὴ γνώμη πῶς ἐκεῖνος
ποὺ ἀντιστέκεται στὸν ἀρχηγὸ του στὴν περίοδο του πολέμου, αὐτὸς
ἀντιστέκεται στὴν ἰδια τὴ σωτηρία του.³⁰ Αὐτὸς ὅμως ἐκλέξετε ἐμένα,
δὲν θὰ παραξενευτῷ ἀν βρῆτε μερικοὺς δυσαρεστημένους καὶ μαζί σας
καὶ μαζί μου». «Οταν τὰ εἶπε αὐτά, σηκώθηκαν πολὺ περισσότεροι 30
κι ἔλεγαν πῶς αὐτὸς πρέπει νὰ γίνη ἀρχηγός. Ο Ἀγασίας μάλιστα
ὁ Στυμφαλίος εἶπε πῶς θὰ ἤταν ἀστεῖο, ἀν τὰ πράγματα ἤταν ὅπως
τὰ ζεῖτες ὁ Εενοφῶν. «Θὰ θυμώσουν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀν ἐκεῖνοι
ποὺ βρίσκονται σ' ἔνα συμπόσιο δὲν ἐκλέξουν Σπαρτιάτη νὰ τὸ διευ-
θύνῃ; «Αν αὐτὸς εἶναι ἔτσι, εἶπε, τότε φυσικὰ οὕτε λοχαγοὶ δὲν μπο-
ροῦμε νὰ εἴμαστε ἐμεῖς, ἐπειδὴ καταγόμαστε ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν.
Τότε οἱ στρατιῶτες θορυβώντας ἐπιδοκίμασαν, γιατὶ ὁ Ἀγασίας
εἶχε μιλήσει σωστά. Ο Εενοφῶν ὅμως, ἐπειδὴ ἔβλεπε πῶς ἤταν 31
ἀνάγκη νὰ ἀντισταθῇ περισσότερο, σηκώθηκε κι εἶπε: «Γιὰ νὰ βε-
βαιωθῆτε, στρατιῶτες, σᾶς ὄρκίζομαι σὲ ὅλους τους θεούς καὶ τὶς
θεές πῶς ἔγω μόλις κατάλαβα τὴ γνώμη σας, ἔκανα θυσίες γιὰ νὰ
μάθω ἀν ἤταν ὡφέλιμο καὶ σὲ σᾶς νὰ μοῦ ἀναθέσετε αὐτὸ τὸ ἀξίωμα,
καὶ σὲ μένα νὰ τὸ ἀναλάβω. Καὶ οἱ θεοὶ μοῦ ἔδωσαν μὲ τὶς θυσίες
τόσο φανερὰ σημάδια, ὥστε κι ἔνας ἀνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει ἵδεται ἀπὸ
μαντική, θὰ μποροῦσε νὰ καταλάβῃ πῶς ἔγω πρέπει νὰ σταθῶ μα-
κριὰ ἀπὸ τὴ διοίκηση του στρατοῦ».

³²⁻³³ «Ἐτσι ἐκλέγουν τὸ Χειρίσσοφο, ποὺ ὕστερ³² ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ του ση-
κώθηκε κι εἶπε: «Πρέπει νὰ ζέρετε, στρατιῶτες, πῶς οὕτε ἔγω θὰ
ἀπειθαρχοῦσα, ἀν ἐκλέγατε ἄλλον. Προσφέρατε πάντως ὑπηρεσία
στὸν Εενοφῶντα μὲ τὸ νὰ μὴν τὸν ἐκλέξετε, γιατὶ καὶ τώρα ἀκόμα
τὸν συκοφαντοῦσε μὲ ὅλα τὰ μέσα ὁ Δέξιππος στὸν Ἀναξίβιο, παρ'
ὅλο ποὺ προσπαθοῦσα νὰ τὸν κάνω νὰ σωπάσῃ. Τοῦ ἔλεγε δηλαδὴ
πῶς πιστεύει ὅτι ὁ Εενοφῶν θὰ προτιμοῦσε νὰ διοικῇ τὸ στρατὸ του
Κλεάρχου μαζὶ μὲ τὸν Τιμασίωνα τὸ Δαρδανέα, παρὰ μὲ μένα ποὺ
εἴμαι ἀπὸ τὴ Λακωνία. Αφοῦ ὅμως ἐκλέξατε ἐμένα, πρόσθεσε, θὰ 33
προσπαθήσω μὲ κάθε τρόπο νὰ σᾶς ὡφελήσω. Τώρα νὰ κάνετε δλες
τὶς ἔτοιμασίες ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ ταξιδέψωμε αὔριο, ἀν μᾶς κά-
νη καλὸν καιρό. Θὰ τραβήξωμε γιὰ τὴν Ἡράκλεια, ὅπου πρέπει νὰ

32-33
Ἐκλογὴ του
Χειρίσσοφου.

εσται εἰς Ἡράκλειαν ἀπαντας οὖν δεῖ ἐκεῖσε πειρᾶσθαι κατασχεῖν τὰ δ' ἄλλα, ἐπειδὸν ἐκεῖσε ἔλθωμεν, βουλευσόμεθα.

- ΚΕΦ. 2 1 'Ἐντεῦθεν τῇ ύστεραίᾳ ἀναγόμενοι πνέματι ἐπλεον καλῷ ἡμέρας δύο παρὰ γῆν. Καὶ παραπλέοντες [ἐθεώρουν τὴν τε Ἱασονίαν ἀκτήν, ἔνθα ἡ Ἀργώ λέγεται δρμίσασθαι, καὶ τῶν ποταμῶν τὰ στόματα, πρῶτον μὲν τοῦ Θερμώδοντος, ἐπειτα δὲ τοῦ Ἰριος, ἐπειτα δὲ τοῦ Ἀλνος, μετὰ τοῦτον τοῦ Παρθενίου· τοῦτον δὲ παραπλεύσαντες,] ἀφίκοντο εἰς Ἡράκλειαν πόλιν Ἑλληνίδα Μεγαρέων ἀποικον, οὗσαν
- 2 δ' ἐν τῇ Μαριανδυνῶν χώρᾳ. Καὶ ώρμίσαντο παρὰ τῇ Ἀχερονισιάδι Χερσονήσῳ, ἔνθα λέγεται ὁ Ἡρακλῆς ἐπὶ τὸν Κέρβερον κύνα καταβῆται ἥ τον τὰ σημεῖα δεικνύασι τῆς καταβάσεως τὸ βάθος πλέον ἥ ἐπὶ
- 3 δύο στάδια. Ἐνταῦθα τοῖς Ἑλλησιν οἱ Ἡρακλεῶται ξένια πέμπουσιν ἀλφίτων μεδίμνους τρισχιλίους καὶ οἴνου κεράμια δισχίλια καὶ βοῦς εἴκοσι καὶ οἰς ἑκατόν. Ἐνταῦθα διὰ τοῦ πεδίου ρεῖ ποταμὸς Λύκος ὅρμα, εὐρος ὡς δύο πλέθρων.
- 4 Οἱ δὲ στρατιῶται συλλεγέντες ἐβούλευνοντο τὴν λοιπὴν πορείαν πότερον κατὰ γῆν ἥ κατὰ θάλατταν χρὴ πορευθῆναι ἐκ τοῦ Πόρτου. Ἀναστὰς δὲ Λύκων Ἀχαιός εἶπε· θαυμάζω μέν, ὃ ἀνδρες, τῶν στρατηγῶν ὅτι οὐ πειρῶνται ἡμῖν ἐκπορίζειν σιτηρέσιον· τὰ μὲν γὰρ ξένια οὐ μὴ γένηται τῇ στρατιῇ τριῶν ἡμερῶν σιτία· ὅπόθεν δ' ἐπισιτισά-
- 5 μενοι πορευσόμεθα οὐκ ἔστιν, ἔφη. Ἐμοὶ οὖν δοκεῖ αἰτεῖν τοὺς Ἡρακλεώτας μηδ ἔλαττον ἥ τρισχιλίους κυνικητρός· ἄλλος δ' εἶπε μὴ ἔλαττον ἥ μυρόίους· καὶ ἐλομένους πρέσβεις αὐτίκα μάλα ἡμῶν καθημένων πέμπειν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ εἰδέναι δ, τι ἀνταγγέλλωσι, καὶ πρὸς
- 6 ταῦτα βουλεύεσθαι. Ἐντεῦθεν προύβαλλοντο πρέσβεις πρῶτον μὲν .Χειρίσοφον, ὅτι ἀρχων ἥρητο· ἔστι δ' οἱ καὶ Ξενοφῶντα. Οἱ δὲ ἵσχυρῶς

88-88
Πατέρας Καραϊσκάκη
παραπομπή

προσπαθήσωμε ὅλοι ν' ἀράξωμε. "Οσο γιὰ τὰ ἄλλα, θὰ τὰ σκεφτοῦμε ὅταν πᾶμε ἔκεῖ".

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΗΡΑΚΛΕΙΑ. Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΧΩΡΙΖΕΤΑΙ ΣΕ ΤΡΙΑ ΜΕΡΗ, ΠΟΥ ΤΟ ΚΑΘΕΝΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΙ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΜΟΝΟ.

"Απὸ κεῖ τὴν ἄλλη μέρα μπῆκαν στὰ πλοῖα καὶ ἔκεινησαν μὲν 1 ΚΕΦ. 2 καλὸν καιρό, ταξιδεύοντας δυὸ μέρες κοντὰ στὴ στεριά. Καὶ καθὼς ἀρμένιζαν γιαλὸ γιαλό, (παρατηροῦσαν τὴν παραλία τοῦ Ἱάσονα, δηπου λένε πώς ἀράξε ή Ἀργώ, καὶ τὰ μέρη ὅπου χύνονται τὰ νερά τῶν ποταμῶν, πρῶτα τοῦ Θερμώδοντα, ὑστερα τοῦ Ἰηρη, κατόπι τοῦ "Άλυ καὶ τελευταῖα τοῦ Παρθένου). "Οταν τὸν προσπέρασαν κι αὐτὸν) ἔφτασαν στὴν Ἡράκλεια, μιὰ πόλη Ἑλληνική, ἀποικία τῶν Μεγαρέων, ποὺ βρίσκεται στὴ χώρα τῶν Μαριανδυνῶν. "Αραξαν στὴν 2 'Αχερούσιάδα Χερσόνησο, ἀπὸ ὅπου λένε πώς ὁ Ἡρακλῆς κατέβηκε στὸν "Ἄδη γιὰ νὰ βρῆ τὸ σκύλο Κέρβερο· ἔκει καὶ σήμερα ἀκόμα δείχνουν τὰ σημάδια, ποὺ φανερώνουν πώς τὸ κατέβασμα ἔγινε σὲ βάθος μεγαλύτερο ἀπὸ δυὸ στάδια. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος οἱ Ἡρακλειῶτες 3 στέλνουν στοὺς "Ἑλληνες γιὰ δῶρα τρεῖς χιλιάδες μέδιμνους κριθαρένιο ἀλεύρι, δυὸ χιλιάδες στάμνες γεμάτες κρασί, εἴκοσι βόδια καὶ ἐκατὸ πρόβατα. Ἐδῶ, ἀνάμεσα στὸν κάμπο, τρέχει ἔνας ποταμὸς ποὺ λέγεται Λύκος, κι ἔχει πλάτος δυὸ πλέθρα. Τότε συγκεντρώθηκαν 4 οἱ στρατιῶτες καὶ σκέφτονταν ἀν ἐπρεπε, φεύγοντας ἀπὸ τὸν Πόντο, νὰ κάνουντὴν ὑπόλοιπη πορεία τους ἀπὸ τὴ στεριά ἢ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Μὰ τὴν ὥρα ποὺ συζητοῦσαν, σηκώθηκε ὁ Λύκων ὁ Ἀχαιὸς καὶ εἶπε: «'Ἄπορῶ, στρατιῶτες, μὲ τοὺς στρατηγούς μας, ποὺ δὲν φροντίζουν νὰ μᾶς προμηθέψουν μισθὸ γιὰ ν' ἀγοράζωμε τρόφιμα. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ μᾶς δώρισαν οἱ Ἡρακλειῶτες, δὲν θὰ φτάσουν νὰ συντηρηθῇ ὁ στρατὸς οὔτε γιὰ τρεῖς μέρες. Καὶ δὲν βλέπω τόπο, ἀπ' ὅπου θὰ μπορούσαμε νὰ προμηθευτοῦμε τρόφιμα ὅσο θὰ ταξιδεύωμε. "Ἐχω λοιπὸν 5 τὴ γνώμη πώς πρέπει νὰ ζητήσωμε ἀπὸ τοὺς Ἡρακλειῶτες τὸ λιγότερο τρεῖς χιλιάδες κυζικηνούς - ἄλλοις εἶπε ὅχι λιγότερους ἀπὸ δέκα χιλιάδες - καὶ νὰ ἐκλέξωμε ἀντιπρόσωπους τούτη τὴ στιγμὴ ποὺ συνεδριάζομε, γιὰ νὰ τοὺς στείλωμε στὴν πόλη καὶ νὰ πληροφορηθοῦμε τὴν ἀπάντηση ποὺ θὰ μᾶς δώσουν, ὥστε νὰ πάρωμε ἀνάλογες ἀποφάσεις». "Γιστερ' ἀπ' αὐτὰ πρότειναν γιὰ ἀντιπροσώπους 6 πρῶτα τὸ Χειρίσιοφο, ἐπειδὴ τὸν εἶχαν ἐκλέξει ἀρχηγό. Μερικοὶ

Οι "Ελληνες
ζητοῦν ἀπὸ
τοὺς Ἡρα-
κλειῶτες χρή-
ματα.

- ἀπεμάχοντο· ἀμφοῖν γὰρ ταῦτα ἐδόκει μὴ ἀναγκάζειν πόλιν Ἑλληνίδα
 7 καὶ φιλιὰν δ, τι μὴ αὐτοὶ ἐθέλοντες διδοῖεν. Ἐπεὶ δ' οὗτοι ἐδόκουν
 ἀπρόθυμοι εἶναι, πέμποντι Λύκωνα Ἀχαιὸν καὶ Καλλίμαχον Παρρασίον καὶ Ἀγασίαν Στυμφάλιον. Οὗτοι ἐλθόντες ἔλεγον τὰ δεδογμένα·
 8 τὸν δὲ Λύκωνα ἔφασαν καὶ ἐπαπειλεῖν, εἰ μὴ ποιήσειαν ταῦτα. Ἀκούσαντες δοὶ οἱ Ἡρακλεῶται βουλεύσεσθαι ἔφασαν· καὶ εὐθὺς τὰ τε χρήματα ἐκ τῶν ἀγρῶν συνῆγον καὶ τὴν ἀγορὰν εἰσω ἀνεσκεύασαν, καὶ
 9 αἱ πύλαι ἐκέλευστο καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν ὅπλα ἔφαντο.
 9 Ἐκ τούτου οἱ ταράξαντες ταῦτα τοὺς στρατηγοὺς ἤτιωντο διαφείρειν τὴν πρᾶξιν· καὶ συνίσταντο οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀχαιοί· προειστήκει δὲ μάλιστα αὐτῶν Καλλίμαχός τε ὁ Παρρασίος καὶ Λύκων δὲ
 10 Ἀχαιός. Οἱ δὲ λόγοι ἥσαν αὐτοῖς ὡς αἰσχρὸν εἴη ἄρχειν Ἀθηναῖον Πελοποννησίων καὶ Λακεδαιμονίων μηδεμίαν δύναμιν παρεχόμενον εἰς τὴν στρατιάν, καὶ τοὺς μὲν πόνους σφᾶς ἔχειν, τὰ δὲ κέρδη ἄλλους, καὶ ταῦτα τὴν σωτηρίαν σφῶν κατειργασμένων· εἶναι γὰρ τοὺς κατειργασμένους Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιούς, τὸ δὲ ἄλλο στράτευμα οὐδὲν εἶναι—καὶ ἦν δὲ τῇ ἀληθείᾳ ὑπὲρ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοί—εἰ οὖν σωφρονοῖεν, αὐτοὶ συστάντες καὶ στρατηγοὺς ἐλόμενοι ἔαντῶν καθ' ἔαντοὺς ἄν τὴν πορείαν ποιοῦντο καὶ πειρῶντο
 12 ἀγαθόν τι λαμβάνειν. Ταῦτ' ἔδοξε· καὶ ἀπολιπόντες Χειρίσοφον εἴ τινες ἥσαν παρ' αὐτῷ Ἀρκάδες ἢ Ἀχαιοί καὶ Ξενοφῶντα συνέστησαν καὶ στρατηγοὺς αἱροῦνται ἔαντῶν δέκα· τούτους δὲ ἐψηφίσαντο ἐκ τῆς τικώσης δ, τι δοκοίη τοῦτο ποιεῖν. Ἡ μὲν οὖν τοῦ παντὸς ἀρχὴ Χειρίσφων ἐνταῦθα κατελύθη ἥμερα ἔκτη ἢ ἐβδόμη ἀφ' ἵς ἥρεθη.
 13 Ξενοφῶν μέντοι ἐβούλετο κοινῇ μετ' αὐτῶν τὴν πορείαν ποιεῖσθαι, νομίζων οὕτως ἀσφαλεστέραν εἶναι ἢ ίδια ἔκαστον στέλλεσθαι· ἀλλὰ Νέων ἐπειθεὶν αὐτὸν καθ' αὐτὸν πορεύεσθαι, ἀκούσας τοῦ Χειρίσφου ὅτι Κλέανδρος δὲν Βυζαντίῳ ἀρμοστῆς φαίη τριήρεις

πρότειναν καὶ τὸν Ξενοφώντα, ἀλλοὶ δὲ μως ἀπόκρουσαν ἐπίμονα τὴν πρόταση. Γιατὶ κι οἱ δυό τους εἶχαν τὴν ἔδια γνώμη, δηλαδὴ νὰ μὴν πιέζουν ἑλληνικὲς καὶ φιλικὲς πόλεις νὰ τοὺς προσφέρουν κάτι δίχως τὴ θέλησή τους. "Ετσι, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν φαίνονταν πρόθυμοι νὰ πᾶνε, στέλνουν τὸ Λύκωνα τὸν Ἀχαιό, τὸν Καλλίμαχο τὸν Παρράσιο καὶ τὸν Ἀγασία τὸ Στυμφάλιο. Τοῦτοι πῆγαν στὴν Ἡράκλεια καὶ ἀνακοινώσαν τὶς ἀποφάσεις τοῦ στρατοῦ. Λένε μάλιστα γιὰ τὸ Λύκωνα πῶς τοὺς ἀπείλησε κιόλας, ὃν δὲν ἔκαναν αὐτὰ ποὺ τοὺς ζητοῦσαν. "Οταν οἱ Ἡρακλειῶτες τ' ἀκουσαν, ἀπάντησαν πῶς θὰ σκεψοῦν. Ἀμέσως δὲ μάζεψαν ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς τὰ πρόγymατά τους, χάλασαν τὴν ἀγορὰ κι ἔβαλαν τὰ ψώνια μέσα στὴν πόλη, ἔκλεισαν τὶς πόρτες καὶ φάνηκαν ἐπάνω στὰ τείχη ὅπλισμένοι στρατιῶτες.

Τότε ἐκεῖνοι ποὺ δημιούργησαν αὐτὴ τὴν ἀνωμαλία, κατηγοροῦσαν τοὺς στρατηγοὺς πῶς τοὺς χάλασαν τὰ σχέδια. Γι' αὐτὸ συγκεντρώθηκαν οἱ Ἀρκάδες κι οἱ Ἀχαιοί, ἔχοντας ἐπικεφαλῆς προπάντων τὸν Καλλίμαχο τὸν Παρράσιο καὶ τὸ Λύκωνα τὸν Ἀχαιό⁹ κι 10 ἔλεγαν ἀναμεταξύ τους πῶς ἦταν ντροπὴ νὰ κυβερνᾶ τοὺς Πελοποννήσιους καὶ τοὺς Σπαρτιάτες ἕνας Ἀθηναῖος, ποὺ δὲν εἶχε φέρει οὔτ' ἕνα στρατιώτη μαζί του, καὶ νὰ κοπιάζουν αὐτοί, ἐνῶ ἀλλοὶ νὰ παίρνουν τὰ κέ δη, ἀφοῦ μάλιστα μόνοι τους εἶχαν ἔξασφαλίσει τὴ σωτηρία τοῦ στρατοῦ. Γιατί, ἔλεγαν, ἐκεῖνοι ποὺ τὴν πέτυχαν ἦταν Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοί, ἐνῶ τὸ ἄλλο στράτευμα δὲν πρόσφερε τίποτα — καὶ πραγματικὰ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μισοὺς στρατιῶτες ἦταν Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοί. "Αν εἶχαν λοιπὸν μυαλό, ἔπρεπε νὰ ἐνώθιοῦν καὶ νὰ ἐκλέ- 11 ξουν στρατηγούς ἀπόλυτα δικούς τους, ὅπότε θὰ προσπαθοῦσαν, προχωρώντας, νὰ πετύχουν καὶ τίποτε λάφυρα. Αὐτὰ ἀποφάσισαν. Γι' 12 αὐτὸ δῆφησαν τὸ Χειρίσοφο ὅσοι Ἀρκάδες ἢ Ἀχαιοί βρίσκονταν κοντά του, καθὼς καὶ τὸν Ξενοφώντα, ἐνώθηκαν, καὶ διαλέγουν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τοὺς ἔδιους δέκα στρατηγούς. Τοῦτοι πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ κάνουν ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἀποφασίζῃ ἢ πλειοψηφία. "Ετσι καταργήθηκε ἡ γενικὴ ὀρχηγία τοῦ Χειρίσοφου, ἔξι ἢ ἔφτα μέρες ἀπὸ τότε ποὺ τὸν εἶχαν ἐκλέξει. 'Ο Ξενοφῶν δὲ μως ἤθελε νὰ προχωρήσῃ μαζί τους, 13 γιατὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς μ' αὐτὸ τὸν τρόπο οὐπῆρχε μεγαλύτερη σιγουριά, παρὰ ὃν πήγαινε καθένας χωριστά. 'Αλλὰ δὲ Νέων προσπαθοῦσε νὰ τὸν καταφέρῃ νὰ φύγῃ μόνος, γιατὶ ἔμαθε ἀπὸ τὸ Χειρίσοφο πῶς ὁ Κλέανδρος, ὁ διοικητὴς τοῦ Βυζαντίου, εἶπε πῶς θὰ ἔρθη στὸ λιμά-

9-16

· Ο στρατὸς
χωρίζεται σὲ
τρία μέρη.

14 ἔχων ἥξειν εἰς Κάλπης λιμένα ὅπως οὖν μηδεὶς μετάσχοι, ἀλλ' αὐτοὶ καὶ οἱ αὐτῶν στρατιῶται ἐκπλεύσειαν ἐπὶ τῶν τριήρων, διὰ ταῦτα συνεβούλευε. Καὶ Χειρίσοφος, ἂμα μὲν ἀθυμῶν τοῖς γεγενημένοις, ἄμα δὲ μι-
15 σῶν ἐκ τούτου τὸ στράτευμα, ἐπιτρέπει αὐτῷ ποιεῖν διτοι βούλεται. Ξε-
νοφῶν δὲ ἔτι μὲν ἐπεχείρησεν ἀπαλλαγεὶς τῆς στρατιᾶς ἐκπλεῦσαι
θυομένῳ δὲ αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι Ἡρακλεῖ καὶ κοινομένῳ, πότερα λῶν
καὶ ἄμεινον εἴη στρατεύεσθαι ἔχοντι τοὺς παραμείναντας τῶν στρα-
τιωτῶν ἢ ἀπαλλάττεσθαι, ἐσήμηνεν δὲ θεὸς τοῖς ἱεροῖς συστρατεύεσθαι.
16 Οὕτω γίγνεται τὸ στράτευμα τρίχα, Ἀρκάδες μὲν καὶ Ἀχαιοὶ πλείονς
ἢ τετρακισχίλιοι, δύλιται πάντες, Χειρισόφῳ δ' δύλιται μὲν εἰς
τετρακοσίους καὶ χιλίους, πελτασταὶ δὲ εἰς ἑπτακοσίους, οἱ Κλεάρχου
Θρᾷκες, Ξενοφῶντι δὲ δύλιται μὲν εἰς ἑπτακοσίους καὶ χιλίους, πελτα-
σταὶ δὲ εἰς τριακοσίους· ἵππικὸν δὲ μόνος οὗτος εἶχεν, ἀμφὶ τετταρά-
κοντα ἵππεας.

17 Καὶ οἱ μὲν Ἀρκάδες διαπραξάμενοι πλοῖα παρὰ τῶν Ἡρακλεω-
τῶν πρῶτοι πλέουσιν, ὅπως ἐξαίφνης ἐπιπεσόντες τοῖς Βιθυνοῖς λά-
βοιεν ὅτι πλεῖστα καὶ ἀποβαίνουσιν εἰς Κάλπης λιμένα κατὰ μέσον
18 πως τῆς Θράκης. Χειρίσοφος δ' εὐθὺς ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἡρα-
κλεωτῶν ἀρχάμενος πεζῇ ἐπορεύετο διὰ τῆς χώρας· ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν
19 Θράκην ἐνέβαλε, παρὰ τὴν θάλατταν ἦσεν καὶ γάρ ἡσθένει. Ξενοφῶν
δὲ πλοῖα λαβὼν ἀποβαίνει ἐπὶ τὰ ὅρια τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἡρα-
κλεώτιδος καὶ διὰ μεσογείας ἐπορεύετο.

ΚΕΦ.

3

- 1 [“Ον μὲν οὖν τρόπον ἢ τε Χειρισόφου ἀρχὴ τοῦ παντὸς κατελύθη
καὶ τῶν Ἑλλήνων τὸ στράτευμα ἐσχίσθη ἐν τοῖς ἐπάνω εἰρηται.]
- 2 “Ἐπραξαν δ' αὐτῶν ἔκαστοι τάδε. Οἱ μὲν Ἀρκάδες ὡς ἀπέβησαν νυ-
κτὸς εἰς Κάλπης λιμένα, πορεύονται εἰς τὰς πρώτας κώμας, στάδια
ἀπὸ θαλάττης ὡς τριάκοντα. Ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο, ἤγεν ἔκαστος δ

νι τῆς Κάλπης μὲ τριήρεις. Καὶ τοῦ ἔδωσε τέτοια συμβουλή, γιὰ 14 νὰ ταξιδέψουν αὐτὸι κι οἱ στρατιῶτες τους μὲ τὰ καράβια, καὶ δχι ἀλλος κανένας. Καὶ ὁ Χειρίσοφος, ἀπὸ τὴ μιὰ ἐπειδὴ ἦταν στενοχωρημένος μὲ ὅσα ἔγιναν κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπειδὴ ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ μισοῦσε τοὺς στρατιῶτες, δίνει τὴν ἄδεια στὸ Νέωνα νὰ κάνῃ δ., πι θέλει. Τότε ὁ Ξενοφῶν σκέψηται γιὰ λίγο νὰ ξεφορτωθῇ τοὺς 15 στρατιῶτες καὶ νὰ φύγῃ μόνος. Μὰ καθὼς ἔμυσιαζε στὸν ὁδηγὸν Ἡρακλῆ καὶ τὸν ρωτοῦσε ἀν τὴν ὥφελιμότερο καὶ προτιμότερο νὰ συνεχίσῃ τὴν πορεία μὲ τοὺς στρατιῶτες ποὺ τοῦ ἀπόμειναν ἡ νὰ τοὺς ἀφύσῃ, ὁ θεὸς μὲ τὶς θυσίες τοῦ ἔδωσε σημάδι νὰ πάη μαζί τους. "Ἐτσι 16 χωρίζεται ὁ στρατὸς σὲ τρία μέρη : 'Ἀπὸ τὴ μιὰ οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ποὺ ἦταν περισσότεροι ἀπὸ τέσσερεις χιλιάδες, ὅλοι τους ὀπλίτες, ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ τὸ Χειρίσοφο ὡς χιλιοι τετρακόσιοι ὀπλίτες καὶ ἔφτακόσιοι πελταστές, ποὺ ἦταν οἱ Θράκες τοῦ Κλέαρχου, καὶ τέλος ἵσαμε χιλιοι ἔφτακόσιοι ὀπλίτες μὲ τὸν Ξενοφώντα καὶ κάπου τρακόσιοι πελταστές. "Οσο γιὰ ἴππικὸ μονάχα ὁ Ξενοφῶν εἶχε, γύρω στοὺς σαράντα ἴππεῖς.

Πρῶτοι φεύγουν οἱ Ἀρκάδες παίρνοντας πλοῖα ἀπὸ τοὺς Ἡρα- 17 κλειῶτες, γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ξαφνικὰ ἐνάντια στοὺς Βιθυνοὺς καὶ νὰ ἀφπάξουν ὅσα λάφυρα μποροῦσαν. Καὶ ζεμπαρκάρουν στὸ λιμάνι τῆς Κάλπης, πάνω κάτω στὸ κέντρο τῆς Θράκης. 'Ο Χειρίσοφος 18 πάλι ἄρχισε μονομιᾶς νὰ βαδίζῃ ἀπὸ τὴν πόλη τῶν Ἡρακλειωτῶν καὶ προχωροῦσε μέσα στὴ χώρα. Καὶ μόλις μπῆκε στὴ Θράκη, ἄρχισε νὰ βαδίζῃ κοντὰ στὴ θάλασσα, γιατὶ ἦταν ἀρρωστος. "Οσο γιὰ τὸν 19 Ξενοφώντα, αὐτὸς πῆρε πλοῖα κι ἔκανε ἀπόβαση στὸ μέρος ποὺ χωρίζεται ἡ Θράκη ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Ἡράκλειας, καὶ προχώρησε στὸ ἐσωτερικό.

17-19
Αναχώρηση.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΚΑΛΠΗΣ, ΥΣΤΕΡ' ΑΠΟ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΩΝ ΑΡΚΑΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ.

(Παραπάνω διηγηθήκαμε μὲ ποιὸν τρόπο καταργήθηκε ἡ γενικὴ 1 ἀρχηγία τοῦ Χειρίσοφου καὶ πῶς διασπάστηκε τὸ στράτευμα τῶν 2 Ἑλλήνων. Τὸ καθένα ἀπὸ τὰ τρία σώματα ἔκαναν τοῦτα δῶ : Οἱ 2 Ἀρκάδες, μόλις ζεμπάρκαραν στὸ λιμάνι τῆς Κάλπης, προχωροῦν πρὸς τὰ πρῶτα χωριά, ποὺ ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα τριάντα

ΚΕΦ. 3

1-9

'Ἐπίθεση τῶν Θρακῶν καὶ ταλαιπωρία τῶν Ἀρκάδων

- στρατηγὸς τὸν αὐτοῦ λόχον ἐπὶ κώμην· διποίᾳ δὲ μεῖζων ἔδοκει εἶναι
 3 σύνδοι λόχους ἥγον οἱ στρατηγοί. Συνεβάλλοντο δὲ καὶ λόφον εἰς ὃν
 4 δέοι πάντας ἀλίζεσθαι· καὶ ἄτε ἔξαιρην ἐπιπεσόντες ἀνδράποδά τε
 5 πολλὰ ἔλαβον καὶ πρόβατα πολλὰ περιεβάλλοντο. Οἱ δὲ Θρᾷκες ἥθροι-
 ζοντο οἱ διαφεύγοντες· πολλοὶ δὲ διέφευγον πελτασταὶ ὅντες ὀπλίτας
 6 ἐξ αὐτῶν τῶν χειρῶν. Ἐπεὶ δὲ συνελέγησαν, πρῶτον μὲν τῷ Σμί-
 κηρητος λόχῳ ἐνδεικνύεινται. Καὶ τέως μὲν ἐμά-
 χοντο ἄμα πορευόμενοι οἱ Ἕλληνες, ἐπὶ δὲ διαβάσει χαράδρας τρέ-
 πονται αὐτούς, καὶ αὐτόν τε τὸν Σμίκηρτα ἀποκτιννάσι καὶ τοὺς
 7 ἄλλους πάντας· ἄλλον δὲ λόχον τῶν δέκα στρατηγῶν τοῦ Ἑγησάν-
 δρου ὁκτὼ μόνους κατέλιπον· καὶ αὐτὸς Ἡγήσανδρος ἐσώθη.
 8 Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ λόχοι συνῆλθον οἱ μὲν σὺν πράγμασιν οἱ δὲ ἄνευ
 πραγμάτων· οἱ δὲ Θρᾷκες ἐπεὶ εὐτύχησαν τοῦτο τὸ εὐτύχημα, συνε-
 βόων τε ἀλλήλους καὶ συνελέγοντο ἐρρωμένως τῆς νυκτός. Καὶ ἄμα
 9 ἡμέρᾳ κύκλῳ περὶ τὸν λόφον ἔνθα οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπεδεύοντο
 ἐτάττοντο καὶ ἐπεῖς πολλοὶ καὶ πελτασταί, καὶ ἀεὶ πλέονες συνέρρεον·
 10 καὶ προσέβαλλον πρὸς τοὺς ὀπλίτας ἀσφαλῶς. Οἱ μὲν γὰρ Ἕλληνες
 οὔτε τοξότην εἶχον οὔτε ἀκοντιστὴν οὔτε ἐπίπεδα· οἱ δὲ προσθέοντες
 11 καὶ προσελαύνοντες ἤκοντιζον· δύπτε δὲ αὐτοῖς ἐπίοιεν, δαδίως
 12 ἀπέφευγον· ἄλλοι δὲ ἄλλῃ ἐπετίθεντο. Καὶ τῶν μὲν πολλοὶ ἐτι-
 τρώσκοντο, τῶν δὲ οὐδείς· ὥστε κινηθῆναι οὐκ ἐδύναντο ἐκ τοῦ
 χωρίου, ἀλλὰ τελευτῶντες καὶ ἀπὸ τοῦ ὄδατος εἰργον αὐτοὺς οἱ
 13 Θρᾷκες. Ἐπεὶ δὲ ἀπορίᾳ πολλὴ ἦν, διελέγοντο περὶ σπονδῶν· καὶ
 τὰ μὲν ἄλλα ὠμολόγητο αὐτοῖς, ὅμιλον δὲ οὐκ ἐδίδοσαν οἱ Θρᾷ-
 κες αἴτούντων τῶν Ἕλλήνων, ἀλλ᾽ ἐν τούτῳ ἵσχετο. Τὰ μὲν δὴ τῶν
 14 Ἀρκάδων οὔτως εἶχε.

πάνω κάτω στάδια. Κι δταν ξημέρωσε, όδηγοϋσε κάθε στρατηγός τὸ λόχο του σ' ἔνα χωριό. "Αν τύχαινε ὅμως νὰ τοὺς φανῇ κάποιο πώς ήταν μεγαλύτερο ἀπὸ τ' ἄλλα, σ' αὐτὸ δόδηγοϋσαν οἱ στρατηγοὶ δυὸ δυὸ τοὺς λόχους. "Ορισαν ἐπίσης καὶ ἔνα λόφο, δπου ἔπρεπε 3 δῆλοι νὰ μαζεύωνται. Καὶ ἐπειδὴ ἔκαναν τὴν ἐπίθεση ξαφνικά, καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ἔπιασαν καὶ πολλὰ πρόβατα ἄρπαξαν. Μὰ οἱ Θράκες ποὺ γλίτωσαν, ἀρχισαν νὰ συγκεντρώνωνται καὶ ξέφυγαν πολλοὶ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ὀπλιτῶν, γιατὶ οἱ Ἰδιοὶ ήταν πελταστές. "Οταν 4 πιὰ εἶχαν συγκεντρωθῆ ἀρκετοί, πρῶτα πρῶτα κάνουν ἐπίθεση ἐνάντια στὸ λόχο τοῦ Σμίκρητα, ἐνὸς στρατηγοῦ ἀπὸ τοὺς Ἀρκάδες, ἐνῶ πήγαινε στὸ συμφωνημένο μέρος, κουβαλώντας μαζὶ του πολλὰ λάφυρα. Γιὰ κάμποση ὥρα οἱ "Ελληνες βαδίζοντας πολεμοῦσαν κιό- 5 λας. Μὰ δταν διάβαιναν μιὰ χαράδρα, τοὺς παίρνουν κυνήγι οἱ Θράκες, σκοτώνουν μάλιστα τὸν Ἰδιο τὸ Σμίκρητα κι δῆλους δῆσοι πήγαιναν μαζὶ του. Ἀπὸ ἔναν ἄλλο λόχο ποὺ τὸν διοικοῦσε ὁ Ἡγήσανδρος, ἔνας ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς, ἀφησαν μονάχα ὅχτω ἀντρες. Γλίτωσε μαζὶ μὲ αὐτοὺς κι δ Ἰδιος ὁ Ἡγήσανδρος. Τότε συνενώθηκαν 6 καὶ οἱ ἄλλοι λόχοι, μερικοὶ μὲ μεγάλο κόπο, οἱ ὑπόλοιποι χωρὶς νὰ δοκιμάσουν δυσκολία. Οἱ Θράκες ὅμως ὕστερ ἀπὸ κείνη τὴν ἐπιτυχία ἀρχισαν νὰ φωνάζουν δυνατὰ ὁ ἔνας στὸν ἄλλο καὶ νὰ συγκεντρώνωνται τὴ νύχτα μὲ μεγάλη δραστηριότητα. Καὶ μόλις ξημέρωσε, παρατασσόταν ἵππικὸ πολὺ καὶ πελταστικὸ γύρω στὸ λόφο, δπου ήταν στρατοπεδεύμενοι οἱ "Ελληνες, μαζεύονταν ἀδιάκοπα κι ἄλλοι, καὶ χτυποῦσαν ἀνεμπόδιστα τοὺς ὄπλιτες. Γιατὶ οἱ "Ελληνες δὲν εἶχαν 7 οὔτε τοξότη οὔτε ἀκοντιστὴ οὔτε ἵππέα, ἐνῶ οἱ Θράκες περνοῦσαν δίπλα τους ἔφιπποι καὶ τοὺς χτυποῦσαν μὲ τὰ ἀκόντια. Κι ἀν καμιὰ φορὰ οἱ "Ελληνες δρμοῦσαν καταπάνω τους, ἔκεινοι εὔκολα ξέφευγαν, ἐνῶ ἄλλοι διιοί τους ἔκαναν ἐπίθεση ἀπὸ ἄλλα σημεῖα. Ἀπὸ τοὺς 8 "Ελληνες τότε πληγώνονταν πολλοί, ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους ἀντίθετα κανένας. "Ετσι δὲν μποροῦσαν νὰ κουνήσουν ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος καὶ στὸ τέλος μάλιστα οἱ Θράκες δὲν τοὺς ἀφηναν νὰ πάρουν καὶ νερό. 9 "Αρχισαν τότε νὰ συζητοῦν γιὰ εἰρήνη, ἐπειδὴ βρίσκονταν σὲ μεγάλη δυσκολία. Καὶ εἶχαν καταλήξει σὲ συμφωνία γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα σημεῖα, μονάχα ποὺ οἱ "Ελληνες ζητοῦσαν διμήρους κι οἱ Θράκες δὲν ήθελαν νὰ δώσουν. Σ' αὐτὸ τὸ δρό σκόνταψαν οἱ διαπραγματεύσεις. "Η κατάσταση λοιπὸν τῶν Ἀρκάδων ήταν αὐτή.

10 Χειρίσοφος δὲ ἀσφαλῶς πορευόμενος παρὰ θάλατταν ἀφικνεῖται εἰς Κάλπης λιμένα.

Ξενοφῶντι δὲ διὰ τῆς μεσογείας πορευομένῳ οἱ ἵππεῖς προκαταθέοντες ἐντυγχάνουσι πρεσβύταις πορευομένοις ποι. Καὶ ἐπεὶ ἥχθησαν παρὰ Ξενοφῶντα, ἐρωτᾷ αὐτὸνς εἴ που ἥσθηνται ἄλλον στρατεύματος 11 ὅντος Ἑλληνικοῦ. Οἱ δὲ ἔλεγον πάντα τὰ γεγενημένα, καὶ νῦν ὅτι πολιορκοῦνται ἐπὶ λόφου, οἱ δὲ Θρᾷκες πάντες περικενυλωμένοι εἰεν αὐτούς. Ἐνταῦθα τοὺς μὲν ἀνθρώπους τούτους ἐφύλαττεν ἰσχυρῶς, ὅπως ἡγεμόνες εἰεν ὅποι δέοι· σκοποὺς δὲ καταστήσας δέκα συνέλεξε τοὺς στρατιώτας καὶ ἔλεξεν.

12 *Ἀγδρες στρατιῶται, τῶν Ἀρκάδων οἱ μὲν τεθνᾶσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ λόφου τινὸς πολιορκοῦνται. Νομίζω δὲ γαγγεῖ, εἰ ἐκεῖνοι ἀπολοῦνται, οὐδὲ ἡμῖν εἶναι οὐδεμίαν σωτηρίαν, οὕτω μὲν πολλῶν ὅντων τούτων πολεμών, οὕτω δὲ τεθαρροητών. Κράτιστον οὖν ἡμῖν ὡς τάχιστα βοηθεῖν τοῖς ἀνδράσιν, ὅπως εἰ ἔτι εἰσὶ σῶοι, σὺν ἐκείνοις μαχώμεθα καὶ 16 μὴ μόνοι λειφθέντες μόνοι καὶ κινδυνεύωμεν. Ἡμεῖς γὰρ ἀποδραίμεν ἀν οὐδαμοῖ ἐνθένδε· πολλὴ μὲν γάρ, ἔφη, εἰς Ἡράκλειαν πάλιν ἀπιέναι, πολλὴ δὲ εἰς Χρυσόπολιν διελθεῖν· οἱ δὲ πολέμιοι πλησίον· εἰς Κάλπης δὲ λιμένα, ἔνθα Χειρίσοφον εἰκάζομεν εἶναι, εἰ σέσωσται, ἐλαχίστη δόδος. Ἀλλὰ δὴ ἐκεῖ μὲν οὕτε πλοῖά ἔστιν οἷς ἀποπλευσούμεθα, μέ- 17 νονται δὲ αὐτοῦ οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ἔστι τὰ ἐπιτήδεια. Τῶν δὲ πολιορκούμενων ἀπολομένων σὺν τοῖς Χειρισόφον μόνοις κάκιόν ἔστι διακινδυνεύειν ἢ τῶνδε σωθέντων πάντας εἰς ταῦτὸν ἐλθόντας κοινῇ τῆς σωτηρίας ἔχεσθαι. Ἀλλὰ χρὴ παρασκενασαμένους τὴν γνώμην πορεύεσθαι ὡς νῦν ἡ εὐκλεῶς τελευτῆσαι ἔστιν ἢ κάλλιστον ἔργον ἐργάσασθαι 18 Ἑλληνας τοσούτους σώσαντας. Καὶ δέ θεδς ἵσως ἄγει οὕτως, δις τοὺς μεγαληγορήσαντας ὡς πλέον φρονοῦντας ταπεινῶσαι βούλεται, ἡμᾶς δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν θεῶν ἀρχομένους ἐντιμοτέρους ἐκείνων καταστῆσαι.

Στὸ μεταξὺ ὁ Χειρίσοφος, μὲ σιγουριὰ προχωρώντας παραλιακά, 10 φτάνει στὸ λιμάνι τῆς Κάλπης. "Οταν τέλος ὁ Ξενοφῶν βάδιζε στὰ μεσόγεια, τρέχοντας οἱ ἵππεῖς του μπροστά, συναντοῦν κάτι γέροντες ποὺ πήγαιναν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Τοὺς ὀδήγησαν στὸν Ξενοφώντα κι ἐκεῖνος τοὺς ρωτᾶ ἀν εἰδαν πουθενὶ ἄλλο ἐλληνικὸ στράτευμα. Ἐκεῖνοι τὸν πληροφόρησαν γιὰ ὅσα εἶχαν γίνει, καὶ τοῦ εἶπαν 11 πῶς αὐτὴ τῇ στιγμῇ οἱ "Ἐλληνες βρίσκονται περικυκλωμένοι πάνω σ' ἔνα λόφο ἀπ' ὅλους τοὺς Θράκες. Τότε ἔβαλε ἀρκετὴ φρουρὰ νὰ φυλάξῃ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ τοὺς ἔχῃ ὀδηγοὺς ὅπου χρειαστῇ." Υστερα τοποθέτησε δέκα σκοπούς γύρω στὸ στρατόπεδο, συγκέντρωσε τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εἶπε: «Στρατιῶτες, μερικοὶ 12 ἀπὸ τοὺς Ἀρκάδες ἔχουν σκοτωθῆ, κι οἱ ὑπόλοιποι εἶναι πολιορκημένοι πάνω σ' ἔνα λόφο. Ἐχω δόμας τῇ γνώμῃ πῶς ἀν ἐκεῖνοι χαθοῦν, οὔτε γιὰ μᾶς πιὰ θὰ ὑπάρχῃ σωτηρία, ἀφοῦ οἱ ἔχθροι εἶναι τόσοι πολλοὶ κι ἔχουν πάρει τόσο μεγάλο θάρρος. Τὸ καλύτερο ποὺ ἔχομε νὰ 13 κάνωμε λοιπὸν εἶναι νὰ τρέξωμε νὰ τοὺς βοηθήσωμε, ὅσο γίνεται γρηγορώτερα, γιὰ νὰ πολεμήσωμε μαζί τους, ἀν εἶναι ἀκόμα ζωντανοί, καὶ νὰ μὴ μείνωμε μονάχοι, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἔχωμε συντρόφους στοὺς κινδύνους. Γιατὶ ἀπὸ δῶ δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ πάμε κρυφὰ σὲ κανένα 14 μέρος, ἀφοῦ ὁ δρόμος γιὰ νὰ ξαναγυρίσωμε στὴν Ἡράκλεια εἶναι μακρινός, καθὼς κι ἐκεῖνος ποὺ πρέπει νὰ περάσωμε γιὰ νὰ φτάσωμε στὴ Χερσόπολη. Κι οἱ ἔχθροι βρίσκονται κοντά μας. Ἀντίθετα, γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Κάλπης, ὅπου λογαριάζομε πῶς θὰ βρίσκεται ὁ Χειρίσοφος, ἀν ἔχῃ γλιτώσει, ὁ δρόμος εἶναι πολὺ κοντινός. Ἐκεῖ δόμας οὔτε πλοιαὶ ὑπάρχουν γιὰ νὰ μποῦμε μέσα καὶ νὰ ταξιδέψωμε, οὔτε θὰ ἔχωμε τρόφιμα, ἔτσι πω γιὰ μιὰ μέρα, ἀν ἀποφασίσωμε να μείνωμε λίγο. Στὴν περίπτωση πάλι ποὺ θὰ ἔξοντωθοῦν οἱ πολιορ- 15 κημένοι, θὰ εἶναι χειρότερο νὰ περνοῦμε τοὺς κινδύνους μονάχα μὲ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Χειρίσοφου, παρὰ νὰ γλιτώσουν ἐκεῖνοι, νὰ συγκεντρωθοῦμε ὅλοι στὸ ἴδιο μέρος καὶ νὰ φροντίζωμε γιὰ τὴν κοινὴ σωτηρία. Πρέπει λοιπὸν νὰ πάρωμε θάρρος καὶ νὰ προχωρήσωμε, γιατὶ τώρα εἶναι εὐκαιρία ἡ νὰ βροῦμε δοξασμένο θάνατο ἡ νὰ κάνωμε ἔνα ὀραιότατο κατόρθωμα, γλιτώνοντας τόσους πολλοὺς "Ἐλληνες. Γιατὶ ὁ θεὸς μπορεῖ νὰ τακτοποίησε τὰ πράγματα ἔτσι, 16 θέλοντας νὰ ταπεινώσῃ ἐκείνους ποὺ εἶχαν μεγάλο ἐγωισμὸ κι ἔλεγαν μεγάλα λόγια, κι ἀντίθετα ἐμᾶς, ποὺ τὸ καθετὶ τὸ ἀρχίζομε ρω-

10-11
Χειρίσοφος
καὶ Ξενοφῶν.

12-19
Λόγος τοῦ Ξε-
νοφῶντα.

*Αλλ' ἐπεσθαι χρῆ καὶ προσέχειν τὸν νοῦν, ὡς ἀν τὸ παραγγελλόμενον
14 δύνησθε ποιεῖν. Νῦν μὲν οὖν στρατοπεδευσώμεθα προελθόντες ὅσον
ἄν δοκῇ καιρὸς εἶναι εἰς τὸ δειπνοποιεῖσθαι· ἔως δὲ ἀν πορευώμεθα,
Τιμασίων ἔχων τοὺς ἵππεῖς προελανέτω ἐφορῶν ἡμᾶς καὶ σκοπείτω
τὰ ἔμπροσθεν, ὡς μηδὲν ἡμᾶς λάθῃ.

15 Ταῦτ' εἰπὼν ἥγεῖτο. Παρέπεμψε δὲ καὶ τῶν γυμνήτων ἀνθρώ-
πους εὐέργονος εἰς τὰ πλάγια καὶ εἰς τὰ ἄκρα, δπως εἴ πού τί ποθεν
καθορῷεν, σημαίνοιεν ἐκέλευε δὲ καίειν ἀπαντά δτῳ ἐντυγχάνοιεν
19 κανσίμῳ. Οἱ δὲ ἵππεῖς σπειρόμενοι ἐφ' ὅσον καλῶς είχεν ἔκαιον, καὶ
οἱ πελτασταὶ ἐπιπαριόντες κατὰ τὰ ἄκρα ἔκαιον πάντα δσα καύσιμα
ἔώρων, καὶ ἡ στρατιὰ δέ, εἴ τινι παραλειπομένῳ ἐντυγχάνοιεν ὥστε
20 πᾶσα ἡ χώρα αἰθεσθαι ἐδόκει καὶ τὸ στράτευμα πολὺ εἶναι. *Ἐπεὶ δὲ
ῶρα ἦν, κατεστρατοπεδεύσαντο ἐπὶ λόφον ἐκβάντες, καὶ τά τε τῶν
πολεμίων πυρὰ ἔώρων, ἀπεῖχον δὲ ὡς τετταράκοντα σταδίους, καὶ αὐ-
21 τοὶ ὡς ἐδύναντο πλεῖστα πυρὰ ἔκαιον. *Ἐπεὶ δὲ ἐδείπνησαν τάχιστα,
παρηγέλθη τὰ πυρὰ κατασβεννόνται πάντα. Καὶ τὴν μὲν νύκτα φυλακὰς
ποιησάμενοι ἐκάθευδον· ἀμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ προσευξάμενοι τοῖς θεοῖς,
22 συνταξάμενοι ὡς εἰς μάχην ἐπορεύοντο ἢ ἐδύναντο τάχιστα. Τιμασίων
δὲ καὶ οἱ ἵππεῖς ἔχοντες τοὺς ἡγεμόνας καὶ προελανόντες ἐλάνθανον
αὐτοὺς ἐπὶ τῷ λόφῳ γενόμενοι ἔνθα ἐπολιορκοῦντο οἱ "Ελληνες. Καὶ
οὐχ ὁρῶσιν οὔτε φίλιον στράτευμα οὔτε πολέμιον, [καὶ ταῦτα ἀπαγ-
γέλλουσι πρὸς τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸ στράτευμα] γράφια δὲ καὶ γε-
23 ρόντια καὶ πρόβατα δλίγα καὶ βοῦς καταλειμμένοντς. Καὶ τὸ μὲν
πρῶτον θαῦμα ἦν τί εἴη τὸ γεγενημένον, ἐπειτα δὲ καὶ τῶν κατα-
λειμμένων ἐπυνθάνοντο ὅτι οἱ μὲν Θρᾷκες εὐθὺς ἀφ' ἐσπέρας ὥχοντο
ἀπιόντες, ἔωθεν δὲ καὶ τὸν "Ελληνας ἐφασαν οἰχεσθαι· ὅποι δέ, οὐκ
εἰδέναι.

24 Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀμφὶ Ξενοφῶντα, ἐπεὶ ἡρίστησαν, συσκενα-
σάμενοι ἐπορεύοντο, βουλόμενοι ὡς τάχιστα συμμεῖξαι τοῖς ἄλλοις
εἰς Κάλπης λιμένα. Καὶ πορευόμενοι ἔώρων τὸν στίβον τῶν Αρκάδων

τώντας τοὺς θεούς, νὰ μᾶς δοξάσῃ περισσότερο ἀπὸ κείνους. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀκολουθήσει καὶ νὰ εἰστε πολὺ προσεκτικοί, γιὰ νὰ μηδε-
ρῆτε νὰ ἔκτελῆτε ὅλες τὶς διαταγές. Τώρα πρέπει νὰ προχωρή- 14
σωμε, ὡσπου νὰ μᾶς φανῇ κατάλληλη ἡ ὥρα γιὰ δεῖπνο, κι 15
νὰ στρατοπεδέψωμε. "Οσο βαδίζομε, ὁ Τιμασίων μὲ τὸ ἵππικὸ νὰ
πηγαίνη μπροστά, χωρὶς νὰ μᾶς χάνῃ ἀπὸ τὰ μάτια του, καὶ νὰ κα-
τασκοπεύῃ τὰ πιὸ πέρα, γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἔσφυγῃ τίτοτε".

Αὐτὰ εἶπε καὶ μπῆκε ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ. "Εστειλέ ὅμως 15
κι ἀπὸ τοὺς γυμνῆτες μερικοὺς ἄντρες εὐκίνητους στὶς πλαγιὲς καὶ
στὰ ὑψώματα, γιὰ νὰ τὸν εἰδοποιήσουν ἀν ἔβλεπαν πουθενά κάτι.
Τοὺς ἔδωσε μάλιστα τὴν ἐντολὴν νὰ καίνε καθετὶ ποὺ θὰ συναντοῦσαν
καὶ μποροῦσε νὰ καῆ. Τότε οἱ ἵππεῖς σκορπίστηκαν σὲ ὅλη τὴν ὁμαλὴ 19
ἔκταση κι ἔκαιγαν, οἱ πελταστὲς περνοῦσαν κι ἔκεινοι στὰ ὑψώματα
κι ἔκαιγαν καθετὶ ποὺ ἔβλεπαν γιὰ κάψιμο, καὶ τὸ ὑπόλοιπο στράτευ-
μα ἔκανε τὸ ἔδιο, ἀν συναντοῦσε κάτι ποὺ εἶχε μείνει ἀπὸ τοὺς ἄλλους.
"Ετσι ὀδόκληρη ἡ ὥρα ἔδινε τὴν ἐντύπωση πῶς καιγόταν καὶ τὸ στρά-
τευμα πῶς ἦταν πολυάριθμο. "Οταν νόμισαν πῶς ἡ ὥρα ἦταν κατάλ- 20
ληλη, βγῆκαν ἀπὸ τὸν κάμπο καὶ στρατοπέδεψαν ἐπάνω σ' ἔνα λόφο,
ὡστε καὶ τὶς φωτιές ποὺ ἀναβαν οἱ ἔχθροι ἔβλεπαν, ποὺ βρίσκονταν
μακριά τους πάνω κάτω σαράντα στάδια, καὶ οἱ ἔδιοι ἀναβαν ὅσο
μποροῦσαν περισσότερες. Μόλις δείπνησαν, δόθηκε ἡ διαταγὴ νὰ 21
σβήσουν ὅλες τὶς φωτιές· τὴν νύχτα ἔβαλαν φρουρούς καὶ πλάγιασαν
νὰ κοιμηθοῦν. Κι ὅταν ἔγινερασε, προσευχήθηκαν στοὺς θεούς, παρατά-
χτηκαν καὶ ἔκινησαν ὅσο μποροῦσαν γρηγορώτερα, ἔτοιμοι γιὰ
μάχη. Ο Τιμασίων ὅμως καὶ οἱ ἵππεῖς, προχωρώντας μαζὶ μὲ τοὺς 22
ὅδηγούς, ἔφτασαν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν ἐπάνω στὸ λόφο, ὅπου βρί-
σκονταν πολιορκημένοι οἱ "Ελλήνες. Ἀλλὰ δὲν βλέπουν οὔτε φιλικὸ
οὔτε ἔχθρικὸ στράτευμα, (αὐτὰ τὰ ἀνακοινώνουν στὸν Ξενοφώντα
καὶ στοὺς στρατιῶτες) παρὰ μερικὲς γριοῦλες καὶ γέροντες καὶ λίγα
πρόβατα καὶ βόδια ἔγκαταλειμμένα. Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ παραξενεύον- 23
ταν μὴν ξέροντας τὸ εἶχε γίνει, ὕστερα ὅμως ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώ-
πους ποὺ εἶχαν βρεῖ ἔκει, πῶς οἱ Θράκες μόλις βράδιασε σηκώθηκαν
κι ἔφυγαν, ἐνῶ οἱ "Ελλήνες ἔκαναν τὸ ἔδιο πρωὶ πρωὶ. Ἀλλὰ δὲν
ἡξεραν ποῦ πῆγαν.

"Οταν τ' ἀκουσαν ὁ Ξενοφῶν καὶ οἱ στρατιῶτες του, πρῶτα ἔφα- 24
γαν κι ὕστερα ἔτοιμασαν τὶς ἀποσκευές τους καὶ ἔκινησαν, θέλοντας

19-23

Πρὸς τὸ λόφο
γιὰ νὰ βοηθή-
σουν τοὺς
Ἀρκάδες.

24-26

Συνάντηση
τῶν "Ελλή-
νων.

καὶ Ἀχαιῶν κατὰ τὴν [ἐπὶ Κάλπης] ὁδόν. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο εἰς τὸ
αὐτό, ἀσμενοί τε εἶδον ἀλλήλους καὶ ἡσπάζοντο ὥσπερ ἀδελφούς.

25 Καὶ ἐπινθάνοντο οἱ Ἀρκάδες τῶν περὶ Ξενοφῶντα τί τὰ πυρὰ κατα-
σβέσειαν· ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφασαν, φόρμεθα ὑμᾶς τὸ μὲν πρῶτον, ἐπειδὴ
τὰ πυρὰ οὐκέθ' ἐωρᾶμεν, τῆς υπέτος ἥξειν ἐπὶ τὸν πολεμίους· καὶ οἱ
πολέμιοι δέ, ὡς γ' ἡμῖν ἐδόκοντι, τοῦτο δείσαντες ἀπῆλθον· σχεδὸν
26 γὰρ ἀμφὶ τοῦτον τὸν χρόνον ἀπῆσαν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀφίκεσθε, δὲ κρό-
νος ἔξηκεν, φόρμεθα ὑμᾶς πυθομένους τὰ παρ' ἡμῖν φοβηθέντας οἴχεσθαι
ἀποδράντας ἐπὶ θάλατταν· καὶ ἐδόκει ἡμῖν μὴ ἀπολείπεσθαι ὑμῶν.
Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς δεῦρο ἐπορεύθημεν.

ΚΕΦ. 4 1 Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ ἡγάπευτο ἐπὶ τοῦ αἰγαιαλοῦ
πρὸς τῷ λιμένι. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο δημιουργὸν καλεῖται Κάλπης λιμὴν ἔστι μὲν
ἐν τῇ Θράκῃ τῇ ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἀρξαμένη δὲ ἡ Θράκη αὗτη ἔστιν ἀπὸ τοῦ
στόματος τοῦ Πόντου μέχρι Ἡρακλείας ἐπὶ δεξιᾷ εἰς τὸν Πόντον εἰσ-
2 πλέοντι. Καὶ τριήρει μέν ἔστιν εἰς Ἡρακλείαν ἐκ Βυζαντίου κώπαις
ἡμέρας μακρᾶς πλοῦς· ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἄλλη μὲν πόλις οὐδεμίᾳ οὔτε φι-
λίᾳ οὔτε Ἑλληνίς, ἀλλὰ Θράκες Βιθυνοί· καὶ οὓς ἀν λάβωσι τῶν Ἑλ-
λίρων ἐκπίπτοντας ἢ ἄλλως πως δεινὰ ὑβρίζειν λέγονται [τοὺς Ἑλ-
3 λίρας.] Ὁ δὲ Κάλπης λιμὴν ἐν μέσῳ μὲν κείται ἐκατέρωθεν πλεόντων
ἐξ Ἡρακλείας καὶ Βυζαντίου, ἔστι δὲ ἐν τῇ θαλάττῃ προκείμενον χω-
ρίον, τὸ μὲν εἰς τὴν θάλατταν καθῆκον αὐτοῦ πέτρα πάροδος, ὃς
σῆμα ἐλάχιστον οὐ μεῖον εἴκοσιν δρυγυῶν, δὲ αὐχὴν δὲ εἰς τὴν γῆν ἀνή-
καν τοῦ χωρίου μάλιστα τεττάρων πλέθρων τὸ εύρος· τὸ δὲ ἐντὸς τοῦ
4 αὐχένος χωρίου ἴκανὸν μυρίους ἀνθρώπους οἰκηῖσαι. Λιμὴν δὲ ὑπὲρ αὐτῆς
τῇ πέτρᾳ τὸ πρός οὐσπέραν αἰγαιαλὸν ἔχων. Κρήνη δὲ ἥδεος ὕδατος καὶ

νὰ συναντηθοῦν μὲ τοὺς ἄλλους στὸ λιμάνι τῆς Κάλπης, ὅσο γινόταν πιὸ γρήγορα. Ἐκεῖ ποὺ προχωροῦσαν, ἔβλεπαν πάνω στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγοῦσε στὴν Κάλπη, τὶς πατημασίες τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀχαιῶν. Κι ὅταν πῆγαν ἐκεῖ, πασίχαροι εἶδαν ὁ ἔνας τὸν ἄλλο καὶ φιλιόνταν σὰν ἀδερφοί. Τότε οἱ Ἀρκάδες ρώτησαν τοὺς στρατιῶτες 25 τοῦ Ξενοφώντα γιατὶ ἔσβησαν τὶς φωτιές. «Ἐμεῖς, ἔλεγχαν, στὴν ἀρχὴ ποὺ δὲν βλέπαμε πιὰ τὶς φωτιές, νομίζαμε πώς θὰ ἐπιτεθῆτε τὴν νύχτα ἐνάντια στοὺς ἐγχθρούς. Εἴχαμε τὴν γνώμην μάλιστα πώς κι ἐκεῖνοι αὐτὸς φοβήθηκαν κι ἔφυγαν, γιατὶ ἵστα τὴν ἔδια στιγμὴ ἀρχισαν νὰ φεύγουν. "Οταν δύμας περνοῦσε ἡ ὥρα κι ἐσεῖς δὲν ἔρχόσασταν, 26 νομίσαμε πώς πληροφορηθήκατε τὴν κατάστασή μας, φοβήθηκατε καὶ τὸ σκάσαιε γρήγορα πρὸς τὴν θάλασσα. Τότε ἀποφασίσαμε νὰ ἔρθωμε ἐκεῖ ποὺ πηγαίνατε. "Ετσι φτάσαμε κι ἐμεῖς ἐδῶ.

**ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΛΠΗ ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ Ν' ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΟΥΝ
ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ ΤΟΥΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ. ΕΛΛΕΙΨΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ
ΑΤΥΧΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ.**

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα λοιπὸν στρατοπέδεψαν στὸ γιαλό, κοντὰ στὸ 1 λιμάνι. Ὁ τόπος αὐτός, ποὺ ὀνομάζεται λιμάνι τῆς Κάλπης, βρίσκεται στὴ Θράκη τῆς Ἀσίας· ἡ Θράκη τούτη πάλι ἀρχίζει ἀπὸ τὴν εἰσόδο τοῦ Πόντου κι ἀπλώνεται ὡς τὴν Ἡράκλεια, ποὺ εἶναι δεξιά μας, καθὼς ταξιδεύομε πρὸς τὸν Πόντο. Ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Βυζάντιο ὡς τὴν 2 Ἡράκλεια, ὅταν τὸ καράβι ἀρμενίζῃ μὲ κουπιά, εἶναι ταξίδι μιᾶς μεγάλης μέρας τοῦ χρόνου. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς δύο δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἄλλη πολιτεία οὔτε φιλικὴ οὔτε ἑλληνική, παρὰ κατοικοῦν Θράκες Βιθυνοί. Καὶ δύοις πιάσουν ἀπὸ τοὺς "Ελληνες νὰ ἔχουν ναυαγήσει ἡ νὰ ξεμπαρκάρουν ἐκεῖ μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο, λένε πώς τοὺς φέρνονται μὲ μεγάλη σκληρότητα. "Οσο γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Κάλ- 3 πης, αὐτὸς βρίσκεται στὴ μέση τοῦ δρόμου ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια ὡς τὸ Βυζάντιο, ὅταν ταξιδεύῃ κανεὶς μὲ πλοϊο ἀπὸ τὴν μιὰ πολιτεία στὴν ἄλλη. Ὑπάρχει ἀκόμα ἐκεῖ ἔνα ἀκρωτήρι, ποὺ δόσο μέρος του προχωρεῖ μέσα στὴ θάλασσα εἶναι ἔνας ἀπόκρημνος βράχος κι ἔχει ὄψις, στὸ χαμηλότερο σημεῖο, ὡς εἴκοσι δργίες, ἐνῶ ἡ ράχη του ποὺ ἀπλώνεται στὴ στεριά, ἔχει πλάτος ἀπάνω κάτω τέσσερα πλέθρα. Κι ὁ χῶρος τῆς ράχης αὐτῆς εἶναι ἀρκετὸς νὰ χωρέσῃ δέκα χιλιάδες κατοίκους. Κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸ βράχο καὶ στὴ δυτική του μεριά, ὑπάρ- 4 χει ἔνα λιμάνι μὲ ἀμμουδερὴ ἀκροθαλασσιά. Καὶ μιὰ βρύση μὲ γλυκὸ

ΚΕΦ. 4

1-8

Τὸ λιμάνι τῆς
Κάλπης.

ἀρθορος φέουσα ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ ὑπὸ τῇ ἐπιχρατείᾳ τοῦ χωρίου.
 Ξύλα δὲ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα. πάνυ δὲ πολλὰ καὶ καλὰ ταντηγήσιμα
 5 ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ. Τὸ δὲ ὅρος εἰς μεσόγειαν μὲν ἀνήκει ὅσον ἐπὶ⁵
 εἶκοσι σταδίους καὶ τοῦτο γεῶδες καὶ ἀλιθον· τὸ δὲ παρὰ θάλατταν
 πλέον ἢ ἐπὶ εἴκοσι σταδίους δασὺ πολλοῖς καὶ παντοδαποῖς καὶ με-
 6 γάλοις ξύλοις. Ἡ δὲ ἄλλη χώρα καλὴ καὶ πολλή, καὶ κῶμαι ἐν αὐτῇ
 εἰσι πολλαὶ καὶ οἰκούμεναι· φέρει γὰρ ἡ γῆ καὶ κριθὰς καὶ πυροὺς καὶ
 ὅσπρια πάντα καὶ μελίνας καὶ σήσαμα καὶ σῦκα ἀρκοῦντα καὶ ἀμπέ-
 λους πολλὰς καὶ ἥδυνοίνους καὶ τάλλα πάντα πλὴν ἐλαῶν.

7 ‘Ἡ μὲν χώρα ἦν τοιαύτη. Ἐσκίνουν δὲ ἐν τῷ αἰγιαλῷ πρὸς τῇ
 θαλάττῃ· εἰς δὲ τὸ πόλισμα ἀν γενόμενον οὐκ ἔβούλοντο στρατοπε-
 δεύεσθαι, ἀλλὰ ἐδόκει καὶ τὸ ἐλθεῖν ἐνταῦθα ἐξ ἐπιβούλῆς εἶναι, βου-
 8 λομένων τινῶν κατοικίσαι πόλιν. Τῶν γὰρ στρατιωτῶν οἱ πλεῖστοι
 ήσαν οὐ σπάνει βίον ἐκπεπλευκότες ἐπὶ ταύτην τὴν μισθοφοράν, ἀλλὰ
 τὴν Κύρου ἀρετὴν ἀκούοντες, οἷς μὲν καὶ ἀνδρας ἄγοντες, οἳ δὲ καὶ
 προσανηλωκότες χρήματα, καὶ τούτων ἔτεροι ἀποδεδρακότες πατέρας
 καὶ μητέρας, οἳ δὲ καὶ τέκνα καταλιπόντες ὡς χρήματ' αὐτοῖς κτη-
 σάμενοι ἥξοντες πάλιν, ἀκούοντες καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παρὰ Κύρῳ
 πολλὰ καὶ ἀγαθὰ πράττειν. Τοιούτοις ὅντες ἐπόθουν εἰς τὴν Ἑλλά-
 δα σφέεσθαι.

9 Ἐπειδὴ δὲ ὑστέρα ήμέρα ἐγένετο τῆς εἰς ταῦτὸν συνόδου, ἐπ'
 ἐξόδῳ ἐθύετο Σενοφῶν· ἀνάγκη γὰρ ἦν ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐξάγειν· ἐπε-
 νόει δὲ καὶ τοὺς νεκροὺς θάπτειν. Ἐπει δὲ τὰ ἴερα καλὰ ἐγένετο, εἰποντο
 καὶ οἱ Ἀρκάδες, καὶ τοὺς μὲν νεκροὺς τοὺς πλείστους ἐνθαπερ ἐπεσον
 ἐκάστους ἔθαψαν· ἥδη γὰρ ήσαν πεμπταῖοι καὶ οὐκ οἰλὸν τε ἀναιρεῖν
 ἔτι ἦν· ἐνίους δὲ τοὺς ἐκ τῶν ὁδῶν συνενεγκόντες ἔθαψαν ἐκ τῶν
 ὑπαρχόντων ὡς ἐδύναντο κάλλιστα· οὓς δὲ μὴ ηὔρισκον, κενοτάφιον

καὶ ἀφθονο νερὸ τρέχει δίπλα στὴ θάλασσα, ποὺ βρίσκεται στὴν ἔκταση τοῦ ἀκρωτηριοῦ. Ὑπάρχουν ἀκόμα κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ἄλλων λογιῶν δέντρα, προπάντων δέμας μερικὰ ποὺ εἶναι κατάληλα γιὰ νὰ φτιάχνουν μὲ τὰ ξύλα τους καράβια. "Οσο γιὰ τὸ βουνό, αὐτὸ 5 προχωρεῖ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας ὡς εἴκοσι στάδια, κι εἶναι ἀπὸ χῶμα καὶ δίχως πέτρες. Ὑπάρχει καὶ μιὰ παραθαλάσσια ἔκταση μεγαλύτερη ἀπὸ εἴκοσι στάδια, ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ δέντρα κάθε λογῆς, πολλὰ καὶ μεγάλα. Ἡ ὑπόλοιπη χώρα εἶναι μεγάλη καὶ εὔφορη, καὶ 6 βρίσκονται σ' αὐτὴν χωριά πολλὰ καὶ μὲ ἀρκετοὺς κατοίκους. Γιατὶ ἡ γῆ παράγει καὶ κριθάρια καὶ σιτάρια καὶ ὅλα τὰ δσπρια καὶ καλαμπόκια καὶ σουσάμια καὶ σύκα ἀρκετὰ καὶ σταφύλια πολλά, ποὺ κάνουν γλυκόπιοτο κρασί, κι ἀπὸ ὅλα τ' ἄλλα, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλιές. Τέτοια ἦταν ἡ χώρα. Οἱ "Ἐλληνες τότε κατασκήνωσαν στὴν ἀκρογιαλιά, 7 γιατὶ δὲν ἤθελαν νὰ στρατοπεδέψουν στὸ μέρος ὃπου θὰ μποροῦσε νὰ χτιστῇ πολιτεία. Τοὺς φαινόταν πώς καὶ μονάχα τὸ νὰ πᾶνε σ' αὐτὴ τὴ θέση θὰ ἦταν σὰ μὲ κάποια ὑστεροβουλία, ἀφοῦ μερικοὶ ἤθελαν νὰ χτίσουν ἐκεῖ πόλη. Γιατὶ οἱ περισσότεροι στρατιῶτες δὲν 8 εἶχαν φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα τους γιὰ νὰ γίνουν μισθοφόροι ἀπὸ φτώχεια, παρὰ ἐπειδὴ ἀκουγαν τὴν ἀνθρωπιὰ τοῦ Κύρου· ἄλλοι πάλι πηγαν καὶ τοὺς πρόσφεραν ἄντρες, ἄλλοι εἶχαν ξοδέψει ἀπὸ πάνω καὶ χρήματα· μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν φύγει κρυφὰ ἀπὸ τοὺς πατεράδες καὶ τὶς μητέρες τους κι ὅλοι εἶχαν ἀφήσει τὰ παιδιά τους, μὲ τὸ σκοπὸ ν' ἀποχήσουν περιουσίες καὶ νὰ ξαναγυρίσουν πίσω, μιὰ καὶ μάθαιναν πώς ὅλοι ποὺ ὑπήρχανταν κοντὰ στὸν Κύρο ὠφελήθηκαν πολὺ. Τέτοιοι ἀνθρωποὶ ἦταν, καὶ γι' αὐτὸ λαχταροῦσαν νὰ γυρίσουν στὴν Ἐλλάδα.

"Ο Ξενοφῶν τὴν ἄλλη μέρα, ὑστερὸ ἀπὸ κείνη ποὺ ἔγινε ἡ συγκέντρωση τῶν στρατιωτῶν, θυσίαζε γιὰ νὰ μάθῃ ἀν μποροῦσαν νὰ κινηθοῦν. Γιατὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ βγάλῃ τὸ στρατὸ γιὰ νὰ προμηθευτῇ τρόφιμα, κι ἀκόμα σκεφτόταν πώς ἔπειρε νὰ θάψῃ τοὺς νεκρούς. Ἐπειδὴ τὰ σημάδια ἀπὸ τὶς θυσίες ἦταν καλά, ξεκίνησε μαζὶ μὲ τοὺς Ἀρκάδες, κι ἔθαψαν τοὺς περισσότερους νεκροὺς στὸν τόπο ὃπου σκοτώθηκε ὁ ἀκθένας. Γιατὶ ἦταν πιὰ πέντε μέρες ποὺ εἶχαν σκοτωθῆ, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν ὅλωσδιόλου ἀδύνατο νὰ τοὺς σηκώσουν. Μερικοὺς μάλιστα τοὺς μάζεψαν ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ τοὺς ἔθαψαν πρόχειρα, ὅσο μποροῦσαν καλύτερα. "Οσο γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἔβρισκαν, τοὺς

9-16
Ἐνταφιασμὸς
νεκρῶν. Πα-
ραμονὴ στὴν
Κάλπη.

10 αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. Ταῦτα δὲ ποιήσατες ἀρεχώρησαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Καὶ τότε μὲν δειπνήσαντες ἐκοιμήθησαν. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ συνῆλθον οἱ στρατιῶται πάντες· συνῆγε δὲ μάλιστα Ἀγασίας τε ὁ Στυμφάλιος λοχαγὸς καὶ Ἰερώνυμος Ἡλεῖος 11 λοχαγὸς καὶ ἄλλοι οἱ πρεσβύτατοι τῶν Ἀρκάδων. Καὶ δόγμα ἐποίησαντο, ἵνα τις τοῦ λοιποῦ μηνοθῇ δίχα τὸ στράτευμα ποιεῖν, θανάτῳ αὐτὸν ζημιοῦσθαι, καὶ κατὰ χώραν ἀπιέναι ἢπερ πρόσθεν εἶχε τὸ στράτευμα καὶ ἀρχεῖν τοὺς πρόσθεν στρατηγούς. Καὶ Χειρίσοφος μὲν ἥδη ἐτετελευτίκει φάρμακον πιὼν πνρέπτων· τὰ δὲ ἐκείνου Νέων Ἀσιναῖος παρέλαβε.

12 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναστὰς εἶπε Ξενοφῶν· ὡς ἄνδρες στρατιῶται, τὴν μὲν πορείαν, ὡς ἔσικε, δῆλον ὅτι πεζῇ ποιητέον· οὐ γὰρ ἔστι πλοῖα ἀνάγκη δὲ πορεύεσθαι ἥδη· οὐ γὰρ ἔστι μέρονσι τὰ ἐπιτήδεια. Ἡμεῖς οὖν, ἔφη, θυσόμεθα· ὑμᾶς δὲ δεῖ παρασκευάζεσθαι ὡς μαχονμένους 13 εἴ ποτε καὶ ἄλλοτε· οἱ γὰρ πολέμιοι ἀνάτεθαρρήκασιν. Ἐκ τούτου ἀθύνοντο οἱ στρατηγοί, μάντις δὲ παρῆν Ἀρηξίων Ἀρκάς· ὃ δὲ Σιλανὸς δ' Ἀμπρακιώτης ἥδη ἀπεδεδράκει πλοῖον μισθωσάμενος ἐξ Ἡρακλείας. Θυομένοις δὲ ἐπὶ τῷ ἀφόδῳ οὐκ ἐγίγνετο τὰ ιερά. Ταύτην μὲν οὖν 14 τὴν ἡμέραν ἐπανσάντο. Καί τινες ἐτόλμων λέγειν ὡς δὲ Ξενοφῶν βούλομενος τὸ χωρίον οἰκίσαι πέπεικε τὸν μάντιν λέγειν ὡς τὰ ιερὰ οὐ γίγνεται ἐπὶ ἀφόδῳ. Ἐντεῦθεν κηρύξας τῇ αὐριον παρεῖναι ἐπὶ τὴν θυσίαν τὸν βουλόμενον, καὶ μάντις εἴ τις εἶη, παραγγέλλας παρεῖναι ὡς συνθεασόμενον τὰ ιερά, ἔθνε· καὶ ἐνταῦθα παρῆσαν πολλοί. 16 Θυομένῳ δὲ πάλιν εἰς τρίς ἐπὶ τῇ ἀφόδῳ οὐκ ἐγίγνετο τὰ ιερά. Ἐκ τούτου χαλεπῶς εἶχον οἱ στρατιῶται· καὶ γὰρ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπεν ἀ ἔχοντες ἥλθον, καὶ ἀγορὰ οὐδεμία πω παρῆν.

17 Ἐκ τούτου συνελθόντων εἶπε πάλιν Ξενοφῶν· ὡς ἄνδρες, ἐπὶ μὲν τῇ πορείᾳ, ὡς δρᾶτε, τὰ ιερὰ οὕπω γίγνεται τῶν δὲ ἐπιτηδείων δρῶνται δεομένους· ἀνάγκη οὖν μοι δοκεῖ εἶναι θύεσθαι περὶ αὐτοῦ τούτου.

έφτιαξαν ἔνα μεγάλο κενοτάφιο κι ἔβαλαν ἐπάνω στεφάνια. "Οταν τὰ ¹⁰ ἔκαναν αὐτά, γύρισαν στὸ στρατόπεδο. Τότε δείπνησαν καὶ κοιμήθηκαν. Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως μαζεύτηκαν ὅλοι οἱ στρατιῶτες. Τοὺς σύναξαν ἴδιαιτέρα οἱ λοχαγοὶ Ἀγασίας ὁ Στυμφάλιος καὶ Ἰερώνυμος ὁ Ἡλεῖος, καὶ οἱ πιὸ ἡλικιωμένοι Ἀρκάδες. Καὶ πῆραν τὴν ἀπόφαση, ¹¹ ἃν κανένας ἀπὸ δῶ καὶ πέρα προτείνῃ νὰ χωριστῇ τὸ στράτευμα, αὐτὸς νὰ τιμωρηθῇ μὲ θάνατο, κι ἀκόμα νὰ φύγουν βαδίζοντας ἀπὸ τὴ στεριὰ μὲ τὸ σχηματισμὸ ποὺ εἶχαν πρωτύτερα, καὶ νὰ διοικοῦν οἱ προηγούμενοι στρατηγοί. 'Ο Χειρίσοφος εἶχε πεθάνει ἀπὸ ἔνα φάρμακο ποὺ ἦπιε γιὰ νὰ τοῦ περάσῃ ὁ πυρετός, καὶ στὴ θέση του μπῆκε ὁ Νέων ὁ Ἀσιναῖος. "Τστερ' ἀπ' αὐτὰ σηκώθηκε ὁ Ξενοφῶν καὶ εἶπε: ¹² «Στρατιῶτες, ὀλοκάθαρα φαίνεται πῶς τὸ ταξίδι πρέπει νὰ τὸ κάνωμε μὲ τὰ πόδια, γιατὶ δὲν ἔχουμε πλοῖα. Καὶ μάλιστα εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεκινήσωμε τώρα, ἀφοῦ καὶ νὰ θέλωμε νὰ μείνωμε δὲν ὑπάρχουν τρόφιμα. Ἐμεῖς λοιπόν, εἶπε, θὰ θυσιάσωμε, ἐνῶ ἐσεῖς πρέπει νὰ ἐτοιμάζεστε γιὰ μάχη, περισσότερο τώρα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Καὶ τοῦτο, γιατὶ οἱ ἔχθροι ἔχουν πάρει θάρρος». Τότε ἀρχίσαν οἱ στρατηγοί ¹³ νὰ θυσιάζουν. Τὴν θυσία τὴν παρακολουθοῦσε ὁ μάντης Ἀρηξίων ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, γιατὶ ὁ Σιλανὸς ὁ Ἀμπρακιώτης πρὶν ἀπὸ καιρὸ εἶχε ναυλώσει ἔνα πλοῖο καὶ τό 'σκασε ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια. Τὰ σημαδία ὅμως τῆς θυσίας δὲν ἦταν εὔνοϊκά γιὰ τὴν ἀναχώρηση, κι ἔτσι τὴν ἥμέρα ἐκείνη δὲν τὸ κούνησαν. Ἀλλὰ μερικοὶ ἔφτασαν στὸ σημεῖο ¹⁴ νὰ ποῦν πῶς ὁ Ξενοφῶν, θέλοντας νὰ χτίσῃ πόλη στὸ μέρος ἐκεῖνο, κατάφερε τὸ μάντη νὰ πῆ πῶς οἱ θυσίες δὲν δείχνουν καλὰ σημαδία γιὰ τὴν ἀναχώρησή τους. Γι' αὐτὸ τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ξενοφῶν διαλά- ¹⁵ λησε πῶς μποροῦσε ὅποιος ἥθελε νὰ παρακολουθήσῃ τὴ θυσία, κι ἔδωσε ἐντολή, ἀν ὑπάρχη κανένας μάντης, νὰ σταθῇ κοντά, γιὰ νὰ παρατηρήσῃ κι αὐτός. "Ετσι ἀρχίσε νὰ θυσιάζῃ, ἐνῶ τριγύρω βρίσκονταν πολλοί. Ξαναθυσίασε τρίτη φορά, γιὰ νὰ δῆ ἀν μποροῦσαν νὰ φύγουν, ¹⁶ μὰ τὰ σημαδία ἦταν ἀντίθετα. Τότε οἱ στρατιῶτες στενοχωρήθηκαν, γιατὶ καὶ τὰ τρόφιμα ποὺ εἶχαν κουβαλήσει μαζί τους σώθηκαν, καὶ πουθενά δὲν ἔβρισκαν ν' ἀγοράσουν.

Τότε συγκεντρώθηκαν πάλι καὶ ὁ Ξενοφῶν ξαναμίλησε: «Στρα- ¹⁷ τιῶτες, βλέπετε πῶς ἀπὸ τὴ μιὰ οἱ θυσίες δὲν εἶναι εὔνοϊκὲς γιὰ τὸ ταξίδι μας, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη χρειάζεστε τρόφιμα. Μοῦ φαίνεται λοιπόν πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ θυσιάζωμε γι' αὐτὸν τὸ σκοπόν». Τότε

17-22
"Ἐλλειψη
τροφίμων.

18 Ἀναστάς τις εἶπε· καὶ εἰκότως ἄρα ήμιν οὐ γίγνεται τὰ ιερά· ως γὰρ ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου χθὲς ἥκοντος πλοίου ἥκουσά τινος ὅτι Κλέ-
ανδρος ἐκ Βυζαντίου ἀρμοστῆς μέλλει ἥξειν πλοῖα καὶ τριήρεις ἔ-
χων. Ἐκ τούτου δὲ ἀναμένειν μὲν πᾶσιν ἐδόκει ἐπὶ δὲ τὰ ἐπιτή-
δεια ἀνάγκη ἦν ἔξιέναι. Καὶ ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἐθύετο εἰς τοὺς, καὶ
οὐκ ἐγίγνετο τὰ ιερά. Καὶ ἥδη καὶ ἐπὶ σκηνὴν λόντες τὴν Ξενο-
φῶντος ἔλεγον ὅτι οὐκ ἔχουσιν τὰ ἐπιτήδεια. Ὁ δὲ οὐκ ἀν ἔφη ἔξα-
γαγεῖν μὴ γιγνομένων τῶν ιερῶν.

20 Καὶ πάλιν τῇ ὑστεραίᾳ ἐθύετο, καὶ σχεδόν τι πᾶσα ἡ στρα-
τιὰ διὰ τὸ μέλειν ἄπασιν ἐκυκλοῦντο περὶ τὰ ιερά· τὰ δὲ θύματα
21 ἐπελελοίπει. Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἔξῆγον μὲν οὖ, συνεκάλεσαν δέ. Εἶπεν
οὖν Ξενοφῶν· ἵσως οἱ πολέμοι συνειλεγμένοι εἰσὶ καὶ ἀνάγκη μά-
χεσθαι· εἰ οὖν καταλιπόντες (τὰ σκεύη) ἐν τῷ ἐρυμνῷ χωρίῳ ως
εἰς μάχην παρεσκενασμένοι ἰοιμεν, ἵσως ἀν τὰ ιερὰ προχωροίη ἡμῖν.
22 Ἀκούσαντες δὲ οἱ στρατιῶται ἀνέκραγον ως οὐδὲν δέον εἰς τὸ χω-
ρίον ἄγειν, ἀλλὰ θύεσθαι ως τάχιστα. Καὶ πρόβατα μὲν οὐκέτι ἦν,
βοῦς δὲ ὑπὸ ἀμάξης προιάμενοι ἐθύοντο· καὶ Ξενοφῶν Κλεάνδρος ἐ-
δείηθη τοῦ Ἀρχάδος προθύεσθαι εἰ τι ἐν τούτῳ εἴη. Ἄλλ' οὐδὲ ως
ἔγένοντο.

23 Νέων δὲ ἦν μὲν στρατηγὸς κατὰ τὸ Χειρισόφου μέρος, ἐπει δὲ
έώρα τὸν ἀνθρώπους ως είχον δεινῶς τῇ ἐνδείᾳ, βουλόμενος αὐτοῖς
χαρίζεσθαι, ενδόν τινα ἀνθρώπων Ἡρακλεώτην, δις ἔφη κώμας ἐγγὺς
εἰδέναι οὗθεν εἴη λαβεῖν τὰ ἐπιτήδεια, ἐκήρυξε τὸν βουλόμενον λέναι ἐπὶ¹
τὰ ἐπιτήδεια, ως ἡγεμόνος ἐσομένον. Ἐξέρχονται δὴ σὺν δορατίοις
καὶ ἀσκοῖς καὶ θυλάκοις καὶ ἄλλοις ἀγγείοις εἰς δισχιλίους ἀνθρώπους.

24 Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐν ταῖς κώμαις καὶ διεσπείροντο ως ἐπὶ τὸ λαμβάνειν,
ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς οἱ Φαραγράζον ἐπεις πρῶτοι· βεβοηθηκότες
γὰρ ἦσαν τοῖς Βιθυνοῖς, βουλόμενοι σὺν τοῖς Βιθυνοῖς, εἰ δύναιτο,

σηκώθηκε κάποιος κι εἶπε : «Εἶναι φυσικὸν νὰ μὴ φαίνωνται ἀπὸ τὶς 18 θυσίες καλὰ σημάδια. Γιατί, ὅπως ἔμαθα χτές τυχαῖα ἀπὸ κάποιον ποὺ ἤρθε μὲ καράβι, ὁ Κλέανδρος ὁ ἀρμοστής τοῦ Βυζαντίου σκοτεύει νὰ ἔρθῃ ἀπὸ κεῖ μὲ πλοῖα φορτηγὸν καὶ πολεμικά». Τότε νόμισαν ὅλοι 19 πῶς ἦταν σωστὸν νὰ περιμένουν, ὑπῆρχε ὅμως ἀνάγκη νὰ βγοῦν γιὰ νὰ βροῦν τρόφιμα. Γι' αὐτὸν τὸ ζήτημα ἔκανε τρεῖς φορὲς θυσία, μὰ τὰ σημάδια ἦταν ἀντίθετα. Στὸ τέλος οἱ στρατιῶτες ἀρχισαν νὰ πηγαίνουν καὶ στὴ σκηνὴ τοῦ Ξενοφῶντα, φωνάζοντας πῶς τοὺς λείπουν οἱ τροφές. Ἐκεῖνος ὅμως ἐδήλωσε πῶς δὲν πρόκειται νὰ τοὺς βγάλῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀν οἱ θυσίες δὲν πᾶνε καλά. Τὴν ἄλλη μέρα ξα- 20 ναθυσίαζε, καὶ σχεδὸν ὀλόκληρος ὁ στρατός, ἀπὸ τὴν ἔγνοια ποὺ εἶχε, συγκεντρώθηκε γύρω στὸ βωμό. Μὰ τὰ ζῶα δὲν ἐπαρκοῦσαν γιὰ θυσία. Ωστόσο οἱ στρατηγοὶ δὲν ἔβραζαν τοὺς στρατιῶτες, παρὰ τοὺς συγκέντρωσαν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν τοὺς εἶπε : «Ἴσως οἱ ἔχθροι 21 βρίσκονται συγκεντρωμένοι καὶ θὰ χρειαστῇ νὰ πολεμήσωμε. Ἀν λοιπὸν ἀφήσωμε τὶς ἀποσκευές μας ἐκεῖ ποὺ ἡ τοποθεσία εἶναι ὀχυρὴ καὶ βαδίσωμε ἔτοιμασμένοι γιὰ μάχη, τότε μπορεῖ οἱ θυσίες νὰ δείξουν καλὰ σημάδια». «Οταν τ' ἀκουσαν οἱ στρατιῶτες, φωναζαν πῶς 22 δὲν χρειαζόταν νὰ πᾶνε σὲ κεῖνο τὸ μέρος, παρὰ ἔπειτε νὰ θυσιάσουν ὅσο γινόταν γρηγορώτερα. Πρόβατα ὅμως δὲν ὑπῆρχαν πιά, κι ἔτσι ἀγόρασαν βόδια ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἦταν ζεμένα στὰ ἀμάξια, καὶ τὰ θυσία-ζαν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν παρακάλεσε τὸν Κλεάνορα τὸν Ἀρκάδα νὰ θυσιάσῃ ἀντὶ γι' αὐτόν, μήπως μὲ τὴν ἀλλαγὴ γίνη κάτι. Μὰ οὔτε τότε οἱ θυσίες ἔδειξαν καλὰ σημάδια.

«Ο Νέων, ποὺ στὸ μεταξὺ εἶχε γίνει στρατηγὸς σὲ ἀντικατάσταση 23 τοῦ Χειρίσοφου, ὅταν εἶδε σὲ πόσο δύσκολη κατάσταση βρίσκονταν οἱ στρατιῶτες ἀπὸ τὶς πολλές ἐλλείψεις, θέλησε νὰ τοὺς προσφέρῃ κάποια ὑπηρεσία. Καθὼς βρῆκε λοιπὸν ἔναν Ἡρακλειώτη, ποὺ ἔλεγε πῶς ξέρει ἐκεῖ κοντὰ κάτι χωριὰ ἀπ' ὅπου μποροῦσαν νὰ πάρουν τρόφιμα, διαλάλησε πῶς ὅποιος ζήθεις ἦταν ἐλεύθερος νὰ πάη, γιατὶ τώρα θὰ εἶχαν ὀδηγό. »Ετσι βγαίνουν οἱ στρατιῶτες μὲ μικρὰ δόρατα, μὲ ἀσκιὰ καὶ μὲ ταγάρια καὶ μὲ ἄλλα ἀγγεῖα, πάνω κάτω δυὸς χιλιάδες ἄντρες. «Οταν ὅμως μπῆκαν στὰ χωριὰ καὶ σκορπίστηκαν γιὰ ν' 24 ἀρχίσουν τὴ λεηλασία, τοὺς κάνουν ἐπίθεση πρῶτα πρῶτα οἱ ἵππεῖς τοῦ Φαρνάβαζου. Γιατὶ τοῦτο εἶχαν ἔρθει νὰ βοηθήσουν τοὺς Βιθυνούς, θέλοντας μαζί τους νὰ ἐμποδίσουν, ἀν μποροῦσαν, τοὺς

23-27

· Επιδρομὴ
τῶν Ἑλλή-
νων.

ἀποκωλῦσαι τοὺς "Ελληνας μὴ ἐλθεῖν εἰς τὴν Φρογίαν· οὗτοι οἱ ἵππεῖς
ἀποκτένονται τῶν ἀνδρῶν οὐ μεῖν πεντακοσίους· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ τὸ
25 ὅρος ἀνέφυγον. Ἐκ τούτου ἀπαγγέλλει τις ταῦτα τῶν ἀποφεγγόντων
εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ δὲ Ξενοφῶν, ἐπεὶ οὐκ ἐγεγένητο τὰ ἱερὰ ταύτη
τῇ ἡμέρᾳ, λαβὼν βοῦν ὑπὸ ἀμάξης, οὐ γὰρ ἦν ἄλλα ἱερεῖα, σφαγιασά-
26 μενος ἐβοήθει καὶ οἱ ἄλλοι οἱ μέχρι τριάκοντα ἔτῶν ἀπαντες. Καὶ ἀνα-
λαβόντες τοὺς λοιποὺς ἄνδρας εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφικνοῦνται. Καὶ ἥδη
μὲν ἀμφὶ ἡλίουν δυσμὰς ἦν καὶ οἱ "Ελληνες μάλ' ἀθύμως ἔχοντες ἐδει-
πνοποιοῦντο, καὶ ἐξαπίνης διὰ τῶν λασίων τῶν Βιθυνῶν τινες ἐπιγενό-
μενοι τοῖς προφύλαξι τοὺς μὲν κατέκαινον, τοὺς δὲ ἐδίωξαν μέχρι εἰς
27 τὸ στρατόπεδον. Καὶ κραυγῆς γενομένης εἰς τὰ ὅπλα πάντες ἔδραμον
οἱ "Ελληνες· καὶ διώκειν μὲν καὶ κινεῖν τὸ στρατόπεδον νυκτὸς οὐκ
ἀσφαλὲς ἐδόκει εἶναι· δασέα γὰρ ἦν τὰ χωρία· ἐν δὲ τοῖς ὅπλοις ἐνυκτέ-
ρευνον φυλαττόμενοι ἴκανοις φύλαξι.

- ΚΕΦ. 5 1 Τὴν μὲν νύκτα οὕτω διήγαγον· ἂμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ οἱ στρατηγοὶ εἰς
τὸ ἐρυμνὸν χωρίον ἤγοῦντο· οἱ δὲ εἴποντο ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα καὶ τὰ
σκεύη. Πρὸν δὲ ἀρίστου ὕραν εἶναι ἀπετάφρενον ἢ. ἡ εἰσοδος ἦν εἰς τὸ
χωρίον, καὶ ἀπεσταύρωσαν ἀπαν, καταλιπόντες τρεῖς πύλας. Καὶ πλοῖον
2 ἐξ Ἡρακλείας ἦκεν ἄλφιτα ἄγον καὶ ἱερεῖα καὶ οἶνον. Πρῷ δὲ ἀναστὰς
Ξενοφῶν ἐθύετο ἐπ' ἐξόδῳ, καὶ γίγνεται τὰ ἱερὰ ἐπὶ τοῦ πρώτου ἱερείου.
Καὶ ἥδη τέλος ἐχόντων τῶν ἱερῶν ὁρᾶ αἰετὸν αἴσιον δι μάντις Ἀρηξίων
3 Παρράσιος, καὶ ἥγεῖσθαι κελεύει τὸν Ξενοφῶντα. Καὶ διαβάντες τὴν
τάφρον τὰ ὅπλα τίθενται, καὶ ἐκήρυξαν ἀριστήσαντας ἐξιέναι τοὺς
στρατιώτας σὺν τοῖς ὅπλοις, τὸν δὲ ὅχλον καὶ τὰ ἀνδράποδα αὐτοῦ
4 καταλιπεῖν. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι πάντες ἐξῆσαν, Νέων δὲ οὐ· ἐδόκει γὰρ

"Ελληνες νὰ μποῦν στὴ Φρυγία. Τότε σκοτώνονται ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς ὡς πεντακόσιοι ἄντρες, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι τράβηξαν ἀπάνω στὰ βουνὰ καὶ σώμηκαν. Σὲ λίγο κάποιος ἀπὸ καίνους ποὺ ἔσφυγαν, ἀνακοινώ- 25 νει στὸ στατόπεδο τὰ δύσα ἔγιναν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἐπειδὴ οἱ θυσίες δὲν ἔδειχναν καλὰ σημάδια τούτη τὴν ἡμέρα, πῆρε ἐνα βόδι ποὺ ἤταν ζεμένο στὸ ἀμάξι, γιατὶ δὲν ὑπῆρχαν ἄλλα ζῶα γιὰ θυσία, τὸ θυσία- 26 σε καὶ κατόπι ἔτρεξε νὰ τοὺς βοηθήσῃ, μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους ποὺ ἤταν ὡς τριάντα χρονῶν. "Ετσι πῆραν δύσους εἶχαν γλιτώσει καὶ 27 γυρίζουν στὸ στρατόπεδο. Μὰ πρὸς τὸ βασίλεμα τοῦ ἥλιου; ὅταν οἱ "Ελληνες εἶχαν ἀρχίσει νὰ δειπνοῦν κι ἤταν πολὺ στενοχωρημένοι, 28 ξαφνικὰ μερικοὶ Βιθυνοί, βγαίνοντας ἀπὸ τὴν δασωμένη περιοχή, ἐπε- σαν ἀπάνω στοὺς στρατιῶτες τῆς προφυλακῆς καὶ ἄλλους σκότωσαν κι ἄλλους κυνηγησαν ὡς τὸ στρατόπεδο. 'Απὸ τὶς δυνατὲς φωνὲς ποὺ 29 ἀκούστηκαν τότε, οἱ "Ελληνες ὅλοι ἔτρεξαν στὰ ὅπλα. Δὲν τοὺς φαι- νόταν ὅμως πώς θὰ εἶχαν ἀσφάλεια, ἀν κυνηγοῦσαν τοὺς ἔχθρούς καὶ μετακινοῦσαν τὸ στρατόπεδο, καθὼς ἤταν σκοτάδι, γιατὶ τὰ γύρω μέρη ἤταν δασωμένα. Γι' αὐτὸ πέρασαν τὴ νύχτα ὁπλισμένοι καὶ φυ- λάγονταν ἀπὸ ἀρκετοὺς φρουρούς.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΙΑΝΟΥΝ ΟΧΥΡΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ,
ΘΑΒΟΥΝ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΚΙ ΥΣΤΕΡΑ ΚΑΝΟΥΝ ΕΠΙΘΕΣΗ
ΚΑΙ ΝΙΚΟΥΝ ΤΟ ΕΧΩΡΙΚΟ ΙΠΠΙΚΟ.

"Ετσι πέρασαν τὴ νύχτα. Μόλις ὅμως ἔημέρωσε, οἱ στρατηγοὶ 1 ὁδηγοῦσαν τοὺς στρατιῶτες πρὸς τὴν ὁχυρὴ τοποθεσία, κι ἐκεῖ- νοι ἀκολουθοῦσαν μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὶς ἀποσκευές τους. Καὶ προτοῦ φτάση ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ, ἔκαναν ἐνα χαντάκι καὶ ὁχύρωσαν τὴν εἰσοδο τοῦ ὁχυροῦ, περιχαράκωσαν ὅλη τὴν ἔκταση μὲ παλούκια κι ἀφησαν τρεῖς πύλες. Στὸ μεταξὺ ἥρθε ἐνα πλοῦ ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια κι ἔφερε ἀλεύρι κριθαρένιο καὶ ζῶα γιὰ θυσίες καὶ κρασί. 'Ο Ξενοφῶν 2 σηκώθηκε πρώτη κι ἀρχίσει νὰ θυσιάζῃ γιὰ νὰ δῆ ἀν μποροῦσαν νὰ ξεκινήσουν, καὶ τὰ σημάδια τῆς θυσίας ἀπὸ τὸ πρῶτο ζῶο κιόλας φά- νηκαν καλά. Τέλειωναν πιὰ οἱ θυσίες, ὅταν ὁ μάντης Ἀρηξίων ὁ Παρράσιος εἶδε ἐναν ἀετὸ καλοσήμαδο, καὶ τότε προτρέπει τὸν Ξενοφώντα νὰ ὀδηγήσῃ τὸ στράτευμα. "Ετσι πέρασαν τὸ χαντάκι, 3 ἀκούμπησαν τὰ ὅπλα στὴ γῆ κι ἔδωσαν ἐντολὴ μὲ τὸν κήρυκα νὰ γευ- ματίσουν οἱ στρατιῶτες κι ὑστερά νὰ βγοῦν ὁπλισμένοι, ἀφήνοντας ἐκεῖ τοὺς ἀμαχοὺς καὶ τοὺς αἰγμάλωτους. Βγῆκαν λοιπὸν ὅλοι οἱ ἄλλοι 4

ΚΕΦ. 5
1-6
Θάψιμο τῶν
νεκρῶν.

κάλλιστον είναι τοῦτον φύλακα καταλιπεῖν τῶν ἐπὶ στρατοπέδου. Ἐπεὶ δὲ οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἀπέλιπον αὐτὸν, αἰσχυνόμενοι μὴ ἐφέπεσθαι τῶν ἄλλων ἔξιόντων, κατέλιπον αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ πέντε καὶ 5 τετταράκοντα ἔτη. Καὶ οὗτοι μὲν ἔμενον, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπορεύοντο. Πρὸν δὲ πεντεκαίδεκα στάδια διεληλυθέντες ἐνέτυχον ἡδη νεκροῖς· καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ κέρατος ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους φανέντας νεκροὺς 6 ἔθαπτον πάντας δόποσον ἐπελάμβανε τὸ κέρας. Ἐπεὶ δὲ τοὺς πρώτους ἔθαψαν, προαγαγόντες καὶ τὴν οὐρὰν αὐθίς ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους τῶν ἀτάφων ἔθαπτον τὸν αὐτὸν τρόπον δόποσον ἐπελάμβανεν ἡ στρατιά. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ὁδὸν ἥκον τὴν ἐκ τῶν κωμῶν, ἐνθα ἔκειντο ἀθρόοι, συνενεγκόντες αὐτοὺς ἔθαψαν.

7 "Ἡδη δὲ πέρα μεσούσης τῆς ἡμέρας προάγοντες τὸ στράτευμα ἔξω τῶν κωμῶν ἐλάμβανον τὰ ἐπιτήδεια διτὶ τις δρόφη ἐντὸς τῆς φάλαγγος, καὶ ἔξαίρηται ὁρῶσι τοὺς πολεμίους ὑπερβάλλοντας κατὰ λόφους τινὰς ἐκ τοῦ ἐναντίου, τεταγμένους ἐπὶ φάλαγγος ἵπτεας τε πολλοὺς καὶ πεζούς· καὶ γὰρ Σπιθοιδάτης καὶ Ῥαθίνης ἥκον παρὰ Φαρναβάζον 8 ἔχοντες τὴν δύναμιν. Ἐπεὶ δὲ κατεῖδον τοὺς Ἑλληνας οἱ πολέμιοι, ἔστησαν ἀπέχοντες αὐτῶν δόσον πεντεκαίδεκα σταδίους. Ἐκ τούτου ενθὺς δὲ Ἀρηξίων [δι μάντις τῶν Ἑλλήνων] σφαγιάζεται, καὶ ἐγένετο 9 ἐπὶ τοῦ πρώτου καλὰ τὰ σφάγια. Ἔνθα δὴ Ξενοφῶν λέγει· δοκεῖ μοι, ὡς ἄνδρες στρατηγοί, ἐπιτάξασθαι τῇ φάλαγγι λόχους φύλακας ἵν' ἂν που δέῃ ὅσιν οἱ ἐπιβοηθήσοντες τῇ φάλαγγι καὶ οἱ πολέμιοι τεταραγμένοι ἐμπίπτωσιν εἰς τεταγμένους καὶ ἀκεραίους. Συνεδόκει ταῦτα 10 πᾶσιν. Ὅμεις μὲν τοίνυν, ἔφη, προηγεῖσθε τὴν πρὸς τοὺς ἐναντίους, ὡς μὴ ἐστήκωμεν, ἐπεὶ ὕφθημεν καὶ εἰδομεν τοὺς πολεμίους· ἐγὼ δὲ 11 ἥξω τοὺς τελευταίους λόχους καταχωρίσας ἥπερ ὑμῖν δοκεῖ. Ἐκ τούτου οὖ μὲν ἥσυχοι προηγον, δὲ δὲ τρεῖς ἀφελῶν τὰς τελευταίας τάξεις ἀνὰ διακοσίους ἄνδρας, τὴν μὲν ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐπέτρεψεν ἐφέπεσθαι ἀπολιπόντας ὡς πλέθρον· Σαμόλας Ἀχαιὸς ταύτης ἥρχε τῆς τάξεως· τὴν δὲ ἐπὶ τῷ μέσῳ ἐχώρισεν ἐπεσθαι· Πυρρίας Ἀρκὰς ταύτης ἥρχε

ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Νέωνα, γιατὶ νόμισαν πώς ἦταν προτιμότερο νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ φυλάχῃ τὸ στρατόπεδο. Οἱ λοχαγοὶ δύμας κι οἱ στρατιῶτες του ντράπηκαν νὰ μὴν ἀκολουθήσουν τοὺς ἄλλους ποὺ ἔφευγαν, καὶ γι' αὐτὸν τὸν ἀφῆσαν ἐκεῖ μαζὶ μὲ κείνους ποὺ ἦταν πάνω ἀπὸ σαράντα πέντε χρονῶν. Αὐτοὶ ἔμειναν, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἀρχισαν νὰ προχωροῦν. Προτοῦ περάσουν δύμας δεκαπέντε στάδια, βρῆκαν κάτι νεκρούς. 5 Καὶ ὅταν ἡ οὐρὰ τοῦ στρατοῦ ἔφτασε στὸ μέρος ποὺ βρέθηκαν οἱ πρῶτοι νεκροί, τότε ἔθαψαν ὅλους ὅσοι βρίσκονταν σ' ὀλόκληρη τὴν ἔκταση ποὺ ἔπιανε ἡ παράταξη. "Ἐθαψαν ἐκείνους καὶ συνέχισαν τὴν 6 πορεία, κι ὅταν ξανάφτασε ἡ οὐρὰ στοὺς πρώτους ἀταφους, ἔθαψαν πάλι μὲ τὸν ἕδιο τρόπο ὅσους βρίσκονταν σὲ ὅλο τὸ μάκρος τῆς παράταξης. Τέλος πῆγαν στὸ κεντρικὸ σημεῖο, ὅπου ἐνώνονταν οἱ δρόμοι τῶν χωριῶν. Ἐκεῖ βρίσκονταν πεσμένοι πολλοὶ νεκροί, ποὺ τοὺς μάζεψαν καὶ τοὺς ἔθαψαν.

"Ἔταν περασμένο πιὰ τὸ μεσημέρι, ὅταν ἔφεραν τὸ στρατὸν ἔξω 7 ἀπὸ τὰ χωριά κι ἔπαιρναν τὰ τρόφιμα, ὅσα βρίσκονταν μέσα στὴν ἔκταση ποὺ ἦταν ἡ φάλαγγα. Μὰ ξαφνικὰ βλέπουν τοὺς ἔχθρους ποὺ περνοῦσαν κάτι λόφους ἀπὸ τὴν ἀπέναντι μεριά, δηλαδὴ πολλοὺς ἵππεις καὶ πεζούς παραταγμένους γιὰ μάχη. Γιατὶ εἶχαν ἔρθει μὲ δυνάμεις ὁ Σπιθερίδατης καὶ ὁ Ραθίνης, σταλμένοι ἀπὸ τὸ Φαρνάβαζο. 8 "Οταν οἱ ἔχθροὶ εἶδαν τοὺς "Ἐλληνες, σταμάτησαν δεκαπέντε στάδια μακριά τους. Ἀμέσως τότε ὁ Ἀρχεῖων, ὁ μάντης τῶν Ἐλλήνων, κάνει θυσίες, ποὺ ἀπὸ τὸ πρῶτο ζῶο κιόλας ἔδειξαν καλὰ σημάδια. Τότε ὁ Ξενοφῶν λέει : «Μοῦ φαίνεται, στρατηγοί, πώς πρέπει νὰ τοποθετήσωμε πίσω ἀπὸ τὴν φάλαγγα μερικούς λόχους ἔφεδρικούς, γιὰ νὰ τρέξουν νὰ βοηθήσουν σὲ κάποιο σημεῖο, ἀν χρειαστῇ, καὶ γιὰ νὰ πάθουν οἱ ἔχθροὶ σύγχυση, ὅταν πέσουν ἐπάνω σὲ στρατὸν παραταγμένο καὶ ἀκέραιο». 9 "Ολοὶ ἔβρισκαν σωστὴ τὴν πρότασή του. «Ἐσεῖς λοιπόν, 10 πρόσθεσε, προχωρῆτε τὸ δρόμο ποὺ δύηγει καταπάνω στοὺς ἔχθρους, γιὰ νὰ μὴ σταματήσωμε, μιὰ ποὺ τοὺς εἶδαμε καὶ μᾶς εἶδαν κι ἐκεῖνοι. Κι ἐγὼ θὰ ἔρθω ὅταν ξεχωρίσω τοὺς λόχους ποὺ θὰ τοποθετήσωμε στὸ τέλος, σύμφωνα μὲ τὴν πρότασή μου ποὺ κι ἐσεῖς τὴ βρήκατε σωστή». Τότε οἱ ἄλλοι προχωροῦσαν ἥσυχοι, ἐνῶ αὐτὸς πῆ- 11 ρε τὰ τρία τελευταῖα τάγματα, ποὺ τὸ καθένα εἶχε διακόσιους ἄντρες, κι ἔδωσε διαταγὴ στὸ πρῶτο ν' ἀκολουθῇ τὴ δεξιὰ πτέρυγα σὲ ἀπόσταση ἐνὸς πλέθρου, μὲ ἀρχηγὸ τὸ Σαμόλα τὸν Ἀχαιό. Τὸ δεύτερο

7-13

Προετοιμασία
τῶν Ἑλλή-
νων γιὰ μάχη.

τῆς τάξεως· τὴν δὲ μίαν ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ· Φρασίας Ἀθηναῖος ταύτη
ἔφειστήκει.

12 Προϊόντες δέ, ἐπεὶ ἐγένοντο οἱ ἡγούμενοι ἐπὶ νάπει μεγάλῳ καὶ
δυσπόρῳ, ἔστησαν ἀγνοοῦντες εἰδιαβατέον εἴη τὸ νάπος. Καὶ παρεγ-
13 γνῶσι στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς παρείναι ἐπὶ τὸ ἡγούμενον. Καὶ ὁ
Ξενοφῶν θαυμάσας ὅτι τὸ ἵσχον εἴη τὴν πορείαν καὶ ταχὺ ἀκούων
τὴν παρεγγύην, ἐλαύνει ἢ τάχιστα. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, λέγει Σοφαί-
ντος πρεσβύτατος ὃν τῶν στρατηγῶν ὅτι βουλῆς οὐκ ἄξιον εἴη εἰ
διαβατέον ἐστὶ τοιοῦτον νάπος.

14 Καὶ δὲ Ξενοφῶν σπουδῇ ὑπολαβὼν ἔλεξεν· ἀλλ' ἵστε μέν με, ὡ
ἄνδρες, οὐδένα πω κίνδυνον προξενήσαντα ὑμῖν ἐθελούσιον· οὐ γὰρ
15 δόξης ὁρῶ δεομένους ὑμᾶς εἰς ἀνδρειότητα, ἀλλὰ σωτηρίας. Νῦν δὲ
οὕτως ἔχει ἀμαχεῖ μὲν ἐνθένδε οὐκ ἔστιν ἀπελθεῖν· ἢν γὰρ μὴ ἡμεῖς
ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὗτοι ἡμῖν δπόταν ἀπίωμεν ἔφονται καὶ
16 ἐπιπεσοῦνται. Ὁρᾶτε δὴ πότερον κρείττον ἵέναι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας προ-
βαλλομένους τὰ δπλα ἢ μεταβαλλομένους δπισθεν ἡμῶν ἐπιόντας τοὺς
17 πολεμίους θεᾶσθαι. Ἰστε μέντοι ὅτι τὸ μὲν ἀπιέναι ἀπὸ πολεμίων
οὐδενὶ καλῷ ἔοικε, τὸ δὲ ἐφέπεσθαι καὶ τοῖς κακίσιοις θάρρος ἐμποιεῖ.
Ἐγὼ γοῦν ἥδιον ἀν σὺν ἡμίσεσιν ἐποίμην ἢ σὺν διπλασίοις ἀποχω-
ρούντην. Καὶ τούτους οἰδ' ὅτι ἐπιόντων μὲν ἡμῶν οὐδὲ ὅμετς ἐλπίζετε
18 αὐτοὺς δέξασθαι ἡμᾶς, ἀπιόντων δὲ πάντες ἐπιστάμεθα ὅτι τολμή-
σονσιν ἐφέπεσθαι. Τὸ δὲ διαβάντας δπισθεν νάπος χαλεπὸν ποιήσασθαι
μέλλοντας μάχεσθαι ἀρ' οὐχὶ καὶ ἀρπάσαι ἄξιον; τοῖς μὲν γὰρ πολεμίοις
ἐγὼ βουλοίμην ἀν εὔπορα πάντα φαίνεσθαι ὡστε ἀποχωρεῖν· ἡμᾶς δὲ
καὶ ἀπὸ τοῦ χωρίου δεῖ διδάσκεσθαι ὅτι οὐκ ἔστι μὴ νικῶσι σωτηρίᾳ.
19 Πῶς γὰρ δὴ διαβατὸν τὸ πεδίον, εἰ μὴ νικήσομεν τοὺς ἵππεας; πῶς
δὲ ἂ διεληλύθαμεν δρόη, ἢν πελτασταὶ τοσοίδε ἐφέπωνται; θαυμάζω

τὸ χώρισε ἀπὸ τ' ἄλλα γιὰ ν' ἀκολουθῇ στὴ μέση, μὲ ἀρχῆγὸ τὸν Πυρ-
ρίᾳ τὸν Ἀρκάδα. Τὸ τρίτο, τέλος, τὸ τοποθέτησε πίσω ἀπὸ τὴν ἀρι-
στερὴν πτέρυγα, καὶ ἔβαλε ἀρχῆγὸ τὸ Φρασία τὸν Ἀθηναῖο. Προχω- 12
ρώντας οἱ πρῶτοι ἔφτασαν σ' ἕνα φαράγγι μεγάλο καὶ δυσκολοπέ-
ραστο, καὶ σταμάτησαν, γιατὶ δὲν ἤξεραν ἂν ἐπρεπε νὰ τὸ περάσουν
ἢ ὅχι. Τότε εἰδοποιοῦν τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς νὰ φτάσουν
μπροστά. «Ο Ξενοφῶν παραξενεύτηκε, μὴν ἔροντας τί ἦταν ἐκεῖνο 13
ποὺ ἐμπόδιζε τὴν πορεία καὶ μονομιᾶς, μόλις ἀκουσε τὴν εἰδοποίηση,
τρέχει δσο μποροῦσε γρηγορώτερα. "Οταν μαζεύτηκαν δλοι, ὁ Σο-
φαίνετος, ποὺ ἦταν ὁ πιὸ ἡλικιωμένος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, εἶπε
πῶς δὲν ἀξιζε τὸν κόπο νὰ σκέπτωνται ἂν ἐπρεπε νὰ περάσουν ἔνα
tétoio φαράγγι.

Καὶ ὁ Ξενοφῶν πῆρε βιαστικὰ τὸ λόγο κι εἶπε: «Ξέρετε, φίλοι 14
μου, πῶς ποτὲ ὡς τῷρα δὲν σᾶς ἔριξα σὲ κίνδυνο μὲ τὴ θέλησή μου.
Γιατὶ βλέπω πῶς μὲ τὴ γενναιότητά σας δὲν χρειάζεστε δόξα, ἄλλὰ
σωτηρία. Τῷρα ὅμως ἡ κατάσταση εἰναι τούτη: χωρὶς μάχη δὲν 15
εἰναι δυνατὸ νὰ φύγωμε ἀπὸ δῶ πέρα. Γιατὶ ἀν ἐμεῖς δὲν ἐπιτεθοῦμε
ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς, δταν φεύγωμε θὰ μᾶς ἀκολουθήσουν καὶ θὰ
μᾶς ἐπιτεθοῦν ἐκεῖνοι. Σκεφτῆτε λοιπὸν ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ εἰναι προ- 16
τιμότερο, νὰ στρέψωμε τὰ ὅπλα μας πρὸς τοὺς ἔχθρούς καὶ νὰ βαδί-
σωμε καταπάνω τους ἢ νὰ τὰ κρεμάσωμε πίσω μας καὶ νὰ τοὺς βλέ-
πωμε νὰ μᾶς κάνουν ἐπίθεση. Γνωρίζετε, βέβαια, πῶς τὸ νὰ φεύγῃ 17
κανεὶς μπροστὰ στοὺς ἔχθρούς δὲν δείχνει καθόλου γενναιότητα, ἐνῶ
τὸ νὰ τοὺς κυνηγάῃ, αὐτὸ δίνει θάρρος ἀκόμα καὶ στοὺς πιὸ δειλούς.
«Οσο γιὰ μένα, θὰ προτιμοῦσα μὲ τοὺς μισοὺς στρατιῶτες νὰ κυνηγήσω
τὸν ἔχθρό, παρὰ μὲ τοὺς διπλάσιους νὰ φύγω μπροστά του. "Ἐχω μά-
λιστα τὴ γνώμη πῶς ἀν τοὺς ἐπιτεθοῦμε, οὕτε σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν πι-
στεύετε πῶς θὰ μᾶς ἀντισταθοῦν· ἐνῶ ἀν φύγωμε, δλοι ξέρομε πῶς
θὰ τολμήσουν νὰ μᾶς κυνηγήσουν. "Αφοῦ ὅμως πρόκειται νὰ πολεμή- 18
σωμε, δὲν ἀξιζε ν' ἀρπάξωμε αὐτὴ τὴν εύκαιρία, δηλαδὴ νὰ περά-
σωμε τὸ δύσκολο τοῦτο φαράγγι καὶ νὰ τὸ ἀφήσωμε πίσω μας; Γιατὶ
θὰ ἥθελα νὰ παρουσιαστοῦν δλα εύκολοπέραστα στοὺς ἔχθρούς, ὥστε
νὰ φύγουν, ἐνῶ ἐμεῖς κι ἀπὸ τὸν τόπο τοῦτο πρέπει νὰ μάθωμε πῶς
δὲν ὑπάρχει γλιτωμὸς ἀν δὲν νικήσωμε. Πραγματικὰ πῶς εἰναι δυνατὸ 19
νὰ περάσωμε τὸν κάμπο χωρὶς νὰ νικήσωμε τοὺς ἵππεῖς; Καὶ πῶς νὰ
διαβοῦμε τὰ βουνὰ ποὺ περάσαμε, ἀν μᾶς κυνηγοῦν τόσοι πελταστές;

14-21

Δόγος τοῦ
Ξενοφῶντα.

δ' ἔγωγε καὶ τὸ νάπος τοῦτο εἰ τις μᾶλλον φοβερὸν νομίζει εἶναι τῶν
 20 ἄλλων ὡν διαπεπορεύμεθα χωρίων.⁹ Ήν δὲ δὴ καὶ σωθῆμεν ἐπὶ θάλατ-
 ταν, πόσον τι νάπος δ' Πόντος; ἐνθα οὔτε πλοῖα ἔστι τὰ ἀπάξοντα
 οὕτε σῖτος φρεγέμεθα μένοντες, δεήσει δέ, ἢν θάττον ἐκεῖ γενώμεθα,
 21 θάττον πάλιν ἐξιέραι ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια. Οὐκοῦν νῦν κρείττον ἡριστη-
 κότας μάχεσθαι ἢ αὐριον ἀναρίστους.¹⁰ Ανδρες, τά τε ιερὰ ἡμῖν καλὰ
 οὖτε τε οἰωροὶ αἴσιοι τά τε σφάγια κάλλιστα· ἵωμεν ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. Οὐ
 δεῖ ἔτι τούτους, ἐπεὶ ἡμᾶς πάντως εἰδον, ἥδεως δειπνῆσαι οὐδὲ ὅπου
 ἀν θέλωσι σκηνῆσαι.

22 Ἐντεῦθεν οἱ λοχαγοὶ ἡγεῖσθαι ἐκέλευν, καὶ οὐδεὶς ἀντέλεγε.
 Καὶ ὃς ἡγεῖτο, παραγγείλας διαβαίνειν ἢ ἐκαστος ἐτύγχανε τοῦ νάπους
 ὡν· θάττον γὰρ ἀθρόον ἐδόκει ἀν οὕτω πέρον γενέσθαι τὸ στράτευμα
 23 ἢ εἰ κατὰ τὴν γέφυραν ἢ ἐπὶ τῷ νάπει ἦν ἐξεμηρόνοτο. Ἐπεὶ δὲ διέ-
 βησαν, παρὶν παρὰ τὴν φάλαγγα ἐλεγεν· ἄνδρες, ἀναμιμήσκεσθε
 δοσας δὴ μάχας σὺν τοῖς θεοῖς ὅμισσε ιόντες νευκείκατε καὶ οἴα πά-
 σχουσιν οἱ πολεμίους φεύγοντες, καὶ τοῦτο ἐννοήσατε ὅτι ἐπὶ ταῖς θύ-
 24 ραις τῆς Ἑλλάδος ἐσμέν. Ἀλλ ἐπεσθε ἡγεμόνι τῷ Ἡρακλεῖ καὶ ἀλ-
 λήλους παρακαλεῖτε ὀνομαστί. Ἡδό τοι ἀνδρεῖόν τι καὶ καλὸν νῦν
 εἰπόντα καὶ ποιήσαντα μημήπην ἐν οἷς ἐθέλει παρέχειν ἕαντοῦ.

25 Ταῦτα παρελαύνων ἐλεγε καὶ ἄμα ὑφηγεῖτο ἐπὶ φάλαγγος, καὶ
 τοὺς πελταστὰς ἐκατέρωθεν ποιησάμενοι ἐπορεύοντο ἐπὶ τοὺς πολεμίους.
 Παρίγγελτο δὲ τὰ μὲν δόρατα ἐπὶ τὸν δεξιὸν ἄμον ἔχειν, ἔως σημαίνοι
 τῇ σάλπιγγῃ· ἐπειτα δὲ εἰς προσβολὴν καθέντας ἐπεσθαί βάδην καὶ μη-
 δένα δρόμῳ διώκειν.¹¹ Εκ τούτου σύνθημα παρήιει Ζεὺς σωτήρ,¹² Ἡρακλῆς
 ἡγεμών. Οἱ δὲ πολέμιοι ὑπέμενον, νομίζοντες καλὸν ἔχειν τὸ χωρίον.
 26 Ἐπεὶ δ' ἐπλησίαζον, ἀλαλάξαντες οἱ Ἑλληνες πελτασταὶ ἔθεον ἐπὶ

Ἐγώ δέ μως παραξενεύομαι, πῶς μπορεῖ νὰ βρεθῇ κανεὶς νὰ νοιστῇ πῶς τὸ φαράγγι τοῦτο εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνο ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη ποὺ ἔχομε περάσει ὡς τώρα. Μὰ ὅταν φτάσωμε ζωντανοὶ στὴ θάλασσα, 20 πόσο μεγάλο φαράγγι θὰ μᾶς φανῆ δὲ Πόντος; Ἐκεῖ οὔτε πλοῖα θὰ ὑπάρχουν νὰ μᾶς πάρουν οὔτε τρόφιμα γιὰ νὰ συντηρηθοῦμε, ἀν μείνωμε, παρὰ θὰ χρειαστῇ, μόλις φτάσωμε, μονομιᾶς κιόλας νὰ φύγωμε, γιὰ νὰ βροῦμε τρόφιμα. Γι' αὐτὸ εἶναι προτιμότερο νὰ πολεμήσωμε 21 τώρα ποὺ ἔχομε φάει, παρὰ αὔριο νηστικοί. "Ολα τὰ σημάδια, φίλοι μου, εἶναι εὔνοϊκά, κι ἀπὸ τὶς θυσίες κι ἀπὸ τὰ πετούμενα πουλιά κι ἀπὸ τὰ ζῶα ποὺ σφάζομε. "Ας βαδίσωμε καταπάνω στοὺς ἔχθρούς. Μιὰ ποὺ μᾶς εἰδαν, δὲν πρέπει νὰ δειπνήσουν εὐχάριστα οὔτε νὰ στρατοπεδέψουν ὅπου θέλουν».

Τότε οἱ λοχαγοὶ τὸν πρότρεπταν νὰ πηγαίνῃ μπροστά καὶ κανένας 22 δὲν εἶχε ἀντίρρηση. Κι ἐκεῖνος βάδιζε ἐπικεφαλῆς, ἀφοῦ ἔδωσε διαταγὴ νὰ περάσουν ὅλοι τὸ φαράγγι, ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ βρισκόταν καθένας. Γιατὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς ἔτσι συγκεντρωμένος ὁ στρατὸς θὰ μποροῦσε νὰ περάσῃ γρηγορώτερα, παρὰ ἀν διάβαιναν ἔνας ἔνας μὲ τὴ σειρὰ ἀπὸ τὸ γεφύρι ποὺ βρισκόταν ἐπάνω στὸ φαράγγι. "Οταν 23 πέρασαν, δὲ Ξενοφῶν βαδίζοντας πλάι στὴ φάλαγγα ἔλεγε: «Στρατιῶτες, θυμηθῆτε σὲ πόσες μάχες ἔχετε νικήσει ὡς τώρα μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν, σκοπεύοντας τὸν ἵδιο στόχο, καὶ τί παθαίνουν ἐκεῖνοι ποὺ τὸ βάζουν στὰ πόδια μπροστά στοὺς ἔχθρούς. "Ακόμα βάλτε στὸ μυαλό σας τοῦτο, πῶς δηλαδὴ βρισκόμαστε κοντά στὶς πύλες τῆς Ἐλλάδας. "Ακόλουθητε λοιπὸν τὸν δῆμηδ - Ἡρακλῆ καὶ δίνετε 24 θάρρος ὁ ἔνας στὸν ἄλλο, φωνάζοντας μὲ τὰ ὀνόματά σας. Θὰ εἶναι εὐχάριστο νὰ διηγηθῇ κανεὶς τώρα καὶ νὰ κάνη μιὰ γενναία πράξη, κι ἔτσι νὰ ἀφήσῃ σ' ὅποιους θέλει μιὰν ἀνάμνηση γιὰ τὸν ἔσωτό του». Αὐτὰ ἔλεγε περνώντας κοντά στὴ φάλαγγα καὶ τὴν ἵδια 25 στιγμὴ ἔμπαινε ἐπικεφαλῆς. Τοποθέτησαν καὶ τοὺς πελταστὲς ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές, κι ἀρχισαν νὰ προχωροῦν ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς. Στὸ μεταξὺ δόθηκε διαταγὴ νὰ σηκώνῃ καθένας τὰ δόρατα στὸ δεξιὸν ὅμο, ὡσπου νὰ δοθῇ τὸ σημεῖο μὲ τὴ σάλπιγγα. "Τσερα νὰ τὰ κατεβάσουν καὶ νὰ τὰ κρατοῦν στραμμένα ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς, νὰ περπατοῦν ἀργά καὶ νὰ μὴν κυνηγοῦν κανένα τρέχοντας. Τότε ἀρχισε νὰ κυκλοφορῇ ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες τὸ σύνθημα «Δίας - σωτήρας, Ἡρακλῆς - ὁδηγός». Κι οἱ ἔχθροι ἔμεναν στὴ θέση τους, 26

22-25
Πρὸς συνάντηση τοῦ ἔχθροῦ.

τοὺς πολεμίους πρὸ τινα κελεύειν· οἱ δὲ πολέμιοι ἀντίοι ὥρμησαν, οἱ
θ' ἵππεῖς καὶ τὸ στῖφος τῶν Βιθυνῶν· καὶ τρέπονται τοὺς πελταστάς.

27 Ἀλλ ἐπεὶ ὑπηρτίαζεν ἡ φάλαγξ τῶν δοπλιτῶν ταχὺ πορευομένη καὶ ἄμα
ἡ σάλπιγξ ἐφθέγξατο καὶ ἐπαιάνιζον καὶ μετὰ ταῦτα ἡλάλαζον καὶ ἄμα
τὰ δόρατα καθίεσαν, ἐνταῦθα οὐκέτι ἐδέξαντο οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ ἐφεν-
28 γον. Καὶ Τιμασίων μὲν ἔχων τοὺς ἵππεῖς ἐφείπετο, καὶ ἀπεκτίννυσαν
ὅσους περ ἐδύναντο ὡς ὀλίγοι ὅντες. Τῶν δὲ πολεμίων τὸ μὲν εὐώνυμον
εὐθὺς διεσπάρη, καθ' δοὶ "Ελληνες ἵππεῖς ἦσαν, τὸ δὲ δεξιὸν ἄτε οὐ
29 σφόδρα διωκόμενον ἐπὶ λόφου συνέστη. Ἐπεὶ δὲ εἶδον οἱ "Ελληνες
ὑπομένοντας αὐτούς, ἐδόκει ρᾶστόν τε καὶ ἀκινδυνότατον εἶναι ἵέναι
ἡδη ἐπ' αὐτούς. Παιανίσαντες οὖν εὐθὺς ἐπέκειντο· οἱ δοὶ οὐχ ὑπέ-
μειναν. Καὶ ἐνταῦθα οἱ πελτασταὶ ἐδίωκον μέχρι τὸ δεξιὸν διεσπάρη·
ἀπέθανον δὲ ὀλίγοι· τὸ γὰρ ἵππικὸν φόβον παρεῖχε τῶν πολεμίων πολὺ
30 ὅν. Ἐπεὶ δὲ εἶδον οἱ "Ελληνες τό τε Φαρναβάζου ἵππικὸν ἔτι συνεστη-
κός καὶ τοὺς Βιθυνοὺς ἵππεας πρὸς τοῦτο συναθροιζομένους καὶ ἀπὸ
λόφου τινὸς καταθεωμένους τὰ γιγνόμενα ἀπειρήκεσαν μέν, ὅμως δὲ
ἐδόκει καὶ ἐπὶ τούτους ἵέναι οὕτως ὅπως δύναιντο, ὡς μὴ τε-
31 θαρρηκότες ἀναπαύσαντο. Συνταξάμενοι δὴ πορεύονται. Ἐντεῦθεν
οἱ πολέμιοι ἵππεῖς φεύγοντο κατὰ τοῦ πρανοῦς δμοίως ὥσπερ ὑπὸ
· ἵππεων διωκόμενοι· νάπος γὰρ αὐτοὺς ὑπεδέχετο, δοὶ οὐκ ἤδεσαν οἱ
32 "Ελληνες, ἀλλὰ προαπετράποντο διωκοντες· ὅψε γὰρ ἦν. Ἐπανελθόν-
τες δὲ ἔνθα ἡ πρώτη συμβολὴ ἐγένετο, στησάμενοι τρόπαιον ἀπῆ-
σαν ἐπὶ θάλατταν περὶ ἡλίου δυσμάς· στάδιοι δοὶ ἤσαν ὡς ἑξήκοντα
ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

νομίζοντας πώς ή τοποθεσία ήταν ἀσφαλισμένη. "Οταν ὅμως ζύγωναν, οἱ Ἑλληνες πελταστὲς ἔτρεχαν ἐνάντια στοὺς ἔχθρους ἀλαλάζοντας, προτοῦ νὰ τοὺς διατάξῃ κανένας. Μὰ κι οἱ ἔχθροι ὅρμησαν καταπάνω τους, καὶ οἱ ἵππεῖς καὶ τὰ πλήθη τῶν Βιθυνῶν, καὶ τρέπουν σὲ φυγὴ τοὺς πελταστές. Τὴν ὡρα ποὺ οἱ ὄπλιτες προχωροῦσαν 27 γρήγορα γιὰ νὰ τοὺς συναντήσουν, ἀκούστηκε ἡ σάλπιγγα καὶ ἀρχισαν νὰ τραγουδοῦν τὸν παιάνα, κι ὕστερα ἔβγαλαν πολεμικές κραυγὲς καὶ κατέβασαν τὰ δόρατα. Τότε πιὰ δὲν μποροῦσαν νὰ ἀντισταθοῦν οἱ ἔχθροι, παρὰ τὸ βαλαν στὰ πόδια. 'Ο Τιμασίων καὶ οἱ ἵππεῖς τοὺς 28 κυνηγοῦσαν καὶ σκότωναν ὅσους μποροῦσαν, γιατὶ οἱ Ἑλληνες ηταν λίγοι. "Ετσι σκορπίστηκε ἡ ἀριστερὴ πτέρυγα τῶν ἔχθρων, ποὺ ἀπέναντι τῆς ηταν τὸ ἐλληνικὸ ἵππικό, ἐνῶ ἡ δεξιὰ συγκεντρώθηκε πάνω σ' ἔνα λόφο, ἐπειδὴ δὲν καταδιωκόταν πολύ. Οι Ἑλληνες τοὺς εἰδαν 29 ποὺ ἔμεναν στὴ θέση τους καὶ νόμισαν πώς ηταν πάρα πολὺ εὔκολο καὶ πάρα πολὺ ἀκίνδυνο νὰ βαδίσουν καταπάνω τους. Τραγούδησαν λοιπὸν τὸν παιάνα καὶ μονομιᾶς ἔκαναν ἐπίθεση, ἀλλὰ οἱ ἔχθροι δὲν ἀντιστάθηκαν. Τότε τοὺς κυνήγησαν οἱ πελταστές, ὥσπου σκορπίστηκε καὶ ἡ δεξιὰ πτέρυγα. Σκοτώθηκαν ὅμως λίγοι, γιατὶ οἱ ἵππεῖς τῶν ἔχθρων ηταν πολλοὶ καὶ προξενοῦσαν φόβο. "Οταν οἱ Ἑλληνες 30 εἰδαν καὶ τὸ ἵππικὸ τοῦ Φαρνάβαζου νὰ εἰναι ἀκόμα συνταγμένο καὶ τοὺς Βιθυνοὺς ἵππεῖς νὰ εἰναι μαζεμένοι κοντά του καὶ νὰ βλέπουν ἀπὸ κάποιο λόφο ἐκεῖνα ποὺ γίνονταν, ἔνιωθαν βέβαια πώς ηταν κουρασμένοι, νόμισαν ὅμως πώς ἔπρεπε καὶ ἐνάντια σ' αὐτοὺς νὰ βαδίσουν ὅπως μποροῦσαν, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ ξεκουραστοῦν στὸ ἀναμεταξὺ καὶ πάρουν θάρρος. Συντάχτηκαν λοιπὸν κι ἀρχίζουν 31 νὰ προχωροῦν. Τότε οἱ ἵππεῖς τῶν ἔχθρων τὸ βάζουν στὰ πόδια κι ἔτρεχαν πρὸς τὴν κατηφοριά, σὰ νὰ τοὺς κυνηγοῦσε ἵππικό. Γιατὶ τοὺς περίμενε πιὸ πέρα ἔνα φαράγγι ποὺ δὲν τὸ ἤξεραν οἱ Ἑλληνες, ἀλλὰ τοῦτοι σταμάτησαν τὸ κυνηγητό, ἐπειδὴ ηταν ἀργά. Γύρισαν 32 ὕστερα στὸ μέρος ὃπου ἔγινε ἡ πρώτη σύγκρουση κι ἔστησαν τρόπαιο, καὶ κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα τράβηξαν πρὸς τὴ θάλασσα. 'Η ἀπόσταση γιὰ τὸ στρατόπεδο ηταν ἔξηντα στάδια, πάνω κάτω.

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΛΕΑΝΔΡΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ. Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΧΡΥΣΟΠΟΛΗ.

Τότε οἱ ἔχθροι ἀρχισαν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς ὑποθέσεις τους 1 ΚΕΦ. 6

26-32
Ἐπίθεση νικηφόρα τὸν Ἐλλήνων.

καὶ τὸς οἰκέτας καὶ τὰ χρήματα ὅποι ἐδύναντο προσωτάτω· οἱ δὲ Ἐλληνες προσέμενον μὲν Κλέανδρον καὶ τὰς τριηρεις καὶ τὰ πλοῖα ὡς ἥξοντα, ἔξιόντες δ' ἐκάστης ἡμέρας σὺν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἀνδραπόδοις ἐφέροντο ἀδεῶς πυροὺς καὶ κριθάς, οἶνον, ὅσπρια, μελίνας, σῆκα·

- 2 ἀπάντα γὰρ ἀγαθὰ εἶχεν ἡ χώρα πλὴν ἐλαίου. Καὶ δπότε μὲν καταμένοι τὸ στράτευμα ἀναπαυόμενον, ἔξῆν ἐπὶ λείαν ἵεναι, καὶ ἐλάμβανον *⟨οἵ⟩* ἔξιόντες· δπότε δὲ ἔξιοι πᾶν τὸ στράτευμα, εἴ τις χωρὶς ἀπελθὼν λάβοι
- 3 τι, δημόσιον ἔδοξεν εἶναι. Ἡδη δὲ ἦν πάντων ἀφθονία· καὶ γὰρ ἀγοραὶ πάντοθεν ἀφικοῦντο ἐκ τῶν Ἐλληνίδων πόλεων καὶ οἱ παραπλέοντες
- 4 ἄσμενοι κατῆγον, ἀκούοντες ὡς οἰκίζοιτο πόλις καὶ λιμὴν εἴη. Ἔπεμπον δὲ καὶ οἱ πολέμοι ήδη οἴ πλησίον ὕκουν πρὸς Ξενοφῶντα, ἀκούοντες δτι οὗτος πολλῖει τὸ χωρίον, ἐρωτῶντες δτι δέοι ποιοῦντας φίλους εἶναι. Ὁ δὲ ἐπεδείκνυεν αὐτὸς τοῖς στρατιώταις.

- 5 Καὶ ἐν τούτῳ Κλέανδρος ἀφικνεῖται δύο τριηρεις ἔχων, πλοῖον δ' οὐδέν. Ἐτύγχανε δὲ τὸ στράτευμα ἔξω δν δτε ἀφίκετο καὶ ἐπὶ λείαν τινὲς οἰχόμενοι ἄλλοσε εἰς τὸ δρος εἰλήφεσαν πρόβατα πολλά· δκοῦντες δὲ μὴ ἀφαιρεθεῖεν, τῷ Δεξιππῷ λέγουσιν, δς ἀπέδρα τὴν πεντηκόντορον ἔχων ἐκ Τραπεζοῦντος, καὶ κελεύοντι
- 6 διασώσαντα αὐτοῖς τὰ πρόβατα τὰ μὲν αὐτὸν λαβεῖν, τὰ δὲ σφίσιν ἀποδοῦναι. Εὐθὺς δ' ἐκεῖνος ἀπελαύνει τοὺς περιεστῶτας τῶν στρατιωτῶν καὶ λέγοντας δτι δημόσια εἴη, καὶ τῷ Κλεάνδρῳ λέγει ἐλθὼν δτι ἀρπάζειν ἐπιχειροῦσιν. Ὁ δὲ κελεύει τὸν ἀρπάζοντα ἄγειν
- 7 πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν λαβὼν ἦγε τινα· περιτυχών δ' Ἀγασίας ἀφαιρεῖται· καὶ γὰρ ἦν αὐτῷ ὁ ἀγόμενος λοχίτης. Οἱ δ' ἄλλοι οἱ παρόντες τῶν στρατιωτῶν ἐπιχειροῦσι βάλλειν τὸν Δεξιππον ἀνακαλοῦντες τὸν προδότην. Ἐδεισαν δὲ καὶ τῶν τριηριτῶν πολλοὶ
- 8 καὶ ἔφευγον εἰς τὴν θάλατταν, καὶ Κλέανδρος δ' ἔφευγε. Ξενοφῶν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ κατεκώλυντε καὶ τῷ Κλεάνδρῳ ἔλεγον δτι

καὶ ἔφερναν ὅσο μποροῦσαν πιὸ μακριὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα. Οἱ Ἔλληνες πάλι περίμεναν τὸν Κλέανδρο νὰ ἔρθῃ μὲ τὶς τριήρεις καὶ τὰ φορτηγὰ καράβια, καὶ κάθε μέρα ἔβγαιναν μὲ τὰ ὑποζύγια καὶ μὲ τοὺς αἰχμάλωτους καὶ ἄφοβα κουβαλοῦσαν σιτάρια, κριθάρια, κρασί, δσπρια, καλαμπόκια καὶ σύκα. Γιατὶ τὰ πάντα ἥταν ἀρθονα σ' αὐτὴ τῇ χώρᾳ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λάδι. Κάθε φορὰ ποὺ ὁ στρατὸς ἔμενε γιὰ ν' ἀναπαυθῆ, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ βγαίνῃ ὅποιος ζήθελε γιὰ λεηλασία, καὶ τὰ κρατοῦσαν δλα, αὐτοὶ ποὺ πήγαιναν, γιὰ τὸν ἐμυτὸ τους. "Οταν ὅμως ἔβγαινε δλόκληρο τὸ στράτευμα, ἀν κανένας χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔβρισκε κάτι καὶ τὸ ἀρπάζε, πῆραν τὴν ἀπόφαση αὐτὸ νὰ ἀνήκῃ σὲ δλους. Καὶ τώρα πιὸ ὑπῆρχαν ἀρθονα τὰ πάντα. Γιατὶ κι ἀπ' δλες τὶς ἐλληνικὲς πόλεις ἔφερναν τρόφιμα νὰ τὰ πουλήσουν κι ἔκεῖνοι ποὺ ταξίδευαν κοντὰ στὴ στεριὰ μὲ χαρὰ ἀρραζαν ἔκει, γιατὶ μάθαιναν πῶς χτιζόταν πολιτεία καὶ πῶς γινόταν λιμάνι. Ἀκόμα καὶ οἱ ἔχθροι ποὺ κατοικοῦσαν κοντὰ ἔστελναν ἀπεσταλμένους στὸν Ξενοφώντα, γιατὶ δκουσαν πῶς σ' αὐτὸ τὸ μέρος χτίζει πόλη, καὶ τὸν ρωτοῦσαν τι ἔπερπε νὰ κάνουν γιὰ νὰ εἰναι μαζὶ του φίλοι. Κι ἔκεῖνος τοὺς ἔδειχνε στοὺς στρατιῶτες.

Στὸ μεταξὺ ἔρχεται ὁ Κλέανδρος φέρνοντας δυὸ τριήρεις, ἀλλὰ κανένα φορτηγό. Τὴν ὡρα ποὺ ἔφτασε, ἔτυχε νὰ βρίσκωνται οἱ στρατιῶτες ἔξω καὶ μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν πάσι γιὰ λεηλασία σὲ ἄλλο μέρος τοῦ βουνοῦ κι εἶχαν πιάσει πολλὰ πρόβατα. Μὰ φοβήθηκαν μήπως τοὺς τὰ πάρουν, καὶ γι' αὐτὸ παρακαλοῦν τὸ Δέξιππο; ἔκεινον ποὺ τὸ ὄσκασε ἀπὸ τὴν Τραπεζούντα μὲ τὴν πεντηκόνταρο, νὰ τοὺς τὰ γλιτώσῃ, καὶ γιὰ πληρωμὴ νὰ κρατήσῃ ὁ ἔδιος μερικά, δίνοντάς τους πίσω τὰ ὑπόλοιπα. Ἐκεῖνος τότε μονομιᾶς διώχνει τοὺς στρατιῶτες ποὺ ἥταν γύρω καὶ ποὺ ἔλεγαν πῶς τὰ πρόβατα ἀνήκαν σὲ δλόκληρο τὸ στρατό, καὶ κατόπι πάσι στὸν Κλέανδρο καὶ τοῦ λέει πῶς προσπαθοῦν νὰ τοῦ τὰ ἀρπάζουν. Κι ὁ Κλέανδρος δίνει διαταγὴ νὰ τοῦ παρουσιάσουν τὸν ἔνοχο. "Ο Δέξιππος τότε ἔπιασε κάποιον καὶ τὸν ὁδηγοῦσε, ἀλλὰ τὸν συνάντησε ὁ Ἀγασίας καὶ τοῦ τὸν παίρνει, γιατὶ ἥταν στρατιώτης τοῦ λόχου του. Μὰ οἱ ἄλλοι στρατιῶτες ποὺ ἥταν ἔκει δρχισαν νὰ χτυποῦν μὲ πέτρες τὸ Δέξιππο, ἀποκαλώντας τὸν προδότη. Πολλοὶ ναῦτες ὅμως φοβήθηκαν καὶ τράβηξαν πρὸς τὴ θάλασσα, πράγμα ποὺ ἔκανε κι ὁ Κλέανδρος. Ἀλλὰ ὁ Ξενοφῶν κι οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ φεύγουν κι ἔλεγαν στὸν Κλέαν-

14
Περιμήδεια
τροφίμων.

5-11
·Ἐπεισόδιο
ἔξαιτια τοῦ
Δέξιππου.

οὐδὲν εἴη πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸ δόγμα αἵτιον εἴη τοῦ στρατεύματος ταῦτα
 9 γενέσθαι. Ὁ δὲ Κλέανδρος ὑπὸ τοῦ Δεξίππου τε ἀνερεθιζόμενος καὶ
 αὐτὸς ἀχθεσθεὶς ὅτι ἐφοβήθη, ἀποπλευσεῖσθαι ἔφη καὶ κηρύξειν μηδε-
 μίαν πόλιν δέχεσθαι αὐτούς, ὡς πολεμίους. ⁷ Ηρχον δὲ τότε πάντων τῶν
 10 Ἐλλήνων οἱ Λακεδαιμόνιοι. ⁸ Ενταῦθα πονηρὸν ἐδόκει τὸ πρᾶγμα εἶναι
 τοῖς Ἐλλησι, καὶ ἐδέοντο μὴ ποιεῖν ταῦτα. Ὁ δὲ οὐκ ἀλλως ἔφη
 γενέσθαι, εἰ μή τις ἐκδώσει τὸν ἄρχαντα βάλλειν καὶ τὸν ἀφελόμενον.
 11 ⁹ Ήν δὲ ὃν ἐξήγειτε Ἀγασίας διὰ τέλονς φίλος τῷ Ξενοφῶντι· ἐξ οὗ καὶ
 διέβαλλεν αὐτὸν ὁ Δέξιππος.

Καὶ ἐντεῦθεν ἐπειδὴ ἀπορίᾳ ἦν, συνήγαγον τὸ στράτευμα οἱ
 ἄρχοντες· καὶ ἔνιοι μὲν αὐτῶν παρ' ὀλίγον ἐποιοῦντο τὸν Κλέανδρον, τῷ
 12 δὲ Ξενοφῶντι οὐκ ἐδόκει φαῦλον εἶναι, ἀλλ' ἀναστὰς ἔλεξεν· ὃ ἀνδρες
 στρατιῶται, ἐμοὶ δὲ οὐδὲν φαῦλον δοκεῖ εἶναι τὸ πρᾶγμα, εἰ ἡμῖν οὕτως
 ἔχων τὴν γνώμην Κλέανδρος ἀπεισιν ὥσπερ λέγει. Εἰσὶ μὲν γὰρ ἐγγὺς
 αἱ Ἐλληνίδες πόλεις· τῆς δὲ Ἐλλάδος Λακεδαιμόνιοι προεστήκασιν.
 ἵκανοὶ δέ εἰσι καὶ εἰς Ἑκαστος Λακεδαιμονίων ἐν ταῖς πόλεσιν ὅ, τι
 13 βούλονται διαπράττεσθαι. Εἰ οὖν οὗτος πρῶτον μὲν ἡμᾶς Βυζαντίου
 ἀποκλείσει, ἔπειτα δὲ τοῖς ἄλλοις ἀρμοσταῖς παραγγελεῖ εἰς τὰς πό-
 λεις μὴ δέχεσθαι ώς ἀπιστοῦντας Λακεδαιμονίους καὶ ἀνόμους ὅντας, ἔτι
 δὲ πρὸς Ἀραξίβιον τὸν ναύαρχον οὗτος ὁ λόγος περὶ ἡμῶν ἥξει, χαλεπὸν
 ἔσται καὶ μένειν καὶ ἀποπλεῖν· καὶ γὰρ ἐν τῇ γῇ ἀρχοντι Λακεδαιμόνιοι
 14 καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ τὸν νῦν χρόνον. Οὕκουν δεῖ οὕτε ἐνὸς ἀνδρὸς ἔνεκα
 οὕτε δυοῖν ἡμᾶς τοὺς ἄλλους τῆς Ἐλλάδος ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ πειστέον
 δ. τι ἀν κελεύωσι· καὶ γὰρ αἱ πόλεις ἡμῶν ὅθεν ἐσμὲν πείθονται αὐτοῖς.
 15 ¹⁰ Εγὼ μὲν οὖν, καὶ γὰρ ἀκούω ἀξέποντας Κλέανδρον ὡς
 οὐκ ἀν ἐποίησεν Ἀγασίας ταῦτα, εἰ μή ἐγὼ αὐτὸν ἐκέλευσα, ἐγὼ μὲν
 οὖν ἀπολύτῳ καὶ ὑμᾶς τῆς αἰτίας καὶ Ἀγασίαν, ἀν αὐτὸς Ἀγασίας

δρο πώς ήταν ἀσήμαντη ἡ ὑπόθεση καὶ πώς ἀφορμὴ νὰ γίνουν αὐτά,
ήταν ἡ ἀπόφαση τοῦ στρατοῦ σχετικὰ μὲ τὰ λάφυρα. Ὁ Κλέανδρος 9
ὅμως ἀπὸ τὴν μιὰ ἐρεθισμένος ἀπὸ τὸ Δέξιππο κι ἀπὸ τὴν ὅλην στενο-
χωρημένος ποὺ τὸν εἶχε πιάσει ὁ φύβος, εἶπε πώς θὰ φύγη καὶ πώς
θὰ κυρύξῃ σ' ὅλες τὶς πόλεις νὰ μὴν τοὺς δέχωνται, παρὰ νὰ τοὺς
θεωροῦν ἔχθρούς. Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ πώς οἱ Λακεδαιμόνιοι
τὴν ἐποχὴν ἔκεινη ἤταν ἀρχηγοὶ ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Γι' αὐτὸ οἱ 10
Ἐλληνες ἔκριναν πώς δημιουργήθηκε μιὰ κατάσταση ἀσχημη, καὶ
τὸν παρακαλοῦσαν νὰ μὴν κάνῃ αὐτὰ ποὺ ἔλεγε. Μὰ ἔκεινος ἐδήλωσε
πώς δὲν μπορεῖ νὰ γίνη διαφορετικά, ἔκτὸς ὃν τοῦ παραδώσουν τὸν
ἀνθρωπὸ ποὺ ἀρχισε τὸ πετροβόλημα, καὶ τὸν ὄλλον ποὺ πῆρε ἀπὸ
τὸ Δέξιππο τὸν ἔνοχο. Τοῦτος ὁ τελευταῖος ποὺ ἀπαιτοῦσε νὰ τοῦ 11
παραδώσουν ἤταν ὁ Ἀγασίας, σταθερὸς φίλος τοῦ Εενοφώντα. Ἐξαι-
τίας του μάλιστα τὸν συκοφαντοῦσε ὁ Δέξιππος. Τότε βρέθηκαν
σὲ δύσκολη θέση οἱ στρατηγοί, καὶ γι' αὐτὸ συγκέντρωσαν τοὺς
στρατιῶτες. Μερικοὶ βέβαια δὲν λογαριάζαν καὶ πολὺ τὸν Κλέανδρο,
ἄλλα δὲν Εενοφῶν εἶχε τὴ γνώμη πώς δὲν ἤταν ἀσήμαντος ἀνθρωπός,
καὶ σηκώθηκε κι εἶπε:

«Στρατιῶτες, ἐγὼ νομίζω πώς τὸ πράγμα εἰναι σοβαρό, ὃν δηλαδὴ 12
θὰ σηκωθῇ νὰ φύγῃ ὁ Κλέανδρος, ὅπως φοβερίζει, μὲ τέτοια ἀπόφαση.
Γιατὶ οἱ ἐλληνικὲς πόλεις βρίσκονται κοντά, ἄλλα οἱ Λακεδαιμό-
νιοι εἰναι ἀρχηγοὶ σὲ ὄλοκληρη τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἔκτὸς ἀπ' αὐτό,
ἔχουν τὴν ἴκανότητα καὶ καθένας τους χωριστὰ νὰ κάνουν δ, τι θέ-
λουν στὶς πόλεις. «Ἄν λοιπὸν αὐτὸς πρῶτα πρῶτα μᾶς ἐμποδίσῃ 13
νὰ πιάσωμε στὸ Βυζάντιο, ἔπειτα εἰδοποιήσῃ τοὺς ὄλλους ἀρμοστὲς
νὰ μὴ μᾶς δέχωνται στὶς πόλεις τους γιατὶ τάχα δὲν πειθαρχοῦμε
στοὺς Λακεδαιμόνιους καὶ δὲν λογαριάζομε τοὺς νόμους, κι ἀν αὐτὴ
ἡ φήμη γιὰ μᾶς φτάσῃ στὸν Ἀναξίβιο τὸ ναύαρχο, θὰ εἰναι δύσκολο
καὶ νὰ μείνωμε ἐδῶ καὶ νὰ ταξιδέψωμε. Γιατὶ στὴν τωρινὴ ἐποχὴ
οἱ Λακεδαιμόνιοι κυβερνοῦν τὰ πάντα καὶ στὴ στεριά καὶ στὴ θά-
λασσα. Δὲν εἰναι λοιπὸν σωστό, ἐξαιτίας ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ δυό, ἐμεῖς 14
οἱ ὄλλοι νὰ στερηθοῦμε τὴν Ἑλλάδα, παρὰ πρέπει νὰ ὑπακοῦμε στὶς
διαταγές τους, ἀφοῦ καὶ οἱ πόλεις ἀπ' ὅπου καταγόμαστε πειθαρχοῦν
σ' αὐτούς. «Ακουσα πρὶν ἀπὸ λίγο πώς ὁ Δέξιππος εἶπε στὸν Κλέαν- 15
δρο πώς ὁ Ἀγασίας δὲν θὰ ἔκανε αὐτὴ τὴν πράξη, ἃν δὲν ἔπαιρνε
διαταγὴ ἀπὸ μένα. «Ἄν λοιπὸν ὁ Ἀγασίας βεβαιώσῃ πώς ἐγὼ εἴμαι

12-18

Ἄργοι τοῦ Εε-
νοφώντα καὶ
τοῦ Ἀγασία.

φήση ἐμέ τι τούτων αἴτιον εἶναι, καὶ καταδικάζω ἐμαυτοῦ, εἰ ἐγὼ πετροβολίας ἢ ἄλλου τινὸς βιαίου ἐξάρχω, τῆς ἐσχάτης δίκης ἀξιος
 16 εἶναι, καὶ ύφεξω τὴν δίκην. Φημὶ δὲ καὶ εἰ τινὰ ἄλλον αἴτιαται, χερῆ-
 ναι ἔαντὸν παρασχεῖν Κλεάνδρῳ κρῖναι· οὕτω γὰρ ἀν ύμεῖς ἀπολελυ-
 μένοι τῆς αἰτίας εἴητε. 'Ως δὲ τινὲς ἔχει, χαλεπὸν εἰ οἱόμενοι ἐν τῇ
 Ἑλλάδι καὶ ἐπαίνου καὶ τιμῆς τεύξεσθαι, ἀντὶ δὲ τούτων οὐδὲ δμοιοι
 τοῖς ἄλλοις ἐσθμεθα, ἀλλ' εἰρξόμεθα ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων.

17 Μετὰ ταῦτα ἀναστὰς εἰπεν Ἀγασίας· ἐγώ, ὁ ἄνδρες, δμυνμι θε-
 οὺς καὶ θεὰς ἢ μὴν μήτε με Ξενοφῶντα κελεῦσαι ἀφελέσθαι τὸν ἄνδρα
 μήτε ἄλλον ύμῶν μηδένα· ἰδόντι δέ μοι ἄνδρα ἀγαθὸν ἀγόμενον τῶν
 ἐμῶν λοχιτῶν ὑπὸ Δεξίππου, δην ύμεῖς ἐπίστασθε ύμᾶς προδόντα, δει-
 18 τὸν ἔδοξεν εἶναι· καὶ ἀφειλόμην, δμολογῶ. Καὶ ύμεῖς μὲν μὴ ἐκδῶτέ
 με· ἐγώ δὲ ἐμαυτόν, ὥσπερ Ξενοφῶν λέγει, παρασκήσω κρίναντι
 Κλεάνδρῳ δ, τι ἀν βούληται ποιῆσαι· τούτον ἔνεκα μήτε πολεμεῖτε
 Λακεδαιμονίους σφέζεσθέ τε ἀσφαλῶς δποι θέλει ἔκαστος. Συμπέμφα-
 τε μέντοι μοι ύμῶν αὐτῶν ἐλόμενοι πρὸς Κλέανδρον οἵτινες, ἀν τι
 ἐγώ παραλίπω, καὶ λέξουσιν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ πράξουσιν.

19 Ἐκ τούτου ἔδωκεν ἡ στρατιὰ οὖστινας βούλοιτο προελόμενον
 λέναι. "Ο δὲ προείλετο τοὺς στρατηγούς. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύετο πρὸς
 Κλέανδρον Ἀγασίας καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ δ ἀφαιρεθεὶς ἀνήρ ὑπὸ
 20 Ἀγασίου. Καὶ ἔλεγον οἱ στρατηγοί· ἔπεμψεν ύμᾶς ἡ στρατιὰ πρὸς
 σέ, δ Κλέανδρε, καὶ κελεύονσι σε, εἴτε πάντας αἴτιῷ, κρίναντα σὲ
 αὐτὸν χρῆσθαι δ, τι ἀν βούλῃ, εἴτε ἔνα τινὰ ἢ δύο καὶ πλείους αἴτιῷ,
 τούτους ἀξιοῦσι παρασχεῖν σοι ἔαντος εἰς κρίσιν. Εἴ τι οὖν ύμῶν τινα
 αἴτιῷ, πάρεσμέν σοι ύμεῖς· εἴ τι δὲ ἄλλον τινά, φράσον· οὐδεὶς γὰρ
 21 ἀπέσται δστις ἀν ύμῖν ἐθέλῃ πείθεσθαι. Μετὰ ταῦτα παρελθὼν δ Ἀγα-

νύπεύθυνος γι' αὐτά, τότε σᾶς ἀπαλλάσσω ἀπὸ τὴν κατηγορία κι ἐσᾶς κι ἔκεινον. Καὶ στὴν περίπτωση ποὺ ἔγω ὅρχισα νὰ ρίχνω πέτρες ἡ κάπως ἀλλιώτικα μεταχειρίστηκα βίᾳ, θὰ θεωρήσω τὸν ἔκατό μου ἄξιο τῆς σκληρότερης τιμωρίας, καὶ θὰ τῇ δεχτῷ πρόθυμα. "Ἐχω 16 δῆμως τὴ γνώμη πώς δὲν ὁ Δέξιππος κατηγορῇ καὶ κανέναν ἄλλον, πρέπει κι αὐτὸς νὰ παρουσιαστῇ μπροστά στὸν Κλέανδρο γιὰ νὰ τὸν κρίνῃ. Γιατὶ μονάχα ἔτσι θὰ γλιτώσετε σεῖς ἀπὸ τὴν κατηγορία. 'Ἐνῶ, ὅπως εἰναι τώρα τὰ πράγματα, θὰ εἰναι τρομερὸ νὰ νομίζωμε πώς θὰ βροῦμε στὴν 'Ελλάδα ἔπαινο καὶ δόξα, κι ἀντὶ γι' αὐτὰ νὰ μὴν κριθοῦμε οὔτε δύοιοι μὲ τοὺς ἄλλους, παρὰ νὰ ἐμποδιζόμαστε νὰ μείνωμε στὶς ἑλληνικὲς πόλεις". "Ὑστερα σηκώθηκε ὁ Ἀγασίας 17 κι εἶπε: «Σᾶς ὅρκίζομαι, στρατιῶτες, στοὺς θεοὺς καὶ στὶς θεές, πώς οὔτε δὲ Ξενοφῶν οὔτε κανένας ἄλλος ἀπὸ σᾶς μοῦ εἶπε νὰ πάρω τὸν ἀνθρωπὸ.. Παρὰ ὅταν εἰδα νὰ σέρνεται ἔνας γενναῖος στρατιώτης τοῦ λόχου μου ἀπὸ τὸ Δέξιππο, αὐτὸν ποὺ ξέρετε πώς σᾶς πρόδωσε, μοῦ φάνηκε πώς ἥταν τρομερό. Γι' αὐτό, δύολογῶ, τὸν τράβηξα καὶ τοῦ τὸν πῆρα. Τώρα ἔσεις νὰ μὴν μὲ παραδώσετε. "Οπως εἶπε ὁ Ξε- 18 νοφῶν, θὰ παραδοθῶ ὁ Ἰδιος στὸν Κλέανδρο, γιὰ νὰ μὲ κρίνῃ καὶ νὰ μὲ κάνῃ δὲ, τι θέλει. 'Απ' ἀφορμὴ τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ δὲν πρέπει ν' ἀνοίξετε πόλεμο μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, παρὰ νὰ κοιτάξετε νὰ σωθῆτε καὶ νὰ πάγι καθένας σας μὲ ἀσφάλεια ἔκει ποὺ θέλει. Διαλέχτε μονάχα μερικοὺς ἀπὸ σᾶς καὶ στεῖλτε τους μαζὶ μου στὸν Κλέανδρο, ὥστε ἂν ἔγω ἔχειάσω κάτι, νὰ τὸ ποῦν αὐτοὶ καὶ νὰ τὸ κάνουν γιὰ λογαριασμό μαφού».

Τότε ὁ στρατὸς τοῦ ἔδωσε τὴν ἀδειὰ νὰ διαλέξῃ ὁ Ἰδιος ὅποιους ἦ- 19 θελει καὶ νὰ τοὺς πάρῃ νὰ πάρῃ, κι ἔκεινος προτίμησε τοὺς στρατηγούς. "Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ πῆγε στὸν Κλέανδρο ὁ Ἀγασίας μὲ τὸ στρατιώτη ποὺ εἰχε τραβήξει ἀπὸ τὸ Δέξιππο καὶ μὲ τοὺς στρατηγούς. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ εἶπαν: «Μᾶς ἔστειλε, Κλέανδρε, σὲ σένα ὁ στρατὸς καὶ σὲ παρα- 20 καλεῖ, ἂν μᾶς κατηγορῆς ὅλους, νὰ μᾶς κρίνης ἐσὺ ὁ Ἰδιος καὶ νὰ μᾶς μεταχειρίστῃς ὅπως θέλεις. "Αν δῆμως κατηγορῆς ἔναν ἡ δυὸς ἢ καὶ περισσότερους, τὸ βρίσκει σωστὸ νὰ σοῦ παραδοθοῦν οἱ Ἰδιοι γιὰ νὰ τοὺς δικάσῃς. "Ωστε ἂν ἡ κατηγορία βαρύνη κάποιον ἀπὸ μᾶς, ἐμεῖς βρισκόμαστε μπροστά σου. "Αν βαρύνη κανέναν ἄλλο, νὰ μᾶς τὸ πῆς. Γιατὶ κανείς, ἀπ' ὅσους παίρνουν ἀπὸ μᾶς διαταγές, δὲν θ' ἀρνηθῇ νὰ παρουσιαστῇ μπροστά σου». "Ὑστερα προχώρησε ὁ Ἀγασίας καὶ 21

19-28

· Αντιπροσω-
πεία στὸν
Κλέανδρο.

σίας εἰπεν· ἐγώ εἰμι, ὁ Κλέανδρε, δ ἀφελόμενος Δεξίππου ἄγοντος
 22 τοῦτον τὸν ἄνδρα καὶ παίειν κελεύσας Δέξιππον. Τοῦτον μὲν γὰρ οἴδα
 ἄνδρα ἀγαθὸν ὅντα, Δέξιππον δὲ οἴδα αἰρεθέντα ὑπὸ τῆς στρατιᾶς
 ἀρχειν τῆς πεντηκοντάροιν ἵς ἡτησάμεθα παρὰ Τραπεζοντίων ἐφ' ὅτε
 πλοῖα συλλέγειν ὡς σωζοίμεθα, καὶ ἀποδράντα [Δέξιππον] καὶ προ-
 23 δόντα τοὺς στρατιώτας μεθ' ὧν ἐσώθη. Καὶ τούς τε Τραπεζοντίους
 ἀπεστερήκαμεν τὴν πεντηκόντορον καὶ κακοὶ δοκοῦμεν εἶναι διὰ τοῦτον,
 αὐτοὶ τε τὸ ἐπὶ τούτῳ ἀπολώλαμεν. Ἡκούει γάρ, ὥσπερ ἡμεῖς, ὡς
 ἀπορον εἴη πεζῇ ἀπούντας τοὺς ποταμούς τε διαβῆναι καὶ σωθῆναι εἰς
 24 τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτον οὖν τοιοῦτον ὄντα ἀφειλόμην. Εἰ δὲ σὺ ἡγεσ ἢ
 ἄλλος τις τῶν παρὰ σοῦ, καὶ μὴ τῶν παρὸν ἡμῶν ἀποδράντων, εῦ ἴσθι
 ὅτι οὐδὲν ἀν τούτων ἐποίησα. Νόμιζε δέ, ἂν ἐμὲ τῦν ἀποκτείνῃς, δι'
 ἄνδρα δειλόν τε καὶ πονηρόν ἄνδρα ἀγαθὸν ἀποκτείνων.

25 Ἀκούσας ταῦτα δ Κλέανδρος εἰπεν ὅτι Δέξιππον μὲν οὐκ ἐπαι-
 νοίη, εἰ ταῦτα πεποιηκὼς εἴη· οὐ μέντοι ἔφη νομίζειν οὐδὲν εἰ παμ-
 πόνηρος ἢν Δέξιππος βίᾳ χοῦναι πάσχειν αὐτόν, ἀλλὰ κριθέντα,
 26 ὥσπερ καὶ ἡμεῖς τῦν ἀξιοῦτε, τῆς δίκης τυχεῖν. Νῦν οὖν ἄπιτε κατα-
 λιπόντες τόνδε τὸν ἄνδρα· δταν δ' ἐγώ κελεύσω, πάρεστε πρὸς τὴν κρί-
 σιν. Αἰτιῶμαι δὲ οὕτε τὴν στρατιὰν οὕτε ἄλλον οὐδένα ἔτι, ἐπεὶ οὗτος
 27 αὐτὸς δμολογεῖ ἀφελέσθαι τὸν ἄνδρα. Ὁ δὲ ἀφαιρεθεὶς εἰπεν· ἐγώ, ὁ
 Κλέανδρε, εἰ καὶ οἴει με ἀδικοῦντά τι ἄγεσθαι, οὕτε ἐπαιον οὐδένα οὕτε
 ἔβαλλον, ἀλλ' εἰπον ὅτι δημόσια εἴη τὰ πρόβατα· ἦν γὰρ τῶν στρατιῶν
 δόγμα, εἴ τις ὅπότε ἡ στρατιὰ ἐξίοι λιδίᾳ λήζοιτο, δημόσια εἶναι τὰ λη-
 28 φθέντα. Ταῦτα εἰπον· ἐκ τούτου με λαβὼν οὗτος ἦγεν, ἵνα μὴ φθέγγοιτο
 μηδείς, ἀλλ' αὐτὸς λαβὼν τὸ μέρος διασώσειε τοῖς λησταῖς παρὰ τὴν
 δήτραν τὰ χρήματα. Πρὸς ταῦτα δ Κλέανδρος εἰπεν· ἐπεὶ τοίνυν (συν-
 αίτιος) εἰ, κατάμενε, ἵνα καὶ περὶ σοῦ βούλευσώμεθα.

εἶπε : «Ἐγώ εἰμαι, Κλέανδρε, ποὺ ἔδωσα διαταγὴν νὰ χτυποῦν τὸ Δέξιππο καὶ ποὺ τοῦ πῆρα τοῦτον τὸ στρατιώτη ποὺ ὁδηγοῦσε. Γιατὶ 22 ζέρω πώς ὁ στρατιώτης εἶναι ἕνας ἄντρας γενναῖος, ἐνῶ ὁ Δέξιππος διαλέχτηκε ἀπὸ τὸ στρατὸν νὰ κυβερνᾶ τὴν πεντηκόντορο ποὺ ζητήσαμε ἀπὸ τοὺς Τραπεζούντιους γιὰ νὰ μαζέψωμε πλοῖα νὰ μᾶς μεταφέρουν, κι αὐτὸς τὸ σκασε καὶ πρόδωσε τοὺς στρατιῶτες ποὺ μαζί τους εἶχε γλιτώσει. »Ετσι καὶ τοὺς Τραπεζούντιους στερήσαμε 23 μιὰ πεντηκόντορο καὶ φανήκαμε ἀπὸ φταίξιμο τοῦ Δέξιππου πώς δὲν εἴμαστε τίμιοι ἀνθρώποι, καὶ δόσο περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι του καταστραφήκαμε. Γιατὶ ἥζερε, ὅπως κι ἐμεῖς, πώς ἡταν δύσκολο προχωρώντας μὲ τὰ πόδια καὶ τὰ ποτάμια νὰ περάσωμε καὶ νὰ φτάσωμε ζωντανοὶ στὴν Ἐλλάδα. Ἀπὸ ἐναν τέτοιον ἀνθρώπῳ λοιπὸν τράβηξα τὸ στρατιώτη καὶ τὸν πῆρα. »Αν δύμως τὸν ὁδηγοῦσες ἐσύ η 24 κανένας ἀλλος ἀπὸ τοὺς δικούς σου, κι δχι ἐκεῖνος ποὺ μᾶς τὸ σκασε, νὰ εἰσαι βέβαιος πώς δὲν ἐπρόκειτο νὰ κάνω αὐτὰ ποὺ ἔκανα. Καὶ πρέπει νὰ ζέρης πώς ἀν μὲ σκοτώσης τώρα, θὰ σκοτώσης ἔνα γενναῖον ἄντρα, ἔξαιτίας ἐνὸς δειλοῦ καὶ κακοῦ». Ὁταν τὸ ἀκουσε ὁ 25 Κλέανδρος εἶπε πώς δὲν ἡταν καλὴ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Δέξιππου, ἀν πραγματικὰ τὰ εἶχε κάνει αὐτά. Εἶχε δύμως τὴ γνώμη, πρόσθεσε, πώς κι ἀν ὁ Δέξιππος ἡταν δι χειρότερος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν μεταγειριστοῦν ἀπότομα, «παρὰ νὰ κριθῇ, ὅπως κι ἐσεῖς τώρα θεωρεῖτε σωστό, κι unctionerα νὰ τιμωρηθῇ. Τώρα λοιπὸν 26 πηγαίνετε κι ἀφήστε ἔδω αὐτὸν τὸν ἄντρα, κι ἀμα διατάξω, τότε νὰ ἔρθετε γιὰ τὴ δίκη. Δὲν κατηγορῶ πιὰ οὔτε τὸ στρατὸν οὔτε κανέναν ἄλλο, ἀφοῦ τοῦτος ὁ ἔδιος παραδέχεται πώς πῆρε τὸ στρατιώτη». Ἔκεινη 27 νος πάλι ποὺ τὸν ὁδηγοῦσε ὁ Δέξιππος καὶ τοῦ τὸν πῆρε ὁ Ἀγασίας εἶπε : «Ἐγώ, Κλέανδρε, ἀν νομίζης πώς ἔφταιξα σὲ κάτι καὶ γι' αὐτὸ μ' ἔφεραν σὲ σένα, νὰ ζέρης πώς οὔτε χτύπησα κανένα οὔτε τοῦ ἔριξα πέτρες, παρὰ εἶπα μονάχα πώς τὰ πρόβατα ἀνῆκαν σὲ ὅλο τὸ στρατό. Καὶ τοῦτο, γιατὶ οἱ στρατιῶτες εἶχαν ἀποφασίσει πώς ἀν κάποιος λεγλατήσῃ γιὰ λογιαριασμό του ὅταν βγαίνωμε γιὰ νὰ βροῦμε τρόφιμα, τότε τὰ λάφυρα νὰ ἀνήκουν σὲ ὅλους. Αὐτὰ εἶπα 28 καὶ τοῦτος τότε μ' ἔπιασε καὶ μὲ ὁδηγοῦσε σὲ σένα γιὰ νὰ μὴν τολμήσῃ νὰ μιλήσῃ κανείς, παρὰ νὰ κρατήσῃ ὁ ἔδιος τὸ μερίδιό του καὶ νὰ φυλάξῃ τὰ πρόβατα σὲ κείνους ποὺ τὰ εἶχαν ἀρπάξει, ἐνάντια στὴ συμφωνία τοῦ στρατοῦ». Σ' αὐτὰ ὁ Κλέανδρος ἀποκρίθηκε : «Ἐπειδὴ

29 Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἀμφὶ Κλέανδρον ἡρίστων· τὴν δὲ στρατιὰν συνήγαγε Ξενοφῶν καὶ συνεβούλευε πέμψαι ἄνδρας πρὸς Κλέανδρον 30 παραπτησομένους περὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἐκ τούτου ἔδοξεν αὐτοῖς πέμψαντας στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς καὶ Δρακόντιον τὸν Σπαρτιάτην καὶ τῶν ἄλλων οἵ ἐδόκουν ἐπιτίθειοι εἶναι δεῖσθαι Κλεάνδρον κατὰ 31 πάντα τρόπον ἀφεῖναι τῷ ἀνδρε. Ἐλθὼν οὖν δὲ Ξενοφῶν λέγει· ἔχεις μέν, δὲ Κλέανδρε, τὸν ἄνδρας, καὶ ἡ στρατιά σοι ὑφεῖτο δέ τι ἐβούλου ποιῆσαι καὶ περὶ τούτων καὶ περὶ αὐτῶν ἀπάντων· νῦν δέ σε αἰτοῦνται καὶ δέονται δοῦται σφίσι τῷ ἀνδρε καὶ μὴ κατακαλέσειν· πολλὰ γὰρ 32 ἐν τῷ ἐμπροσθεν χρόνῳ περὶ τὴν στρατιὰν ἐμοχθησάτην. Ταῦτα δέ σου τυχόντες ὑπισχοῦνταί σοι ἀντὶ τούτων, ἢν βούλῃ ἥγεισθαι αὐτῶν καὶ ἦν οἱ θεοὶ Ἰλεω ὀστιν, ἐπιδείξειν σοι καὶ ὡς κόσμοι εἰσι καὶ ὡς ἴκανοὶ τῷ ἀρχοντι πειθόμενοι τοὺς πολεμίους σὸν τοῖς θεοῖς μὴ φοβεῖσθαι. 33 Δέονται δέ σου καὶ τοῦτο, παραγενόμενον καὶ ἀρξαντα ἔαντῶν πεῖσαν λαβεῖν καὶ Δεξίππουν καὶ σφῶν τῶν ἄλλων οἰος ἔκαστος ἔστι, καὶ τὴν 34 ἀξίαν ἐκάστοις νεῖμαι. Ἀκούσας ταῦτα δὲ Κλέανδρος· ἀλλὰ τὰ τῷ σιώ, ἔφη, ταχέ τοι ὑμῖν ἀποκρινοῦμαι. Καὶ τώ τε ἀνδρε ὑμῖν δίδωμι καὶ αὐτὸς παρέσομαι· καὶ ἦν οἱ θεοὶ παραδιδῶσιν, ἐξηγήσομαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πολὺ οἱ λόγοι οὗτοι ἀντίοι εἰσὶν ἢ οὓς ἐγὼ περὶ ὑμῶν ἐνίων ἤκουον ως τὸ στράτευμα ἀφίστατε ἀπὸ Λακεδαιμονίων.

35 Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἐπαιροῦντες ἀπῆλθον, ἔχοντες τῷ ἀνδρε· Κλέανδρος δὲ ἐθύετο ἐπὶ τῇ πορείᾳ καὶ ξυνῆν Ξενοφῶντι φιλικῶς καὶ ξενίαν ἔσυνεβάλλοντο. Ἔπει δὲ καὶ ἐώρα αὐτοὺς τὸ παραγγελλόμενον εὐτάκτως 36 ποιοῦντας, καὶ μᾶλλον ἔτι ἐπεθύμει ἥγεμών γενέσθαι αὐτῶν. Ἔπει μέντοι θνομένῳ αὐτῷ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οὐκ ἐγίγνετο τὰ ἱερά, συγκαλέσας τοὺς στρατηγοὺς εἰπεν· ἐμοὶ μὲν οὐ τελέθει τὰ ἱερὰ ἐξάγειν·

εῖσαι συνένοχος, μεῖνε ἐδῶ γιὰ ν' ἀποφασίσωμε καὶ γιὰ σένα».

“Τστέρ” ἀπ' αὐτά ὁ Κλέανδρος μὲ τοὺς δικούς του ὅρχισαν νὰ 29 γευματίζουν, ἐνῶ ὁ Εενοφῶν συγκέντρωσε τὸ στρατὸ κι ἔδωσε συμβουλὴ νὰ τοῦ στείλουν ἀπεσταλμένους, γιὰ νὰ τοῦ προσπέσουν ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερους τοὺς δυὸ ἄντρες. Τότε πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ στεί- 30 λουν στρατηγούς καὶ λοχαγούς καὶ τὸ Δρακόντιο τὸ Σπαρτιάτη καὶ ὅποιους ἄλλους νόμιζαν κατάλληλους, γιὰ νὰ παρακαλέσουν τὸν Κλέ- ανδρο μὲ κάθε τρόπο νὰ παρατήσῃ τοὺς δυὸ ἄντρες. Πῆγε λοιπὸν 31 ὁ Εενοφῶν καὶ τοῦ λέει : «Στὰ χέρια σου κρατεῖς τοὺς ἄντρες μας, Κλέανδρε, καὶ ὁ στρατὸς σὲ ἀφησε στὴ διάθεσὴ σου νὰ κάνης ὅ,τι θέλεις καὶ γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους. Τώρα ὅμως σὲ θερμοπαρακαλοῦν νὰ τοὺς δώσῃς πίσω τοὺς δυὸ ἄντρες καὶ νὰ μὴν τοὺς σκοτώσῃς, γιατὶ πολλὲς ταλαιπωρίες εἶχαν περάσει πρωτότερα γιὰ τὸ καλὸ ὅλου τοῦ στρατοῦ. Κι ἀν πετύχουν αὐτὸ ἀπὸ σένα, σοῦ ὑπό- 32 σχονται πώς, ἂν θελήσῃς νὰ γίνης ἀρχηγός τους κι ἀν οἱ θεοὶ φανοῦν εὔνοϊκοί, γιὰ ἀνταπόδοση θὰ σοῦ ἀποδείξουν ὅτι καὶ πειθαρχικοὶ εἶναι καὶ ἔχουν τὴν ἴκανότητα, ὑπακούοντας στὸν ἀρχηγό τους καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν, νὰ μὴ φοβοῦνται τοὺς ἔχθρούς. Φτάνει νὰ δεχτῆς 33 ἐσύ νὰ γίνης στρατηγός τους καὶ οἱ θεοὶ νὰ τοὺς εἶναι εὔνοϊκοί. Σὲ 34 παρακαλοῦν ἀκόμα καὶ γιὰ τοῦτο, δηλαδὴ νὰ μείνης κοντά τους καὶ νὰ τοὺς διοικήσῃς. Τότε θὰ γνωρίσῃς ὅχι μονάχα τὸ Δέξιππο παρὰ κι ἔκεινους, θὰ δῆς τι ἀνθρωπος εἶναι ὁ καθένας καὶ θὰ τοὺς ἐκτιμήσῃς σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία τους». Μόλις τ' ἀκουσε ὁ Κλέανδρος, εἶπε: 35 «Μά τοὺς θεούς, στὴ στιγμὴ θὰ σᾶς δώσω ἀπάντηση. Καὶ τοὺς δυὸ ἄντρες σᾶς δίνω πίσω κι ἐγὼ ὁ ἔδιος θὰ σᾶς βοηθήσω. “Αν μάλιστα οἱ θεοὶ τὸ ἐπιτρέψουν, θὰ σᾶς ὀδηγήσω στὴν Ἐλλάδα. Γιατὶ τὰ λόγια σας εἶναι ὀλωσιδίλους ἀντίθετα ἀπὸ κεῖνα ποὺ μοῦ ἔλεγαν μερικοὶ γιὰ σᾶς, πώς δηλαδὴ προσπαθεῖτε νὰ ἀπομακρύνετε τὸ στρατὸ ἀπὸ τὴ φιλία τῶν Λακεδαιμονίων». Τότε οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπαινώντας τον γύρισαν πίσω μὲ τοὺς δυὸ ἄντρες. Κι ὁ Κλέανδρος ἀρχισε νὰ θυσιάζῃ ὡστε νὰ βγάλῃ συμπεράσματα γιὰ τὴν ἀναχώρηση, κι ἔκανε φιλικὴ συναναστροφὴ μὲ τὸν Εενοφῶντα καὶ δημιούργησαν ἀνάμεσά τους δεσμούς φιλοξενίας. “Οταν μάλιστα εἶδε πώς οἱ στρατιῶτες ἐκτελοῦσσαν μὲ πειθαρχία κάθε διαταγὴ ποὺ ἔπαιρναν, τότε ἀκόμα περισσότερο ἥθελε νὰ γίνη ἀρχηγός τους. Θυσιάζε ὅμως τρεῖς μέρες κι οἱ θυσίες δὲν 36 ἔδειχναν καλὰ σημάδια. Γι' αὐτὸ κάλεσε τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς

29 36

Οἱ Ἑλλῆνες προτείνουν στὸν Κλέανδρο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγία.

ὅμεῖς μέντοι μὴ ἀθυμεῖτε τούτου ἔγεκα οὐμῆν γάρ, ὡς ἔοικε, δέδοται
ἐκκομίσαι τοὺς ἄνδρας· ἀλλὰ πορεύεσθε. Ἡμεῖς δὲ οὐμᾶς, ἐπειδὰν
ἐκεῖσε ἥκητε, δεξόμεθα ὡς ὅτι δυνάμεθα κάλλιστα.

- 37 Ἐκ τούτου ἔδοξε τοῖς στρατιώταις δοῦται αὐτῷ τὰ δημόσια πρό-
βατα· δὲ δεξάμενος πάλιν αὐτοῖς ἀπέδωκε. Καὶ οὗτος μὲν ἀπέπλει.
Οἵ δὲ στρατιῶται διαθέμενοι τὸν σῖτον δὲ ἦσαν συγκενομισμένοι καὶ
38 τᾶλλα ἢ εἰλήφεσαν ἐξεπορεύοντο διὰ τῶν Βιθυνῶν. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἐνέ-
τυχον πορευόμενοι τὴν δρόσην ὅδον, ὥστε ἔχοντες τι εἰς τὴν φιλίαν
ἐλθεῖν, ἔδοξεν αὐτοῖς τοῦμπαλιν ὑποστρέψαντας ἐλθεῖν μίαν ἡμέραν
καὶ νύκτα. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες ἔλαβον πολλὰ καὶ ἀνδράποδα καὶ πρό-
βατα· καὶ ἀφίκοντο ἐκταῖοι εἰς Χρυσόπολιν τῆς Καλχηδονίας, καὶ
ἔκει ἔμειναν ἡμέρας ἐπτὰ λαφυροπολοῦντες.

εἶπε : «Οἱ θυσίες δὲν ἐπιτρέπουν νὰ σᾶς ὀδηγήσω ἐγώ, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ στενοχωρίστε γι' αὐτό. Γιατί, ὅπως φάίνεται, σὲ σᾶς εἶναι ὀρισμένο ἀπὸ τοὺς θεούς νὰ ὀδηγήσετε τοὺς στρατιῶτες. Εκεινῆστε λοιπόν. Κι ἐμεῖς, ὅταν πάτε στὸ Βυζάντιο, θὰ σᾶς κάνωμε ὑποδοχὴ δόσο γίνεται καλύτερη».

"Τστερ" ἀπὸ αὐτὰ ἀποφάσισαν οἱ στρατιῶτες νὰ τοῦ χαρίσουν 37 τὰ πρόβατα ποὺ ἀνήκαν σ' ὅλοκληρο τὸ στρατό. Κι ἐκεῖνος τὰ δέ-
χτηκε, μὰ τοὺς τὰ ξαναγύρισε πίσω. Τότε αὐτὸς ἔφυγε μὲ τὸ καράβι.
Κι οἱ στρατιῶτες πούλησαν τὸ σιτάρι που εἶχαν συγκεντρωμένο καὶ
ὅλα τ' ἄλλα ποὺ εἶχαν ἀρπάξει καὶ ξεκίνησαν, βαδίζοντας ἀνάμεσα
στὴ χώρα τῶν Βιθυνῶν. Δὲν βρήκαν ὅμως νὰ πάρουν τίποτα προχω-
ρώντας τὸν κανονικὸ δρόμο, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν ἀδειανὰ τὰ χέρια, ὅταν
πάνε σὲ φιλικὴ χώρα. Γι' αὐτὸ διποφάσισαν νὰ ξαναγυρίσουν πίσω,
βαδίζοντας ἐνα μερόνυχτο. Μόλις γύρισαν, ἐπιασαν πολλοὺς δούλους
καὶ πρόβατα. "Τστερα, μέσα σὲ ἔξι μέρες, πῆγαν στὴ Χρυσόπολη τῆς
Καλγηδονίας, ἥπου ἔμειναν ἐφτά μέρες καὶ πουλούσαν τὰ λάφυρα.

37-38

ΒΙΒΛΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

- ΚΕΦ. 1 1 [”Οσα μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου ἔποιαν οἱ Ἑλληνες μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπεὶ Κῦρος ἐτελεύτησεν ἐν τῇ πορείᾳ μέχρι εἰς τὸν Πόντον ἀφίκοντο, καὶ ὅσα ἐκ τοῦ Πόντου πεζῇ ἐξιόντες καὶ ἐπλέοντες ἐποίουν μέχρι ἔξω τοῦ στόματος ἐγένοντο ἐν Χρυσοπόλει τῆς Ἀσίας, ἐν τῷ πρόσθετῳ λόγῳ δεδήλωται].
- 2 ’Ἐκ τούτου δὲ Φαρνάβαζος φοβούμενος τὸ στράτευμα μὴ ἐπὶ τὴν αὐτὸν χώραν στρατεύηται, πέμψας πρὸς Ἀραξίβιον τὸν ναύαρχον—
3 —δὸς ἔτυχεν ἐν Βυζαντίῳ ὄν,— ἐδεῖτο διαβιβάσαι τὸ στράτευμα ἐκ
4 τῆς Ἀσίας, καὶ ὑπισχρεῖτο πάντα ποιήσειν αὐτῷ ὅσα δέοι. Καὶ δὸς Ἀραξί-
βιος μετεπέμψατο τὸν διαβατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς εἰς Βυζάντιον, καὶ
5 ὑπισχρεῖτο, εἰ διαβαῖεν, μισθοφορὰν ἔσεσθαι τοῖς στρατιώταις. Οἱ μὲν
δὴ ἄλλοι ἔφασαν βονλευσάμενοι ἀπαγγελεῖν, Ξενοφῶν δὲ εἶπεν αὐτῷ
ὅτι ἀπαλλάξιοιτο ἥδη ἀπὸ τῆς στρατιᾶς καὶ βούλοιτο ἀποπλεῖν. Ὁ δὲ
’Ἀραξίβιος ἐπέλευσεν αὐτὸν συνδιαβάντα ἔπειτα οὕτως ἀπαλλάττεσθαι.
”Ἐφη οὖν ταῦτα ποιήσειν.
- 5 Σεύθης δὲ δὸς Θρᾷξ πέμπει Μηδοσάδην καὶ κελεύει Ξενοφῶντα συμπροθυμεῖσθαι ὅπως διαβῇ τὸ στράτευμα, καὶ ἔφη αὐτῷ ταῦτα
6 συμπροθυμηθέντι ὅτι οὐδὲ μεταμελήσει. Ὁ δὲ εἶπεν· ἀλλὰ τὸ μὲν στρά-
τευμα διαβήσεται· τούτου ἔνεκα μηδὲν τελείτω μήτε ἐμοὶ μήτε ἄλλῳ μηδεί· ἔπειδαν δὲ διαβῇ, ἐγὼ μὲν ἀπαλλάξομαι, πρὸς δὲ τὸν διαμέ-
νοντας καὶ ἐπικαιρίους ὄντας προσφερέσθω ὡς ἂν αὐτῷ δοκῇ.
- 7 ’Ἐκ τούτου διαβαίνονται πάντες εἰς τὸ Βυζάντιον οἱ στρατιώται. Καὶ μισθὸν μὲν οὐκ ἔδιδον δὸς Ἀραξίβιος, ἐκήρυξε δὲ λαβόντας τὰ ὅπλα καὶ τὰ σκεύη τὸν διαβατηγόντας ἐξένει, ὡς ἀποπέμψων τε ἄμα καὶ ἀριθμὸν ποιήσων. ’Ενταῦθα οἱ στρατιώται ἥχθοντο, ὅτι οὐκ εἶχον ἀρ-

ΒΙΒΛΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ,
ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΑΝΑΞΙΒΙΟΥ

(Οσα ἔκαναν οἱ Ἑλλῆνες στὴν ἐκστρατείᾳ τους μὲ τὸν Κύρο ὡς 1
τὴν ἡμέρα τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἀπὸ τότε ποὺ σκοτώθηκε ὁ Κύρος
ῶσπου ἔφτασαν στὸν Πόντο, κι ἐκεῖνα ποὺ ἔκαναν βαδίζοντας ἀπὸ
κεῖ καὶ ἀρμενίζοντας ὡσπου ἔφτασαν στὴν εἰσόδο τοῦ Βόσπορου,
στὴ Χρυσόπολη τῆς Ἀσίας, ὅλα ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγούμενη
διήγηση).

Τότε ὁ Φαρνάβαζος φοβήθηκε μήπως οἱ Ἑλλῆνες βαδίσουν ἐνάντια 2
στὴ χώρα του. Γι' αὐτὸ ἔστειλε ἀπεσταλμένους στὸν Ἀναξίβιο τὸ
ναύαρχο—ποὺ ἔτυχε νὰ βρίσκεται στὸ Βυζάντιο—καὶ τὸν παρακά-
λεσε νὰ περάσῃ τὸ στρατὸ ἀπὸ τὴν Ἀσία πρὸς τὰ ἀπέναντι. Καὶ τοῦ 3
ὑποσχέθηκε πῶς ἀν τὸ δεχόταν, θὰ τοῦ ἔκνει κι ἐκεῖνος δὲ τι εἶχε ἀνάγ-
κη. Ο Ἀναξίβιος λοιπὸν ἐκάλεσε στὸ Βυζάντιο τοὺς στρατηγοὺς καὶ 4
λογαργούς, καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πῶς θὰ δώσῃ μισθὸ στοὺς στρατιῶτες,
ἀν περάσουν ἀντίκρυ. Οἱ ἄλλοι εἶπαν πῶς θὰ σκεφτοῦν καὶ θὰ τοῦ 5
ἀπαντήσουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ξενοφώντα ποὺ ἀποκρίθηκε πῶς θὰ ἀφήσῃ
πιὰ τὸ στράτευμα, γιατὶ θήθει νὰ γυρίσῃ στὴν Ἐλλάδα. Ο Ἀνα-
ξίβιος δύμας τὸν παρακάλεσε νὰ περάσῃ πρῶτα μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους 6
καὶ υστερα νὰ τοὺς ἀφήσῃ. Ἐκεῖνος τὸ δέχτηκε. Μὰ δὲ Σεύθης ἀπὸ
τὴ Θράκη στέλνει τὸ Μηδοσάδη καὶ παρακαλεῖ τὸν Ξενοφώντα νὰ βοη-
θήσῃ νὰ διαβῇ ὁ στρατὸς ἀπέναντι, λέγοντάς του πῶς ἀν τὸ κάνη
δὲν θὰ μετανιώσῃ. Ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Τὸ στράτευμα θὰ περάσῃ 7
ὑπωσδήποτε, καὶ γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ δὲν γρειάζεται νὰ πληρώσῃ
οὔτε ἐμένα, οὔτε κανέναν ἄλλο. Οταν δύμας θὰ ἔχουν περάσει καὶ ἐγὼ
φύγω, ἐκεῖνος δὲς προσφέρη δὲ τοῦ φαίνεται καὶ ἀλλό σὲ κείνους ποὺ θὰ
μείνουν καὶ ποὺ θὰ ἔχουν ἀξιόλογες θέσεις μέσα στὸ στρατό».

“Υστερ” ἀπὸ αὐτὰ περνοῦν ὅλοι οἱ στρατιῶτες στὸ Βυζάντιο. Ο 7
Ἀναξίβιος δὲν τοὺς ἔδωσε μισθὸ, ἀλλὰ διαλάλησε μὲ κήρυκα νὰ πάρουν
τὰ ὅπλα καὶ τὶς ἀποσκευές τους καὶ νὰ βγοῦν, γιατὶ τάχα εἶχε σκοπὸ
νὰ τοὺς μετρήσῃ καὶ νὰ τοὺς στείλῃ στὴν πατρίδα τους. Τότε οἱ στρα-

ΚΕΦ. 1
‘Ανακεφαλαί-
ωση.

2-6
Προτάσεις
τοῦ Ἀναξί-
βιου καὶ τοῦ
Σεύθη.

7-14
Ο στρατὸς
βγαίνει ἀπὸ
τὸ Βυζάντιο
μὲ δόλο.

- γύριον ἐπισιτίζεσθαι εἰς τὴν πορείαν, καὶ ὀκνηρῶς συνεσκευάζοντο.
- 8 Καὶ ὁ Ξενοφῶν Κλεάνδρῳ τῷ ἀρμοστῇ ἔνος γεγενημένος προσελθὼν ἡσπάζετο αὐτὸν ὡς ἀποπλευσόμενος ἥδη. Ὁ δὲ αὐτῷ λέγει· μὴ ποιήσῃς ταῦτα· εἰ δὲ μή, ἔφη, αἰτίαν ἔξεις, ἐπεὶ καὶ νῦν τινες ἥδη σὲ αἴτιων·
 9 ταὶ ὅτι οὐ ταχὺ ἔξερπει τὸ στράτευμα. Ὁ δ' εἶπεν· ἀλλ' αἴτιος μὲν ἔγωγε οὐκ εἰμὶ τούτου, οἵ δὲ στρατιῶται αὐτὸι ἐπισιτισμοῦ δεό-
 10 μενοι διὰ τοῦτο ἀθυμοῦσι πρὸς τὴν ἔξοδον.—Ἄλλ' ὅμως, ἔφη, ἔγώ σοι συμβούλευώ ἔξελθεῖν μὲν ὡς πορευσόμενον, ἐπειδὰν δὲ ἔξω γένηται τὸ στράτευμα, τότε ἀπαλλάσσεσθαι.—Ταῦτα τοίνυν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ἐλθόντες πρὸς Ἀναξίβιον διαπραξόμεθα. Οὕτως ἐλθόντες ἔλεγον ταῦτα.
- 11 Ὁ δὲ ἐκέλευν οὕτω ποιεῖν καὶ ἐξιέραι τὴν ταχίστην συσκευασμένους, καὶ προσανείπεν, δις ἀν μὴ παρῇ εἰς τὴν ἔξέτασιν καὶ εἰς τὸν ἀριθμόν, ὅτι αὐτὸς αὐτὸν αἰτιάσεται.
- 12 Ἐντεῦθεν ἔξῆσαν οὖτε στρατηγὸι πρῶτοι καὶ οἱ ἄλλοι. Καὶ ἀρδηροὶ πάντες πλὴν ὀλίγων ἔξω ἦσαν, καὶ Ἐτεόνικος εἰστήκει παρὰ τὰς πύλας ὡς ὅποτε ἔξω γένοντο πάντες συγκλείσων τὰς πύλας καὶ τὸν μοχλὸν ἔμβαλλων. Ὁ δὲ Ἀναξίβιος συγκαλέσας τοὺς στρατηγὸνς καὶ τοὺς λοχαγὸνς ἔλεγε· τὰ μὲν ἐπιτήδεια, ἔφη, λαμβάνετε ἐκ τῶν Θρᾳκίων κωμῶν· εἰσὶ δὲ αὐτόθι πολλαὶ κριθαὶ καὶ πυροὶ καὶ τἄλλα ἐπιτήδεια· λαβόντες δὲ πορεύεσθε εἰς Χεροόνησον, ἐκεὶ δὲ Κυνίσκος ὑμῖν μισθοδοτή-
 14 σει. Ἐπακούσαντες δέ τινες τῶν στρατιωτῶν ταῦτα ἦ καὶ τῶν λοχαγῶν τις διαγγέλλει εἰς τὸ στράτευμα. Καὶ οἱ μὲν στρατηγὸι ἐπνυθάνοντο περὶ τοῦ Σεύθου πότερα πολέμιος εἴη ἢ φίλος, καὶ πότερα διὰ τοῦ Ἰεροῦ Ὅρους δέοι πορεύεσθαι ἢ κύκλῳ διὰ μέσης τῆς Θράκης.
- 15 Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα διελέγοντο, οἱ στρατιῶται ἀναρπάσαντες τὰ ὅπλα θέουσι δρόμῳ πρὸς τὰς πύλας, ὡς πάλιν εἰς τὸ τεῖχος εἰσιόντες. Ὁ δὲ Ἐτεόνικος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὡς εἰδον προσθέοντας τοὺς ὅπλίτας, συγ-
 16 κλέοντες τὰς πύλας καὶ τὸν μοχλὸν ἔμβαλλονταν. Οἱ δὲ στρατιῶται ἔκοπτον τὰς πύλας καὶ ἔλεγον ὅτι ἀδικώτατα πάσχοιεν ἔκβαλλόμενοι εἰς τὸν πολεμίους· κατασχίσειν τε τὰς πύλας ἔφασαν, εἰ μὴ ἐκόντες

τιώτες ἀρχισαν νὰ στενοχωριοῦνται, γιατὶ δὲν εἶχαν γρήματα ν' ἀγοράζουν τρόφιμα στὸ δρόμο, καὶ ἐτοίμαζαν τὶς ἀποσκευές τους χωρὶς διάθεση. Καὶ ὁ Ξενοφῶν πῆγε στὸν Κλέανδρο τὸν ἀρμοστήν, ποὺ εἶχαν γίνει πρωτύτερα φίλοι, καὶ τὸν ἀποχαιρέτησε, γιατὶ σκόπευε πιὰ νὰ φύγῃ.⁸ Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: «Μήν τὸ κάνης αὐτό, ἀλλιώτικα θὰ κατηγορηθῆς. Καὶ τώρα ἀκόμα σὲ κατηγοροῦν μερικοί, ἐπειδὴ ὁ στρατὸς δὲν βγαίνει γρήγορα ἀπὸ τὴν πόλη». «Μὰ δὲ φταίω ἐγὼ γι' αὐτό, εἶπε, παρὰ οἱ στρατιῶτες ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τρόφιμα, κι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ποὺ δὲν ἔχουν ὅρεξη νὰ βγοῦν». «Πάντως, ἀποκρίθηκε ὁ Κλέανδρος, ἐγὼ σὲ συμβουλεύω νὰ βγῆς κάνοντας πῶς θὰ πᾶς μαζί τους, κι ὅταν ὁ στρατὸς βρεῖται ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, τότε νὰ φύγης». «Αὐτά, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, θὰ τὰ κανονίσωμες ὅταν πᾶμε στὸν Ἀναξίβιο». Πῆγαν λοιπὸν σὲ κεῖνον κι ἀρχισαν νὰ τὰ συζητοῦν. «Ο Ἀναξίβιος εἶχε κι αὐτὸς τὴ γνώμη νὰ βγοῦν οἱ στρατιῶτες ἀπὸ τὴν πόλη ὅσο μποροῦσαν γρηγορώτερα μὲ τὶς ἀποσκευές τους ἔτοιμες, καὶ πρόσθεσε πῶς ἀν κανένας λείψῃ ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρηση καὶ τὴν ἀρίθμηση, ὁ ἔδιος θὰ κατηγορῇ τὸν ἔσωτό του ἐπειτα. Τότε ἀρχισαν νὰ βγαίνουν πρῶτα οἱ στρατηγοὶ κι ὄστερα οἱ ὑπόλοιποι. Βρίσκονταν ἔξω δῆλοι μαζί, ἐκτὸς ἀπὸ λίγους, κι ὁ Ἐτεόνικος εἶχε σταθῆ στὶς πύλες γιὰ νὰ τὶς κλείσῃ καὶ νὰ βάλῃ τὴν ἀμπάρα, μόλις θὰ ἔβγαινε καὶ ὁ τελευταῖος. Τότε ὁ Ἀναξίβιος κάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγοὺς καὶ τοὺς εἶπε: «Τὰ τρόφιμα μπορεῖτε νὰ τὰ παίρνετε ἀπὸ τὰ χωρὶὰ τῆς Θράκης, δπου ὑπάρχει ἀφθονο σιτάρι καὶ κριθάρι καὶ τ' ἄλλα χρειαζούμενα. "Οταν τὰ προμηθευτῆτε, νὰ τραβήξετε γιὰ τὴ Χερσόνησο, κι ἐκεῖ θὰ σᾶς δώση μισθὸ δ Κυνίσκος". Μερικοὶ στρατιῶτες δύμας ποὺ τ' ἀκούσαν ἦ καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς λοχαγούς, τὰ ἀνακοινώνουν στὸ στράτευμα. Οἱ στρατηγοὶ στὸ μεταξὺ ρωτοῦσαν νὰ μάθουν ἀν ὁ Σεύθης ἥταν ἔχθρὸς ἢ φίλος, κι ἀν ἔπερπε νὰ βαδίσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Ἱερὸ βουνὸ ἥ, κάνοντας τὸ γύρο, νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Θράκης. Ἀλλὰ τὴ στιγμὴ ποὺ τὰ συζητοῦσαν, οἱ στρατιῶτες ἀρπαξαν τὰ δῆπλα κι ἀρχίζουν νὰ τρέχουν πρὸς τὶς πύλες γρήγορα, γιὰ νὰ ξαναμποῦν μέσα στὸ τεῖχος. Ὁ Ἐτεόνικος δύμας καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ ἥταν μαζί του, μόλις εἶδαν τοὺς ὄπλίτες νὰ πλησιάζουν τρέχοντας, κλείνουν τὶς πύλες καὶ βάζουν τὴν ἀμπάρα. Γότε οἱ στρατιῶτες ἀρχισαν νὰ χτυποῦν τὶς πύλες καὶ νὰ λένε πῶς τοὺς γίνεται τρομερὴ ἀδικία, ποὺ τοὺς διώχγουν καὶ τοὺς στέλνουν ἀνάμεσα σ' ἔχθρούς. Καὶ φοβέριζαν πῶς θὰ κομμα-

15-20

Οἱ Ἑλληνες
ἔξαγριωμένοι
ξαναμπαίνουν
στὸ Βυζάντιο.

17 ἀτοίξουσιν. Ἐλλοι δὲ ἔθεον ἐπὶ θάλατταν καὶ παρὰ τὴν χηλὴν τὸ τεῖχος ὑπερβαίνουσιν εἰς τὴν πόλιν, ἄλλοι δὲ οἱ ἐτύγχανον ἔνδον ὅντες τῶν στρατιωτῶν, ὡς ὁρῶσι τὰ ἐπὶ ταῖς πύλαις πράγματα, διακόπτοντες ταῖς ἀξίναις τὰ οὐλεῖθρα ἀναπετανύονται τὰς πύλας, οἱ δὲ εἰσπίπτοντιν.

18 Ὁ δὲ Ξενοφῶν ὡς εἶδε τὰ γιγνόμενα, δείσας μὴ ἐφ' ἀρπαγὴν τράποιτο τὸ στράτευμα καὶ ἀνήκεστα κακὰ γένοιτο τῇ πόλει καὶ ἔαντῷ καὶ τοῖς στρατιώταις, ἔθει καὶ συνεισπίπτει εἴσω τῶν πυλῶν σὺν τῷ 19 ὅχλῳ. Οἱ δὲ Βυζάντιοι ὡς εἶδον τὸ στράτευμα βίᾳ εἰσπίπτον, φεύγοντιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, οἱ μὲν εἰς τὰ πλοῖα, οἱ δὲ οἰκαδε, ὅσοι δὲ ἔνδον ἐτύγχανον ὅντες, ἔξω, οἱ δὲ καθεῖλκον τὰς τρομήρεις, ὡς ἐν ταῖς τρομήρεσι σφύζοντο, πάντες δὲ φόντο ἀπολωλέραι, ὡς ἑαλωκύιας τῆς πόλεως.
20 Ὁ δὲ Ἐτεόνικος εἰς τὴν ἄκραν ἀποφεύγει. Ὁ δὲ Ἀραξίβιος καταδραμῶν ἐπὶ θάλατταν ἐν ἀλιευτικῷ πλοίῳ περιέπλει εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ εὐθὺς μεταπέμπεται ἐκ Καλχηδόνος φρουρούς· οὐ γὰρ ἵνανοὶ ἐδόκουν εἶναι οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει σχεῖν τοὺς ἄνδρας.

21 Οἱ δὲ στρατιῶται ὡς εἶδον Ξενοφῶντα, προσπίπτοντι πολλοὶ αὐτῷ καὶ λέγοντες νῦν σοι ἔξεστιν, ὃ Ξενοφῶν, ἀνδρὶ γενέσθαι. Ἐχεις πόλιν, ἔχεις τρομήρεις, ἔχεις χρήματα, ἔχεις ἄνδρας τοσούτους. Νῦν ἄν, εἰ βούλοιο, σύ τε ἡμᾶς ὀρήσαις καὶ ἡμεῖς σὲ μέγαν ποιήσαιμεν.
22 Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο βουλόμενος αὐτοὺς κατηρεμίσαι· ἀλλ᾽ εὖ γε λέγετε καὶ ποιήσω ταῦτα· εἰ δὲ τούτων ἐπιθυμεῖτε, θέσθε τὰ ὅπλα ἐν τάξει ὡς τάχιστα· καὶ αὐτός τε παρηγγύνα ταῦτα καὶ τοὺς ἄλλους ἐκέλευε
23 παρεγγυᾶν καὶ τίθεσθαι τὰ ὅπλα. Οἱ δὲ αὐτοὶ ὡφ' ἔαντῶν ταττόμενοι οἱ τε ὅπλῖται ἐν δλίγῳ χρόνῳ ἐπ' ὀκτὼ ἐγένοντο καὶ οἱ πελτασταὶ ἐπὶ τὸ κέρας ἐκάτερον παρεδεδραμήκεσαν. Τὸ δὲ χωρίον οἷον κάλλιστον ἐκτάξασθαι ἔστι τὸ Θράκιον καλούμενον, ἔρημον οἰκιῶν καὶ πεδιῶν.

τιάσουν τις πύλες, ἀν δὲν τὶς ἀνοίξουν θεληματικά. "Αλλοι πάλι εἴτεροι 17 πρὸς τὴν θάλασσα, καὶ ἀπὸ τὴν μεριδὴν τοῦ μόλου πηδοῦν τὸ τεῖχος καὶ μπαίνουν στὴν πόλη. Λίγοι στρατιῶτες ποὺ ἔτυχεν νὰ βρίσκωνται μέσα, μόλις βλέπουν αὐτὰ ποὺ γίνονταν κοντά στὶς πύλες, τὶς ἀνοίγουν διάπλατα, ἀφοῦ πρώτα ἔκοψαν τὴν ἀμπάρα μὲ τὰ τσεκούρια καὶ ἔτσι ὁρμοῦν καὶ οἱ ἄλλοι μέσα στὴν πόλη. 'Ο Ξενοφῶν ὅμως ὅταν εἶδε αὐτὰ ποὺ 18 γίνονταν, φοβήθηκε μήπως ὁ στρατὸς ἀρχίσῃ τὴν λεηλασία καὶ δημιουργηθοῦν ἀνεπανόρθωτες συμφορές στὴν πόλη καὶ στὸν ἔσωτό του καὶ στοὺς στρατιῶτες, καὶ γι' αὐτὸ τρέχει καὶ μπαίνει ὁρμητικὰ μέσα στὶς πύλες μαζὶ μὲ τὸ πλήθος. Οἱ Βυζαντῖνοι, μόλις εἶδαν νὰ ὁρμᾶ 19 μὲ βίᾳ ὁ στρατός, φεύγουν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ πηγαίνουν ἄλλοι πρὸς τὰ καράβια καὶ ἄλλοι στὰ σπίτια, ἐνῶ ὅσοι ἔτυχεν νὰ βρίσκωνται μέσα, ἀρχίσαν νὰ βγαίνουν ἔξω. Μερικοὶ πάλι τραβοῦσαν τὶς τριήρεις στὴ θάλασσα γιὰ νὰ γλιτώσουν μπαίνοντας μέσα, καὶ γενικά ὅλοι νόμιζαν πώς ἥταν χαμένοι, σὰ νὰ κυριεύτηκε ἡ πόλη τόντος. Κι ὁ Ἐτεόνικος πῆγε νὰ γλιτώσῃ στὴν ἀκρόπολη. Τέλος ὁ Ἀναξίβιος ἔτερες βιαστικὰ 20 στὴ θάλασσα, μπῆκε σ' ἕνα πλοῖο φαράδικο καὶ πλέοντας παραλιακὰ ἀνέβηκε στὴν ἀκρόπολη. 'Αμέσως στέλνει καὶ ζητάει φρουροὺς ἀπὸ τὴν Καλγηδόνα, γιατὶ εἰχε τὴ γνώμη πώς ἔκεινοι ποὺ βρίσκονταν στὴν ἀκρόπολη δὲν ἥταν ἀρκετοὶ γιὰ νὰ συγκρατήσουν τοὺς "Ελλήνες.

"Οταν οἱ στρατιῶτες εἶδαν τὸν Ξενοφῶντα, τρέχουν πρὸς τὸ μέρος 21 του πολλοὶ καὶ τοῦ λένε: «Τώρα, Ξενοφῶντα, εἶναι εὔκαιρία νὰ φανῆς ἀντρας. "Εχεις μιὰ πόλη, ἔχεις τριήρεις, ἔχεις χρήματα, ἔχεις πολλοὺς στρατιῶτες. "Αν θέλης, καὶ ἐσύ μπορεῖς νὰ μας ὀφελήσης καὶ ἐμεῖς νὰ σὲ κάνωμε μεγάλο.

Κι ἔκεινος ἀποκρίθηκε, προσπαθώντας νὰ τοὺς καθησυχάσῃ: 22 «Σωστὰ εἶναι τὰ λόγια σας καὶ θὰ κάνω αὐτὰ ποὺ λέτε. "Αν ὅμως θέλετε νὰ γίνουν, ἀκουμπῆστε τὰ ὅπλα σας χάρια καὶ συνταχθῆτε, δσο μπορεῖτε γρηγορώτερα». Κι ὁ ἔδιος ἔδωσε τὸ πρόσταγμα τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους παρακίνησε νὰ τὸ ἀνακοινώσουν καὶ ν' ἀφήσουν αἴτω τὰ ὅπλα. Μὰ ἔκεινοι καὶ χωρὶς διαταγὴ συντάχθηκαν. "Ετοι μέ- 23 σα σὲ λίγη ὥρα καὶ οἱ ὅπλίτες μπῆκαν στὴ γραμμὴ ποὺ εἶχε ὀχτὼ ἀντρες βάθος, καὶ οἱ πελταστὲς ἔτρεξαν καὶ τοποθετήθηκαν στὰ δυο ἀκρα τοῦ στρατοῦ. Τὸ μέρος ἔκεινο ἥταν πάρα πολὺ κα- 24 τάλληλο γιὰ παράταξη: ἥταν χωρὶς σπίτια καὶ δμαλό, καὶ εἶχε τὴν

21-32
Συμβουλὲς
τοῦ Ξενοφῶν-
τα.

Ἐπεὶ δὲ ἔκειτο τὰ ὅπλα καὶ κατηρεμίσθησαν, συγκαλεῖ δὲ Ξενοφῶν τὴν στρατιὰν καὶ λέγει τάδε.

- 25 Οὐτὶ μὲν ὁργίζεσθε, ὃ ἄγδρες στρατιῶται, καὶ νομίζετε δεινά πάσχειν ἐξαπατώμενοι οὐθανμάζω. Ἡν δὲ τῷ θυμῷ χαριῶμεθα καὶ Λακεδαιμονίους τε τοὺς παρόντας τῆς ἐξαπάτης τιμωρησώμεθα καὶ τὴν πόλιν τὴν οὐδὲν αἰτίαν διαρράσωμεν, ἐνθυμεῖσθε ἂν εἴσται ἐντεῦθεν.
- 26 Πολέμιοι μὲν ἐσόμεθα ἀποδεδειγμένοι Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς συμμάχοις. Οἶος δὲ πόλεμος ἀν γένοιτο, εἰκάζειν δὴ πάρεστιν ἐωρακότας
- 27 καὶ ἀναμνησθέντας τὰ νῦν δὴ γεγενημένα. Ἡμεῖς γὰρ οἱ Ἀθηναῖοι ἥλθομεν εἰς τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους ἔχοντες τριήρεις τὰς μὲν ἐν θαλάττῃ, τὰς δὲ ἐν τοῖς νεωράσις, οὐκ ἐλάττους τριακοσίων, ὑπαρχόντων δὲ πολλῶν χρημάτων ἐν τῇ πόλει καὶ προσόδου οὖσης κατ' ἐνιαυτὸν ἀπό τε τῶν ἐνδήμων καὶ τῆς ὑπεροχῆς οὐδὲν χιλίων ταλάντων ἀρχοντες δὲ τῶν νήσων ἀπασῶν καὶ ἐν τῇ
- 28 Ἀσίᾳ πολλὰς ἔχοντες πόλεις καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἄλλας τε πολλὰς καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ Βυζάντιον, δόπον νῦν ἐσμεν, ἔχοντες κατεπολεμήθημεν οὕτως ὡς πάντες ὑμεῖς ἐπίστασθε. Νῦν δὲ δὴ ἀν οἰόμεθα παθεῖν, Λακεδαιμονίοις μὲν καὶ τῶν ἀρχαίων συμμάχων ὑπαρχόντων, Ἀθηναίων δὲ καὶ οἱ ἔκεινοις τότε ἥσαν σύμμαχοι πάντων προσγεγενημένων, Τισσαφέροντος δὲ καὶ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ ἄλλων βαρβάρων πάντων πολεμίων ἡμῖν ὄντων, πολεμιώτατον δὲ αὐτὸν τοῦ ἀντι βασιλέως, διν ἥλθομεν ἀφαιρησόμενοι τὴν ἀρχὴν καὶ ἀποκτεοῦντες, εἰ δυναίμεθα; τούτων δὴ πάντων διμοῦ ὄντων ἔστι τις οὕτως ἄφρων δύστις οἰεται ἀν ἡμᾶς περιγενέσθαι; Μή πρὸς θεῶν μαινώμεθα μηδὲ αἰσχρῶς ἀπολώμεθα πολέμιοι οὗτες καὶ ταῖς πατρόσις καὶ τοῖς ἡμετέροις αὐτῶν φίλοις τε καὶ οἰκείοις.
- 29 Ἐν γὰρ ταῖς πόλεσίν εἰσι πάντες ταῖς ἐφ' ἡμᾶς στρατευσομέναις, καὶ δικαίως, εἰ βάροβαρον μὲν πόλιν οὐδεμίαν ἥθελήσαμεν κατασκεῖν, καὶ ταῦτα κρατοῦντες, Ἐλληνίδα δὲ εἰς ἣν πρώτην ἥλθομεν πόλιν, ταύτην ἐξαλαπάξομεν. Ἐγὼ μὲν τοίνυν εὔχομαι πρὸν ταῦτα ἐπιδεῖν ὑψόν

δύνομασία Θρακικό. "Οταν πιὸ τὰ ὅπλα βρίσκονταν γάμω καὶ οἱ στρατιῶτες εἶχαν καθησυχάσει, ὁ Ξενοφῶν καλεῖ συγκέντρωση καὶ λέει τοῦτα δῶ : «Δὲν παραξενείομαι, στρατιῶτες, ποὺ εἴστε δργισμένοι 25 καὶ ποὺ νομίζεται πώς ὑποφέρετε τρομερὰ καὶ πώς σᾶς ἔστησαν παρίδες. » Αν δύμας παρασυρθοῦμε ἀπὸ τὴν δργή μας καὶ τιμωρήσωμε τοὺς Λακεδαιμόνιους ποὺ εἶναι ἐδῶ γιὰ τὸ ξεγέλασμα ποὺ μᾶς ἔκαναν κι ἐν λεηλατήσωμε τὴν πόλη ποὺ δὲν μᾶς φταίει καθόλου, βάλτε στὸ μυαλό σας τί θὰ γίνη ὕστερ' ἀπὸ αὐτά. Πρῶτα πρῶτα θὰ εἴμαστε φα- 26 νεροὶ ἔχθροι μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς συμμάχους τους. » Επειτα πόσο τρομερὸς πόλεμος μπορεῖ νὰ ξεσπάσῃ ἀπ' αὐτό, εἶναι εὔκολο νὰ τὸ συμπεράνωμε, ἀφοῦ ἔχομε δεῖ κι ἔχομε ἀκόμα στὴ θύμησή μας ἔκεινα ποὺ ἔγιναν τελευταῖα. Γιατὶ ἐμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι μπήκαμε 27 στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς συμμάχους τους ἔχοντας δργὴ λιγότερες ἀπὸ τριακόσιες τριήρεις, ποὺ βρίσκονταν ἄλλες στὴ θάλασσα κι ἄλλες στὰ ναυπηγεῖα. Ἀκόμα εἶχαμε πολλὰ γρήματα μέσα στὴν πόλη καὶ εἰσοδήματα κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς φόρους ποὺ παίρναμε ἀπὸ ντόπιους κι ἀπὸ σύμμαχους, δχι λιγότερα ἀπὸ χίλια τάλαντα. "Επειτα διοικούσαμε δῆλα τὰ νησιὰ καὶ ἔξουσιάζαμε πολλὲς πόλεις στὴν Ἀσία καὶ στὴν Εὐρώπη, κι ἀνάμεσά τους τοῦτο τὸ Βυζάντιο, δπου τώρα βρισκόμαστε. Παρ' ὅλα αὐτὰ βγήκαμε ἔξαντλημένοι ἀπὸ τὸν πόλεμο, καθὼς γνωρίζετε δῆλοι. Τώρα λοιπὸν τί φανταζόμα- 28 στε πώς θὰ παθαίξαμε, ἀφοῦ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔχουν καὶ τοὺς παλιοὺς συμμάχους, κι ἀκόμα πῆγαν μὲ τὸ μέρος τους οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δῆλοι οἱ τότε σύμμαχοι τους; Καὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, ὁ Τισσαφέρνης καὶ δῆλοι οἱ ἄλλοι βαρβαροὶ ποὺ ζοῦν στὰ παράλια εἶναι ἔχθροι μας, καὶ πιὸ μεγάλος ἔχθρος μας εἶναι ὁ Ἰδιος ὁ βασιλιάς, ποὺ πήγαμε νὰ τοῦ πάρωμε τὴν ἔξουσία καὶ νὰ τὸν σκοτώσωμε, ἀν μπορούσαμε. Ἀφοῦ λοιπὸν δῆλοι αὐτοὶ εἶναι μαζί, ὑπάρχει κανένας τόσο ἀνόητος ποὺ νὰ νομίζῃ πώς θὰ ἥταν δυνατὸ νὰ τοὺς νικήσωμε; Γιὰ τ' ὅνομα 29 τῶν θεῶν ἀς μὴν κάνωμε σὰν μανιακοὶ κι ἀς μὴ βροῦμε ἀτιμο θάνατο μὲ τὸ νὰ γίνωμε ἔχθροι καὶ στὶς πατρίδες μας καὶ στοὺς φίλους μας καὶ στοὺς δικούς μας. Γιατὶ τοῦτοι δῆλοι βρίσκονται στὶς πολιτεῖες ποὺ δίκαιαται θὰ μᾶς πολεμήσουν, ἀν λεηλατήσωμε τὴν πρώτη ἐλληνικὴ πόλη ποὺ συναντήσαμε, ἐνῶ καμιὰ βαρβαρικὴ δὲν θελήσαμε ὡς τώρα νὰ κυριέψωμε, παρ' ὅλο ποὺ ἡμασταν καὶ νικητές. » Εγὼ λοιπὸν εὔχομαι, 30

- γενόμενα μυρίας ἐμέ γε κατὰ τῆς γῆς δργνὰς γενέσθαι. Καὶ ὑμῶν δὲ συμβούλειν "Ελληνας ὄντας τοῖς τὸν Ἑλλήνων προεστηκότι πειθομένους πειρᾶσθαι τῶν δικαίων τυγχάνειν. Ἐάν δὲ μὴ δύνησθε ταῦτα, ἡμᾶς
- 31 δεῖ ἀδικούμενούς τῆς γοῦν Ἑλλάδος μὴ στέρεσθαι. Καὶ νῦν μοι δοκεῖ πέμψαντας Ἀναξιβίῳ εἰπεῖν ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν βίαιον ποιήσοντες παρεληλύθαμεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἦν μὲν δυνώμεθα παρ' ὑμῶν ἀγαθόν τι εὑρίσκεσθαι, εἰ δὲ μή, ἀλλὰ δηλώσοντες ὅτι οὐκ ἔξαπατώμενοι ἀλλὰ πειθόμενοι ἔξερχόμεθα.
- 32 Ταῦτα ἔδοξε, καὶ πέμποντιν Ἱερώνυμόν τε τὸν Ἡλεῖον ἐροῦντα ταῦτα καὶ Εὐρύλοχον Ἀρκάδα καὶ Φιλήσιον Ἀχαιόν. Οὖ μὲν ταῦτα ὥχοντο ἐροῦντες.
- 33 Ἔτι δὲ καθημένων τῶν στρατιωτῶν προσέρχεται Κοιρατάδας Θηβαῖος, δις οὐ φεύγων τὴν Ἑλλάδα περιήει ἀλλὰ στρατηγῶν καὶ ἀπαγγελλόμενος, εἴ τις ἢ πόλις ἢ ἔθνος στρατηγοῦ δέοιτο καὶ τότε προσελθὼν ἔλεγεν ὅτι ἔτοιμος εἴη ἡγεῖσθαι αὐτοῖς εἰς τὸ Δέλτα καλούμενον τῆς Θράκης, ἔνθα πολλὰ καὶ ἀγαθὰ λήψουντο· ἔστε δὲ ἀν μόλωσιν, εἰς ἀφθονίαν παρέξειν ἔφη καὶ σιτία 34 καὶ ποτά. Ἀκούοντι ταῦτα τοῖς στρατιώταις καὶ τὰ παρὰ Ἀναξιβίον ἄμα ἀπαγγελλόμενα — ἀπεκρίνατο γὰρ ὅτι πειθομένοις αὐτοῖς οὐ μεταμελήσει, ἀλλὰ τοῖς τε οἶκοι τέλεσι ταῦτα ἀπαγγελεῖ καὶ αὐτὸς 35 βούλεύσοιτο περὶ αὐτῶν ὅτι δύνατο ἀγαθόν—ἐκ τούτον οἱ στρατιῶται τόν τε Κοιρατάδαν δέχονται στρατηγὸν καὶ ἔξω τοῦ τείχους ἀπῆλθον. Ὁ δὲ Κοιρατάδας συντίθεται αὐτοῖς εἰς τὴν ὑστεραίαν παρέσεσθαι ἐπὶ τὸ στράτευμα ἔχων καὶ ἰερεῖα καὶ μάντιν καὶ σιτία καὶ ποτὰ τῇ στρα- 36 τιῇ. Ἐπεὶ δὲ ἔξῆλθον, δὲ Ἀναξίβιος ἔκλεισε τὰς πύλας καὶ ἐκήρυξεν, 37 δις ἀν ἀλῷ ἔνδον ὅν τῶν στρατιωτῶν, ὅτι πεπράστεται. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ Κοιρατάδας μὲν ἔχων τὰ ἱερεῖα καὶ τὸν μάντιν ἤκε, καὶ ἄλφιτα φέροντες εἴποντο αὐτῷ εἴκοσιν ἄνδρες, καὶ οἶνον ἄλλοι εἴκοσι, καὶ ἐλαῖων τρεῖς, καὶ σκορδόων ἀνὴρ ὃσον ἐδύνατο μέγιστον φορτίον, καὶ ἄλλος κρομμύων. Ταῦτα δὲ καταθέμενος ὡς ἐπὶ δάσμευσιν ἐθύετο.

προτοῦ δῶν νὰ γίνουν ἀπὸ σᾶς αὐτά, ν' ἀνοιξῃ ἡ γῆ καὶ νὰ μὲ καταπιῇ.
Καὶ σᾶς συμβουλεύω, ὅφου εἰστε "Ἐλληνες, νὰ προσπαθήτε νὰ βρί-
σκετε δίκαιη μεταχειρίστη ὑπακούοντας στοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἐλλή-
νων." Αν αὐτὸ δὲν μπορῇ νὰ γίνη, πρέπει νὰ προτιμήσωμε νὰ ἀδικη-
θοῦμε γιὰ νὰ μὴ χάσωμε τὴν Ἐλλάδα. Καὶ τώρα νομίζω πώς εἶναι 31
σωστὸ νὰ στείλωμε ἀπεσταλμένους στὸν Ἀναξίβιο, γιὰ νὰ τοῦ ποῦν
πώς ἐμεῖς μπήκαμε στὴν πόλη ὅχι γιὰ νὰ κάνωμε κάτι χρησιμοποιών-
τας βίᾳ, ἀλλὰ γιατὶ θέλουμε νὰ δοῦμε, μήπως μπορέσωμε νὰ πετύ-
χωμε κάτι καλὸ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἰδιους. Καὶ ἂν ὅχι, τότε νὰ τοὺς
βεβαιώσωμε πώς βγαίνομε ἀπὸ τὴν πόλη γιατὶ πειθαρχοῦμε καὶ ὅχι
ἐπειδὴ πέσαμε σὲ παγίδα». Τοὺς φάνηκαν αὐτὰ καλὰ καὶ στέλνουν 32
τὸν Ἱερώνυμο τὸν Ἡλεῖο γιὰ νὰ τὰ πῆ, καὶ τὸν Εὐρύλογο τὸν Ἀρκάδα
καὶ τὸ Φιλήσιο τὸν Ἀχαιό. Τοῦτο ἔφυγαν γιὰ νὰ πᾶνε νὰ τὰ ἀνα-
κοινώσουν.

Δὲν εἶχαν σηκωθῆ ἀκόμα οἱ στρατιῶτες ἀπὸ τὴ συγκέντρωση καὶ 33
φτάνει ὁ Κοιρατάδας ὁ Θηβαῖος. Αὐτὸς γύριζε στὴν Ἐλλάδα ὅχι σὰν
ἔξοριστος, παρὰ ἐπιθυμώντας νὰ γίνη στρατηγὸς καὶ προσφέροντας
τὶς στρατηγικές του ἴκανότητες, ἀν καμιὰ πολιτεία ἢ κανένας λαὸς
τὶς χρειαζόταν. Τότε παρουσιάστηκε καὶ τοὺς εἶπε πώς ἥταν πρόβυ-
μος νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ σ' ἐνα μέρος τῆς Θράκης ποὺ ὄνομαζόταν Δέλτα,
ὅπου μποροῦσαν νὰ προμηθευτοῦν ἀφθονα τρόφιμα. "Ωσπου νὰ φτά-
σουν ἐκεῖ, εἶπε πώς ὁ Ἰδιος θὰ τοὺς δίνη ἀφθονα φαγητὰ καὶ πιοτά. Οἱ 34
στρατιῶτες τ' ἀκούσαν καὶ αὐτὰ καὶ τὴν ἀπάντηση τοῦ Ἀναξίβιου—
γιατὶ τοὺς ἀποκρίθηκε πώς δὲν θὰ μετανιώσουν ἀν πειθαρχήσουν, παρὰ
καὶ στοὺς ἐφόρους θὰ ἀναφέρῃ τὴ διαγωγὴ τοὺς καὶ ὁ Ἰδιος θὰ σκεφτῇ
ἄν μπορῇ νὰ τοὺς κάνῃ κάτι καλό. — Τότε οἱ στρατιῶτες δέχονται τὸν 35
Κοιρατάδα γιὰ στρατηγὸ καὶ βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος. Ὁ Κοιρα-
τάδας συμφωνεῖ μαζὶ τους νὰ ἔρθῃ τὴν ἄλλη μέρα στὸ στρατόπεδο
καὶ νὰ φέρῃ ζῶα γιὰ θυσία καὶ μάντη, καὶ τροφὲς καὶ πιοτά γιὰ τοὺς
στρατιῶτες. Μόλις ὅμως βγῆκαν, ὁ Ἀναξίβιος ἔκλεισε τὶς πύλες καὶ 36
διαλάλησε πώς, ἀν κανένας στρατιώτης πιαστῇ μέσα στὴν πόλη, θὰ
πουληθῇ γιὰ δοῦλος. Τὴν ἄλλη μέρα πῆγε ὁ Κοιρατάδας, κουβα- 37
λώντας τὰ ζῶα γιὰ τὶς θυσίες καὶ τὸ μάντη. Τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ
εἴκοσι ἀντρες φορτωμένοι κριθαρένιο ἀλεύρι, κι ἄλλοι εἴκοσι μὲ κρασί,
τρεῖς μὲ ἐλιές, ἔνας μὲ φορτίο ἀπὸ σκόρδα, ὅσα περισσότερα μποροῦσε
νὰ σηκωσῃ, κι ἔνας ἄλλος μὲ κρεμμύδια. Αὐτὰ τὰ ἀφησε κάτω σὰ νὰ

33-37

'Ο Κοιρατά-
δας στρατη-
γός.

38 Ξενοφῶν δὲ μεταπεμψάμενος Κλέαρδον ἐκέλευε διαπρᾶξαι ὅπως
39 εἰς τὸ τεῖχος εἰσέλθοι καὶ ἀποπλεύσαι ἐκ Βυζαντίου. Ἐλθὼν δὲ ὁ Κλέαρ-
δος μάλα μόλις ἔφη διαπραξάμενος ἥκειν λέγειν γὰρ Ἀραξίβιον ὅτι
οὐκ ἐπιτήδειον εἴη τοὺς μὲν στρατιώτας πλησίον εἶναι τοῦ τείχους,
Ξενοφῶντα δὲ ἔνδον τοὺς Βυζαντίους δὲ στασιάζειν καὶ πονηροὺς
εἶναι πρὸς ἀλλήλους· ὅμως δὲ εἰσιέναι, ἔφη, ἐκέλευνεν, εἰ μέλλεις σὺν
40 αὐτῷ ἐκπλεῦν. Ὁ μὲν δὴ Ξενοφῶν ἀσπασάμενος τοὺς στρατιώτας
εἰσω τοῦ τείχους ἀπῆιε σὺν Κλεάρδῳ.

‘Ο δὲ Κοιρατάδας τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ οὐκ ἐκαλλιέρει οὐδὲ διε-
μέτρησεν οὐδὲν τοῖς στρατιώταις· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τὰ μὲν ἰερεῖα είστικει
παρὰ τὸν βωμὸν καὶ Κοιρατάδας ἐστεφανωμένος ώς θύσων προσελθὼν
δὲ Τιμασίων δ Δαρδανεὺς καὶ Νέων δ Ἀστυαῖος καὶ Κλεάνωδ δ Ορχο-
μένιος ἔλεγον Κοιρατάδα μὴ θύειν, ώς οὐχ ἡγησόμενον τῇ στρατιᾷ,
41 εἰ μὴ δώσει τὰ ἐπιτήδεια. Ὁ δὲ κελεύει διαμετρεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ πολλῶν
ἐνέδει αὐτῷ ὥστε ἡμέρας σῖτον ἐκάστω γενέσθαι τῶν στρατιωτῶν,
ἀναλαβόν τὰ ἰερεῖα ἀπῆιε καὶ τὴν στρατηγίαν ἀπειπών.

ΚΕΦ. 2 1 Νέων δὲ δ Ἀστυαῖος καὶ Φοντίσκος δ Ἀχαιὸς καὶ Φιλήσιος δ
‘Ἀχαιὸς καὶ Ξανθικλῆς δ Ἀχαιὸς καὶ Τιμασίων δ Δαρδανεὺς ἐπέμενον
ἐπὶ τῇ στρατιᾷ, καὶ εἰς κώμιας τῶν Θρακῶν προελθόντες τὰς κατὰ Βυ-
2 ζάρτιον ἐστρατοπεδεύοντο. Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐστασίαζον, Κλεάνωδ μὲν
καὶ Φοντίσκος πρὸς Σευθηρι βουλόμενοι ἄγειν ἐπειθε γὰρ αὐτούς, καὶ
ἔδωκε τῷ μὲν ἵππον, τῷ δὲ γυναῖκα· Νέων δὲ εἰς Χερρόνησον, οἰόμε-
νος, εἰ δπὸ Λακεδαιμονίοις γένοιτο, παντὸς ἀν προεστάναι τοῦ στρα-
τεύματος· Τιμασίων δὲ προδύνμειτο πέραν εἰς τὴν Ἀσίαν πάλιν δια-
βῆναι, οἰόμενος ἀν οἰκαδε κατελθεῖν. Καὶ οἱ στρατιῶται ταῦτα ἐβού-

ἐπρόκειτο νὰ τὰ μοιράσῃ, κι ἄρχισε νὰ θυσιάζῃ. Ὁ Ξενοφῶν τότε 38 ἔστειλε καὶ φώναξε τὸν Κλέανδρο καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ μεσολαβήσῃ νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μπῇ μέσα στὰ τείχη, κι ὑστερα νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Βυζάντιο μὲ πλοῖο. Ἡρθε ὁ Κλέανδρος κι εἶπε πῶς μὲ μεγάλο κόπο 39 κατάφερε νὰ τοῦ δώσουν τὴν ἄδεια. Γιατὶ ἔλεγε ὁ Ἀναξίβιος πῶς δὲν ἦταν σωστὸ οἱ στρατιῶτες νὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη καὶ ὁ Ξενοφῶν μέσα. "Ἐλεγε ἀκόμα πῶς οἱ Βυζαντινοὶ μαλώνουν ἀναμεταξύ τους καὶ γίνονται ἐχθροὶ ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλο. Ὁστόσο, εἶπε, ὁ Ἀναξί-
βιος τοῦ δίνει τὴν ἄδεια νὰ μπῆ, ἀν ἔχῃ σκοπὸ νὰ ταξιδέψῃ μαζὶ του. Ἀποχαιρέτησε λοιπὸν ὁ Ξενοφῶν τοὺς στρατιῶτες, καὶ μπῆκε μέσα 40 στὸ τείχος μαζὶ μὲ τὸν Κλέανδρο.

Τὴν πρώτη μέρα ὁ Κοιρατάδας θυσίασε, μὰ δὲν ἔδειξαν οἱ θυ- 41 σίες καλὰ σημάδια, οὔτε καὶ μοιράσε τίποτα στοὺς στρατιῶτες. Τὴ δεύτερη, τὰ ζῶα βρίσκονταν κοντὰ στὸ βωμὸ κι ὁ Κοιρατάδας ἦταν στεφανωμένος ἔτοιμος γιὰ τὴ θυσία. Πῆγαν ὅμως κοντὰ ὁ Τιμασίων ἀπὸ τὴ Δάρδανο καὶ ὁ Νέων ὁ Ἀσιναῖος καὶ ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομέ-
νιος κι ἔλεγαν στὸν Κοιρατάδα νὰ μὴ θυσιάσῃ, γιατὶ δὲν πρόκειται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ, ἀν δὲν τοὺς δώσῃ τὰ τρόφιμα. Ἐκεῖνος τότε δίνει διαταγὴ νὰ τὰ μοιράσουν. Μὰ ἐπειδὴ ἔλειπαν πολ-
λὰ καὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συμπληρωθῇ μιᾶς ἡμέρας τροφὴ γιὰ τὸν καθε στρατιῶτη, πῆρε τὰ ζῶα κι ἔψυγε, ἐγκαταλείποντας καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ.

**ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.
ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ ΜΕ ΦΑΡΝΑΒΑΖΟ.
Ο ΞΕΝΟΦΩΝ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΟ ΣΕΥΘΗ.**

Ο Νέων ὁ Ἀσιναῖος, οἱ Ἀχαιοὶ Φρυνίσκος, Φιλήσιος καὶ Εαν- 1 θικλῆς καὶ ὁ Τιμασίων ἀπὸ τὴ Δάρδανο ἔμειναν ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, προχώρησαν στὰ χωριὰ τῆς Θράκης ποὺ βρίσκονται ἀπέ-
ναντι στὸ Βυζάντιο κι ἐκεῖ στρατοπέδεψαν. Φιλονικοῦσαν ὅμως οἱ 2 στρατηγοὶ μεταξύ τους, γιατὶ ὁ Κλεάνωρ καὶ ὁ Φρυνίσκος ἥθελαν νὰ πᾶνε στὸ Σεύθη, ποὺ τοὺς εἶχε καταφέρει χαρίζοντας στὸν πρῶτο ἔνα ἀλογο καὶ στὸ δεύτερο μιὰ γυναίκα. Ἀλλὰ ὁ Νέων ἥθελε νὰ πᾶνε στὴ Χερσόνησο, γιατὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς, ἀν ἔμπαιναν στὴν ἔξουσία τῶν Λακεδαιμονίων, αὐτὸς θὰ ἔπαιρνε τὴν ἀρχηγία ὀλόκληρου τοῦ στρατοῦ. Ο Τιμασίων μὲ τὴ σειρά του ἥθελε νὰ ξαναγυρίσουν στὴν

38-40
·Ο Ξενοφῶν
ἀφήνει τὸ
στρατό.

40 - 41
Παραίτηση
τοῦ Κοιρατά-
δα.

ΚΕΦ. 2
1-4
Διαφωνίες
τῶν στρατη-
γῶν.

- 3 λοντο. Διατριβομέρον δὲ τοῦ χρόνου πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, οἵ μὲν τὰ ὅπλα ἀποδιδόμενοι κατὰ τὸν χώρον ἀπέπλεον ὡς ἐδύναντο, οἵ δὲ καὶ διδόντες [τὰ ὅπλα κατὰ τὸν χώρον] εἰς τὰς πόλεις κατεμί-
4 γνύοντο. Ἀραξίβιος δὲ ἔχαιρε ταῦτα ἀκούων διαφθειρόμενον τὸ στρά-
τευμα· τούτων γὰρ γιγνομένων φέτο μάλιστα χαρίζεσθαι Φαρα-
βάζω.
- 5 Ἀποπλέοντι δὲ Ἀραξίβῳ ἐκ Βυζαντίου συναντᾶ Ἀρίσταρχος
ἐν Κυζίκῳ διάδοχος Κλεάνδρῳ Βυζαντίου ἀρμοστίῃς· ἐλέγετο δὲ ὅτι
καὶ τανάρχος διάδοχος Πόλος ὅσον οὕπω παρείη ἥδη εἰς Ἑλλήσποντον.
6 Καὶ Ἀραξίβιος τῷ μὲν Ἀριστάρχῳ ἐπιστέλλει ὅπόσους ἄν εὗρῃ ἐν
Βυζαντίῳ τῷν Κύρου στρατιωτῶν ὑπολειμμάτων ἀποδόσθαι· δὲ δὲ
Κλέανδρος οὐδέντι ἐπεπράκει, ἀλλὰ καὶ τὸν κάμνοντας ἐθεράπευεν
οἰκτίων καὶ ἀγαγάζων οἰκίᾳ δέχεσθαι· Ἀρίσταρχος δὲ ἐπεὶ ἥλθε
7 τάχιστα, οὐκ ἐλάττον τετρακοσίων ἀπέδοτο. Ἀραξίβιος δὲ παρα-
πλέυσας εἰς Πάριον πέμπει παρὰ Φαρνάβαζον κατὰ τὰ συγκείμενα.
“Ο δὲ ἐπεὶ ἥσθετο Ἀρίσταρχόν τε ἥκοντα εἰς Βυζάντιον ἀρμοστὴν
καὶ Ἀραξίβιον οὐκέτι τανάρχοντα, Ἀραξίβιον μὲν ἥμέλησε, πρὸς
Ἀρίσταρχον δὲ διεπράττετο τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Κύρου στρατεύματος
ἄπειρ πρὸς Ἀραξίβιον.
- 8 Ἐκ τούτου δὲ Ἀραξίβιος καλέσας Ξενοφῶντα κελεύει πάσῃ τέχνῃ
καὶ μηχανῇ πλεῦσαι ἐπὶ τὸ στράτευμα ὡς τάχιστα, καὶ συνέχειν τε
αὐτὸν καὶ συναθροίζειν τῷν διεσπαρμένων ὡς ἄν πλείστους δύνηται,
καὶ παραγαγόντα εἰς τὴν Πέρινθον διαβιβάζειν εἰς τὴν Ἀσίαν ὅτι
τάχιστα· καὶ δίδωσιν αὐτῷ τριακόντορον καὶ ἐπιστολήν, καὶ ἄνδρα
συμπέμψει κελεύσοντα τὸν Περινθίον ὡς τάχιστα Ξενοφῶντα προ-
9 πέμψαι τοῖς ἵπποις ἐπὶ τὸ στράτευμα. Καὶ δὲ μὲν Ξενοφῶν διαπλεύσας
ἀφικεῖται ἐπὶ τὸ στράτευμα· οἱ δὲ στρατιῶται ἐδέξαντο ἥδεως καὶ
εὐθὺς εἴποντο ἀσμένοι ὡς διαβησόμενοι ἐκ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν.
10 Ὁ δὲ Σεύθης ἀκούσας ἥκοντα, πάλιν πέμψας πρὸς αὐτὸν κατὰ
Θάλατταν Μηδοσάδην, ἐδεῖτο τὴν στρατιὰν ἄγειν πρὸς ἑαυτόν, ὑπ-

Ἄσία, γιατὶ νόμιζε πώς τότε θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα του. Καὶ οἱ γνῶμες τῶν στρατιωτῶν δὲν ἦταν διαφορετικές. "Οσο 3 περνοῦσε ὁ καιρός, ὅλοι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες πουλοῦσαν τὰ ὅπλα τους σ' αὐτὸ τὸ μέρος κι ἔφευγαν ὅπως μποροῦσαν, κι ἄλλοι τὰ ἔδιναν κι ἔμεναν στὶς πόλεις μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους. Κι ὁ Ἀναξίβιος χαιρό- 4 ταν μαθαίνοντας πώς διαλύεται ὁ στρατός, γιατὶ νόμιζε πώς μ' αὐτὰ ποὺ γίνονται προσφέρει ἔξαιρετικές ὑπηρεσίες στὸ Φαρνάβαζο.

"Οταν ὅμως ἔφευγε ὁ Ἀναξίβιος ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, τὸν συνάντησε 5 στὴν Κύζικο ὁ Ἀρίσταρχος, ποὺ διαδέχτηκε τὸν Κλέανδρο σὰν ἀρ- μοστῆς τοῦ Βυζαντίου. "Ελεγαν μάλιστα πώς σὲ λίγο ἔρχεται καὶ ὁ Πῶλος, διάδοχος τοῦ ναυάρχου στὸν Ἐλλήσποντο. Παραγγέλνει 6 λοιπὸν ὁ Ἀναξίβιος στὸν Ἀρίσταρχο νὰ πουλήσῃ ὅσους ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Κύρου βρῆ νὰ ἔχουν μεῖνει στὸ Βυζάντιο. 'Ο Κλέανδρος ἀντίθετα κανένα δὲν εἶχε πουλήσει, παρὰ καὶ τοὺς ἄρρωστους τοὺς λυπόταν καὶ τοὺς γιάτρευε ἀναγκάζοντας τοὺς κατοίκους νὰ τοὺς δέ- χωνται στὰ σπίτια τους. Πάντως ὁ Ἀρίσταρχος, μόλις πῆγε, πούλησε 7 τὸ λιγότερο τετρακόσιους. "Οταν ὁ Ἀναξίβιος ταξιδεύοντας γιαλὸ γιαλὸ ἔφτασε στὸ Πάριο στέλνει ἀνθρωπὸ στὸ Φαρνάβαζο γιὰ νὰ τοῦ θυμίσῃ τὶς συμφωνίες. Τοῦτος ὅμως ἐπειδὴ ἔμαθε πώς ἥρθε ὁ Ἀρίσταρχος ἀρμοστῆς στὸ Βυζάντιο καὶ πώς ὁ Ἀναξίβιος δὲν εἶναι πιὰ ναύαρχος, δὲν ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὸν τελευταῖο, ἐνῶ μὲ τὸν Ἀρί- σταρχο ἀρχισε νὰ κάνῃ τὶς ἰδιες συμφωνίες ποὺ εἶχε κάνει μὲ τὸν Ἀνα- 8 ξίβιο γιὰ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Κύρου. Τότε ὁ Ἀναξίβιος φώναξε τὸν Ξενοφώντα καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ πάγι μὲ κάθε τρόπο καὶ ὅσο γίνεται γρηγορώτερα στὸ στράτευμα. Τοῦ παραγγέλνει ἀκόμα νὰ τὸ συγκρα- τήσῃ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ ὅσους μπορέσῃ περισσότερους ἀπὸ κείνους ποὺ σκόρπισαν, νὰ τὸ ὅδηγήσῃ στὴν Πέρινθο κι ἀπὸ κεῖ κατόπι νὰ τὸ περάσῃ στὴν Ἀσία, ὅσο γίνεται πιὸ σύντομα. Τοῦ δίνει κι ἔνα πολεμι- κὸ καράβι μὲ τριάντα κουπιὰ κι ἔνα γράμμα, στέλνει μαζὶ του κι ἔναν ἀντρα γιὰ νὰ διατάξῃ τοὺς Περίνθιους νὰ συνοδέψουν ἀμέσως τὸν Ξε- 9 νοφώντα μὲ τ' ἀλογά τους ἐκεῖ ποὺ βρισκόταν ὁ στρατός. "Ετσι ὁ Ξε- νοφῶν περνάει τὴν Προποντίδα καὶ φτάνει στὸ στρατόπεδο. Οἱ στρα- τιῶτες μὲ εὔχαριστηση τὸν δέχτηκαν καὶ στὴ στιγμὴ τὸν ἀκολούθησαν πασίχαροι, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι θὰ περνοῦσαν μαζὶ του ἀπὸ τὴ Θράκη στὴν Ἀσία. Μὰ δὲ Σεύθης πληροφορήθηκε πώς ὁ Ξενοφῶν πηγαίνει πρὸς 10 τὰ ἐκεῖ, καὶ τοῦ ξανάστειλε τὸ Μηδοσάδη μὲ πλοϊο, παρακαλώντας

5-16
"Ο Ἀρίσταρ-
χος καὶ ἡ τα-
κτικὴ του.

σχνούμενος αὐτῷ ὅ,τι φέτο λέγων πείσειν. "Ο δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι οὐδὲν
11 οἶλόν τε εἴη τούτων γενέσθαι. Καὶ δὲ μὲν ταῦτα ἀκούσας φάγετο. Οἱ δὲ
"Ἐλληνες ἐπεὶ ἀφίκοντο εἰς Πέρινθον, Νέων μὲν ἀποσπάσας ἐστρατο-
πεδεύσατο χωρίς, ἔχων ὡς ὀκτακοσίους ἄνθρωπους· τὸ δὲ ἄλλο στρά-
τευμα πᾶν ἐν τῷ αὐτῷ παρὰ τὸ τεῖχος τὸ Περινθίων ἦν.

12 Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν μὲν ἔπραττε περὶ πλοίων, ὅπως ὅτι τά-
χιστα διαβαῖεν. ¹Ἐν δὲ τούτῳ ἀφικόμενος Ἀρίσταρχος ἐκ Βυζαντίου
ἀρμοστής, ἔχων δύο τριήρεις, πεπεισμένος ὑπὸ Φαρναβάζου τοῖς τε
ναυκλήροις ἀπέπει μὴ διάγειν, ἐλθών τε ἐπὶ τὸ στράτευμα τοῖς στρα-
13 τιώταις εἶπε μὴ περαιοῦσθαι εἰς τὴν Ἀσίαν. ²Ο δὲ Ξενοφῶν ἔλεγεν
ὅτι Ἀναξίβιος ἐκέλευσε καὶ ἐμὲ πρὸς τοῦτο ἐπεμψεν ἐνθάδε. Πάλιν
δὲ Ἀρίσταρχος ἔλεξεν ³Ἀναξίβιος μὲν τοίνυν οὐκέτι ναύαρχος, ἐγὼ
δὲ τῆδε ἀρμοστής· εἰ δέ τινα ὑμῶν λήψομαι ἐν τῇ θαλάττῃ, καταδύσω.
Ταῦτ' εἰπὼν φάγετο εἰς τὸ τεῖχος. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ μεταπέμπεται τοὺς
14 στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς τοῦ στρατεύματος. ⁴Ηδη δὲ ὅντων πρὸς
τῷ τείχει ἐξαγγέλλει τις τῷ Ξενοφῶντι ὅτι, εἰ εἴσεισι, συλληφθήσεται
καὶ ἢ αὐτοῦ τι πείσεται ἢ καὶ Φαρναβάζῳ παραδοθήσεται. ⁵Ο δὲ ἀκού-
σας ταῦτα τοὺς μὲν προπέμπεται, αὐτὸς δὲ εἰπεν ὅτι θῦσαί τι βούλοιτο.
15 Καὶ ἀπειλῶν ἐθύέτο εἰ παρεῖν αὐτῷ οἱ θεοὶ πειρᾶσθαι πρὸς Σεύθην
ἄγειν τὸ στράτευμα. ⁶Εώρα γὰρ οὕτε διαβάνειν ἀσφαλές ὅν τριήρεις
ἔχοντος τοῦ κωλύσοντος, οὕτε ἐπὶ Χερρονήσου ἐλθών κατακλεισθῆναι
ἐβούλετο, καὶ τὸ στράτευμα ἐν πολλῇ σπάνει πάντων γενέσθαι ἔνθα
πειθεσθαι ἀνάγκη *(ἥν)* τῷ ἐκεῖ ἀρμοστῷ, τῶν δὲ ἐπιτηδείων οὐδὲν ἔμελ-
λεν ἔξειν τὸ στράτευμα.

16 Καὶ δὲ μὲν ἀμφὶ ταῦτα εἰχεν· οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἥ-
κοντες παρὰ τοῦ Ἀριστάρχου ἀπήγγελλον ὅτι νῦν μὲν ἀπιέναι σφᾶς
κελεύει, τῆς δείλης δὲ ἥκειν· ἔνθα καὶ δήλη μᾶλλον ἐδόκει ἡ ἐπιβούλιή.

17 ⁷Ο οὖν Ξενοφῶν, ἐπεὶ ἐδόκει τὰ ἴερὰ καλὰ εἶναι αὐτῷ καὶ τῷ
στρατεύματι ἀσφαλῶς πρὸς Σεύθην ἴέναι, παραλαβὼν Πολυνομάτην
τὸν Ἀθηναῖον λοχαγὸν καὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐκάστον ἄνδρα—

τον νὰ τοῦ πάγη τὸ στρατό. Σὲ ἀντάλλαγμα τοῦ ὑποσχόταν καθετί, ποὺ νόμιζε πώς θὰ μποροῦσε νὰ τὸν πείσῃ. Ἐκεῖνος ὅμως ἀποκρίθηκε πώς ήταν ἀδύνατο νὰ γίνη ὁτιδήποτε ἀπ' αὐτά. 'Ο Μηδοσάδης πῆρε τὴν ἀπάντηση κι ἔφυγε." Οταν οἱ "Ἐλληνες ἔφτασαν στὴν Πέρινθο, 11 ὁ Νέων μὲ ἐνα μέρος τοῦ στρατοῦ, ποὺ ἔφτανε τοὺς ὄχτακόσιους ἄντρες, στρατοπέδεψε χωριστά. 'Ολόκληρο τὸ ἄλλο στράτευμα ήταν συγκεντρωμένο κοντὰ στὸ τεῖχος τῶν Περινθίων. "Τσερέ" ἀπ' αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν 12 προσπαθοῦσε νὰ βρῇ πλοῖα, γιὰ νὰ περάσουν ἀπέναντι ὅσο γινόταν πιὸ γρήγορα. Στὸ ἀναμεταξὺ ἥρθε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο ὁ Ἀρίσταρχος ὁ ἀρμοστῆς μὲ δυὸ τριήρεις. Τοῦτος, μιλημένος ἀπὸ τὸ Φαρνάβαζο, καὶ στοὺς καραβοκύρηδες ἀπαγόρεψε νὰ περάσουν τὸ στρατό, καὶ στοὺς στρατιῶτες πῆγε κι εἶπε νὰ μὴ διαβοῦν ἀπέναντι, στὴν Ἀσία. 'Ο Ξενοφῶν ὅμως τοῦ εἶπε πώς ὁ Ἀναξίβιος ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐντολὴ 13 καὶ τὸν ἔστειλε ἐκεῖ γι' αὐτὸν τὸ σκοπό. Τότε ὁ Ἀρίσταρχος ἔαναμιλήσε: «'Ο Ἀναξίβιος δὲν εἶναι πιὰ ναύαρχος, ἐνῶ ἐγὼ εἴμαι ἀρμοστῆς ἔδω. Κι ἂν πιάσω κανέναν ἀπὸ σᾶς στὴ θάλασσα, θὰ τὸν βουλιάξω». Αὐτὰ εἶπε καὶ μπῆκε μέσα στὰ τείχη. Τὴν ἄλλη μέρα στέλνει καὶ καλεῖ τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγοὺς τοῦ στρατοῦ. Τὴν ὥρα ποὺ 14 βρίσκονταν πιὰ κοντὰ στὸ τεῖχος, ἀνακοινώνει κάποιος στὸν Ξενοφῶντα πώς θὰ τὸν πιάσουν, ἀν μπῆ μέσα, καὶ πώς ἡ θὰ τὸν σκοτώσουν ἀμέσως ἡ θὰ τὸν παραδώσουν στὸ Φαρνάβαζο. Μόλις τ' ἀκουσεῖς ὁ Ξενοφῶν, στέλνει τοὺς ἄλλους, ἐνῶ αὐτὸς εἶπε πώς ήθελε νὰ κάνῃ κάποια θυσία. Πραγματικὰ πῆγε κι ἔκανε θυσία, ζητώντας νὰ μάθῃ 15 ἃν τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ θεοὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ στρατὸ στὸ Σεύθη. Γιατὶ ἔβλεπε πώς δὲν ήταν σίγουρο τὸ πέρασμα, ἀφοῦ εἶχε τριήρεις ἐκεῖνος ποὺ σκόπευε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, κι οὕτε ήθελε νὰ πάγη στὴ Χερσόνησο καὶ νὰ κλειστῇ ἐκεῖ, γιατὶ ὁ στρατὸς θὰ δοκίμαζε μεγάλες στερήσεις. Κι ἔτσι θὰ ἀναγκαζόταν νὰ ὑπακούη στὸν ἀρμοστὴ τοῦ τόπου, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες δὲν ἐπρόκειτο νὰ προμηθευτοῦν καθόλου τρόφιμα. Ἐκεῖνον αὐτές οἱ σκέψεις τὸν ἀπασχολοῦσαν. Στὸ μεταξὺ γύρισαν ἀπὸ τὸν Ἀρίσταρχο οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ καὶ τοῦ ἀνακόινωσαν πώς τοὺς εἶπε νὰ φύγουν τώρα, καὶ νὰ πᾶνε τὸ βράδυ. Τότε φάνηκαν περισσότερο καθαρὰ τὰ κακά του σχέδια.

Τότε ὁ Ξενοφῶν εἶχε τὴ γνώμη πώς οἱ θυσίες ήταν καλοσήμαδες 17 καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὸ στρατό, καὶ πώς ήταν σίγουρος ὁ πηγεμὸς στὸ Σεύθη. Πῆρε λοιπὸν τὸν Ἀθηναϊό λοχαγὸν Πολυκράτη καὶ

17-22

'Ο Ξενοφῶν στὸ Σεύθη.

- πλὴν παρὰ Νέωνος — ὡς ἔκαστος ἐπίστευεν, φάχετο τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὸ
 18 Σεύθου στράτευμα ἔξήκοντα στάδια. Ἐπεὶ δὲ γγὺς ἦσαν αὐτοῦ, ἐπι-
 τινγχάνει πνοῖς ἐρήμοις. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον φέτο μετακεχωρηκέναι
 ποι τὸν Σεύθην· ἐπεὶ δὲ θορύβου τε ἥσθετο καὶ σημαιονότων ἀλλήλους
 τῶν περὶ Σεύθην, κατέμαθεν ὅτι τούτου ἔνεκα τὰ πνρὰ κεκαμένα εἴη
 τῷ Σεύθῃ πρὸ τῶν νυκτοφυλάκων, ὅπως οἱ μὲν φύλακες μὴ δρῶντο
 ἐν τῷ σκότει ὄντες μήτε δπόσοι μήτε ὅπου εἰεν, οἱ δὲ προσιόντες μὴ
 λανθάνοιεν, ἀλλὰ διὰ τὸ φῶς καταφανεῖς εἰεν.
- 19 Ἐπεὶ δὲ ἥσθετο, προπέμπει τὸν ἐρυμηνέα ὃν ἐτύγχανεν ἔχων,
 καὶ εἰπεῖν κελεύει Σεύθη ὅτι Ξενοφῶν πάρεστι βουλόμενος συγγενέ-
 σθαι αὐτῷ. Οἱ δὲ ἥροντο εἰ δὲ Ἀθηναῖς δ ἀπὸ τοῦ στρατεύματος.
 20 Ἐπειδὴ δὲ ἔφη οὗτος εἶναι, ἀναπηδήσαντες ἐδίωκον καὶ ὀλίγον ὕστε-
 ρον παρῆσαν πελταστὰ ὄσον διακόσιοι, καὶ παραλαβόντες Ξενοφῶντα
 21 καὶ τὸν σὺν αὐτῷ ἦγον πρὸς Σεύθην. "Ο δὲ ἦν τύραντος μάλα φυ-
 λαττόμενος, καὶ ἵπποι περὶ αὐτὴν κύκλῳ ἐγκεχαλιωμένοι· διὰ γὰρ
 τὸν φόβον τὰς μὲν ἡμέρας ἔχίλου τοὺς ἵππους, τὰς δὲ νύκτας ἐγκεχα-
 22 λιωμένοις ἐφυλάττετο. Ἐλέγετο γὰρ καὶ πρόσθεν Τήρης ὁ τούτου
 πρόγονος ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ πολὺ ἔχων στράτευμα ὑπὸ τούτων τῶν
 ἀνδρῶν πολλοὺς ἀπολέσαι καὶ τὰ σκευοφόρα ἀφαιρεθῆναι· ἦσαν δὲ
 οὗτοι Θυνοί, πάντων λεγόμενοι εἶναι μάλιστα νυκτὸς πολεμικώτατοι.
- 23 Ἐπεὶ δὲ γγὺς ἦσαν, ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν Ξενοφῶντα ἔχοντα δύο
 οὓς βιούλοιτο. Ἐπειδὴ δὲ ἔνδον ἦσαν, ἥσπαζοντο μὲν πρῶτον ἀλλήλους,
 καὶ κατὰ τὸν Θράκιον νόμον κέρατα οἴνου προῦπινον παρῆν δὲ καὶ
 24 Μηδοσάδης τῷ Σεύθῃ, ὅπερ ἐπρέσβευεν αὐτῷ πάντοσε. Ἐπειτα δὲ
 Ξενοφῶν ἥρχετο λέγειν· ἔπειμψας πρὸς ἐμέ, ὡς Σεύθη, εἰς Καλχηδόνα
 πρῶτον Μηδοσάδην τοντονί, δεόμενός μου συμπροθυμηθῆναι διαβῆναι
 τὸ στράτευμα ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ὑπισχνούμενός μοι, εἰ ταῦτα πρά-

ἀπὸ κάθε στρατηγὸν — ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Νέωνα — τὸν πιὸ ἔμπιστό του στρατιώτη κι ἔφυγε τὴν νύχτα γιὰ τὸ στρατόπεδο τοῦ Σεύθη, ποὺ ἦταν ἔξηντα στάδια μακριά. "Οταν πλησίαζαν στὸ στρατόπεδο, συναντάει 18 φωτιὲς χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ φρουροὶ. Στὴν ἀρχὴ νόμισε πῶς ὁ Σεύθης εἶχε μεταφέρει ἀλλοῦ τὸ στρατό του. 'Αλλὰ σὲ λίγο ἀκουσει θόρυβο καὶ τοὺς στρατιῶτες ποὺ ἔδιναν πληροφορίες ὡς ἔνας στὸν ἄλλο, καὶ κατάλαβε πῶς ὁ Σεύθης ἔδωσε διαταχὴν ν' ἀνάψουν τὶς φωτιὲς πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὴν θέση τῶν νυκτοφρουρῶν. Κι αὐτὸς γιὰ νὰ βρίσκωνται οἱ φρουροὶ σὲ μέρος σκοτεινὸν καὶ νὰ μὴ διακρίνωνται οὔτε πόσοι ἦταν οὔτε ποὺ, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ πλησίαζαν νὰ μὴ μένουν ἀπαρατήρητοι, παρὰ νὰ φαίνωνται ἀπὸ τὴν λάμψη τῆς φωτιᾶς. "Οταν τὸ 19 κατάλαβε, στέλνει μπροστὰ τὸ διερμηνέα ποὺ εἶχε, προστάζοντάς τον νὰ πῆ στὸ Σεύθη πῶς ὁ Ξενοφῶν εἶναι κοντά καὶ θέλει νὰ τὸν συναντήσῃ. Οἱ φρουροὶ τὸν ρώτησαν, ἀν πρόκειται γιὰ τὸν Ξενοφώντα τὸν Ἀθηναῖο, ἐκεῖνον ποὺ ἦταν στὸ στρατὸ τοῦ Κύρου. Μόλις εἶπε πῶς ἐπρό- 20 κειτο γιὰ κεῖνον, πήδησαν ἀπάνω στ' ἀλογα κι ἔτρεχαν. Σὲ λίγο ἔφτασαν ὡς διακόσιοι πελαστές, ποὺ πήραν τὸν Ξενοφώντα κι ὅσους εἶχε μαζί του καὶ τοὺς ὁδήγησαν στὸ Δεύθη. Αὐτὸς ἦταν ὀχυρωμένος μέσα 21 σ' ἔναν πύργο, ποὺ γύρω γύρω ὑπῆρχαν ἀλογα ποὺ φοροῦσαν χαλινάρια. Γιατὶ τόσο πολὺ φοβόταν τοὺς ἔχθρούς, ὥστε τὴν ἡμέρα τάξει μὲ χορτάρι τὰ ἀλογα, ἐνῶ τὴν νύχτα προφυλαγόταν ἔχοντάς τα μὲ τὰ χαλινόρια στὸ στόμα. "Ελεγχαν μάλιστα, πῶς καὶ παλιότερα 22 ὁ πρόγονός του ἐ Τήρης, στὴν Ἱδια χώρα, ἔχασε πολλοὺς ἄντρες καὶ φορτηγὰ ζῶα ἀπὸ τοὺς ντόπιους, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε πολὺ στρατό. Οἱ ἔχθροι αὐτὸι ἦταν οἱ Θυνοί, ποὺ φημίζονταν πῶς εἶναι οἱ πιὸ μεγάλοι πολεμιστὲς σὲ νυχτερινὲς μάχες.

"Οταν ζύγωσαν, ὁ Σεύθης ἔδωσε διαταχὴν νὰ βάλουν μέσα τὸν Ξενο- 23 φώντα καὶ δύο δικούς του, ὅποιους ἥθελε. Τὴν ὥρα ποὺ μπῆκαν, πρῶτα πρῶτα χαιρέτησαν ὡς ἔνας τὸν ἄλλο, κι ὕστερα ἀρχισαν τὶς προπόσεις μὲ κρασὶ ποὺ βρισκόταν μέσα σὲ κεράτινες κοῦπες, σύμφωνα μὲ τὸ θρακικὸ ἔθιμο. Δίπλα στὸ Δεύθη ἔστεκε κι ὁ Μηδοσάδης, ποὺ πήγαινε σὰν ἀντιπρόσωπός του παντοῦ. Κατόπι ἀρχισε νὰ μιλάῃ ὁ Ξενοφῶν: «Μοῦ ἔστειλες, Σεύθη, πρῶτα στὴ Χαλκηδόνα τοῦτον 24 ἔδῶ τὸ Μηδοσάδη καὶ μὲ παρακαλοῦσες νὰ φροντίσω νὰ περάσῃ ὁ στρατὸς ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴ δική σου χώρα. Καί, ὅπως μοῦ εἶπε ὁ Μηδοσάδης, ὑποσχόσουν πῶς, ἀν τὸ κατάφερνα, θὰ μὲ εὐεργετοῦσες».

23-30

*Υποδοχὴ καὶ
συζητήσεις
στὸν πύργο
τοῦ Σεύθη.

- 25 ξαίμι, εν ποιήσειν, ώς ἔφη Μηδοσάδης οὗτος. Ταῦτα εἰπὼν ἐπήρετο τὸν Μηδοσάδην εἰ ἀληθῆ ταῦτα εἴη. "Ο δ' ἔφη. Αὖθις ἥλθε Μηδοσάδης οὗτος ἐπεὶ ἐγὼ διέβην πάλιν ἐπὶ τὸ στράτευμα ἐκ Παρθίων, ὑπισχρούμενος, εἰ ἄγοιμι τὸ στράτευμα πρὸς σέ, τᾶλλα τέ σε φίλῳ μοι χρήσεσθαι καὶ ἀδελφῷ καὶ τὰ παρὰ θαλάττη μοι χωρία ὡν σὺ κρατεῖς ἐσε-
- 26 σθαι παρὰ σοῦ. Ἐπὶ τούτοις πάλιν ἥρετο τὸν Μηδοσάδην εἰ ἔλεγε ταῦτα. "Ο δὲ συνέφη καὶ ταῦτα. "Ιθι νῦν, ἔφη, ἀφίγησαι τούτῳ τί σοι
- 27 ἀπεκρινάμην ἐν Καλχηδόνι πρῶτον.—² Απεκρίνω δτι τὸ στράτευμα διαβήσουτο εἰς Βυζάντιον καὶ οὐδὲν τούτου ἔνεκα δέοι τελεῖν οὔτε σοὶ οὔτε ἄλλῳ· αὐτὸς δὲ ἐπεὶ διαβαίης, ἀπιέναι ἔφησθα· καὶ ἐγένετο οὕτως
- 28 ὥσπερ σὺ ἔλεγες.— Τί γὰρ ἔλεγον, ἔφη, δτε κατὰ Σηλυμβρίαν ἀφίκουν; —Οὐδὲ ἔφησθα οἶλόν τε εἶναι, ἀλλ' εἰς Πέρινθον ἐλθόντας διαβαίνειν εἰς
- 29 τὴν Ἀσίαν.—Νῦν τοίνυν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, πάρειμι καὶ ἐγὼ καὶ οὗτος Φρυνίσκος εἰς τῶν στρατηγῶν καὶ Πολυκράτης οὗτος εἰς τῶν λοχαγῶν, καὶ ἔξω εἰσὶν ἀπὸ τῶν στρατηγῶν δι πιστότατος ἐκάστῳ πλὴν
- 30 *(ἀπὸ)* Νέωνος τοῦ Λακωνικοῦ. Εὶς οὖν βούλει πιστοτέρων εἶναι τὴν πρᾶξιν, καὶ ἐκείνους κάλεσαι. Τὰ δὲ σπλα σὺν ἐλθὼν εἰπέ, ὃ Πολύκρατες, δτι ἐγὼ κελεύω καταλιπεῖν, καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καταλιπὼν τὴν μάχαιραν εἰσιθι.
- 31 ³ Ακούσας ταῦτα δὲ Σεύθης εἰπεν δτι οὐδενὶ ἄν ἀπιστήσειν Ἀθηναίων καὶ γὰρ δτι συγγενεῖς εἰεν εἰδέναι καὶ φίλους εἴνους ἔφη νομίζειν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐπεὶ εἰσῆλθον οδς ἔδει, πρῶτον Ξενοφῶν ἐπήρετο Σεύθην δτι δέοιτο χρῆσθαι τῇ στρατιᾳ. "Ο δὲ εἰπεν ὁδε· Μαισάδης ἦν πατήρ μοι, ἐκείνου δὲ ἦν ἀρχὴ Μελανδῆται καὶ Θυνοὶ καὶ Τρανύγαι. ⁴ Εκ ταύτης οὖν τῆς χώρας, ἐπεὶ τὰ Οδρυσῶν πράγματα ἐνόσησεν, ἐκπεσὼν δι πατήρ αὐτὸς μὲν ἀποθνήσκει νόσῳ, ἐγὼ δὲ ἐξετρά-
33 φην ὁρφανὸς παρὰ Μηδόκω τῷ νῦν βασιλεῖ. Ἐπεὶ δὲ νεανίσκος ἐγενόμην, οὐκ ἐδύναμην ζῆν εἰς ἀλλοτρίαν τράπεζαν ἀποβλέπων· καὶ ἐκαθεζόμην ἐνδίφροις αὐτῷ ἱκέτης δοῦναί μοι δόπσους δυνατὸς εἴη ἄνδρας, δπως καὶ τοὺς ἐκβαλόντας ἡμᾶς εἰ τι δυναίμην κακὸν ποιοίν καὶ ζῷην
34 μὴ εἰς τὴν ἐκείνουν τράπεζαν ἀποβλέπων. ⁵ Εκ τούτου μοι δίδωσι τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς ἵππους οὓς ὑμεῖς ὅψεσθε ἐπειδὰν ἡμέρα γένηται. Καὶ νῦν ἐγὼ ζῶ τούτους ἔχων, ληζόμενος τὴν ἐμαυτοῦ πατρόφαν χώραν.

Μόλις τὰ εἶπε, ρώτησε τὸ Μηδοσάδην ἀυτὰ ἡταν ἀληθινά, κι ἔκει— 25 νος ἀπάντησε πώς ἔτσι ἡταν. «Ἐναναῆρθε ὁ Μηδοσάδης, ὅταν ἐγώ πέρασα ἀπὸ τὸ Πάριο γιὰ νὰ συναντήσω τὸ στρατό, καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν ὑπόσχεση πώς, ἀν σοῦ φέρω τὸ στρατό, καὶ φίλο καὶ ἀδελφὸ θὰ μὲ θεωρῆς σὲ ὅλα καὶ θὰ μοῦ δώσῃς ὅσα παραθαλάσσια μέρη ἔξουσιάζεις». «Τσερα ἔναντησε τὸ Μηδοσάδην, ἀν τοῦ τὰ εἶπε αὐτά, 26 κι ἔκεινος συμφώνησε πάλι. «Ἐλα λοιπόν, εἶπε, νὰ διηγηθῆς στὸ Σεύθη ποιὰ ἀπάντηση σοῦ ἔδωσα, πρῶτα στὴ Χαλκηδόνα». «Μοῦ 27 ἀποκρίθηκες πώς ὁ στρατὸς θὰ περάσῃ στὸ Βυζάντιο καὶ γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ πληρώσῃ τίποτα οὔτε σὲ σένα οὔτε σὲ ἄλλον. Κι ἀκόμα μοῦ εἶπες πώς ἔσυ θὰ φύγης, μόλις περάσης ἀπέναντι. Κι ἔκανες ἔτσι, ὅπως ἔλεγες». «Καὶ τί σοῦ ἔλεγα, ὅταν ἤρθες στὴ 28 Σηλυμβρία;» «Μοῦ εἶπες πώς δὲν ἡταν δυνατὸ νὰ γίνη τίποτε, γιατὶ θὰ πάτε στὴν Πέρινθο, κι ὕστερα ἀπὸ κεῖ θὰ περάσετε στὴν Ἀσία». «Τώρα λοιπόν, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, βρίσκομαι ἔδω κι ἐγώ, κι ἔνας 29 ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, αὐτὸς ὁ Φρυνίσκος, κι ἔνας λοχαγός, τοῦτος ὁ Πολυκράτης.» Εἶω ἀπὸ τὸν Πύργο βρίσκονται κι ἄλλοι, δηλαδὴ οἱ πιὸ ἔμπιστοι στρατιῶτες τῶν στρατηγῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Νέωνα τὸ Λακεδαιμόνιο, ποὺ δὲν ἔστειλε. Γι' αὐτό, ἀν θέλης νὰ ἔχῃ περισσότερο 30 κύριος ἡ συμφωνία, φώναξέ τους κι ἔκεινους. Πήγαινε, Πολυκράτη, καὶ πές τους πώς ἐγώ προστάζω ν' ἀφήσουν ἔξω τὰ ὅπλα τους, ὅταν μποῦν· κι ἔσυ ὁ ἔδιος ν' ἀφήσης τὸ μαχαίρι σου, κι ὕστερα νὰ μπῆς».

«Οταν τ' ἀκούσεις ὁ Σεύθης, εἶπε πώς σὲ ὅλους τοὺς Ἀθηναίους 31 ἔχει ἔμπιστο σύνη. Γιατὶ ζέρει πώς ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ σὲ κείνους ὑπάρχει συγγένεια κι ἔτσι τοὺς θεωρεῖ ἀγαπημένους φίλους. «Τσερα μπῆκαν κι οἱ ἄλλοι, καὶ ὁ Ξενοφῶν ρώτησε τὸ Σεύθη πρῶτα πρῶτα σὲ τί ζήθεις νὰ μεταχειριστῇ τὸ στρατό.» Εκεῖνος ἔδωσε τούτη τὴν ἀπάντηση: «Ο Μαισάδης ἡταν πατέρας μου, καὶ στὴν ἔξουσία του 32 ἀνῆκαν οἱ Μελανδίτες, οἱ Θυνοὶ καὶ οἱ Τρανίψες.» Απ' αὐτὴ τὴ χώρα διώχτηκε ὁ πατέρας μου, ὅταν ἡ κατάσταση τῶν Οδρυσῶν δὲν ἡταν καλή, κι ἀρρώστησε καὶ πέθανε. Ἔγὼ ἀνατράφηκα ὀρφανὸς κοντά στὸ Μήδοκο, τὸν τωρινὸ βασιλιά. Μὰ ὅταν ἔγινα νέος, δὲν μποροῦσα 33 νὰ ζῶ καὶ νὰ κάθωμαι σὲ ξένο τραπέζι. Γι' αὐτὸ κάθισα σ' ἔνα σκαμνὶ καὶ τὸν ἵκέτευα νὰ μοῦ δώσῃ ὅσους ἄντρες μποροῦσε, ὥστε κι ἔκεινους ποὺ μᾶς ἔδιωξαν ἀπὸ τὴ χώρα νὰ κατορθώσω νὰ ἐκδικηθῶ καὶ νὰ ζῶ χωρὶς νὰ τρώγω στὸ τραπέζι του. Τότε μοῦ δίνει τοὺς ἄντρες καὶ τὰ 34

31-38
Συμφωνία
Ἐλλήνων
καὶ Σεύθη.

Εἰ δέ μοι ὑμεῖς παραγένοισθε, οἷμαι ἄν σὸν τοῖς θεοῖς δραδίως ἀπολαβεῖν τὴν ἀρχήν. Ταῦτ' ἔστιν ἂν ἐγώ ὑμῶν δέομαι.

35 Τί ἄν οὖν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, σὺ δύναιο, εἰ ἔλθοιμεν, τῇ τε στρατιᾳ διδόναι καὶ τοῖς λοχαγοῖς καὶ τοῖς στρατηγοῖς; λέξον, ἵνα οὗτοι ἀπαγ-

36 γέλλωσιν. "Ο δὲ ὑπέσχετο τῷ μὲν στρατιώτῃ κυνικεηνόν, τῷ δὲ λοχαγῷ διμοιρίαν, τῷ δὲ στρατηγῷ τετραμοιρίαν, καὶ γῆραν διπόσην ἄν βούλωνται καὶ ζεύγη καὶ χωρίον ἐπὶ θαλάττῃ τετευχισμένον.

37 Ἐάν δέ, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, ταῦτα πειρώμενοι μὴ διαπράξωμεν,

ἀλλά τις φόβος ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἦ, δέξῃ εἰς τὴν σεαυτοῦ, ἐάν τις

38 ἀπιέναι βούληται παρὰ σέ; "Ο δὲ εἶπε· καὶ ἀδελφούς γε ποιήσομαι καὶ ἐνδιφρίους καὶ κοινωνοὺς ἀπάντων ὡν ἄν δυνώμεθα κτᾶσθαι.

Σοὶ δέ, ὡς Ξενοφῶν, καὶ θυγατέρᾳ δώσω καὶ εἴ τις σοὶ ἔστι θυγάτηρ, ὧνήσομαι Θρακίῳ νόμῳ, καὶ Βισάνθην οἰκησιν δώσω, ὅπερ ἐμοὶ

κάλλιστον χωρίον ἔστι τῶν ἐπὶ θαλάττῃ.

ΚΕΦ. 3 1 Ἄκοντας ταῦτα καὶ δεξιὰς δόντες καὶ λαβόντες ἀπήλαννον·
καὶ πρὸ ἡμέρας ἐγένοντο ἐπὶ στρατοπέδῳ καὶ ἀπήγγειλαν ἔκαστοι
2 τοῖς πέμψασιν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρᾳ ἐγένετο, δο μὲν Ἀρίσταρχος πάλιν ἐκάλει τοὺς στρατηγούς· τοῖς δὲ ἔδοξε τὴν μὲν πρὸς Ἀρίσταρχον δόδον ἐᾶσαι, τὸ δὲ στράτευμα συγκαλέσαι. Καὶ συνῆλθον πάντες πλὴν οἱ Νέωνος·
3 οὗτοι δὲ ἀπεῖχον ὡς δέκα στάδια. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἀναστὰς Ξενοφῶν εἶπε τάδε· ἄνδρες, διαπλεῖν μὲν ἐνθα βουλόμεθα Ἀρίσταρχος τριήρεις ἔχων κωλύει· ὥστε εἰς πλοῖα οὐκ ἀσφαλὲς ἐμβαίνειν· οὗτος δὲ ὁ αὐτὸς κελεύει εἰς Χερρόνησον βίᾳ διὰ τοῦ Ἱεροῦ Ὁρονς πορεύεσθαι· ἦν δὲ κρατήσαντες τούτουν ἐκεῖσε ἐλθωμεν, οὕτε πωλήσειν ἔτι ὑμᾶς φησιν ὥσπερ ἐν Βυζαντίῳ, οὕτε ἐξαπατήσεσθαι ἔτι ὑμᾶς, ἀλλὰ λήψεσθαι μισθόν, οὕτε περιόψεσθαι ἔτι ὥσπερ τυνὶ δεομένους τῶν ἐπι-

ἄλογα ποὺ θὰ δῆτε, ὅταν ἔημερώσῃ. Καὶ τώρα πιὰ ζῶ, λεηλατώντας μὲν αὐτούς τὴν πατρική μου χώρα. Ἐν δόμως ἐσεῖς ἔρθετε μαζί μου, νομίζω πώς μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν εὔκολα θὰ πάρω τὴν ἔξουσία. Γι' αὐτὴ τὴ δουλειά σᾶς χρειάζομαι». «Κι ἀν ἔρθωμε μαζί σου, ρώτησε 35 ὁ Ξενοφῶν, τί θὰ μποροῦσες νὰ πληρώσης στοὺς στρατιῶτες καὶ στοὺς λοχαγούς καὶ στοὺς στρατηγούς; Πές μας, γιὰ νὰ τὰ ἀνακοινώσουν αὐτοὶ στὸ στρατό». Ἐκεῖνος ὑποσχέθηκε νὰ πληρώσῃ ἔνα κυζικηνὸν 36 στὸν κάθε στρατιώτη, δυὸς στὸ λοχαγὸν καὶ τέσσερεις στὸ στρατηγὸν καὶ νὰ τοὺς χαρίσῃ ὅση γῆ θέλουν καὶ βόδια γιὰ ζευγάρι καὶ δχυρωμένη τοποθεσία κοντὰ στὴ θάλασσα. «Καὶ ἄν, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, παρ' 37 ὅλες τὶς προσπάθειες μας δὲν τὰ καταφέρωμε, ἀλλὰ σταθῇ ἐμπόδιο δ φόβος τῶν Λακεδαιμονίων, τότε θὰ δεχτῆς στὴ χώρα σου ὅποιον θελήσῃ νὰ ἔρθῃ κοντά σου»; Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Καὶ σὰν ἀδέρφια 38 θὰ τοὺς μεταχειριστῶ καὶ στὸ ἵδιο τραπέζι μὲ μένα θὰ καθίσουν καὶ θὰ ἔχωμε μαζὶ ὅλα δσα θὰ μπορέσωμε ν' ἀποκτήσωμε. "Οσο γιὰ σένα, Ξενοφώντα, καὶ τὴν κόρη μου θὰ σου δώσω γυναίκα κι ἀν ἔχης κόρη, θὰ τὴν ἀγοράσω γιὰ γυναίκα μου, σύμφωνα μὲ τὸ θρακικὸ ἔθιμο. Ἀκόμα θὰ σου χαρίσω γιὰ νὰ μένης τὴν Βισάνθη, που εἶναι ἡ πιὸ ὅμορφη ἀπὸ τὶς παραθιαλάσσιες τοποθεσίες ποὺ ἔχω».

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΜΜΑΧΟΥΝ ΜΕ ΤΟ ΣΕΥΘΗ

Ο Ξενοφῶν μὲ τοὺς δικούς του τ' ἄκουσαν αὐτά, ἔδωσαν τὰ δεξιά 1 τους χέρια στὸ Σεύθη κι ἔπιασαν τὸ δικό του, κι ὑστερα ἔψυγαν. Προτοῦ ἔημερώσῃ, ἔφτασαν στὸ στρατόπεδο καὶ ἀνακοίνωσαν, ὅ καθένας σὲ κείνους ποὺ τοὺς ἔστειλαν, τὶς συμφωνίες. "Οταν ἔημέρωσε, ὁ 2 Ἀρίσταρχος κάλεσε πάλι τοὺς στρατηγούς. Ἐκεῖνοι δόμως ἀποφάσισαν νὰ μὴν πᾶνε στὸν Ἀρίσταρχο, παρὰ νὰ συγκεντρώσουν τὸ στράτευμα. Καὶ συγκεντρώθηκαν ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Νέωνα που εἶχαν στρατοπεδέψει ὡς δέκα στάδια μακριά. Μόλις μαζεύτη- 3 καν, σηκώθηκε ὁ Ξενοφῶν κι εἶπε τοῦτα ἔδω: «Στρατιῶτες, ὁ Ἀρίσταρχος μὲ τὶς τριήρεις του μᾶς ἐμποδίζει νὰ περάσωμε ἀπέναντι, ὅπως θέλομε. »Ετοι δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια, ἀν μποῦμε στὰ πλοῖα. Ὁ ἵδιος μάλιστα μᾶς προστάζει νὰ προχωρήσωμε στὴ Χερσόνησο, περνώντας μὲ τὴ βία τὸ Ἱερὸ Βουνό. Κι ἀν τὸ κυριέψωμε αὐτὸ καὶ φτάσωμε στὴ Χερσόνησο, τότε λέγει πώς δὲν θὰ σᾶς πουλήσῃ γιὰ δούλους, ὅπως ἔκανε ὅταν βρισκόμασταν στὸ Βυζάντιο. Ὅπόσχεται ἀκόμα πώς

ΚΕΦ. 3

1-6

Οι "Ελλῆνες
ἐνεργοῦν ἀνε-
ξάριτα ἀπὸ
τὴ θέληση τοῦ
Ἀρίσταρχου.

- 4 τηδείων. Οὗτος μὲν ταῦτα λέγει· Σεύθης δέ φησιν, ἃν πρὸς ἐκεῖνον ἤτε,
εὖ ποιήσειν ὑμᾶς. Νῦν οὖν σκέψασθε πότερον ἐνθάδε μένοντες τοῦτο
5 βούλευσθε η̄ εἰς τὰ ἐπιτήδεια ἐπανελθόντες. Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ,
ἐπει ἐνθάδε οὕτε ἀργύριον ἔχομεν ὥστε ἀγοράζειν οὕτε ἄνευ ἀργυρίου
ἔῶσι λαμβάνειν, ἐπανελθόντας εἰς τὰς κώμας ὅθεν οἱ ἡττοὺς ἔῶσι λαμ-
βάνειν, ἐκεὶ ἔχοντας τὰ ἐπιτήδεια ἀκούοντας ὅ, τι τις ἡμῶν δεῖται,
6 αἰρεῖσθαι ὅ, τι ἄν ἡμῖν δοκῆι κράτιστον εἶναι. Καὶ ὅτῳ, ἔφη, ταῦτα δοκεῖ,
ἀράτω τὴν χειρα. Ἀνέτειναν ἀπαντεῖς. Ἀπιόντες τοίνυν, ἔφη, συσκενά-
ζεσθε, καὶ ἐπειδὰν παραγγέλλῃ τις, ἐπεσθε τῷ ἡγουμένῳ.
- 7 Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν μὲν ἠγέντο, οὐδὲ ἐποντο. Νέων δὲ καὶ παρ'
Ἀριστάρχον ἄλλοι ἐπειθον ἀποτρέπεσθαι· οὐδὲ ὅτι οὐχ ὑπίκονον. Ἐπει
δὲ ὅσον τριάκοντα στάδια προεληύθεσαν, ἀπαντᾶ Σεύθης. Καὶ δὲ Ξενο-
φῶν ιδὼν αὐτὸν προσελάσαι ἐκέλευσεν, ὅπως δτι πλείστων ἀκούοντων
8 εἴποι αὐτῷ ἂν ἐδόκει συμφέρειν. Ἐπει δὲ προσῆλθεν, εἶπε Ξενοφῶν·
ἡμεῖς πορευόμεθα ὅπου μέλλει ἔξειν τὸ στράτευμα τροφήν· ἐκεῖ δὲ
ἀκούοντες καὶ σοῦ καὶ τῶν τοῦ Λακωνικοῦ αἰρησόμεθα ἂν κράτιστα
δοκῆι εἶναι. Ἡν οὖν ἡμῖν ἠγγήσῃ ὅπου πλεῖστα ἔστιν ἐπιτήδεια, ὑπὸ
9 σοῦ νομιοῦμεν ξενίζεσθαι. Καὶ δὲ Σεύθης ἔφη· ἀλλὰ οἴδα κώμας πολλὰς
ἀθρόας καὶ πάντα ἔχούσας τὰ ἐπιτήδεια ἀπεχούσας ἡμῶν ὅσον διελ-
10 θόντες ἄν ἡδέως ἀριστῶτε.—*Ηγοῦ τοίνυν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν.* Ἐπει δὲ
ἀφίκοντο εἰς αὐτὰς τῆς δείλης, συνηλθον οἱ στρατιῶται, καὶ εἰπεν δὲ
Σεύθης τοιάδε· ἐγώ, ὡς ἀνδρες, δέομαι ὑμῶν στρατεύεσθαι σὺν ἐμοί,
καὶ ὑπισχροῦμαι ὑμῖν δώσειν τοῖς στρατιώταις κυζικηνόν, λοχαγοῖς
δὲ καὶ στρατηγοῖς τὰ νομιζόμενα· ἔξω δὲ τούτων τὸν ἄξιον τιμήσω.
Σίτα δὲ καὶ ποτὰ ὥσπερ καὶ νῦν ἐκ τῆς κώμας λαμβάνοντες ἔξετε· ὅπό-
σα δὲ ἀλίσκηται ἀξιώσω αὐτὸς ἔχειν, ἵνα ταῦτα διατιθέμενος ὑμῖν

δὲν θὰ σᾶς ἔγειλάσῃ πιά, παρὸτι θὰ σᾶς δώσῃ μισθό, καὶ πῶς δὲν θὰ βλέπη μὲ δίδιαφορία νὰ σᾶς λείπουν τὰ τρόφιμα, ὅπως συμβαίνει τώρα. Αὐτὰ μᾶς λέει.⁴ Ο Σεύθης πάλι ύπόσχεται πῶς θὰ σᾶς εὐεργετήσῃ, ἄν πάτε μαζί του. Τώρα λοιπὸν νὰ σκεφτῆτε τί προτιμᾶτε, νὰ μείνετε ἐδῶ καὶ ν' ἀποφασίσετε γι' αὐτά, η νὰ γυρίσετε πρῶτα στὰ χωριά ὅπου υπάρχουν τρόφιμα. 'Η δική μου γνώμη πάντως εἶναι, ἐπειδὴ ἐδῶ οὕτε χρήματα ἔχομε γιὰ ν' ἀγοράζωμε τρόφιμα, οὔτε μᾶς ἀφήνουν νὰ τὰ παίρνωμε χωρὶς πληρωμή, νὰ γυρίσωμε στὰ χωριά, ὅπου οἱ κάτοικοι σὰν ἀδυνατότεροι ἀπὸ μᾶς δὲν μᾶς ἐμποδίζουν νὰ τὰ προμηθευόμαστε. Καὶ ἔκει ἔχοντας τὰ τρόφιμα, καὶ ἀκούγοντας ποιὲς ἀνάγκες ἔχει ὁ καθένας μας, θὰ προτιμήσωμε ἔκεινο ποὺ θὰ μᾶς φανῆπως εἶναι καλύτερο. Σὲ ὅποιον, πρόσθετε, φαίνονται αὐτὰ καλά, νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι». "Ολοι σήκωσαν τὰ χέρια. «Πηγαίνετε τώρα, εἴπε στὸ τέλος, καὶ ἑτοιμάστε τὶς ἀποσκευές σας. Καὶ μόλις σᾶς διατάξουν, νὰ ἀκολουθήτε ἔκεινον ποὺ θὰ ὀδηγῇ τὸ στρατό».

"Γετερά ἀπ'" αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν βάδιζε ἐπικεφαλῆς, κι οἱ στρατιῶτες ἀκολουθοῦσαν. 'Ο Νέων ὅμως καὶ ἄλλοι, ποὺ τοὺς ἔστειλε ὁ Ἀρίσταρχος, προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς καταφέρουν νὰ γυρίσουν πίσω, ἀλλὰ ἔκεινοι δὲν ἔκουγαν. Θὰ εἶχαν προχωρήσει ὡς τριάντα στάδια, ὅταν τοὺς συνάντησε ὁ Σεύθης. Μόλις τὸν εἶδε ὁ Ξενοφῶν, τὸν παρακάλεσε νὰ πλησιάσῃ, γιὰ νὰ τοῦ πῆ ἔκεινα ποὺ τοῦ φαίνονταν ὠφέλιμα, σὲ τρόπο ποὺ νὰ τὸν ἀκοῦν ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότεροι στρατιῶτες. 'Εκεῖνος πλησίασε, καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε:

"Ἐμεῖς πᾶμε σὲ μέρος, ὅπου οἱ στρατιῶτες θὰ βρίσκουν τρόφιμα. 'Εκεῖ θ' ἀκούσωμε καὶ τὶς δικές σου προτάσεις καὶ τοῦ Ἀρίσταρχου τοῦ Λακεδαιμόνιου, καὶ τότε θὰ προτιμήσωμε ἔκεινες ποὺ θὰ μᾶς φανοῦν πιὸ ὠφέλιμες. Πάντως ἄν μᾶς ὀδηγήσῃς σ' ἔναν τόπο ποὺ θὰ ἔχῃ ἀφθονα τρόφιμα, θὰ νομίσωμε πῶς ἐσύ μᾶς φιλοξενεῖς». Καὶ ὁ Σεύθης ἀπάντησε: «Ξέρω πολλὰ χωριά, ποὺ βρίσκονται σὲ κοντινὴ ἀπόσταση τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, κι ἔχουν ὅλα τὰ τρόφιμα. Αὐτὰ ἀπέχουν ἀπὸ μᾶς τόσο, ὅσο χρειάζεται νὰ περπατήσετε γιὰ νὰ φάτε μὲ ὅρεξη». "Οδήγησε μᾶς λοιπὸν ἔκει, εἴπε ὁ Ξενοφῶν. "Οταν ἔφτασαν σ' αὐτὰ τὰ χωριά κατὰ τὸ ἀπόγευμα, συγκεντρώθηκαν οἱ στρατιῶτες, καὶ ὁ Σεύθης τοὺς εἴπε τοῦτα ἐδῶ: «Ἐγώ, στρατιῶτες, ἔχω ἀνάγκη νὰ σᾶς πάρω μαζί μου γιὰ νὰ κάνω πόλεμο. Σᾶς ύπόσχομαι πῶς θὰ δίνω στὸν καθένα σας ἀπὸ ἔνα κυζικηνό, ἐνῶ στοὺς λοχαγοὺς καὶ στοὺς

7-14

'Ο στρατὸς ἀποφασίζει νὰ πάγι στὸ Σεύθη.

11 τὸν μισθὸν πορίζω. Καὶ τὰ μὲν φεύγοντα καὶ ἀποδιδράσκοντα ἡμεῖς
ἴκανοὶ ἐσόμεθα διώκειν καὶ μαστεύειν· ἂν δέ τις ἀνθιστῆται, σὺν ὑμῖν

12 πειρασθεία χειροῦσθαι. Ἐπίρετο δὲ Ξενοφῶν· πόσον δὲ ἀπὸ θαλάττης
ἀξιώσεις συνέπεσθαί σοι τὸ στράτευμα; "Ο δ' ἀπεκρίνατο· οὐδαμῆ
πλεῖον ἔπτὰ ἡμερῶν, μεῖον δὲ πολλαχῆ.

13 Μετὰ ταῦτα ἐδίδοτο λέγειν τῷ βουλομένῳ· καὶ ἔλεγον πολλοὶ
κατὰ ταῦτα ὅτι παντὸς ἄξια λέγει Σεύθης· χειμῶν γὰρ εἴη καὶ οὕτε οἰκα-
δε ἀποπλεῖν τῷ τοῦτο βουλομένῳ δυνατὸν εἴη, διαγενέσθαι τε ἐν φιλίᾳ
οὐχ οἰόν τε, εἰ δέοι ὀνομένονς ζῆν, ἐν δὲ τῇ πολεμίᾳ διατρίβειν καὶ
τρέφεσθαι ἀσφαλέστερον μετὰ Σεύθους ἢ μόνονς. Ὁντων δέ τοι πατέρων

14 τοσούτων, εἰ δέ τοι πισθὸν προσλήψοιντο, εῦρημα ἐδόκει εἶναι. Ἐπὶ
τούτοις εἶπεν δὲ Ξενοφῶν· εἴ τις ἀντιλέγει, λεγέτω· εἰ δὲ μή, ἐπιψηφιῶ-
ταῦτα. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντέλεγεν, ἐπεψήφισε, καὶ ἔδοξε ταῦτα. Εὖθὺς
δὲ Σεύθης εἶπεν ὅτι συστρατεύσοιντο αὐτῷ.

15 Μετὰ τοῦτο οἱ μὲν ἄλλοι κατὰ τάξεις ἐσκήνωσαν, στρατηγοὺς
δὲ καὶ λοχαγοὺς ἐπὶ δεῖπνον Σεύθης ἐκάλεσε, πλησίον κώμην ἔχων.

16 Ἐπεὶ δέ ἐπὶ θύραις ἦσαν ὡς ἐπὶ δεῖπνον παριόντες, ἦν τις Ἡρακλείδης
Μαρωνίτης· οὗτος προσιὼν ἐν ἐκάστῳ οὖστινας φέτο ἔχειν τι δοῦναι
Σεύθη, πρῶτον μὲν πρὸς Παριανός τινας, οἵ παρησαν φιλίαν διαπρα-
ξόμενοι πρὸς Μήδοκον τὸν Ὀδρυσῶν βασιλέα καὶ δῶρα ἄγοντες αὐτῷ
τε καὶ τῇ γυναικὶ, ἔλεγεν ὅτι Μήδοκος μὲν ἄνω εἴη δώδεκα ἡμερῶν
ἀπὸ θαλάττης δόδον, Σεύθης δέ ἐπεὶ τὸ στράτευμα τοῦτο εἴληφεν, ἄρχων

στρατηγούς θὰ δίνω τὸ συνηθισμένο μισθό. Μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, θὰ τιμήσω καὶ ὅποιον ἀξίζει. Φαγητὰ καὶ πιοτὰ θὰ τὰ παιρνετε ἀπὸ τὴ γχώρα, ὅπως γίνεται καὶ σήμερα. "Ολα ὅμως τὰ λάφυρα ἔχω τὴν ἀπαίτηση νὰ εῖναι δικά μου, γιὰ νὰ τὰ πουλῶ καὶ νὰ σᾶς δίνω τὸ μισθό. Τοὺς 11 αἰχμαλώτους ποὺ θὰ μᾶς ξεφέγγουν ηθὰ δραπετεύουν, οἱ δικοί μου στρατιῶτες θὰ εἶναι ίκανοι νὰ τοὺς κυνηγοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀναζητοῦν. Κι ἂν κάποιος ἀντιστέκεται, θὰ προσπαθήσωμε μὲ τὴ βοήθειά σας νὰ τὸν ὑποτάξωμε". Τότε τὸν ρώτησε ὁ Ξενοφῶν: «Καὶ σὲ πόση ἀπό- 12 σταση, μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, θὰ ἔχης τὴν ἀπαίτηση νὰ ἔρχεται μαζί σου ὁ στρατός;» Έκεῖνος ἀπάντησε: «Σὲ κανένα μέρος δὲν θὰ βαδίζωμε περισσότερο ἀπὸ ἑφτὰ μέρες, ἐνῶ σὲ πολλὰ θὰ βαδίζωμε λιγότερο». "Γιστερ' ἀπ' αὐτά, ἔδωσαν τὴν ἀδεια σὲ ὅποιον ηθελε νὰ μιλήσῃ. 13 Καὶ συμφωνοῦσαν πολλοὶ πῶς ἔκεινα ποὺ ἔλεγε ὁ Σεύθης ἡταν πέρα γιὰ πέρα λογικά. Γιατὶ ἡταν χειμώνας καὶ οὔτε γιὰ τὴν πατρίδα τους μποροῦσαν νὰ ταξιδέψουν ὅποιοι ηθελαν, οὔτε νὰ μείνουν σὲ φυλικὴ γχώρα, στὴν περίπτωση ποὺ θὰ ἡταν ἀνάγκη νὰ ζοῦν ἀγοράζοντας τρόφιμα. Ἀντίθετα, νόμιζαν πῶς θὰ ἔχουν μεγαλύτερη ἀσφάλεια, ἀν ἔμεναν μαζὶ μὲ τὸ Σεύθη σὲ ἐχθρικὴ γχώρα καὶ τρέφονταν ἐκεῖ, παρὰ ἂν ἡταν μόνοι τους. Καὶ μέσα σὲ τόσα καλὰ ποὺ ὑπῆρχαν, τὸ νὰ πάρουν ἀπὸ πάνω καὶ μισθό, αὐτὸς τὸ θεωροῦσαν σὰν ἀνέπιστο κέρδος. Τότε ὁ Ξενοφῶν εἶπε: «"Αν ἔχῃ κανένας ἀντίρρηση, ἀς μιλήσῃ, 14 διαφορετικὰ θὰ θέσω τὸ ζήτημασὲ ψηφοφορία.» Επειδὴ κανένας δὲν εἶχε ἀντίθετη γνώμη, τὰ πρότεινε γιὰ ψηφοφορία, καὶ ἐγκρίθηκαν ὅλα ἀπὸ τὸ στρατό. Καὶ ἀμέσως εἶπε στὸ Σεύθη πῶς θὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὶς πολεμικές του ἐπιχειρήσεις.

Κατόπιν τὰ τάγματα κατασκήνωσαν γωριστά, ἐνῶ ὁ Σεύθης κάλε- 15 σε σὲ δεῖπνο τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς λοχαγούς, σ' ἓνα κοντινὸ γωριὸ ποὺ ἡταν στὴν ἔξουσία του. "Οταν βρίσκονταν στὶς πύλες κι ἡταν ἔστοιμοι 16 νὰ μποῦν γιὰ τὸ δεῖπνο, συνάντησαν κάποιον Ἡρακλείδη ἀπὸ τὴ Μαρωνεία. Αὐτὸς πλησίαζε καθέναν ἀπὸ κείνους ποὺ νόμιζε πῶς μποροῦσαν νὰ δώσουν κάτι στὸ Σεύθη. Πρῶτα πρῶτα ζύγωσε μερικοὺς Παριανούς, ποὺ εἶχαν ἔρθει γιὰ νὰ κάνουν φυλικὴ συμφωνία μὲ τὸ Μήδοκο, τὸ βασιλιὰ τῶν Οδρουσῶν, κι εἶχαν κουβαλήσει δῶρα καὶ στὸν ἔδιο καὶ στὴ γυναίκα του. Σὲ τούτους εἶπε πῶς ὁ Μήδοκος βρίσκεται στὸ ἐσωτερικὸ τῆς γχώρας, δῶδεκα μέρες δρόμο, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐνῶ ὁ Σεύθης τώρα ποὺ πῆρε μὲ τὸ μέρος του τὸν ἑλληνικὸ

15-20

· Ο Ἡρακλείδης καὶ τὸ περίεργο ξιφίο.

- 17 ἔσοιτο ἐπὶ θαλάττῃ. Γείτων οὖν ὁν ἵκανότατος ἔσται ὑμᾶς καὶ εὐ⁰²⁻⁰¹
καὶ κακῶς ποιεῖν. Ἡν οὖν σωφρονῆτε, τούτῳ δώσετε ὅ,τι ἀγετε·
καὶ ἄμεινον ὑμῖν διακείσεται ἡ ἐὰν Μηδόκω τῷ πρόσω οἰκοῦντι δι-
18 δῶτε. Τούτους μὲν οὖν οὕτως ἔπειθεν. Αὗθις δὲ Τιμασίωνι τῷ Δαρ-
δανεῖ προσελθών, ἐπεὶ ἥκουσεν αὐτῷ εἶναι καὶ ἐκπώματα καὶ τάπιδας
βαρβαρικάς, ἔλεγε ὅτι νομίζοιτο δόποτε ἐπὶ δεῖπνον καλέσαι ὁ Σεύθης
δωρεῖσθαι αὐτῷ τοὺς κληθέντας. Οὗτος δ' ἦν μέγας ἐνθάδε γένηται,
ἵκανὸς ἔσται σε καὶ οἴκαδε καταγαγεῖν καὶ ἐνθάδε πλούσιον ποιῆσαι.
- 19 Τοιαῦτα προδύνατο ἐκάστῳ προσιών. Προσελθὼν δὲ καὶ Ξενοφῶντι
ἔλεγε· σὺ καὶ πόλεως μεγίστης εἶ καὶ παρὰ Σεύθη τὸ σὸν ὄνομα μέγιστόν
ἔστι, καὶ ἐν τῇδε τῇ χώρᾳ ἵσως ἀξιώσεις καὶ τείχη λαμβάνειν, ὥσπερ
καὶ ἄλλοι τῶν ὑμετέρων ἐλαβον, καὶ χώραν· ἀξιον οὖν σοι καὶ μεγαλο-
20 πρεπέστατα τιμῆσαι Σεύθην. Εὗνος δέ σοι ὁν παραινῶ· εῦ οἶδα γὰρ
ὅτι ὅσῳ ἀν μείζω τούτῳ δωρήσῃ, τοσούτῳ μείζω ὑπὸ τούτου ἀγαθὰ
πείσῃ. Ἀκούων ταῦτα Ξενοφῶν ἡπόρει· οὐ γὰρ διεβεβήκει ἔχων ἐκ
Παρίου εἰ μὴ παῖδα καὶ ὅσον ἐφόδιον.
- 21 Ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθον ἐπὶ τὸ δεῖπνον τῶν τε Θρακῶν οἱ κράτιστοι τῶν
παρόντων καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἴ τις
πρεσβεία παρῆν ἀπὸ πόλεως, τὸ δεῖπνον μὲν ἦν καθημένοις κόκλῳ·
ἔπειτα δὲ τρόποδες εἰσηνέχθησαν πᾶσιν· οὗτοι δ' ὅσον εἴκοσιν ἦσαν
κρεῶν μεστοὶ νενευμημένων, καὶ ἄρτοι ζυμῆται μεγάλοι προσπεπερονη-
22 μένοι ἦσαν πρὸς τοῖς κρέασι. Μάλιστα δ' αἱ τράπεζαι κατὰ τοὺς ἔνεον
αἰεὶ ἐτίθεντο· νόμος γὰρ ἦν — καὶ πρῶτος τοῦτο ἐποίει Σεύθης, ἀνελό-
μενος τοὺς ἑαυτῷ παρακειμένους ἄρτους διέκλα κατὰ μικρὸν καὶ ἐργί-
πτει οἷς αὐτῷ ἐδόκει, καὶ τὰ κρέα ώσαύτως, ὅσον μόνον γεύσασθαι
23 ἑαυτῷ καταλιπών. Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ κατὰ ταντὰ ἐποίουν καθ' οὓς αἱ
τράπεζαι ἔκειντο. Ἀρκάς δέ τις Ἀρύστας ὄνομα, φαγεῖν δεινός, τὸ μὲν
διαρριπτεῖν εἴα χαίρειν, λαβὼν δὲ εἰς τὴν χεῖρα ὅσον τριχούνικον ἄρτον

στρατό, θὰ ἔξουσιάζῃ τὴν παραθαλάσσια περιοχή. Ἐφοῦ λοιπὸν εἶναι 17 γείτονάς σας, θὰ ἔχῃ ὅλη τὴν δύναμην νὰ σᾶς εὐεργετῇ καὶ νὰ σᾶς βλάψῃ. Γέντο, ἀν ἔχετε μυαλό, θὰ τοῦ δώσετε ὅ,τι κουβαλᾶτε μαζί σας. Καὶ φυσικά ἐκεῖνος θὰ ἔχῃ καλύτερες διαθέσεις ἀπέναντί σας, παρὰ ἀν τὰ χαρίστετε στὸ Μήδοκο ποὺ τώρα κατοικεῖ μακριά σας». Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο προσπαθοῦσε νὰ τοὺς καταφέρῃ. Κατόπι πλησίασε τὸν 18 Τιμασίωνα τὸ Δαρδανέα, ποὺ ἔμαθε πῶς εἶγε καὶ κοῦπες καὶ γαλιά βαρβαρικά, καὶ τοῦ ἔλεγε πῶς ξταν συνήθεια, ὅταν ὁ Σεύθης καλοῦσε σὲ δεῖπνο, νὰ τοῦ προσφέρουν δῶρα οἱ καλεσμένοι. «Ἄν ὁ Σεύθης γίνη μεγάλος ἄδω, θὰ ἔχῃ τὴ δύναμην καὶ στὴν πατρίδα σου νὰ σὲ πάγη καὶ σὲ τούτη τὴ γχρά νὰ σὲ κάνῃ πλούσιο». Τέτοιες συμβουλὲς πήγαινε κι ἔδινε στὴν καλένα. Τέλος ζύγωσε καὶ τὸν Ξενοφώντα καὶ τοῦ εἶπε: «Ἐσύ καὶ ἀπὸ σπουδαία πόλη κατάγεσται καὶ στὸ Σεύθη ῥήμα σου 19 εἶναι μεγάλη. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα νὰ τὸ βρῆς σωστὸ καὶ ὀχυρωμένες θέσεις νὰ πάρης σὲ τοῦτο τὸ μέρος — ὅπως ἔγινε καὶ μὲ ἄλλους δικούς σας — καὶ ἔκπαση γῆς. Γέντο πρέπει νὰ τιμήσῃς τὸ Σεύθη μὲ δῶρα ὃσο γίνεται πιὸ μεγαλύπρεπα. Αὐτὰ σοῦ τὰ λέωγια τὸ καλό σου. Γιατὶ 20 ξέρω καλὰ πῶς ὃσο πολυτιμότερα δῶρα τοῦ χαρίσης, τόσο μεγαλύτερες εὐεργεσίες θὰ σοῦ κάνη». Ο Ξενοφῶν τ' ἀκουγε καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάνῃ, ἐπειδὴ διάβηκε ἀπὸ τὸ Πάριο πρὸς τὰ δῶρα χωρὶς νὰ ἔχῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἕνα δοῦλο καὶ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὸ ταξίδι.

21-25

Τὸ δεῖπνο.

Σὲ λίγο μπήκαν γιὰ τὸ δεῖπνο οἱ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Θράκες ποὺ 21 ἤταν ἐκεῖ καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ κάποιοι ἀντιπρόσωποι σταλμένοι ἀπὸ τὶς πατρίδες τους: ὅλοι δειπνοῦσαν καθισμένοι κυκλικά. Ἐπειτα ἔφεραν γιὰ ὅλους τρίποδα τραπέζια, ὡς εἴκοσι, ποὺ ἤταν γεμάτα ἀπὸ κομμάτια κρέας. Ὑπῆρχαν ἀκόμα καὶ ψωμιά ζυμωτά, μεγάλα, καρφωμένα πάνω σὲ πιρούνια μαζί μὲ τὰ κρέατα. Τὰ τραπέζια αὐτὰ τὰ τοποθετοῦσαν κάθε φορὰ προπάντων μπρο- 22 στὰ στοὺς ξένους. Γιατὶ ὑπῆρχε ἔνα ἔθιμο — καὶ πρῶτος ἀρχισε τότε νὰ τὸ ἐφαρμόζῃ ὁ Σεύθης: ἔπαιρνε δηλαδὴ τὰ ψωμιά ποὺ ἤταν πρὸς τὸ μέρος του, τὰ ἔκοβε κομμάτια καὶ τὰ ἔριγχε σ' ὅποιους νόμιζε. Καὶ μὲ τὰ κρέατα ἔκανε τὸ ἔδιο, καὶ δὲν κρατοῦσε, παρὰ μονάχα ὃσο τοῦ ἔφτανε νὰ φάγῃ. Καὶ οἱ ἄλλοι ὅλοι ποὺ εἶχαν κοντά τους τραπέζια, 23 ἔκαναν τὸ ἔδιο μὲ τὸ Σεύθη. Κάποιος ὅμως στρατιώτης ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία ποὺ τὸν ἔλεγαν Ἀρύστα κι ἤταν τρομερὸς φαγάς, ἀδιαφοροῦσε γιὰ κάτι τέτοια κεράσματα, πῆρε στὰ γέρια του ἔνα ψωμὶ ὡς τρία κιλά,

24 καὶ κρέα θέμενος ἐπὶ τὰ γόνατα ἐδείπνει. Κέρατα δὲ οἴνου περιέφερον,
καὶ πάντες ἐδέχοντο· ὁ δὲ Ἀρύστας, ἐπεὶ παρ' αὐτὸν φέρων τὸ κέρας
οὐνοχόος ἦνει, εἰπεν ἵδων τὸν Ξενοφῶντα οὐκέτι δειπνοῦντα· ἐκεῖνῳ,
25 ἔφη, δός· σχολάζει γὰρ ἥδη, ἐγὼ δὲ οὐδέπω. Ἀκούσας Σεύθης τὴν
φωνὴν ἡρώτα τὸν οὐνοχόον τι λέγει. Ὁ δὲ οὐνοχόος εἰπεν· ἐλληνίζειν
γὰρ ἥπιστατο. Ἐνταῦθα μὲν δὴ γέλως ἐγένετο.

26 Ἐπειδὴ δὲ προδύχωρει ὁ πότος, εἰσῆλθεν ἀνὴρ Θρᾷξ ἵππον ἔχων
λευκόν, καὶ λαβὼν κέρας μεστὸν εἶπε· προπίνω σοι, ὃ Σεύθη, καὶ
τὸν ἵππον τοῦτον δωροῦμαι, ἐφ' οὗ καὶ διώκων δν ἄν θέλῃς αἰρήσεις
27 καὶ ἀποχωρῶν οὖ μὴ δείσης τὸν πολέμιον. Ἄλλος παῖδα εἰσάγων οὕτως
ἐδωρίσατο προπίνων, καὶ ἄλλος ἴματια τῇ γυναικί. Καὶ Τιμασίων
προπίνων ἐδωρίσατο φιάλην τε ἀργυρᾶν καὶ τάπιδα ἀξίαν δέκα μυῶν.
28 Γνήσιππος δέ τις Ἀθηναῖος ἀναστὰς εἶπεν ὅτι ὁρχαῖος εἴη νόμος
κάλλιστος τοὺς μὲν ἔχοντας διδόναι τῷ βασιλεῖ τιμῆς ἐνεκα, τοῖς δὲ
μὴ ἔχοντι διδόγαι τὸν βασιλέα, ἵνα καὶ ἐγώ, ἔφη, ἔχω σοι δωρεῖσθαι
29 καὶ τιμᾶν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἥπορείτο τί ποιήσει· καὶ γὰρ ἐτύγχανεν ὡς
τιμώμενος ἐν τῷ πλησιαιτάτῳ δίφρῳ Σεύθη καθήμενος. Ὁ δὲ Ἡρα-
κλείδης ἐκέλευνεν αὐτῷ τὸ κέρας ὀρέξαι τὸν οὐνοχόον. Ὁ δὲ Ξενοφῶν,
ἥδη γὰρ ὑποπεποκῶς ἐτύγχανεν, ἀνέστη θαρραλέως δεξάμενος τὸ κέρας
30 καὶ εἶπεν· ἐγὼ δέ σοι, ὃ Σεύθη, δίδωμι ἐμαυτὸν καὶ τοὺς ἐμοὺς τού-
τους ἐταίρους φίλους εἶναι πιστούς, καὶ οὐδένα ἄκοντα, ἀλλὰ πάντας
31 μᾶλλον ἔτι ἐμοῦ σοι βουλομένους φίλους εἶναι. Καὶ νῦν πάρεισιν οὐδέν
σε προσαιτοῦντες, ἀλλὰ καὶ προϊέμενοι καὶ πονεῖν ὑπὲρ σοῦ καὶ προ-
κινδυνεύειν ἔθελοντες· μεθ' ὧν, ἄν οἱ θεοὶ θέλωσι, πολλὴν χώραν τὴν
μὲν ἀπολήψῃ πατρῷαν οὖσαν, τὴν δὲ ητήσῃ, πολλοὺς δὲ ἵππους, πολ-
λοὺς δὲ ἄνδρας καὶ γυναικας καλὰς κτήσῃ, οὓς οὐ λῆγεσθαι σε δεήσει,
32 ἀλλ' αὐτοὶ φέροντες παρέσονται πρός σὲ δῶρα. Ἀναστὰς ὁ Σεύθης
συνεξέπιε καὶ συγκατεσκεδάσατο μετ' αὐτοῦ τὸ κέρας. Μετὰ ταῦτα

ἔβαλε καὶ κρέατα πάνω στὰ γόνατά του κι ἄρχισε νὰ τρώη. Τοὺς κερ- 24 νοῦσαν καὶ κρασὶ μέσα σὲ κεράτινες κοῦπες, κι ἐπιναν ὅλοι. Μονάχα ὁ Ἀρύστας, ὅταν πῆγε κοντά του ὁ οἰνοχόος κρατώντας τὴν κούπα, κοίταξε τὸν Ξενοφώντα ποὺ δὲν ἔτρωγε πιά, καὶ τοῦ εἶπε: «Δῶσε σὲ κεῖνον νὰ πιῇ. Γιατὶ εἶναι χωρὶς δουλειά, ἐνῶ ἐγὼ ἀκόμα δὲν ἀδειάζω». "Ακουσε δὲ Σεύθης τὴν κουβέντα καὶ ρώτησε τὸν οἰνοχόο τι τοῦ ἔλεγε. 25 'Εκεῖνος τοῦ εἶπε, γιατὶ ἥξερε ἐλληνικά. Τότε ἔβαλαν ὅλοι τὰ γέλια.

'Ἐνῶ συνεχίζοταν τὸ φαγοπότι, μπήκε μέσα ἔνας Θρακιώτης μὲ 26 ἔνα ἀσπρὸ ἄλογο, ἔπιασε μιὰ κούπα γεμάτη κρασὶ καὶ εἶπε: «Πίνω στὴν ὑγειά σου, Σεύθη, καὶ σοῦ χαρίζω τοῦτο τὸ ἄλογο. »Οταν εἶσαι καβάλα ἐπάνω του, μπορεῖς νὰ κυνηγᾶς καὶ νὰ πιάνης ὅποιον θέλεις ἢ νὰ φεύγης ἀπὸ τὴν μάχη χωρὶς νὰ φοβᾶσαι τοὺς ἐχθρούς». "Άλλος 27 ἔφερε ἔνα δοῦλο καὶ τοῦ τὸν χάρισε πίνοντας στὴν ὑγειά του, κι ἄλλος φορέματα γιὰ τὴ γυναίκα του. 'Ο Τιμασίων ἔκανε τὴν πρόποση καὶ τοῦ δώρισε μιὰ ἀσημένια κούπα κι ἔνα χαλί, ποὺ ἥξερε δέκα μνές. Τότε 28 σηκώθηκε κάποιος Ἀθηναῖος, ποὺ τὸν ἔλεγαν Γνήσιππο, καὶ εἶπε πῶς ὑπάρχει ἔνα δώριστατο, παλιὸ ἔθιμο, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν, χαρίζουν στὸ βασιλιὰ γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν, σὲ ὅσους ὅμως δὲν ἔχουν, σ' αὐτοὺς δίνει ὁ βασιλιάς. «Ἐτσι, εἶπε, θὰ μπορῶ κι ἐγὼ νὰ σοῦ προσφέρω κάτι καὶ νὰ σὲ τιμήσω». "Οσο γιὰ τὸν Ξενοφώντα, αὐτὸς δὲν ἥξερε 29 τί νὰ κάνῃ. Καὶ μάλιστα βρίσκοταν καθισμένος σὲ τιμητικὴ θέση, δηλαδὴ στὸ πιὸ κοντινὸ μὲ τὸ Σεύθη κάθισμα. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη πρόσταξε ὁ Ἡρακλείδης τὸν οἰνοχόο νὰ τοῦ δώσῃ τὴν κούπα. Καὶ δὲ Ξενοφῶν, ποὺ ἦταν πιωμένος λίγο, τὴν πῆγε, καὶ σηκώθηκε μὲ θάρρος κι εἶπε: «Ἐγώ, 30 Σεύθη, σοῦ δίνω τὸν ἔαυτό μου καὶ τοὺς συντρόφους μου, νὰ μᾶς ἔχης φίλους πιστούς. Κανένας δὲν ἔρχεται χωρὶς τὴ θέλησή του, ἀντίθετα ὅλοι τους θέλουν περισσότερο ἀπὸ μένα νὰ εἶναι φίλοι σου. Τώρα 31 βρίσκονται ἐδῶ καὶ δὲν σοῦ ζητοῦν τίποτε, παρὰ σοῦ προσφέρουν τὸν ἔαυτό τους καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ κοπιάζουν καὶ νὰ κινδυνεύουν γιὰ χάρη σου. Μαζὶ τους, ἀν θέλουν οἱ θεοί, θὰ πάρης πίσω πολλὴ χώρα, ποὺ εἶναι πατρική σου, καὶ θὰ κυριέψῃς ξένην. Θὰ ἀποχτήσης ἄλογα πολλά, πολλοὺς ἄντρες καὶ ὅμορφες γυναικες, ποὺ δὲν θὰ χρειάζεται νὰ τοὺς ἀρπάζῃς κάνοντας ἐπιδρομές, παρὰ θὰ ἔρχωνται οἱ ἴδιοι νὰ σοῦ φέρουν δῶρα». Τότε δὲ Σεύθης σηκώθηκε κι ἤπιε μαζὶ μὲ τὸν 32 Ξενοφώντα ὅλο τὸ κρασὶ τῆς κούπας, κι ἔχυσαν μαζὶ τὶς τελευταῖς σταλαγματιὲς στὴ γῆ. "Γιστερ' ἀπ' αὐτὰ μπῆκαν μέσα κάτι ἀνθρώποι

26-33
Δῶρα στὸ
Σεύθη.

εἰσῆλθον κέρασί τε οἷος σημαίρουσιν αὐλοῦντες καὶ σάλπιγξιν ὁμοβο-
33 είαις δύνθιμούς τε καὶ οἰον παγάδιδι σαλπίζοντες. Καὶ αὐτὸς Σεύθης ἀγα-
στὰς ἀνέκραγέ τε πολεμικὸν καὶ ἐξήλατο ὥσπερ βέλος φυλαττόμενος
μάλα ἐλαφρῶς. Εἰσῆσαν δὲ καὶ γελωτοποιοί.

34 Ως δ' ἦν ἥλιος ἐπὶ δυσμαῖς, ἀνέστησαν οἱ Ἐλληνες καὶ εἰπον ὅτι
ώρᾳ νυκτοφύλακας καθιστάναι καὶ σύνθημα παραδιδόγαι. Καὶ Σεύθην
ἐκέλευν παραγγεῖλαι ὅπως εἰς τὰ Ἐλληνικὰ στρατόπεδα μηδεὶς τῶν
Θρακῶν εἴσεισι νυκτός· οὐ τε γὰρ πολέμιοι Θρᾷκες ἡμῖν, καὶ ὑμεῖς
35 οἱ φίλοι. Ως δ' ἐξῆσαν, συνανέστη ὁ Σεύθης οὐδέν τι μεθόντι ἐοικώς.

Ἐξελθὼν δ' εἶπεν αὐτοὺς τοὺς στρατηγοὺς ἀποκαλέσας· ὡς ἄνδρες,
οἱ πολέμιοι ἡμῖν οὐκ ἴσασι πω τὴν ἡμετέραν συμμαχίαν ἢν οὖν ἔλ-
θωμεν ἐπ' αὐτοὺς πρὸν φυλάξασθαι ὥστε μὴ ληφθῆναι ἢ παρασκευά-
σασθαι ὥστε ἀμύνασθαι, μάλιστ' ἀν λάβοιμεν καὶ ἀνθρώπους καὶ χρή-
36 ματα. Συνεπήρουν ταῦτα οἱ στρατηγοὶ καὶ ἡγεῖσθαι ἐκέλευνον. Οὐ δ'
εἶπε· παρασκευασάμενοι ἀναμένετε· ἐγὼ δὲ διπόταν καιρὸς ἢ ἥξω
πρὸς ὑμᾶς, καὶ τοὺς πελταστὰς καὶ ὑμᾶς ἀναλαβὼν ἡγήσομαι σὺν τοῖς

37 θεοῖς. Καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε· σκέψαι τοίνυν, εἴπερ νυκτὸς πορευσόμεθα,
εἰ δὲ Ἐλληνικὸς νόμος κάλλιον ἔχει· μεθ' ἡμέραν μὲν γὰρ ἐν ταῖς πο-
ρείαις ἥγεῖται τοῦ στρατεύματος διποτὸν ἀν δέλι πρὸς τὴν χώραν συμφέ-
ρῃ, ἐάν τε διπλιτικὸν ἐάν τε πελταστικὸν ἐάν τε ἵππικόν· νύκτωρ δὲ νό-

38 μος τοῖς Ἐλλησιν ἥγεῖσθαι ἐστι τὸ βραδύτατον· οὗτοι γὰρ ἥκιστα δια-
σπάται τὰ στρατεύματα καὶ ἴκιστα λαυθάνουσιν ἀποδιδράσκοντες
ἀλλήλους· οἱ δὲ διασπασθέντες πολλάκις καὶ περιπίπτουσιν ἀλλήλοις
39 καὶ ἀγνοοῦντες κακῶς ποιοῦσι καὶ πάσχουσιν. Εἶπεν οὖν Σεύθης· ὁρ-
θῶς λέγετε καὶ ἐγὼ τῷ νόμῳ τῷ ὑμετέρῳ πείσομαι. Καὶ ὑμῖν μὲν

ἥγεμόντας δώσω τῶν πρεσβυτάτων τοὺς ἐμπειροτάτους τῆς χώρας,
αὐτὸς δὲ ἐφέφομαι τελευταῖος τοὺς ἵππους ἔχων· ταχὺ γὰρ πρῶτος,
ἄν δέη, παρέσομαι. Σύνθημα δὲ εἶπον Ἀθηναίαν κατὰ τὴν συγγέ-
νειαν. Ταῦτα εἰπόντες ἀνεπαύνοτο.

πού ἔπαιζαν φλοιόρες, φτιαγμένες μὲ κέρατα, σὰν τὶς σάλπιγγες, καὶ ἄλλοι πού, μὲ σάλπιγγες ἀπὸ ἀκατέργαστα δέρματα, ἔπαιζαν κάτι χορευτικούς σκοπούς, σὰ νὰ βαροῦσαν ἄρπα. Κι ὁ Ἰδιος ὁ Σεύθης ὅρθιώθηκε κι 33 ἔβγαλε μιὰ πολεμικὴ κραυγὴ καὶ πήδηξε πολὺ ἐλαφρά, σὰ νὰ προφυλαχτόταν ἀπὸ κάποιο βέλος. Τελευταῖα μπῆκαν μέσα καὶ γελωτοποιοί.

“Οταν ὁ ἥλιος πήγαινε νὰ βασιλέψῃ, τότε σηκώθηκαν οἱ Ἔλληνες 34 κι εἴπαν πῶς ήταν ὡρα νὰ βάλουν νυχτοφρουρούς, καὶ νὰ τοὺς δώσουν τὸ σύνθημα. Παρακάλεσαν ὅμως τὸ Σεύθη νὰ διατάξῃ νὰ μὴν μπῆ κανένας ἀπὸ τοὺς Θράκες στὸ ἐλληνικὸ στρατόπεδο τὴ νύχτα. «Γιατί, ἔλεγαν, καὶ οἱ Θράκες εἶναι ἔχθροι μας, κι ἐσεῖς οἱ φίλοι μας». Τὴν 35 ὡρα ποὺ ἔβγαιναν, σηκώθηκε μαζὶ τους κι ὁ Σεύθης, ποὺ δὲν ἔμοιαζε καθόλου γιὰ μεθυσμένος. Μόλις βγῆκε, πῆρε παράμερα τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς εἴπε: «Φίλοι μου, οἱ ἔχθροι μας δὲν ξέρουν ἀκόμα τὴ συμμαχία ποὺ κάναμε. Γι' αὐτό, ἀν τοὺς ἐπιτεθοῦμε προτοῦ φυλαχτοῦν ὕστε νὰ μὴν πιαστοῦν αἰχμάλωτοι, καὶ προτοῦ ἐτοιμαστοῦν γιὰ νὰ μᾶς ἀποκρούσουν, εἶναι δυνατὸ νὰ πέσουν στὰ χέρια μας καὶ ἀνθρωποι πολλοὶ καὶ πράγματα». Συμφώνησαν οἱ στρατηγοὶ σ' αὐτὰ καὶ τοῦ 36 εἴπαν νὰ μπῇ ἐπικεφαλῆς τους. Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Ἐτοιμαστῆτε καὶ περιμένετε. Κι ἔγω μόλις εἶναι ὡρα, θὰ ἔρθω, θὰ πάρω μαζὶ μου τοὺς πελταστές κι ἐσᾶς, καὶ θὰ σᾶς ὀδηγήσω μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν». Ὁ Ξενοφῶν τότε εἴπε: «Σκέψου, ἀφοῦ πρόκειται νὰ βαδίσωμε τὴ νύ- 37 χτα, μήπως ἡ ἐλληνικὴ συνήθεια εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τὴ δική σας. Στὶς πορεῖες δηλαδὴ ποὺ κάνομε τὴν ἡμέρα, ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ βρίσκεται ἐκεῖνο τὸ σῶμα ποὺ προσαρμόζεται κάθις φορὰ στὸ ἔδαφος, ἄλλοτε οἱ ὄπλιτες, ἄλλοτε οἱ πελταστές κι ἄλλοτε οἱ ἵππεῖς. Ἐνῶ στὶς νυχτερινὲς πορεῖες συνήθιζουν οἱ Ἔλληνες νὰ βάζουν μπροστὰ τὸ πιὸ ἀργοκίνητο σῶμα. Γιατὶ ἔτσι σπανιότατα διασκορπίζονται 38 οἱ στρατιῶτες καὶ σπανιότατα δραπετεύουν, χωρὶς νὰ καταλάβῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλο. Κι ἐκεῖνοι ποὺ σκορπίζονται, πολλὲς φορὲς πέφτουν ὁ ἔνας ἀπάνω στὸν ἄλλο, δὲν γνωρίζονται, κι ἔτσι κάνουν καὶ παθαίνουν ζημιές ἀναμεταξύ τους». Ὁ Σεύθης ἀπάντησε: «Σωστὰ εἶναι αὐτὰ 39 ποὺ λέτε καὶ γι' αὐτὸ θὰ ἀκολουθήσω τὴ δική σας συνήθεια. Θὰ σᾶς δώσω γιὰ ὀδηγοὺς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἡλικιωμένους ἐκείνους ποὺ ξέρουν καλύτερα τὸν τόπο, ἐνῶ ἔγω θὰ ἀκολουθήσω τελευταῖος μὲ τοὺς ἵππεῖς. Γιατὶ ἔτσι, ἀν γρειαστὴ νὰ σᾶς βοηθήσω, γρήγορα θὰ βρεθῶ στὴν πρώτη γραμμή». Γιὰ σύνθημα ὅρισαν τὴν Ἀθηνᾶ, ἐξαιτίας τῆς συγγένειας

34-39

Συνεννοήσεις
γιὰ ἐπίθεση.

- 40 Ἡνίκα δ' ἦν ἀμφὶ μέσας νύκτας, παρῇν Σεύθης ἔχων τοὺς ἵππεας τεθωρακισμένους καὶ τοὺς πελταστὰς σὺν τοῖς ὅπλοις. Καὶ ἐπεὶ παρέδωκε τοὺς ἡγεμόνας, οἱ μὲν ὅπλῖται ἥγοῦντο, οἱ δὲ πελτασταὶ εἰποῦτο, 41 οἱ δὲ ἵππεῖς ὠπισθοφυλάκονν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἦν, δ Σεύθης παρήλανεν εἰς τὸ πρόσθιν καὶ ἐπήγειρε τὸν Ἑλληνικὸν νόμον. Πολλάκις γὰρ ἔφη νύκτωρ αὐτὸς καὶ σὺν δλίγοις πορευόμενος ἀποσπασθῆναι σὺν τοῖς ἵπποις ἀπὸ τῶν πεζῶν· νῦν δὲ ὕσπερ δεῖ ἀθρόοι πάντες ἄμα τῇ ἡμέρᾳ φαινόμεθα. Ἀλλὰ ὑμεῖς μὲν περιμένετε αὐτοῦ καὶ ἀραπαύσασθε, 42 ἐγὼ δὲ σκεψάμενος τι ἡξώ. Ταῦτ' εἰπὼν ἤλαυνε δι' ὅρους ὁδόν τινα λαβών. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς χιόνα πολλίρη, ἐσκέψατο εἰ εἴη ἵχην ἀνθρώπων ἢ πρόσω προσθεμένα ἢ ἐναντία. Ἐπεὶ δὲ ἀτριβῇ ἐώρα τὴν ὁδόν, ἡ- 43 κε ταχὺ πάλιν καὶ ἔλεγεν. Ἄνδρες, καλῶς ἔσται, ἢν θεὸς θέλῃ· τοὺς γὰρ ἀνθρώπους λήσομεν ἐπιπεσόντες. Ἀλλ᾽ ἐγὼ μὲν ἥγησομαι τοῖς ἵπποις, δπως ἂν τινα ἴδωμεν, μὴ διαφυγὴν σημήνῃ τοῖς πολεμίοις· ὑμεῖς δὲ ἐπεσθεῖτε κανὸν λειφθῆτε, τῷ στίβῳ τῶν ἵππων ἐπεσθε. Ὅπερβάντες δὲ τὰ δόρη ἥξομεν εἰς κώμας πολλάς τε καὶ εὐδαίμονας.
- 44 Ἡνίκα δ' ἦν μέσον ἡμέρας, ἥδη τε ἦν ἐπὶ τοῖς ἄκροις καὶ κατιδῶν τὰς κώμας ἥκεν ἐλαύνων πρὸς τοὺς ὅπλίτας καὶ ἔλεγεν ἀφίσω ἥδη καταθεῖν τοὺς μὲν ἵππεας εἰς τὸ πεδίον, τοὺς δὲ πελταστὰς ἐπὶ τὰς κώμας. Ἀλλ᾽ ἐπεσθε ὡς ἂν δύνησθε τάχιστα, δπως εάν τις ὑφιστῆται, 45 ἀλέξησθε. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ξενοφῶν κατέβη ἀπὸ τοῦ ἵππου. Καὶ δις ἥρετο· τί καταβαίνεις, ἐπεὶ σπεόδειν δεῖ; — Οἴδα, ἔφη, ὅτι οὐκ ἔμοι μόνου δέῃ· οἱ δὲ ὅπλῖται θᾶττον δραμοῦνται καὶ ἥδιον, ἐὰν καὶ ἐγὼ 46 πεζὸς ἥγωμαι. Μετὰ ταῦτα ὅχετο, καὶ Τιμασίων μετ' αὐτοῦ ἔχων ἵππεας ὡς τετταράκοντα τῶν Ἑλλήνων. Ξενοφῶν δὲ παρηγγύσετε τοὺς εἰς τριάκοντα ἔτη παριέραι ἀπὸ τῶν λόχων εὐζώνους. Καὶ αὐτὸς μὲν

ἀνάμεσα σὲ Ἀθηναίους καὶ Θράκες. Τὰ κουβέντιασαν αὐτὰ κι ὕστερα πῆγαν νῦν ἀναπαυτοῦν.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἥρθε ὁ Σεύθης μὲ τοὺς ἵππεῖς, ποὺ φοροῦσαν 40 τοὺς θώρακες, καὶ μὲ τοὺς πελταστές ὄπλισμένους. "Ἐδωσε στοὺς Ἑλλήνες τοὺς δόληγούς, καὶ τότε ὅρχισαν νὰ βαδίζουν μπροστὰ οἱ ὄπλιτες, ἀκολουθοῦσαν ἔπειτα οἱ πελταστές, ἐνῶ τὸ ἵππικὸ ἀποτελοῦσσε τὴν ὀπισθοφυλακή. "Οταν ἔγινε πτῆγε καβάλα 41 στὸ ἀλογο στὶς πρῶτες γραμμὲς καὶ μίλησε ἐπανινετικὰ γιὰ τὴ συνήθεια τῶν Ἑλλήνων. "Ἐλεγε πώς πολλὲς φορὲς ἔτυχε νὰ βαδίζῃ τὴ νύχτα καὶ παρ' ὅλο ποὺ εἶχε μαζὶ του λίγο στρατό, ὡστόσο ἔχειψε αὐτὸς καὶ τὸ ἵππικὸ ἀπὸ τοὺς πεζούς. Ἔνω τώρα, μόλις ἔγινε πτῆγε, βρεθήκαμε ὅλοι συγκεντρωμένοι μὲ τάξη. Νὰ μείνετε λιγάκι ἐδῶ καὶ ἡσυχάστε, κι ἐγὼ κάτι πάω νὰ δῶ καὶ θὰ ἔναγγειλσω". Αὐτὰ εἶπε καὶ 42 τράβηξε ἀπὸ ἔνα μονοπάτι προχωρώντας στὸ βουνό. "Οταν πτῆγε σὲ μέρος ποὺ ὑπῆρχαν πολλὰ γιόνια, πρόσεξε νὰ δῃ μήπως φαίνονταν πατημασίες ἀνθρώπων ποὺ κατευθύνονταν πρὸς τὰ μπρὸς η ἀντίθετα. Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε ἀπάτητο τὸ δρόμο, ἔναγγέρισε γρήγορα καὶ τοὺς εἶπε: «Φίλοι μου, καλὰ θὰ πᾶντε τὰ πράγματα, ἀν θέλη ὁ θεός. Ὁπωσ- 43 δήποτε θὰ πέσωμε ἀπάνω στοὺς ἔχθρούς, προτοῦ νὰ μᾶς πάρουν εἰδῆση». Ἐγὼ ὅμως θὰ πάω μπροστὰ μὲ τοὺς ἵππεῖς, ὡστε μόλις δοῦμε κανέναν ἀνθρώπο, νὰ μὴν τὸν ἀφήσωμε νὰ ἔσφυγῃ καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἔχθρούς. Ἔσεις νὰ ἔργεστε ὕστερ ἀπὸ μᾶς. Κι ἀν μείνετε πίσω, νὰ ἀκολουθήσετε τὰ χνάρια τῶν ἀλόγων. Μόλις περάσωμε τὰ βουνά, θὰ φτάσωμε σὲ χωριὰ πολλὰ καὶ πλούσια». Κατὰ τὸ μεσημέρι βρι- 44 σκότων ἐπάνω στὶς βουνοκορφές. Ἀπὸ κεῖ εἶδε τὰ χωριά, καὶ τότε γύρισε καβάλα στὸ ἀλογό του κι εἶπε στοὺς ὄπλιτες: «Τώρα θ' ἀφήσω τοὺς ἵππεῖς νὰ τρέξουν πρὸς τὸν κάμπο, καὶ τοὺς πελταστές νὰ κάνουν ἐπίθεση στὰ χωριά. Ἔσεις νὰ μᾶς ἀκολουθήσετε, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, γιὰ νὰ ἀποκρούσετε ὅπιον μᾶς ἀντισταθῆ». Τὴν ὥρα ποὺ ἀκού- 45 σε τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν, κατέβηκε ἀπὸ τὸ ἀλογό του. Ὁ Σεύθης τὸν ρώτησε: «Γιατί κατεβαίνεις, ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ βιαστοῦμε;» «Ξέρω, ἀποκρίθηκε ὁ Ξενοφῶν, πώς δὲν χρειάζεσαι μονάχα ἐμένα.» Αλλὰ οἱ στρατιῶτες θὰ τρέξουν γρηγορώτερα καὶ προθυμότερα, ἀν βαδίζω ἐπικεφαλῆς τοὺς πεζούς». "Τστερα δ Σεύθης ἔφυγε παίρνοντας μαζὶ του 46 καὶ τὸν Τιμασίωνα, ποὺ εἶχε σαράντα, πάνω κάτω, "Ἑλλήνες ἵππεῖς. "Ο Ξενοφῶν τότε πρόσταξε νὰ βγοῦν ἀπὸ τοὺς λόχους οἱ ἄντρες ποὺ

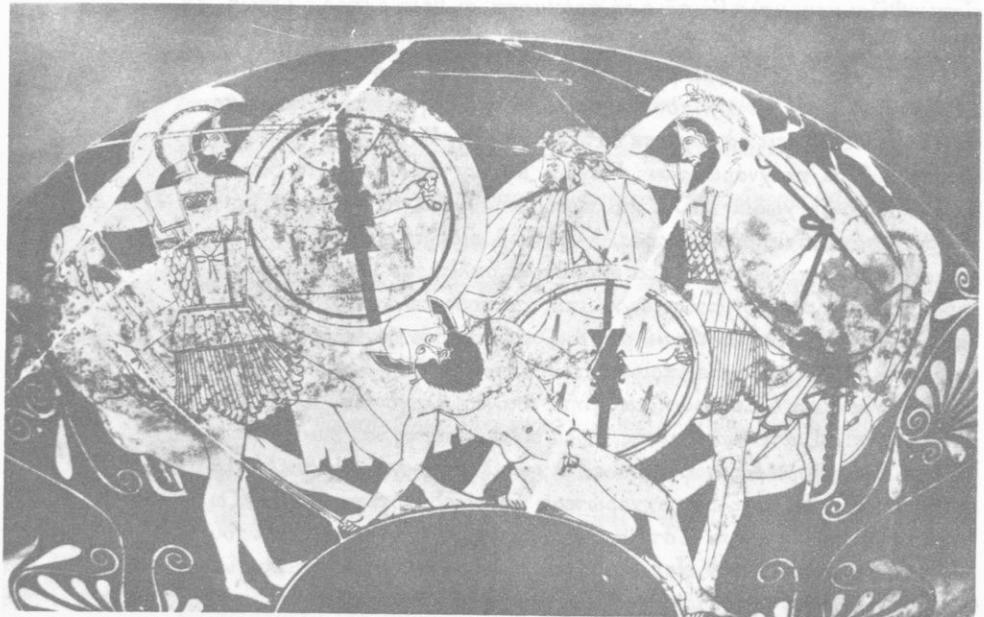
40-48

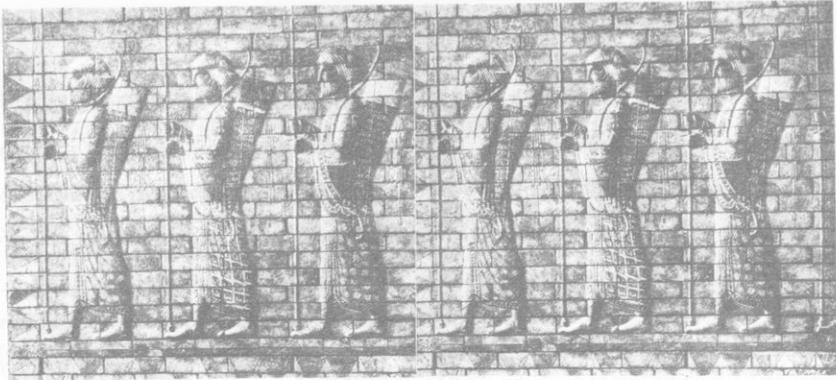
Πορεία καὶ
κατάληψη χω-
ριῶν.

Πέρσης βασιλιάς. Ἀνάγλυφο ἀπό τὰ ἀνάκτορα τῆς Περσέπολης

περί την πολιτική της στην αρχαιότητα. Η πολιτική της ομοιότητα με την ελληνική ήταν μεγάλη. Το μεγαλύτερο διαφορά ήταν ότι η Ελλάς ήταν μια πολιτική κοινωνία, ενώ η Περσία ήταν ένας ομοσπονδιακός στρατός. Η πολιτική της ήταν να διατηρεί την εξουσία της στην Ασία και να επεκτείνει την επικράτειά της σε όλη την Ανατολική Μεσόγειο. Η πολιτική της ήταν να διατηρεί την εξουσία της στην Ασία και να επεκτείνει την επικράτειά της σε όλη την Ανατολική Μεσόγειο.

Πέρσες τοξότες ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα στὰ Σοῦσα (ἀνάγλυφο ἀπὸ σμαλτωμένης τοῦβλα)

←
Μάχη Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων (ἀγγειογράφος Δούρις).

→
Αγώνας Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων (ἀγγειογράφος Δούρις)

47 ἐτρόχασε τούτους ἔχων, Κλεάνωρ δ' ἡγεῖτο τῶν ἄλλων.³ Επεὶ δὲ ἐν ταῖς κώμαις ἦσαν, Σεύθης ἔχων ὅσον τριάκοντα ἵππους προσελάσας εἶπε· τάδε δή, ὡς Ξενοφῶν, ἂ σοι ἔλεγον· ἔχονται οἱ ἀνθρωποι· ἀλλὰ γὰρ ἔρημοι οἱ ἵπποι οἰχονται μοι ἄλλος ἄλλῃ διώκων, καὶ δέδοικα μὴ συστάντες ἀθρόοι που κακόν τι ἐργάσωνται οἱ πολέμιοι. Δεῦτε καὶ ἐν ταῖς κώμαις καταμένειν τινὰς ἡμῶν· μεσταὶ γάρ εἰσιν ἀνθρώπων.

48 Ἄλλ² ἐγὼ μέν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, σὺν οἷς ἔχω τὰ ἄκρα καταλήψομαι· σὺ δὲ Κλεάνορα κέλευε διὰ τοῦ πεδίου παρατεῖναι τὴν φάλαγγα παρὰ τὰς κώμας.³ Επεὶ ταῦτα ἐποίησαν, συνηλίσθησαν ἀνδράποδα μὲν εἰς χίλια, βόες δὲ δισχίλιοι, πρόβατα ἄλλα μόνια. Τότε μὲν δὴ αὐτοῦ ηὐλίσθησαν.

- ΚΕΦ. 4 1 *Tῇ δὲ ὑστεραιά κατακαύσας δὲ Σεύθης τὰς κώμας παντελῶς καὶ οἰκίαν οὐδεμίαν λιπών, ὅπως φόβον ἐνθείῃ καὶ τοῖς ἄλλοις οἴλα πείσονται, ἀν μὴ πείθωνται, ἀπήγει πάλιν. Καὶ τὴν μὲν λείαν ἀπέπεμψε διατίθεσθαι Ἡρακλείδην εἰς Πέρινθον, ὅπως μισθός γένοιτο τοῖς στρατιώταις· αὐτὸς δὲ καὶ οἱ Ἑλληνες ἐστρατοπεδεύοντο ἀνὰ τὸ Θυνῶν πεδίον. Οἱ δὲ ἐκλιπόντες ἔφευγον εἰς τὰ ὅρη.*
- 3 *Hν δὲ χιῶν πολλὴ καὶ ψῆφος οὕτως ὥστε τὸ ὕδωρ δὲ ἐφέροντο ἐπὶ δεῖπνον ἐπήγνυντο καὶ οἶνος δὲν τοῖς ἀγγείοις, καὶ τῶν Ἑλλήνων πολλῶν καὶ ὁὖνες ἀπεκαίοντο καὶ ὥτα. Καὶ τότε δῆλον ἐγένετο οὐ ἔνεκα οἱ Θρᾷκες τὰς ἀλωπεκᾶς ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι καὶ τοῖς ὥστι, καὶ χιτῶνας οὐ μόνον περὶ τοῖς στέροντις ἄλλὰ καὶ περὶ τοῖς μηροῖς, καὶ ζειρὰς μέχρι τῶν ποδῶν ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχονται, ἀλλ' οὐ κλαμύδας.*
- 5 *Αφιεὶς δὲ τῶν αἰχμαλώτων δὲ Σεύθης εἰς τὰ ὅρη ἔλεγεν ὅτι εἰ μὴ καταβήσονται οἰκήσοντες καὶ πείσονται, ὅτι κατακαύσει καὶ τούτων τὰς κώμας καὶ τὸν σῖτον, καὶ ἀπολοῦνται τῷ λιμῷ. Ἐκ τούτου κατέβαινον καὶ γυναικες καὶ παιδες καὶ πρεσβύτεροι· οἱ δὲ νεώτεροι ἐν ταῖς*

ήταν πάνω ἀπὸ τριάντα χρονῶν, χωρὶς τὸ βαρύ τους ὄπλισμό. Μαζὶ μ' αὐτοὺς προχωροῦσε τρέχοντας, ἐνῷ τοὺς ὑπόλοιπούς τοὺς ὁδηγοῦσε ὁ Κλεάνωρ. Κι ὅταν ἔφτασαν στὰ χωριά, ὁ Σεύθης μὲ τριάντα ἵππεῖς 47 τὸν πλησίασε καὶ τοῦ εἶπε: «Νά τα, Ξενοφώντα, ἐκεῖνα ποὺ σοῦ ἔλεγα. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν μένουν στὶς θέσεις τους. Καὶ μονάχοι οἱ ἵππεῖς τράβηξαν πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις κυνηγώντας, καὶ φοβοῦμαι μήπως οἱ ἔχθροὶ συγκεντρώθουν κάπου καὶ μᾶς χτυπήσουν. Γι' αὐτὸ πρέπει καὶ μέσα στὰ χωριὰ νὰ μείνουν μερικοὶ ἀπὸ μᾶς, γιατὶ εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἀνθρώπους». Ἐγώ, ἀπάντησε ὁ Ξενοφῶν, 48 μὲ τοὺς δικούς μου θὰ πιάσω τὰ ίψωματα. Ἐσύ νὰ διατάξῃς τὸν Κλεάνορα ν' ἀπλώσῃ τὴ φάλαγγά του μέσα ἀπὸ τὸν κάμπο ὡς τὰ χωριά». Ὅταν ἔγιναν αὐτά, συγκεντρώθηκαν πάνω κάτω χίλιοι αἰχμάλωτοι, δυὸ χιλιάδες βόδια καὶ δέκα χιλιάδες ἄλλα ζῶα. Τότε πέρασαν τὴ νύχτα σ' αὐτὸ τὸ μέρος.

ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΘΥΝΩΝ. ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΣΕΥΘΗ

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Σεύθης ἔκαψε ὄλότελα τὰ χωριά καὶ δὲν ἀφῆσε 1 οὕτ' ἔνα σπίτι, μὲ σκοπὸ νὰ κάνῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ φοβηθοῦν· γι' αὐτὰ ποὺ τοὺς περιμένουν, ἀν δὲν ὑποταχτοῦν. Ὅστερα ξανάφυγε. Κι 2 ἔστειλε τὸν Ἡρακλεῖδη στὴν Πέρινθο γιὰ νὰ πουλήσῃ τὰ λάφυρα, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ δώσῃ μισθὸ στοὺς στρατιῶτες. Τότε κι αὐτὸς κι οἱ 3 "Ελληνες στρατοπέδεψαν στὸν κάμπο τῶν Θυνῶν, ποὺ ἀφῆσαν τὰ χωριά τους κι ἔφυγαν γιὰ τὰ βουνά. Μὰ τὸ χιόνι ἤταν ἀφθονο καὶ τὸ 4 κρύο τόσο πολύ, ὥστε τὸ νερὸ ποὺ ἔφερναν γιὰ τὸ δεῖπνο, πάγωνε, καθὼς καὶ τὸ κρασὶ μέσα στὰ δοχεῖα. Ἐπίσης ξεπάγιαζαν τ' αὐτιὰ καὶ οἱ μύτες πολλῶν Ἐλλήνων. Τότε ἔγινε φανερὸ γιατὶ οἱ Θράκες συνηθίζουν νὰ φοροῦν στὰ κεφάλια καὶ στ' αὐτιά τους δέρματα ἀπὸ ἀλεπούδες, καὶ χιτῶνες ποὺ σκεπάζουν ὅχι μονάχα τὸ στῆθος, ἀλλὰ καὶ τὰ μεριά. Γιὰ τὸν ἔδιο λόγο, ὅταν εἶναι ἐπάνω στ' ἀλογά τους, δὲν φοροῦν χλαμύδες, παρὰ μανδύες ποὺ φτάνουν ὡς τὰ πόδια τους. Τότε ὁ Σεύθης ἀφῆσε μερικοὺς αἰχμάλωτους καὶ τοὺς ἔδωσε διαταγῇ νὰ ποῦν στοὺς Θυνῶν τοὺς ποὺ βρίσκονταν ἀπάνω στὰ βουνά, ὅτι ἂν δὲν κατέβουν στὰ σπίτια τους καὶ δὲν κάνουν δι, τι τοὺς διατάξει, θὰ κάψῃ καὶ τὰ δικά τους χωριά καὶ τὰ σιτάρια, καὶ θὰ πεθάνουν ἀπὸ τὴν πείνα. Γι' αὐτὸ ἀρχισαν νὰ κατεβαίνουν καὶ γυναικες καὶ παιδιά καὶ γέροι, ἐνῷ οἱ νέοι ἔμειναν στὰ χωριά ποὺ βρίσκονταν στὰ ριζοβούνια. Μόλις τὸ πληροφορήθηκε ὁ 6

ΚΕΦ. 4

1-6

Στὰ χωριά
τῶν Θυνῶν.

- 6 ὅπο τὸ δόρος κώμαις ηὐλίζοντο. Καὶ ὁ Σεύθης καταμαθὼν ἐκέλευσε τὸν Ξενοφῶντα τῶν δπλιτῶν τοὺς νεωτάτους λαβόντα συνεπισπέσθαι. Καὶ ἀναστάντες τῆς· νυκτὸς ἄμα τῇ ἡμέρᾳ παρῆσαν εἰς τὰς κώμας. Καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι ἐξέφυγον, πλησίον γὰρ ἦν τὸ δόρος· ὅσους δὲ ἔλαβε κατηκόντισεν ἀφειδῶς Σεύθης.
- 12 Ἐκ τούτου ἡμέραι τ' οὐ πολλαὶ διετρίβοντο καὶ οἱ ἐκ τοῦ δόρους Θρᾷκες καταβαίνοντες πρὸς τὸν Σεύθην περὶ σπονδῶν καὶ ὅμιλῶν διεπράττοντο. Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐλθὼν ἔλεγε τῷ Σεύθῃ ὅτι ἐν πονηροῖς σκηνῶν καὶ πλησίον εἶν αἱ πολέμουι ἥδιόν τ' ἄν ἔξω αὐλίζεσθαι ἔφη ἐν ἔχυροις χωρίοις μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς στεγνοῖς, ὥστε ἀπολέσθαι.
- 13 Ο δὲ θαρρεῖν ἐκέλευε καὶ ἔδειξεν ὅμιλους παρόντας αὐτῶν. Ἐδέοντο δὲ καὶ αὐτοῦ Ξενοφῶντος καταβαίνοντές τινες τῶν ἐκ τοῦ δόρους συμπρᾶξαι σφίσι τὰς σπονδάς. Ο δ' ὠμολόγει καὶ θαρρεῖν ἐκέλευε καὶ ἡγγῦτο μηδὲν αὐτοὺς κακὸν πείσεσθαι πειθομένους Σεύθη. Οἱ δ' ἄρα ταῦτ' ἔλεγον κατασκοπῆς ἔνεκα.
- 14 Ταῦτα μὲν τῆς ἡμέρας ἐγένετο· εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἐπιτίθενται ἐλθόντες ἐκ τοῦ δόρους οἱ Θρύοι. Καὶ ἡγεμὼν μὲν ἦν ὁ δεσπότης ἐκάστης τῆς οἰκίας· χαλεπὸν γὰρ ἦν ἄλλως τὰς οἰκίας σκότους ὄντος ἀνευρύσκειν ἐν ταῖς κώμαις· καὶ γὰρ αἱ οἰκίαι κύκλῳ περιεσταύρωντο
- 15 μεγάλοις σταυροῖς τῶν προβάτων ἔνεκα. Ἐπεὶ δ' ἐγένοντο κατὰ τὰς θύρας ἐκάστον τὸν οἰκήματος, οἱ μὲν εἰσηκόντιζον, οἱ δὲ τοῖς σκυτάλοις ἔβαλλον, ἢ ἔχειν ἔφασαν ὡς ἀποκόφοντες τῶν δοράτων τὰς λόγχας, οἱ δ' ἐνεπίμπρασαν, καὶ Ξενοφῶντα ὄγομαστὶ καλοῦντες ἔξιόντα ἐκέ-
16 λενον ἀποθρύσκειν, ἢ αὐτοῦ ἔφασαν κατακαυθήσεσθαι αὐτόν. Καὶ ἥδη τε διὰ τοῦ δρόφου ἐφαίνετο πῦρ, καὶ ἐντεθωρακισμένοι οἱ περὶ τὸν Ξενοφῶντα ἔδον ἤσαν ἀσπίδας καὶ μαχαίρας καὶ κράνη ἔχοντες, καὶ Σι-
λανὸς Μακίστιος ἐτῶν ὡς ὀκτωκαίδεκα σημαίνει τῇ σάλπιγγί· καὶ εὐθὺς ἐκπιδῶσιν ἐσπασμένοι τὰ ξίφη καὶ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων σκηνωμά-
17 των. Οἱ δὲ Θρᾷκες φεύγοντιν, ὕσπερ δὴ τρόπος ἦν αὐτοῖς, ὅπισθεν πε-
ριβαλλόμενοι τὰς πέλτας· καὶ αὐτῶν ὑπεραλλομένων τοὺς σταυροὺς

Σεύθης παρακάλεσε τὸν Ἐενοφώντα νὰ πάρη τοὺς πιὸ νέους ἀπὸ τοὺς ὅπλίτες καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ξεκίνησαν τὴ νύχτα, καὶ μόλις ἔη-
μέρωσε ἕφτασαν στὰ χωριά. Ἐκεῖ ὅσους ἔπιασε ὁ Σεύθης, τοὺς σκό-
τωσε χτυπώντας τους μὲ τὰ ἀκόντια, χωρὶς νὰ τοὺς λυπηθῇ. Οἱ περισ-
σότεροι ὅμως γλίτωσαν, γιατὶ τὸ βουνὸν ἦταν κοντά.

Λίγες μέρες ὕστερος ἀπὸ αὐτὰ οἱ Θράκες ἀρχίσαν νὰ κατεβαίνουν 12
ἀπὸ τὸ βουνὸν καὶ νὰ συζητοῦν μὲ τὸ Σεύθη γιὰ ἀνακωχὴ καὶ γιὰ ὅμη-
ρους. Ὁ Εενοφῶν τότε πῆγε στὸ Σεύθη καὶ τοὺς εἶπε πῶς οἱ στρατιῶτες
του ἔχουν κατασκηνώσει σὲ ἀσχημό μέρος καὶ πῶς οἱ ἔχθροι εἶναι
κοντά τους. Καὶ πρόσθεσε πῶς μὲ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση θὰ στρα-
τοπέδευαν ἔξω, σὲ δχυρὲς τοποθεσίες, παρὰ σὲ σπίτια, ὅπου κινδυ-
νεύουν νὰ ἀφανιστοῦν. Ὁ Σεύθης ὅμως τοῦ εἶπε νὰ μὴ φοβᾶται καὶ
τοῦ ἔδειξε ὅμηρους τῶν ἔχθρων, ποὺ τοὺς εἶχε στὰ χέρια του. Μερικοὶ 13
μάλιστα κατέβηκαν ἀπὸ τὸ βουνὸν καὶ παρακάλεσαν καὶ τὸν ἔδιο τὸν
Ἐενοφώντα νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ κάνουν τὴν ἀνακωχὴ. Ἐκεῖνος τὸ δέ-
χτηκε καὶ τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ τοὺς βεβαίωσε πῶς δὲν πρόκειται
νὰ πάθουν κανένα κακό, φτάνει νὰ κάνουν ὅ,τι διατάζει ὁ Σεύθης. Μὰ
τοῦτοι τὰ εἶπαν ὥστε αὐτὰ προσπαθώντας νὰ κάνουν κατασκοπεία. Αὐτὰ
ἔγιναν τὴν ἡμέρα. Ἀλλὰ τὴν ἀκόλουθη νύχτα κατεβαίνουν οἱ Θυνοὶ 14
ἀπὸ τὸ βουνὸν καὶ τοὺς κάνουν ἐπίθεση. Ὁ Οδηγὸς τους ἤταν ὁ νοικοκύ-
ρης κάθε σπιτιοῦ. Γιατὶ ἀλλιώτικα ἤταν δύσκολο, μέσα στὸ σκοτάδι,
νὰ βρίσκουν τὰ σπίτια στὰ χωριά, ἀφοῦ μάλιστα τὰ εἶχαν περιτρι-
γυρίσει μὲ μεγάλα παλούκια, γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὰ ζῶα.
"Οταν ἕφτασαν στὶς πόρτες τῶν σπιτιών, ἄλλοι ἐριχναν μέσα ἀκόν- 15
τια, ἄλλοι τὶς χτυποῦσαν μὲ ρόπαλα, ποὺ ἐλεγχαν πῶς τὰ κρατοῦσαν
γιὰ νὰ κόψουν τὶς μύτες τῶν δοράτων, κι ἄλλοι ἔβαζαν φωτιά. Ἀκόμα
καὶ τὸν Ἐενοφώντα φώναζαν μὲ τὴ ὄνομά του καὶ τὸν προκαλοῦσαν
νὰ βγῆ νὰ τὸν σκοτώσουν, ἀλλιώτικα τὸν φοβέριζαν πῶς θὰ καῆ
ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται. Εἶχαν ἀρχίσει πιὰ νὰ φαίνωνται φλόγες ἀπὸ τὶς 16
στέγες, καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ Ἐενοφώντα μέσα στὰ σπίτια φόρεσαν
τοὺς θώρακες καὶ κρατοῦσαν ἀσπίδες, μαχαίρια καὶ κράνη. Τότε ὁ
Σιλανός, ἔνα παλικάρι δεκαοχτώ χρονῶν ἀπὸ τὴ Μάκιστο, βαράει
μὲ τὴ σάλπιγγα συναγερμό. Ἀμέσως καὶ οἱ "Ἐλλήνες ποὺ ἤταν στὰ
ἄλλα σπίτια τραβοῦν τὰ ξίφη ἀπὸ τὰ θηκάρια καὶ ὅρμουν ἔξω. Μὰ 17
οἱ Θράκες ρίχνουν τὶς ἀσπίδες πάνω στὶς ράχες τους, ὅπως συνήθιζαν,
καὶ τὸ βάζουν στὰ πόδια. Μερικοὶ μάλιστα κρεμάστηκαν ἀπὸ τὰ

12-19

Οἱ Θυνοὶ κά-
νουν ἐπίθεση.

ελήφθησάν τινες κρεμασθέντες ἐνεχομένων τῶν πελτῶν τοῖς σταυροῖς· οἱ δὲ καὶ ἀπέθανον διαμαρτόντες τῶν ἔξοδων· οἱ δὲ "Ἐλληνες ἐδίωκον
 18 ἔξω τῆς κώμης. Τῶν δὲ Θυνῶν ὑποστραφέντες τινὲς ἐν τῷ σκότει τὸν παρατρέχοντας παρ' οἰκίαν καιομένην ἡκόντιζον εἰς τὸ φῶς ἐκ τοῦ σκότους· καὶ ἔτρωσαν Ἱερώνυμόν τε καὶ Εὐδέα λοχαγὸν καὶ Θεογένην Λοκρὸν λοχαγόν· ἀπέθανε δὲ οὐδεὶς· κατεκαύθη μέντοι καὶ ἐσθῆς
 19 τινων καὶ σκεύη. Σεύθης δὲ ἦκε βοηθῶν σὺν ἐπτὰ ἵππεῦσι τοῖς πρώτοις καὶ τὸν σαλπικτὴν ἔχων τὸν Θράκιον. Καὶ ἐπείπερ ἥσθετο, δσονπερ χρόνον ἐβοήθει, τοσοῦτον καὶ τὸ κέρας ἐφθέγγετο αὐτῷ· ὥστε καὶ τοῦτο φόβον συμπαρέσχε τοῖς πολεμίοις. Ἔπει δ' ἥλθεν, ἐδεξιοῦτό τε καὶ ἔλεγεν ὅτι οἴοιτο τεθρεῶτας πολλοὺς εὑρήσειν.
 20 Ἐκ τούτου δὲ Ξενοφῶν δεῖται τὸν διμήρους τε αὐτῷ παραδοῦναι καὶ ἐπὶ τὸ ὅρος, εἰ βούλεται, συστρατεύεσθαι· εἰ δὲ μή, αὐτὸν ἔᾶσαι.
 21 Τῇ οὖν ὑστεραίᾳ παραδίδωσιν δὲ Σεύθης τὸν διμήρους, πρεσβυτέρους ἄνδρας ἥδη, τὸν κρατίστον, ὡς ἔφασαν, τῶν ὁρεινῶν, καὶ αὐτὸς ἔρχεται σὺν τῇ δυνάμει. Ἡδη δὲ εἶχε καὶ τριπλασίαν δύναμιν δὲ Σεύθης· ἐκ γὰρ τῶν Ὀδρυσῶν ἀκούοντες ἀ πράττει δὲ Σεύθης πολλοὶ κατέβαινον
 22 συστρατευσόμενοι. Οἱ δὲ Θυνοὶ ἐπεὶ εἶδον ἀπὸ τοῦ ὅρους πολλοὺς μὲν διπλίτας, πολλοὺς δὲ πελταστάς, πολλοὺς δὲ ἵππεῖς, καταβάντες ἵκετενον σπείσασθαι, καὶ πάντα ὀμολόγουν ποιήσειν καὶ πιστὰ λαμβάνειν
 23 ἐκέλευνον. Οἱ δὲ Σεύθης καλέσας τὸν Ξενοφῶντα ἐπεδείκνυεν ἀ λέγοιεν,
 καὶ οὐκ ἄν ἔφη σπείσασθαι, εἰ Ξενοφῶν βούλοιτο τιμωρήσασθαι αὐτὸν τῆς ἐπιθέσεως. Οἱ δὲ ἐπειν· ἀλλ ἔγωγε ἴκανην τομίζω καὶ νῦν

παλούνικα, γιατὶ ἔμπλεξαν οἱ ἀσπίδες τους τὴ στιγμὴ ποὺ προσπάθουσαν νὰ πηδήσουν ἀπὸ πάνω, κι ἔτσι πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. "Αλλοι πάλι σκοτώθηκαν, γιατὶ δὲν κατάφεραν νὰ βροῦν τὴν πόρτα καὶ νὰ βγοῦν. Τοὺς ὑπόλοιπους οἱ "Ἐλληνες τοὺς κυνῆγησαν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό. Τότε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Θυνούς γύρισαν πίσω μέσα στὸ 18 σκοτάδι, καὶ χτυποῦσαν μὲ τὰ ἀκόντιά τους τοὺς "Ἐλληνες ποὺ ἔτρεχαν δίπλα σ' ἓνα φλεγόμενο σπίτι. Γιατὶ μποροῦσαν νὰ βλέπουν ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν μέρος ποὺ βρίσκονταν αὐτοὶ, στὸ φωτισμένο ποὺ ἦταν ἐκεῖνοι. "Ετσι πλήγωσαν καὶ τὸν Ἱερώνυμο καὶ τοὺς λοχαγοὺς Εὐδέα καὶ Θεογένη τὸ Λοκρό. Κανένας ὅμως δὲν σκοτώθηκε, κάηκαν μονάχα τὰ ροῦχα μερικῶν στρατιωτῶν κι οἱ ἀποσκευές τους. Στὸ 19 μεταξὺ ὁ Σεύθης ἔτρεξε νὰ τοὺς βοηθήσῃ, μαζὶ μὲ τοὺς ἑφτὰ ἵππεῖς ποὺ βρίσκονταν μπροστὰ μπροστὰ στὸ στρατό του, καὶ μὲ τὸ Θρακιώτη σαλπιγκή. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πῆρε εἰδῆση τὴν ἐπίθεση καὶ ὅσην ὥρα ἔτρεχε γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, σ' ὅλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα βαροῦσε ἡ σάλπιγγά του. "Ετσι κι αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα, ἔκανε νὰ φοβηθοῦν οἱ ἔχθροι. "Οταν ἔφτασε πιὰ κοντὰ στοὺς "Ἐλληνες, τοὺς χαιρετοῦσε σφίγγοντάς τους τὰ χέρια καὶ τοὺς ἔλεγε πώς περίμενε νὰ βρῇ πολλοὺς σκοτωμένους.

"Γ'στερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Σενοφῶν τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ παραδώσῃ 20 τοὺς ὅμηρους καὶ, ἀν θέλῃ, νὰ πάη μαζὶ του νὰ τοὺς χτυπήσουν ἐπάνω στὸ βουνό· ἀλλιῶς νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πάη μόνος του. Τὴν 21 ἄλλη μέρα λοιπὸν ὁ Σεύθης τοῦ δίνει τοὺς ὅμηρους, ποὺ ἦταν ἄντρες ἡλικιωμένοι καὶ οἱ προεστοί, ὅπως ἔλεγαν, τῶν ὀρεινῶν, κι ἔρχεται κι ὁ Ἰδιας μὲ τὸ στρατό του. Καὶ τώρα πιά, ὁ στρατός του ἦταν τριπλάσιος ἀπὸ πρῶτα. Γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ὁδρύσες κατέβαιναν ἀπὸ τὰ βουνά γιὰ νὰ καταταχτοῦν στὸ στρατό του, ἐπειδὴ μάθαιναν τὰ κατορθώματά του. "Οταν οἱ Θυνοὶ εἰδαν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ βουνὸ 22 πολλοὺς ὄπλιτες, πολλοὺς πελταστές καὶ πολὺ ἵπποι, κατέβηκαν καὶ παρακαλοῦσαν νὰ κάνουν εἰρήνη. "Ὑπόσχονταν πώς θὰ ἐκτελοῦν κάθε διαταγὴ τοῦ Σεύθη καὶ τοῦ πρότειναν νὰ τοῦ δώσουν ἐγγυήσεις πώς θὰ φυλάξουν τὴν ὑπόσχεσή τους. Ὁ Σεύθης τότε φώναξε τὸν 23 Σενοφῶντα καὶ τοῦ γνωστοποίησε τὶς προτάσεις τους, ἀλλὰ τοῦ εἶπε πώς δὲν θὰ ἔκανε μαζὶ τους εἰρήνη, ἀν αὐτός ἥθελε νὰ τοὺς τιμωρήσῃ γιὰ τὴν ἐπίθεση ποὺ είχαν κάνει. Ἐκεῖνος ὅμως ἀπάντησε: «Κατὰ τὴ γνώμη μου καὶ τώρα θὰ τιμωρηθοῦν ἀρκετά, ἀν θὰ εἶναι 24

20-24
Οι ἔχθροι ὑποτάσσονται.

δίκην ἔχειν, εἰ οὗτοι δοῦλοι ἔσονται ἀντ' ἐλευθέρων. Συμβουλεύειν μέντοι ἔφη αὐτῷ τὸ λοιπὸν διμήρους λαμβάνειν τοὺς δυνατωτάτους κακόν τι ποιεῖν, τοὺς δὲ γέροντας οἴκοι εᾶν. Οἱ μὲν οὖν ταύτη πάντες δὴ προσωμολόγουν.

- ΚΕΦ. 5 1 ‘Υπεροβάλλοντι δὲ πρὸς τοὺς ὑπὲρ Βυζαντίου Θρῆκας εἰς τὸ Δέλτα καλούμενον· αὕτη δ’ ἦν οὐκέτι ἀρχὴ Μαισάδου, ἀλλὰ Τήρους τοῦ Ὁδούσον [ἀρχαίον τινός]. Καὶ δὲ Ἡρακλείδης ἐνταῦθα ἔχων τὴν τιμὴν τῆς λείας παρῆν. Καὶ Σεύθης ἐξαγαγὼν ζεύγη νημονικὰ τοίᾳ, οὐ γὰρ ἦν πλείω, τὰ δὲ ἄλλα βοεικά, καλέσας Ξενοφῶντα ἐκέλευε λαβεῖν, 3 τὰ δὲ ἄλλα διανεῖμα τοῖς στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς. Ξενοφῶν δὲ εἰπεν· ἐμοὶ μὲν τοίνυν ἀρκεῖ καὶ αὐθὶς λαβεῖν· τούτοις δὲ τοῖς στρατηγοῖς 4 δωροῦ ὃν ἐμοὶ ἡκολούθησαν καὶ λοχαγοῖς. Καὶ τῶν ζευγῶν λαμβάνει ἐν μὲν Τιμασίων ὁ Δαρδανεύς, ἐν δὲ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομένιος, ἐν δὲ Φρυνίσκος ὁ Ἀχαιούς· τὰ δὲ βοεικὰ ζεύγη τοῖς λοχαγοῖς κατεμερίσθη. Τὸν δὲ μισθὸν ἀποδίδωσιν ἐξεληλυθότος ἥδη τοῦ μηνὸς εἴκοσι μόνον 5 ἡμερῶν· ὅ γὰρ Ἡρακλείδης ἔλεγεν ὅτι οὐ πλέον ἐμπολῆσαι. ‘Ο οὖν Ξενοφῶν ἀχθεσθεὶς εἰπεν ἐπομόσας· δοκεῖς μοι, δὲ Ἡρακλείδη, οὐχ ὡς δεῖ κήδεσθαι Σεύθουν· εἰ γὰρ ἐκήδον, ἵκες ἀν φέρων πλήρη τὸν μισθὸν καὶ προσδανεισάμενος, εἰ μὴ ἄλλως ἐδύνω, καὶ ἀποδόμενος τὰ σαντοῦ ἴματια.
- 6 ‘Ἐντεῦθεν δὲ Ἡρακλείδης ἡχθέσθη τε καὶ ἔδεισε μὴ ἐκ τῆς Σεύθου φιλίας ἐκβληθείη, καὶ δὲ τι ἐδύνατο ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας Ξενοφῶντα 7 διέβαλλε πρὸς Σεύθην. Οἱ μὲν δὴ στρατιῶται Ξενοφῶντι ἐνεκάλουν ὅτι οὐκ εἰχον τὸν μισθὸν· Σεύθης δὲ ἡχθετο αὐτῷ ὅτι ἐντόνως τοῖς 8 στρατιώταις ἀπήγει τὸν μισθὸν. Καὶ τέως μὲν αἱεὶ ἐμέμνητο ὡς, ἐπειδὰν ἐπὶ θάλατταν ἀπέλθη, παραδώσει αὐτῷ Βισάνθην καὶ Γάρος καὶ Νέον τεῖχος· ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ χρόνου οὐδενὸς ἔτι τούτων ἐμέμνητο.

δοῦλοι ἀντὶ ἐλεύθεροι». Εἶπε πάντως στὸ Σεύθη πώς τοῦ δίνει μιὰ συμβουλή, νὰ πιάνῃ γιὰ δόμηρους ἔκεινους ποὺ ἔχουν πολὺ μεγάλη ἴκανότητα νὰ βλάφτουν, ἐνῶ τοὺς γέρους νὰ τοὺς ἀφήνη στὰ σπίτια τους. "Ολοι λοιπὸν συμφώνησαν νὰ ὑποταχτοῦν μ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους.

**ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΕ ΤΟ ΣΕΥΘΗ
ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΟΥΝ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ,
ΣΤΕΝΟΧΩΡΟΥΝΤΑΙ ΟΜΩΣ ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΤΟΥΣ ΔΙΝΕΙ ΜΙΣΘΟ.**

"Τστερα ὁ στρατὸς περνάει τὰ βουνά καὶ φτάνει στοὺς Θράκες 1 ποὺ κατοικοῦν πάνω ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, σὲ μιὰ περιοχὴ ποὺ ὀνομάζεται Δέλτα. Αὐτὴ ἡ χώρα δὲν ἀνῆκε στὸ Μαισάδη, παρὰ στὸν Τήρο, ἔναν Ὀδρύση. Ἐδῶ ἥρθε κι ὁ Ἡρακλείδης, μὲ τὰ χρήματα ἀπὸ τὸ ξε- 2 πούλημα τῶν λαφύρων. Τότε ὁ Σεύθης ἔφερε τρία ἀμάξια ποὺ τὰ ἔσερναν μουλάρια, γιατὶ δὲν εἶχε περισσότερα, κι ἄλλα ποὺ τὰ ἔσερναν βόδια, φώναξε τὸν Ξενοφώντα καὶ τοῦ εἶπε νὰ διαλέξῃ γιὰ τὸν ἔαυτό του, καὶ τ' ἄλλα νὰ τὰ μοιράσῃ στοὺς στρατηγούς καὶ στοὺς λοχαγούς. 3 'Ο Ξενοφῶν ὅμως εἶπε: «Ἐμένα τὸ ίδιο μοῦ κάνει, ἂν πάρω ἄλλη φορά. Τώρα χάρισέ τα στοὺς στρατηγούς καὶ στοὺς λοχαγούς ποὺ μὲ ἀκολούθησαν». 4 "Ετσι ἔνα ἀπὸ τὰ ἀμάξια παίρνει ὁ Τιμασίων ἀπὸ τὴ Δάρδανο, ἔνα ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομένιος καὶ τὸ τρίτο ὁ Φρυνίσκος ὁ Ἀχαιός. Τὰ ἄλλα, ποὺ σέρνονταν ἀπὸ βόδια, τὰ μοιράσε στοὺς λοχαγούς. Μισθὸ τοὺς πλήρωσε μονάχα γιὰ εἰκοσι μέρες, ἐνῶ εἶχε περάσει ἔνας μήνας. Γιατὶ ὁ Ἡρακλείδης εἶπε πώς δὲν εἶχε κερδίσει περισσότερα ἀπὸ τὸ πούλημα τῶν λαφύρων. Τότε ὁ Ξενοφῶν 5 ἀγανάκτησε καὶ εἶπε μὲ δρκο: «Μοῦ φαίνεται, Ὁρακλείδη, πώς δὲν νοιάζεσαι ὅσο πρέπει γιὰ τὸ Σεύθη. 6 'Αν φρόντιζες γι' αὐτόν, θὰ ἐρχοῦν καὶ θὰ ἔφερνες ὀλόκληρο τὸ μισθό. Κι ἀν δὲν μποροῦσες μὲ δύλο τρόπο νὰ βρῆς χρήματα, ἔπειπε νὰ δανειστῆς ἢ νὰ πουλήσης ἀκόμα καὶ τὰ ροῦχα σου». Στενοχωρήθηκε ἀπ' αὐτὰ ὁ Ἡρακλείδης καὶ 7 φοβήθηκε μήπως χάσῃ τὴ φιλία τοῦ Σεύθη. Γι' αὐτὸ ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ἀρχίσεις νὰ τοῦ συκοφαντῇ τὸν Ξενοφώντα, ὅσο μποροῦσε. 8 "Ετσι ἀπὸ τὴ μιὰ οἱ στρατιῶτες κατηγοροῦσαν τὸν Ξενοφώντα, ἐπειδὴ δὲν ἔπαιρναν μισθό, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Σεύθης ἤταν ὀργισμένος μαζί του, γιατὶ τοῦ ζητοῦσε ἐπίμονα χρήματα γιὰ νὰ τοὺς πληρώσῃ. Καὶ ὡς τότε τοῦ ὑπενθύμιζε πάντα πώς θὰ τοῦ δώσῃ τὴ Βισάνθη καὶ τὸ Γάνος καὶ τὸ Νέο Τεῖχος, μόλις φτάσῃ στὴ θάλασσα. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως ἔκεινη ἔπαιψε πιὰ νὰ τοῦ κάνη λόγο γι' αὐτά. Γιατὶ ὁ

ΚΕΦ. 5

1-8

Δυσαρέσκεια
Σεύθη - Ξενο-
φώντα.

‘Ο γάρ Ἡρακλείδης καὶ τοῦτο διεβεβλήκει ώς οὐκ ἀσφαλὲς εἴη τελχη παραδιδόται ἀνδρὶ δύναμιν ἔχοντι.

9 Ἐκ τούτου ὁ μὲν Ξενοφῶν ἐβούλευετο τί χρὴ ποιεῖν περὶ τοῦ ἔτι ἄνω στρατεύεσθαι· δὸς Ἡρακλείδης εἰσαγαγὼν τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς πρὸς Σεύθην λέγειν τε ἐκέλευεν αὐτοὺς ὅτι οὐδὲν ἀντίτοι σφεῖς ἀγάγοιεν τὴν στρατιὰν ἢ Ξενοφῶν, τόν τε μισθὸν ἀπισχνεῖτο αὐτοῖς ἐντὸς ὀδλίγων ἡμερῶν ἔκπλεων παρέσεσθαι δυοῖν μηροῖν, καὶ συστρατεύεσθαι ἐκέλευε. Καὶ δὸς Τιμασίων εἶπεν ἐγὼ μὲν τοίνυν οὐδὲ ἀν πέντε μηρῶν μισθὸς μέλλῃ εἶναι στρατευσαίμην ἀν ἄνευ Ξενοφῶντος.

11 Καὶ δὸς Φρυνίσκος καὶ δὸς Κλεάνωρ συνωμολόγουν τῷ Τιμασίων. Ἐντεῦθεν δὸς Σεύθης ἐλοιδόρει τὸν Ἡρακλείδην ὅτι οὐ παρεκάλει καὶ Ξενοφῶντα. Ἐκ δὲ τούτου παρακαλοῦσιν αὐτὸν μόνον. Ὁ δὲ γνοὺς τοῦ Ἡρακλείδου τὴν πανοργίαν ὅτι βούλοιτο αὐτὸν διαβάλλειν πρὸς τοὺς ἄλλους στρατηγούς, παρέρχεται λαβὼν τοὺς τε στρατηγούς πάντας καὶ τοὺς λοχαγούς.

12 Καὶ ἐπεὶ πάντες ἐπείσθησαν, συνεστρατεύοντο καὶ ἀφικνοῦνται ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν Πόντον διὰ τῶν Μελινοφάγων καλουμένων Θρακῶν εἰς τὸν Σαλμιδησσόν. Ἐνθα τῶν εἰς τὸν Πόντον πλεονσῶν νεῶν πολλαὶ ὀκέλλουσι καὶ ἐκπίπτουσι· τέναγος γάρ ἐστιν ἐπὶ πάμπολν τῆς

13 θαλάττης. Καὶ οἱ Θρᾷκες οἱ κατὰ ταῦτα οἰκοῦντες στήλας δρισάμενοι τὰ καθ' αὐτοὺς ἐκπίπτοντα ἔκαστοι λήζονται· τέως δὲ ἐλεγον πρὸν δρίσασθαι ἀρπάζοντας πολλοὺς ὑπὸ ἀλλήλων ἀποθνήσκειν. Ἐνταῦθα ηγρίσκοντο πολλαὶ μὲν κλῖναι, πολλὰ δὲ κιβώτια, πολλαὶ δὲ βίβλοι γεγραμμέναι, καὶ τᾶλλα πολλὰ δσα ἐν ξυλίνοις τεύχεσι ταύνληροι ἄγονται. Ἐντεῦθεν ταῦτα καταστρεψάμενοι ἀπῆσαν πάλιν.

15 Ἐνθα δὴ Σεύθης εἶχε στράτευμα ἥδη πλέον τοῦ Ἑλληνικοῦ· ἐκ τε γάρ Ὀδρυσῶν πολὺ ἔτι πλείους κατεβεβήκεσαν καὶ οἱ αἰεὶ πειθόμενοι

‘Ηρακλείδης τὸν ἔκανε νὰ πιστέψῃ μὲ τὶς διαβολές του, πῶς ηταν ἐπικίνδυνο νὰ παραδώσῃ τοποθεσίες ὅχυρωμάνες σὲ ἄνθρωπο ποὺ εἶχε στρατό.

“Τοστέρ” ἀπ’ αὐτὸν ὁ Ξενοφῶν ἥρχισε νὰ σκέφτεται τί πρέπει 9 νὰ κάνῃ ἀπὸ δῶ κι ἐμπρός, σκετικά μὲ τὴν ἐκστρατεία στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Μὰ ὁ ‘Ηρακλείδης παρουσίασε στὸ Σεύθη τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ τοὺς συμβούλεψε νὰ τοῦ ποιῦν πῶς κι αὗτοὶ μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν τὸ στρατὸ ἔξισου καλὰ μὲ τὸν Ξενοφώντα. Τοὺς ὑποσχέθηκε μάλιστα πῶς μέσα σὲ λίγες μέρες θὰ τοὺς δώσῃ συναλικὰ μισθὸ γιὰ δυὸ μῆνες, καὶ τοὺς παρακινοῦσε νὰ ἐκστρατέψουν μαζὶ μὲ τὸ Σεύθη. Ἀλλὰ ὁ Τιμασίων εἶπε: «Ἐγὼ δὲν μπορῶ 10 νὰ πάω σὲ πόλεμο γιωρὶς τὸν Ξενοφῶντα, κι ἀν ἀκόμα πρόκειται νὰ πάρω μισθὸ γιὰ πέντε μῆνες». Μὲ τὸν Τιμασίωνα συμφώνησαν καὶ ὁ Φρυνίσκος καὶ ὁ Κλεάνωρ. Τότε ὁ Σεύθης τὰ ἔβαζε μὲ τὸν ‘Ηρακλείδη, 11 ποὺ δὲν προσκάλεσε καὶ τὸν Ξενοφῶντα. Γι’ αὐτὸ τώρα καλοῦν μονάχο ἐκεῖνον. Ο Ξενοφῶν ὅμως κατάλαβε τὴν πανουργία τοῦ ‘Ηρακλείδη, πῶς προσπαθοῦσε δηλαδὴ νὰ τὸν συκοφαντήσῃ στοὺς ἄλλους στρατηγούς, καὶ γι’ αὐτὸ παρουσιάζεται μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς λογαργούς.

Τότε ὁ Σεύθης τοὺς κατάφερε ὅλους νὰ ἐκστρατέψουν μαζὶ τοῦ 12 καὶ, ἔχοντας πρὸς τὰ δεξιὰ τὸν Ήόντο, προχωροῦν μέσα ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Θρακῶν ποὺ δύνομάζονται Μελινοφάγοι καὶ φτάνουν στὴ Σαλμυδησσό. Σ’ αὐτὸ τὸ σημεῖο πολλὰ καράβια ἀπὸ κεῖνα ποὺ ταξιδεύουν στὸν Εὔζεινο Ήόντο πέφτουν στὴ στεριά καὶ ναυαγοῦν. Γιατὶ τὰ νερὰ τῆς θάλασσας εἶναι ρηγὰ σὲ μεγάλη ἔκταση. Κι οἱ Θράκες ποὺ καὶ 13 τοικοῦν σ’ αὐτὰ τὰ μέρη γωρίζουν μὲ στῆλες τὸν τόπο, καὶ λεηλατεῖ ὁ καθένας ἐκεῖνα ποὺ βγαίνουν στὴν περιοχὴ του. Προτοῦ δρίσουν αὐτὰ τὰ σύνορα, καθὼς ἔλεγχαν, πολλοὶ σκοτώνονταν ἀναμεταξύ τους τὴν ὡρα τῆς λεηλασίας. Ἐδῶ βρίσκονταν πολλὰ κρεβάτια, πολλὰ κιβώτια, 14 πολλὰ κειρόγραφα, καὶ ὅλα τ’ ὅλα ποὺ μεταφέρουν οἱ καραβοκύρηδες μέσα σὲ Ἑλινια κασόνια. Ἀπὸ κεῖ λοιπόν, οὕτερ’ ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, γύρισαν πίσω.

Τότε πιὰ ὁ Σεύθης εἶχε στρατὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑλλη- 15 νικό. Γιατὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ‘Οδρύσες εἶχαν κατέβη ἀκόμα πιὸ πολλοί, κι ἐκεῖνοι ποὺ ὑποτάσσονταν κάθε φορά, τὸν ἀκολουθοῦσαν στὴν ἐκστρατεία. Τέλος στρατοπέδεψαν στὸν κάμπο ποὺ ἀπλωνόταν πάνω ἀπὸ τὴ Σηλυβρία, ὡς τριάντα στάδια μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

9-11

Κοινὴ στάση
τῶν ‘Ελλήνων
οιρατηγῶν.

12-14

Στὴ Σαλμυδησσό.

15-16

Ἐπιστροφή.

συνεστρατεύοντο. Κατηνλίσθησαν δ' ἐν τῷ πεδίῳ ὑπὲρ Σηλυμβρειας
16 ὅσον τριάκοντα σταδίους ἀπέχοντες τῆς θαλάττης. Καὶ μισθὸς μὲν
οὐδεὶς πω ἐφαίνετο· πρὸς δὲ τὸν Ξενοφῶντα οὖς τε στρατιῶται παγχα-
λέπως εἶχον ὃ τε Σεύθης οὐκέτι οἰκείως διέκειτο, ἀλλ' ὅπότε συγγενέ-
σθαι αὐτῷ βούλομενος ἔλθοι, πολλὰς ἥδη ἀσχολίαις ἐφαίνοντο.

ΚΕΦ. 6 1 'Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ σχεδὸν ἥδη δύο μηνῶν ὄντων ἀφικνεῖται
Χαρμῆνός τε ὁ Λάκων καὶ Πολύνικος παρὰ Θίβρωνος, καὶ λέγονται ὅτι
Λακεδαιμονίοις δοκεῖ στρατεύεσθαι ἐπὶ Τισαφέρνην, καὶ Θίβρων
ἐκπέπλευκεν ὡς πολεμήσων, καὶ δεῖται ταύτης τῆς στρατιᾶς καὶ λέγει
ὅτι δαρεικὸς ἐκάστῳ ἔσται μισθὸς τοῦ μηνός, καὶ τοῖς λοχαγοῖς δι-
μοιρίᾳ, τοῖς δὲ στρατηγοῖς τετραμοιρίᾳ.

2 'Ἐπει δ' ἥλθον οἱ Λακεδαιμόνιοι, εὐθὺς δὲ Ἡρακλείδης πυθόμενος
ὅτι ἐπὶ τὸ στράτευμα ἥκουντο λέγει τῷ Σεύθῃ ὅτι κάλλιστόν τι γεγέ-
νηται οἱ μὲν γὰρ Λακεδαιμόνιοι δέονται τοῦ στρατεύματος, σὺ δὲ
οὐκέτι δέη· ἀποδιδοὺς δὲ τὸ στράτευμα χαριῇ αὐτοῖς, σὲ δὲ οὐκέτι

3 ἀπαιτήσουσι τὸν μισθόν, ἀλλ' ἀπαλλάξονται ἐκ τῆς χώρας. 'Ακούσας
ταῦτα ὁ Σεύθης κελεύει παράγειν· καὶ ἐπεὶ εἶπον ὅτι ἐπὶ τὸ στράτευμα
ἥκουντον, ἔλεγεν ὅτι τὸ στράτευμα ἀποδίδωσι, φίλος τε καὶ σύμμαχος
εἴναι βούλεται, καλεῖ τε αὐτοὺς ἐπὶ ξένια· καὶ ἐξένιζε μεγαλοπρεπῶς.

4 Ξενοφῶντα δὲ οὐκ ἐκάλει, οὐδὲ τῶν ἄλλων στρατηγῶν οὐδέντα. 'Ἐρω-
τώντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων τίς ἀνὴρ εἴη Ξενοφῶν ἀπεκοίνωτο ὅτι
τὰ μὲν ἄλλα εἴη οὐ κακός, φιλοστρατιώτης δέ· καὶ διὰ τοῦτο χειρόν
ἐστιν αὐτῷ. Καὶ οἱ εἶπον ἀλλ' ἡ δημαγωγεῖ δὲ ἀνὴρ τοὺς ἄνδρας;

5 Καὶ δὲ Ἡρακλείδης· πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. 'Ἄρ' οὖν, ἔφασαν, μὴ καὶ ἡ-
μῖν ἐναντιώσεται τῆς ἀπαγωγῆς;—'Αλλ' ἦν ὑμεῖς, ἔφη ὁ Ἡρακλείδης,
συλλέξαντες αὐτοὺς ὑπόσχησθε τὸν μισθόν, δλίγον ἐκείνῳ προσχόντες

6 ἀποδραμοῦνται σὺν ὑμῖν.—Πῶς οὖν ἄν, ἔφασαν, ἡμῖν συλλεγεῖεν;
Αὔριον ὑμᾶς, ἔφη δὲ Ἡρακλείδης, πρὼς ἀξομεν πρὸς αὐτούς· καὶ οἶδα,

‘Ο μισθὸς ὅμως δὲν ἔλεγε νὰ φανῆ. “Οσο γιὰ τὸν Ξενοφῶντα, καὶ οἱ στρατιῶτες ἡταν πολὺ δργισμένοι μαζί του καὶ ὁ Σεύθης δὲν τοῦ φερνόταν πιὰ φιλικά. “Οσες φορὲς μάλιστα ὁ Ξενοφῶν θέλησε νὰ τὸν συναντήσῃ, ἔκανε πώς εἶναι πολὺ ἀπασχολημένος.

**ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΑ ΠΑΝΕ ΜΕ ΤΟΝ ΘΙΒΡΩΝΑ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ ΤΟΝ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ
ΚΙ ΕΚΕΙΝΟΣ ΑΝΑΤΡΕΠΕΙ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ.**

Σ’ αὐτὸ τὸ διάστημα, θὰ εἶχαν περάσει πιὰ δυὸ μῆνες, ἔρχονται 1 ὁ Χαρμίνος ὁ Λάκων καὶ ὁ Πολύνικος, σταλμένοι ἀπὸ τὸν Θίβρωνα, καὶ λένε πώς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε νὰ πολεμήσουν τὸν Τισσαφέρνη. ‘Ο Θίβρων μάλιστα εἶχε ξεκινήσει κιόλας γιὰ τὴν ἐκστρατεία, καὶ γρειάζεται αὐτὸν τὸ στρατὸ καὶ βεβαιώνει πώς θὰ δίνῃ γιὰ μισθὸ ἔνα δαρεικὸ στὸν κάθε στρατιώτη τὸ μήνα, διπλάσια στοὺς λογαριαύς καὶ τετραπλάσια στοὺς στρατηγούς. “Οταν ἔφτασαν 2 οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὁ Ἡρακλείδης ἔμαθε μονομιᾶς πώς ἔγουν ἔρθει γιὰ νὰ πάρουν τοὺς στρατιῶτες, κι εἶπε στὸ Σεύθη πώς κάτι εὐγάριστο συμβαίνει. «Γιατὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔγουν ἀνάγκη τὸ στρατό, ἐνῶ ἐσὺ δὲν τὸν γρειάζεσαι πιά. Κι ἀν τοὺς τὸν δώσης, ἀπὸ τὴν μιὰ θὰ τοὺς εὐγχριστήσῃς, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν θὰ σου ξαναζητήσουν οἱ στρατιῶτες μισθό, παρὰ θὰ φύγουν ἀπὸ τὴν γώρα». “Οταν ὁ Σεύθης 3 τ’ ἀκουσε, λέει νὰ τοῦ φέρουν τοὺς ἀπεσταλμένους. Καὶ μόλις τοῦ εἶπαν πώς ἔγουν ἔρθει γιὰ τὸ στράτευμα, ἐκεῖνος τοὺς ἀπάντησε ὅτι τοὺς τὸ δίνει κι ὅτι θέλει νὰ εἶναι φίλος καὶ σύμμαχός τους. Τοὺς κάλεσε κιόλας νὰ τοὺς φιλοξενήσῃ καὶ τοὺς ἔκανε ἐνα μεγαλόπρεπο γεύμα. Δὲν κάλεσε ὅμως τὸν Ξενοφῶντα, οὔτε κανένα ἀπὸ τοὺς ὄλλους στρατηγούς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι τότε ρώτησαν τὸ λογῆς ἄν- 4 θρωπὸς ἡταν ὁ Ξενοφῶν, κι ὁ Σεύθης ἀποκρίθηκε πώς στὰ ἄλλα δὲν ἡταν κακός, εἶχε ὅμως μεγάλη ἀδυναμία στοὺς στρατιῶτες. Αὐτὸ ἡταν τὸ μεγαλύτερό του ἐλάττωμα, κάτι ποὺ δὲν τοῦ ἔβγαινε σὲ καλό. Ἐκεῖνοι ρώτησαν: «Μήπως προσπαθεῖ νὰ παρασύρῃ μὲ τὴ γνώμη του τοὺς ἄντρες;» «Βεβαιότατα», ἀπάντησε ὁ Ἡρακλείδης. 5 «Θὰ μᾶς φέρῃ τάχα ἀντίσταση, ποὺ θὰ πάρωμε τὸ στρατό;» ρώτησαν. «Αν ἐσεῖς, εἶπε ὁ Ἡρακλείδης, συγκεντρώσετε τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς ὑποσχεθῆτε μισθό, τότε θὰ ἀδιαφορήσουν για· κατεῖνον καὶ θὰ φύγουν μαζί σας». «Καὶ πῶς θὰ καταφέρωμε νὰ 6 τοὺς συγκεντρώσωμε;» ξαναφώτησαν.—«Αὔριο τὸ πρωί, εἶπε ὁ

ΚΕΦ. 6

1-6

Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Θίβρωνα στὸ Σεύθη.

· ἔφη, ὅτι ἐπειδὰν ὑμᾶς ἵδωσιν, ἀσμενοὶ συνδραμοῦνται. Αὕτη μὲν ἡ
ἡμέρα οὕτως ἔληξεν.

7 *Tῆ δ' ὑστεραίᾳ ἄγονσιν ἐπὶ τὸ στράτευμα τὸν Λάκωνας Σεύθης
τε καὶ Ἡρακλείδης, καὶ συλλέγεται ἡ στρατιά. Τὸ δὲ Λάκωνε ἐλε-
γέτην ὅτι Λακεδαιμονίοις δοκεῖ πολεμεῖν Τισσαφέροις τῷ ὑμᾶς ἀδική-
σαντι· ἦν οὖν ἥτε σὸν ἡμῖν, τόν τε ἐχθρὸν τιμωρήσεσθε καὶ δαρεικὸν
ἔκαστος οἴσει τοῦ μηρὸς ὑμῶν, λοχαγὸς δὲ τὸ διπλοῦν, στρατηγὸς δὲ τὸ
8 τετραπλοῦν. Καὶ οἱ στρατιῶται ἀσμενοί τε ἥκουσαν καὶ εὐθὺς ἀνίστα-
ται τις τῶν Ἀρκάδων τοῦ Ξενοφῶντος κατηγορίσων. Παρῆν δὲ καὶ
Σεύθης βούλόμενος εἰδέναι τί πραχθῆσται, καὶ ἐν ἐπικόρῳ εἰστήκει
9 ἔχων ἐρωτήσας συνίει δὲ καὶ αὐτὸς ἐλληνιστὶ τὰ πλεῖστα. "Ἐνθα δὴ λέγει
δὲ Ἀρκάς· ἀλλ' ἡμεῖς μέν, ὃ Λακεδαιμόνιοι, καὶ πάλαι ἄν ἡμεν παρ'
ὑμῖν, εἰ μὴ Ξενοφῶν ὑμᾶς δεῦρο πείσας ἀπίγαγεν, ἔνθα δὴ ἡμεῖς μὲν
τὸν δεινὸν χειμῶνα στρατεύμενοι καὶ νόκτα καὶ ἡμέραν οὐδὲν πεπάν-
μεθα· δὲ τοὺς ἡμετέρους πόνους ἔχειν καὶ Σεύθης ἐκεῖνον μὲν ἴδια
10 πεπλούτικεν, ὑμᾶς δὲ ἀποστερεῖ τὸν μισθόν· ὥστε [ὅ γε πρῶτος λέγων]
ἐγὼ μὲν εἰ τοῦτον ἴδοιμι καταλευσθέντα καὶ δόντα δίκην ὃν ὑμᾶς
περιεῖλκε, καὶ τὸν μισθὸν ἀν μοι δοκῶ ἔχειν καὶ οὐδὲν ἐπὶ τοῖς πεπονη-
μένοις ἀχθεσθαι. Μετὰ τοῦτον ἀλλος ἀνέστη ὁμοίως καὶ ἀλλος. Ἐκ δὲ
τούτου Ξενοφῶν ἔλεξεν ὥδε.*

11 *Ἄλλὰ πάντα μὲν ἄρα ἀνθρωπον ὅντα προσδοκῶν δεῖ, ὅπότε γε
καὶ ἔγὼ τοῦ νέφος ὑμῶν αἵτίας ἔχω ἐν ᾧ πλείστην προθυμιάν ἔματῷ
γε δοκῶ συνειδέναι περὶ ὑμᾶς παρεσχημένος. Ἀπετραπόμην μέν γε
ἥδη οἴκαδε ωραίμενος, οὐ μὰ τὸν Δία οὕτοι πυνθανόμενος ὑμᾶς
ενδ πράττειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκούων ἐν ἀπόροις εἶναι ὡς ὠφελήσων εἴ τι
12 δυναίμην. Ἐπεὶ δὲ ἥλθον, Σεύθον τοντούν πολλοὺς ἀγγέλους πρὸς ἐμὲ
πέμποντος καὶ πολλὰ ὑπισχνούμενον μοι, εἰ πείσαμι ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν
ἐλθεῖν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐπεχείρησα ποιεῖν, ὡς αὐτοὶ ὑμεῖς ἐπίστασθε,
ἥγον δὲ δῆθεν φόμην τάχιστ' ἀν ὑμᾶς εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῆναι. Ταῦτα*

‘Ηρακλείδης, θὰ σᾶς ὀδηγήσωμε σ' αὐτούς. Καὶ εἴμαι βέβαιος πώς ἂμα σᾶς δοῦν, μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση θὰ ἔρθουν μαζί σας’. Εἶται πέρασε ἐκείνη ἡ μέρα.

Τὸ ἄλλο πρῶτον ὀδηγοῦν τοὺς Λάκωνες στὸ στρατὸν ὁ Σεύθης καὶ ὁ Ἡρακλείδης, καὶ συγκεντρώνονται ὅλοι οἱ στρατιῶτες. Οἱ δύο ἀπεσταλμένοι εἶπαν: «Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποφάσισαν νὰ πολεμήσουν τὸν Τισσαφέροντα, ποὺ σᾶς ἔχει κάνει κακό». Ἀν ἔρθετε λοιπὸν μαζί μας, καὶ τὸν ἔγχθρον θὰ ἐκδικηθῆτε καὶ καθένας σας θὰ παίρνῃ ἔνα δαρεικὸν τὸ μήνα, ὁ λογαρίθμος διπλάσια καὶ ὁ στρατηγὸς τετραπλάσια». Οἱ στρατιῶτες τὸ ἄκουσαν μὲν εὐχαρίστηση, καὶ στὴ στιγμὴ σηκώνεται πάνω κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἀρκάδες γιὰ νὰ κατηγορήσῃ τὸν Ξενοφώντα. Μπροστὰ βρισκόταν κι ὁ Σεύθης, γιατὶ ἥθελε νὰ ξέρῃ τί θὰ γίνη καὶ σταμάτησε σὲ μιὰ θέση ἀπὸ ἕπου μποροῦσε ν' ἀκούῃ μαζί μὲ τὸ διερμηνέα του. Καταλάβαινε δύμας κι ὁ Ἰδιος πάρα πολλὰ ἐλληνικά. Τότε λοιπὸν ὁ στρατιῶτης ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία λέει: «Ἐμεῖς, 9 Λακεδαιμόνιοι, καὶ πρωτύτερα θὰ ἐρχόμασταν μαζί σας, ἀλλὰ ὁ Ξενοφῶν τὰ κατάφερε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἐδῶ. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἐμεῖς δὲν σταμάτησαμε τὶς ἐκστρατείες ὀλόκληρη τὴ βαρυγειμωνιά, οὔτε μέρα οὔτε νύχτα, ἐκεῖνος ἔχει τὰ κέρδη ἀπὸ τοὺς κόπους μας. Γιατὶ ὁ Σεύθης τὸν Ξενοφώντα προσωπικὰ ἔκανε πλούσιο, ἐνῶ ἐμᾶς δὲν θέλεινὰ μᾶς δώσῃ τὸ μισθό μας». Εἶται—πρῶτος ἐγὼ τὸ λέω—ἀν ἔβλεπα 10 τὸν Ξενοφώντα νὰ σκοτώνεται μὲ λιθοβολισμὸν καὶ νὰ τιμωρῆται γιὰ τὶς περιπέτειες ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ περάσωμε, τραβώντας μας ἐδῶ κι ἐκεῖ, θὰ μοῦ φαινόταν σὰ νὰ εἰχα πάρει τὸ μισθό μου καὶ δὲν θὰ στενοχωριόμουν καθόλου γιὰ τοὺς κόπους μου». «Γιστερ' ἀπὸ αὐτὸν σηκώθηκαν κι ἄλλοι κι εἶπαν τὰ Ἰδια. Κατέπι οἱ Ξενοφῶν μίλησε ἔτσι:

«Οπως φαίνεται, ὅλα πρέπει νὰ τὰ περιμένη ἔνας ἄνθρωπος, 11 ἀφοῦ ἀκόμα κι ἐγὼ κατηγοροῦμαι ἀπὸ σᾶς, ποὺ ἔχω τὴ γνώμη πώς ἔδειξα πάρα πολὺ μεγάλη προθυμία γιὰ τὰ ζητήματά σας. Πρῶτα πρῶτα εἰγα ξεκινήσει γιὰ τὴν πατρίδα μου καὶ γύρισα πίσω, ὅχι μά τὸ Δία γιατὶ ἔμαθαί πώς εἰστε εύτυχισμένοι, παρὰ ἀντίθετα, ἐπειδὴ ἀκούγα πώς βρίσκεστε σὲ δύσκολη θέση, κι ἥθελα νὰ σᾶς βοηθήσω, ἀν μποροῦσα. Οταν σᾶς συνάντησα, ἐνῶ τοῦτος ἐδῶ ὁ Σεύθης μοῦ ἔστελνε 12 πολλοὺς ἀπεσταλμένους καὶ μοῦ ὑποσχόταν πολλά, ὃν σᾶς κατάφερνα νὰ πάτε μαζί του, αὐτὸ τὸ πράγμα δὲν δοκίμασα νὰ τὸ κάνω, ὅπως ἐσεῖς οἱ Ἰδιοι ξέρετε, παρὰ σᾶς ὁδήγησα σὲ μέρος ἀπὸ ὅπου νόμιζα

7-10

Προτάσεις
τῶν ἀπεσταλ-
μένων. Κατη-
γορίες κατὰ
τοῦ Ξενοφών-
τα.

11-38

Ἀόγος τοῦ Ξε-
νοφώντα. Ἀ-
πόχρουση τῶν
κατηγοριῶν.

γὰρ καὶ βέλτιστα ἐνόμιζον ὑμῖν εἶναι καὶ ὑμᾶς ἥδειν βουλομένονς.

13 Ἐπεὶ δὲ Ἀρίσταρχος ἐλθὼν σὺν τριήρεσιν ἐκώλυνε διαπλεῖν ὑμᾶς,

ἐκ τούτου, ὅπερ εἰκὸς δίγπον ἦν, συνέλεξα ὑμᾶς, ὅπως βούλευσαι μεθα-

14 ὅ, τι χρὴ ποιεῖν. Οὐκοῦν ὑμεῖς ἀκούοντες μὲν Ἀριστάρχον ἐπιτάττοντος

ὑμῖν εἰς Χεροόνησον πορεύεσθαι, ἀκούοντες δὲ Σεύθον πειθόντος ἔαντῷ

συστρατεύεσθαι, πάντες μὲν ἐλέγετε σὺν Σεύθῃ λέγαι, πάντες δὲ ἐψη-

φίσασθε ταῦτα; Τί οὖν ἐγὸν ἐνταῦθα ἡδίκησα ἀγαγὸν ὑμᾶς ἔνθα πᾶσιν

15 δῆμον ἐδόκει; Ἐπεὶ γε μὴν φεύδεσθαι ἥρξατο Σεύθης περὶ τοῦ μισθοῦ,

εἰ μὲν ἐπαινῶ αὐτόν, δικαίως ἀν με καὶ αἰτιῶσθε καὶ μισοῖτε· εἰ δὲ

πρόσθεν αὐτῷ πάντων μάλιστα φίλος ὁν τὸν πάντων διαφορώτατος

εἴμι, πῶς ἀν ἔτι δικαίως ὑμᾶς αἰρούμενος ἀντὶ Σεύθουν ὑφ' ὑμῶν αἰτίαν

ἔχοιμι περὶ ὃν πρὸς τοῦτον διαφέρομαι;

16 Ἄλλ' εἴποι^τ ἀν ὅτι ἔξεστι καὶ τὰ ὑμέτερα ἔχοντα παρὰ Σεύθουν

τεχνάζειν. Οὐκοῦν δῆλον τοῦτο γε ἐστιν, εἰπερ ἐμοὶ ἐτέλει τι Σεύθης,

οὐχ οὕτως ἐτέλει δίγπον ὡς ὁν τε ἐμοὶ δοίη στέρωτο καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀπο-

τείσειν, ἀλλ' οἷμαι, εἰ ἐδίδον, ἐπὶ τούτῳ δὴ ἐδίδον δπως ἐμοὶ δοὺς μεῖον

17 μὴ ἀποδοίη ὑμῖν τὸ πλέον. Εἰ τοίνυν οὕτως ἔχειν οἰεσθε, ἔξεστιν ὑμῖν

αὐτίκα μάλα ματαίαν ταύτην τὴν πρᾶξιν ἀμφοτέρους ἡμῖν ποιῆσαι,

εἰὰν πράττητε αὐτὸν τὰ χρήματα. Δῆλον γὰρ ὅτι Σεύθης, εἰ ἔχω τι παρ'

αὐτοῦ, ἀπαιτήσει με, καὶ ἀπαιτήσει μέντοι δικαίως, εἰὰν μὴ βεβαιῶ

18 τὴν πρᾶξιν αὐτῷ ἐφ' ἣ ἐδωροδόκονν. Ἄλλὰ πολλοῦ μοι δοκῶ δεῖν τὰ

ὑμέτερα ἔχειν· διμνύω γὰρ ὑμῖν θεοὺς ἀπαντας καὶ πάσας μηδὲ ἄ ἐμοὶ

ἰδίᾳ ὑπέσχετο Σεύθης ἔχειν· πάρεστι δὲ καὶ αὐτὸς καὶ ἀκούων σύνοιδε

19 μοι εἰ ἐπιορκῶ· ἵνα δὲ μᾶλλον θαυμάσητε, συνεπόμνυμι μηδὲ ἄ οι

ἄλλοι στρατηγοὶ ἔλαβον εἰληφένται, μὴ τοίνυν μηδὲ ὅσα τῶν λοχαγῶν

20 ἔνιοι. Καὶ τί δὴ ταῦτ' ἐποίουν; φύμην, ἄνδρες, δσω μᾶλλον συμφέροιμι

τούτῳ τὴν τότε πενίαν, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτὸν φίλον ποιήσεσθαι

πώς θὰ περάσετε στήν 'Ασία πάρα πολὺ γρήγορα. Γιατὶ εἶχα τὴ γνώμη πώς αὐτὸς ἥταν τὸ καλύτερο γιὰ σᾶς, καὶ ἤξερα πώς τὸ θέλετε κιόλας. 'Αφοῦ δύμως ἥρθε ὁ 'Αρίσταρχος μὲ τριήρεις καὶ μᾶς 13 ἐμπόδισε νὰ περάσωμε ἀπέναντι, τότε, ὅπως ἥταν φυσικό, σᾶς συγκέντρωσα γιὰ νὰ σκεφτοῦμε μαζὶ τί ἔπρεπε νὰ κάνωμε. 'Εσεῖς λοιπὸν 14 καθὼς ἀπὸ τὴ μιὰ μαθαίνατε πῶς ὁ 'Αρίσταρχος σᾶς διατάζει νὰ πηγαίνετε στὴ Χερσόνησο, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πῶς ὁ Σεύθης προσπαθοῦσε νὰ σᾶς καταφέρῃ νὰ κάνετε μαζὶ του ἐκστρατεία, ὅλοι δὲν εἴπατε νὰ πάτε μὲ τὸ Σεύθη, κι όλοι σας δὲν πήρατε αὐτὴ τὴν ἀπόφαση; Γιατὶ λοιπὸν ἔφταιξα ἐγώ, τὴ στιγμὴ ποὺ σᾶς ὁδήγησα ἐκεῖ ποὺ ἀποφασίσατε ὅλοι; Στὸ τέλος ὁ Σεύθης σᾶς ξεγέλασε στὸ ζήτημα τοῦ 15 μισθοῦ. "Αν βλέπατε πῶς ἐγώ τὸν ἐπαινῶ γι' αὐτὴ του τὴ διαγωγή, τότε δίκαια θὰ μὲ κατηγορούσατε καὶ θὰ μὲ μισούσατε. Μὰ τώρα ἐγώ 16 ἔχω μιὰ ψυχοράπτητα μὲ τὸ Σεύθη ποὺ δὲν τὴν ἔχει κανένας ἀπὸ σᾶς, παρ' ὅλο ποὺ πρωτύτερα ἤμουν πάρα πολὺ φίλος του. Πῶς λοιπόν, ἀφοῦ προτιμῶ ἐσᾶς κι ὅχι ἐκεῖνον, μπορεῖτε δίκαια νὰ μὲ κατηγορῇτε γιὰ πράγματα ποὺ ἔχω ἀντίθετη γνώμη ἀπὸ τὴ δική του;

Θὰ μπορούσατε νὰ πῆτε, βέβαια, πῶς μοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ παίρνω 17 ἀπὸ τὸ Σεύθη ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκαν σὲ σᾶς καὶ νὰ σᾶς ξεγελῶ μὲ πανούργιες. 'Αλλὰ εἶναι φανερὸ πῶς ἀν ὁ Σεύθης μοῦ ἔδινε κάτι, δὲν θὰ μοῦ τὸ 18 ἔδινε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ τὸ χάσῃ κι ἐκεῖνο καὶ νὰ πληρώσῃ ἄλλα σὲ σᾶς. 'Αντίθετα, νομίζω πῶς αὐτὸς θὰ τὸ ἔκανε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ μὴν πληρώσῃ σὲ σᾶς τὰ πολλά, δίνοντας σὲ μένα λίγα. Στὴν περίπτωση λοιπὸν ποὺ 19 νομίζετε πῶς τὰ πράγματα εἶναι ἔτσι, μπορεῖτε τούτη τὴ στιγμὴ νὰ κάνετε καὶ γιὰ τοὺς δύο μας ἀσκοπη τὴ δοσοληψία, παίρνοντας ἀπ' αὐτὸν τὰ χρήματα. Γιατὶ ἀν πῆρα κάτι ἀπὸ τὸ Σεύθη, εἶναι φανερὸ πῶς θὰ ἀπαιτήσῃ νὰ τοῦ τὸ δάσω πίσω καὶ θὰ εἶναι δίκαιη ἡ ἀπαίτησή του, ἀν δὲν τοῦ ἔξασφαλίσω τὴν ὑπόθεση γιὰ τὴν ὅποια δωροδοκήθηκα. Νομίζω δύμως πῶς γρειάζομαι πάρα πολλὰ γιὰ νὰ 20 ἔχω ἐκεῖνα ποὺ σᾶς ἀνήκουν. Γιατὶ σᾶς ὅρκιζομαι σ' ὅλους τοὺς θεοὺς καὶ τὶς θεές πῶς δὲν πῆρα οὔτε κεῖνα ποὺ μοῦ ὑποσχέθηκε ὁ Σεύθης ἀτομικά. Εἶναι κι αὐτὸς ἔδω καὶ μ' ἀκούει, καὶ ξέρει ἀν κάνω ψεύτικο δρκο. Θὰ παραξενευτῆτε δύμως περισσότερο, ὅταν σᾶς ὅρκιστῶ πῶς ἐ- 21 γῶ δὲν δέχτηκα οὔτε ὅσα πῆραν οἱ ἄλλοι στρατηγοί, οὔτε ἀκόμα ἐκεῖνα ποὺ πῆραν μερικοὶ λοχαγοί. Κι ἀκούστε, στρατιῶτες, γιατὶ τὸ ἔκανα 22 αὐτό: εἶγα τὴ γνώμη πῶς ὅσο περισσότερο τὸν ὀφελοῦσα στὴν πε-

δόπτε δυνασθείη. Ἐγὼ δὲ ἄμα τε αὐτὸν ὁρῶ εὖ πράττοντα καὶ γιγνώσκω δὴ αὐτοῦ τὴν γνώμην.

21 Ἐποι δὴ τις ἄν, οὐκονν αἰσχύνη οὕτω μώρως ἐξαπατώμενος;

Ναὶ μὰ Δία ἡσχυνόμην μέντοι, εἰς ὅπο πολεμίου γε ὅντος ἐξηπατήθην·

22 φίλῳ δὲ ὅντι ἐξαπατᾶν αἰσχιόν μοι δοκεῖ εἶναι ή ἐξαπατᾶσθαι. Ἐπεὶ

εἴ γε πρὸς φίλους ἐστὶ φυλακή, πᾶσαν οἴδα ὑμᾶς φυλαξαμένους ὡς μὴ

παρασχεῖν τούτῳ πρόφασιν δικαίαν μὴ ἀποδιδόναι ήμιν ἢ ὑπέσχετο·

οὕτε γὰρ ἡδικήσαμεν τοῦτον οὐδὲν οὔτε κατεβλακεύσαμεν τὰ τούτου

οὐδὲ μὴν κατεδειλιάσαμεν οὐδὲν ἐφ' ὅτι ὑμᾶς οὗτος παρεκάλεσεν.

23 Ἀλλά, φαίητε ἄν, ἔδει τὰ ἐνέχυρα τότε λαβεῖν, ὡς μηδὲ εἰ ἐβούλετο ἐδόνατο ἐξαπατᾶν. Πρὸς ταῦτα δὴ ἀκούσατε ἢ ἐγὼ οὐκ ἄν ποτε

εἶπον τούτουν ἐναντίον, εἰ μὴ μοι παντάπασιν ἀγνώμονες ἐδοκεῖτε εἶναι ή

24 λίαν εἰς ἐμὲ ἀχάριστοι. Ἀναμνήσθητε γὰρ ἐν ποίοις τισὶ πράγμασιν

ὅντες ἐτυγχάνετε, ἐξ ὃν ὑμᾶς ἐγὼ ἀνήγαγον πρὸς Σεύθην. Οὐκ εἰς μὲν

Πέρινθον, εἰ προσῆγε τῇ πόλει, Ἀρίσταρχος ὑμᾶς δὲ Λακεδαιμόνιος

οὐκ εἴσα εἰσιέναι ἀποκλείσας τὰς πύλας; ὑπαίθριοι δὲ ἐξω ἐστρατο-

πεδεύετε, μέσος δὲ κειμών ἦν, ἀγορᾶ δὲ ἐχρῆσθε σπάνια μὲν δρῶντες

25 τὰ ὄντα, σπάνια δὲ ἔχοντες δτῶν ὀνήσεσθε, ἀνάγκη δὲ ἦν μένειν ἐπὶ

Θράκης· τριηρεῖς γὰρ ἐφορμοῦσαι ἐκώλυνον διαπλεῖν εἰ δὲ μένοι τις,

ἐν πολεμίᾳ εἶναι, ἐνθα πολλοὶ μὲν ἵππεῖς ἥσαν ἐναντίοι, πολλοὶ δὲ πελ-

26 τασταί, ἥμιν δὲ διπλιτικὸν μὲν ἦν φόρος διαπλεῖν τὰς κώμας

ἴσως ἄν ἐδυνάμεθα σῖτον λαμβάνειν οὐδέν τι ἀφθονον, δτῷ δὲ διώκον-

τες ἄν ή ἀνδράποδα ή πρόβατα κατελαμβάνομεν οὐκ ἦν ἥμιν· οὕτε

γὰρ ἵππικὸν οὔτε πελταστικὸν ἔτι ἐγὼ συνεστηκός κατέλαβον παρ'

ἥμιν.

27 Εἰ οὖν ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ ὅντων ὑμῶν μηδὲ ὅντιναοῦν μισθὸν

προσαιτήσας Σεύθην σύμμαχον ὑμῖν προσέλαβον, ἔχοντα καὶ ἵππεας καὶ

πελταστὰς ὃν ὑμεῖς προσεδεῖσθε, ή κακῶς ἄν ἐδόκουν ὑμῖν βεβού-

28 λεῦσθαι πρὸς ὑμῶν; Τούτων γὰρ δήπον κοινωνήσαντες καὶ σῖτον ἀφο-

νώτερον ἐν ταῖς κώμαις ηδρίσκετε διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι τοὺς Θρᾷκας

κατὰ σπουδὴν μᾶλλον φεύγειν, καὶ προβάτων καὶ ἀνδραπόδων μᾶλλον

ρίοδο πού είχε φτώχειες, τόσο στενώτερος φίλος μου θά ήταν, όταν
 ἀποκτοῦσε δύναμη. Μὰ τώρα πού τὸν βλέπω εύτυχισμένο, καταλα-
 βαίνω καὶ τὶς διαθέσεις του. Μπορεῖ δῆμας νὰ μὲρος της κανένας 21
 δὲν ντρέπεσαι νὰ ξεγελέσαι τόσο ἀνότατος; Ναί, μὰ τὸ Δία, θὰ ἔνιωθα
 ντροπή, ἂν εἶχα ξεγελαστῇ ἀπὸ κάποιον ἔχθρο. Ἐλλὰ δὲν πρόκειται
 γιὰ φίλο, νομίζω πῶς εἶναι χειρότερο νὰ τὸν ξεγελᾶς, παρὰ νὰ τὴν
 παθαίνῃς ἐσὺ ἀπ' αὐτόν. Ἐπειτα, ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ προφυλάξεται 22
 κανεὶς ἀπὸ τοὺς φίλους, ξέρω πῶς ἐσεῖς πήρατε δλες τὶς προφυλάξεις,
 ὥστε νὰ μὴν τοῦ δώσετε ἀφορμή, ποὺ νὰ δικαιολογῇ τὴν ἄρνησή του
 νὰ σᾶς πληρώσῃ δσα ὑποσχέθηκε. Γιατὶ οὔτε τὸν βλάψαμε καθόλου,
 οὔτε ἀδιαφορήσαμε γιὰ τὶς ὑποθέσεις του, οὔτε φανήκαμε δειλοί, διου-
 δήποτε κι ἀν μᾶς εἴπε νὰ πᾶμε. Εἶναι δῆμας δυνατὸς νὰ πῆτε, πῶς ἐπρεπε 23
 τότε νὰ πάρω ἐγγυήσεις, γιὰ νὰ μὴν μπορῇ νὰ σᾶς ξεγελᾶ κι ἀν ἀκόμα
 τὸ ἥθελε. "Οσο γι' αὐτά, ἀκοῦστε ἔκεινα ποὺ ποτὲ δὲν θὰ ἔλεγα μπρο-
 στά του, ἂν δὲν μοῦ φαινόσαστε δτι εἰστε πέρα γιὰ πέρα ἀδικοὶ κριτὲς
 η πολὺ ἀχάριστοι ἀπέναντι μου. Θυμηθῆτε δηλαδὴ σὲ ποιὰ κατάσταση 24
 βρισκόσαστε, δὲν σᾶς πῆρα καὶ σᾶς δόληγησα στὸ Σεύθη. Τότε ποὺ
 πλησιάζατε στὴν Πέριμθο, δὲν ἔκλεισε τὶς πύλες δ Ἀρίσταρχος ὁ
 Λακεδαιμόνιος καὶ σᾶς ἐμπόδιζε νὰ μπῆτε στὴν πόλη; Ἐπειτα στρα-
 τοπεδέψατε στὸ ὑπαίθρο, μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα, κι ἀγο-
 ράζατε τὰ τρόφιμα ποὺ τὰ βλέπατε λιγοστά, δπως λιγοστά ηταν καὶ
 τὰ χρήματα ποὺ είχατε γιὰ νὰ φωνίζετε. Κι ηταν ἀνάγκη νὰ μείνωμε 25
 στὴ Θράκη, γιατὶ εἶχαν ἀποκλείσει τριήρεις τὸ λιμάνι καὶ μᾶς ἐμπό-
 διζαν νὰ περάσωμε ἀπέναντι στὴν Ασία. "Αν δῆμας ἔμενε κανεὶς ἔκει,
 θὰ ηταν ὑποχρεωμένος νὰ βρίσκεται σὲ ἔχθρικὴ χώρα, δπου θὰ είχε
 ἀντιμέτωπους πολλοὺς ἵππεῖς καὶ πελταστές. Ἐμεῖς βέβαια εἶχαμε 26
 δπλίτες καὶ ἵσως θὰ μπορούσαμε, βαδίζοντας δλοι μαζί, νὰ φτάσωμε
 στὰ χωριά καὶ νὰ πάρωμε λίγο σιτάρι. Μὰ δὲν εἶχαμε τὰ μέσα νὰ
 κυνηγήσωμε καὶ νὰ πιάσωμε αἰχμάλωτους καὶ ζῶα. Γιατὶ οὔτε ἵππικο
 οὔτε πελταστικὸ βρῆκα νὰ ἔχετε συγχροτημένο. "Ας ὑποθέσωμε λοιπὸν 27
 πῶς ἔκανα σύμμαχο τὸ Σεύθη, χωρὶς νὰ τοῦ ζητήσω καθόλου μισθό.
 Τάχα νομίζετε ἀπ' αὐτὸ πῶς σκέφτηκα ἀντίθετα πρὸς τὰ συμφέροντά
 σας, ἀφοῦ ἐσεῖς τότε βρισκόσαστε σὲ μεγάλη ἀνάγκη, ἐνῶ ἔκεινος
 είχε ἵππεῖς καὶ πελταστὲς ποὺ σᾶς ηταν ἀπαραίτητοι; Γιατὶ χρησι- 28
 μοποιώντας τους βρίσκατε ἀφθονο σιτάρι στὰ χωριά, καθὼς καὶ πολλὰ
 ζῶα καὶ αἰχμάλωτους, ἐπειδὴ ἔχαιτας τους ἀναγκάζονταν οἱ Θράκες
 νὰ φεύγουν μὲ μεγάλη βιασύνη.

29 μετέσχετε. Καὶ πολέμιον οὐκέτι οὐδένα ἔωρῶμεν ἐπειδὴ τὸ ἵππικὸν
ἡμῖν προσεγένετο· τέως δὲ θαρραλέως ἡμῖν ἐφείποντο οἱ πολέμιοι καὶ
ἵππικῷ καὶ πελταστικῷ ιωλόντες μηδαμῇ κατ' ὀλίγους ἀποσκεδα-
30 νυμένους τὰ ἐπιτήδεια ἀφθονώτερα ἡμᾶς πορίζεσθαι. Εἰ δὲ δὴ ὁ συμ-
παρέχων ὑμῖν ταύτην τὴν ἀσφάλειαν μὴ πάνυ πολὺν μισθὸν προσετέλει
τῆς ἀσφαλείας, τοῦτο δὴ τὸ σχέτλιον πάθημα καὶ διὰ τοῦτο οὐδαμῇ
εἴεσθε χρῆναι ζῶντα ἐμὲ ἀνεῖναι;

31 Νῦν δὲ δὴ πῶς ἀπέρχεσθε; οὐδὲ διαχειμάσαντες μὲν ἐν ἀφθόνοις
τοῖς ἐπιτηδείοις, περιττὸν δὲ ἔχοντες τοῦτο εἰ τι ἐλάβετε παρὰ Σεύθουν;
τὰ γὰρ τῶν πολεμίων ἐδαπανᾶτε. Καὶ ταῦτα πράττοντες οὕτε ἄνδρας
32 ἐπείδετε ὑμῶν αὐτῶν ἀποθανόντας οὕτε ζῶντας ἀπεβάλετε. Εἰ δέ τι
καλὸν πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ βαρβάρους ἐπέπρακτο ὑμῖν, οὐ καὶ ἐκεῖνο
σῶον ἔχετε καὶ πρὸς ἐκείνοις νῦν ἄλλην εὔκλειαν προσειλήφατε καὶ
τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ Θρῆκας ἐφ' οὓς ἐστρατεύσασθε κρατήσαντες; Ἔγὼ
μὲν ὑμᾶς φημι δικαίως ἂν ὃν ἐμοὶ χαλεπαίνετε τούτων τοῖς θεοῖς χάριν
33 εἰδέναι ως ἀγαθῶν. Καὶ τὰ μὲν δὴ ὑμέτερα τοιαῦτα.

”Ἄγετε δὴ πρὸς θεῶν καὶ τὰ ἐμὰ σκέψασθε ως ἔχει. Ἔγὼ γὰρ
ὅτε μὲν πρότερον ἀπῆρα οἰκαδε, ἔχων μὲν ἔπαινον πολὺν πρὸς ὑμῶν
ἀπεπορευόμην, ἔχων δὲ δι' ὑμᾶς καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εὐ-
κλειαν. Ἐπιστενόμην δὲ ὑπὸ Λακεδαιμονίων οὐ γὰρ ἀν με ἐπεμπον
34 πάλιν πρὸς ὑμᾶς. Νῦν δὲ ἀπέρχομαι πρὸς μὲν Λακεδαιμονίους ὑφ' ὑμῶν
διαβεβλημένος, Σεύθη δὲ ἀπηχθημένος ὑπὲρ ὑμῶν, διηλπιζον εὖ
ποιήσας μεθ' ὑμῶν ἀποστροφὴν καὶ ἐμοὶ καλὴν καὶ παισίν, εἰ γένοιν-
35 το, καταθήσεσθαι. Ὅμετις δ', ὑπὲρ ὃν ἐγὼ ἀπήχθημαί τε πλεῖστα καὶ
ταῦτα πολὺ κρείττονιν ἐμαντοῦ, πραγματευόμενός τε οὐδὲ νῦν πω πέ-
πανμαι δι, τι δύναμαι ἀγαθὸν ὑμῖν, τοιαύτην ἔχετε γνώμην περὶ ἐμοῦ.

36 ”Αλλ' ἔχετε μέν με οὕτε φεύγοντα λαβόντες οὕτε ἀποδιδράσκοντα
ἢν δὲ ποιήσητε ἀ λέγετε, ἵστε δι τι ἄνδρα κατακενούτες ἔσεσθε πολλὰ
μὲν δὴ πρὸς ὑμῶν ἀγρυπνήσαντα, πολλὰ δὲ σὺν ὑμῖν πονήσαντα καὶ
κινδυνεύσαντα καὶ ἐν τῷ μέρει καὶ παρὰ τὸ μέρος, θεῶν δὲ ἔλεων δύτων

"Ετσι ἀπὸ τότε ποὺ ἤρθε μαζί μας τὸ ἵππικὸ τοῦ Σεύθη, δὲν εἴδαμε 29 κανέναν ἔχθρο. "Ἐνῶ ὡς τότε οἱ ἔχθροι μᾶς ἀκολουθοῦσαν μὲ θάρρος καὶ μὲ τὸ ἵππικὸ καὶ τὸ πελταστικὸ τους μᾶς ἐμπόδιζαν παντοῦ νὰ σκορπιζόμαστε λίγοι λίγοι καὶ νὰ παιρνωμε πιὸ πολλὰ τρόφιμα. "Αν λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ σᾶς ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἀσφάλεια δὲν σᾶς πλήρωσε 30 ἀπὸ πάνω καὶ μὲ μεγάλο μισθό, ἀυτὸν εἶναι τὸ σκληρὸ πάθημά σας ποὺ ἔξαιτίας του νομίζετε πώς δὲν πρέπει νὰ μὲ ἀφήσετε μὲ κανένα τρόπο ζωτανό; Καὶ τώρα πῶς φεύγετε; δὲν περάσατε τὸ χειμώνα μὲ ἀφθονα 31 τρόφιμα, κι ἔχετε περισσέματα δσα πήρατε ἀπὸ τὸ Σεύθη; Γιατὶ δὲν ξοδεύατε δικά σας, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πράγματα τῶν ἔχθρων. Δὲν φτάνουν δμως αὐτά, παρὰ οὔτε ἔνα δικό σας δὲν εἰδατε σκοτωμένο, οὔτε καὶ χάσατε κανένα πού νὰ πιάστηκε αἰχμάλωτος. Καὶ ἀν πρωτύτερα εἶχατε 32 δεῖξει γενναιότητα πολεμώντας τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας δὲν σᾶς ἔμεινε κι ἐκεῖνο κέρδος, κι ἀκόμα δὲν κερδίσατε τώρα μιὰν ἄλλη δόξα μὲ τὸ νὰ κάνετε πόλεμο καὶ νὰ νικήσετε τοὺς Θράκες τῆς Εύρωπης; "Ἐγὼ νομίζω πῶς αὐτὰ πού σᾶς κάνουν τώρα νὰ δργίζεστε μαζί μου εἶναι εὐεργεσίες ποὺ σᾶς τὶς ἔστειλαν οἱ θεοὶ κι ἐπρέπει νὰ τοὺς χρωστᾶτε εὐγνωμοσύνη. Τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς ἔτσι περίπου εἶναι. "Ελᾶτε 33 δμως, γιὰ τ' ὅνομα τῶν θεῶν, ἔξετάστε καὶ τὴ δική μου κατάσταση. Πρὸ τὸν ἀπὸ καιρὸ ποὺ ξεκινοῦσαν γιὰ τὴν πατρίδα, ἔφευγα ἀκούγοντας νὰ μοῦ κάνετε πολλοὺς ἐπαίνους, καὶ ἔξαιτίας σας εἶχα μιὰ καλὴ φήμη ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους "Ελληνες. "Ἀκόμα μοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνη καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλιώτικα δὲν θὰ μὲ ξανάστελναν νὰ σᾶς συναντήσω. Τώρα δμως φεύγω, καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ μὲ ἔχετε συκοφαντήσει στοὺς 34 Λακεδαιμόνιους, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔξαιτίας σας ἔγινα μισητὸς στὸ Σεύθη. "Ἐνῶ ἐγὼ περίμενα πῶς μὲ τὴ βοήθειά σας θὰ τὸν εὐεργετήσω κι ἔτσι θὰ ἔχω ἔνα καλὸ καταφύγιο καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ γιὰ τὰ παιδιά μου, ἀν κάνω καμιὰ φορά.

Μὰ ἐσεῖς, ποὺ ἔξαιτίας σας μισήηκα πολὺ καὶ μάλιστα ἀπὸ 35 ἀνθρωπο ἀρκετὰ ἰσχυρότερό μου, ἔχετε τέτοια γνώμη γιὰ μένα, παρ' δόλο ποὺ δὲν παύω οὔτε τώρα ἀκόμα νὰ προσπαθῶ νὰ σᾶς προσφέρω δ, τι ὠφέλιμο μπορῶ.

Τώρα μὲ κρατεῖτε στὰ χέρια σας καὶ δὲν σκοπεύω νὰ φύγω οὔτε 36 νὰ τὸ σκάσω. "Αν δμως κάνετε ἐκεῖνα ποὺ λέτε, νὰ ξέρετε πῶς θὰ σκοτώσετε ἔναν ἀνθρωπο ποὺ ἀγρύπνησε πολλὲς φορὲς γιὰ σᾶς, καὶ πέρασε μαζί σας πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους, κι ὅταν εἶχε σειρά

καὶ τρόπαια βαρβάρων πολλὰ δὴ σὺν ὑμῖν στησάμενον, ὅπως δέ γε
 μηδενὶ τῶν Ἑλλήνων πολέμιοι γένοισθε, πᾶν δοσον ἐγὼ ἐδυνάμην πρὸς
 37 ὑμᾶς διατεινάμενον. Καὶ γὰρ οὖν νῦν ὑμῖν ἔξεστιν ἀνεπιλήπτως πο-
 ρεύεσθαι ὅπῃ ἀν ἐλησθε καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Ὅμετος δέ,
 διτὶ πολλὴ ὑμῖν εὐπορίᾳ φαίνεται, καὶ πλεῖτε ἔνθα δὴ ἐπεθυμεῖτε πάλαι,
 δέονταί τε ὑμῶν οἱ μέγιστον δυνάμενοι, μισθὸς δὲ φαίνεται, ἡγεμόνες
 δὲ ἥκουσι Λακεδαιμόνιοι οἱ κράτιστοι νομιζόμενοι εἶναι, νῦν δὴ καιρὸς
 38 ὑμῖν δοκεῖ εἶναι ὡς τάχιστα ἐμὲ κατακανεῖν; Οὐ μὴν ὅτε γε ἐν τοῖς
 ἀπόροις ἦμεν, δι πάντων μνημονικώτατοι, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἐμὲ ἐκαλεῖ-
 τε καὶ αἰεὶ ὡς εὐεργέτου μεμνῆσθαι ὑπισχνεῖσθε. Οὐ μέντοι ἀγνώμονες
 οὐδὲ οὗτοί εἰσιν οἵ νῦν ἥκον ἐφ' ὑμᾶς· ὥστε, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὐδὲ τού-
 τοις δοκεῖτε βελτίστους εἶναι τοιοῦτοι ὄντες περὶ ἐμέ. Ταῦτ' εἰπὼν ἐπαύ-
 σατο.

39 Χαρομῆνος δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος ἀναστὰς εἶπεν· οὐ τῷ σιώ, ἀλλ᾽
 ἐμοὶ μέντοι οὐ δικαίως δοκεῖτε τῷ ἀνδρὶ τούτῳ χαλεπαίνειν· ἔχω γὰρ
 καὶ αὐτὸς αὐτῷ μαρτυρῆσαι. Σεύθης γὰρ ἐρωτῶντος ἐμοῦ καὶ Πολυ-
 νίκου περὶ Ξενοφῶντος τίς ἀνὴρ εἴη ἄλλο μὲν οὐδὲν εἰχε μέμφασθαι,
 ἄγαν δὲ φιλοστρατιώτην ἔφη αὐτὸν εἶναι διὸ καὶ χεῖρον αὐτῷ εἶναι
 40 πρὸς ἡμῶν τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ πρὸς αὐτοῦ. Ἀναστὰς ἐπὶ τούτῳ
 Εὐρύλοχος Λουσιάτης [Ἄρκας] εἶπεν· καὶ δοκεῖ γέ μοι, ἀνδρες Λα-
 κεδαιμόνιοι, τοῦτο ὑμᾶς πρῶτον ἡμῶν στρατηγῆσαι, παρὰ Σεύθουν
 ἡμῖν τὸν μισθὸν ἀναπλάξαι ἢ ἐκόντος ἢ ἀκοντος, καὶ μὴ πρότερον ἡμᾶς
 41 ἀπαγαγεῖν. Πολυκράτης δὲ Ἀθηναῖος εἶπεν ἐνετὸς ὑπὸ Ξενοφῶντος·
 δρῶ γε μήν, ἔφη, ὡς ἀνδρες, καὶ Ἡρακλείδην ἐνταῦθα παρόντα, δις
 παραλαβὼν τὰ χρήματα ἡ ἡμεῖς ἐπονήσαμεν, ταῦτα ἀποδόμενος οὕτε
 Σεύθη ἀπέδωκεν οὕτε ἡμῖν τὰ γιγνόμενα, ἀλλ' αὐτὸς κλέψας πέπαται.

κι δταν δὲν είχε. «Εναν ἄνθρωπο, ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν νίκησε μαζὶ σας τοὺς βαρβάρους κι ἔστησε πολλὰ τρόπαια, καὶ ποὺ ἀγωνίστηκε, δσο μπόρεσε, νὰ σᾶς πείσῃ νὰ μὴ γίνετε ἐχθροὶ μὲ κανένα» Ἐλληνα. «Ἔτσι τώρα ἐλεύθερα μπορεῖτε νὰ πηγαίνετε ὅπου θέλετε, ναὶ 37 στὴ στεριὰ καὶ στὴ θάλασσα. Καὶ ἀκριβῶς σᾶς παρουσιάστηκε μιὰ μεγάλη εὔτυχία, ἀφοῦ πρόκειται νὰ ταξιδέψετε ἐκεῖ ποὺ ἐπιθυμούσατε ἀπὸ καιρό, ἐπειδὴ σᾶς ἔχουν ἀνάγκη ἄνθρωποι πάρα πολὺ δυνατοί, ποὺ θὰ σᾶς δώσουν μάλιστα καὶ μισθὸ καὶ τὸ σπουδαιότερο, ἐπειδὴ ἔχουν ἕρθει γιὰ ἀρχηγοὶ σας οἱ Λακεδαιμόνιοι, ποὺ θεωροῦνται οἱ ἴσχυρότεροι ἀπὸ δλους. Τώρα λοιπόν, νομίζετε πώς ἥρθε ἡ κατάλληλη εὐκαιρία νὰ μὲ σκοτώσετε βιαστικὰ βιαστικά; Δὲν τὸ κάνατε αὐτὸ 38 τότε ποὺ βρισκόμασταν σὲ δύσκολες στιγμές, ἐσεῖς ποὺ τὰ θυμᾶστε τόσο καλὰ δλα, παρὰ καὶ πατέρα μὲ ὄνομάζατε καὶ μοῦ ὑποσχόσαστε πώς θὰ μὲ φέρνετε πάντα στὸ μυαλό σας, σὰν εὐεργέτη. Δὲν είναι δμως ἀχάριστοι οὔτε αὐτοὶ ποὺ ἥρθαν τώρα νὰ σᾶς πάρουν. Γι' αὐτὸ ἔχω τὴ γνώμη πώς οὔτε σ' αὐτοὺς δὲν θὰ κάνετε κακὴ ἐντύπωση, δείχνοντας τέτοια διαγωγὴ ἀπέναντί μου». Αὐτὰ εἶπε καὶ σταμάτησε.

Τότε σηκώθηκε ὁ Χαρμίνος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ εἶπε: «Μά τοὺς 39 δυὸ θεούς, μοῦ φαίνεται πώς ἀδικα εἰστε δργισμένοι μὲ τοῦτον τὸν ἄντρα. Κι ἔγω ὁ ἔδιος μπορῶ νὰ τὸν ὑπερασπίσω σὰ μάρτυρας. Γιατὶ ὁ Σεύθης, δταν τὸν ρώτησα ἔγω μὲ τὸν Πολύνικο τί λογῆς ἄνθρωπος ἦταν ὁ Ξενοφῶν, σὲ τίποτε ἀλλο δὲν μπόρεσε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, παρὰ εἶπε μονάχα πώς ἀγαποῦσε ὑπερβολικὰ τοὺς στρατιῶτες. Καὶ πρόσθεσε πώς αὐτὸ ἦταν τὸ μεγαλύτερό του ἐλάττωμα καὶ γιὰ τοὺς Λακεδαιμόνιους καὶ γιὰ τὸν ἔδιο τὸ Σεύθη». «Τστερα σηκώθηκε 40 ὁ Εύρύλοχος ἀπὸ τοὺς Λουσούς τῆς Ἀρκαδίας καὶ εἶπε: «Μοῦ φαίνεται, Λακεδαιμόνιοι, πώς αὐτὸ πρῶτα πρῶτα τὸ στρατηγικὸ κατόρθωμα πρέπει νὰ κάνετε γιὰ μᾶς, δηλαδὴ νὰ καταφέρετε νὰ πληρωθοῦμε τὸ μισθό μας ἀπὸ τὸ Σεύθη εἴτε μὲ τὸ καλὸ εἴτε μὲ τὸ ἄγριο, καὶ νὰ μὴ μᾶς πάρετε ἀπὸ δῶ, ἀν δὲν τὸ πετύχετε». Ό Πολυκράτης 41 πάλι ὁ Ἀθηναῖος, βαλτὸς ἀπὸ τὸν Ξενοφώντα, εἶπε: «Βλέπω, στρατιῶτες, πώς ἔδω βρίσκεται κι ὁ Ἡρακλείδης, ὁ ἄνθρωπος ποὺ πῆρε καὶ πούλησε δσα λάφυρα ἀποχτήσαμε ἐμεῖς μὲ κόπους. Δὲν ἔδωσε δμως τὰ χρήματα ἀπὸ τὸ ξεπούλημα οὔτε στὸ Σεύθη οὔτε σὲ μᾶς, παρὰ τὰ κράτησε ὁ ἔδιος σὰν κλέφτης. Ἀν ἔχουμε λοιπὸν μυαλό, δὲν θὰ τὸν ἀφήσωμε νὰ τὸ κουνήσῃ, ἀν δὲν μᾶς τὰ δώση. Γιατὶ αὐτὸς

39-41

Οι Λακεδαιμόνιοι δικαιολογοῦν τὸν Ξενοφώντα.
«Άλλες δμιλίες.

**Hν οὖν σωφρονῶμεν, ἔξόμεθα αὐτοῦ· οὐ γὰρ δὴ οὗτός γε, ἔφη, Θρᾷξ ἐστιν, ἀλλ᾽ Ἑλλῆν ὁν Ἑλληνας ἀδικεῖ.*

42 Ταῦτα ἀκούσας δὲ Ἡρακλείδης μάλα ἔξεπλάγη· καὶ προσελθὼν τῷ Σεύθῃ λέγει· ἡμεῖς ἦν σωφρονῶμεν, ἀπιμεν ἐντεῦθεν ἐκ τῆς τούτων ἐπικρατείας. Καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους ὅχοντο ἀπελαύνοντες εἰς 43 τὸ ἑαυτῶν στρατόπεδον. Καὶ ἐντεῦθεν Σεύθης πέμπει Ἀβροζέλμην τὸν ἑαυτοῦ ἐρμηνέα πρόδος Ξενοφῶντα καὶ κελεύει αὐτὸν καταμεῖναι παρ᾽ ἑαυτῷ ὕχοντα χιλίους ὀπλίτας, καὶ ὑπισχνεῖται αὐτῷ ἀποδώσειν τὰ τε χωρία τὰ ἐπὶ θαλάττη καὶ τὰ ἄλλα ἂν πέσχετο. Καὶ ἐν ἀπορρήτῳ ποιησάμενος λέγει ὅτι ἀκήκοε Πολυνίκους ὡς εἰ νόποχείριος ἐσται Λακε- 44 δαιμονίοις, σαφῶς ἀποθανοῦτο ὑπὸ Θίβρωνος. Ἐπέστελλον δὲ ταῦτα καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῷ Ξενοφῶντι ὡς διαβεβλημένος εἴη καὶ φυλάττεσθαι δέοι. Ὁ δὲ ἀκούων ταῦτα δύο ἴερεῖα λαβὼν ἐθύετο τῷ Διὶ τῷ βασιλεῖ πότερα οἱ λῶν καὶ ἄμεινον εἴη μένειν παρὰ Σεύθη ἐφ' οὓς Σεύθης λέγει ἡ ἀπιέναι σὺν τῷ στρατεύματι. Ἀναιρεῖ αὐτῷ ἀπιέναι.

ΚΕΦ. 7 1 Ἐντεῦθεν Σεύθης μὲν ἀπεστρατοπεδεύσατο προσωτέρω· οἱ δὲ "Ἑλληνες ἐσκήρησαν εἰς κώμας δύεν ἔμελλον πλεῖστα ἐπισιτισάμενοι ἐπὶ θάλατταν ἥξειν. Αἱ δὲ κώμαι αὗται ἡσαν δεδομέναι ὑπὸ Σεύθουν 2 Μηδοσάδη. Ὁρῶν οὖν δὲ Μηδοσάδης δαπανώμενα τὰ ἐν ταῖς κώμαις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χαλεπῶς ἔφερε· καὶ λαβὼν ἄνδρα Ὁδρύσην δυνατώτατον τῶν ἀνωθεν καταβεβηκότων καὶ ἵππεας δόσον τριάκοντα ἔρχεται καὶ προκαλεῖται Ξενοφῶντα ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος. Καὶ δις λαβὼν τινας τῶν λοχαγῶν καὶ ἄλλους τῶν ἐπιτηδείων προσέρ- 3 χεται. Ἐνθα δὴ λέγει Μηδοσάδης· ἀδικεῖτε, δὲ Ξενοφῶν, τὰς ἡμετέρας κώμας πορθοῦντες. Προλέγομεν οὖν ὑμῖν, ἐγώ τε ὑπὲρ Σεύθουν καὶ δις ἀνήρ παρὰ Μηδόκουν ἥκων τοῦ ἀνω βασιλέως, ἀπιέναι ἐκ τῆς

δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν Θράκην, παρὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὥστόσο ἀδικεῖ τοὺς Ἔλληνες.

Τὸ ἄκουσε αὐτὰ ὁ Ἡρακλείδης καὶ φοβήθηκε πολύ, γι' αὐτὸ σί- 42 μωσε τὸ Σεύθη καὶ τοῦ λέει: «Ἄν εἴμαστε ἀνθρώποι γνωστικοί, πρέ- πει νὰ φύγωμε ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο, ποὺ τὸ ἔξουσιάζουν οἱ Ἔλληνες». Κι ἀνέβηκαν ἐπάνω στὸ ἄλογά τους κι ἔφυγαν γρήγορα, τραβώντας πρὸς τὸ δικό τους στρατόπεδο. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Σεύθης στέλνει τὸν Ἀβροζέλμη 43 τὸ διερμηνέα του στὸν Ξενοφώντα καὶ τοῦ προτείνει νὰ μείνῃ κοντά του μὲ χίλιους ἵππεῖς, τάζοντας νὰ τοῦ δώσῃ καὶ τίς παραθαλάσσιες τοποθεσίες καὶ ὅσα ἄλλα τοῦ είχε ὑποσχεθῆ. Κατόπι τοῦ λέει, φανε- ρώνοντας τάχα μυστικό, πώς ἔμαθε ἀπὸ τὸν Πολύνικο, ὅτι ἀν πέση ὁ Ξενοφῶν στὰ χέρια τῶν Λακεδαιμονίων, διποδήποτε θὰ σκοτωθῇ ἀπὸ τὸ Θίβρωνα. Μὰ κι ἄλλοι πολλοὶ ἔστελναν αὐτές τίς πληροφορίες 44 στὸν Ξενοφώντα, πώς δηλαδὴ τὸν είχαν συκοφαντήσει κι ἔπρεπε νὰ προφυλάγεται. Κι ἐκεῖνος μόλις τὸ ἄκουσε, πῆρε δυὸ ζῶα καὶ τὰ θυ- σίασε στὸ Δία τὸ βασιλιά, γιὰ νὰ μάθῃ ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ τοῦ ἤταν προ- τιμότερο καὶ ωφελιμότερο, νὰ μείνῃ κοντά στὸ Σεύθη μὲ τοὺς ὄρους ποὺ τοῦ πρότεινε, ἢ νὰ φύγῃ μαζὶ μὲ τὸ στρατό. Κι ὁ Δίας τοῦ προφήτη- ψε νὰ φύγῃ.

Ο ΞΕΝΟΦΩΝ, ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ, ΠΕΤΥΧΑΙΝΕΙ ΝΑ ΠΑΡΗ ΑΠΟ ΤΟ ΣΕΥΘΗ ΠΛΗΡΩΜΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

Ο Σεύθης ἔφυγε ἀπὸ κεῖ ποὺ βρισκόταν καὶ στρατοπέδεψε μα- 1 κρύπτερα, ἐνῶ οἱ Ἔλληνες κατασκήνωσαν σὲ χωριά, ἀπ' ὅπου σκό- πευναν νὰ πάρουν ἀφθονα τρόφιμα κι ὑστερα νὰ τραβήξουν πρὸς τὴ θάλασσα. Τὰ χωριά ὅμως τοῦτα ἀνήκαν στὸ Μηδοσάδη, δοσμένα ἀπὸ τὸ Σεύθη. Γι' αὐτὸ ὁ Μηδοσάδης στενοχωριόταν πολύ, ὅσο ἔβλεπε 2 νὰ ξοδεύωνται ἀπὸ τοὺς Ἔλληνες τὰ τρόφιμα ποὺ ὑπῆρχαν στὰ χωριά. Πῆρε λοιπὸν ἔναν Ὀδρύση, τὸν πιὸ δυνατὸ ἀπὸ κείνους ποὺ είχαν κατέβη ἀπὸ τὰ βουνά, πῆρε καὶ μιὰ τριανταριά ἵππεῖς κι ἔρχεται καὶ φωνάζει τὸν Ξενοφώντα νὰ βγῆ ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. Ἐκεῖνος πῆρε μαζὶ του μερικούς λοχαριάς κι ἄλλους φίλους του καὶ πηγαίνει. Τότε ὁ Μηδοσάδης τοῦ λέει: «Κάνετε ἀδικία, Ξενοφώντα, ληστεύοντας 3 τὰ χωριά μας. Γι' αὐτὸ σᾶς προειδοποιοῦμε, ἐγὼ γιὰ λογαριάσμῳ τοῦ Σεύθη καὶ τοῦτος ἐδῶ σὰν ἀπεσταλμένος τοῦ Μήδοκου, ποὺ εἶναι βα- σιλιάς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, νὰ φύγετε ἀπὸ τὸν τόπο μας. Ἀλιώ-

42-44
Προτάσεις
τοῦ Σεύθη
στὸν Ξενο-
φώντα.

ΚΕΦ. 7
1-11
Συνάντηση
Μηδοσάδη καὶ
Ξενοφώντα.

χώρας· εἰ δὲ μή, οὐκ ἐπιτρέψομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν ποιῆτε κακῶς τὴν
ἡμετέραν χώραν, ὡς πολεμίους ἀλεξόμεθα.

- 4 [‘]Ο δὲ Ξενοφῶν ἀκούσας ταῦτα εἶπεν· ἀλλὰ σοὶ μὲν τοιαῦτα
λέγοντι καὶ ἀποκρίνασθαι χαλεπόν· τούτον δὲ ἔνεκα τοῦ νεανίσκου λέξω,
5 ἴν’ εἰδῆς οἷοι τε ὑμεῖς ἔστε καὶ οἷοι ἡμεῖς. [‘]Ημεῖς μὲν γάρ, ἔφη, ποὺν
ὑμῖν φίλοι γενέσθαι ἐπορευόμεθα διὰ ταύτης τῆς χώρας δύοι εἴβοντο·
6 μεθα, ἦν μὲν ἐθέλοιμεν πορθοῦντες, ἢν δὲ ἐθέλοιμεν καίσοντες, καὶ σὺ
διπότε πρὸς ἡμᾶς ἔλθοις πρεσβεύων, ηδὲ λίζουν τότε παρ’ ἡμῖν οὐδένα
φοβούμενος τῶν πολεμίων· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἥτε εἰς τήνδε τὴν χώραν, ἢ
εἴ ποτε ἔλθοιτε, ὡς ἐν κρειττόνων χώρᾳ ηδὲ λίζεσθε ἐγκεχαλινωμένοις
τοῖς ἵπποις.
- 7 [‘]Ἐπειὶ δὲ ἡμῖν φίλοι ἐγένεσθε καὶ δι’ ἡμᾶς σὺν θεοῖς ἔχετε τήνδε
τὴν χώραν, νῦν δὴ ἔξελανύνετε ἡμᾶς ἐκ τῆσδε τῆς χώρας ἢν παρ’ ἡμῶν
ἐχόντων κατὰ κράτος παρελάβετε· ὡς γάρ αὐτὸς οἰσθα, οἱ πολέμοι
8 οὐχ ἵκανοι ἥσαν ἡμᾶς ἔξελανύειν. Καὶ οὐχ ὅπως δῶρα δοὺς καὶ εὖ
ποιήσας ἀνθ’ ὧν εὐ ἐπαθεὶς ἀξιοῖς ἡμᾶς ἀποπέμψασθαι, ἀλλ’ ἀποπο-
9 ρευομένους ἡμᾶς οὐδὲ ἐναντισθῆναι ὅσον δύνασαι ἐπιτρέπεις. Καὶ
ταῦτα λέγων οὕτε θεοὺς αἰσχύνην οὕτε τόνδε τὸν ἄνδρα, δις νῦν μέν σε
δρᾶ πλουτοῦντα, ποὺν δὲ ἡμῖν φίλον γενέσθαι ἀπὸ ληστείας τὸν βίον
10 ἔχοντα, ὡς αὐτὸς ἔφησθα. [‘]Ατὰρ τί καὶ πρὸς ἐμὲ λέγεις ταῦτα; ἔφη·
οὐ γάρ ἔγωγ’ ἔτι ἀρχω, ἀλλὰ Λακεδαιμόνιοι, οἵς ὑμεῖς παρεδώκατε τὸ
στρατευμα ἀπαγαγεῖν οὐδὲν ἐμὲ παρακαλέσαντες, ὃ θαυμαστότατοι,
ὅπως ὥσπερ ἀπτηχθανόμην αὐτοῖς δτε πρὸς ἡμᾶς ἤγον, οὕτω καὶ
χαρισαίμην νῦν ἀποδιδούς.
- 11 [‘]Ἐπεὶ ταῦτα ἥκουσεν δὲ Οδρύσης, εἶπεν· ἔγὼ μέν, ὃ Μηδόσαδες,
κατὰ τῆς γῆς καταδύομαι ὑπὸ τῆς αἰσχύνης ἀκούων ταῦτα. Καὶ εἰ μὲν
πρόσθεν ἡπιστάμην, οὐδὲ ἀν συνηκολούθησά σοι· καὶ νῦν ἄπειμι. Οὐδὲ
γάρ ἄν Μήδοκός με δι βασιλεὺς ἐπαινοίη, εἰ ἔξελανύοιμι τὸν διενεργέ-
12 τας. Ταῦτ’ εἰπὼν ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἀπήλαυνε καὶ σὺν αὐτῷ οἱ ἀλ-
λοι ἵππεῖς πλὴν τεττάρων ἡ πέντε. [‘]Ο δὲ Μηδόσαδης, ἐλύπει γάρ αὐτὸν
ἡ χώρα πορθουμένη, ἐκέλευε τὸν Ξενοφῶντα καλέσαι τὸν Λακεδαιμονίων.
13 Καὶ δις λαβὼν τὸν διεπιτηδειοτάτους προσῆλθε τῷ Χαρμίνῳ καὶ Πο-

τικα δὲν θὰ σᾶς ἐπιτρέψωμε αὐτὸ ποὺ κάνετε, κι ἀν ἐσεῖς ἔξακολουθήσετε νὰ ληστεύετε τὴ χώρα μας, θὰ σᾶς ἀντιμετωπίσωμε σὰν ἔχθρούς). «Οταν τ' ἄκουσε δὲν Ξενοφῶν, ἀποκρίθηκε: «Εἶναι δύσκολο καὶ νὰ σου 4 ἀπαντήσω, ἔτσι ποὺ μιλᾶς. Θὰ πῶ ὅμως μερικὰ πράγματα γιὰ γάρη τοῦ νεαροῦ, γιὰ νὰ μάθη ποιοὶ εἰστε σεῖς καὶ ποιοὶ ἔμεις. »Εμεῖς προτοῦ 5 νὰ γίνωμε φίλοι σας, βαδίζαμε μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴ χώρα καὶ πηγαίναμε ὅπου θέλαμε, λεηλατώντας την καὶ καίγοντάς την κατὰ τὴ διάθεσή μας. Κι ἐσύ, δῆσε φορὲς ἐρχόσουν καὶ μᾶς ἔβρισκες σὰν ἀπεσταλμένος, 6 κατασκήνωντας κοντά μας, χωρὶς νὰ φοβᾶσαι κανέναν ἔχθρο. »Εσεῖς, ἀντίθετα, δὲν πατούσατε σὲ τούτη τὴ χώρα, κι ἀν ἐρχόσαστε καμιὰ φορά, κατασκηνώνατε μὲ τὰ ἄλογα καπιστρωμένα, σὰ νὰ ἥτκαν ἴσχυρότεροι ἀπὸ σᾶς οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου. »Αφοῦ δόμως γνήκατε φίλοι μας 7 καὶ ἔξαιτις μας μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν ἔζουσιάζετε τούτη τὴ χώρα, φτάσατε στὸ σῆμετο νὰ μᾶς διώχνετε ἀπ' αὐτήν, ἐνῶ τὴν πήρατε ἀπὸ μᾶς, ποὺ τὴν εἴχαμε στὴν ἀπόλυτη ἔζουσία μας. Γιατί, τὸ ζέρεις κι δὲν ίδιος, οἱ ἔχθροὶ δὲν ἥταν ίκανοι νὰ μᾶς διώξουν. Καὶ τὸ νομίζεις 8 σωστὸ νὰ μᾶς διώξης, χωρὶς νὰ μᾶς προσφέρῃς δῷρα καὶ νὰ μᾶς περιποιηθῆς γιὰ τὸ καλὸ ποὺ σου κάναμε. »Αντίθετα μάλιστα, τὴν ὥρα ποὺ ἐτοιμάζομαστε νὰ φύγωμε, δὲν μᾶς ἐπιτρέπεις, δόσο περνάει ἀπὸ τὸ χέρι σου, οὕτε νὰ κατασκηνώσωμε. Τὰ λὲς αὐτὰ καὶ δὲν ντρέπεσαι 9 οὕτε τοὺς θεοὺς οὔτε τὸν ἀνθρώπο τοῦτο, ποὺ τώρα σὲ βλέπει πλούσιο, ἐνῶ προτοῦ γίνης φίλος μας ζοῦσες ἀπὸ τὴ ληστεία, δόπως εἰπεις δὲν ίδιος. »Αλλὰ γιατί τὰ λὲς αὐτὰ σὲ μένα; ρώτησε. Δὲν είμαι πιὰ 10 ἐγὼ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ παρὰ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ποὺ τοὺς τὸν παραδώσατε γιὰ νὰ τὸν πάρουν ἀπὸ δῶ. Καὶ τουλάχιστο δὲν μὲ φωνάξατε, ἔξικοι ἀνθρώποι, γιὰ νὰ τοὺς παραδώσω ἐγὼ τὸ στρατὸ καὶ νὰ τοὺς προξενήσω εὐχαρίστηση, δόπως τοὺς δυσαρέστησα τότε ποὺ τὸν δόδήγησα σὲ σᾶς». «Οταν τ' ἄκουσε δὲν Οδρύσης εἶπε: 11

«Ἐγώ, Μηδοσάδη, νιώθω τὴ γῆ νὰ μὲ καταπίνῃ ἀπὸ τὴ ντροπή μου γι' αὐτὰ ποὺ ἄκουσα. »Αν τὰ ἤξερα πρωτύτερα, οὔτε θὰ ἐρχόμουνα μαζὶ σου. Τώρα φεύγω. Γιατί οὔτε δὲν Μήδοκος δὲν βασιλιάς θὰ μὲ παινοῦσε, ἀν ἤξερε πῶς διώχνω ἀπὸ δῶ ἀνθρώπους ποὺ μᾶς εὐεργέτησαν». Αὐτὰ εἶπε κι ἀνέβηκε στὸ ἄλογό του κι ἔφυγε μαζὶ 12 μὲ τοὺς ἄλλους ιππεῖς, ἐκτὸς ἀπὸ τέσσερεις ἢ πέντε. «Ο Μηδοσάδης δόμως στενοχωριόταν ἀπὸ τὴ λεηλασία τῆς χώρας, καὶ γι' αὐτὸ παρακάλεσε τὸν Ξενοφῶντα νὰ φωνάξῃ τοὺς δύο Λακεδαιμόνιους. »Ο 13

12-19
Μηδοσάδης
καὶ Λακεδαι-
μόνιοι.

λυνίκω καὶ ἔλεγεν ὅτι καλεῖ αὐτὸνς Μηδοσάδης προερῶν ἀπερ ἀντῷ,
 14 ἀπιέραι ἐκ τῆς χώρας. Οἴομαι ἂν οὖν, ἔφη, ὑμᾶς ἀπολαβεῖν τῇ στρατιᾷ
 τὸν ὀφειλόμενον μισθόν, εἰ εἴποιτε ὅτι δεδέηται ὑμῶν ἡ στρατιὰ συνα-
 ναρρᾶξαι τὸν μισθὸν ἢ παρ' ἐκόντος ἢ παρ' ἄκοντος Σεύθου, καὶ δι-
 τούτων τυχόντες προθύμως ἀν συνέπεσθαι ὑμῖν φασί· καὶ ὅτι δίκαια
 ὑμῖν δοκοῦσι λέγειν· καὶ ὅτι ὑπέσχεσθε αὐτοῖς τότε ἀπιέραι ὅταν
 τὰ δίκαια ἔχωσιν οἱ στρατιῶται.

- 15 Ἄκονύσαντες οἱ Λάκωνες ταῦτα ἔφασαν ἐρεῖν καὶ ἄλλα ὅποια
 ἀν δύνωνται κράτιστα· καὶ εὐθὺς ἐπορεύοντο ἔχοντες πάντας τὸν ἐπι-
 καιρίους. Ἐλθὼν δὲ ἔλεξε Χαρομῆνος· εἰ μὲν σύ τι ἔχεις, ὃ Μηδόσαδες,
 16 πρὸς ὑμᾶς λέγειν, εἰ δὲ μή, ὑμεῖς πρὸς σὲ ἔχομεν. Ὁ δὲ Μηδοσάδης
 μάλα δὴ ὑφειμένως· ἀλλ' ἔγω μὲν λέγω, ἔφη, καὶ Σεύθης τὰ αὐτά,
 ὅτι ἀξιοῦμεν τοὺς φίλους ὑμῖν γεγενημένους μὴ κακῶς πάσχειν ὑφ'
 ὑμῶν. "Ο, τι γάρ ἀν τούτους κακῶς ποιῆτε ὑμᾶς ἥδη ποιεῖτε· ὑμέτεροι
 17 γάρ εἰσιν.— Ήμεῖς τοίνυν, ἔφασαν οἱ Λάκωνες, ἀπίστουεν ἀν δπότε τὸν
 μισθὸν ἔχοιεν οἱ ταῦτα ὑμῖν καταπλάξαντες· εἰ δὲ μή, ἐρχόμεθα μὲν
 καὶ νῦν βοηθήσοντες τούτοις καὶ τιμωρησόμενοι ἄρδας οἶ τούτους
 παρὰ τοὺς δρκούς ἥδικησαν. "Ην δὲ δὴ καὶ ὑμεῖς τοιοῦτοι ἥτε, ἐνθένδε
 18 ἀρξόμεθα τὰ δίκαια λαμβάνειν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν εἶπεν· ἐθέλοιτε ἀν
 τούτοις, ὃ Μηδόσαδες, ἐπιτρέψαι, ἐπειδή φατε φίλους εἶναι ὑμῖν,
 ἐν ᾧ τῇ χώρᾳ ἐσμέν, δπότερ ἀν ψηφίσωνται, εἴθ' ὑμᾶς προσήκει ἐκ
 19 τῆς χώρας ἀπιέραι εἴτε ὑμᾶς; "Ο δὲ ταῦτα μὲν οὖκ ἔφη· ἐκέλευε δὲ μά-
 λιστα μὲν αὐτῷ τῷ Λάκωνε ἐλθεῖν παρὰ Σεύθην περὶ τοῦ μισθοῦ, καὶ
 οἰεσθαι ἀν Σεύθην πεῖσαι· εἰ δὲ μή, Ξενοφῶντα σὺν αὐτῷ πέμπειν,
 καὶ συμπλάξειν ὑπισχνεῖτο. Ἐδεῖτο δὲ τὰς κώμιας μὴ καίειν.
 20 Ἐντεῦθεν πέμπουσι Ξενοφῶντα καὶ σὺν αὐτῷ οἱ ἐδόκουν ἐπιτηδειό-
 ται εἶναι. "Ο δέ ἐλθὼν λέγει πρὸς τὸν Σεύθην οὐδὲν ἀπαιτήσων,

Ξενοφῶν πῆρε μαζί του τοὺς πιὸ κατάλληλους κι ἤρθε στὸ Χαρμίνο καὶ στὸν Πολύνικο, καὶ τοὺς εἶπε πῶς ὁ Μηδοσάδης θέλει νὰ τοὺς δῆγιὰ καὶ νὰ τοὺς δηλώσῃ ὅσα καὶ σ' αὐτόν, πῶς πρέπει δηλαδὴ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ χώρα. Νομίζω λοιπόν, πρόσθεσε, πῶς ἐσεῖς μπορεῖτε νὰ 14 πάρετε τὸ μισθὸ ποὺ γρωστᾶνε στοὺς στρατιῶτες. Φιάνει νὰ πῆτε πῶς σᾶς παρακάλεσε ὁ στρατὸς νὰ τὸν βοηθήσετε νὰ πάρῃ τὸ μισθὸ του ἀπὸ τὸ Σεύθη εἴτε τὸ θέλει εἴτε δχι, καὶ πῶς σᾶς ὑποσχέθηκε νὰ ἔρθῃ μαζί σας πρόθυμα, ἀν τὸ πετύχετε. Πέστε ἀκόμα πῶς σᾶς φαίνονται δίκαιες οἱ ἀπατήσεις τῶν στρατιωτῶν καὶ πῶς τοὺς ὑποσχεθήκατε πῶς θὰ φύγετε τότε μονάχα, ὅταν βροῦν τὸ δίκιο τοὺς». Οἱ Λακεδαιμόνιοι τ' ἀκουσαν κι ἀποκρίθηκαν πῶς θὰ τὰ ποῦν κι 15 αὐτὰ καὶ ἄλλα, ὅσα μποροῦσαν νὰ σκεφτοῦν καλύτερα. Καὶ ξεκίνησαν ἀμέσως μαζὶ μὲ δχια τὰ κατάλληλα πρόσωπα. Μόλις ἔφτασαν, ὁ Χαρμίνος εἶπε: «"Αν ἔχης, Μηδοσάδη, νὰ μᾶς πῆς κάτι πές το, ἀλλιώτικα ἔχομε νὰ σοῦ ποῦμε ἐμεῖς».

'Ο Μηδοσάδης τότε ἀπάντησε ποιὺς ἀτολμα: «Κι ἔγὼ κι ὁ Σεύ- 16 θης σᾶς ζητοῦμε τὸ ἕδιο πράγμα, δηλαδὴ νὰ μὴ βλάφτετε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν γίνει φίλοι μας. Γιατὶ ὅποιοδήποτε κακὸ τοὺς κάνετε, εἰναι σὰ νὰ τὸ παθαίνωμε ἐμεῖς, ἀφοῦ βρίσκονται στὴν ἔξουσία μας». «Ἐμεῖς, ἀπάντησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, εἴμαστε πρόθυμοι νὰ 17 φύγωμε, μόλις πάρουν τὸ μισθὸ τους ἐκεῖνοι ποὺ σᾶς βοήθησαν σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση. Διαφορετικὰ θὰ ἔρθωμε τώρα καὶ γιὰ νὰ τοὺς βοήθησωμε καὶ γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦμε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τοὺς ἀδίκησαν, πατῶντας τοὺς δρόκους. "Αν μάλιστα εἴστε κι ἐσεῖς ἀπὸ κείνους, τότε θ' ἀρχίσωμε νὰ τιμωροῦμε ἀπὸ σᾶς»». "Γιτερά μίλησε 18 ὁ Ξενοφῶν: «Θὰ θέλατε, Μηδοσάδη, νὰ δώσετε τὸ δικαίωμα στοὺς κατοίκους τῆς χώρας ποὺ βρίσκομαστε, ἀφοῦ παραδέχεστε πῶς εἰναι φίλοι σας, νὰ ἀποφασίσουν ἀν πρέπη νὰ φύγετε σεῖς ἀπὸ τὸν τόπο τους ἢ ἐμεῖς;»

'Ο Μηδοσάδης σ' αὐτὰ εἶπε δχι, παρακάλεσε ὅμως ἐπίμονα τοὺς 19 δυὸ Λακεδαιμόνιους νὰ πᾶνε στὸ Σεύθη καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν τὸ μισθό, γιατὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς θὰ τὸν καταφέρουν. "Αν δὲν ἤθελαν νὰ πᾶνε, τοὺς εἶπε νὰ στείλουν μαζί του τὸν Ξενοφῶντα καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πῶς θὰ τὸν βοηθήσῃ. Τοὺς παρακάλεσε μονάχα νὰ μὴν κατίνε τὰ χωριά. Τότε στέλνουν τὸν Ξενοφῶντα καὶ μαζί του ἐκεί- 20 νους ποὺ φαίνονταν πιὸ ἐπιδέξιοι γιὰ τέτοια δουλειά. 'Ο Ξενοφῶν

20-47
"Ο Ξενοφῶν
μιλάει στὸ
Σεύθη.

- 21 ὥ Σενθη, πάρειμι, ἀλλὰ διδάξων, ἦν δύνωμαι, ώς οὐ δικαίως μοι
ἡχθέσθης ὅτι ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν ἀπήγτον σε προθύμως ἢ ὑπέσχον
αὐτοῖς· σοὶ γὰρ ἔγωγε οὐχ ἡττον ἐνόμιζον σύμφορον εἶναι ἀποδοῦναι
22 ἢ ἐκείνοις ἀπολαβεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ οἴδα μετὰ τοὺς θεοὺς εἰς τὸ
φανερόν σε τούτους καταστήσαντας, ἐπεί γε βοσιλέα σε ἐπιλήσαν
πολλῆς χώρας κοὶ πολλῶν ἀνθρώπων· ὡστε οὐχ οἴον τέ σοι λανθά-
νειν οὕτε ἦν τι καλὸν οὕτε ἦν τι αἰσχρὸν ποιήσης.
- 23 Τοιούτῳ δὲ ὅντι ἀνδρὶ μέγα μέν μοι ἐδόκει εἶναι μὴ δοκεῖν ἄχαρί-
στως ἀποπέμψασθαι ἀνδρας εὐεργέτας, μέγα δὲ εῦ ἀκούειν ὑπὸ ἔξα-
κισχιλίων ἀνθρώπων, τὸ δὲ μέγιστον μηδαμῶς ἀπιστον σαντὸν κατα-
24 στῆσαι ὅτι λέγοις. Ὁρῶ γὰρ τῶν μὲν ἀπίστων ματαίους καὶ ἀδυνά-
τους καὶ ἀτίμους τοὺς λόγους πλανωμένους· οὐδὲ ἂν φανεροὶ ὁσιν ἀλή-
θειαν ἀσκοῦντες, τούτων οἱ λόγοι, ἦν τι δέωνται, οὐδὲν μεῖον δύνανται
ἀνύσασθαι ἢ ἄλλων ἡ βία· ἦν τέ τινας σωφρονίζειν βούλωνται, γι-
γνώσκω τὰς τούτων ἀπειλὰς οὐχ ἡττον σωφρονιζούσας ἢ ἄλλων τὸ
ἡδη κοιλάζειν ἦν τέ τῷ τι ὑπισχρῶνται οἱ τοιοῦτοι ἀνδρες, οὐδὲν μεῖον
διαπράττονται ἢ ἄλλοι παραχρῆμα διδόντες.
- 25 Ἀναμνήσθητι δὲ καὶ σὺ τί προτελέσας ἡμῖν συμμάχους ἡμᾶς
ἔλαβες. Οἰστ' ὅτι οὐδέν· ἀλλὰ πιστεύθεις ἀληθεύσειν ἢ ἔλεγες ἐπῆρας
τοσούτους ἀνθρώπους συστρατεύεσθαι τε καὶ κατεργάσασθαι σοι
ἀρχὴν οὐ τριάκοντα μόνον ἀξίαν ταλάντων, ὅσα οἴονται δεῖν οὗτοι
26 νῦν ἀπολαβεῖν, ἀλλὰ πολλαπλασίων. Οὐκοῦν τοῦτο μὲν πρῶτον τὸ
πιστεύεσθαι, τὸ καὶ τὴν βασιλείαν σοι κατεργασάμενον, τούτων τῶν
χρημάτων πιπράσκεται.
- 27 Ἡθι δὴ ἀναμνήσθητι πῶς μέγα ἥγοῦ τότε καταπλᾶξαι ἢ νῦν
καταστρεψάμενος ἔχεις. Ἐγὼ μὲν εῦ οἶδ' ὅτι ηὔξω ἢν τὰ νῦν πε-
πραγμένα μᾶλλον σοι καταπλαχθῆναι ἢ πολλαπλάσια τούτων τῶν
28 χρημάτων γενέσθαι. Ἐμοὶ τούννυν μεῖζον βλάφος καὶ αἰσχιον δοκεῖ
εἶναι τὸ ταῦτα νῦν μὴ κατασχεῖν ἢ τότε μὴ λαβεῖν, δσωπερ χαλεπώ-

πῆγε καὶ εἶπε στὸ Σεύθη: «Δὲν ἤρθα, Σεύθη, γιὰ νὰ σου ζητήσω 21 κάτι, παρὰ γιὰ νὰ σου δώσω νὰ καταλάβῃς, ἀν μπορῶ, πῶς ἀδικα δργίστηκες μὲ μένα, ἐπειδὴ σου ζητοῦσα ἐπίμονα γιὰ λογαριασμὸ τῶν στρατιωτῶν, ἔκεινα ποὺ τοὺς ὑποσχέθηκες. Αὐτὸ τὸ ἔκανα, γιατὶ εἴχα τὴ γνώμη πῶς εἶναι τὸ ἔδιο ὡφέλιμο σὲ σένα νὰ πληρώσης τὸ μισθό, καὶ σὲ κείνους νὰ τὸν πάρουν. Γιατί, πρῶτα πρῶτα, ξε- 22 ρω πῶς ὕστερα ἀπὸ τοὺς θεούς, αὐτοὶ εἶναι ἔκεινοι ποὺ σὲ ἀνάδειξαν, ἀφοῦ σ' ἔκαναν βασιλιὰ σὲ μεγάλη χώρα καὶ σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους. »Ετσι δὲν εἶναι δυνατὸ μιὰ πράξη σου καλὴ ἢ δσχημη νὰ μείνη κρυφή. »Ἐπειτα γιὰ σένα, ποὺ εἶσαι τόσο σπουδαῖος ἀνθρωπος, νό- 23 μιζα πῶς εἶναι σοβαρὸ πράγμα νὰ φανῆς πῶς ἔδιωξες τοὺς εὐεργέτες σου μὲ τόσο ἀχάριστο τρόπο. Σοβαρὸ εἶναι ἀκόμα νὰ σὲ παινοῦν ἔξι χιλιάδες ἀνθρωποι. Μὰ τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα εἶα: νὰ ἔχουν οἱ ἄλλοι ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὰ ποὺ ὑπόσχεσαι. Γιατί βλέπω πῶς τὰ 24 λόγια τῶν ἀναξιόπιστων ἀνθρώπων γυρίζουν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ χωρὶς σκοπό, χωρὶς δύναμη καὶ χωρὶς ὑπόληψη. Ἐνῶ τὰ λόγια ἔκεινων ποὺ εἶναι γνωστοὶ πῶς ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια, δὲν μποροῦν νὰ καταφέρουν λιγότερα, σὲ ὥρα ἀνάγκης, ἀπὸ ὅ,τι καταφέρνει ἢ βία τῶν ἄλλων. Κι ἀν θέλουν νὰ βάλουν γνώση σὲ μερικούς, εἶμαι βέβαιος πῶς περισσότερο τόπο πιάνουν οἱ δικές τους φοιβέρες, παρὰ οἱ τιμωρίες ὄλλων. Καὶ ἀν αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποι ὑπόσχωνται σὲ ἄλλους κάτι, δὲν κατορθώνουν λιγότερα ἀπὸ κείνους ποὺ δίνουν ἀμέσως αὐτὸ ποὺ ὑπόσχονται.

»Αλλὰ θυμήσου κι ἔσου τὶ πλήρωσες πρῶτα κι ὕστερα μᾶς ἔκανες 25 συμμάχους. Ξέρεις βέβαια πῶς δὲν ἔδωσες τίποτα. Σὲ πίστεψαν ὅμως πῶς ἔλεγες τὴν ἀλήθεια, κι ἔτσι παρακίνησες τόσους ἀνθρώπους νὰ κάνουν ἐκστρατεία μαζί σου καὶ νὰ σου δημιουργήσουν μιὰ ἔξουσία ποὺ δὲν κάνει μονάχα τριάντα τάλαντα, ὅσα νομίζουν τώρα τούτοι πῶς πρέπει νὰ πάρουν, ἀλλὰ ποὺ περισσότερα. Αὐτὴ λοιπὸν τὴν 26 ἐμπιστοσύνη πρῶτα πρῶτα, ποὺ σ' ἔκανε καὶ βασιλιά, τὴν πουλᾶς γι' αὐτὸ τὸ χρηματικὸ ποσό. Γιά φέρε ὅμως στὴ θύμησή σου, πόσο 27 δύσκολο θεωροῦσες τότε τὸ νὰ πετύχης ἔκεινα ποὺ ἔχεις σήμερα στὴν ἔξουσία σου. Ἐγὼ ξέρω καλὰ πῶς θὰ εὐχόσουν πιὸ ποὺ νὰ καταφέρης ὅσα ἔχεις κάνει σήμερα, παρὰ νὰ ἀποχθήσης ποὺ περισσότερα χρήματα ἀπ' αὐτά. Καὶ μου φαίνεται πῶς θὰ ἔχης μεγαλύ- 28 τερη ζημιὰ καὶ ντροπή ἀν δὲν τὰ ἔξασφαλίσης τώρα, ἀπὸ τὸ νὰ μὴν

τερον ἐκ πλουσίου πένητα γενέσθαι ἢ ἀρχὴν μὴ πλουτῆσαι, καὶ ὅσῳ λυπηρότερον ἐκ βασιλέως ἴδιωτην φανῆναι ἢ ἀρχὴν μὴ βασιλεῦσαι.

29 Οὐκοῦν ἐπίστασαι μὲν ὅτι οἱ νῦν σοι ὑπήκοοι γενόμενοι οὐ φιλίᾳ τῇ σῇ ἐπεισθησαν ὑπὸ σοῦ ἀρχεσθαι ἀλλ ἀνάγκῃ, καὶ ὅτι ἐπιχειροῖεν 30 ἀν πάλιν ἐλεύθεροι γίγνεσθαι, εἰ μή τις αὐτοὺς φόβος κατέχοι. Ποτέρως οὖν οἵει μᾶλλον ἀν φοβεῖσθαι τε αὐτοὺς καὶ σωφρονεῖν τὰ πρὸς σέ, εἰ δρῶν σοι τοὺς στρατιώτας οὗτω διακειμένους ὡς νῦν τε μέροντας ἀν, εἰ σὺ κελεύοις, αὐθίς τ' ἀν ταχὺ ἐλθόντας, εἰ δέοι, ἄλλους τε τούτων περὶ σοῦ ἀκούοντας πολλὰ ἀγαθὰ ταχὺ ἀν σοι ὅπότε βούλοιο παραγενέσθαι, ἢ εἰ καταδοξάσειαν μήτ' ἀν ἄλλους σοι ἐλθεῖν δι' ἀπιστίαν ἐκ τῶν νῦν γεγενημένων τούτους τε αὐτοῖς εὐνοούστεροις εἰναι ἢ σοί; Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ πλήθει γε ἡμῶν λειφθέντες ὑπεῖξάν σοι, ἀλλὰ προστατῶν ἀπορῷα. Οὐκοῦν νῦν καὶ τοῦτο κίνδυνος μὴ λάβωσι προστάτας αὐτῶν τινας τούτων οἱ νομίζουσιν ὑπὸ σοῦ ἀδικεῖσθαι, ἢ καὶ τούτων ορείττοντας τὸν Λακεδαιμονίους, ἐὰν μὲν οἱ στρατιῶται ὑπισχνῶνται προθυμότερον αὐτοῖς συστρατεύεσθαι, ἀν τὰ παρὰ σοῦ νῦν ἀναπράξωσιν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι διὰ τὸ δεῖσθαι 32 τῆς στρατιᾶς συναινέσσωσιν αὐτοῖς ταῦτα. "Οτι γε μὴν οἱ νῦν ὑπὸ σοὶ Θρᾷκες γενόμενοι πολὺ ἀν προθυμότερον ἵοιεν ἐπὶ σε ἢ σύν σοι οὐκ ἄδηλον· σοῦ μὲν γὰρ κρατοῦντος δουλεία ὑπάρχει αὐτοῖς, κρατουμένου δέ σου ἐλευθερία.

33 Εἰ δὲ καὶ τῆς χώρας προνοεῖσθαι ἥδη τι δεῖ ὡς σῆς οὕσης, ποτέρως ἀν οἵει ἀπαθῆ κακῶν μᾶλλον αὐτὴν εἶναι, εἰ οὗτοι οἱ στρατιῶται ἀπολαβόντες ἀ ἐγκαλοῦσιν εἰρήνην καταλιπόντες οἴχουντο,

τὰ ἀποχτοῦσες τότε. Τὸ ἵδιο, εἶναι πιὸ δυσάρεστο νὰ γίνης ἀπὸ πλούσιος φτωχὸς παρὰ νὰ μὴν πλουτίσης ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ πιὸ θλιβερὸ νὰ παρουσιαστῆς ἰδιώτης, ἐνῶ εἶσαι βασιλιάς, παρὰ νὰ μὴν εἴχες ἀνέβη ποτὲ στὸ θρόνο.

"Επειτα ξέρεις πῶς ἔκείνους ποὺ ἔγιναν τώρα ὑπήκοοί σου δὲν 29 τοὺς κατάφερες μὲ τὴ φιλία σου νὰ τοὺς κυβερνᾶς, παρὰ μὲ τὴ βία, καὶ πῶς θὰ προσπαθοῦσαν νὰ ξαναγίνουν ἐλεύθεροι, ἢν δὲν τοὺς συγκρατοῦσε ὁ φόβος. Μὲ ποιὸ τρόπο, λοιπόν, ἔχεις τὴ γνώμη πῶς 30 θὰ σὲ φοβόνταν περισσότερο καὶ θὰ πειθαρχοῦσαν στὶς διαταγὲς σου; Αὐτὸ θὰ γινόταν μονάχα ἢν ἔβλεπαν τοὺς στρατιῶτες νὰ σὲ συμπαθοῦν τόσο πολύ, ὥστε καὶ τώρα νὰ μείνουν πρόθυμα κοντά σου, ἢν τὸ θελήσης, καὶ κατόπι νὰ ξανάρθουν, μόλις παρουσιαστῇ ἀνάγκη, κι ἢν ἔβλεπαν ἄλλους ἔτοιμους νὰ τρέξουν στὴ στιγμὴ κοντά σου ὅταν τὸ ζητήσῃς, γιατὶ θὰ εἴχαν ἀκούσει ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες ἀφθονούς ἐπαίνους γιὰ σένα. "Η μήπως νομίζεις πῶς θὰ σὲ φοβόνταν καὶ θὰ πειθαρχοῦσαν στὶς διαταγές σου, ἢν ὑποψιάζονταν πῶς κανένας δὲν θέλει νὰ ἔρθη μαζὶ σου, καὶ πῶς οἱ στρατιῶτες συμπαθοῦν περισσότερο ἔκείνους παρὰ ἐσένα, γιατὶ δὲν σου ἔχουν ἐμπιστοσύνη ἔξαιτίας αὐτῶν ποὺ ἔκαμες;

"Επειτα, τοὺς Θράκες δὲν τοὺς ὑποδούλωσες ἐπειδὴ ἦταν λιγό- 31 τεροὶ ἀπὸ μᾶς στὸν ἀριθμό, παρὰ ἐπειδὴ δὲν εἴχαν ἀρχηγούς. Γι' αὐτὸ ὑπάρχει τώρα καὶ τοῦτος ὁ κίνδυνος, μήπως πάρουν γιὰ ἀρχηγούς μερικοὺς ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουν τὴ γνώμη πῶς ἀδικήθηκαν ἀπὸ σένα, ή καὶ δυνατότερους ἀκόμα, δηλαδὴ τοὺς Λακεδαιμόνιους. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνη, ἢν οἱ στρατιῶτες ὑποσχεθοῦν πῶς θὰ ἐκστρατέψουν πολὺ πρόθυμα μὲ τοὺς Λακεδαιμόνιους, στὴν περίπτωση ποὺ ζητήσουν ἀπὸ σένα ἐπίμονα τὸ μισθό τους, κι ἔκεινοι συμφωνήσουν μαζὶ τους, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκη τὸ στρατό. Πάντως εἶναι φανερὸ 32 πῶς οἱ Θράκες, ποὺ τώρα εἶναι ὑποδούλωμένοι σὲ σένα, μὲ μεγαλύτερη προθυμία θὰ ἔρχονταν νὰ σὲ πολεμήσουν, παρὰ ποὺ θὰ βάδιζαν μαζὶ σου ἐνάντια σὲ ἄλλους. Γιατὶ ὅσο ἐσύ εἶσαι κυρίαρχος, αὐτοὶ θὰ εἶναι δοῦλοι, ἐνῶ, ἢν ἐσύ νικηθῆς, αὐτοὶ θὰ γίνουν ἐλεύθεροι.

Μὰ ἢν εἶναι ἀνάγκη νὰ φροντίσης κάπως καὶ γιὰ τὴ χώρα σου, 33 γιατὶ εἶναι δική σου, μὲ ποιὸ τρόπο νομίζεις πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μείνῃ περισσότερο ἀβλαφτῇ; "Αν οἱ στρατιῶτες πάρουν τὰ χρήματα ποὺ ἀπαιτοῦν καὶ φύγουν εἰρηνικὰ ἢ ἢν μείνουν καὶ φέρωνται

ἢ εἰ οὗτοί τε μένοιεν ὡς ἐν πολεμίᾳ σύ τε ἄλλους πειρῶ πλέονας τούτων ἔχων ἀντιστρατοπεδεύεσθαι δεομένους τῶν ἐπιτηδείων;
 34 Ἀργύριον δὲ ποτέρως ἀν πλέον ἀναλαθείη, εἰ τούτοις τὸ ὀφειλόμενον ἀποδοθείη, ἢ εἰ ταῦτά τε ὀφελοῖτο ἄλλους τε κρείττονας δέοι σε
 35 μισθοῦσθαι; Ἀλλὰ γὰρ Ἡρακλείδη, ὡς πρὸς ἐμὲ ἐδήλουν, πάμπολυ δοκεῖ τοῦτο τὸ ἀργύριον εἶναι. Ἡ μὴν πολύ γέ ἐστιν ἔλαττον νῦν σοι καὶ λαβεῖν τοῦτο καὶ ἀποδοῦναι ἢ πρὸν ἡμᾶς ἐλθεῖν πρὸς σὲ δέκατον
 36 τούτου μέρος. Οὐ γὰρ ἀριθμός ἐστιν δορέῶν τὸ πολὺ καὶ τὸ δλίγον,
 ἀλλ᾽ ἡ δύναμις τοῦ τε ἀποδιδόντος καὶ λαμβάνοντος. Σοὶ δὲ νῦν ἡ κατ' ἐνιαυτὸν πρόσοδος πλείων ἔσται ἢ ἔμπροσθεν τὰ παρόντα πάντα
 ἀ ἐκέντησο.

37 Ἐγὼ μέν, ὡς Σεύθη, ταῦτα ὡς φίλον ὅντος σου προύνοούμην,
 ὅπως σύ τε ἄξιος δοκοίης εἰναι ὡν οἱ θεοί σοι ἔδωκαν ἀγαθῶν ἐγώ
 38 τε μὴ διαφθαρείην ἐν τῇ στρατιᾷ. Εὖ γὰρ ἵσθι ὅτι νῦν ἐγὼ οὕτ' ἀν
 ἔχθρὸν βονλόμενος κακῶς ποιῆσαι δυνηθείην σὸν ταύτῃ τῇ στρατιᾷ
 οὕτ' ἀν εἴ σοι πάλιν βονλούμην βοηθῆσαι, ἵκανὸς ἀν γενούμην. Οὕτω
 39 γὰρ πρὸς με ἡ στρατιὰ διάκειται. Καίτοι αὐτὸν σε μάρτυρα σὸν θεοῖς
 εἰδόσι ποιοῦμαι ὅτι οὔτε ἔχω παρὰ σοῦ ἐπὶ τοῖς στρατιώταις οὐδὲν
 οὔτε ἥτησα πώποτε εἰς τὸ ἴδιον τὰ ἐκείνων οὔτε ἀ ὑπέσχον μοι ἀπῆ-
 40 τησα· ὅμνυμι δέ σοι μηδὲ ἀποδιδόντος δέξασθαι ἄν, εἰ μὴ καὶ οἱ στρα-
 τιῶται ἔμελλον τὰ ἑαυτῶν συναπολαμβάνειν. Αἰσχρὸν γὰρ ἦν τὰ
 μὲν ἐμὰ διαπεπρᾶχαι, τὰ δὲ ἐκείνων περιιδεῖν κακῶς ἔχοντα ἄλλως
 41 τε καὶ τιμώμενον ὑπὲρ ἐκείνων. Καίτοι Ἡρακλείδη γε λῆρος πάντα
 δοκεῖ εἶναι πρὸς τὸ ἀργύριον ἔχειν ἐκ παντὸς τρόπου ἐγὼ δέ, ὡς
 Σεύθη, οὐδὲν νομίζω ἀνδρὶ ἄλλως τε καὶ ἀρχοντὶ κάλλιον εἶναι ιτῆμα
 42 οὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης καὶ γενναιότητος. Ὁ
 γὰρ ταῦτα ἔχω πλουστεῖ μὲν ὅντων φίλων πολλῶν, πλουστεῖ δὲ καὶ

σὰ νὰ εἶναι σὲ χώρα ἔχθρική, κι ἐσύ προσπαθῆς μὲ ἄλλους περισσότερους ἀπ' αὐτούς, ποὺ κι ἔκεινοι θὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τρόφιμα, νὰ στρατοπεδέψῃς ἀπέναντί τους; Καὶ πώς θὰ ξοδευτοῦν περισσότερα 34 χρήματα, ἂν πληρώσης σὲ τούτους τὸ μισθό, ἢ ἂν συνεχίζης νὰ τοὺς χρωστᾶς, χρειαστῇ ὅμως νὰ πάρης ἄλλους, πιὸ δυνατούς μισθοφόρους;

Μὰ ὁ Ἡρακλείδης μοῦ δήλωσε, πώς αὐτὰ τὰ χρήματα τοῦ φαί- 35 νονται πάρα πολλά. Στὴν πραγματικότητα ὅμως αὐτὸ τὸ ποσὸ εἶναι πολὺ λιγότερο τώρα εἴτε τὸ κρατήσης εἴτε τὸ πληρώσης, ἀπὸ ὃ, τι θὰ εἶναι τὸ ἔνα δέκατο, ὅταν ἔμετις βαδίσωμε ἐνάντια στὴ χώρα σου.

Γιατὶ ἔκεινο ποὺ κάνει ἔνα χρηματικὸ ποσὸ νὰ φαίνεται μεγάλο 36 ἢ μικρὸ δὲν εἶναι ὁ ἀριθμὸς, παρὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ ἔκεινου ποὺ τὸ πληρώνει ἢ ποὺ τὸ παίρνει. Κι ἐσένα τώρα τὸ χρονιάτικο εἰσόδημά σου θὰ εἶναι περισσότερο, ἀπὸ ὃ, τι ἥταν πρωτύτερα ὅλο σου τὸ βιός.

Ἐγώ, Σεύθη, ἔκανα ἀπὸ πρῶτα τὶς σκέψεις αὐτὲς γιὰ σένα, ἐπει- 37 δὴ σὲ θεωροῦσσα φίλο μου, ἀποβλέποντας καὶ στὸ νὰ φανῆς ἐσύ ὅτι ἀξιζεῖς τὰ ἀγαθὰ ποὺ σοῦ χάρισαν οἱ θεοί, καὶ στὸ νὰ μὴ χάσω κι ἐγὼ τὴν ὑπόληψή μου μέσα στὸ στρατό. Γιατὶ πρέπει νὰ ξέρης καλὰ 38 πώς ἔγὼ τώρα, κι ἀν τὸ ἔθελα, οὔτε θὰ μποροῦσα μὲ τοῦτον τὸ στρατὸ νὰ βλάψω κανέναν ἔχθρο, οὔτε θὰ ἤμουν ἵκανὸς νὰ σὲ ξαναβοηθήσω. Τέτοιες εἶναι οἱ διαθέσεις τῶν στρατιῶτῶν ἀπέναντί μου. Καὶ ὅμως ἐσένα τὸν ἴδιο βάζω μάρτυρα μαζί μὲ τοὺς θεοὺς ποὺ ξέρουν 39 τὰ πράγματα, πώς οὔτε σοῦ πῆρα τίποτα γιὰ νὰ τὸ δώσω στοὺς στρατιῶτες, οὔτε ζήτησα ποτὲ ὡς τώρα γιὰ λογαριασμό μου κάτι ποὺ ἀνῆκε σὲ κείνους, οὔτε σοῦ ἀπαίτησα ὅσα μοῦ ὑποσχέθηκες. Σοῦ ὄρκιζομαι μάλιστα πώς καὶ νὰ μοῦ τὰ ἔδινες, δὲν θὰ τὰ ἔπαιρνα, 40 ἔκτὸς ἀν ἐπρόκειτο, μαζί μὲ μένα, νὰ πάρουν κι οἱ στρατιῶτες ἔκεινα ποὺ τοὺς χρωστᾶς. Γιατὶ θὰ ἥταν ντροπὴ νὰ τακτοποιήσω τὶς δικές μου ὑποθέσεις καὶ ν' ἀφήσω, ἀπὸ ἀδιαφορία, τὶς δικές τους ἀτακτοποίητες, ἀφοῦ μάλιστα μοῦ ἔδειξαν τόση ἔκτιμηση. Αὐτὰ ὅλα βέ- 41 βαια φαίνονται στὸν Ἡρακλείδη πώς εἶναι ἀνοησίες, μπροστὰ στὸ νὰ κερδίζῃ χρήματα μὲ κάθε τρόπο. Άλλα ἔγώ, Σεύθη, νομίζω πώς γιὰ ἔναν ἄνθρωπο, ὅταν τύχῃ νὰ εἶναι καὶ ἀρχηγός, δὲν ὑπάρχει πιὸ δμορφό καὶ πιὸ λαμπρὸ ἀπόχτημα ἀπὸ τὴν ἀρετή, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ γενναιότητα. Ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔχει αὐτὰ εἶναι πλούσιος, γιατὶ γύ- 42

ἄλλων βουλομένων γενέσθαι, καὶ εὖ μὲν πράττων ἔχει τοὺς συνησθησομένους, ἐὰν δέ τι σφαλῇ, οὐ σπανίζει τῶν βοηθησόντων.

43 'Αλλὰ γὰρ εἰ μήτε ἐκ τῶν ἔργων κατέμαθες ὅτι σοι ἐκ τῆς ψυχῆς φίλος ἦν, μήτε ἐκ τῶν ἐμῶν λόγων δύνασαι τοῦτο γνῶναι, ἀλλὰ τοὺς τῶν στρατιωτῶν λόγους πάντας κατανόησον· παρῆσθα γάρ
44 καὶ ἥκουες ἀ ἔλεγον οἱ φέγγειν ἐμὲ βουλόμενοι. Κατηγόρουν γάρ μου πρὸς Λακεδαιμονίους ὡς σὲ περὶ πλείονος ποιοίμην ἢ Λακεδαιμονίους, αὐτοὶ δὲ ἐνεκάλουν ἐμοὶ ὡς μᾶλλον μέλοι μοι ὅπως τὰ σὰ καλῶς ἔχοι ἢ ὅπως τὰ ἑαυτῶν ἔφασαν δέ με καὶ δῶρα ἔχειν παρὰ
45 σοῦ. Καίτοι τὰ δῶρα ταῦτα πότερον οἴει αὐτοὺς κακόνοιάν τινα ἐνιδόντας μοι πρὸς σὲ αἰτιᾶσθαι με ἔχειν παρὰ σοῦ ἢ προθυμίαν
46 πολλὴν περὶ σὲ κατανοήσαντας; Ἐγὼ μὲν οἶμαι πάντας ἀνθρώπους νομίζειν εὔνοιαν δεῖν ἀποδείκνυσθαι τούτῳ παρ' οὐδὲν δῶρά τις λαμβάνῃ. Σὺ δὲ ποὺν μὲν ὑπηρετῆσαί τί σοι ἐμὲ ἐδέξω ἡδέως καὶ δῆμασι καὶ φωνῇ καὶ ἔσνίοις καὶ δσα ἔσοιτο ὑπισχνούμενος οὐκ ἐνεπίμπλασο· ἐπεὶ δὲ κατέπραξας ἀ ἐβούλου καὶ γεγένησαι δσον
47 ἐγὼ ἐδυνάμην μέγιστος, νῦν οὕτω με ἀτιμον ὄντα ἐν τοῖς στρατιώταις τολμᾶς περιορᾶν; Ἀλλὰ μὴν ὅτι σοι δόξει ἀποδοῦναι πιστεύω καὶ τὸν χρόνον διδάξειν σε καὶ αὐτὸν γέ σε οὐχὶ ἀνέξεσθαι τοὺς σοὶ προεμένους εὐεργεσίαν ὁρῶντά σοι ἐγκαλοῦντας. Δέομαι οὖν σου, ὅταν
48 ἀποδιδῷς, προθυμεῖσθαι ἐμὲ παρὰ τοῖς στρατιώταις τοιοῦτον ποιῆσαι οἰόνπερ καὶ παρέλαβες.

48 'Ακούσας ταῦτα δ Σενθῆς κατηράσατο τῷ αἰτίῳ τοῦ μὴ πάλαι ἀποδεδόσθαι τὸν μισθόν· καὶ πάντες Ἡρακλείδην τοῦτον ὑπώπτευσαν εἶναι· ἐγὼ γάρ, ἔφη, οὕτε διενοήθην πώποτε ἀποστερῆσαι ἀποδώσω
49 τε. Ἐντεῦθεν πάλιν εἰπεν δ Ξενοφῶν· ἐπεὶ τοίνυν διανοῇ ἀποδιόναι,
νῦν ἐγώ σου δέομαι δι' ἐμοῦ ἀποδοῦναι, καὶ μὴ περιδεῖν με διὰ σὲ

ρω του ὑπάρχουν πολλοί πού εἶναι φίλοι, καὶ ἄλλοι πού λαχταροῦν νὰ γίνουν. "Ἐπειτα, ὅταν εἶναι εὐτυχισμένος, ὑπάρχουν ἐκεῖνοι πού θὰ μοιραστοῦν τὴ χαρὰ μαζί του, κι ἀν δυστυχήσῃ, δὲν τοῦ λείπουν ἀνθρώποι πού θὰ τὸν βοηθήσουν.

"Ἄλλὰ ἀν δὲν ἔμαθες οὕτε ἀπὸ τὶς πράξεις μου πῶς ἡμουν ἐγκάρ- 43 διος φίλος σου, οὕτε ἀπὸ τὰ λόγια μου μπορεῖς νὰ τὸ καταλάβῃς, πρέπει ὅμως νὰ νιώσῃς ἐκεῖνα ποὺ εἰπαν οἱ στρατιῶτες. Γιατὶ βρι- σκόσουν ἐκεῖ κι ἀκουγες ὅσα ἔλεγαν αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ μὲ κατη- γοροῦν. Μὲ κατηγοροῦσαν δηλαδὴ στοὺς Λακεδαιμόνιους πῶς ἐσένα 44 λογάριαζα περισσότερο ἀπὸ κείνους, καὶ πῶς ἐνδιαφερόμουν πιὸ πολὺ νὰ πηγαίνουν καλὰ οἱ δικές σου ὑποθέσεις παρὰ οἱ δικές τους. "Ἐλε- γαν ἀκόμα πῶς ἀπὸ σένα ἔπαιρνα καὶ δῶρα. Γιὰ πιὸ λόγο ὅμως 45 νομίζεις πῶς μὲ κατηγόρησαν ὅτι δέχτηκα τὰ δῶρα σου; "Ἐπειδὴ εἰδαν πῶς σοῦ ἔχω κάποιαν ἔχθρα ή ἐπειδὴ κατάλαβαν τὴν καλή μου διάθεση γιὰ τὰ ζητήματά σου; "Ἐγὼ πιστεύω πῶς ὅλοι οἱ ἀνθρώποι 46 ἔχουν τὴ γνώμη πῶς ἐκεῖνος ποὺ πάιρνει ἀπὸ κάποιον δῶρα, πρέπει νὰ τοῦ εἶναι ἀφοσιωμένος. Κι ἐσύ, προτοῦ νὰ σοῦ προσφέρω καμιὰ ὑπηρεσία, μὲ δέχτηκες μὲ χαρὰ ποὺ φαινόταν στὰ μάτιά σου καὶ στὰ λόγια σου καὶ στὰ δῶρα ποὺ μοῦ ἔκανες, καὶ δὲν χόρταινες νὰ μοῦ ὑπόσχεσαι ἐκεῖνα ποὺ σκόπευες νὰ μοῦ κάνης. Καὶ τώρα ποὺ κατά- φερες αὐτὰ ποὺ ἐπιθυμοῦσες κι ἔγινες, ὅσο περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι μου, πάρα πολὺ μεγάλος, τὸ βαστᾶ ή καρδιά σου σὰ ἀδιαφορῆς γιὰ τὸ ἔχασα τὴν ὑπόληψή μου στὸ στρατό; Εἴμαι ὅμως σίγουρος 47 πῶς θὰ ἀποφασίσης νὰ πληρώσῃς καὶ πῶς ὁ χρόνος θὰ σοῦ σταθῇ δάσκαλος καὶ δὲν θὰ ὑποφέρης νὰ βλέπῃς νὰ σὲ κατηγοροῦν, ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ μόνοι τους σὲ εὐεργετοῦσαν. Σὲ παρακαλῶ μονάχα, ὅταν πληρώνης τὰ χρήματα, νὰ προσπαθήσῃς νὰ μὲ ἀνεβάσῃς στὴ συνεί- δηση τῶν στρατιωτῶν ἔτσι, ὅπως ἡμουν τότε πού μὲ πῆρες σύμ- μαχο.

Μόλις τ' ἀκουσε ὁ Σεύθης, καταράστηκε τὸν ἀνθρώπο ποὺ ἦταν 48 ἥ αἰτία καὶ δὲν πληρώθηκε ὁ μισθὸς ἀπὸ τόσον καιρὸ στοὺς στρα- τιῶτες. "Ολοι ὑποψιάστηκαν πῶς αὐτὸς ἦταν ὁ Ἡρακλείδης. «Για- τὶ ἔγώ, εἶπε ὁ Σεύθης, δὲν σκέφτηκα πότε νὰ κρατήσω τὰ χρήμα- τα, καὶ θὰ τὰ πληρώσω». Τότε τοῦ ἔκαναεῖπε ὁ Ξενοφῶν: «Ἀφοῦ ἔ- 49 χεις στὸ μυαλό σου νὰ τὰ δώσῃς, σὲ παρακαλῶ νὰ τοὺς τὰ στείλης τώρα μὲ μένα. "Ετσι δὲν θ' ἀφήσης νὰ φτάσῃ ἔξαιτίας σου ή ὑπόληψή

48-54

·Ο Σεύθης ἀ-
ποφασίζει νὰ
πληρώσῃ.

ἀνομοίως ἔχοντα ἐν τῇ στρατιᾳ νῦν τε καὶ ὅτε πρὸς σὲ ἀφικόμεθα.

50 Ὁ δὲ εἰπεν· ἀλλ’ οὕτ’ ἐν τοῖς στρατιώταις ἔσῃ δι’ ἐμὲ ἀτιμότερος,
ἄν τε μένης παρ’ ἐμοὶ χιλίους μόνους διπλίτας ἔχων, ἐγώ σοι τά τε
51 χωρία ἀποδώσω καὶ τάλλα ἀ ὑπεσχόμην. Ὁ δὲ πάλιν εἰπεν· ταῦτα
μὲν ἔχειν οὕτως οὐχ οἶόν τε· ἀπόπεμπε δὲ ἡμᾶς.—Καὶ μήν, ἔφη ὁ
Σεύθης, καὶ ἀσφαλέστερόν γέ σοι οἶδα ὃν παρ’ ἐμοὶ μένειν ἢ ἀπιέναι.

52 Ὁ δὲ πάλιν εἰπεν· ἀλλὰ τὴν μὲν σῆμα πρόνοιαν ἐπαινῶ· ἐμοὶ δὲ μένειν
οὐχ οἶόν τε· ὅπου δ’ ἀν ἐγὼ ἐντιμότερος ὦ, νόμιζε καὶ σοὶ τοῦτο
53 ἀγαθὸν ἔσεσθαι. Ἐντεῦθεν λέγει Σεύθης· ἀργυρίον μὲν οὐκ ἔχω
ἀλλ’ ἢ μικρόν τι, καὶ τοῦτο σοι δίδωμι, τάλαντον· βοῦς δὲ ἔξακο-
σίους καὶ πρόβατα εἰς τετρακισχίλια καὶ ἀνδράποδα εἰς εἴκοσι καὶ
έκατόν. Ταῦτα λαβὼν καὶ τοὺς τῶν ἀδικησάντων σε διμήρους προσ-
54 λαβὼν ἀπιθι. Γελάσας δὲ Ξενοφῶν εἰπεν· ἦν οὖν μὴ ἐξικνῆται ταῦτ’
εἰς τὸν μισθόν, τίνος τάλαντον φήσω ἔχειν; ἀρ’ οὐκ, ἐπειδὴ καὶ
ἐπικίνδυνόν μοι ἔστιν, ἀπιόντα γε ἄμεινον φυλάττεσθαι πέτρους;
ηκούντες δὲ τὰς ἀπειλάς. Τότε μὲν δὴ αὐτοῦ ἔμεινε.

55 Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἀπέδωκέ τε αὐτοῖς ἀ ὑπέσχετο καὶ τοὺς ἐλῶντας
συντέπεμψεν. Οἱ δὲ στρατιῶται τέως μὲν ἔλεγον ὡς δὲ Ξενοφῶν οἴ-
χοιτο ὡς Σεύθην οἰκήσων καὶ ἀ ὑπέσχετο αὐτῷ ληφόμενος· ἐπεὶ
56 δὲ εἶδον, ἥσθησαν καὶ προσέθεον. Ξενοφῶν δὲ ἐπεὶ εἶδε Χαροῦντόν τε
καὶ Πολύνικον· ταῦτα, ἔφη, σέσωσται δι’ ὑμᾶς τῇ στρατιᾳ καὶ παρα-
δίδωμι αὐτὰ ἐγὼ ὑμῖν· ὑμεῖς δὲ διαθέμενοι διάδοτε τῇ στρατιᾳ.

Οἱ μὲν οὖν παραλαβόντες καὶ λαφυροπόλας καταστήσαντες ἐπώλουν,
57 καὶ πολλὴν εἶχον αἰτίαν. Ξενοφῶν δὲ οὐ προσῆγει, ἀλλὰ φανερὸς ἦν
οἴκαδε παρασκευαζόμενος· οὐ γάρ πω ψῆφος αὐτῷ ἐπῆκτο· Ἀθή-
νησι περὶ φυγῆς. Προσελθόντες δὲ αὐτῷ οἱ ἐπιτήδειοι ἐν τῷ στρατο-

μου στὸ στρατὸ σὲ ὄλωσιόλου διαφορετικὴ θέση, ἀπὸ κεῖ ποὺ ἡταν τὴν ἐποχὴν ποὺ ἥρθαμε καὶ σὲ βρήκαμε». Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: 50 «Οὕτε οἱ στρατιῶτες θὰ σὲ τιμοῦν λιγότερο ἔξαιτίας μου, κι ἀν μείνης κοντά μου μὲ χίλιους μονάχα ὅπλίτες, ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω καὶ τὰ μέρη ποὺ σου ὑποσχέθηκα καὶ δσα ἀλλα σου ἔταξα.» Ὁ Ξενοφῶν 51 τοῦ ξανχεῖπε: «Αὐτὰ ποὺ λές δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν, παρὰ ἀφη- σέ μας νὰ φύγωμε». «Καὶ ὅμως, εἶπε ὁ Σεύθης, ξέρω πῶς εἶναι μεγα- λύτερη σιγουρὶἀ γιὰ σένα νὰ μείνης ἐδῶ, παρὰ νὰ φύγης». Ἐκεῖνος 52 ἀπάντησε: «Σὲ εὐχαριστῶ ποὺ γνοιάζεσαι γιὰ μένα, μὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μείνω. Πάντως, ἀν πάω σὲ κανένα μέρος πού θὰ ἔχω με- γαλύτερη ὑπόληψη ἀπ’ ὅση ἐδῶ, νὰ ξέρης πῶς αὐτὸ θὰ εἶναι καλὸ καὶ γιὰ σένα». Τότε τοῦ λέει ὁ Σεύθης: «Χρήματα δὲν ἔχω 53 παρὰ κατὶ λίγα, δηλαδὴ ἔνα τάλαντο, καὶ σου τὸ δίνω». «Ἐγω ὅμως ἔξακόσια βόδια, ὡς τέσσερεις χιλιάδες πρόβατα καὶ ὡς ἑκατὸν εἴκο- σι αἰχμάλωτους. Παρ’ τα αὐτά, καθὼς καὶ τοὺς ὅμηρους ἐκε- 54 νων ποὺ σ’ ἔβλαψαν, καὶ φύγε». Μὰ ὁ Ξενοφῶν τοῦ εἶπε γε- λώντας: «Κι ἀν αὐτὰ δὲν εἶναι ἀρκετὰ νὰ τοὺς πληρώσω τὸ μισθό, γιὰ ποιὰ πράξῃ νὰ τοὺς πῶς πῆρα τὸ τάλαντο; Δὲν εἶναι τάχα προτιμότερο, μιὰ καὶ βρίσκομαι σὲ κίνδυνο, νὰ φυλαχτῶ ἀπὸ τὸ λιθοβολισμό, τώρα ποὺ σκοπεύω νὰ γυρίσω στὴν πατρίδα; Γιατὶ ἀκούσεις τὶς φοβέρες τῶν στρατιωτῶν». Ἐκείνη τὴ μέρα λοιπὸν ἔμεινε ἔκει.

Τὸ ἄλλο πρωὶ ὁ Σεύθης τοὺς ἔδωσε δσα τοὺς ὑποσχέθηκε, κι 55 ἔστειλε μαζὶ τους ἔκεινους ποὺ θὰ ὀδηγοῦσσαν τὰ ζῶα. Οἱ στρατιῶ- τες, ὡς ἔκεινη τὴ στιγμή, ἔλεγαν πῶς ὁ Ξενοφῶν πῆγε στὸ Σεύθη γιὰ νὰ κατοικήσῃ στὴ γώρα του, καὶ γιὰ νὰ πάρη ὅσα τοῦ εἶχε ὑπο- σχεθῇ. Μὰ μόλις τὸν εἶδαν, ἀρχισαν νὰ τρέχουν κοντά του χαρούμενοι. Ὁ Ξενοφῶν πάλι ὅταν εἶδε τὸ Χαρμίνο καὶ τὸν Πολύνικο, τοὺς εἶπε: 56 «Αὐτὰ ἐδῶ σώθηκαν ἔξαιτίας σας γιὰ τὸ στρατὸ καὶ σᾶς τὰ παραδίνω. Ἐσεῖς νὰ τὰ πουλήσετε καὶ νὰ δώσετε τὰ χρήματα στοὺς στρατιῶτες». Ἐκεῖνοι λοιπὸν τὰ πῆραν κι ὕστερα ἔβαλαν μερικοὺς νὰ τὰ ἐμπορευετοῦν. «Ἐτσι τὰ πούλησαν, ἀλλὰ κατηγορήθηκαν πολὺ μ’ αὐτὴ τὴ δουλειά. Σ’ αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ Ξενοφῶν 57 δὲν τοὺς ζύγωνε, παρὰ ὄλοφάνερα ἐτοιμαζόταν νὰ γυρίσῃ στὴ πα- τρίδα του. Γιατὶ ἀκόμα δὲν εἶχαν πάρει στὴν Ἀθήνα τὴν ἀπόφαση νὰ τὸν ἔξορίσουν. Πῆγαν ὅμως καὶ τὸν συνάντησαν οἱ φίλοι

55-57

‘Ο Ξενοφῶν φέρνει τὴν πληρωμὴ στὸ στρατό.

πέδω ἐδέοντο μὴ ἀπελθεῖν πρὸν ἀπαγάγοι τὸ στρατευμα καὶ Θίβρωνι παραδοίη.

ΚΕΦ. 8 1 Ὁς ἔντεῦθεν διέπλευσαν εἰς Λάμψακον, καὶ ἀπαντᾶ τῷ Ξενοφῶντι Εὐκλείδης μάντις Φλιάσιος ὁ Κλεαγόρου νιὸς τοῦ τὰ ἐνύπνια ἐν Λινείῳ γεγραφότος. Οὗτος συνήδετο τῷ Ξενοφῶντι ὅτι ἐσέσωστο,
 2 καὶ ἡρώτα αὐτὸν πόσον χρονίον ἔχοι. Ὁ δὲ αὐτῷ ἐπομόσας εἶπεν
 3 ἃ μὴν ἐσεσθαι μηδὲ ἐφόδιον ἵκανὸν οἴκαδε ἀπιόντι, εἰ μὴ ἀπόδοιτο
 4 τὸν ἵππον καὶ ἀ ἀμφ' αὐτὸν εἰχεν. Ὁ δὲ αὐτῷ οὐκ ἐπίστευεν. Ὁπεὶ
 5 δὲ ἔπειμψαν Λαμψακηνοὶ ξένια τῷ Ξενοφῶντι καὶ ἔθυε τῷ Ἀπόλλωνι,
 παρεστήσατο τὸν Εὐκλείδην· ἵδων δὲ τὰ ἱερὰ Εὐκλείδης εἶπεν ὅτι
 6 πείθοιτο αὐτῷ μὴ εἶναι χρῆματα. Ἄλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι κανὸν μέλλῃ
 ποτὲ ἐσεσθαι, φαίνεται τι ἐμπόδιον, ἀν μηδὲν ἄλλο, σὺ σαντῷ. Συν-
 7 αμολόγει ταῦτα ὁ Ξενοφῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· ἐμπόδιος γάρ σοι ὁ Ζεὺς
 8 δὲ μειλίχιος ἐστι, καὶ ἐπήρετο εἰ ἥδη θύσειεν, ὥσπερ οἴκοι, ἔφη,
 9 εἰώθειν ἐγὼ ὑμῖν θύεσθαι καὶ δλοκαντεῖν. Ὁ δὲ οὐκ ἔφη ἐξ ὅτου
 10 ἀπεδήμησε τεθυμέναι τούτῳ τῷ θεῷ. Συνεβούλευσεν οὖν αὐτῷ
 11 θύεσθαι καθὰ εἰώθει, καὶ ἔφη συνοίσειν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Τῇ δὲ ύστε-
 12 ραιᾳ Ξενοφῶν προσελθὼν εἰς Ὀφρύνιον ἔθυετο καὶ δλοκαντεῖται χοί-
 13 ρους τῷ πατρῷ τῷ νόμῳ, καὶ ἐκαλλιέρει. Καὶ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀφι-
 14 κνεῖται Βίων καὶ Νανσικλείδης χρῆματα δώσοντες τῷ στρατεύματι,
 15 καὶ ξενοῦνται τῷ Ξενοφῶντι καὶ ἵππον δὲ ἐν Λαμψάκῳ ἀπέδοτο
 πεντήκοντα δαρεικῶν, ὑποπτεύοντες αὐτὸν δὲ ἐνδειαν περιφράνειν,
 16 ὅτι ἥκουν αὐτὸν ἡδεσθαι τῷ ἵππῳ, λυσάμενοι ἀπέδοσαν καὶ τὴν
 τιμὴν οὐκ ἥθελον ἀπολαβεῖν.

ποὺ εἶχε στὸ στρατόπεδο, καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ μὴ φύγῃ, προτοῦ ὁδηγήσῃ τὸ στρατὸ στὸ Θίβρωνα καὶ τοῦ τὸν παραδώσῃ.

ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ.
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝΩΝΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΤΟΥ ΘΙΒΡΩΝΑ.

Ἄπὸ τὸ μέρος αὐτὸ πέρασαν ἀπέναντι, στὴ Λάμψακο. Ἐκεῖ 1 συνάντησε τὸν Ξενοφώντα ὁ μάντης Εὔκλειδης ὁ Φιλάσιος, ὁ γιδὸς τοῦ Κλεαγόρα, ποὺ εἶχε ζωγραφίσει τὰ ὅνειρα στὸ Λύκειο. Τοῦτος χάρηκε ποὺ γλίτωσε ὁ Ξενοφῶν, καὶ τὸν ρωτοῦσε πόσα χρήματα κουβαλοῦσε μαζὶ του. Ἐκεῖνος τὸν ἐβεβαίωσε μὲ δρκὸ πῶς δὲν 2 εἶχε οὔτε ὅσα τοῦ χρειάζονταν γιὰ νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα, ἐκτὸς ἂν πουλοῦσε τὸ ἄλογό του καὶ τὶς ἀποσκευές ποὺ ἔφερνε μαζὶ του. Μὰ ὁ Εὔκλειδης δὲν τὸν πίστευε. Τότε οἱ Λαμψακηνοὶ, γιὰ νὰ φιλοξενήσουν τὸν Ξενοφώντα, τοῦ ἔστειλαν δῶρα, κι αὐτὸς πρόσφερε θυσία στὸν Ἀπόλλωνα. Στὴ θυσίᾳ κάλεσε καὶ τὸν Εὔκλειδη, ποὺ, ὅταν εἶδε τὰ σπλάχνα τῶν ζώων, εἶπε πῶς τὸν πιστεύει πῶς δὲν ἔχει χρήματα. «Ξέρω ὅμως, πρόσθεσε, πῶς κι ἀν πρόκειται καμιὰ φορὰ ν' ἀποχήσης χρήματα, θὰ παρουσιαστῇ κάποιο ἐμπόδιο ἵσως ἀπὸ σένα τὸν ἴδιο, ἀν δχι ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ». Συμφώνησε μ' αὐτὸ καὶ ὁ Ξενοφῶν. Ὁ Εὔκλειδης συνέχισε: «Γιατὶ ὁ γαλήνιος Δίας σ' ἔμποδίζει». Καὶ τὸν ρώτησε ἀν τοῦ πρόσφερε ώς τώρα θυσία, «ὅπως συνήθιζα ἐγὼ γιὰ χάρη σας νὰ τοῦ κάνω θυσίες καὶ δλοκαντώματα στὴν πατρίδα». Ὁ Ξενοφῶν ἀπάντησε πῶς ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα δὲν εἶχε θυσίασει σ' αὐτὸν τὸ θεό. Γι' αὐτὸ ὁ Εύκλειδης τὸν συμβούλεψε νὰ τοῦ προσφέρῃ θυσία, ὅπως ἡταν συνηθισμένος, βεβαιώνοντάς τον πῶς αὐτὸ θὰ τὸν ὠφελήσῃ. Τὴν ἀλλη μέρα ὁ Ξενοφῶν 5 πῆγε στὸ Ὁφρύνιο καὶ ἔκανε θυσία καίγοντας χοίρους ὀλόκληρους, σύμφωνα μὲ τὸ πατροπαράδοτο ἔθιμο. Οἱ θυσίες ἔδειξαν καλὰ σημάδια. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἔρχονται ὁ Βίων καὶ ὁ Ναυσικλείδης γιὰ νὰ δώσουν χρήματα στοὺς στρατιῶτες καὶ φιλοξενοῦνται ἀπὸ τὸν Ξενοφώντα. Ἐκεῖνοι ἀγόρασαν ξανὰ τὸ ἄλογο ποὺ εἶχε πουλήσει στὴ Λάμψακο καὶ πῆρε πενήντα δαρεικοὺς καὶ τοῦ τὸ ἔδωσαν πίσω, καὶ δὲν δέχτηκαν νὰ πάρουν ἀπὸ τὸν Ξενοφώντα τὴν ἀξία του. Αὐτὸ τὸ ἔκαναν ἐπειδὴ κατάλαβαν πῶς τὸ εἶχε πουλήσει ἀπὸ φτώχεια, κι ἐπειδὴ εἶχαν ἀκούσει πῶς τὸ ἀγαποῦσε ὑπερβολικά. Ἀπὸ κεῖ βαδίζοντας μέσα 7 ἀπὸ τὴν Τρωάδα ἔπερασαν τὸ βουνό "Ιδη κι ἔρχονται πρῶτα στὴν

ΚΕΦ. 8

1-8
Οι "Ελληνες
στὴ Λάμψακο
καὶ στὴν Πέρι-
γαμο.

7 Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο διὰ τῆς Τρωάδος, καὶ ὑπερβάντες τὴν
8 Ἰδην εἰς Ἀντανδρὸν ἀφικνοῦνται πρῶτον, εἴτα παρὰ θάλατταν
πορευόμενοι τῆς Μυσίας εἰς Θύρης πεδίον. Ἐντεῦθεν δι' Ἀδραμντίου
καὶ Κυτωνίου ὁδεύσαντες εἰς Καίκου πεδίον ἐλθόντες Πέργαμον
καταλαμβάνουσι τῆς Μυσίας.

9 Ἐνταῦθα δὴ ξενοῦται Ξενοφῶν παρ' Ἑλλάδι τῇ Γογγύλου
τοῦ Ἐρετρίέως γυναικὶ καὶ Γοργίωρος καὶ Γογγύλου μητρὶ. Αὕτη
δ' αὐτῷ φράζει ὅτι Ἀσιδάτης ἐστὶν ἐν τῷ πεδίῳ ἀνήρ Πέρσης
τούτον ἔφη αὐτόν, εἰ ἔλθοι τῆς νυκτὸς σὺν τριακοσίοις ἀνδράσι,
λαβεῖν ἄν καὶ αὐτὸν καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας καὶ τὰ χρήματα· εἶναι
δὲ πολλά. Ταῦτα δὲ καθηγησομένους ἐπεμψε τὸν τε αὐτῆς ἀνεψιὸν καὶ
10 Δαφναγόραν, δι' οὗ πλεύστου ἐποιεῖτο. Ἐχων οὖν δὲ Ξενοφῶν
τούτους παρ' ἔαντῷ ἐθύετο. Καὶ Βασίας δὲ Ἡλεῖος μάντις παρὸν
εἰπεν ὅτι κάλλιστα εἴη τὰ ιερὰ αὐτῷ καὶ δὲ ἀνήρ ἀλώσιμος εἴη.
11 Δειπνήσας οὖν ἐπορεύετο τούς τε λοχαγοὺς τοὺς μάλιστα φίλους
λαβὼν καὶ *(τοὺς)* πιστοὺς γεγενημένους διὰ παντός, διπλῶς εὖ ποιήσαι
αὐτούς. Συνεξέρχονται δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλοι βιασάμενοι εἰς ἔξακο-
σίους· οἱ δὲ λοχαγοὶ ἀπίλαντον, ἵνα μὴ μεταδοτεῖν τὸ μέρος, ὡς
έτοιμων δὴ χρημάτων.
12 Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο περὶ μέσας νύκτας, τὰ μὲν πέριξ ὅντα ἀνδρά-
ποδα τῆς τύρσιος καὶ χρήματα τὰ πλεῖστα ἀπέδρα αὐτοὺς παραμε-
13 λοῦντας ὡς τὸν Ἀσιδάτην αὐτὸν λάβοιεν καὶ τὰ ἐκείνουν. Πυρο-
μαχοῦντες δὲ ἐπεὶ οὐκ ἐδύναντο λαβεῖν τὴν τύρσιν — ὑψηλὴ γὰρ ἦν
καὶ μεγάλη καὶ προμαχεῶντας καὶ ἀνδρας πολλοὺς καὶ μαχίμους
14 ἔχοντα — διορύττειν ἐπεχείρησαν τὸν πύργον. Ὁ δὲ τοῖχος ἦν ἐπ'
όκτω πλίνθων γηίνων τὸ ενδρος. Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ διωρώρυκτο·
καὶ ὡς τὸ πρῶτον διεφάγη, ἐπάταξεν ἔνδοθεν βουπόρω φτις ὀβελίσκω
διαμπερὲς τὸν μηρὸν τοῦ ἐγγυτάτω· τὸ δὲ λοιπὸν ἐκτοξεύοντες ἐποίουν
15 μηδὲ παριέναι ἔτι ἀσφαλές εἶναι. Κενραγότων δὲ αὐτῶν καὶ πυρ-
σευόντων ἐκβοηθοῦσιν Ἰταμένης μὲν ἔχων τὴν ἕαντοῦ δύναμιν, ἐκ
Κομανίας δὲ ὀπλίται Ἀσσύριοι καὶ Ὑρκάνιοι ἵππεῖς καὶ οὗτοι βα-
σιλέως μισθοφόροι ὡς ὄγδοηκοντα, καὶ ἄλλοι πελτασταὶ εἰς ὀκτα-

"Αντανδρο. "Υστερα προχώρησαν παραλιακά στή Μυσία, ώσπου πηγαν στὸν κάμπο τῆς Θήβης. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτό, προχωρώντας ἀνάμεσα στὸ Ἀνδραμύττο καὶ στὸ Κυτώνιο, πηγαν στὸν κάμπο τοῦ Καΐκου καὶ φτάνουν στὴν Πέργαμο τῆς Μυσίας. Ἐδῶ φιλοξενεῖται ὁ Ξενοφῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τῇ γυναικα τοῦ Γογγύλου τοῦ Ἐρετριώτη, ποὺ ἦταν μητέρα τοῦ Γοργίωνα καὶ τοῦ Γογγύλου. Αὐτὴ τοῦ λέει πώς κάποιος Πέρσης, ὁ Ἀσιδάτης, 8 βρίσκεται στὸν κάμπο καὶ πώς ἂν πάγ τὴ νύχτα μὲ τριακόσιους ἄντρες μπορεῖ νὰ πάρῃ καὶ τὸν ἔδιο καὶ τὴ γυναικα του καὶ τὰ παιδιά του καὶ τὰ πράγματά του, ποὺ ἦταν πολλά. Γιὰ δόδηγοὺς μάλιστα σ' αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση τοῦ ἔστειλε τὸν ξάδερφό της καὶ τὸ Δαφναγόρα, ποὺ τὸν εἶχε σὲ πολὺ μεγάλη ἐκτίμηση. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ὁ Ξενοφῶν ἔκανε θυσία. Καὶ ὁ Βασίας ὁ μάντης ἀπὸ τὴν Ἡλιδα ποὺ τὴν παρα- 10 κολουθοῦσε, εἶπε πώς τὰ σημάδια της ἦταν πολὺ καλὰ γιὰ τὸν Ξενοφῶντα καὶ πώς ἦταν δυνατὸ νὰ πιαστῇ ὁ Ἀσιδάτης. Ξεκίνησε λοιπὸν 11 ὕστερ ἀπὸ τὸ δεῖπνο μαζὶ μὲ τοὺς πιὸ ἀφοιωμένους λοχαγοὺς καὶ μὲ τοὺς στρατιῶτες ποὺ τοῦ στάθηκαν πιστοὶ σ' ὅλες τὶς περιστάσεις, γιατὶ ἥθελε νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ. Πηγαίνουν ὅμως μαζὶ του, χωρὶς νὰ τὸ θέλη, κι ἀλλοι, ἔξακόσιοι πάνω κάτω, στρατιῶτες. Μὰ οἱ λοχαγοὶ ἔφευγαν γρήγορα γιὰ νὰ μὴ μοιράσουν μὲ τοὺς ἀλλους τὸ μερίδιό τους, σὰ νὰ ἦταν κιόλας ἔτοιμα τὰλάφυρα. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ποὺ ἔφτασαν, 12 οἱ δοῦλοι ποὺ βρίσκονταν γύρω στὸν πύργο τοὺς ξέφυγαν μαζὶ μὲ τὰ περισσότερα πράγματα, γιατὶ οἱ "Ἐλληνες ἀδιαφόρησαν γι' αὐτά, στὴν προσπάθειά τους νὰ πιάσουν τὸν ἔδιο τὸν Ἀσιδάτη καὶ τὴν περιουσία του. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μποροῦσαν νὰ κυριέψουν τὸν πύργο πολεμώντας 13 — γιατὶ ἦταν ψηλὸς καὶ μεγάλος κι εἶχε προμαχῶνες καὶ ἀντρες πολλοὺς καὶ πολεμάρχους — προσπάθησαν νὰ τὸν τρυπήσουν. Μὰ τὸ πάχος τοῦ 14 τοίχου ἦταν ὀχτώ πλιθιά, καὶ γι' αὐτὸ τὸ τρύπημά του τέλειωσε τὰ ξημερώματα. "Ἐτσι, μόλις φάνηκε φῶς, κάποιος ἀπὸ μέσα τρύπησε πέρα γιὰ πέρα μὲ σούβλα ποὺ περνοῦν τὰ βόδια, τὸ μερὶ τοῦ πιὸ κοντινοῦ στρατιώτη. Κι ὕστερ ἀπ' αὐτὸ ρίχνοντας βέλη πρὸς τὰ ἔξω, ἔκαναν ἐπικίνδυνο ἀκόμα καὶ τὸ πέρασμα ἀπὸ κεῖ. Μὲ τὶς φωνὲς ποὺ ἔβγαζαν 15 καὶ τὶς φωτιὲς ποὺ ἀναψαν ἀπὸ τὸν πύργο, παίρνουν εἰδῆση καὶ τρέχουν νὰ τοὺς βοηθήσουν ὁ Ἰταμένης μὲ τὸ στρατό του καὶ ὄπλιτες Ἀσσύριοι ἀπὸ τὴν Κομαρία. Πηγαν καὶ ὡς δγδόντα "Τράνιοι ἵππεις καὶ πάνω κάτω ὀχτακόσιοι πελταστές, ἄλλοι ἀπὸ τὸ Παρ-

9-22
Ἐράντια στὸ
Ἀσιδάτη.

κοσίους, ἄλλοι δ' ἐκ Παρθενίου, ἄλλοι δ' ἐξ Ἀπολλωνίας καὶ ἐκ τῶν πλησίον χωρίων καὶ ἵππεῖς.

16 ⁷Ἐνταῦθα δὴ ὥρα ἦν σκοπεῖν πῶς ἔσται ἡ ἄφοδος· καὶ λαβόντες ὅσσι οἵσαν βόες καὶ πρόβατα ἥλιντον καὶ ἀγδάποδα ἐντὸς πλαισίου ποιησάμενοι, οὐ τοῖς χρήμασιν ἔτι προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀλλὰ μὴ φυγὴ εἴη ἡ ἄφοδος, εἰ καταλιπόντες τὰ χρήματα ἀπίστευτοι, καὶ οὐ τε πολέμιοι θρασύτεροι εἰεν καὶ οἱ στρατιῶται ἀθυμότεροι· νῦν δὲ ἀπῆσαν 17 ὡς περὶ τῶν χρημάτων μαχούμενοι. ⁸Ἐπεὶ δὲ ἐώρα Γοργόνος ὀλίγονς μὲν τοὺς "Ελληνας, πολλοὺς δὲ τοὺς ἐπικειμένους, ἐξέρχεται καὶ αὐτὸς βίᾳ τῆς μητρὸς ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, βουλόμενος μετασχεῖν τοῦ ἔργου· συνεβοήθει δὲ καὶ Προκλῆς ἐξ Ἀλισάρνης καὶ Τευθρανίας 18 ὁ ἀπὸ Δαμαράτου. Οἱ δὲ περὶ Ξενοφῶντα ἐπεὶ πάντα ἥδη ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν τοξευμάτων καὶ σφενδονῶν, πορευόμενοι κύκλῳ, ὅπως τὰ ὅπλα ἔχοιεν πρὸ τῶν τοξευμάτων, μόλις διαβαίνοντι τὸν Κάκον 19 ποταμόν, τετράμενοι ἐγγὺς οἱ ἡμίσεις. ⁹Ἐνταῦθα δὲ Ἀγασίας Στυμφάλιος λοχαρὸς τιτρώσκεται, τὸν πάντα χρόνον μαχούμενος πρὸς τοὺς πολεμίους. Καὶ διασφέζονται ἀγδάποδα ὡς διακόσια ἔχοντες καὶ πρόβατα δύον θύματα.

20 Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ θυσάμενος δὲ Ξενοφῶν ἐξάγει νύκτωρ πᾶν τὸ στράτευμα, ὅπως ὅτι μακροτάτην ἔλθοι τῆς Λυδίας, εἰς τὸ μὴ διὰ 21 τὸ ἐγγὺς εἶναι φοβεῖσθαι, ἀλλ' ἀφυλακτεῖν. ¹⁰Ο δὲ Ἀσιδάτης ἀκούσας ὅτι πάλιν ἐπ' αὐτὸν τεθυμένος εἴη δὲ Ξενοφῶν καὶ παντὶ τῷ στρατεύματι ἥξοι, ἐξανλίζεται εἰς κώμας ὑπὸ τὸ Παρθένιον πόλισμα ἐχού- 22 σας. ¹¹Ἐνταῦθα οἱ περὶ Ξενοφῶντα συντηγχάνοντιν αὐτῷ καὶ λαμβάνοντιν αὐτὸν καὶ γυναικας καὶ παιδας καὶ τοὺς ἵππους καὶ πάντα τὰ δόντα· καὶ οὕτω τὰ πρότερα ἴερὰ ἀπέβη.

23 ¹²Ἐπειτα πάλιν ἀφικοῦνται εἰς Πέργαμον. ¹³Ἐνταῦθα τὸν θεὸν ἡσπάσαστο Ξενοφῶν· συνέπραττον γὰρ καὶ οἱ Λάκωνες καὶ οἱ λοχαροὶ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ὥστ' ἐξαίρετα λαβεῖν

θέντο κι ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνία κι ἀπὸ τὰ κοντινὰ χωριά.
 Ἔφτασε ἀκόμα και ἵππικό. Τότε πιὰ ἦταν καιρὸς νὰ σκεφτοῦν πῶς θὰ 16
 ἀναχωρήσουν. Πῆραν λοιπὸν τὰ βόδια ποὺ εἶχαν και τ' ἄλλα ζῶα και
 τοὺς σκλάβους, σχηματίσαν γύρω ἔνα πλαίσιο και τὰ ὁδηγοῦσσαν.
 Ἐπαψαν ἀπὸ δῶ και μπρὸς νὰ κοιτᾶν τὴ λεηλασία και πρόσεχαν
 μήπως ἡ κανονικὴ ἀναχώρηση καταλήξῃ σὲ φευγάλα, ἀν ἀφηναν τὰ
 λάφυρα κι ἔφευγαν, γιατὶ τότε και οἱ ἔχθροι θὰ ἀποχτοῦσσαν μεγαλύ-
 τερη θρασύτητα και οἱ στρατιῶτες θὰ ἔχαναν τὸ θάρρος τους. Ἐνώ
 τώρα ὑποχωροῦσσαν μὲ τέτοιον τρόπο, σὰ νὰ σκόπευαν νὰ δώσουν μάχη
 γιὰ τὰ λάφυρα. Βλέποντας δύμας ὁ Γογγύλος πώς οἱ "Ἐλληνες ἦταν 17
 λίγοι, ἐνῶ οἱ ἔχθροι πολλοί, βγαίνει κι αὐτὸς μὲ τὸ στρατό του χωρὶς
 τὴ συγκατάθεση τῆς μητέρας του, γιὰ νὰ πάρῃ μέρος στὴν ἐπιχείρηση.
 Ἐτρεζε ἀκόμα σὲ βοήθεια και ὁ Προκλῆς ἀπὸ τὴν Ἀλίσαρνα και τὴν
 Τευθρανία, ποὺ ἦταν ἀπόγονος τοῦ Δημαράτου. Μὰ οἱ στρατιῶτες 18
 τοῦ Ξενοφώντα πιέζονταν τώρα πολὺ ἀπὸ τοὺς τοξότες και τοὺς σφεν-
 τονῆτες και γι' αὐτὸ ἄρχισαν νὰ προχωροῦν σὲ σχηματισμὸ κύκλου,
 ὥστε νὰ ἔχουν τὶς ἀσπίδες στραμμένες πρὸς τὸ μέρος ἀπὸ ὅπου ἔρ-
 χονταν τὰ βέλη. Ἐτσι μὲ κόπο περνοῦν τὸν ποταμὸ Κάικο, πληγωμέ-
 νοι πάνω κάτω οἱ μισοί. Ἐδῶ πληγώνεται κι ὁ λοχαγὸς Ἀγασίας ὁ 19
 Στυμφάλιος, ποὺ ἀδιάκοπα πολεμοῦσε τοὺς ἔχθρούς. Τέλος οἱ "Ἐλ-
 ληνες σώθηκαν μὲ διακόσιους σκλάβους και μὲ τόσα ζῶα, δσα τοὺς
 χρειάζονταν γιὰ τὶς θυσίες. Τὴν ἄλλη μέρα θυσίασε ὁ Ξενοφῶν και 20
 τὴ νύχτα βγάζει ὅλο τὸ στρατό του, γιὰ νὰ προχωρήσῃ ὅσο μποροῦσε
 μακρύτερα μέσα στὴ Λυδία. Αὐτὸ τὸ ἔκανε γιὰ νὰ μὴ φοβᾶται ὁ Ἀσι-
 δάτης πώς βρισκόταν κοντά του, κι ἔτσι νὰ μένῃ ἀπροφύλαχτος. Ὁ 21
 Ἀσιδάτης δύμας ὅταν ἔμαθε πώς ὁ Ξενοφῶν εἴχε θυσίασε γιὰ νὰ δῆ
 ἀν πρέπη νὰ ξαναπάγῃ νὰ τὸν πολεμήσῃ και πὼς ἐσκόπευε νὰ βαδίσῃ
 ἐνάντιά του μὲ ὀλόκληρο τὸ στρατό, πηγαίνει και μένει σὲ κάτι χωριά
 ποὺ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸ Παρθένιο κι ἦταν ὀχυρωμένα. Ἐκεῖ 22
 τὸν συναντοῦν οἱ στρατιῶτες τοῦ Ξενοφώντα και πιάνουν τὸν ἔδιο
 και τὴ γυναίκα του και τὰ παιδιά του, τὰ ἄλογα και ὅλη τὴν περιου-
 σία του. Ἐτσι βγῆκαν ἀληθινὰ τὰ σημάδια ποὺ ἔδειξαν οἱ προηγού-
 μενες θυσίες.

"Τστερα οἱ "Ἐλληνες ξαναγυρίζουν στὴν Πέργαμο. Ἐκεῖ ὁ Ξε- 23
 νοφῶν ἀποχαιρέτησε τὸ θεό μὲ θυσίες. Γιατὶ και οἱ Λακεδαιμόνιοι και
 οἱ λοχαγοί και οἱ ἄλλοι στρατηγοί κι οἱ στρατιῶτες συμφώνησαν νὰ

23-24

*Ο Θίβρων
 παίρνει τοὺς
 στρατιῶτες.

καὶ ἵππονς καὶ ζεύγη καὶ τᾶλλα· ὥστε ἵκανὸν εἶναι καὶ ἄλλον ἥδη εὖ ποιεῖν.

24 Ἐν τούτῳ Θίβρων παραγενόμενος παρέλαβε τὸ στράτευμα καὶ συμμείξας τῷ ἄλλῳ Ἑλληνικῷ ἐπολέμει πρὸς Τισσαφέροντην καὶ Φαρνάβαζον.

25 [Ἄρχοντες δὲ οἶδε τῆς βασιλέως χώρας ὅσην ἐπήλθομεν· Λυδίας Ἀρτίμας, Φρονγίας Ἀρτακάμας, Λυκαιονίας καὶ Καππαδοκίας Μιθραδάτης, Κιλικίας Συέννεσις, Φουνίκης καὶ Ἀραβίας Δέρνης, Συρίας καὶ Ἀσσυρίας Βέλεσνς, Βαβυλῶνος Ῥωπάρας, Μηδίας Ἀρβάκας, Φασιανῶν καὶ Ἐσπεριῶν Τιρίβαζος· Καρδοῦχοι δὲ καὶ Χάλνβες καὶ Χαλδαῖοι καὶ Μάκρωνες καὶ Κόλχοι καὶ Μοσσύροικοι καὶ Κοῖτοι καὶ Τιβαρηνοὶ αὐτόρομοι· Παφλαγονίας Κορύλας, Βιθυνῶν Φαρνάβαζος, τῶν ἐν Εὐρώπῃ Θρακῶν Σεύθης. Ἀριθμὸς συμπάσης τῆς ὁδοῦ τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως σταθμοὶ διακόσιοι δέκα πέντε, παρασάγγαι χίλιοι ἐκατὸν πεντήκοντα πέντε, στάδια τρισμύρια τετρακισχίλια ἔξακόσια πεντήκοντα. Χρόνον πλῆθος τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως ἐνιαυτὸς καὶ τρεῖς μῆνες].

πάρη διαλεγμένα και ἄλογα και βόδια και ἄλλα λάφυρα. Ἐτσι εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ φαίνεται κι αὐτὸς γενναιόδωρος στοὺς ἄλλους. Σὲ 24 λίγο ἤρθη ὁ Θίβρων και πῆρε τοὺς στρατιῶτες, τοὺς ἔνωσε μὲ τὸν ἄλλο ἐλληνικὸ στρατό, κι ἀρχισε νὰ πολεμάῃ ἐνάντια στὸν Τισσα- φέρνη και στὸ Φαρνάβαζο. (Διοικητὲς στὴ χώρα τοῦ μεγάλου βα- 25 σοῦια, ἐκείνη ποὺ περάσαμε, ἥταν αὐτὸι ἐδῶ: ὁ Ἀρτίμας στὴ Λυδία, ὁ Ἀρτακάμας στὴ Φρυγία, ὁ Μιθραδάτης στὴ Λυκαονία και στὴν Καππαδοκία, ὁ Συέννεσης στὴν Κιλικία, ὁ Δέροντς στὴ Φοινίκη και στὴν Ἀραβία, ὁ Βέλεσης στὴ Συρία και στὴν Ἀσσυρία, ὁ Ρωπάρας στὴ Βαβυλώνα, ὁ Ἀρβάκας στὴ Μηδία και ὁ Τιρίβαζος στὴν περιοχὴ τῶν Φασιανῶν και τῶν Ἐσπεριτῶν. Οἱ Καρδοῦχοι και οἱ Χάλυβες, οἱ Χαλδαῖοι και οἱ Μάκρωνες, οἱ Κόλγοι και οἱ Μοσσύνοικοι, οἱ Κοῖτοι και οἱ Τιβαρηνοί, ὅλοι αὐτὸι ζοῦσαν ἀνεξάρτητοι. Στὴν Παφλαγονία διοικητὴς ἥταν ὁ Κορύλας, στὴ Βιθυνία ὁ Φαρνάβαζος και στὴν Εύ- ρωπαϊκὴ Θράκη ὁ Σεύθης.) Ολος ὅλος ὁ δρόμος ποὺ βαδίσαμε στὸν πη- 26 γεμδ̄ γιὰ τὴν ἐκστρατεία και στὸ γυρισμὸ ἥταν διακόσιοι δεκαπέντε σταθμοί, χίλιοι ἐκατὸν πενήντα παρασύγγες, τριάντα τέσσερεις χι- λιάδες ἑξακόσια πενήντα στάδια. Οσο γιὰ τὸ γρονικὸ διάστημα ποὺ κάναμε νὰ πάμε στὴν ἐκστρατεία και νὰ γυρίσωμε, αὐτὸ ἥταν ἔνας γρόνος και τρεῖς μῆνες).

25-26

Διοικητὲς στὶς
χῶρες ποὺ πέ-
σασαν οἱ "Ἐλ-
ληνες.

Διάρκεια τῆς
ἐκστρατείας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

τὴν τάξη τῶν ἵππεων: ὅπως ξέρομε, στὴν Ἀθήνα οἱ πολίτες, μὲ βάση τὴν καταγωγὴ τους, εἶχαν χωριστῇ σὲ 3 τάξεις: τῶν ἵππεων, τῶν ζευγιτῶν καὶ τῶν θητῶν. "Οταν δύμας ὁ Σόλων γιὰ τὴ διάκριση τῶν τάξεων πῆρε βάση τὴν ιδιοκτησία καὶ τὸ εἰσόδημα, τότε ξεχωρίστηκαν ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς οἱ πλουσιότεροι κι ἔτσι δημιουργήθηκε καὶ ἡ τάξη τῶν πεντακοσιομεδίμνων, τῶν πολιτῶν δῆλαδὴ ποὺ εἶχαν ἐτήσιο εἰσόδημα πάνω ἀπὸ πεντακόσιους μέδιμνους σιτάρι, ἡ ἀλλα προΐόντα ἀνάλογης ἀξίας. Ἀπὸ τότε ἡ τάξη τῶν ἵππεων δὲν ήταν πρώτη ἀλλὰ δεύτερη.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ (ΠΕΡΙΛΗΨΗ)

ὁ Δαρεῖος ὁ B': αὐτὸς λεγόταν καὶ Νόθος καὶ βασίλεψε στὴν Περσία ἀπὸ τὸ 424 ὡς τὸ 405 π.Χ.

ὁ Τισσαφέρωνς: ήταν διοικητὴς στὴν παραλιακὴ περιοχὴ τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

οἱ Σάρδεις: ήταν πόλη τῆς Λυδίας, ποὺ βρισκόταν στὶς ὅχθες τοῦ Πακτωλοῦ ποταμοῦ, πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Σμύρνης.

σατραπεία: λεγόταν ἔνα μεγάλο τοπικὸ διαιμέρισμα τοῦ ἀρχαίου Περσικοῦ κράτους, ποὺ τὸ κυβερνοῦσε δ σατράπης. Αὐτὸς εἶχε στρατιωτική, διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ ἔξουσία στὴ σατραπεία του. Σὲ εἴκοσι τέτοιες περιοχὲς ήταν χωρισμένο τὸ Περσικὸ κράτος, ποὺ τὶς εἶχε διοργανώσει προπάντων ὁ Δαρεῖος ὁ A', βασιλιὰς τῆς Περσίας ἀπὸ τὸ 521 ὡς τὸ 485 π.Χ.

Ἡ σατραπεία τοῦ Κύρου, μὲ πρωτεύουσα τὶς Σάρδεις, ἐκτεινόταν στὴν κεντρικὴ καὶ δυτικὴ Μ. Ἀσία καὶ συγκεκριμένα στὶς χῶρες Λυδία, Φρυγία καὶ Καππαδοκία.

Πισίδες: δόνομάζονταν οἱ κάτοικοι τῆς Πισιδίας, μιᾶς χώρας ἀσιατικῆς ποὺ ἐκτεινόταν ἀνάμεσα στὴ Φρυγία καὶ στὴν Παμφυλία.

Κολοσσές: ἡ πολιτεία αὐτὴ βρισκόταν κοντά στὸ Λύκο ἔναν παραπόταμο τοῦ Μαιάνδρου.

οἱ Κελαινές: βρίσκονταν στὴ Μεγάλη Φρυγία, ἐκεῖ ποὺ εἶναι

οἱ ποταμοὶ Μαίανδρος καὶ Μαρσύας. Τὰ ἐρείπιά της σώζονται στὸ σημερινὸ Ντινέρ.

Κεράμων ἀγορά: ἦταν μιὰ πόλη στὰ σύνορα τῆς Μυσίας καὶ τῆς Φρυγίας.

στὴν πεδιάδα τοῦ Καῦστρου: ἡ θέση τῆς πολιτείας δὲν εἶναι μὲ
ἀκριβεῖα γνωστή, φαίνεται ὅμως πὼς βρισκόταν ἐκεί πού εἶναι σή-
μερα τὸ χωρὶς Τσάι, 35 περίπου χιλιόμετρα ΝΑ. τοῦ Ἀφιδν-
καρὰ-Χισάρ.

τὸ Τυριάειο: δὲν ξέρομε ἀκριβῶς ποῦ βρισκόταν, ἵσως ὅμως στὴ
θέση τοῦ χωριοῦ Ἰλγκούν, πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Ἰκονίου.

οἱ Ταρσοί: δηνήκουν στὴν περιφέρεια τῶν Ἀδάνων καὶ εἶναι πα-
τρίδα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

ὁ Εὐφράτης: εἶναι ποταμὸς τῆς Ἀσίας· οἱ πηγές του βρίσκον-
ται στὴν Ἀρμενία.

τὸ Ἀβροκόμας: ἦταν σατράπης τῆς Φοινίκης. Ὁ Ἀρταξέρξης
τοῦ εἶχε ἀναθέσει νὰ φυλάῃ τὰ στενὰ τῆς Κιλικίας, αὐτὸς ὅμως δὲν
ἀντιστάθηκε καθόλου στὸν Κύρο.

ὁ Ψάρος ἢ Σάρος: ποταμὸς ποὺ ἔχει τὶς πηγές του στὸν Ἀντί-
ταυρο καὶ χύνεται στὴν Α. Μεσόγειο.

τὸ Πύραμος: πηγάζει κι αὐτὸς ἀπὸ τὸν Ἀντίταυρο καὶ χύνεται
στὸν Ἰστικὸ κόλπο.

οἱ Ἰσσοὶ ἢ Ἰσσός: ἦταν παραλιακὴ πόλη τῆς ἀνατολικῆς Κι-
λικίας. Σ' αὐτὴν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος τὸ 333 π.Χ. νίκησε τὸ Δαρεῖο τὸν
Κοδομανό.

Πόλεις Κιλικίας-Σιρίας: ἦταν μιὰ στενὴ διάβαση ποὺ ὁδηγοῦσε
ἀπὸ τὴ μιὰ χώρα στὴν ἄλλη κι εἶχε τὴν ὀνομασία: «Σύριαι πύλαι».

ἡ Μυρίανδος: ἐμπορικὴ πόλη τῆς Συρίας. Βρισκόταν σὲ με-
γάλη ἀκμὴ ὡς τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἔχτισε λίγο βορειό-
τερά της τὴν «Ἀλεξάνδρειαν τὴν μικράν» (σημερινὴ Ἀλεξανδρέττα).

Θάρακος: πολιτεία ποὺ βρισκόταν στὴ δεξιὰ ὅχθη τοῦ Εύ-
φράτη ποταμοῦ (Θίρσα στὴν ἐβραϊκὴ γλώσσα, δηλαδὴ πέρασμα).

Βαβυλώνα: ἦταν ἀρχαία, μεγάλη πολιτεία στὴν ἀριστερὴ ὅχθη
τοῦ Εὐφράτη ποταμοῦ.

τὸν Ἀράξη: πρόκειται γιὰ παραπόταμο, ποὺ ἔχει τὶς πηγές
του στὰ ΒΔ. τῆς Μεσοποταμίας καὶ χύνεται στὸν Εὐφράτη ποτα-
μό.

δ Μάσκας: δπως καὶ ὁ Ἀράξης, χύνεται στὸν Εὐφράτη ἀπὸ τὴν ἀριστερή του ὅχθη. Οἱ πηγές του βρίσκονται στὰ ΒΔ. τῆς Μεσοποταμίας.

Κορσωτή: πολλὲς γνῶμες διατυπώθηκαν γιὰ τὴ θέση τῆς πόλης αὐτῆς. Ἡ πιθανότερη εἶναι πώς βρισκόταν ὅπου τὸ σημερινὸν νησὶ Βερδί, ποὺ σχηματίστηκε ἀπὸ ἔνα κανάλι τοῦ Εὐφράτη ποταμοῦ, ποὺ περιβρέχει τὴν πόλη.

Πύλες: λεγόταν τὸ στενὸ μέρος ἀπὸ ὅπου ἔμπαιναν στὴ Βαυλωνία.

Χαρμάνη: δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ θέση τῆς πόλης αὐτῆς, ἵσως ὅμως πρόκειται γιὰ τὴ σημερινὴ Χίτ, ποὺ βρίσκεται στὸ Ἰράκ καὶ σὲ ἀπόσταση 180 χλμ. ἀπὸ τὴ Βαγδάτη.

Βαψυλωνία: εἶναι ἡ χώρα ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς ποταμοὺς Τίγρητα καὶ Εὐφράτη, στὸ νοτιοανατολικὸ μέρος τῆς Μεσοποταμίας.

έφτα Πέρσες: πολλοὶ ἀρχαῖοι λαοὶ θεωροῦσαν ἵερὸ τὸν ἀριθμὸ ἔφτα. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ κάλεσε ὁ Κύρος ἔφτα Πέρσες γιὰ νὰ δικάσουν τὸν Ὁρόντα.

ΒΙΒΛΙΟ ΛΕΥΤΕΡΟ

Σελ. 17

Κεφ. 1. στὴν προηγούμενη διήγηση: ἐδῶ γίνεται μιὰ ἀνακεφαλαίωση περιληπτικὴ τοῦ Πρώτου Βιβλίου, ποὺ ὀφείλεται ὅχι στὸν Ξενοφῶντα, ἀλλὰ σὲ κάποιο μελετητή. Τὸ ἵδιο γίνεται σὲ ὅλα τὰ Βιβλία, ἔκτὸς ἀπὸ τὸ "Ἔκτο.

δ Δημάρατος: εἶχε πάει ἀπὸ τὴ Σπάρτη, διωγμένος ἀπὸ τὸ συμβασιλέα του Κλεομένη, στὸ βασιλιὰ τῆς Περσίας Δαρεῖο, γιὰ τοῦ Ὑστάσπη. Αὐτὸς τὸν ἔκανε διοικητὴ στὶς πόλεις Πέργαμο, Τευθρανία καὶ Ἀλίσαρνα.

δ Γλοῦς: ἦταν γιὸς τοῦ Αἰγύπτιου Ταμῶ, ποὺ ἦταν ὑποδιοικητὴς τῆς Ἰωνίας, ὅταν τὴν εἶχε ὁ Τισσαφέρνης, καὶ τώρα ναύαρχος τοῦ Κύρου.

Ἀριαῖος: ἦταν ὑποδιοικητὴς τῆς σατραπείας τοῦ Κύρου.

εἶχαν ξεκινήσει: Βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 7, παραγρ. 20 κ. ἔξ καὶ Κεφ. 10, παραγρ. 1.

Σελ. 21

Θεόπομπος: μερικοὶ ἔχουν τὴ γνώμη πῶς Θεόπομπος εἶναι ὁ Ἰδιος ὁ Ξενοφῶν μὲ φευδώνυμο.

Σελ. 25

Κεφ. 2. Τίγρης ποταμός: ὁ βασιλιάς μὲ τὸ στρατό του δὲν βρετούτων στὴν ἀπέναντι δύοθη τοῦ Τίγρητα, ὥστε νὰ χρειάζεται νὰ τὸν περάσουν οἱ "Ἐλληνες γιὰ νὰ συμπλακοῦν. "Η λοιπὸν ὁ Κλέαρχος κάνει λάθος, θεωρώντας Τίγρητα κάποιο κανάλι, ἢ τὸ λέει σκόπιμα, γιὰ νὰ δεῖξῃ πῶς ήταν ἀδύνατο νὰ συναντήσουν τὸ βασιλιὰ κι ἔτσι ἔπρεπε νὰ προτιμήσουν τὴ δεύτερη λύση ποὺ προτείνει.

τὴ σάλπιγγα: ήταν φτιαγμένη ἀπὸ κέρατο ζώου.

ὑποζύγια: λέγονταν τὰ ζῶα ποὺ χρησίμευαν νὰ σέρνουν ἀμάξι ἢ νὰ μεταφέρουν φορτίο.

τοῦ ποταμοῦ: ἐννοεῖται τοῦ Εὐφράτη.

Σελ. 27

σὲ μιὰν ἀσπίδα: τὰ ζῶα τὰ ἐσφαζαν ἔτσι, ὥστε τὸ ἀίμα τους νὰ πηγαίνῃ στὴν κοιλότητα τῆς ἀσπίδας, ὅπου βύθιζαν τὸ ξίφος καὶ τὴ λόγχη.

Σελ. 31

τὸ γαϊδούρι: σκόπιμα ὁ Κλέαρχος ἀναφέρει σὰν βέβαιο ὅτι κάποιος στρατιώτης ἀφῆσε ἐλεύθερο ἔνα γαϊδούρι στὸ στρατόπεδο, κι ἀπ' αὐτὸ τάχα δημιουργήθηκε ὁ θόρυβος κι ὁ φόβος. "Ετσι καθησύχασε τοὺς στρατιῶτες.

Σελ. 33

Κεφ. 3. μὲ παραταγμένο τὸ στρατό: ἔτσι προχωρεῖ ὁ Κλέαρχος, γιατὶ δὲν ἔχει ἀπόλυτη πεποίθηση πῶς οἱ Πέρσες θὰ τηρήσουν τὴ συμφωνία.

Σελ. 35

ποτίζουν τοὺς ἀγρούς: ήταν ὀρχὲς τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 401 π.Χ., σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς ποὺ ἔχουν γίνει γιὰ τὴ χρονολογία τῆς μάχης στὰ Κούναξα.

κοντὰ στὴν πατρίδα σας: ξέρομε πῶς ἡ σατραπεία, δηλαδὴ ἡ περιοχὴ ποὺ κυβερνοῦσε ὁ Τισσαφέρνης, ἔκτεινόταν στὰ παράλια τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Γι' αὐτὸ λέει πῶς γειτονεύει μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Σελ. 41

Κεφ. 4. δύπλα στὸ παλάτι του: εἶναι βέβαια ὑπερβολή, θέλει νὰ δείξῃ ὅμως κάτω ἀπὸ πόσο δύσκολες συνθῆκες πολέμησαν καὶ νίκησαν οἱ "Ἐλληνες τὸν Ἀρταξέρξη μέσα στὴν ἔδια τῇ χώρᾳ του.

δ' Ορόντας: ήταν διοικητής τῆς Ἀρμενίας κι εἶχε πάρει γυναικά τὴν κόρη τοῦ βασιλιά, τὴν Ροδογούνη (βλ. Πλούτ. Ἀρταξ. κζ'). Αὐτὸς ήταν ἄλλος ἀπὸ τὸν Ορόντα ποὺ σκότωσε ὁ Κύρος. (Βιβλίο Πρῶτο Κεφ. 6, παράγρ. 1-11).

δ' παρασάγγης: ήταν ἡ ἀπόσταση ποὺ ἔκαναν βαδίζοντας δυὸς δρες. Ἰσοδυναμοῦσε μὲ 30 ἀρχαῖα στάδια, δηλαδὴ μὲ 5520 μέτρα, πάνω κάτω (τὸ κάθε στάδιο εἶχε 184 μέτρα).

Σελ. 43

σταθμός: ήταν ἡ ἀπόσταση ποὺ περνοῦσε κανεὶς βαδίζοντας μιὰ δόλοκληρη μέρα. Κάθε σταθμὸς ἴσοδυναμοῦσε μὲ 5, περίπου, παρασάγγες.

Μηδία: λεγόταν ἡ χώρα τῆς Ἀσίας ποὺ βρισκόταν στὰ βόρεια τῆς Βαβυλώνας, ἀνάμεσα στὴν Κασπία θάλασσα, τὴν Περσία, τὴν Ἀσσυρία καὶ τὴν Ἀρμενία καὶ βρεχόταν ἀπὸ τὸν Τίγρητα καὶ τὸν Εύφρατη. Τὸ τεῖχος ποὺ ἀναφέρεται ἐδῶ εἶχε γίνει γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν χώρα ἀπὸ τὶς ἐπιδρομές ἄλλων λαῶν.

μὲ ἄσφαλτο: τὴν ἄσφαλτο τὴν χρησιμοποιοῦσαν στὶς οἰκοδομὲς ἀντὶ γιὰ ἀσβέστη.

Σελ. 45

νησί: δόνομάζει δὲ Ξενοφῶν τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Βαβυλωνίας, ποὺ ἀπλωνόταν ἀνάμεσα στὸν Τίγρητα καὶ στὰ κανάλια, γιὰ τὰ ὅποια μᾶς ἔχει μιλήσει.

Σελ. 47

δ' Φύσκος: ήταν παραπόταμος τοῦ Τίγρητα.
τὸ πλέθρο: ήταν μονάδα μήκους, τὸ 1)6 τοῦ ἀρχαίου σταδίου. Ἰσοδυναμοῦσε δηλαδὴ μὲ 31, πάνω κάτω, σημερινὰ μέτρα.

"Ωπις: δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ θέση τῆς πολιτείας αὐτῆς. Μερικοὶ νομίζουν πώς βρισκόταν ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὸ σημερινὸν Ἐσκί-Βαγδάτη.

Σοῦσα: πρόκειται γιὰ τὴν πρωτεύουσα τοῦ Περσικοῦ κράτους,

ποὺ βρισκόταν στὴν ἀριστερὴ δύχθη τοῦ Χεάσπη ποταμοῦ, στὴν ἐπαρχίᾳ Σουσιανῆς. Ἡ πόλη αὐτὴ πῆρε τὸ δονομά της ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κρίνους (=σονσάν, στὴν περσικὴ γλώσσα), ποὺ φύτρωναν ἔκει.

τὰ Ἐκβάτανα: ἡταν πολιτεία τῆς ἀνω Μηδίας, στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Ὁρόντη.

τὰ χωρὶα τῆς Παρυσάτιδας: βρίσκονταν ἵσως στὴν περιοχή, ὅπου ὁ παραπόταμος Ζαπάτας χύνεται στὸν Τίγρητα. Σήμερα ὁ παραπόταμος αὐτὸς λέγεται μικρὸς Ζάβ.

οἱ Καινές: βρίσκονταν στὴ Μεσοποταμία, στὴ σημερινὴ τοποθεσία Καλαάτ-Σερκάτ.

Κεφ. 5. δ Ζαπάτας: εἶναι παραπόταμος τοῦ Τίγρητα καὶ χύνεται σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ δύχθη. Σήμερα ὀνομάζεται μεγάλος Ζάβ κι εἶναι ὅλος ἀπὸ τὸ μικρὸς Ζάβ, ποὺ εἴδαμε σὲ προηγούμενη σημείωση.

Σελ. 51

οἱ Μυσοὶ: κατοικοῦσαν στὴ Μ. Ἀσία, πρὸς τὸ βορινὸ μερος τῆς Λυδίας, ἀπέναντι στὴ Λέσβο.

δργισμένοι: ἡταν οἱ Πέρσες μὲ τοὺς Αἰγύπτιους, γιατὶ οἱ τελευταῖοι εἶχαν ἀποστατήσει ἀπὸ τὴν Περσία τὸ 414 π.Χ.

Σελ. 53

χωρισμένους νὰ σᾶς πολεμοῦμε: αὐτὸ θὰ τὸ κατόρθωναν, ἀν δφηναν τὰ περνάν μονάχα ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τὸ ἔξολοθρεύουν. "Ετσι θὰ τὸ χώριζαν σὲ τμήματα μικρά, γιὰ νὰ τὸ καταστρέψουν εύκολώτερα,

δὲν σᾶς μεταφέραμε ἀπέναντι: αὐτὸ θὰ γινόταν στὴν περίπτωση ποὺ ὁ ποταμὸς ἡταν πολὺ βαθὺς καὶ πλατύς, ὥποτε χρειαζόταν γέφυρα μὲ πλοῖα γιὰ νὰ περαστῇ (βλ. καὶ Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 4, παραγρ. 13).

ἡ τιάρα: ἡταν ἀρχαῖο περσικὸ κάλυμμα γιὰ τὸ κεφάλι, σὲ σχῆμα κώνου, ποὺ μονάχα ὁ βασιλιάς τὸ φοροῦσε δρθιο, ἐνῶ οἱ ὄλλοι Πέρσες γερτὸ πρὸς τὸ μέτωπο.

νὰ τὴ φορῇ δρθια: μὲ τὴ φράση αὐτὴ ὁ Τισσαφέρνης ἐννοεῖ πῶς ἔχει κάποιον ἀπώτερο σκοπό, νὰ γίνη δηλαδὴ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ μεγάλο βασιλιά. Πρόκειται ὅμως γιὰ παγίδα, ποὺ στήνει μὲ τέχνη στὸν Κλέαρχο.

Σελ. 55

δρισμένον σημαδιοῦ: τὸ σημάδι αὐτό, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Διόδωρος (ΙΔ, 26), ἦταν μιὰ κόκκινη σηματούλα (φοινικίς).

Σελ. 57

Κλεάνωρ δ 'Ορχομένιος: ἀλλοῦ ἀναφέρεται *Κλεάνωρ* δ 'Αρκάς (Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 1, παραγρ. 10). Πρόκειται πάντως γιὰ τὸ ἔδιο πρόσωπο, 'Ορχομένιος λέγεται ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ τὸν 'Ορχομενὸ τῆς Ἀρκαδίας.

Σελ. 59

Κεφ. 6. ἔμενε ἔκει: ὁ Κλέαρχος παρέμεινε στὴν Ἑλλάδα ὅσο κρατοῦσε δ 'Πελοποννησιακὸς πόλεμος, στὸν ὅποιο καὶ ἔλαβε μέρος.

τοὺς "Ελληνες": ἔννοεῖ ἔκεινους ποὺ ἔμειναν στὴ θρακικὴ χερσόνησο, στὸν Ἑλλήσποντο καὶ ὅχι στὴν κυρίως Ἑλλάδα.

τὴν ἔγκριση τῶν ἐφόρων: ἡ ἔξουσία ποὺ εἶχαν οἱ 5 ἐφοροὶ τῆς Σπάρτης ἦταν ἀνώτερη κι ἀπὸ κείνη ποὺ εἶχαν οἱ βασιλιάδες. Γ' αὐτὸ δ 'Κλέαρχος κατάφερε νὰ ἔγκρινουν οἱ ἐφοροὶ τὸ σχέδιό του.

Πέρινθος: λεγόταν ἡ ἀρχαία πολιτεία ποὺ ὄνομάστηκε ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς 'Ηράκλεια: Βρισκόταν στὰ παράλια τοῦ Εὔξείνου Πόντου καὶ ὄνομάζεται σήμερα Ἐρεχλί.

σὲ ἄλλο ἔργο: δὲν ξέρομε ποιὸ σύγγραμμα ἔννοεῖ δ 'Ξενοφῶν. Μερικοὶ στὸ ἀρχαῖο κείμενο γράφουν «ἄλλοις» ἀντὶ «ἄλλῃ», ὑποθέτοντας πώς δ 'Κτησίας ἔκθέτει τοὺς λόγους τοῦ Κλεάρχου.

δ δαρειός: ἦταν περσικὸ νόμισμα χρυσό, ποὺ ἰσοδυναμοῦσε μὲ 20 ἀττικὲς δραχμές. Στὴ μιὰ δψη εἶχαν τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλιά Δαρείου.

Σελ. 61

μὲ τὴν μέθοδο ποὺ ἐφάρμοζε: ἡ μέθοδος αὐτὴ ἦταν ἡ αὐστηρότητα καὶ ἡ σκληρότητα μὲ τὴν ὅποια φέρνονταν οἱ Σπαρτιάτες ἀρχηγοὶ στοὺς στρατιῶτες. 'Απ' αὐτὰ ποὺ λέει δ 'Ξενοφῶν φαίνεται πώς δὲν ἔγκρινε τὴ σπαρτιατικὴ αὐτὴ μέθοδο.

τὰ τρόφιμα: ὅχι μονάχα γιὰ τὴν ἔξευρεση τῶν τροφίμων νοιαζόταν δ 'Κλέαρχος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ διαθεσή τους στὸ στρατό. Εἶναι γνωστὸ μάλιστα πώς φύλαγε τὸ σιτάρι γιὰ τοὺς στρατιῶτες,

ένω τὰ παιδιά καὶ οἱ γυναικες πέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα (βλ. Ξενοφ. 'Ελληνικὰ Α', γ' παραγρ. 19).

στὸ δάσκαλο: στὴν ἀρχαιότητα τὸ κυριότερο παιδαγωγικὸ μέσο ήταν τὸ ξύλο καὶ ἄλλα βασανιστήρια, (Βλ. Πλουτάρχου, Περὶ παιδῶν Ἀγωγῆς, Κεφ. ΙΒ', παραγρ. 8). Γί' αὐτὸ τὰ παιδιά δὲν ήταν δυνατὸ νὰ βρίσκωνται σὲ καλὲς σχέσεις μὲ τοὺς δασκάλους.

Σελ. 63

Λεοντίνος: ἔτσι λέγεται ὁ Γοργίας, γιατὶ καταγόταν ἀπὸ τοὺς Λεοντίνους, μιὰ πλούσια ἐλληνικὴ ἀποικία τῆς ἀνατολικῆς Σικελίας. 'Ο Γοργίας ήταν περίφημος σοφιστής καὶ δάσκαλος τῆς ρητορικῆς.

τὴν ἀρχηγία τοῦ μασθοφορικοῦ στρατοῦ: Βλ. Βιβλ. Πρῶτο. Κεφ. 1, παραγρ. 10 καὶ Κεφ. 2, παραγρ. 6.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

Σελ. 69

Κεφ. 1. στὸ Σωκράτη: πρόκειται γιὰ τὸ μεγάλο Ἀθηναῖο φιλόσοφο, ποὺ ήταν δάσκαλος τοῦ Ξενοφώντα.

Σελ. 73

ἐμπόδια: ἔννοεῖ τὰ ἐμπόδια ποὺ ἔνιωθαν ἀπὸ τοὺς δρους, ποὺ δὲν τοὺς ἀφηγοῦνται ἀρπάζουν τὰ ἀγαθὰ τῶν Περσῶν. Αὕτα τώρα δὲν ὑπάρχουν πιά, ἀφοῦ οἱ ἐχθροὶ παραβίασαν τὶς συμφωνίες.

Σελ. 75

βοιωτικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα: τὸ ἰδίωμα αὐτὸ ἀνῆκε στὴν αἰολικὴ διάλεκτο.

τὸ ἐπιθυμοῦν: δπως μᾶς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ('Αρταξέρξης ΙΙΙ'), ὁ Κλέαρχος παρακαλοῦσε τὸν Κτησία νὰ τοῦ στείλῃ στὴ φυλακὴ κρυψά ἔνα μαχαίρι· γιὰ ν' αὐτοκτονήσῃ.

σὰ Λυδός: οἱ Λυδοί, καθὼς καὶ ἄλλοι βάρβαροι, εἶχαν τρυπημένα τ' αὐτιά τους καὶ φοροῦσαν σκουλαρίκια.

Σελ. 77

οἱ στρατιῶτες: ἔκεινοι ποὺ βρίσκονται, ἔννοεῖται, στὸ στρατόπεδο,

οἱ ταξίαρχοι: σὲ βαθμὸν ἀντιστοιχοῦσαν μὲ τοὺς λοχαγούς. Ἐνῶ δόμως οἱ τελευταῖοι ἦταν ἀξιωματικοὶ στοὺς στρατιῶτες ποὺ εἶχαν βαρὺ ὄπλισμὸν καὶ διοικοῦσαν ἔνα λόχο (100 περίπου ἀντρες), ἐκεῖνοι ἦταν στοὺς ἐλαφρὰ ὄπλισμένους, ὅπως στοὺς πελταστές, τοξότες κτλ. καὶ διοικοῦσαν τὸν ἴδιο ἀριθμὸν ἀντρῶν μὲ τοὺς λοχαγούς.

μισθιστός: κάθε στρατιώτης ἔπαιρνε ἔνα δαρεικὸν τὸ μήνα, ὁ λοχαγὸς δυὸς καὶ ὁ στρατηγὸς τέσσερεις (βλ. Βιβλ. "Ἐβδομο, Κεφ. 2, παραγρ. 36 καὶ Κεφ. 6, παραγρ. 1).

Σελ. 79

Δάρδανος: λεγόταν μιὰ πόλη ποὺ βρισκόταν κοντά στὸν Ἐλλήσποντο καὶ ἀνῆκε στὴν Τρωάδα.

Σελ. 83

Κεφ. 2. φταρνίζεται: οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες τὸ φτάρνισμα τὸ θεωροῦσαν καλὸ σημάδι (βλ. καὶ 'Ομήρου 'Οδύσσεια, ρ, στ. 539), ποὺ τὸ ἔστελνε γιὰ προμήνυμα ὁ Ζεὺς Σωτῆρ. Σ' αὐτὸν καὶ προσεύχονται.

τὸν παιάνα: συνήθιζαν νὰ τὸν τραγουδοῦν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν μάχη.

Σελ. 65

τοὺς νίκησαν: πρόκειται γιὰ τὴν μάχη καὶ τὴν νίκη στὸ Μαραθώνα, τὸ 490 π.Χ.

τὸ χρονάρικο γέδι: λεγόταν χίμαιρα. Στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ μυθολογία δύως, χίμαιρα δονομαζόταν ἔνα τέρας ποὺ εἶχε κεφάλι λιονταριοῦ, σῶμα γιδιοῦ καὶ οὐρὰ δράκοντα.

ἀκόμα καὶ σήμερα: δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνεχίζοταν ἀκόμα ὡς τότε ἡ θυσία τῶν 500 γιδιῶν κάθε χρόνο, μὲ σκοπὸν νὰ ξεπληρωθῇ τὸ τάξιμο ποὺ εἶχαν κάνει οἱ 'Αθηναῖοι στὴν Ἀρτέμιδα. Καὶ τοῦτο, γιατὶ στὸ Μαραθώνα σκοτώθηκαν 6.400 Πέρσες, ὅπως μᾶς ἀναφέρει ὁ 'Ηρόδοτος (ΣΤ'. 117). "Ετσι σὲ 13 χρόνια ἔπειτε νὰ εἶχε ξεπληρωθῆ τὸ τάξιμο, ἐνῶ τώρα ποὺ μιλάει ὁ Ξενοφῶν (401 π.Χ.) ἔχουν περάσει δλόκληρα 90 χρόνια ἀπὸ τὴν μάχη τοῦ Μαραθώνα. 'Η θυσία συνεχίζοταν νὰ γίνεται κάθε χρόνο, τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τῆς Ἀρτέμιδας, ἀπὸ καθιερωμένη συνήθεια πιὰ καὶ ἀσχετα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν σκοτωμένων Περσῶν.

στή στεριά καὶ στή θάλασσα: δηλαδὴ στή Σαλαμίνα (480 π.Χ.), στὶς Πλαταιές καὶ στή Μυκάλη (479 π.Χ.). Ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξη γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἐπιχειρηση ὑπολογίζεται σὲ ἓνα ἑκατομμύριο ἄντρες περίπου.

τὰ τρόπαια: ἥταν ἀσπίδες καὶ ἄλλα ὅπλα τῶν ἔχθρῶν, κρεμασμένα σὲ δέντρο. Στήνονταν ἀπὸ τοὺς νικητές στὸν τόπο τῆς μάχης.

Σελ. 87

τὰ περάσαμε: οἱ "Ελληνες εἶχαν περάσει τὸν Τίγρητα καὶ τὸ Φύσκο (Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 4, παραγρ. 24 καὶ 25).

Λυκάονες· Βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 2, παραγρ. 19.

Σελ. 89

τὰ τέθριππα: ἥταν ἀμάξια ποὺ σέρνονταν ἀπὸ τέσσερα ἀλογα.

λωτοφάγους: δηλαδὴ σὰν τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσέα ποὺ ἔφαγαν τὸ λωτὸν καὶ λησμόνησαν τὴν πατρίδα ('Ομήρου Ὀδύσσ., στ. 83).

Σελ. 91

σὲ σχηματισμὸν πλαισίου: δηλαδὴ σὲ δρυθογώνιο τετράπλευρο.

τὸ ἄμμαχο πλῆθος τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ μάντεις, οἱ κήρυκες, οἱ δοῦλοι καὶ οἱ γυναικες.

Σελ. 97

Κεφ. 3. σφεντονῆτες: τὸ κύριο ὅπλο τους ἥταν ἡ σφεντόνη, δηλαδὴ ἕνα κομμάτι δέρμα ἡ πλεγμένο σχοινί, λίγο πλατύ πρὸς τὴ μέση. 'Εκεῖ ἔβαζαν τὴν πέτρα ποὺ ἔριχναν ἐνάντια στὸν ἔχθρο.

Σελ. 99

τοὺς ἔπιασε πάλι στενοχώρια: τὸ ἵδιο εἶχαν πάθει καὶ ὅταν πιάστηκαν οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τὸν Τισσαφέρνη (Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 1, παράγρ. 3).

Σελ. 101

νὰ πλένουν σφεντόνες: ἡ σφεντόνα δὲν ἥταν μονάχα δερμάτινη, ἀλλὰ πολλές φορὲς καὶ ἀπὸ σχοινὶ πλεγμένο ἔτσι, ὥστε στὴ μέση νὰ εἶναι φαρδύτερο καὶ στὰ δύο ἄκρα στενώτερο.

Κεφ. 4. ἔμειναν ἐκεῖ: δηλαδὴ στὰ χωριά ποὺ εἶχαν πάσι πρωτύτερα (βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 2., παραγρ. 34 καὶ Κεφ. 3, παραγρ. 11).
Σελ. 82

χωρὶς κατοίκους: οἱ κάτοικοι φαίνεται πῶς εἶχαν φύγει ἐξαιτίας τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ ἀκουγαν πῶς γίνονται κοντά, καὶ τῶν Ἑλλήνων ποὺ πλησίαζαν τὴν πόλη τους.

πόδια: γιὰ τοὺς πόδες σὰν μέτρο Βλ. σημ. σελ. 218.

κυριεύτηκε: οἱ Μῆδοι ὑποτάχτηκαν στὸ βασιλιὰ τῆς Περσίας Κύρο, γύρω στὰ 560 π.Χ. "Οταν πολιορκοῦσαν τὴν Λάρισα οἱ Πέρσες, φαίνεται πῶς ἔγινε ἔκλειψη τοῦ ἥλιου, κι ἔτσι χάθηκε ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

πέτρινη πυραμίδα: ὁ Ἀγγλος ἀρχαιολόγος Λάυαρδ παραδέχεται πῶς πρόκειται γιὰ ἓνα λόφο ποὺ ἔχει σχῆμα κώνου καὶ λέγεται ἀπὸ τοὺς ντόπιους Ἀθούρ. Ἐπάνω βρίσκονται ἐρείπια πύργου. "Ισως ἔκει ἦταν ὁ τάφος τοῦ βασιλιὰ τῶν Ἀσσυρίων Σαρδανάπαλου.

ἡ Μέσπιλα: βρισκόταν στὴν ἀριστερὴ ὅχθη τοῦ Τίγρητα ποταμοῦ, ἀπέναντι στὴ σημερινὴ Μοσούλη.

ἀπολιθωμένα κοχύλια: τὸ μάρμαρο ποὺ περιέχει τέτοια ἀπολιθώματα λέγεται κογχυλιάτης λίθος ἢ κογχίτης.

Σελ. 83

ὅ ἀδερφὸς τοῦ βασιλιᾶ: πρόκειται γιὰ τὸ νόθο ἀδερφὸ τοῦ Ἀρταξέρξη καὶ τοῦ Κύρου (βλ. Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 4, παραγρ. 25).

δὲν ἦταν εὔκολο νὰ τὸ κάνῃ: ἦταν δηλαδὴ τόσοι πολλοὶ οἱ Πέρσες, ὡστε καμιὰ πέτρα καὶ κανένα βέλος τῶν Ἑλλήνων δὲν πήγαινε χαμένο. Κάποιον ἔχθρὸ ἔβρισκε καὶ τὸν χτυποῦσε.

μολύβι γιὰ τὶς σφεντόνες: ἀπ' αὐτὸ τὸ μολύβι ἔφτιαχναν μολυβδίδας, δηλαδὴ μολυβένιες μπάλες, ποὺ τὶς ἔριχναν μὲ τὶς σφεντόνες ὅπως εἴδαμε (βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 3, παραγρ. 17).

Σελ. 108

πεντηκοντῆρες: λέγονται οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ διοικοῦσαν πενήντα στρατιῶτες, δηλαδὴ μισὸ λόχο.

ἐνωμόταρχοι: ἦταν ἀξιωματικοὶ ποὺ διοικοῦσαν τὸ τέταρτο τοῦ λόχου (μιὰ ἐνωμοτία), δηλαδὴ 25 στρατιῶτες.

ἔξω ἀπ' αὐτές: ὅταν ἔφταναν σὲ στενὸ μέρος, ποὺ ἔπρεπε νὰ πλησιάσουν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὥστε νὰ περάσουν οἱ στρατιῶτες χωρὶς ἀταξία, τότε οἱ ἀντρες τῶν ἔξι λόχων, μὲ ἀργὸ βῆμα προχωρώντας, ἔμεναν πίσω. "Ετσι στὴ μέση ἀφηναν ἓνα διάστημα ἄδειο, ποὺ ἔπειτεπε στὶς δυὸ πλευρές νὰ πλησιάσουν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ νὰ περάσουν μὲ τάξη. "Οταν πάλι ἔφταναν σὲ τόπο εύρυχωρο, τότε χωρίζονταν οἱ δυὸ πλευρές, τὸ μεταξύ τους διάστημα ἔμενε ἄδειο κι ἔτοι οἱ ἔξι λόχοι ξανάπαιρναν τὴ θέση σ' αὐτό.

Σελ. 109

γυμνῆτες: (ὁ γυμνής, τοῦ γυμνῆτος) λέγονταν οἱ στρατιῶτες ποὺ ἦταν ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι, δηλαδὴ μονάχα μὲ ἀκόντια ἢ τόξα ἢ σφεντύνες. Αὐτὸι ὄνομάζονταν καὶ ψιλοί.

ὅπλιτες: ὄνομάζονταν οἱ στρατιῶτες ποὺ εἶχαν βαρὺ ὄπλισμό. δηλαδὴ θώρακα, μεγάλη ἀσπίδα καὶ δόρυ.

οἱ Ἑλληνες: δηλαδὴ οἱ βαριὰ ὄπλισμένοι "Ἑλληνες, ποὺ εἶχαν ἐπιχειρήσει νὰ κυνηγήσουν τοὺς ἔχθρούς.

ἀπὸ τὰ δυὸ τους μέρη: δηλαδὴ οἱ πελταστὲς ἀπὸ πάνω καὶ οἱ ὁπλίτες ἀπὸ κάτω.

διχτὼ γιατρούς: οἱ γιατροὶ αὐτοὶ ἦταν πρακτικοί, δηλαδὴ ἀνθρωποι ποὺ ἤξεραν νὰ σταματήσουν τὸ αἷμα ἢ νὰ κλείσουν κάποια πληγή.

Σελ. 113

πελταστές: ἦταν ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι στρατιῶτες ποὺ κρατοῦσαν τὴν πέλτην, δηλαδὴ μικρὴ ἀσπίδα πλεγμένη ἀπὸ κλωνάρια ἵτιᾶς.

Σικυώνιος: καταγόταν ἀπὸ τὴ Σικυώνα, μιὰ πόλη ποὺ βρισκόταν βορειοδυτικὰ τῆς Κορίνθου, 18 χιλιόμετρα μακριὰ ἀπ' αὐτήν.

Σελ. 115

Κεφ. 5. οἱ βάρβαροι: ὁ Εενοφῶν ἐδῶ ἐννοεῖ τοὺς βαρβάρους ποὺ εἶχαν καταλάβει τὸ ὑψωμα γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς "Ἑλληνες νὰ περάσουν ἀπὸ κάτω, καθὼς κι ἐκείνους ποὺ ἔτρεχαν νὰ πιάσουν τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ δὲν τὰ κατάφεραν.

τοὺς ἄλλους: δηλ. τοὺς "Ἑλληνες ποὺ εἶχαν πάει γιὰ λεηστία καὶ ποὺ τοὺς ἔκανε ἐπίθεση ὁ Τισσαφέρης.

Σελ. 90

τὰ βουνά: ἦταν τὰ Καρδούχεια, ποὺ τὰ εἶχαν δεξιά τους, καὶ ὁ ποταμὸς ἦταν ὁ Τίγρης, ποὺ βρισκόταν ἀριστερά τους.

Σελ. 119

Στὰ Σοῦσα: Βλ. σημ. σελ. 387.

Ἐκβάταν: Βλ. σημείωση σελ. 388.

τὸ ποτάμι: δηλαδὴ τὸν Τίγρητα ποταμό.

τῶν Καρδούχων: οἱ Καρδοῦχοι κατοικοῦσαν τὴν περιοχὴν ποὺ ἀπλωνόταν σ' ἔνα βουνὸ τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ Ζάγρου καὶ στὶς κοιλάδες ποὺ βρίσκονταν κάτω ἀπ' αὐτό. Ἡταν γενναῖος λαός καὶ θεωροῦνται πρόγονοι τῶν σημερινῶν Κούρδων.

κι ἐκεῖνοι μ' αὐτούς: δηλαδὴ οἱ ὀρεινοὶ Καρδοῦχοι εἶχαν σχέσεις μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ κάμπου καὶ ἀντίθετα οἱ καμπίσιοι μὲ τοὺς ὀρεινούς.

ἡ Ἀρμενία: ἦταν ἡ χώρα ποὺ βρισκόταν πρὸς τὰ νότια τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Εὔξείνου Πάντου καὶ πρὸς τὰ βόρεια τῆς Ἀσσυρίας καὶ τῆς Μηδίας.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**Σελ. 121**

Κεφ. 1. τῆς τελευταίας φρουρᾶς: τρεῖς φρουρὲς ἄλλαζαν τὴν νύχτα.
‘Η τελευταία ἄργιζε στὶς 2 περίπου ὥστερα ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα.

Σελ. 125

ὅπως ἦταν: δηλαδὴ χωρὶς καμιὰ προετοιμασίᾳ ἡ χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσῃ κανένα στρατιώτη ὁ Ξενοφῶν, ἔτρεξε ὁ Ἰδιος βιαστικὰ ἀπὸ τὴν ὄπισθιοφυλακὴν ποὺ βρισκόταν στὴν ἐμπροσθιοφυλακὴν γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸ Χειρίσοφο.

Σελ. 127

τὸ Μεθύδριο: ἦταν πόλη τῆς Ἀρκαδίας. Τὰ ἐρείπια του βρίσκονται ἀνάμεσα στὰ χωριά Νεμνίτσα καὶ Πυργάκι.

Κεφ. 2. τη διαταγή: τὴν ἔδωσαν ὁ Χειρίσοφος καὶ ὁ Ξενοφῶν στοὺς ἐθελοντές.

δυνατὴ βροχή: ὑπολογίζεται πώς οἱ "Ἐλληνες μπῆκαν στὴ χώρα τῶν Καρδούχων στὰ μέσα τοῦ Νοέμβρη τοῦ 401 π.Χ., κι ἔτσι ἡ δυνατὴ βροχὴ εἶναι κάτι τὸ συνηθισμένο γιὰ τὴν ἐποχή.

Σελ. 129

νὰ μὴν ἔχουν φάει: τὸ πρωινὸν φαγητὸν τὸ ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι ἀκράτισμα, τὸ μεσημεριανὸν ἄριστον καὶ τὸ βραδινὸν δεῖπνον.

ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς: δηλαδὴ ἐνάντια στοὺς Καρδούχους, ποὺ εἶχαν πιάσει τὸ φανερὸν δρόμο γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς "Ἐλληνες νὰ περάσουν.

μὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιάσει τὴ βουνοκορφή: δηλαδὴ μὲ τοὺς ἐθελοντές.

Σελ. 131

ἀπὸ τοὺς ἄλλους "Ἐλληνες": ἐννοεῖ ἀπὸ τοὺς ἐθελοντές καὶ τὸ Χειρίσοφο.

ἀπὸ τὸν ἕδιο δρόμο: τὸ φανερὸν δρόμο, ἀπ' ὅπου εἶχε πάει ὁ Χειρίσοφος μὲ τὸ στρατό του.

σὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο: μερικοὶ νομίζουν πώς σ' αὐτὸν τὸ σχηματισμὸ οἱ ἀντρες τοῦ κάθε λόχου ἦταν παραταγμένοι ὁ ἔνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἐνῶ ἄλλοι ἔχουν τὴ γνώμη πώς τὸ μέτωπο εἶχε 6 στρατιῶτες καὶ τὸ βάθος 16. Πάντως οἱ λόχοι βρίσκονταν ὁ ἔνας πλάι στὸν ἄλλο καὶ ἀνάμεσά τους ὑπῆρχαν κενὰ διαστήματα.

στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς: πρόκειται γιὰ κείνους ποὺ ἀφησε ὁ Ξενοφῶν νὰ φυλάνε τὸν πρῶτο λόφο, μὲ τοὺς τρεῖς λογαγούς ἐπικεφαλῆς.

ἀπὸ τὸ λόφο: ἐννοεῖ καὶ δῶ τὸν πρῶτο λόφο.

οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς: ἐννοεῖ τοὺς μισοὺς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς, ἐκείνους ποὺ εἶχαν τοποθετηθῆ πίσω ἀπὸ τὰ ζῶα.

ἔκει: δηλαδὴ στὸ λόφο ποὺ ἦταν ἀπέναντι στὸν τρίτο.

στὸ πεδινὸ μέρος: στὸ μέρος ποὺ τοὺς εἶχε πεῖ ὁ Ξενοφῶν νὰ σταματήσουν, ἐν τῷ ὁμαλῷ (παραγρ. 16).

ἀπὸ τοὺς Λουσούς: οἱ Λουσοὶ ἦταν πόλη τῆς Ἀρκαδίας, στὴν περιοχὴ τῆς Κλειτορίας, μὲ περίφημο ναὸ τῆς Ἀρτέμιδας.

κοντὰ σὲ κείνους: δηλαδὴ ἐν τῷ ὁμαλῷ (παραγρ. 16).

Σελ. 135

μιὰ θηλιά: ἡ θηλιὰ αὐτὴ ἦταν δερμάτινη καὶ τὴν ἔδεναν στὴ μέση τοῦ ἀκοντίου, γιὰ νὰ περνάῃ μέσα τὰ δάχτυλά του ὁ ἀκοντιστὴς καὶ νὰ τὸ πετάῃ μὲ μεγαλύτερη δύναμη.

Κεφ. 3. δ Κεντρίτης: ποταμὸς ποὺ λέγεται σήμερο Μποτάν-Τσάι. Εἶναι παραπόταμος τοῦ Τίγρητα καὶ βρίσκεται στὴν Ἀρμενία.

Σελ. 137

τοῦ Ὁρόντα: γιὰ τὸν Ὁρόντα τὸ διοικητὴ τῆς Ἀρμενίας, βλ. Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 4, παραγρ. 8.

Ἄρτούχας: λεγόταν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μάρδων, ποὺ ἦταν ὁρεινὴ φυλὴ.

Σελ. 139

σπονδὴ (ἀπὸ τὸ ρῆμα σπένδω): οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες εἶχαν ἔθιμο προτοῦ πιοῦν κρασὶ ἀπὸ τὸ ποτήρι, νὰ χύνουν λίγο στὴ γῇ γιὰ νὰ τιμήσουν τοὺς θεούς. Αὐτὴ τὴν πράξη τὴν ἔλεγαν σπονδή.

σὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο: γιὰ τὸ σχηματισμὸ αὐτὸν βλ. σημ. σελ. 396.

Σελ. 101

στὸν ποταμό: ἔκαναν θυσίες γιὰ νὰ τὸν ἔξευμενίσουν καὶ νὰ περάσουν χωρὶς νὰ πάθουν κακό.

ψηλότερα ἀπὸ τὸ ἵππικό: Βλ. Βιβλ. Τέταρτο, Κεφ. 2., παραγρ. 3.

Σελ. 143

τὶς ἐνωμοτίες καὶ τοὺς ἐνωμοτάρχοντς: Βλ. σημ. σελ. 393.

τὰ δάχτυλα στὶς θηλιές τῶν ἀκοντίων καὶ τὰ βέλη στὶς χορδὲς τῶν τόξων: δηλαδὴ ἦταν ἔτοιμοι νὰ χτυπήσουν τοὺς ἐχθροὺς μὲ τὰ ἀκόντια καὶ μὲ τὰ τόξα.

Σελ. 145

ἀπὸ τὸ Χειρίσοφο: Βλ. Βιβλ. Τέταρτο, Κεφ. 3, παραγρ. 27.
Κεφ. 4 παρασάγγης: Βλ. σημείωση σελ. 387.

σταθμός: Βλ. σημ. σελ. 387.

Τηλεβόα: πολλοὶ τὸν ταυτίζουν μὲ τὸν παραπόταμο τοῦ Εύφρατη Καρὰ-σού, ἐνῶ ἄλλοι μὲ τὸν Μπιτλὶ-σού.

ν' ἀνέβῃ στὸ ἄλογο· ἔκεινος ποὺ βοηθοῦσε τὸ βασιλιὰ ν' ἀνέβῃ στὸ ἄλογο, σίγουρα ἦταν ἀνθρώπος ποὺ ὁ βασιλιὰς τοῦ εἶχε μεγάλη ἔκτιμηση κι ἐμπιστοσύνη.

Σελ. 147

τριμιθιά: εἶναι ἔνα φυτό, ποὺ ἐπιστήμονικά ὀνομάζεται πιστακία ἡ τερέβινθος.

Σελ. 149

Τημνίτης: ὀνομάζεται, ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ μιὰ αἰολικὴ πόλη, τὴν Τῆμνο. Αὐτὴ βρισκόταν κοντά στὶς ἔκβολες τοῦ "Ερμού ποταμοῦ, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ βουνὸν Τῆμνος. Τὸ βουνὸν αὐτὸν ἔκτεινεται στὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Προύσας.

ἡ φαρέτρα: ἦταν θήκη γιὰ τὰ βέλη.

οἱ Ἀμαζόνες: ἦταν γυναικεῖς πολεμόχαρες ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ασία, κοντά στοὺς ποταμοὺς Θερμόδοντα καὶ Φάση, πρὸς τὸν Καύκασο.

οἱ Χάλυβες: ἦταν λαὸς ποὺ κατοικοῦσε στὰ νοτιοανατολικὰ τοῦ Εύξεινου Πόντου, κοντά στὴν Ἀρμενία. Στὴ χώρα τους ὑπῆρχαν μεταλλεῖα σιδήρου.

Ταύχους: ὀνόματάν ἔνα ληστρικὸ λαὸ ποὺ κατοικοῦσε στὰ βόρεια τῆς Ἀρμενίας.

Σελ. 153

Κεφ. 5. ἀπὸ τὰ χιόνια: χάνουν προσωρινὰ τὴν δρασή τους ὅσοι περπατοῦν συνέχεια μέσα σ' αὐτά, γιατὶ τὰ μάτια τους προσβάλλονται ἀπὸ φλόγωση.

νιόγδαρτων βοδιῶν: μὲ τὸ νὰ εἶναι τὸ δέρμα τῶν παπούτσιῶν ἀπὸ νεογδαρμένα βόδια, δικαιολογεῖται περισσότερο τὸ κοκάλιασμά τους ἀπὸ τὴν παγωνιά.

Σελ. 157

δὲν τὸν ἀφηγαν: δηλαδὴ τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸν Προεστό.

Σελ. 159

τὸν "Ηλιο: ἦταν θεὸς τῶν Περσῶν, τὸν ἔλεγαν Μίθρα καὶ τοῦ θυσίαζαν ἄλογα.

στὸν κάθε στρατηγὸν καὶ λοχαγό: τῆς ὀπισθοφυλακῆς βέβαια, ἀφοῦ εἴδαμε πώς τὰ πουλάρια ἦταν ὅλα ὅλα 17.

Σελ. 161

Κεφ. 6. στὸ Φάση: ὁ ποταμὸς αὐτὸς εἶναι ὁ Ἀράξης, ποὺ χύνεται στὴν Κασπία θάλασσα.

Φασιανοί: λέγονταν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὶς πηγὲς τοῦ Φάση ποταμοῦ. Βορειοδυτικὰ σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴν κατοικοῦσαν οἱ Τάοχοι καὶ βορειοδυτικότερα ἀπ' αὐτοὺς οἱ Χάλυβες ἢ Χαλδαῖοι, ποὺ ἡ χώρα τους ἔφτανε ώς τὸν Εὔξεινο Πόντο.

σὲ παράταξη μάχης: ὅταν ὁ ἔνας λόχος βάδιζε πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἡ μιὰ πτέρυγα πήγαινε μπροστὰ καὶ ἡ ἄλλη πίσω, τότε οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν πώς ὁ στρατὸς ἄγεται κατὰ κέρας. "Οταν ὅμως ὁ ἔνας λόχος βρισκόταν τοποθετημένος πλάι στὸν ἄλλο, τότε τὸ στράτευμα ἦταν ἐπὶ φάλαγγος, δηλαδὴ κατὰ μέτωπο, σὲ παράταξη.

Σελ. 163

δ Χειρίσοφος: ἐδῶ, ὅπως καὶ ὁ Ξενοφῶν πρωτύτερα, χαριεντίζεται. "Ισως μάλιστα ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς συνομιλίας τους κατόρθωσε νὰ διαλύσῃ τὴν ψυχρότητα ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ ἀνάμεσά τους.

Σελ. 165

τὸ Μεθύδριο: Βλ. σημ. σελ. 395.

Οίταῖος: ἔτσι λεγόταν ἐκεῖνος ποὺ κατοικοῦσε στὰ νότια τῆς Θεσσαλίας, στὴν περιοχὴ τοῦ βουνοῦ Οίτη.

Σελ. 171

Κεφ. 7. στὴ θέση τῶν φτερῶν: φτερὰ (πτέρυγες) ὀνόμαζαν τὰ μετάλλινα ἐλάσματα ποὺ κρέμονταν στὸ κάτω μέρος τοῦ θώρακα.

ποὺ κρατοῦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι: τὰ μαχαίρια ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχαν σχῆμα δρεπανιοῦ.

είχε μιὰ λόγχη: τὸ δόρυ τῶν Ἑλλήνων ἀντίθετα, είχε δυό: στὴ μιὰν ἄκρη τῇ μετάλλινῃ λόγχῃ ποὺ τοὺς χρησίμευε γιὰ νὰ χτυποῦν τὸν ἔχθρό, καὶ στὴν ἄλλη ἄκρη τὸ σαυρωτῆρα, ἀπ' ὅπου ἔμπηγαν τὸ δόρυ στὴ γῆ.

δ "Αρπασος: ποταμός, δὲν ξέρομε μὲ βεβαιότητα ποιὸς εἶναι. Μερικοὶ παραδέχονται πώς ἡταν παραπόταμος τοῦ Ἀράξη, αὐτὸς ποὺ λέγεται τώρα Ἀρπά-Τσάι. "Αλλοι ὅμως νομίζουν πώς εἶναι ὁ Τσορούν ποὺ χύνεται στὴ Μαύρη θάλασσα, κοντά στὸ Βατούμ.

στὴ χώρα τῶν Σκυθηνῶν: ἡ χώρα αὐτὴ βρίσκοταν στὰ βόρεια τῆς Ἀρμενίας.

Σελ. 173

Γυμνιάδα: μερικοὶ νομίζουν πώς πρόκειται γιὰ τὴν Ἐρζερούμ. "Ηταν πόλη τῆς χώρας τῶν Σκυθηνῶν.

Θίγης: σ' αὐτὸ τὸ βουνό ποὺ δὲν ξέρομε μὲ ἀκρίβεια ποῦ βρίσκεται, ἔφτασαν οἱ "Ελληνες τὸ Γενάρη τοῦ 400 π.Χ.

Σελ. 175

Μάκρωνες: λέγονταν οἱ κάτοικοι μιᾶς περιοχῆς, ποὺ βρίσκοταν νοτιοανατολικὰ τῆς Τραπεζούντας.

Κεφ. 8. στὸν ποταμό: δηλαδὴ στὸν "Αρπασο.

ἄλλος ποταμός: δὲν ξέρομε ποιὸν ποταμὸ ἐννοεῖ ὁ Ξενοφῶν.

Σελ. 177

σὲ βάθος μεγάλο καὶ μέτωπο μικρό: γι' αὐτὸν τὸ σχηματισμὸ βλ. σημείωση σελ. 396.

Σελ. 179

δ 'Αρκαδικὸς στρατός: ἡταν στὴ μέση, ἐνῷ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ Χειρίσοφο βρίσκονταν μπροστά, κι ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸν Ξενοφώντα ἡταν στὸ τέλος.

Σελ. 181

στὴν Τραπεζούντα: ἔφτασαν οἱ "Ελληνες στὶς ἀρχὲς τοῦ Φλεβάρη τοῦ 400 π.Χ.

τῆς Σινώπης: ἡ πόλη αὐτή, ποὺ ἡταν ἀποικία τῆς Μιλήτου, βρίσκοταν στὴ Μ. Ἀσία, στὴν βορινὴ παραλία τῆς Παφλαγονίας.

τη θυσία ποὺ είχαν τάξει: για τὸ τάξιμο αὐτὸ τῶν Ἐλλήνων βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 2, παραγρ. 9.

Σελ. 183

γιὰ τὸν ἀπλὸ δρόμο: τὰ ἀγωνίσματα δρόμου ἦταν: 1) δρόμος ἡ στάδιον, δηλαδὴ ἀπλὸς δρόμος ποὺ εἶχε μῆκος 186 περίπου μέτρα. 2) διαυλος δηλαδὴ δρόμος μὲ διπλάσιο μῆκος, ἀφοῦ ὁ ἀθλητὴς ἔπειτε νὰ γυρίσῃ στὸ μέρος ἀπ' ὅπου ξεκίνησε. 3) δόλιχος, ποὺ εἶχε μῆκος ἐφταπλάσιο ἀπὸ τὸν ἀπλὸ δρόμο καὶ 4) διπλίτης δρόμος σ' αὐτὸν ὁ ἀθλητὴς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τρέχῃ, φορτωμένος μὲ βαρὺ ὄπλισμό.

τὸ παγκράτιο: ἦταν τὸ ἀγώνισμα ποὺ εἶχε πάλεμα καὶ πυγμαχία μαζί.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Σελ. 185

Κεφ. 1. ἀπὸ τὸν Θουριούς: οἱ Θούριοι ἦταν μιὰ πόλη ἑλληνικὴ τῆς κάτω Ἰταλίας.

ναύαρχος: τοῦ στόλου τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν ὁ Ἀναξίβιος καὶ βρισκόταν στὸ Βυζάντιο.

τριήρεις: αὐτὲς ἦταν πολεμικὰ πλοῖα, ποὺ εἶχαν τρεῖς σειρὲς κουπιῶν. Ἔδω τις χρειάζονταν γιὰ νὰ συνοδεύουν τὰ μεταγωγικὰ γιὰ ἀσφάλεια.

Σελ. 193

Κεφ. 2. Δρέλες: ἦταν πολεμικὸς λαὸς ποὺ κατοικοῦσε στὰ μεσόγεια τῆς Τραπεζούντας.

Σελ. 197

Πελλήνη: πολιτεία τῆς Ἀχαΐας, ποὺ τὰ ἐρείπια της βρίσκονται δυτικὰ στὸ σημερινὸ χωρὶς Ζούγρα.

Ψιλοί: ἦταν οἱ ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι στρατιῶτες. Βλ. σημ. σελ. 394 στὴ λέξη γυμνῆτες.

Σελ. 199

Μυσία: λεγόταν μιὰ χώρα τῆς βορειοδυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Σελ. 203

Κεφ. 3. τὴν Ἐφεσία Ἀρτέμιδα: ἔτσι ὀνομάζει τὴ θεά, γιατὶ ἔνας περίφημος ναός της ἦταν στὴν Ἐφεσο, πόλη τῆς Ἰωνίας κοντὰ στὶς ἐκβολὲς τοῦ Καύστρου, πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῶν Σάρδεων.

Ἀσιναῖος: ἀπὸ τὴν Ἀσίνη, ἀρχαία πόλη τῆς Μεσσηνίας, στὸ παλιὸ Ρίο.

θησαυροί: λέγονταν οἱ ἀποθῆκες, ὅπου τοποθετοῦσαν τὰ ἀφιερώματά τους ἴδιῶτες ἢ πόλεις. Τέτοιοι θησαυροὶ ὑπήρχαν στοὺς Δελφούς καὶ σ' ἄλλα μέρη.

Σελ. 205

Φολόη: εἶναι ὁροπέδιο ποὺ βρίσκεται στὸ νομὸ Ἡλείας πρὸς Ν. τοῦ Ἐφυμάνθου. Κατὰ τὴ μαθολογία τὸ ὄνομά του τὸ πῆρε ἀπὸ τὸν κένταυρο Φόλο, ποὺ ἦταν φίλος τοῦ Ἡρακλῆ.

Μοσσύνοικοι: ὀνομάζονταν ἔτσι ἐπειδὴ κατοικοῦσαν σὲ ξύλινους πύργους (μόσσυν—υνος=ξύλινος πύργος).

πρόξενος: λεγόταν ὁ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος μιᾶς πόλης. Αὐτὸς εἶχε ὄρισμένα προνόμια, ὅπως ἀσύλia καὶ ἀσφάλεια, κι εἶχε ὑποχρέωση νὰ φιλοξενῇ τοὺς πρέσβεις τῆς χώρας ποὺ ἀντιπροσώπευε καὶ νὰ προστατεύῃ τοὺς πολίτες τῆς.

ἀπέναντι: αὐτὸi ποὺ κατοικοῦσαν ἀπέναντι ἦταν οἱ δυτικοὶ Μοσσύνοικοι κι ἦταν ἔχθροi μὲ τοὺς πρώτους, τοὺς ἀνατολικούς, ποὺ δὲν ἀφήναν τοὺς Ἑλληνες νὰ περάσουν.

Σελ. 211

ψωμιὰ περονινά: πρόκειται γιὰ παξιμάδια ἢ γαλέτες, σὰν αὐτὲς ποὺ χρησιμοποιοῦν στὸ στρατό.

ζειές: εἶδος σιτηροῦ ποὺ χρησιμεύει γιὰ τροφὴ τῶν ζώων, ἵσως τὸ νταρί, τὸ λιανοκαλάμποκο, τὸ σόργο.

Σελ. 213

Κεφ. 5. στοὺς Χάλυβες: σ' αὐτὸ τὸ μέρος ὑπολογίζεται πώς ἔφτασαν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 400 π.Χ.

τῶν Τιβαρηνῶν αὐτὸi ἦταν φυλή τοῦ Πόντου, κοντὰ στοὺς Χάλυβες.

Σελ. 215

κοντά στη Βαβυλώνα : ἐννοεῖ τὴ μάχη στὰ Κούναξα.

Σελ. 219

Κορύλας: λεγόταν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Παφλαγόνων, ποὺ εἶχε στείλει στὸν Κύρο χίλιους ἵππεῖς (βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 8, παραγρ. 5).

Σελ. 223

Κεφ. 6. στὸ Θερμώδοντα: εἶναι ποταμὸς τῆς Παφλαγονίας ποὺ χύνεται στὸν Εὔξεινο Πόντο. Σήμερα λέγεται Τερμὲ-Τσάι.

στὸν "Ιρη": πρόκειται γιὰ ποταμὸ τοῦ Πόντου ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στὸ Θερμώδοντα καὶ τὸν "Αλυ. Σήμερα λέγεται Γεσὶλ-Ιρμάκ.

στὸν "Αλυ": σήμερα ὀνομάζεται Κιζὶλ-Ιρμάκ, δηλαδὴ κόκκινος ποταμός, ἐπειδὴ τὰ νερά του παίρνουν κόκκινο χρῶμα στὶς πηγές, ἀπὸ τὰ γύρω ἀγριλώδη στρώματα. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ χύνεται στὸν Εὔξεινο Πόντο.

τὸν Παρθένιο: εἶναι ποταμὸς τῆς Παφλαγονίας ποὺ σήμερα λέγεται Μπαρτὰν ἢ Παρτίν-Τσάι.

'Ηράκλεια: ἔλληνικὴ πόλη στὸν Εὔξεινο Πόντο, ἀποικία τῶν Μεγάρων.

νὰ πάρῃ δῶρα: ἀπὸ τὸν Κορύλα βέβαια, ἀφοῦ κατὰ τὴ γνώμη τῶν Ἑλλήνων αὐτὸν ἦθελε νὰ ἔχει πηρετήσῃ ὁ Ἐκατώνυμος μὲ ὅσα εἶπε στοὺς στρατιῶτες.

Σελ. 225

τὸ Σιλανὸ τὸν Ἀμπρακιώτη: ἔτσι λεγόταν αὐτὸς ὁ μάντης, γιατὶ καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀμπρακία ἢ Ἀμβρακία τῆς Ἡπείρου. Ἡ θέση τῆς πόλης αὐτῆς ἦταν κοντά στὸν Ἀραχθό ποταμό, ἵσως ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται ἡ σημερινὴ Ἀρτα.

δὲν θὰ τὸν πολεμοῦσε δι βασιλιάς: Βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 7, παραγρ. 18.

Σελ. 227

Φαρνάβαζος: λεγόταν ὁ σατράπης τῆς Βιθυνίας καὶ τῆς Φρυγίας.

κυνικηνός: λεγόταν ἔνα χρυσὸ νόμισμα, ποὺ ἴσοδυναμοῦσε μὲ εἴκοσι ἀττικὲς δραχμές. Τὸ ὄνομά του τὸ πῆρε ἀπὸ τὴν πόλη Κύνικο.

εκανα ἐκστρατεία· τότε ποὺ πῆγε ὁ Δερκυλίδας στὸν Ἐλλή-
σποντο σὰν ναύαρχος, δηλαδὴ τὸ 411 π.Χ.

Σελ. 231

στὸ Φάση ποταμό: πρόκειται γιὰ ποταμὸ τῆς Κολχίδας, ποὺ
χύνεται στὸν Εὔξεινο Πόντο.

ὁ Αἰήτης: αὐτὸς θὰ ἦταν ἀπόγονος ἐκείνου ποὺ φύλαγε στὴν
Κολχίδα τὸ χρυσόμαλλο δέρμα, τοῦ πατέρα τῆς Μήδειας.

Κεφ. 7. στὸν ποταμὸ Φάση: ὑπάρχουν δυὸ ποτάμια μὲ τὸ ὄνομα
αὐτό, τὸ ἔνα στὴ χώρα τῶν Χαλύβων καὶ τὸ ἄλλο στὴ χώρα τῶν
Κόλχων.

τοὺς πετροβόλησαν: γιὰ τὰ ἐπεισόδια αὐτὰ γίνεται λόγος στὸ
Πέμπτο βιβλίο, Κεφ. 7, παραγρ. 17, 19 καὶ 24.

Σελ. 237

οἱ ἀγορανόμοι: ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τὴν ἐπίβλεψη στὴν ἀγορὰ
τῶν τροφίμων. Στὸ στρατόπεδο φέρονταν σκληρὰ στοὺς στρατιῶτες
καὶ πολλές φορὲς τοὺς κτυποῦσαν.

Σελ. 239

τὸ ραβδὶ τοῦ κήρυκα: ὅταν οἱ κήρυκες κρατοῦσαν αὐτὸ τὸ ρα-
βδὶ, ἦταν ἵεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι. Τοὺς σέβονταν ὅλοι καὶ κανένας
δὲν τολμοῦσε νὰ τοὺς βλάψῃ ἢ νὰ τοὺς προσβάλῃ. Τὸ ραβδὶ τοῦ
κήρυκα εἶχε ἐπάνω δυὸ φίδια ἀντιμέτωπα.

Σελ. 241

νὰ καθαρίσουν: γιὰ νὰ ἔξιλεώσουν τοὺς θεοὺς ποὺ θὰ εἶχαν
δργιστῇ ἀπὸ τὴ σκληρὴ καὶ ἄδικη συμπεριφορὰ τῶν Ἐλλήνων, ποὺ
σκότωσαν τοὺς πρέσβεις τῶν Κόλχων, γι' αὐτὸ χρειαζόταν ἡ θρη-
σκευτικὴ τελετὴ τοῦ καθαρμοῦ, ποὺ γινόταν μὲ θυσίες.

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΤΟ

Σελ. 249

Κεφ. 1. οἱ Παφλαγόνες: ἔτσι δνομάζονται οἱ κάτοικοι τῆς Παφλα-
γονίας. Ἡ χώρα αὐτὴ βρισκόταν στὸ βορινὸ τμῆμα τῆς Μ. Ἀσίας,
ἀνάμεσα στὴ μεγάλη Φρυγία, στὴν Καππαδοκία, στὴ Βιθυνία καὶ στὸν
Εὔξεινο Πόντο.

δ Σιτάλκας: ήταν βασιλιάς τῶν Θρακῶν καὶ τραγουδοῦσαν κάποιο τραγούδι γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν.

καρπαλά: ήταν χορὸς τῶν βορείων Ἑλλήνων, πιθανότατα Μακεδονίτικος.

Σελ. 251

ἡ πυρρίχη: ήταν ἔνοπλος χορός, ποὺ συνοδευόταν ἀπὸ μουσικὸ δργανό καὶ τραγούδι. Σ' αὐτὸν παρουσάζονταν ὅλες οἱ κινήσεις τῶν πολεμιστῶν τὴν ὥρα τῆς μάχης, ἀμυντικές καὶ ἐπιθετικές. Τὸν ἐπινόησε ὁ Κρητικὸς Πύρριχος, ἀπὸ τὸν ὄποιο πῆρε καὶ τὸ ὄνομα.

νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο: αὐτὸ βέβαια τὸ λένε εἰρωνικά, ὅτι θυμηθοῦμε μάλιστα τὴν τύχη ποὺ εἶχαν δυὸς ἑταῖρες, ὅταν οἱ Πέρσες τοῦ Ἀρταξέρξη μπῆκαν στὸ στρατόπεδο τοῦ Κύρου (βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 10, παραγρ. 2—3).

Σελ. 253

'Αρμήνη: τὸ ἐπίνειο αὐτὸ ἀπεῖχε ἀπὸ τὴ Σινώπη 50 στάδια. Ἡ σημερινὴ του ὀνομασία εἶναι "Ακ-λιμάν.

δ μέδιμνος: ήταν σκεῦος ποὺ γρησίμευε γιὰ τὸ μέτρημα τῶν στερεῶν, προπάντων τοῦ σιταριοῦ, καὶ χωροῦσε περίπου 48 κιλά.

Σελ. 255

σ' αὐτὸν ποὺ εἶχε δρίσει νὰ θυσιάζῃ: Βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 1, παραγρ. 6.

νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸ στρατό: Βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 1, παραγρ. 11—12.

Σελ. 259

Κεφ. 2. (παρατηροῦσαν.....κι αὐτόν): μερικοὶ ἀθετοῦν τὸ τμῆμα ποὺ εἶναι μέσα στὶς ἀγκύλες, νομίζοντας πώς ταιριάζει περισσότερο στὸ Βιβλίο Πέμπτο, Κεφ. 6, παραγρ. 9, ἀφοῦ ἐκεῖ μιλάει γι' αὐτὰ τὰ μέρη καὶ τὰ βλέπει κανεὶς πλέοντας ἀπὸ τὰ Κοτύωρα στὴ Σινώπη κι ὅχι ἀπὸ τὴ Σινώπη στὴν Ἡράκλεια.

Σελ. 261

τοὺς στρατηγούς: ἐννοοῦν τὸ Χειρίσοφο καὶ τὸν Ξενοφώντα ποὺ μὴ θέλοντας νὰ πᾶνε σὰν ἀντιπρόσωποι στὴν Ἡράκλεια, ἔγιναν

ἀφορμή νὰ ναυαγήσουν τὰ σχέδια τῶν στρατιωτῶν γιὰ τὴ χρηματοδότησή τους.

τὸ λιμάνι τῆς Κάλπης: βρισκόταν ἀνάμεσα στὴν Ἡράκλεια καὶ στὸ Βυζάντιο. Σήμερα ἡ τοποθεσία λέγεται Κερπέ.

αὐτὸς: δηλαδὴ ὁ Νέων καὶ ὁ Χειρίσοφος.

Σελ. 263

τῆς Θράκης: πρόκειται γιὰ τὴ Θράκη ποὺ βρισκόταν στὴ Μ. Ασία, δηλαδὴ τὴ Βιθυνία.

Σελ. 267

Κεφ. 3. στὴ Χρυσόπολη: μία πόλη ποὺ βρίσκεται στὰ βόρεια τῆς Καλχηδόνας, κοντὰ στὸ Βόσπορο, τὸ σημερινὸ Σκούταρι.

κι ἔλεγαν μεγάλα λόγια: ἐννοεῖ δπωσδήποτε τοὺς Ἀρκάδες.

Σελ. 277

Κεφ. 4. ἀρμοστής: λεγόταν ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς ποὺ ἔστελνε ἢ Σπάρτη σὲ πόλεις ποὺ ἦταν ὑποτελεῖς τῆς ἢ τὶς κατεῖχε προσωρινά.

Σελ. 279

Κεφ. 5. τὴν ὁχυρὴ τοποθεσία: Βλ. Βιβλ. "Εκτο, Κεφ. 4, παραγρ. 21.

καλοσήμαδος: ἦταν ὁ ἀετὸς ὃταν ἐρχόταν ἀπὸ τὰ δεξιά.

Σελ. 285

μὲ τὰ ὄνόματά σας: εἶναι ψυχολογημένη ἢ ἐνέργεια αὐτή, γιατὶ συντελεῖ στὸ νὰ κεντρίσῃ περισσότερο τὴ φιλοτιμία τῶν πολεμιστῶν. Κάτι παρόμοιο εἶχε κάνει καὶ ὁ Νικίας στὴ Σικελία, μονάχα ποὺ ἐκεῖνος φώναζε ὅχι μόνο τὰ προσωπικὰ ὄνόματα τῶν τριηράρχων, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄνόματα τῶν πατέρων καὶ τῆς φυλῆς τους (βλ. Θουκυδ. Ζ', 69,2).

Σελ. 289

Κεφ. 6. τοὺς ἔδειχνε στοὺς στρατιῶτες: γιὰ νὰ τοὺς κάνη νὰ καταλάβουν πόση ἀξία θὰ εἶχε ἡ ἰδρυση μιᾶς πολιτείας σ' αὐτὴ τὴ θέση.

ποὺ τό σκασε: γιὰ τὴ συμπεριφορὰ αὐτὴ τοῦ Δέξιππου μᾶς μί-
λησε ὁ Ξενοφῶν στὸ Βιβλίο Πέμπτο, Κεφ. 1, παραγρ. 15.

Σελ. 295

καταστραφήκαμε: ὁ Δέξιππος ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε νὰ τοὺς
καταστρέψῃ, ἀφοῦ πῆρε τὸ καράβι ποὺ τοὺς ἔδωσαν οἱ Τραπεζούν-
τιοι, γιὰ νὰ μαζέψουν μ' αὐτὸ ἄλλα νὰ τοὺς μεταφέρουν στὴν πα-
τρίδα.

ΒΙΒΛΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

188 λεζ

Σελ. 303

Κεφ. 1. ὁ Κυνίσκος: ἦταν στρατηγὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ποὺ ὑπηρε-
τοῦσε στὴ Θρακικὴ Χερσόνησο.

τὸ Ἱερὸ βουνό: βρισκόταν στὴ Θράκη, ἀνάμεσα στὴν Πέρινθο
καὶ τὴ Χερσόνησο.

Σελ. 305

δχτὼ ἄντρες βάθος: ὁ λόχος εἶχε, πάνω κάτω, ἐκατὸ στρατιῶ-
τες. Αὐτοὶ στὴν παράταξη ἔμπαιναν σὲ δχτὼ σειρές, τὴ μιὰ πίσω
ἀπὸ τὴν ἄλλη. Κάθε σειρὰ εἶχε δώδεκα στρατιῶτες ποὺ ὁ ἔνας στε-
κόταν πλάι στὸν ἄλλο.

Σελ. 307

τελευταῖα: ἐννοεῖ τὰ γεγονότα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ
τὶς συμφορές του.

Σελ. 313

Κεφ. 2. τὸ Πάριο: ἦταν παραθαλάσσια πολιτεία τῆς Μ. Ἀσίας, στὴν
Προποντίδα.

Πέρινθος : Βλ. σημ. σελ. 389.

Σελ. 317

μὲ τὰ χαλινάρια στὸ στόμα: εἶχε δηλαδὴ ἔτοιμα τὰ ἄλογα γιὰ
νὰ φύγη, ἀν ἔκαναν ἐπίθεση οἱ ἔχθροι.

Σελ. 319

Σηλυμβρέα: λεγόταν μία πόλη τῆς Θράκης, κοντά στὴν Προποντίδα.

συγγένεια: ἡ γνώμη γιὰ συγγένεια ἀνάμεσα στοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θράκες ὀφείλεται, ἵσως, στὴ σύγχυση τῶν ὀνομάτων Τήρης, ποὺ ἦταν πρόγονος τοῦ Σεύθη καὶ πρῶτος βασιλιὰς τῶν Ὀδρυσῶν τῆς Θράκης, καὶ Τηρεύς, ποὺ παντρεύτηκε τὴν Πρόκνη, τὴν κόρη τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀθήνας Πανδίονα. Ὁ Τηρεύς ἦταν καὶ αὐτὸς βασιλιὰς Θρακῶν ποὺ δὲν κατοικοῦσαν ὅμως στὴ Θράκη, παρὰ στὴ σημερινὴ Φωκίδα. (Βλ. καὶ Θουκ. Β, 29).

Σελ. 321

Βισάνθη: ἦταν πόλη τῆς Θράκης, κοντά στὴν Προποντίδα. Ἀργότερα τὴν ὄνδρασαν Ραιδεστό.

Σελ. 325

ἡ Μαρώνεια: ἦταν μιὰ πόλη ἐλληνικὴ στὴ Θρακικὴ παραλία, ἀνάμεσα στὰ Ἀβδηρα καὶ στὸ Δορίσκο.

Σελ. 329

οἰνοχόος: λεγόταν ἔνας εἰδικὸς ὑπηρέτης, ποὺ στὰ συμπόσια τῶν ἀρχαίων ἔβαζε ἀπὸ τὸν κρατήρα κρασὶ στὰ ποτήρια τῶν συνδαιτυμόνων.

Σελ. 337

Κεφ. 4. Θυροί: ἦταν μιὰ φυλὴ τῆς Θράκης κοντά στὴ Σαλμυδηστὸ τοῦ Εὔξείνου Πόντου.

χλαμύδες: ἡ χλαμύδα ἔμοιαζε μὲ τὸ μανδύα, μονάχα ποὺ ἦταν πιὸ κοντὴ ἀπ' αὐτὸν.

Σελ. 339

ἡ Μάκιστος: ἦταν πόλη τῆς Τριφυλίας.

Σελ. 341

οἱ Ὀδρύσες: ἦταν μιὰ Θρακικὴ φυλή, ποὺ κατοικοῦσε τὴν περιοχὴ τοῦ ἄνω "Ἐβρου" κατὰ τὴ μυθολογία παλαιότατο βασιλιά τους εἶχαν τὸν Ὁρφέα.

Σελ. 343

Κεφ. 5. Δέλτα: λεγόταν ἡ περιοχὴ τῆς Θράκης, ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσα στὸ Βυζάντιο καὶ στὴ Σαλμυδησσό.

Μαισάδης: λεγόταν πατέρας τοῦ Σεύθη (βλ. Βιβλ. "Εβδομο, Κεφ. 2, παράγρ. 32).

στὸν Τήρη: ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τὸν πρόγονο τοῦ Σεύθη, παρὰ γιὰ τὸ βασιλιὰ τῶν Ὀδρυσῶν, ποὺ ἦταν σύγχρονος τοῦ Σεύθη.

Γάνος: ἦταν πόλη θρακικὴ κοντὰ στὴν Προποντίδα.

Νέο Τεῖχος: φρούριο στὴν ἴδια περιοχὴ.

Σελ. 353

Κεφ. 6. Γιὰ τὴν Πέρσινθο βλ. σημ. σελ. 389.

Σελ. 355

ἄν κάρω καμιὰ φορά: ὁ Ξενοφῶν, ὅπως φαίνεται ἐδῶ, δὲν ἔχει κάνει ἀκόμα παιδιά. Τὰ ἀπόχτησε ἀργότερα, ἀφοῦ ἡ πιθανότερη χρονολογία τοῦ γάμου του εἶναι ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Κορώνειας (394 π.Χ.). Οἱ δυὸς γιοὶ του εἶχαν τὰ ὄνδρατα Γρύλλος καὶ Διόδωρος.

Σελ. 357

τὸν δυὸς θεούς: ἐννοεῖ τοὺς Διόσκουρους, δηλαδὴ τὸν Κάστορα καὶ τὸν Πολυδεύκη, ποὺ τοὺς λάτρευαν οἱ Λακεδαιμόνιοι.

Σελ. 361

Κεφ. 7. εἰπες ὁ Ἰδιος: αὐτὸ τὸ εἶχε πεῖ ὁ Σεύθης (βλ. Βιβλ. "Εβδομο, Κεφ. 2, παράγρ. 34), ἰσχύει ὅμως καὶ γιὰ τὸ Μηδοσάδη.

ἴξοχοι ἄνθρωποι: εἰρωνικὰ τοὺς προσφωνεῖ ἔτσι ὁ Ξενοφῶν, ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ ἔκαναν ἦταν πολὺ ἀπρεπο.

Σελ. 363

σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση: δηλαδὴ στὸ νὰ ἔξουσιάσετε τὴ χώρα καὶ τοὺς κατοίκους τῆς.

Σελ. 373

ἐκείνων ποὺ σ' ἔβλαψαν: Βλ. Βιβλ. "Εβδομο, Κεφ. 4, παράγρ. 20.

έξαιτας σας: ὁ Ξενοφῶν γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς δυὸς Λακεδαιμόνιους, παρουσιάζει σὰν δική τους ἐπιτυχία ἔκεινα ποὺ ἔδωσε ὁ Σεύθης γιὰ τὸ στρατό.

κατηγορήθηκαν: φαίνεται πώς ἡ διαχείριση τῶν λαφύρων καὶ τῶν χρημάτων δὲν ἔγινε τίμια καὶ γι' αὐτὸ τοὺς κατηγόρησε ὁ στρατός.

νὰ τὸν ἔξορίσουν: οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νὰ ἔξορίσουν τὸν Ξενοφώντα κατὰ τὸ 394 π.Χ. Γιὰ τὰ αἰτια τῆς ἔξορίας βλ. στὴν Εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου.

Σελ. 375

Κεφ. 8. ἡ Λάμψακος: ἦταν πολιτεία τῆς Μ. Ἀσίας καὶ βρισκόταν στὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀπέναντι στὴν Καλλίπολη τῆς Θράκης.

Φλιάσιος: λέγεται ὁ Εὔκλειδης, ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ τὸ Φλιόυντα, μιὰ πόλη ποὺ βρισκόταν στὰ ΒΔ. τῆς Νεμέας, κοντὰ στὸν Ἀσωπὸ ποταμό.

τὰ ὅνειρα: ὑπάρχουν διάφορες ἐκδοχὲς γιὰ τὴ σημασία τοῦ σημείου αὐτοῦ. "Ἄλλοι δηλαδὴ νομίζουν πώς ὁ Κλέαγόρας ζωγράφισε εἰκόνες ποὺ παρίσταναν ὅνειρα, ἄλλοι πώς εἶχε γράψει βιβλίο μὲ τίτλο «Ἐνύπνια ἐν Λυκείῳ» καὶ ἄλλοι ἄλλα. Πιθανότερη φαίνεται ἡ πρώτη γνώμη.

τὸ Λύκειο: βρισκόταν στὴν Ἀθήνα, κοντὰ στὸν Ἰλισὸ ποταμό, καὶ ἦταν τόπος ἀφειρωμένος στὸν Ἀπόλλωνα. Εἶχε ἄλσος καὶ γυμναστήριο μὲ στοές. Σ' αὐτὸ δίδαξε ὁ Ἀριστοτέλης.

ἀπὸ σένα τὸν ἵδιο: θέλει νὰ πῆ πώς ὁ Ξενοφῶν δὲν νοιάζεται γιὰ χρήματα καὶ γι' αὐτὸ κι ἀν τοῦ τύχαιναν, μπορεῖ νὰ μὴν ἐκμεταλλεύσεται τὴν εὐκαιρία νὰ τὰ πάρῃ.

ὅλοκαυτώματα: ὑπῆρχαν μερικὲς περιπτώσεις ποὺ οἱ ἀρχαῖοι ἔκαιγαν ὀλόκληρο τὸ ζῷο θυσιάζοντάς το (ὅλοκαυτεῖν), ἐνῶ τὶς περισσότερες φορὲς μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ κρέατά του τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ συμποσιάσουν δσοι βρίσκονταν ἔκει.

τὸ Ὁφρύνιο: ἦταν πολιτεία τῆς Τρωάδας παραθαλάσσια. Τὰ ἐρείπια του ὑπάρχουν κοντὰ στὸ Ἐρέν-κιοϊ.

τὰ χρήματα: τὰ ἔφερναν ἀπὸ τὸ Θίβρωνα.

Τρωάδα: ήταν ή χώρα πού ἀπλωνόταν στὸ ΒΔ. μέρος τῆς Μ. Ἀσίας, γνωστή ἀπὸ τὸν περίφημο Τρωικὸ πόλεμο.

ἡ "Ιδη": (σήμερα Κάζ-Ντάγ) ήταν βουνό στὰ νότια τῆς Τρωάδας. Ἐν ψηλότερῃ κορυφῇ του εἶναι 1769 μ. Σ' αὐτὸ τὸ βουνό, κατὰ τὴ μυθολογία, ὁ Πάρης ὁ γιὸς τοῦ Πριάμου ἔδωσε τὸ περίφημο μῆλο στὴν Ἀφροδίτη, ἀφοῦ τὴ θεώρησε ὡραιότερη, συγκρίνοντάς την μὲ τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τὴν Ἡρα.

Σελ. 377

"Αντανδρος": πολιτεία στὴν Αἰολίδα τῆς Μ. Ἀσίας, στὸ μυχὸ τοῦ Ἀδραμυτηνοῦ κόλπου.

Μυσία: λεγόταν ἡ περιοχὴ τῆς ΒΔ. Μ. Ἀσίας ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσα στὴν Προποντίδα, τὸν Ἐλλήσποντο, τὸ Αίγαο, τὴ Λυδία, Φρυγία καὶ Βιθυνία, προπάντων δμως τὸ ΒΑ. καὶ μεσαῖο μέρος τῆς περιφέρειας αὐτῆς.

Θήβη: πολιτεία τῆς Τρωάδας, στὸν Ἀδραμυτηνὸ κόλπο.

τὸ Ἀδραμύττιο: βρισκόταν στὰ Δ. παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, νότια στὸ βουνὸ "Ιδη", ἀπέναντι στὴ Μυτιλήνη.

τὸ Κυτάνιο: ήταν πόλη τῆς Μυσίας, στὰ σύνορα τῆς Λυδίας, κοντὰ στὸν Ἀδραμυτηνὸ κόλπο.

Κάικος: λεγόταν ὁ σπουδαιότερος ποταμὸς τῆς Μυσίας. Πηγάζει ἀπὸ τὸ βουνὸ Τῆμνος, περνάει ἀπὸ τὴν πεδιάδα ποὺ πῆρε τὸνομά του καὶ χύνεται στὴ θάλασσα, ἀνάμεσα στὶς ἀρχαῖες πόλεις Ἐλαία καὶ Πιτάνη.

ἡ Πέργαμος: ήταν πόλη ποὺ βρισκόταν στὴ Μυσία τῆς Μ. Ἀσίας, στὴ βορινὴ ὅχθη τοῦ ποταμοῦ Καίκου.

Γογγύλος: ὅταν οἱ Πέρσες πολιόρκησαν καὶ κατάστρεψαν τὴν Ἐρέτρια, μονάχα ὁ Γογγύλος πῆγε μὲ τὸ μέρος τους, καὶ γι' αὐτὸ οἱ συμπατριῶτες του τὸν ἔξορισαν. Τότε ὁ μεγάλος βασιλιὰς γιὰ ἀνταμοιβὴ τοῦ χάρισε μερικὲς πόλεις (βλ. Ξενοφ. Ἐλληνικὰ Βιβλ. Γ, Κεφ. 1, παραγρ. 6).

Ιταμένης: λεγόταν ὁ διοικητὴς τῆς Κομανίας, ἐνδὲ φρουρίου ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὴν Πέργαμο.

Παρθένιο: πρόκειται γιὰ πόλη τῆς Παφλαγονίας, κοντὰ στὸν ὁμώνυμο ποταμό, ποὺ ἀπέχει 8 χλμ. ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Σελ. 379

Απολλωνία: ήταν πολιτεία της Μυσίας, ἀνατολικά της Περγάμου.

Δημάρατος: Βλ. σημ. σελ. 385.

(Διοικητές..... μήνες): 'Ο Paul Masqueray έχει τη γνώμη πώς τὸ μέρος αὐτὸ ποὺ μᾶς μιλάει γιὰ τοὺς διοικητές τῆς χώρας, γιὰ τὸ μάκρος τοῦ δρόμου καὶ γιὰ τὴ χρονικὴ διάρκεια τοῦ πηγεμοῦ καὶ τοῦ γυρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, δὲν εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Ξενοφώντα, παρὰ εἶναι παρμένο ἀπὸ βιβλίο ἄλλου συγγραφέα, Ἰσως ἀπὸ τὴν «Ἀνάβασην» τοῦ Σοφαίνετου. (Βλ. τὴν ἔκδοση τῆς Collection Budé, I, II, p. 174, ὑποσ. 1).

Π ΕΡΙΞΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	σελ.	5— 10
Βιβλίο Πρῶτο, Περίληψη.....	»	11— 14
Βιβλίο Δεύτερο, (Κεφ. 1—6) Κείμενο, Μετάφραση	»	16— 65
Βιβλίο Τρίτο (Κεφ. 1—5) » »	»	66—119
Βιβλίο Τέταρτο (Κεφ. 1—8) » »	»	120—183
Βιβλίο Πέμπτο (Κεφ. 1—8) » »	»	184—247
Βιβλίο "Έκτο (Κεφ. 1—6) » »	»	248—299
Βιβλίο "Εβδόμο (Κεφ. 1—8) » »	»	300—381
Σημειώσεις	»	383—412

επιβάτης για νομιμότητή θασίου δεν είναι απλώς ότι κατέχει ήΤ
κατέχει μόνιμη παραγωγή για την αποτίθεμα πετρελαϊκή δεν φυγιάνεται καπιτάνευτη.
επειδή δεν καθίσταται στην έτοιμη πετρελαϊκή δύναμη παραγωγής ή νέατα παραγάγει
επειδή δεν είναι απλώς απλώς πετρελαϊκή το ίδιο οπτική η οποία δεν έχει

00-11-0-0001 - 00-1 ΕΞΩΦΥΛΛΟΝ ΡΕΝΑΣ ΜΑΛΑΜΑ

*Επιμελήτρια *Έκδόσεως Μαρία Γιανακοπούλου (άπ. Δ.Σ. ΟΕΔΒ 12263 /25-11-66)

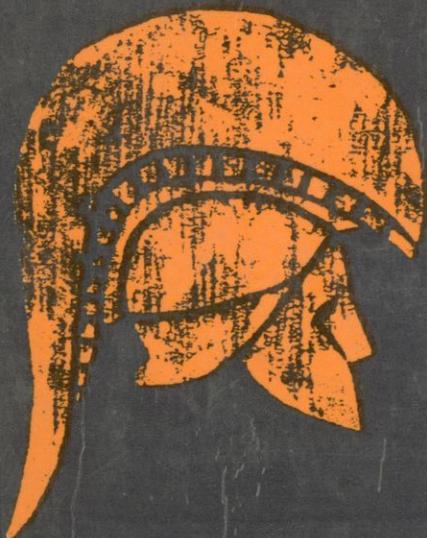
Τὰ ἀντίτεπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνωστότητος αὐτῶν.

¹ Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. Ο διαθέτων, πωλῶν ἡ χρησιμοποιῶν αὐτὸ δώκεται κατὰ τάξ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

024000019546

Έκδ. Α', 1967 (III) - ANT/ΠΑ 100.000 - ΣΥΜ. 1462/26-11-66 — 1459/8-11-66
Έκτύπωσις - Βιβλιοθεσία ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ Ο.Ε. - Φιλαδελφείας 4 - Αριθμ.

ΟΕ
ΔΒ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής